ACTA UNIVERSITATIS LUNDENSIS.

LUNDS UNIVERSITETS ÅRS-SKRIFT.

TOM. XV.

1878—79

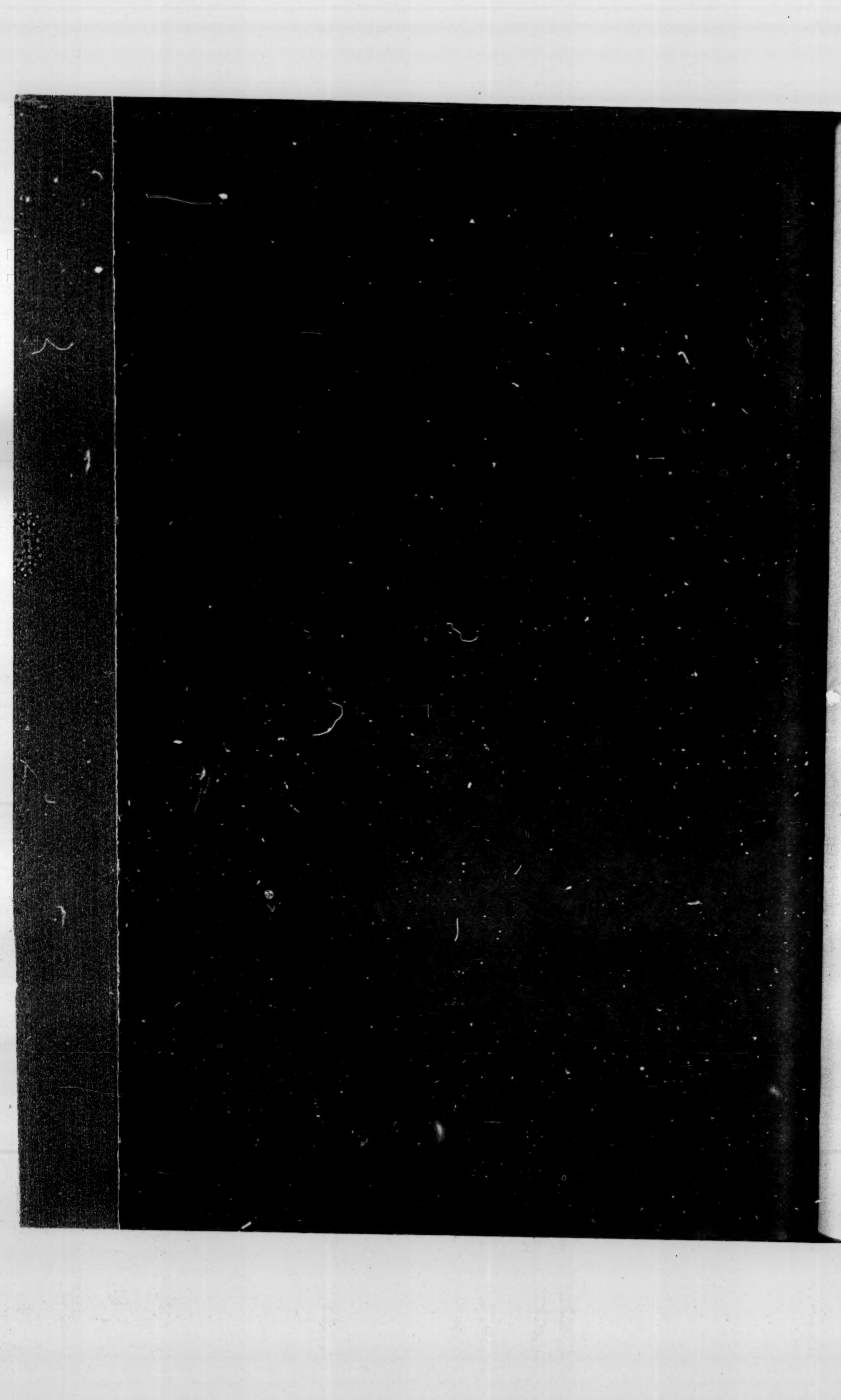
PHILOSOPHI, SPRÅKVETENSKAP och HISTORIA.

LUND, 1878—79.

FR. BERLINGS BOKTRYCKERI OCH STILGJUTERI.

DISTRIBUERAS GENOM C. W. K. GLEERUPS FÖRLAGSBOKHANDEL I LUND.

Tom. XV utgifves i 2:ne afdelningar: I. Philosophi, Språkvetenskap och Historia.
II. Mathematik och Naturvetenskap.

ACTA UNIVERSITATIS LUNDENSIS.

LUNDS UNIVERSITETS ÅRS-SKRIFT.

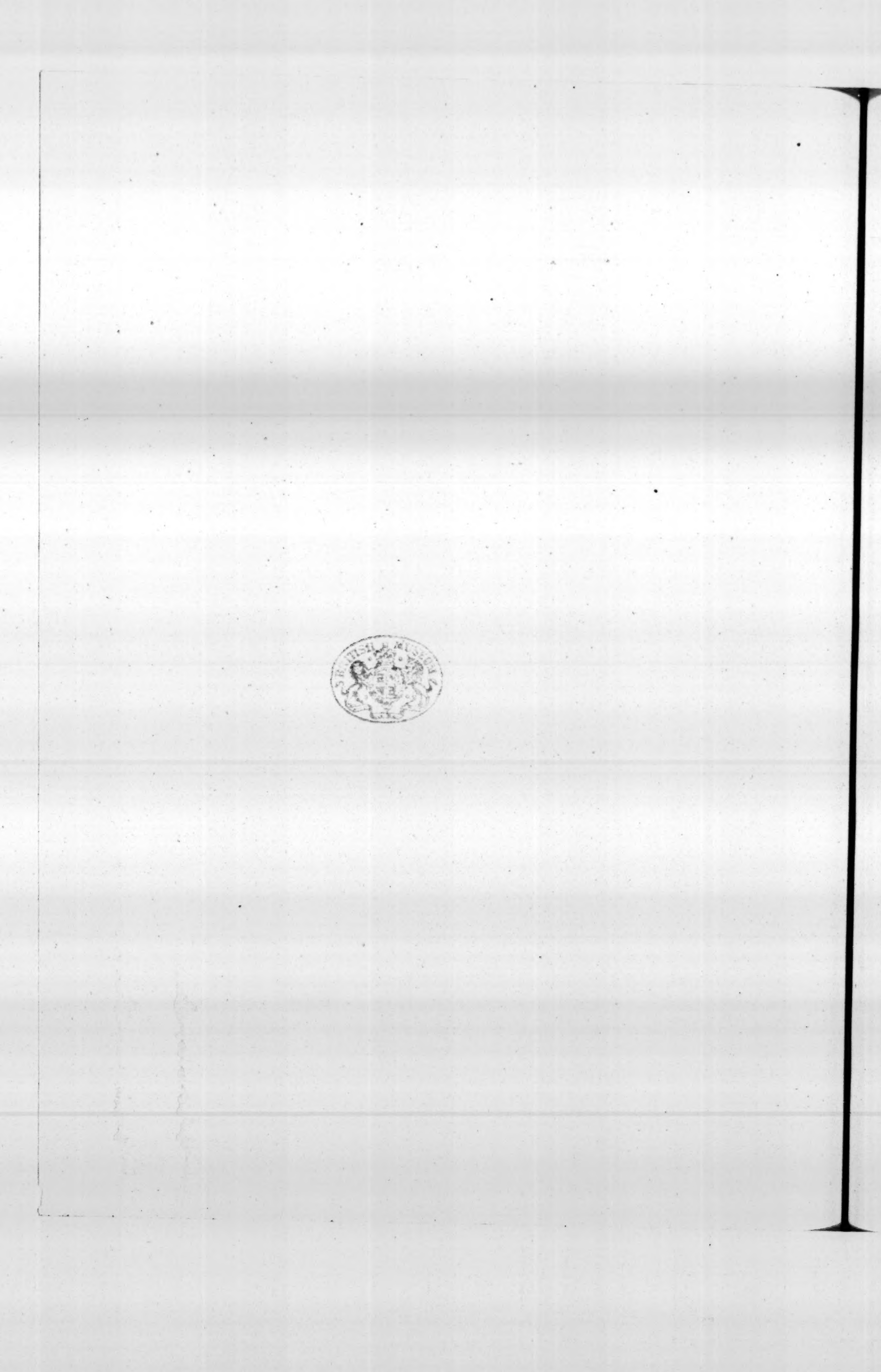
TOM. XV.

1878—79

LUND, 1878—79.

FR. BERLINGS BOKTRYCKERI OCH STILGJUTERI.

DISTRIBUERAS GENOM C. W. K. GLEERUPS FÖRLAGSBOKHANDEL I LUND.

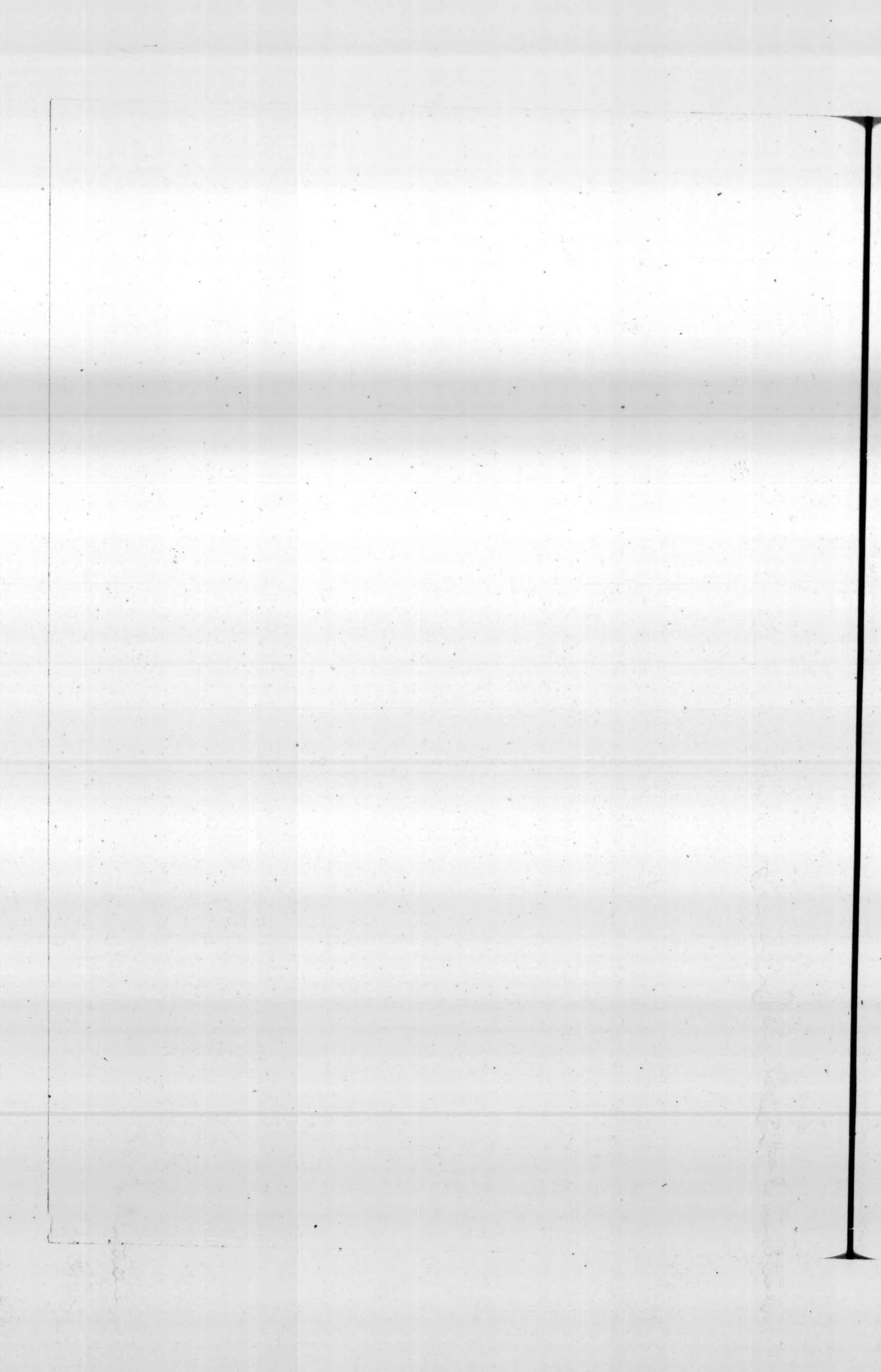
LUNDS UNIVERSITETS ÅRS-SKRIFT.

TOM. XV.

FÖR LÄSÅRET 1878—79.

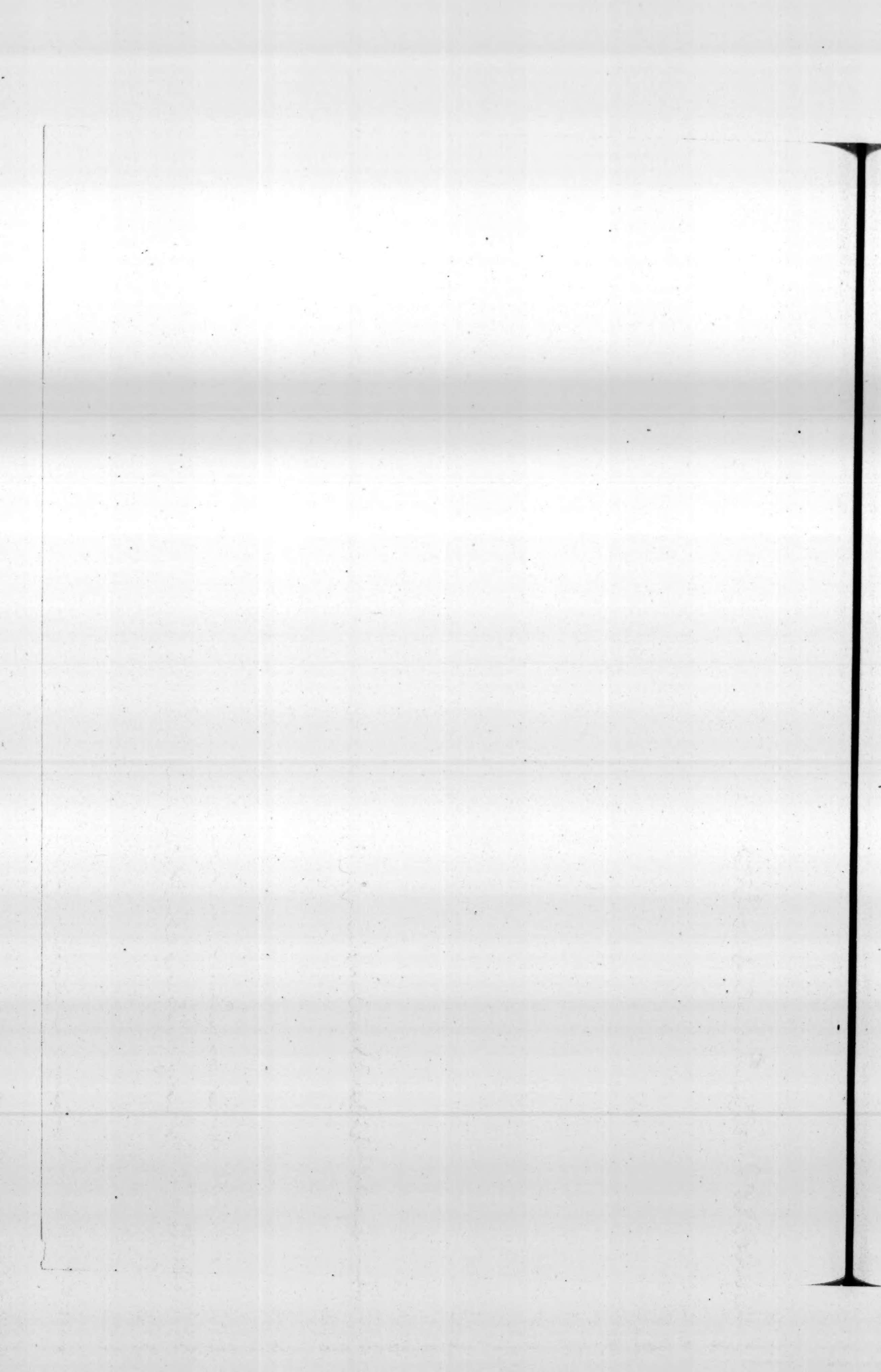
I.

AFDELNINGEN FÖR PHILOSOPHI, SPRÅKVETENSKAP OCH HISTORIA.

Innehåll:

(Afdelningen för Philosophi, Språkvetenskap och Historia).

Studier öfver Kants teoretiska kriticism.

Af

ERNST WADSTEIN.

Den nyare tiden utmärkes, som bekant, af en allsidig, från den vaknande subjektiviteten utgående, protest mot det till sin giltighet betviflade traditionela, för medvetandet yttre och dogmatiskt faststända, med ett ord de tankens såväl som handlingens skrankor, inom hvilka kristenhetens lifsutveckling under sekler hållits fången. Först uttalad på det religiösa området i reformationen, uppträder nämda protest på det spekulativa hos Cartesius i hans *"dubito ergo sum."*

Härmed är nu visserligen tankens frihet och magt i förhållande till dess objekt proklamerad, och derjemte utgångspunkten gifven för en idealistisk spekulation. Skulle emellertid densamma kunna positivt genomföras, och filosofiens problem, den ändliga verklighetens förklaring, med framgång upptagas till behandling, borde en annan undersökning föregå. Subjektet måste lära känna sig sjelft, innan det sökte förklara verlden, måste pröfvas med afseende på sin förmåga såsom kunskapsbildande, samt derigenom relationen mellan tänkandet och dess objekt till sin omfattning, art och möjlighet bestämmas.

Emellertid hade insigten i nödvändigheten af ifrågavarande problems lösning ännu icke uppgått till klarhet hos den moderna spekulationens upphofsman. Under dogmatisk förutsättning af kunskapens möjlighet, vänder sig Cartesius i stället till medvetandets ontologiska sida och fattar detsamma såsom *substans*, en sjelfständig verklighet, hvars attribut är tänkande. Nu finner sig själen i sitt förnimmande bestämd bland annat af en yttre realitet. Men dithörande idéer äro såväl som medvetandet sjelft jemte hela dess klara och

tydliga innehåll skapade af en sannfärdig Gud. På grund häraf måste de ock ega objektivitet, följaktligen en kroppslig eller utsträckt — likaledes skapad — substans existera vid sidan af den tänkande. Då likväl dessa äro hvarandra motsatta, fordras för samverkan och öfverensstämmelsen dem emellan ett fortfarande gudomligt bistånd, en *continuata creatio*. All kunskap blir sålunda absolut beroende af Gud, och subjektet, långt ifrån att utgöra sjelfständig princip för sitt innehåll, vinner ett dylikt endast derigenom, att medvetandets ursprungliga motsats till det yttre, af Gud sjelf frambragt, äfven af Honom försonas. Det derpå af Spinoza gjorda försöket att i och med ett panteistiskt substansbegrepp utplåna ofvan nämda motsats, öfvervinner visserligen på samma gång den af Cartesius grundlagda och sedermera ytterligare utvecklade occasionalismen, fastän endast med uppoffring af all individualitet, subjektets ej mindre än objektets. Då nämligen det kunskapsegande subjektet blott utgör ett modus jemte andra hos substansen, har följaktligen kunskapen sin grund icke i subjektet sjelft, utan dels i nämda substans — för så vidt denna är hos sitt modus immanent — dels i den kausalitet, som bestämmer förhållandet mellan modi inbördes. Att slutligen Malebranche icke skulle kunna lemna något väsendtligt bidrag till en vetenskaplig lösning af det kunskapsteoretiska problemet, låg i sakens natur, då hans spekulation, oaktadt deri förekommande värdefulla granskning af sinneskunskapen samt allmänna framhållande af begreppskunskapen såsom den till arten högsta, dock öfverhufvud taget endast företer en utbildning i panteistiskt-mystisk rigtning af Cartesianismen. En djupare uppfattning af kunskapens princip och på samma gång af kunskapen sjelf möter oss hos Leibnitz. För honom är nämligen medvetandet, bestämdt såsom aktivitet eller perceptionskraft, det substantiela i allt — är *monad*. Samvarande i en ursprunglig flerhet, utgöra de sålunda fattade substanserna hvar för sig en *mikrokosmos*, en spegelbild af alla de öfriga och deras enhet, universum, samt kunskapen tillfölje häraf en medvetandets eller perceptionskraftens förverkligande — i olika grader — af detta sitt potentiela innehåll. Då emellertid tillvaron af den oändliga monad, Gud, hvilken skulle utgöra grunden för den præstabilierade harmonien, för verldssammanhanget i sin helhet, är i systemet mera såsom en tvångshypotes införd, än vetenskapligt vindicerad, blir i samma mån kunskapen, så vidt den i nämda harmoni väsendtligen har sin grund, oförklarad. Det första uppslaget till en verklig omedelbart på undersökningen af medvetandet sjelft såsom sådant grundad kunskapsteori finna vi hos Locke, hvars spekulation just härigenom fått betydelse af

att förbereda en vändning i hela den nyare filosofiens utveckling. Utgående från en kritik af Cartesii lära om medfödda idéer, uppställer han i motsats härtill varseblifningen eller den sinliga erfarenheten såsom yttersta principen för all kunskap. Enligt Locke's åsigt är nämligen medvetandet, som bekant, en tom form, en *tabula rasa*, med den rent *passiva* förmågan att i sig upptaga intryck från de sinligt förnimbara tingen. Härigenom uppstå varseblifningar, enkla idéer, hvilka sedan af det *aktiva* förståndet i vissa former sammansättas och ordnas till kunskap. Då likväl inga lagar äro angifna för subjektets verksamhet i nämda afseende — lika litet som för den passiva sinnesförnimmelsen sjelf — blir den ur dessa former framgående kunskapen till sin möjlighet oförklarad, och följaktligen systemets uppgift i hufvudsak förfelad. De realistiska förutsättningar, på hvilka Locke's teori ytterst hvilar, och den deraf beroende okritiska karakter, hvilken i utgångspunkten ej mindre än i genomförandet vidlåder densamma, framträda emellertid inom kort i sina nödvändiga skeptiska konseqvenser. Enligt Berkeley är nämligen innehållet hos kunskapen visserligen gifvet genom sensationer, intryck på det passiva medvetandet; dock kunna dessa, såsom till sin natur uteslutande *subjektiva* och *relativa*, hvarken sjelfva vara yttre, ej heller innebära motsvarighet mot substanser utom medvetandet, utan äro Guds i andarna frambragta skapelser, af oss hänförda till ting. Sinneskunskapen, hvars objektivitet utgör ett af de främsta axiomen i Locke's system, förlorar sålunda enligt Berkeley sitt fotfäste i verkligheten och får i stället Gud till sin absoluta orsak. Den på sistnämda hypotes stödda kunskapsteoretiska dogmatism, hvilken kan anses utmärkande för ifrågavarande period öfverhufvud, har således här under sensualismens form blifvit förd till en punkt, der den fullständiga skeptiska upplösningen icke länge kunde låta vänta på sig. Hume stadnar derföre med afseende på erfarenhetskunskapen icke i likhet med föregångaren vid ett förnekande blott af dess objektivitet. Genom sin granskning af kausalitetsförhållandet uppvisar han nämligen omöjligheten på sensualismens ståndpunkt äfven af vetandet, den allmängiltiga uppfattningen af verkligheten, enär nödvändigheten, hvilken skulle binda sensationerna vid hvarandra såsom orsak och verkan — och dymedelst frambringa nämda kunskap — ju icke kan senteras. Sanningen måste således, hvad beträffar erfarenhetsområdet, konseqvent taget förläggas till sensationen — och den nyare tidens ande har dermed utarbetat sig sjelf till ett resultat, hvilket i hufvudsak ej går utöfver den protagoreiska skepticismen.

Vilja vi efter denna kortfattade öfversigt af den moderna filosofiens utveckling med afseende på dess ställning till den kunskapsteoretiska frågan söka att i dess hufvuddrag närmare fixera det anförda, möter oss först en i ögonen fallande allmän skilnad mellan å ena sidan en mera *rationel*, å den andra en rent *empirisk* utvecklingsserie. Den förra af dessa rigtningar gör förståndet, den senare varseblifningen till kunskapens omedelbara organ, under det i hvarje fall den ena af nämda förnimmelseformer, utan qvalitativ motsats till den andra, blott uppfattas såsom dennas grad eller funktion. Utmärkande för rationalismen i föreliggande fall är särskildt den *dogmatism*, hvilken under obevisad förutsättning af kunskapens möjlighet hänvänder sig omedelbart till dess objekt, men just i följd häraf ytterst tvingas in på en densammas metafysiska förklaring ur den absoluta substansen. Vi hafva sett, huruledes detta vinner sin bekräftelse hos Cartesius och den från honom utgående rigtningen. Tankens substantialitet, om ock här blott i dualistisk motsats till det kroppsliga gjord till utgångspunkt för spekulationen, upptages åter af Leibnitz i dennes försök att fatta medvetandet såsom ursprunglig, fullständigt bestämd enhet af ett harmoniskt ordnadt innehåll. Emellertid drifves, enligt hvad vi ofvan påvisat, äfven denna teori i sitt utförande tillbaka till det cartesianska antagandet af en absolut kunskapsprincip, en yttersta grund för de ändliga substanserna sjelfva, såväl som för deras ideela inbördesförhållande eller vexelverkan. Hvad å andra sidan empirismen beträffar, sträfvar denna onekligen i och med Locke till en verklig, psykologisk betraktelse af kunskapen. Emellertid utgår nämda betraktelse i sjelfva verket äfven här från en metafysisk förutsättning, enär visserligen icke Gud, men i stället de yttre substanserna åtminstone realiter skapa medvetandet eller konstituera dess innehåll, liksom äfven vid åsigtens genomförande dogmatismen qvarstår oöfvervunnen, sålänge sinnesförnimmelsen, ej mindre än den derur bildade kunskapen, blott angifves såsom faktum i medvetandet, utan närmare bestämning af dess möjlighet, af sättet och lagarna för relationen mellan subjekt och objekt. Lika fruktlöst som rationalismens genom Leibnitz representerade sträfvande att vindicera medvetandets karakter af verklig princip för sitt innehåll, blef ock det på sätt och vis motsvarande försök, som från empirismens ståndpunkt gjordes af Berkeley. Visserligen skola sensationerna här icke bero på någon yttre inverkan, utan äro själens egna modifikationer, och denna så till vida sjelf grund för sina bestämningar. Men å andra sidan är subjektet till sin natur passivt. Den enda utvägen äfven för ifrågavarande åsigt blir sålunda, att i likhet med den först

betraktade rigtningen metafysiskt och dogmatiskt söka kunskapsproblemets slutliga lösning i begreppet om Gud såsom skapare af medvetandets innehåll, sensationerna, och deras komplexer, tingen. Cartesii skeptiska utgångspunkt, hvilken den följande spekulationen icke förmått positivt och vetenskapligt öfvervinna, återuppträder derföre hos Hume tillika såsom dess resultat.

Ehuru vi icke torde hafva misstagit oss, då vi i nämda af empirismen framtvungna tvifvel trott oss finna det nödvändiga resultatet af den hittills betraktade dogmatiska utvecklingen i dess helhet, har dock särskildt den rationela rigtningen derinom med dess ensidiga accentuerande af den abstrakta förståndskunskapen sin egendomliga konseqvens i en likaledes dogmatisk sträng formalism, hvilken, utbildad genom Wolff och hans skola, beherrskat den tyska spekulationen, till dess den måst vika för sin öfverman. Uppgiften för Kants stora reform var således gifven. Honom förelåg, att med öfvervinnande af såväl skepticismen, som den dogmatiska ensidigheten — den senare representerad af de båda motsatta rigtningarne, rationalismens och den empiriska — ur en undersökning af kunskapsförmågan sjelf kritiskt och allsidigt vindicera kunskapen till dess art, möjlighet och omfattning.

Liksom vi hos Plato finna den föregående spekulationens resultater till sina hufvudpunkter sammanfattade och ombildade under ledningen af en högre princip, utgör äfven den kantiska filosofien produkten af en inre utveckling, i hvilken dess grundläggare småningom arbetat sig fram genom de historiskt gifna ståndpunkterna till en ny och sjelfständig, der dessa ingå såsom bibehållna, men öfvervunna moment. Enligt hvad ofvan blifvit visadt, möttes Kant vid sitt framträdande af tvenne hufvudrigtningar inom spekulationen, nämligen den dogmatiska metafysiken, samt erfarenhetsfilosofien, i sina yttersta konseqvenser utvecklad till skepticism. Dermed var ock vägen utstakad, på hvilken den kritiske anden, buren af en inre nödvändighet, skulle höja sig öfver ensidigheterna, för att i en alltomfattande princip gifva åt hvar och en af de nämda dess rätta användning och belysning. I öfverensstämmelse med det sagda har man att inom den för-kritiska perioden af Kants utveckling särskilja trenne stadier, på hvilka vi efter hvartannat finna honom stadd under inflytande af den tyska rationalismen, den engelska erfarenhetsfilosofien, samt sist den härur framgångna skepticismen. Wolff, Locke och Hume beteckna alltså de olika ståndpunkter, hvilka Kant spekulativt genomlefver, innan han finner sin egen [1]).

---

[1]) Jfr. K. Fischer, Gesch. d. neuern Philosophie, III, s. 123, "In dem Entwickelungs-

Redan vid sitt första framträdande på det filosofiska området, i skriften "Gedanken von der wahren Schätzung der lebendigen Kräfte," samt den derpå följande "allgemeine Naturgeschichte und Theorie der Himmels" ger vår tänkare genom det försök, som här göres, att förmedla motsatsen mellan å ena sidan Leibnitz' dynamiskt-teleologiska, å den andra Newtons och Cartesii matematiskt-mekaniska naturbetraktelse, en omisskännelig antydning om rigtningen af sin framtida spekulation. Småningom aflägsnande sig från den leibnitz'ska verldsåskådningen, närmar han sig den engelska naturfilosofien, blott för att derefter taga steget fullt ut: han går slutligen från Newton genom Locke till Hume. [1]) Som bekant, bildar den sistnämdes skepsis med afseende på kausalitetsförhållandet närmaste utgångspunkten för den egentliga kriticismen. Emellertid hade Kant, redan innan han i sin utveckling blifvit förd till omfattande af Hume's så betydelsefulla resultat, kommit att fästa uppmärksamheten på nämda problem. Satsen om grunden utgjorde nämligen en tvistefråga mellan Wolffianerna och Crusius, hvilken senare sökte i teologiskt intresse mot de förre försvara viljans frihet. Äfven här uppträder Kant som skiljedomare. I sin habilitationsskrift [2]) — hvars afsigt i allmänhet är ett ombildande i öfverensstämmelse med Newton'ska naturfilosofiens grundsatser af den dogmatiska metafysikens kunskapsteori [3]) -- upptar han derföre till behandling bland annat det nämda etiska spörsmålet och afgör saken genom att hänvisa på psykologiska bestämningsgrunder, motiver, i stället för de fysiko-mekaniska, samt dymedelst söka förlika det determinerade handlandet med det fria, moraliskt tillräkneliga.

Den af Wolffianerna förbisedda skilnaden mellan reala och ideala, föregående och efterföljande, bestämningsgrunder hade deremot af Crusius blifvit införd och särskildt i ofvannämda fall använd; dock på ett sätt, som gaf Kant anledning att till det gjorda medlingsförsöket anknyta en närmare granskning af det begrepp, hvarom här var fråga. Crusius hade förnekat tillvaron af realgrunden såsom bestämmande i och för det menskliga handlandet. Detta på-

gange Kant's verhalten sich die dogmatische Metafysik und Erfahrungsphilosophie wie zwei negative Grössen. Je mehr diese zunimmt, um so mehr vermindert sich jene. Die Erfahrungsphilosophie steigt bis zum Skepticismus, in demselben Augenblicke sinkt die dogmatische Metafysik unter Null; sie erscheint in diesem Augenblicke dem Geiste Kant's nicht bloss als nichtig, sondern als unmöglich." Anf. st. ss. 127, 28.

[1]) Jfr. anf. st. s. 169.

[2]) Principiorum primorum cognitionis metaphysicæ nova dilucidatio. 1755.

[3]) Jfr. K. Fischer, anf. st. s. 168.

stående vederlägger nu Kant genom den iakttagelsen, att äfven om positiva bestämningsgrunder i ett visst fall saknas, finnas åtminstone negativa dylika. Dessa ega således ock realitet, äfven negativa storheter äro följaktligen reala storheter — hvilket allt närmare utföres i en af de mest betydelsefulla afhandlingar, [1]) som tillhöra ifrågavarande period. Låter det nämligen bevisa sig — i enlighet med nämda afhandlings uppgift — att den negativa realgrunden icke innebär logisk utan real motsats, är dermed tillika gifvet, att den positiva icke karakteriseras af logisk identitet, och att iföljd häraf realgrunden öfverhufvud omöjligen kan vara ett logiskt begrepp. Hade Kant i sin första behandling af kausalitetsproblemet intagit en förmedlande ställning mellan Wolff och Crusius och i likhet med den sistnämde fattat grundens förhållande till följden såsom ett logiskt eller identiskt, oafsedt om detta var af real eller ideal natur, skiljer han deremot nu mellan logisk kausalitet, i hvilken grund och följd äro identiska, samt den reala, der en dylik identitet icke förefinnes. Härmed har åter Kant arbetat sig fram till den engelska skepticismens utgångspunkt. Han har gått från Crusius till Hume. [2])

Af ännu större betydelse än detta resultat i och för sig äro emellertid de konseqvenser, som derur framgå, särskildt vid dess användning på den dogmatiska metafysikens högsta diciplin, rationela teologien och dess princip. Om — såsom redan visas i skriften "die falsche Spitzfindigkeit der vier syllogistichen Figuren" — all verklig kunskap beror på logisk begreppsanalys och å andra sidan realgrunden icke kan på nämde väg finnas, blir följaktligen en insigt i kausalsammanhanget mellan tingen lika omöjlig, som tillvaron af en deras högsta orsak obevislig. Gifves det öfverhufvud en demonstration för Guds existens, måste åter denna stödja sig på rationela grunder, vara af ontologisk, icke kosmologisk art. Med utredningen af denna fråga sysselsätter sig Kant i sin afhandling "der einzig mögliche Beweisgrund zu einer Demonstration des Dasein Gottes." Det förhanden varande ontologiska bevisningssättet utgick enligt Kants förmenande från en falsk förutsättning, i det existensen fattades såsom ett logiskt predikat, hvarföre man ock ansåg Guds tillvaro gifven omedelbart genom en analys af Hans begrepp. Vid första närmare granskning visar sig dock, att, enär existensen icke är ett kännetecken af analytisk art, den förda bevisningen i följd häraf blir till sin giltighet fullkomligt upphäfd. Skulle det absoluta väsendets realitet räddas, stod alltså en-

[1]) Versuch den Begriff der negativen Grössen in die Weltweisheit einzuführen. 1763.
[2]) Jfr. K. Fischer, anf. st. ss. 159, ff.

dast en utväg öppen, nämligen att från den logiska möjligheten öfverhufvud sluta till ett existerande något såsom dess nödvändiga grund, förutan hvilken intet vore möjligt — ett väsen, som vid företagen analys visar sig vara Guds. Sådant är det resultat, vid hvilket ofvanberörda skrift stadnar. Men om i allmänhet existensens analytiska härledning ur begreppet är oberättigad, gäller detta tydligen äfven i förevarande fall. Konseqvenserna häraf ligga åter i öppen dag. Är icke existensen ett erfarenhetsbegrepp, måste den rationela teologien jemte derur härledda metafysiska kunskapsteori, ej mindre än den föregående ontologien i sin helhet, såsom beroende på en principiel förvexling af logiskt och verkligt vara, följaktligen erkänna sin vetenskapliga ohållbarhet. Emellertid fullföljer Kant ännu icke denna sin kritiska grundtanke till dess angifna yttersta punkt. Hans afsigt är att tills vidare blott förbättra den metafysiska lärobyggnaden, ej störta den. [1])

Metafysikens grundvillfarelse låg nu enligt Kants åsigt i dess matematiskt-syntetiska metod, hvilken genom att basera systemen på definitioner af icke undersökta begrepp nödvändigt måste åt det hela ge en dogmatisk och vacklande hållning. Ett reformförsök måste alltså i första hand vara betänkt på en förändring i sättet att gå tillväga vid det spekulativa innehållets behandling. Till den ändan anställer Kant i "Untersuchung über die Deutlichkeit der Grundsätze der naturlichen Theologie und Moral" en jemförelse mellan matematik och filosofi, hvarur framgår, att den förras konstruerande metod, såsom på det metafysiska området oduglig, derstädes måste ersättas af en analytisk eller induktiv, "mit derjenigen im Grunde einerlei, die Newton in der Naturwissenschaft einführte und die daselbst von so nutzbaren Folgen war." Konseqvenserna af denna den tyska metafysikens öfverflyttning på engelska erfarenhetsfilosofiens botten framträda särskildt vid den nya metodens användning i fråga om naturliga teologiens och moralens grundsatser. Vissheten om Guds existens borde derföre endast sökas på förut angifna sätt [2]), så nämligen, att man genom analys af en till sin nödvändighet insedd existens deri igenfunne de till Guds begrepp hörande kännetecken. Likaledes hade man att inom det praktiska området analytiskt återgå till en i den moraliska känslan gifven enkel föreställning (det goda) såsom yttersta grund för det sedliga handlandet. Äfven häri igenkännes engelska filosofiens ståndpunkt, sådan densamma representerades af Shaftesbury och Hutcheson, hvilkas inflytande dessutom i

[1]) Jfr. anf. st. ss. 191, ff.
[2]) Jfr. föreg. sida.

ästetiskt afseende "Beobachtungen über das Gefühl des Schönen und Erhabenen" omisskänneligen låta förmärka [1]).

Denna Kants återgång till känsloprincipen, till det ursprungliga, omedelbart vissa, hvilken särskildt utgjorde det praktiska resultatet af erfarenhetsmetodens spekulativa användning, torde kunna ställas i omedelbart sammanhang med hans allmänt kända, äfven någon gång offentligt framträdande förkärlek för Rousseau [2]). Också voro de själsfränder, dessa två, och bärare af samma stora tidstanke: frihet genom humanitet. En afgörande olikhet dem emellan låg dock i sättet att till vinnande af nämda mål söka återställa det sant menskliga. Den ene trodde sig finna menskligheten ideal i ett af de yttre, af samfundsförhållandena, oberoende urtillstånd, med känslan till lifsprincip — icke förmärkande, huru han sålunda blott utbytte samhällets och civilisationens tvång mot naturens; den andre var bestämd att slutligen upptäcka den inre sanna friheten i den sedliga avtonomien, subjektets på insigt grundade oberoende af sinligheten, af det naturliga sjelft. Derföre blef ock Rousseau förelöpare till en politisk revolution; Kant deremot verkställare af en intellektuel.

Innan likväl en sådan kunde komma till stånd, måste den blifvande reformatorn fullständigt bryta med den herskande dogmatiska rigtningen inom spekulationen. Redan i sin uppsats *"Versuch über die Krankheiten des Kopfs"* hade Kant satiriskt angripit en åsigt, hvilken ungefär samtidigt nått sin höjdpunkt hos Svedenborg. Den med anledning häraf författade afhandlingen *"Träume eines Geistersehers, erläutert durch Träume der Metaphysik"* anställer nu en jemförelse mellan andeskåderiet och metafysiken, mellan "Träume der Empfindung" och "Träume der Vernunft," samt finner, att båda i grunden bero på en inbillning, hvilken i hvartdera fallet förleder oss att objektivera det blott i känslan eller begreppet gifna och behandla detsamma som ett verkligt. Metafysikern drömmer liksom visionären, då han tror sig ega kunskap om det öfversinliga [3]), oaktadt kausaliteten, hvilken ensam utgör principen för

---

[1]) Jfr. *K. Fischer* ss. 204, ff.

[2]) Jfr. de af en särskild anledning författade uppsatserna: "Raisonnement über den Abenteurer J. P. Komarnicki," samt "Versuch über die Krankheiten des Kopfs."

[3]) Att den kommande förnuftskritikens hela negativa resultat således redan här framträder i hufvudsak anteciperadt — och sedermera blott förses med sin vetenskapliga bevisning — synes oss bero på den allmänna utvecklingslag, enligt hvilken hvarje reformsträfvande, innan det bringar de nya sanningarna i dagen, liksom för att bereda dessa rum, naturligen först söker undanrödja grundvillfarelserna hos det bestående.

all real kunskap, uteslutande är ett erfarenhetsbegrepp. Genom denna uppfattning af kausalitetsproblemet sammanträffar åter Kant, ej blott, såsom tillförene, i utgångspunkten, utan äfven i resultatet, med Hume och uttalar en skepticism, hvilken reducerar metafysiken till en "vetenskap om det menskliga förnuftets gränser," till denna "visa enfald," dit redan förut Rousseau, om ock mera ledd af känsla än af insigt visat vägen [1]).

Ett qvarstående på en skeptisk ståndpunkt i nämda hänseende var emellertid oförenligt med andan hos den spekulation, hvars stora bestämmelse just var att lyfta tiden ur tviflet till visshet, för så vidt denna kunde af mensklig tanke ernås. Närmaste uppgiften blef sålunda en undersökning af dessa förnuftets gränser, af kunskapen sjelf såsom förmåga. Redan i afhandlingen "*falsche Spitzfindigkeit*" etc. hade den dogmatiska metafysikens blott qvantitativa åtskilnad mellan förstånd och sinlighet blifvit förkastad och ersatt af en qvalitativ, en artskilnad, hvilken Kant framdeles i sin "inauguralskrift" till och med betecknar såsom den nya metafysikens propedeutik [2]). De teoretiska grundförmögenheterna voro således fastställda och dermed tillika kriticismens problem uppstäldt: att efter förutgången granskning af de båda principerna, sinligheten såväl som förståndet, till dess möjlighet förklara den derur härflytande kunskapen. Besvarandet af frågan om kunskapens möjlighet och befogenhet — "quæstio juris" — förutsatte likväl, juridiskt taladt, en instruktion af sjelfva processen — "quæstio facti." Innan saken afdömdes, hade man att tillse, om motsvarande rättskasus verkligen förelåge, om — i detta fall — den kunskap, hvars möjlighet skulle afgöras, egde fakticitet, samt ytterst, huru densamma till sitt allmänna väsen vore beskaffad.

Att all kunskap består i omdömen, i sammanbindningen af en föreställning såsom subjekt med en annan såsom predikat, är en sats, hvilken, till och med af Locke erkänd, likaledes af Kant upptages till förutsättning och utgångspunkt för den kritiska betraktelsen. Omdömena kunna emellertid vara af tvenne slag: *analytiska* eller förtydligande, der predikatet redan innehålles i subjektet, utgör dess kännetecken, samt *syntetiska* eller utvidgande, der genom predikatet en ny, icke ursprungligen i subjektet liggande, föreställning med detsamma förknippas. Då således endast genom dessa senare en verklig tillökning i insigt vinnes, kan man i följd häraf påstå, att all kunskap består i syntetiska omdömen. Men icke nog härmed. Den sanna kunskapen måste

[1]) Jfr. *K. Fischer,* anf. st. ss. 231, ff.
[2]) Jfr. anf. st. s. 259.

i motsats till den *blott* ur erfarenheten härflytande partikulära och tillfälliga ega karakteren af allmängiltighet och nödvändighet, vara en *apriorisk,* af erfarenheten oberoende. I *syntetiska omdömen a priori* ligger alltså svaret på spörsmålet om den sanna kunskapens *art.* Men — finnas nu äfven sådana omdömen, eller m. a. o. eger den derpå grundade kunskapen *facticitet?* För att afgöra denna fråga, blir åter nödvändigt att tillse, huruvida de förhandenvarande vetenskaperna innehålla en bekräftelse af densamma.

Vi hafva redan förut omnämt den åtskilnad, hvilken Kant i afhandlingen *"Untersuchung über die Deutlichkeit der Grundsätze"* etc. gjort emellan matematiken med dess syntetiskt-konstruktiva metod. samt metafysiken. Såsom beroende på en begreppets konstruktion i åskådningen hänvisar nämligen matematiken genom sistnämda princip till en rent sinlig, af förståndet oafhängig kunskapsförmåga, hvilken obestridligen innehåller syntetiska omdömen a priori. Man behöfver dervid t. ex. endast tänka på den geometriska sanningen, att en rät linea är den kortaste vägen mellan tvenne punkter, eller på aritmetikens sats: $7 + 5 = 12$. Taga vi dernäst i betraktande den reala kunskapen, hvars syntetiska art i motsats till den logiska kunskapens analytiska äfvenledes blifvit af Kant i hans för-kritiska period uppvisad, möter oss strax det faktum, att såväl den på de sinliga objekten eller fenomenen rigtade fysiska vetenskapen, som ock metafysiken med sitt öfversinliga innehåll, ytterst utgå från och ega sitt stöd i omdömen, hvilka äro oberoende af erfarenheten och alltså a priori gifna. Till detta slag höra på det metafysiska gebitet satserna om verldens början, om Guds tillvaro och egenskaper m. fl. Likaså på det fysiska t. ex. följande grundlag: *hvarje förändring i naturen har en orsak.* Att syntetiska omdömen a priori i alla de angifna fallen verkligen föreligga, är således konstateradt. "Quæstio facti" är afgjord; "quæstio juris," det egentligen kritiska problemet, återstår ännu att lösa. Eller med andra ord, huru äro dessa omdömen möjliga?

Samma fråga framställes emellertid hos Kant äfven i en annan form. Bland kunskaper a priori sägas nämligen de vara *rena,* hvilka, fria från allt empiriskt innehåll, följa ur blotta förnuftet. Består en dylik kunskap tillika i syntetiska omdömen och derigenom skiljer sig från den logiska, benämnes densamma *metafysisk.* Då nu undersökningen af dessa metafysiska eller rena syntetiska omdömens möjlighet just utgör den på förnuftet eller förmågan af kunskapsprinciper a priori rigtade kritikens hufvuduppgift, kan följaktligen ofvan uppstälda problem äfven uttryckas så: *är öfverallt metafysik möjlig och*

huru? Att härunder matematiken borde inbegripas, tyckes följa af det nyss anförda, då ju äfven denna grundar sig på syntetisk kunskap genom rent förnuft. Men enär dess objekt icke äro verkliga ting, utan i åskådningen konstruerade begrepp, och omdömessyntesen således i ena fallet utgöres af den åskådade konstruktionen, i det andra af den tänkta förknippningen — måste denna olikhet medföra en motsvarande kunskapsarternas åtskilnad. Kritikens grundfråga, numera specificerad till tvenne, får alltså följande lydelse: *huru är ren matematik, huru metafysik, möjlig?* Men den verkliga kunskap a priori, hvari metafysiken består, kan tänkas hafva till objekt antingen de sinliga tingen, fenomenen, eller deras väsen, tingen i sig. Ofvan framstälda frågas senare del innefattar således tvenne moment, nämligen: *huru är en fenomenens metafysik (ren fysik)*, samt *huru en det öfversinligas metafysik möjlig?* Rena matematikens möjlighet undersökes och uppvisas i den transscendentala *ästetiken*, under det metafysiken i den transscendentala *logiken* utgör föremålet för en pröfning, hvars resultat blir, att genom en transscendental *analytik* möjligheten af ren fysik fastställes, då deremot det öfversinligas metafysik i den transscendentala *dialektiken* till sin möjlighet vederlägges [1]).

Vända vi ett ögonblick uppmärksamheten tillbaka på Kants för-kritiska period, erinra vi oss, huru derstädes distinktionen mellan logisk och real kunskap ytterst fört till en, på realgrundens karakter af erfarenhetsbegrepp beroende, identifikation af sistnämda kunskapsart med erfarenheten. Hithörande omdömen äro följaktligen alla syntetiska, liksom å andra sidan de rena förnuftsomdömena analytiska. Intet syntetiskt omdöme är således "a priori," ej heller tvärtom; sådant innebure en uppenbar motsägelse. Ett slag af kunskaper funnes dock, hvilkas allmängiltighet och nödvändighet redan Hume erkänt, ehuru han för öfrigt ansett dem bero på en analys och för så vidt sammanstält dem med de logiska. Kunde nu dessa derjemte bevisas vara syntetiska, vore ofvan anförda påstående till sin giltighet upphäfdt, Hume öfvervunnen och uppslaget gifvet till en kritisk filosofi [2]). Att Kant i den redan flera gånger omnämda afhandlingen "Unters. üb. die Deutl." verkligen gör denna upptäckt, känna vi från det föregående. Han inser att matematikens läroart till skilnad från filosofiens är syntetisk och intuitiv, såsom sådan uppburen af en grundåskådning, rummet, "en egen realitet, hvilken, oberoende af materiens tillvaro, sjelf

---

[1]) Jfr. Kr. d. reinen Vern. ed. *Hartenstein*, Einl. *K. Fischer*, anf. st. ss. 281, ff.

[2]) "Die Mathematik ist die negative Instanz, an der Kant den Skepticismus scheitern macht." *K. Fischer*, anf. st. s. 288.

utgör vilkoret för möjligheten af dennas sammansättning." Vid detta resultat stadnar den för-kritiska periodens sista skrift [1]). Men är denna åskådning sjelf en realitet, i erfarenheten gifven, blir följaktligen äfven den derpå grundade matematiken en empirisk vetenskap och dess satser visserligen syntetiska, dock utan nödvändighet eller giltighet a priori. Detta senare är endast tänkbart under förutsättning af rummets idealitet, då detsamma fattas icke såsom empirisk, utan *ren* åskådning. Då Kant i sin förut nämda inauguralskrift [2]) slutligen uppvisar denna karakter hos matematikens grundåskådningar, tiden såväl som rummet, är dermed den transscendentala ästetiken färdig och den kritiska epoken *införd*. Huru åter en på kausaliteten, på erfarenhetsomdömen, beroende kunskap tillika kan vara metafysisk, d. v. s. allmängiltig och nödvändig, är en fråga, hvilken ännu ligger fjerran från den för-kritiska periodens insigt. Med dennas besvarande (i den transscendentala logiken) är tillika den kritiska epoken *utförd* [3]).

Med *åskådning* förstår Kant själens förmåga att såsom sinlig eller receptiv träda i omedelbar relation till ett afficierande objekt. Verkan af denna affektion på föreställningsförmågan kallas sensation (Empfindung) och den åskådning *empirisk*, som genom sensation refererar sig till sitt föremål, *fenomenet*. Härvid hafva vi åter att skilja mellan materien eller det deri, som svarar mot sensationen, samt *formen*, hvarigenom det fenomenela innehållets mångfald ordnas i vissa förhållanden. Den förra är *a posteriori*, den senare *a priori*, samt ren, enär intet sensationen tillhörigt i densamma ingår.

Organen för den på åskådning beroende kunskapen äro enligt Kants antagande tvenne: ett *yttre* sinne, hvarigenom vi föreställa oss föremål såsom utom oss, i *rummet*, varande, samt ett *inre*, själens förmåga att åskåda sig sjelf, sina egna tillstånd, under *tidens*, d. ä. simultaneitetens eller successionens form. Emellertid måste hvarje, äfven det yttre sinnets, föreställning, såsom en subjektets bestämdhet, höra till dess inre tillstånd, hvarföre ock tiden — medelbart eller omedelbart — kommer att utgöra form för fenomenen eller sinneskunskapens objekt öfverhufvud. Hvad tingen i sig äro, känna vi icke, lika litet som rum och tid med afseende på dem ega någon berättigad användning. Taga vi deremot i betraktande fenomenen, visar sig förhållandet vara ett annat. Rummet och tiden äro nämligen, såsom den *metafysiska* ex-

---

[1]) Von dem ersten Grunde des Unterschiedes der Gegenden im Raume. 1768.
[2]) De mundi sensibilis atque intelligibilis forma et principiis. 1770.
[3]) Jfr. *K. Fischer*, anf. st. ss. 305, ff.

positionen närmare utför, *ursprungliga*, från ingen erfarenhet abstraherade föreställningar, samt *a priori nödvändiga* — enär äfven om allt fenomenelt innehåll från dem tänkes bort, de sjelfva dock qvarstå — och i följd häraf de yttersta allmänna vilkoren för möjligheten af en erfarenhet. Men — hvilken karakter tillkommer vidare dessa föreställningar? Äro de åskådningar eller begrepp? De förra hafva till objekt ett enskildt, de senare ett allmänt. Begreppen äro emellertid, jemförda med de enskilda tingen, delföreställningar eller kännetecken, vunna genom abstraktion ur det speciela innehållet och alltså i förhållande till detta efterföljande. Nu är dock, hvad rummet såväl som tiden beträffar, hvarje dess bestämda del endast tänkbar såsom begränsning eller inskränkning af ett till grund liggande oändligt helt. Men finnes det sålunda blott *ett enda* rum och *en enda* tid, hvilka hvar för sig utgöra inbegrepp af och förutsättning för en oändlig mängd med det hela fullkomligt homologa delar, kunna de i följd häraf icke ega karakteren af delföreställningar, utan måste tvärtom, såsom uttryck för ett enskildt helt, i likhet med sina begränsningar, de bestämda rummen och tiderna, vara åskådningar, icke begrepp. Att slutligen dessa åskådningar äro *rena*, icke empiriska, före och oberoende af all erfarenhet gifna hos subjektet såsom dettas "formala beskaffenhet att afficieras af objekt," bevisas, enligt hvad den *transscendentala* expositionen ger vid handen, ytterst af rena matematiken, som öfverallt innehåller syntetiska kunskaper a priori, men derjemte till sin möjlighet såsom vetenskap uteslutande hvilar på ofvan nämda uppfattning af dess grundbegrepp, rum och tid [1]).

Sinligheten består, enligt Kant, i förmågan af föreställningar genom det sätt, på hvilket vi afficieras af föremål [2]). Då emellertid denna definition vid närmare granskning ger anledning till trenne spörsmål, nämligen: hvilken är affektionernas orsak?, huru sker deras upptagande i själen?, samt huru bildas af dem de för sinligheten egendomliga föreställningar?, vilja vi alltså tillse på hvad sätt Kant besvarar hvart och ett af dessa. Intrycken hafva sin orsak i tingen, dock ej de fenomenela, ty dessa uppstå först genom känslomaterialets sammanfattning till åskådningar — utan tingen, sådana de i sig äro, oberoende af vår förnimmelseförmåga. Ehuruväl tingen i detta sitt "an-sich-seyn" äro oss fullkomligt obekanta, ega de dock existens utom oss och tillkännagifva denna

---

[1]) *Hartenstein*, anf. st., Elem. Lehre, Th. I, Abschn. I, II. *Prolegg.* §§ 1—13. *K. Fischer*, anf. st. ss. 312, ff.

[2]) *Hartenstein*, anf. st. § I.

genom att inverka på eller "röra" våra sinnen [1]). Att emellertid nämda från Locke ärfda realistiska uppfattningssätt står i strid med systemets hufvudläror, är icke svårt att inse. Först och främst skulle nämligen, såsom ofta blifvit framhållet, antagandet af tingens inverkan på själen innebära en tillämpning af kausaliteten utöfver erfarenhetsområdet; men vidare gäller i så fall detsamma äfven med afseende på de öfriga kategorierna. Såsom verksamt måste nämligen tinget-i-sig existera i *tiden*, den nödvändiga formen för all verksamhet. Men detta verksamma säges derjemte vara ett i förhållande till oss yttre. En yttre verksamhet eller rörelse är åter endast tänkbar i *rummet* [2]), liksom å andra sidan allt i rummet verkligt hör under materiens begrepp. Materien — "det som svarar mot känslan" — blir således i och genom den afficierande verksamheten på något sätt meddelad vår sinlighet af tinget, hvilket i följd häraf, icke längre ett obekant, tvärtom måste antagas falla inom området för erfarenheten och samtliga kategoriernas användning. Dessa konseqvenser innebära emellertid ingenting mindre än ett upphäfvande af åtskilnaden mellan tinget-i-sig och fenomenet, samt den dermed i oupplösligt sammanhang stående läran om rummets och tidens subjektivitet.

Kan det nu å ena sidan icke nekas, att ofvan påvisade motsägelser liksom anklagande träda fram ur den senare ståndpunkt, som representerar vår tänkares affall från hans ursprungliga idealism, böra vi å andra sidan icke förbise det i resultatet nästan lika otillfredsställande, hvilket en granskning af nämda ursprungliga ståndpunkt ovilkorligen måste lägga i dagen.

Vid läran om "paralogismerna" bifogar Kant i första upplagan af Kr. d. r. Vern. den förklaring, att alla svårigheter, hvilka man tror sig finna i fråga om själens gemenskap med materien, *"auf einem blossen Blendwerke beruhen, nach welchem man das, was bloss in Gedanken existirt, hypostasirt und in eben demselben Qualität als einen wirklichen Gegenstand ausserhalb des denkenden Subjects annimmt, nämlich Ausdehnung, die nichts als Erscheinung ist, für eine auch ohne unsere Sinlichkeit subsistirende Eigenschaft äusserer Dinge, und Bewegung für deren Wirkung, welche auch ausser unserer Sinnen an sich wirklich vorgeht, zu halten."* I följd af detta betraktelsesätt — heter det vidare — få de verkande orsakerna utom oss en karakter, som icke stämmer öfverens med

---

[1]) Jfr. *Prolegg.* § 13. Anm. II. *Hartenstein*, anf. st. ss. 36, 59.

[2]) Jfr. Kr. d. r. Vern. ed. *Rosenkranz*, s. 308: "Da haben wir denn keine andere äussere Wirkungen, als Veränderungen des Orts, und keine Kräfte, als bloss Bestrebungen, welche auf Verhältnisse im Raume, als ihre Wirkungen, auslaufen."

deras verkningar inom det tänkande subjektet. De förra referera sig nämligen uteslutande till yttre sinnet och beträffa förhållanden i rummet; hos oss deremot äro verkningarna tankar, mellan hvilka intet dylikt rumsförhållande existerar. Härvid böra vi dock besinna "*dass nicht die Körper Gegenstände an sich sind, die uns gegenwärtig sind, sondern eine blosse Erscheinung, wer weiss welches, unbekannten Gegenstandes, dass die Bewegung nicht die Wirkung dieser unbekannten Ursache, sondern bloss die Erscheinung ihres Einflusses auf unsere Sinne sey, dass folglich beide nicht Etwas ausser uns, sondern bloss Vorstellungen in uns seyen, mithin dass nicht die Bewegung der Materie in uns Vorstellungen wirke, sondern dass sie selbst (mithin auch die Materie, die sich dadurch kennbar macht) blosse Vorstellung sey.*" Hela svårigheten ligger sålunda i förklaringen af den förbindelse mellan sinlighetens olika funktioner, i följd af hvilken de åskådningar, vi benämna yttre, enligt empiriska lagar kunna föreställas såsom objekt utom oss, kunna genom en "*Täuschung*" liksom aflösas från själen och synas sväfva utom densamma — oaktadt rummet hvari de åskådas endast är en föreställning, åtminstone icke i samma qvalitet befintlig utom själen. Detta är emellertid en fråga, omöjlig att besvara, är en lucka i vårt vetande, hvilken man icke kan fylla, utan endast beteckna, derigenom, att man hänför de yttre fenomenen till ett transscendentalt objekt såsom dessa föreställningars obekanta orsak. [1]).

Fästa vi oss särskildt vid sista delen af det ofvan anförda, måste vi ovilkorligen försättas i tvifvel, huruvida Kant upptäckt den verkliga bristen vid vår insigt i föreliggande psykologiska problem. Att rummet, ehuru blott ett inre fenomen, eller en bestämning hos inre sinnet, dock tillika föreställes såsom ett yttre — fyldt rum, gestalt och rörelse — beror tydligtvis derpå, att i och med denna föreställning en realitet, hvilken af oss så *måste* uppfattas, träder i förhållande till själen. [2]) Vill man åter i detta faktum, denna nödvändighet, koncentrera det teoretiska själslitvets gåta, gör man häri orätt, enär det ändliga förnimmandet öfverhufvud, på alla dess stadier, är såväl till innehåll som form lika svårförklarligt och utgör ett mysterium, hvilket sammanfaller med ändligheten sjelf, samt följaktligen ytterst uppfordrar till ett metafysiskt tolkningsförsök. — Så långt sträcker sig emellertid icke för Kant svårigheten i nämda fall. Det inre sinnets förnimmelser få i allmänhet förmedels teorien om det transscendentala schemat sin förklaring. Endast en af dem, rumsåskådnin-

---

[1]) Jfr. *Rosenkranz*, anf. st. ss. 307—9, 313.

[2]) Jfr. *E. v. Hartmann*, Phil. d. Unbew. s. 265.

gen, lemnar med afseende på sin möjlighet såsom yttre eller objektiv, en "lucka i vårt vetande." Då emellertid det yttre sinnets föreställningar utgöra egentliga innehållet hos det inre [1]), tyckes det som skulle på Kants ståndpunkt just detta innehåll hos sinligheten öfverhufvud angifva "punctum saliens" i det kunskapsteoretiska problemet. Är åter denna uppfattning rigtig, torde man med visshet kunna påstå, att Kant lika litet genom sin ursprungliga idealistiska tolkning som genom den senare realistiska förmått af ifrågavarande punkt lemna en nöjaktig utredning.

Det är onekligen i full öfverensstämmelse med den i första upplagan af Kr. d. r. Vern. faststälda skilnaden mellan det för oss bekanta, empiriskt eller fenomenelt yttre, och det yttre i *transscendental* bemärkelse, [2]) tinget-i-sig, som dersammastädes icke blott det senare sjelft, utan äfven dess förhållande till vår sinlighet erkännes såsom ett obekant, af hvilket således materien och dess verksamhet eller rörelsen blott äro fenomenela uppenbarelser. Men är nu den transscendentala orsaken ett fullkomligt obekant något, "ett begrepp (en tanke), hvars objektiva realitet på intet sätt kan kännas," [3]) låter densamma följaktligen icke heller tänka sig såsom princip för ett *inflytande*, hvilket som helst, på vår sinlighet, eller såsom grund för en fenomenverld. Också röjer Kant knappast i någon punkt en mera vacklande hållning, än just då det gäller att afgöra frågan om tillvaron af en mot de yttre fenomenen svarande verklighet, samt kausalförhållandet mellan denna och sinligheten. När det sålunda heter: "*ich kann also äussere Dinge eigentlich nicht wahrnehmen, sondern nur aus meiner inneren Wahrnehmung auf ihre Daseyn schliessen, indem ich diese als die Wirkung ansehe, wozu etwas äusseres die nächste Ursache ist. Nun ist aber der Schluss von einer gegebenen Wirkung auf eine bestimmte Ursache jederzeit unsicher, weil die Wirkung aus mehr als einer Ursache entsprungen sein kann. Demnach bleibt es in der Beziehung der Wahrnehmung auf ihre Ursache jedezeit zweifelhaft, ob diese innerlich oder äusserlich sey, ob also alle sogenannte äussere Wahrnehmungen nicht ein blosses Spiel unseres Sinnes seyen, oder ob sie sich auf äussere wirkliche Gegenstände als ihre Ursache beziehen? Wenigstens ist das Daseyn der letzteren nur geschlossen, und läuft die Gefahr aller Schlüsse, da hingegen der Gegenstand des inneren Sinnes (Ich selbst mit allen meinen Vorstellungen) unmittelbar wahrgenommen wird, und die Existens desselben gar*

[1]) *Rosenkranz*, anf. st. suppl. XI.
[2]) *Rosenkranz*, anf. st. ss. 298, 99.
[3]) *Rosenkranz*, anf. st. s. 210.

keinen Zweifel leidet" [1]) — tyckes härmed den subjektiva idealismen vara temligen tydligt uttalad, så mycket mera, som ju äfven tinget-i-sig endast är en tanke, en föreställning jemte andra hos jaget, utan någon känd objektiv motsvarighet. Liksom den förut betraktade ståndpunkten förde tillbaka till den locke'ska realismen, drifves Kant, enligt hvad vi finna, å andra sidan af sin idealism till konseqvenser, genom hvilka han i hufvudsak icke går utöfver Berkeley. Är åter förhållandet sådant, blir den hume'ska skepticismen, hvars öfvervinnande systemet dock gör till sin uppgift, dettas, ej mindre än nämda föregångares slutliga öde och dom.

Emellertid kan icke nekas, att i hvilket fall som helst — vare sig man tar hänsigt till den ena eller andra af Kants här ofvan betecknade ståndpunkter — en högre utöfver såväl *realismen* som den *subjektiva idealismen* gående tendens visar sig ligga på bottnen af hans spekulation. Fasthåller man nämligen på fullt allvar tidens och rummets subjektivitet i dess förening med teorien om tinget-i-sig såsom artskildt från fenomenet, så följer häraf med nödvändighet *dels,* att den yttre existensen omöjligen kan vara den sanna, för sig bestående, *dels* ock, att sistnämda realitet, för att verkligen motsvara benämningen "an sich", tydligtvis måste innebära något mera än ett blott "für uns" eller en modifikation af vårt eget jag — d. v. s. i stället utgöra ett sjelfständigt, ett substantielt. Till denna redan här sålunda kritiskt vunna *negativa* insigt beträffande den högre verklighet, hvilken, ännu blott anad, liksom under strid och tvifvel arbetar sig fram i Kants tänkande, skall den följande framställningen, likaledes kritiskt, söka lemna det *positiva* komplementet.

Öfvergå vi härefter till behandling af de tvenne sista bland ofvan framstälda frågor, nämligen: huru sker affektionernas upptagande i själen?, samt: huru bildas af dem sinlighetens föreställningar, åskådningarna?, så erinra vi oss till en början, att enligt Kant sinnets receptivitet är af tvenne slag, och att i öfverensstämmelse härmed de gifna affektionerna föreställas och ordnas i vissa förhållanden, dels utom hvarandra — i det yttre sinnets form, rummet — dels på det inre sinnets sätt, såsom antingen samtidiga eller succederande. Men sinligheten är ren passivitet. En åskådning skulle derför aldrig komma till stånd, så framt icke själen derjemte egde en spontan förmåga, en produktiv inbillningskraft, hvilken enligt en hos förståndet a priori liggande regel

---

[1]) *Rosenkranz*, anf. st. s. 295.

(kategori) sammanfattade varseblifningarnas mångfald i det konstanta jagets, den rena apperceptionens enhet. Nämda transscendentala förnuftshandling utgör således öfversta vilkoret för en "recognitionens syntesis i begreppet," hvarigenom den successivt åskådade mångfalden sättes och igenkännes såsom identisk med den sedan reproducerade, i ett omdöme eller en jemförelse, der varseblifningens tillfälliga karakter, som uppenbarar vårt jag endast i dess vexlande empiriska tillstånd, blifvit öfvervunnen af den allmängiltighet och nödvändighet, hvars princip icke står att finna annorstädes än i ofvan angifna rena apperception. Först så erhåller kunskapen objektivitet, d. v. s. en nödvändig, på relationen till ett objekt beroende enhet. Men — hvilket är detta objekt? — Förstå vi härunder ett *föremål för en icke-sinlig* (intellektuel) åskådning, så tillegna vi oss med detsamma ett åskådningssätt, som icke är vårt, ett sådant på hvilket kategorierna, de der utgöra tankeformer uteslutande för en *sinlig* åskådning, följaktligen icke ega någon användning. Ett antagande af ting-i-sig med *positiv* betydelse, såsom särskilda intelligibla objekt för vårt förstånd, är således enligt Kants åsigt otillåtligt. Vill man deremot beteckna tinget för så vidt detsamma *icke utgör objekt för vår åskådning,* så är detta ett noumenon i *negativ* bemärkelse, ett blott gränsbegrepp (hvarigenom sinligheten erinras, att området för dess kunskaper dock icke sträcker sig till allt hvad förståndet tänker). Så fattadt, angifver noumenet icke ett visst kunskapsobjekt, utan blott tanken om ett objekt öfverhufvud, vid hvilket vi helt och hållet abstrahera från vårt åskådningssätt, ett transscendentalt x [1]) (vid alla våra kunskaper ett och samma), som utgör korrelatet till enheten i apperceptionen af det mångfaldiga hos den sinliga åskådningen, ett något, hvari föreställningarne med nödvändighet sammanhänga och grunden till deras förknippning på ett visst sätt — förmedels den ursprungliga apperceptionen — bör sökas. Och detta transscendentala objekt låter icke afsöndra sig från de sinliga data. I så fall blefve nämligen intet öfrigt, hvarigenom det kunde tänkas, ty då förståndet till nämda korrelat hänför och dymedels i begreppet om ett objekt förenar den sinliga mångfalden, blir dermed ock korrelatet sjelft, det transscendentala x eller noumenet (i dess negativa betydelse) tänkt och bestämdt [2]). Men äfven mångfal-

---

[1]) — — — wovon wir gar nichts wissen, noch überhaupt (nach der jetzigen Einrichtung unseres Verstandes) wissen können. *Rosenkranz*, anf. st. s. 207.

[2]) Jfr. *Rosenkranz* anf. st. ss. 206, ff. *Prolegg.* §. 19: Das Objekt bleibt an sich selbst immer unbekant; wenn aber durch den Verstandesbegriff die Verknüpfung der Vorstellungen die unserer Sinlichkeit von ihm gegeben sind, als allgemeingültig bestimmt wird, so wird der Gegenstand durch dieses Verhältniss bestimmt, und das Urtheil ist objektiv.

den hos fenomenet anses ega sin grund i detta obekanta något. I enlighet härmed tro vi oss icke misstyda Kants innersta mening, då vi tillägga honom den uppfattning af det transscendentala objektets förhållande till kunskapsförmågan, att detsamma dels utgör den i hvarje särskildt fall tilltänkta orsaken till åskådningens genom sinligheten gifna mångfald, dels ock det på ett nödvändigt sätt syntetiserade obekanta, hvari fenomenens objektivitet tänkes hafva sin grund och sitt gemensamma korrelat [1]). Sinlighet och förstånd kunna följaktligen sägas bilda de subjektiva media, genom hvilka i ena fallet fenomenets mångfaldiga innehåll, i det andra dess objektiva form hänföra sig till det obekanta tinget såsom bådaderas princip.

Sättet åter, hvarpå nämda sinliga mångfald syntetiseras under medvetandets enhet, är gifvet i omdömet. Så många som omdömesfunktionerna äro, lika många blifva ock de förståndets funktioner, de s. k. kategorierna, hvilka tjena till regler vid sammanbindningen. Emellertid blir den rena apperceptionen genom denna sin syntetiserande verksamhet princip för ett dubbelt sammanhang, i det icke blott erfarenhetens objekt, tingen, utan äfven förbindelsen dem emellan eller erfarenheten — den syntetiska enheten a priori af fenomenen — i sin helhet sålunda möjliggöres och konstitueras. Då nu kategorierna, såsom principer för all ordning och lagenlighet hos fenomenen, dermed verkligen kunna sägas ordna eller formaliter skapa naturen, och på grund häraf läran om *förståndets* lagar äfven blir läran om *naturens* högsta och allmännaste, är med dessa kategoriers transscendentala deduktion eller deras uppvisande såsom vilkor a priori för möjligheten af en erfarenhet, äfven svar gifvet på den andra af de teoretiska hufvudfrågorna: *huru är ren naturvetenskap möjlig?* [2])

Vi hafva i våra inledande betraktelser visat, huruledes den rationalistiska spekulation, som föregick Kant, alltigenom funnit sig nödsakad att vid frågan om kunskapens möjlighet återgå till det dogmatiskt ponerade gudsbegreppet såsom dess yttersta förutsättning och grund, en åsigt, hvilken kan anses typiskt framträda dels i Cartesii "systema assistentiæ," dels i Leibnitz "harmonia præstabilita." Detta kunskapens *metafysiska* beroende återfinnes, såsom vi i

---

[1]) Jfr. *Rosenkranz* anf. st. s. 391: Indessen können wir die bloss intelligible Ursache der Erscheinungen überhaupt das transscendentale Objekt nennen bloss damit wir Etwas haben, was der Sinlichkeit als einer Receptivität correspondirt. Diesem transscendentalem Objekt können wir allen Umfang und Zusammenhang unserer möglichen Wahrnehmungen zuschreiben, und sagen dass es vor aller Erfahrung an sich selbst geheben sey.

[2]) Jfr. *Rosenkranz*, anf. st. ss. 112, ff. *Nyblæus,* filos. forskn. i Sverige I, 2, ss. 22—27.

inledningen visat, i sjelfva verket äfven hos Locke, blott med den skilnad, att Guds verksamhet här ersättes af de yttre tingens eller substansernas, hvarjemte det misslyckade försöket att hos själen uppvisa en spontan förmåga, genom hvilken det från tingen erhållna materialet skulle beherskas och ordnas, endast lemnar den rena passiviteten, beroendet af det yttre, qvar. Men äfven ett dylikt beroendeförhållande, sinnesförnimmelsen sjelf, är till sin möjlighet oförklarad, så länge dess lagar icke äro angifna. Uppvisandet af ifrågavarande lagar och former hos sinligheten såväl som förståndet utgjorde alltså problemet för Kants kriticism. Emellertid gaf denna undersökning vid handen, att fenomenen — eller tingen sådana de i nämda former af oss uppfattas, — äro våra egna skapelser, visserligen till sitt innehåll ytterst härrörande från ett "an sich seyn," men dock just såsom kunskapsobjekt derifrån qvalitativt skilda. Redan i föregående period hade å ena sidan Leibnitz, å den andra på visst sätt äfven Berkeley, från olika ståndpunkter sökt i sin mon göra gällande subjektets af nyare tidens ande proklamerade frihet, genom att fatta detsamma, medvetandet, såsom sjelft princip för sitt innehåll. Ingenderas sträfvande var dock bygdt på kritisk grund. Deras gemensamma tillflykt blef derföre, såsom förut är visadt, den metafysiska dogmatismen; deras undergång skepticismen. Medvetandets karakter af sjelfständig kunskapsprincip tyckes först Kant vara på väg att eröfra, då han i den rena apperceptionen tror sig hafva upptäckt erfarenhetsverldens "præstabilierade harmoni" och aprioriska enhet. Huruvida han verkligen i detta fall funnit det sökta, vilja vi särskildt från en viss synpunkt — möjligheten af upptäcktens empiriska användning — i det närmast följande göra till föremål för en kortfattad granskning.

All erfarenhetskunskap anses af Kant bero på fenomenens subsumtion under kategorierna. De förra äro emellertid sinliga, de senare deremot intellektuela. Förbindelsen mellan dessa olikartade element fordrar alltså ett tredje, en förmedlande föreställning, hvilken genom sin frändskap med båda först gör nämda subsumtion möjlig. En dylik föreställning benämnes af Kant *schema*. Nu är en transscendental tidsbestämning så till vida likartad med kategorierna, att den är allmän och beror på en regel a priori; å andra sidan äfven med fenomenet, enär tiden ingår i hvarje empirisk föreställning af ett mångfaldigt. Tidsbestämningen är alltså det enda möjliga transscendentala schema och förståndsbegreppens användning på fenomenen endast genom nämda förmedling tänkbar [1]).

[1]) *Rosenkranz*, anf. st. ss. 122, ff.

Med kunskap menas hos Kant öfverhufvud taget: enhet i förnimmelsen af ett mångfaldigt. Denna kunskap är emellertid af tvenne slag: *åskådningen*, som har till objekt fenomenet, samt *erfarenheten*, hvars objekt är den af förståndet åvägabragta nödvändiga förknippningen mellan dessa fenomen inbördes. Åskådningens innehåll bildas af de mångfaldiga sensationerna, erfarenhetens af åskådningarna sjelfva, under det i båda fallen de rena förståndsbegreppen gifva åt kunskapen dess nödvändiga enhet och form. Denna säges derföre ock, betraktad i och för sig, utan afseende på allt tillfälligt innehåll, utgöra *ren* kunskap, eller ren syntesis af ett mångfaldigt *a priori*, i motsats till den deraf syntetiserade empiriska, hvilken just med afseende på sitt innehåll och dess ursprung (sinligheten) säges vara *a posteriori*.

Fattad såsom åskådningsform eller förnimmelsesätt hos sinligheten, sammanfaller tiden tydligtvis med denna sjelf, delar dess karakter och är således icke sjelf kunskap, utan endast subjektets rent passiva förmåga att erhålla *data* till en möjlig erfarenhet. Emellertid visa sig dessa data eller åskådningarna till sin uppkomst betingade deraf, att det inre sinnet eller tiden ej blott är åskådningsform — ty denna gifver endast ett mångfaldigt — utan äfven sjelf (ren, formal) åskådning, enär de mångfaldiga intrycken, för att bilda den kunskap, hvarom här är fråga, måste ordnas i vissa förhållanden under en gemensam enhet. Tidens egenskap af ren åskådning låter dock ej förklara sig ur sinligheten ensam. Dess nödvändiga förutsättning ligger i den *produktiva inbillningskraften*, hvilken genom det mångfaldiga i gifna föreställningar bestämmer inre sinnet a priori till dess form (med afseende på det mångfaldiga hos tiden sjelf såsom förmåga), i enlighet med en kategori. Produkterna af denna verksamhet äro de rena tidsbestämningar eller schemata, i hvilka inbillningskraften uppdrager liksom konturteckningar af de sinliga begreppen och sålunda, derigenom att det mångfaldiga innehållet förmedels dessa allmänbilder subsumeras under sitt begrepp (begripes), möjliggör de enskilda bilderna eller tingen. Denna *figurliga* syntes innesluter emellertid och förutsätter den förut antydda *transscendentala*, hvars produkter, de rena schemata, blott uttrycka en ren syntesis öfverhufvud i enlighet med en kategori — framställa denna sjelf försinligad — och i följd häraf beträffa (formala) bestämningar hos det inre sinnet med afseende på *alla* föreställningar, för så vidt dessa, på grund af apperceptionens enhet, tänkas a priori sammanhänga i ett begrepp [1]).

[1]) Jfr. *Rosenkranz*, anf. st. ss. 125, 6.

Upptaga vi efter dessa förberedande anmärkningar den ifrågavarande läropunkten hos Kant till granskning, erbjuder sig liksom sjelfmant den hufvudanmärkningen, att om förstånd och sinlighet, jemlikt systemets utgångspunkt, skola fasthållas såsom qvalitativt motsatta, en förmedling, d. v. s. ett upphäfvande af denna motsats, icke är tänkbar. Men äfven under förutsättning af nämda förmedlings allmänna möjlighet, torde det icke desto mindre kunna betviflas, huruvida Kant verkligen förmått uppvisa en dylik. Är nämligen inbillningskraften, ehuru på en lägre grad, dock en yttring af förståndet eller spontaneiteten, tyckes det som skulle samma artskilnad i förhållande till sinligheten gälla med afseende på båda, och den förstnämda alltså, långt ifrån att utgöra den sökta förmedlingen, tvärtom sjelf i och för sin egendomliga funktion behöfva en dylik. Den medvetandets splittring i tvenne motsatta förmögenheter, hvilken Kant fixerar, har således till följd, att då kunskapens förklaring fordrar återställandet af medvetandets naturliga organiska enhet, denna blir en i samma mån onaturlig och mekanisk. Fästa vi oss derefter särskildt vid det s. k. schemat och antaga detsamma, med bortseende från ofvan gjorda anmärkningar, såsom en genom rena inbillningskraften möjlig produkt, torde icke desto mindre emot den åt nämda schema tillerkända betydelse en grundad invändning kunna göras. Ty äfven om det läte tänka sig, att tiden såsom ren åskådning utgör den förmedlande föreställning, hvarigenom ett mångfaldigt sensationsinnehåll i enlighet med en kategori sammanfattas till den empiriska förnimmelseenhet, vi benämna fenomen — är deremot omöjligt att inse, huru vid fenomenens förknippning till erfarenhetskunskap samma rena åskådning, som ju redan förut ingår i hvar och en af de mångfaldiga, kan sägas under andra modifikationer utgöra ett medlande element, innebära en förbindande kraft, icke i fenomenens egen natur gifven, genom hvilken sålunda dessas subsumtion under kategorierna först komme till stånd. Eller m. a. o. — är det väl möjligt, att om de empiriska åskådningarne, oaktadt deri ingående transscendentala tidsbestämningar, äro oförenliga med kategorierna, en sådan förening skall kunna åvägabringas genom andra bestämningar af samma slag, utan att bådaderas qvalitativa samhörighet och dermed schemat inom sig sjelf upphäfves? Detta är dock en farhåga, från hvilken man torde blifva befriad, då man besinnar, att enär åskådningarne framförallt i och med den högsta af de synteser, som ligga till grund för deras enhet, redan äro upptagna i medvetandet och således icke "blinda" utan medvetna, på samma gång äfven motsatsförhållandet mellan båda är undanröjdt, hvaraf åter följer att hvarje sär-

skild förmedling vid åskådningarnes förknippning till erfarenhetskunskap blir öfverflödig.

För så vidt vi genom denna granskning verkligen förmått uppvisa ohållbarheten af Kants teori beträffande schemat, gäller detsamma tydligtvis äfven med afseende på hans lära om inre sinnet, enär detta utgör sjelfva det *receptaculum,* i hvilket nämda rena tidsbestämningar bildas. Nu är vidare enligt ifrågavarande åsigt tiden medelbart form äfven för det yttre sinnet, enär rummet — "das reine Bild aller Grössen (qvantorum) vor dem äusseren Sinne" [1]) — ju utgör en transscendental tidsbestämning i enlighet med qvantitetens kategori. Men är sålunda detta yttre sinne till sin möjlighet beroende af det inre, framgår härur — jemlikt det ofvan anförda — omöjligheten af sinnet eller åskådningsförmågan öfverhufvud och på samma gång omöjligheten af all den kunskap, hvilken Kant föresatt sig att deducera, erfarenhetens ej mindre än den matematiska.

Skall en lösning af föreliggande problem vinnas, måste följaktligen framförallt den kunskapsteoretiska dualism upphäfvas, i hvilken Kant stadnat. Ty liksom åskådningen — enär form eller funktion af medvetande — endast är möjlig genom medvetandets, enhetens, närvaro i det mångfaldiga innehållet, skulle å andra sidan denna mångfald aldrig kunna existera tillsamman under enheten, derest båda vore genom en qvalitativ motsats oförenligt åtskilda. Förenliga äro de åter endast, om de äro sinsemellan likartade, så att åskådningens innehåll, tingen, stå i ett visst ursprungligt förhållande till medvetandet, i hvilket fall receptiviteten måste betraktas såsom en funktion af spontaneiteten sjelf, då denna, för att bringa nämda förhållande till klarhet och aktualitet, uttrycker detsamma på dess lägsta utvecklingsstadium genom att sätta sitt föremål i sär under form af en successivt afficierande mångfald. Till samma resultat ledas vi äfven omedelbart från Kants egen ståndpunkt genom den iakttagelsen, att de såsom en mångfald hos själen förefunna sinliga qvaliteterna i sjelfva verket blifva dess affektioner eller bestämningar, först då de i och med apprehensionen såsom sådana sättas. Vore nu detta sålunda konstituerade innehåll till sjelfva sitt väsen ett för medvetandet fullkomligt främmande, skulle det icke af subjektet kunna sättas eller upptagas såsom bestämning, i hvilket fall således affektionerna och på samma gång åskådningen sjelf blefve omöjliga. Den senares innehåll, eller rättare: det "Ding an sich," hvari intrycken anta-

---

[1]) *Rosenkranz,* anf. st. s. 126.

gas ega sin motsvarighet och grund, måste följaktligen, redan för att kunna afficiera själen, ursprungligen stå i relation till densamma.

Vi hafva genom den hittills utförda granskningen funnit, att receptiviteten, enär teorien om schemat visat sig ohållbar, måste betraktas såsom en spontaneitetens egen funktion, hvars innehåll sammanfaller med det af Kant åt yttre sinnet tillerkända och hvars form, tiden, likaledes i enlighet med det anförda, icke sjelf utgör någon (ren) åskådning, utan blott vårt sätt att åskåda, d. ä. sätta oss successivt bestämda. Måste vi icke desto mindre medgifva tillvaron af en mot yttre sinnet svarande funktion, blir dock vår uppfattning af densamma en i förhållande till den kantiska väsendtligen modifierad. Är nämligen receptiviteten i dess egentliga betydelse liktydig med den blotta förmågan af bestämningarnas successiva sättande eller upptagande i medvetandet, tyckes deremot detta yttre sinnes verksamhet skola bestå deri, att de gifna sensationerna, sammanfattade i rummets enhet — liksom vid den s. k. åskådningen i tidens — ställas utom och mot subjektet såsom en verklighet (Gegenstand). Sinligheten, af Kant fullständigt identifierad med åskådningen, hvilken i egenskap af inre och yttre här blott framträder under olika funktioner, specificerar sig alltså vid närmare betraktande till tvenne skilda kunskapssätt. Då vi nu endast genom det ena af dessa kunna *föreställa* oss objekt, torde detta lämpligen böra benämnas föreställningsförmåga, hvaremot den egentliga åskådningen, såsom nämdt är, har sitt uttryck i apprehensionen eller den blotta förnimmelsen af bestämdhet hos subjektet. Denna bestämdhet företer åter olika karakterer, beroende på arten af den sinnesfunktion, som i hvarje fall utgör dess närmaste grund. Gifvet är emellertid, att nämda funktionssätt eller organ icke kunna vara något annat än våra s. k. fem sinnen, hvilka, ehuru af Kant sammanfattade under benämningen *yttre* sinne, alltså i sjelfva verket visa sig tillhöra sinnet i dess enda och egentliga bemärkelse — åskådningsförmågan.

I fråga om dennas väsen och verksamhetssätt finna vi visserligen hos Kant den läran framstäld, att tiden, den allmänna formen för ifrågavarande sinnesfunktion, å ena sidan under simultaneitetens, å den andra under successionens gestalt skulle utgöra grund för olika arter af åskådning [1]), och i enlighet härmed affektionerna kunna tänkas förbundna antingen liktidigt, d. v. s. sådana de i detta ögonblick tillsamman bilda mitt själstillstånd, eller successivt, då de följa på hvarandra hos subjektet. Nu är dock enligt Kants egen förklaring [2])

[1]) *Rosenkranz*, anf. st. s. 40. Jfr. ss. 156, 7.
[2]) *Rosenkranz*, anf. st. ss. 157, 62.

ingen åskådning möjlig på annat sätt, än genom successivt upptagande af innehållet, de mångfaldiga sensationerna, hvilka således *alltid* följa på hvarandra, enär de endast ha tillvaro såsom förnumna och för så vidt måste antagas fylla hvar sitt särskilda tidsmoment. Häraf följer åter, att simultaneiteten i egenskap af särskild åskådningsform är otänkbar. Men ehuru således affektionernas upptagande i själen endast sker successivt, skulle dock en åskådning aldrig komma till stånd, derest icke det samlade materialet tillfölje af det identiska medvetandets närvaro i hela serien af sina förnimmelser inordnades under en enhet och sålunda de *skilda* tidsmomentens innehåll fattades såsom ett i *samma tid* gifvet. En närmare betraktelse af det förnimmelsesätt, som till sin form har rummet, ger ett resultat, analogt med det nyss nämda. Den sinliga föreställningens väsende består nämligen deri, att det senterade innehållet, de sinliga qvaliteterna, satta jemte hvarandra — alltså i rummet *åtskilda* — dock tillika i egenskap af bestämningar hos ett identiskt medvetande sammanfattas under en enhet, föreställas såsom i *samma* rum befintliga. Likasom tiden, efterhvartannat-varat, möjliggjorde en åskådning endast genom att i samtidigheten negera sig sjelf, beror alltså äfven föreställningen på ett dylikt upphäfvande af jemte-hvartannat-varat till, om uttrycket medgifves oss, samrummighet. I denna rummets såväl som tidens dialektik ligger emellertid vittnesbördet om bådas ändlighet, men på samma gång hänvisningen till den högre verklighet, hvari man har att söka motsägelsens positiva lösning.

Sedan Kant genom "förståndets schematism" vindicerat erfarenhetens möjlighet, öfvergår han till en framställning af de syntetiska omdömen a priori, hvilka utgöra "grundsatserna" eller de allmännaste uttrycken för kategoriernas förhållande till erfarenhetsobjekten och på samma gång de öfversta naturlagarna, enär naturen ju anses såsom inbegreppet af de lagenligt ordnade företeelserna. Då vidare dessa grundsatser uppstå genom förståndsbegreppens användning på åskådningarna, måste en fullkomlig parallelism ega rum mellan nämda lagar och kategorisystemet — och således ur denna förbindelse fyra slags grundsatser a priori framgå, hvilka utgöra basis för all naturvetenskap. Klart är nu, att utan erfarenhet icke heller något erfarenhetsobjekt är möjligt. Den förras vilkor måste följaktligen gälla äfven med afseende på det sistnämda, och den öfversta grundsatsen för alla syntetiska omdömen — ur hvilken dessa, såsom deri innehållna, samtliga härflyta — blifva följande: *"hvarje föremål står under de nödvändiga vilkoren för syntetisk enhet af det mångfaldiga hos åskådningen i en möjlig erfarenhet."* Men, hvilka äro då ifrågavarande vilkor? Tydligtvis

inga andra, än att dels fenomen finnas, dels ock en nödvändig förbindelse existerar dem emellan. Då nu alla fenomenen, i och för sig betraktade, äro *åskådade känslor*, måste i detta hänseende tvenne grundsatser gälla, den första beträffande deras egenskap af åskådningar — den *qvantitativa* — den andra deras egenskap af känslor — den *qvalitativa* bestämdheten. Men fenomenen stå vidare i ett nödvändigt förhållande såväl till hvarandra som till vår kunskapsförmåga; i förstnämda fall hafva de en nödvändig *relation*, i det senare en nödvändig *modalitet*, hvilka båda kategorier likaledes ega motsvarighet i hvar sitt slag af grundsatser [1]).

Att alla åskådningens objekt, såsom i rummet och tiden befintliga, äro genom sammanläggning af delar bildade storheter och följaktligen utsträckta, uttalas i den första grundsatsen, så lydande: "*alla åskådningar äro extensiva storheter*." Till sin *form* äro fenomen åskådningar, till sitt *innehåll* känslor. Nu äro känslorna, för så vidt de existera i tiden eller fylla densamma, å ena sidan qvantitativt bestämda, dock i och för sig betraktade eller i egenskap af känslor icke *extensiva* storheter — enär de icke uppkomma genom successiv sammanfattning af delar — utan *intensiva*, hvilket innebär att de, ehuru fullständigt närvarande i hvarje af dem fyldt tidsmoment, likväl förete en åtskilnad i styrka eller *grad*. Den andra grundsatsen får i enlighet härmed följande lydelse: "*i alla fenomen har känslan och det reala, som utgör dess motsvarighet hos föremålet, en intensiv storhet*." Nämda grundsatser innehålla båda således qvantitetsbestämningar a priori af alla föremål för en möjlig erfarenhet, men på samma gång — då ju hvarje dylik bestämning är en matematisk — förklaringen af matematikens användbarhet i hela dess precision på erfarenheten [2]).

Vi hafva i det föregående genom en kritik af Kants lära om sinligheten funnit, huruledes denna i sjelfva verket specificerar sig till tvenne skilda förnimmelsesätt, hvarvid samma innehåll, som af *åskådningen* apprehenderas under tidens form, genom *föreställningen* inordnas under rummets enhet och sättes utom subjektet såsom ett "Gegenstand". Båda dessa förnimmelsesätt kunna dock endast i begreppet söndras från hvarandra. I verkligheten är hvarje åskådadt tillika ett föreställdt, och tvärtom, såvida nämligen den sinnesfunktion, genom hvilken innehållet är gifvet, tillåter en detsammas objektivering. Såväl åskådning som föreställning hafva nämligen sin gemensamma grundform i *utom-*

[1]) Jfr. *K. Fischer*, anf. st. ss. 358—60. *Erdmann*, die Entwickel. d. deutschen Specul. seit Kant, III, I, s. 90.

[2]) Jfr. *Rosenkranz*, anf. st. ss. 139—52. *K. Fischer*, anf. st. ss. 360—7.

hvartannat-varat, af hvilket tiden *(das Nacheinander)* och rummet *(das Nebeneinander)* blott äro olika sidor eller uttryck. Ett innehåll, som förnimmes i en af dessa former, är alltså under ofvan nämda förutsättning *eo ipso* gifvet äfven i den andra. Innehållet sjelft utgöres åter af känslorna, de sinliga qvaliteterna, hvilka, förnumna utom hvarandra dels i tiden, dels i rummet, i båda fallen — d. v. s. med afseende på sin form — hafva utsträckning eller extensiv storhet.

Jemte ofvan nämda extensiva har emellertid, såsom redan är nämdt, det i känslan framträdande reala äfven en *intensiv* storhet eller *grad.* Nu är denna enligt Kants förklaring "*diejenige Grösse, die nur als Einheit apprehendirt wird und in welcher die Vielheit nur durch Annäherung zur Negation = O vorgestellt wird.*" [1]) Att den intensiva storheten icke likt den extensiva uppstår "*durch eine successive Synthesis, die von Theilen zur ganzen Vorstellung fortgeht*", utan tvärtom är en i sig odelbar enhet, inom hvilken mångfalden endast kan föreställas på nyss angifna sätt, såsom "*continuirlicher Zusammenhang vieler möglichen Zwischen-empfindungen*" — vilja vi gerna medgifva. Men vidare heter det i omedelbar kontext med det föregående: "*die Apprehension, bloss vermittelst der Empfindung, erfüllt nur einen Augenblick (wenn ich nämlich nicht die Succession vieler Empfindungen in Betracht ziehe)*" — och likaledes: "*das Reale in der Erscheinung hat jederzeit eine Grösse, welche aber nicht in der Apprehension angetroffen wird, indem diese vermittelst der blossen Empfindung in einem Augenblicke und nicht durch successive Synthesis vieler Empfindungen geschieht.*" Häraf tyckes åter framgå att enligt Kants uppfattning den intensiva storheten tillkommer känslan, för så vidt denna fyller hvarje ögonblick eller hvarje af de tidsdelar, genom hvilkas sammanfattning åskådningen, den extensiva storheten, uppstår.

Visserligen kan det icke bestridas, att känslans karakter af odelbarhet fordrar dess eller realitetens närvaro hel och hållen i hvart och ett af densamma fyldt moment, liksom å andra sidan detta måste antagas fullständigt fyldt af innehållet — en lag, hvilken har sitt objektiva uttryck i kropparnes *ogenomtränglighet.* Emellertid betraktas innehållet, då ju kontinuitetens lag icke i verkligheten medgifver några fixa rums- eller tidsdelar, från denna synpunkt uteslutande "in abstracto" — såsom fyllande den extensiva formen öfverhufvud i hvarje dess blott tänkta del. Men realiteten framträder verklig eller föryttrad endast i en viss tids- och rumsbestämdhet, följaktligen i ett visst an-

[1]) *Rosenkranz,* anf. st. s. 146.

tal delar. Å andra sidan kan på grund af det extensivas oändliga delbarhet samma innehåll tänkas hopträngdt i allt mindre, med allt större fullständighet fylda partier af extensionen, tills slutligen i följd af delarnes litenhet den förstnämda på samma gång som innehållet eller realiteten sjelf upphöra att empiriskt, d. v. s. sinligt förnimbart, finnas till. Hvad Kant kallar intensiv storhet tyckes sålunda icke kunna betyda annat, än just denna *fullständighet*, hvarmed tiden och rummet i hvarje konkret fall, i hvarje sin empiriska begränsning, äro utfylda af realiteten. Det objektiva uttrycket för intensiteten, så fattad, heter i fysiken *täthet* — en egenskap, som utgör enda förklaringsgrunden dertill, att kroppar af *samma volum* eller rumsutsträckning kunna hafva olika *specifik vigt*. Detta låter deremot ej förklara sig, om man, likt Kant, tillägger realiteten i hvarje moment af dess extension en viss intensitet och på grund häraf identifierar den sistnämda med gradbestämdheten hos de särskilda momenten vid innehållets fenomenela framträdande. Ty man inser, att om en realitet *"ohne im mindesten den kleinsten Theil des Raumes leer zu lassen, in ihren Graden ins Unendliche abnehmen, und nichts desto weniger den Raum mit diesen kleineren Graden eben sowohl erfüllen kann, als eine andere Erscheinung mit grösseren"* [1]), i följd häraf alla kroppar, såsom i hvarje del af sin extension, om än i olika grader, fylda af innehållet, måste hafva samma täthet, och den specifika vigten — om öfverhufvud någon förklaring af denna kan komma i fråga — blifva beroende icke af nämda egenskap, utan snarare af den totalintensitet, som skulle uttrycka gradförhållandet inom det hela. Emellertid tyckes Kant vara fullt medveten om den empiriska ohållbarheten af dessa konseqvenser, då han i omedelbart sammanhang med det ofvan anförda tillägger: *"meine Absicht ist hier keinesweges zu behaupten: dass dieses wirklich mit der Verschiedenheit der Materie, ihrer specifischen Schwere nacht, so bewandt sey, sondern nur aus einem Grundsatze des reinen Verstandes darzuthun: dass die Natur unserer Wahrnehmungen eine solche Erklärungsart möglich mache, und dass man fälschlich das Reale der Erscheinung dem Grade nach als gleich und nur der Aggregation und deren extensiven Grösse nach als verschieden annehme"* [2]).

Hufvudsyftet vid det "transscendentala bevis" hvilket af Kant ställes upp emot naturvetenskapens ensidiga förklaring af fenomenens olikhet såsom blott extensiv (med afseende på mängden af delar), säges vara *"den Verstand wenig-*

---

[1]) *Rosenkranz*, anf. st. s. 151.

[2]) *Rosenkranz*, anf. st.

stens in Freiheit zu versetzen, sich diese Verschiedenheit auch auf andere Art, zu denken, wenn die Naturerklärung hierzu irgend eine Hypothese nothwendig machen sollte" [1]). Ifrågavarande hypotes beträffar nu det tomma rummet, ett antagande, hvarpå faktum af olika massor vid samma volum skulle bero. Emellertid vilja vi tillse, om vi icke, utan att hvarken behöfva använda denna hypotes eller å andra sidan råka i strid med verkligheten, kunna jemlikt vår ofvan framlagda uppfattning af intensitetens begrepp förklara nämda faktum.

Jemför man med hvarandra tvenne kroppar af olika extension, kan olikheten härvid endast bestå deri att i ena fallet ett större antal materiela delar erbjuder sig för vår apprehension, än i det andra. Emellertid eger hvarje rummets och tidens begränsning eller bestämda qvantum det till grund liggande helas karakter af oändlig delbarhet. I följd häraf kan man ock föreställa sig hvilken realitet eller hvilket antal delar som helst — alltså äfven materien i sin helhet — sammanträngd i hvarje, äfven den minsta tänkbara extension. Antaga vi nu den ofvannämda större extensionens massa öfverflyttad på den mindre, måste denna af sina möjliga delar upplåta ett för det nya innehållet tillräckligt antal och således i detta fall blifva fullständigare fyld, än af sitt eget innehåll. [2]) Bör åter — såsom vi ofvan sökt lägga i dagen — denna fullständighet, hvarmed det reala fyller en viss extension, anses utgöra dess intensitet, är alltså visadt, att just på grund af olikhet i nämda hänseende olika massor kunna intaga samma volum, såväl som — under enahanda förutsättning — lika massor (eller en och samma) framträda i olika volumer, hvilket allt har sitt objektiva uttryck i dennas, volumens, omvända förhållande till tätheten. Då likväl tätheten aldrig är absolut, enär i och med detsamma all extension vore upphäfd [3]), innehåller hvarje realitet en oändlig mängd delar, som icke äro fylda af materien. Dessa s. k. mellanrum, hvilka åt kropparna gifva egenskapen af *porositet,* måste emellertid, för så vidt de äro empiriskt verkliga eller förnimbara, icke desto mindre vara fylda — af någon annan,

---

[1]) *Rosenkranz*, anf. st. s. 150.

[2]) Vi upprepa här för sammanhangets skull det i hufvudsak redan förut (jfr. föreg. s.) anförda.

[3]) Liksom vi i det föregående fästat uppmärksamheten på den dialektik, hvilken rum och tid i formelt hänseende, såsom kunskapsformer, äro underkastade, erbjuder sig här samma iakttagelse beträffande deras objektiva, empiriska, existens såsom fylda af ett innehåll. Då nämligen båda äro så beskaffade, att nämda deras existens måste tänkas upphöra (i och för förnimmandet) i samma mon som den är fullständigare eller innehållet mera intensivt närvarande, ligger häri en motsägelse, som utvisar, att realiteten i ingendera af dem har sitt sanna uttryck.

hvad vi skulle vilja benämna *ersättningsrealitet* — ty ett tomt rum är endast i abstraktionen befintligt. För så vidt de åter icke äro förnimbara, kunna de icke af oss anses såsom fylda. Nu gifves det alltid en viss *gräns*, vid hvilken den empiriska möjligheten af det extensivas delning upphör tillika med dess förnimbarhet såsom deladt, ehuru visserligen i tanken, på grund af dennes egen fordran, nämda operation kan och måste fullföljas under oändligt närmande till formens såväl som innehållets totala upphäfvande. De mellanrum, som uppkomma genom denna sålunda fortsatta delning, sakna följaktligen empirisk verklighet, äro utan innehåll och alltså *tomma*, endast fattbara för den abstraktion, genom hvilken de äfven blifvit satta. Att icke desto mindre ett tomt rum i viss mening äfven i verkligheten förekommer eller kan framställas, vilja vi ingalunda bestrida. Men detta måste, jemlikt vår åsigt, antagas bero på en ofullkomlighet hos det menskliga förnimmandet, bero derpå, att man i nämda fall icke känner den realitet, hvilken vi förnimma såsom närvarande i ett dylikt rum. Slutligen inses, på grund af det anförda, att de kantiska satserna: "*non datur saltus*," "*non datur hiatus*," ega full giltighet så till vida, att enda betydelsen, i hvilken vi kunna antaga ett dylikt "saltus" och "hiatus" är den ofvannämda af *gräns* med afseende på det extensivas empiriska delbarhet, samt dess förnimbarhet såsom deladt. [1])

Vi erinra oss från det föregående, [2]) att enligt Kant en nödvändig förknippning mellan företeelserna utgör det andra hufvudvilkoret för erfarenhetens möjlighet. I varseblifningen är allt gifvet under form af en *tillfällig succession*. Den kunskap, hvilken vi benämna erfarenhet, fordrar emellertid ett kriterium, hvarigenom å ena sidan successionen kan skiljas från samtidigheten och å andra sidan det i båda fallen tillfälliga från det nödvändiga. Ett dylikt kriterium är gifvet i företeelsernas egna bestämda tidsförhållanden. Men dessa ha i och för sig ännu icke karakteren af nödvändighet. Erfarenhet är alltså möjlig endast för så vidt en analogi kan påvisas mellan tids- och begreppsförhållandena. Nämda analogi är åter upptäckt och existerar just i de transscendentala schemata. De mot dessa svarande grundsatserna benämnas derföre af Kant "erfarenhetens analogier" och hafva sitt högsta gemensamma uttryck i satsen: "*alle Erscheinungen stehen ihrem Dasein nach "a priori" unter Regeln der Bestimmungen ihres Verhältnisses unter einander in einer Zeit*" [3]). Den objektiva regel,

[1]) Jfr. anm. 2, föreg. sida.
[2]) Jfr. ofvan, s. 27.
[3]) Jfr. *K. Fischer*, anf. st. ss. 367—9.

som ligger till grund för åtskiljandet af fenomenens tidsförhållanden, anser sig Kant ha funnit i "det perdurerande", "*das Substratum der empirischen Vorstellung der Zeit, an welchem alle Zeitbestimmung allein möglich ist,*" m. a. o. fenomenet, för så vidt det *i all tid* är eller förblifver. Tänkta i förhållande till detta såsom gemensam enhet, äro nämligen alla fenomen samtidiga; betraktade såsom dess bestämningar eller existenssätt, vexla de alla, under det *substansen* ensam perduerar. Den första analogien lyder derföre så: "*alle Erscheinungen enthalten das Beharrliche (Substanz) als den Gegenstand selbst, und das Wandelbare, als dessen blosse Bestimmung, d. i. eine Art, wie der Gegenstand existirt.*[1])

Blott i det perdurerande äro alltså tidsförhållanden möjliga, och vexlingen såväl som samtidigheten följaktligen "modi" af substansens existens. Men dessa förhållanden beträffa ej tiden sjelf, utan endast fenomenen i tiden [2]). Man torde icke kunna neka, att det anförda innebär en bestämd skilnad mellan tiden i dess transscendentala bemärkelse, såsom "*das beständige Correlatum alles Daseyns der Erscheinungen,*" och den empiriska tiden, som förekommer i fenomenens egen på nämda olika sätt bestämda tillvaro. Men apprehensionen af det mångfaldiga hos detta i tiden existerande fenomenela är, såsom redan anförts, städse successiv. Det tyckes sålunda, som skulle enligt Kant tiden ega icke mindre än trenne olika betydelser och funktioner: dels den *transscendentala,* enligt hvilken det perdurerande utgör det sinliga vilkoret "a priori" för hvarje objektiv tidsbestämning och med detsamma äfven för erfarenheten; dels den *objektivt* empiriska — fenomenens i enlighet med ofvan nämda transscendentala kriterium bestämda tidsmodi — samt slutligen den *subjektivt* empiriska eller det sätt, på hvilket de med hänsigt till sitt tidsmodus sålunda bestämda fenomenen (genom successiv apprehension) uppkomma hos jaget. Otvifvelaktigt är det från sistnämda synpunkt som tiden betraktas, då det heter, att denna, "*welche die einzige Form unserer innern Anschauung ist, nichts Bleibendes hat, mithin nur den Wechsel der Bestimmungen, nicht aber den bestimmbaren Gegenstand zu erkennen giebt. Denn in dem, was wir Seele nennen, ist Alles in continuirlichem Flusse und nichts Bleibendes, ausser etwa (wenn man es durchaus will) das einfache Ich*" [3]*)*. Men vidare heter det: "*die Zeit verläuft sich nicht, sondern in ihr verläuft sich das Daseyn des Wandelbaren. Der Zeit*

[1]) Jfr. *Rosenkranz*, anf. st. ss. 156—7. *K. Fischer*, anf. st. s. 371.
[2]) Jfr. *Rosenkranz*, anf. st.
[3]) Jfr. *Rosenkranz*, anf. st. ss. 304—5.

also, die selbst unwandelbar und bleibend ist, correspondirt in der Erscheinung das Unwandelbare im Daseyn, d. i. die Substanz, und bloss an ihr kann die Folge und das Zugleichsein der Erscheinungen der Zeit nach bestimmt werden" [1]). En sammanställning af det nu anförda torde alltså ådagalägga rigtigheten af vår tolkning beträffande Kants åsigt om tiden, för så vidt denna såsom "bleibend und unwandelbar," eller uttryck för det substantiela i tillvaron, tänkes gifva objektiv bestämning och karakter åt det slags tid, "die nichts Bleibendes hat," och på samma gång åt dess innehåll, fenomenet. Denna innehållets fluktuation tänkes emellertid försiggå i tiden "als beharrlicher Form der inneren Anschauung" [2]). Men om i själen "nichts Bleibendes ist", är svårt att inse, huru den på samma gång och dertill i samma afseende (beträffande just denna form för dess inre åskådning) kan sägas representera eller motsvara det substantiela och perdurerande. Skall således, jemlikt det anförda, den transscendentala tidsbestämningen uttrycka "das in der Erscheinung Beharrliche und Unwandelbare," kan densamma följaktligen icke tillika betraktas såsom form för jagets vexlande apprehension eller inre varseblifning, m. a. o. såsom åskådningsform. Tvärtom blir i och genom sagda tidsförhållande det deraf objektivt bestämda, fenomenet, frigjordt från sitt beroende af jagets subjektiva förnimmelsesätt. Men dermed är äfven ifrågavarande verklighets fenomenela karakter upphäfd, hvilken just består i nämda beroendeförhållande till medvetandet, enär fenomenet endast såsom dettas föreställning säges hafva betydelse och existens. Det af medvetandet oberoende benämner åter Kant "Ding an sich." Öfverflyttas nu — i enlighet med den ur vår granskning framgående fordran — sistnämda karakter på den fenomenela i rum och tid existerande verkligheten, är på samma gång en realism uttalad, hvilken vi redan förut funnit utgöra resultatet särskildt af systemets mekaniska teori om kunskapens uppkomst. Substansen, eller *"das Unwandelbare im Daseyn, das in der Erscheinung der Zeit correspondirt,"* kan således på denna ståndpunkt icke betyda något annat än *materien*, hvilken i "Metafysik der Natur" — der just ifrågavarande från Kr. d. reinen Vern. och dess transscendentala idealism afvikande konseqvenser öppet framträda — icke längre betraktas såsom fenomen utan såsom sjelfständig verklighet [3]), då det heter: *"der Begriff einer Substanz bedeutet das letzte Subjekt*

[1]) *Rosenkranz*, anf. st. s. 127.

[2]) *Rosenkranz*, anf. st. suppl. XVIII.

[3]) Att äfven Kr. d. reinen Vern. ger grundad anledning till denna tolkning af substansens begrepp, framgår särskildt af följande lydelse, hvilken perdurationens grundsats får i

der Existenz, Nun ist Materie das Subjekt alles dessen, was im Raume zur Existenz der Dinge gezählt werden mag. Also ist Materie als das Bewegliche im Raum die Substanz in demselben" [1]). Materiens begrepp måste nämligen enligt denna uppfattning återföras på idel *rörande krafter,* emedan i rummet ingen annan verksamhet eller förändring än rörelsen allena är tänkbar. [2]) Genom denna, i dess egenskap af grundvilkor för all sinnesaffektion [3]), säges nu rummet vara "empfindbar", "ein Gegenstand der Erfahrung". [4]) Klart är emellertid, att sålunda det substantiela, materien, verkligen kommer att utgöra det "Ding an sich", som (i egenskap af rörelsekraft) afficierar våra sinnen och blir kunskapens yttersta orsak. Men vidare kan i detta fall rummet, hvilket ju är "empfindbar" endast genom sitt innehåll — "das Bewegliche" — och dess funktion, icke betyda något annat än detta senare, materien sjelf, betraktad såsom utsträckt. Rörelsen är åter möjlig eller har sitt uttryck endast i tiden, hvilken alltså, i egenskap af materiens egen process, likaledes kommer att utgöra dennas, det substantielas, bestämning. Härmed är emellertid visadt, huruledes — genom fenomenets förvandling till "Ding an sich", samt dertill omedelbart anslutna upphäfvande af tidens och rummets subjektiva och aprioriska karakter — den såsom nödvändig konseqvens ur transscendentalfilosofiens senare ståndpunkt framgående realismen [5]) slutligen äfven göres principielt gällande.

Vill man undvika nämda realism i fråga om substansens uppfattning, måste således framför allt bestämningen af tidens begrepp blifva en annan, än den vi funnit hos Kant. Enligt hvad den anstälda undersökningen gifvit vid handen inses nämligen, att såväl den transscendentala tiden ("das Beharrliche") som ock dennas empiriskt-objektiva bestämningar eller olika "modi" äro otänkbara. Den enda betydelse, i hvilken tiden tyckes kunna fattas, är således den rent subjektiva, eller dess betydelse af form för jagets successiva apprehension.

Fenomenets mångfald, sålunda apprehenderad, gåfve emellertid intet helt, derest icke i alla och ett hvart af momenten det identiska jaget vore närva-

---

andra upplagan af nämda verk: *"bei allem Wechsel der Erscheinungen beharrt die Substanz, und das Qvantum derselben wird in der Natur weder vermehrt noch vermindert." Rosenkranz,* anf. st. Suppl. XVIII. Jfr. anf. st. s. 159.

[1]) *Kants* sämtl. Werke, ausg. v. *Rosenkranz,* Bd. V. s. 251.

[2]) *Rosenkranz,* anf. st. s. 380.

[3]) *Rosenkranz,* anf. st. s. 317.

[4]) *Rosenkranz,* anf. st. s. 321.

[5]) Jfr. ofvan, s. 15.

rande såsom den enhet, hvilken förbinder det i de skilda tidsdelarne framträdande innehållet till ett samtidigt eller ett i tiden sammanfattadt. Vill man således enligt Kants anvisning hos själen uppsöka något perdurerande, någon motsvarighet till substansen, blir detta åtminstone icke *tiden*, utan snarare det i sin egen vexling konstanta jaget sjelft, "das einfache Ich. [1])

Emellertid skulle, såsom redan är anmärkt, det i tidens form gifna innehållet icke kunna träda i relation till medvetandet, derest icke båda vore väsentligen likartade och ursprungligen befryndade. Också torde man icke utan skäl kunna påstå, att vissa uttalanden hos Kant sjelf innebära en aning om, en häntydning på möjligheten af ett dylikt förhållande. Ehuru nämligen de yttre fenomenens predikater icke kunna tilläggas det noumenon eller transscentala object, som för dessa fenomen ligger till grund, stå dock det inre sinnets funktioner, föreställning och tänkande, ingalunda i motsats till samma noumenon. [2]) I enlighet härmed heter det: "*demnach ist die menschliche Seele von der Materie, wenn man sie (wie man soll) bloss als Erscheinung betrachtet, in Ansehung des Substrati derselben gar nicht hinreichend unterschieden*" [3]) och vidare: *vergleichen wir das denkende Ich nicht mit der Materie, sondern mit dem Intelligibelen, welches der äusseren Erscheinung, die wir Materie nennen, zum Grunde liegt, so können wir, weil wir vom letzteren nichts wissen, auch nicht sagen, das die Seele sich von diesem irgend worin innerlich unterschiede.* [4]) Det vore sålunda en möjlighet, "*dass der Substanz, der in Ansehung unseres äusseren Sinnes Ausdehnung zukommt, an sich selbst Gedanken beiwohnen, die durch ihren eigenen inneren Sinn mit Bewusstseyn vorgestellt werden können. Auf solche Weise würde eben dasselbe was in einer Beziehung körperlich heisst, in einer anderen zugleich ein denkendes Wesen seyn, dessen Gedanken wir zwar nicht, aber doch die Zeichen derselben in der Erscheinung anschauen können.*" [5]) Enligt denna hypotes skulle således det intelligibla, väsendet i allt fenomenelt, vara ett tänkande jag, och materien blott "tankarnes tecken", eller det sätt på hvilket jagets förnimmande (i tidens och rummets former) borde anses framträda. Likaledes skulle i detta fall medvetandet ej blott *representera* substansen genom en viss

---

[1]) Jfr. ofvan, s. 32.
[2]) *Rosenkranz*, Kr. d. r. Vern. s. 288.
[3]) *Rosenkranz*, anf. st.
[4]) *Rosenkranz*, anf. st. s. 289. Jfr. s. 307.
[5]) *Rosenkranz*, anf. st. s. 288.

af sina funktioner (tiden), eller innehålla tinget-i-sig endast såsom tanken om ett objekt öfverhufvud, ett noumenon, negativt fattadt, utan tvärtom sjelft utgöra den positiva verklighet, hvars objektivitet Kant visserligen anser på intet sätt kunna kännas eller afgöras.

Emellertid är från kantisk ståndpunkt äfven tänkandet i sin verksamhet allt igenom fenomenelt, bundet vid erfarenheten och dess former. Man måste följaktligen likaledes i detta fall antaga ett intelligibelt korrelat (det transscendentala subjektet), lika obekant som den yttre åskådningens.[1]) För så vidt nu den intelligibla verlden icke genom denna distinktion skall splittras i tvänne hälfter, en subjektiv och en objektiv, hvilket omöjligen kan vara systemets afsigt, måste följaktligen båda sidorna tänkas förenade i samma realitet och denna alltså jemte sin objektiva reala bestämdhet tillika hafva karakteren af ett förnimmande subjekt.

Af det sist anförda inses, att Kants hänvisning på möjligheten af medvetandets substantialitet ingalunda står i strid med den uppfattning af noumenet hvilken vi ansett utgöra hans innersta och egentliga. Men tinget-i-sig är enligt Kant ett sådant, på hvilket sinlighetens former icke ega någon tillämpning, och vår föregående framställning har dessutom bekräftat detta antagande genom att ådagalägga, huruledes tiden och rummet såväl med afseende på innehåll som form förete en dialektik, hvilken blottar deras ändlighet, samt följaktligen hänvisar på en sann, en oändlig verklighet, fri från ändligheten och dess motsägelser.[2]) Har nu substansen medvetandet till sin konstitutiva bestämning, så måste detta tydligtvis liksom substansen sjelf vara ett *rationelt*, från det empiriska artskildt, och följaktligen den osinliga kunskapsförmåga, hvars tillvaro Kant förnekar,[3]) verkligen vara i vårt väsen gifven.

Vår föregående undersökning har genom en kritik af Kants lära om den fenomenela kunskapen visat, huruledes en dylik är tänkbar endast under förutsättning af en ursprunglig frändskap mellan medvetandet och dess objekt.[4]) Att denna frändskap bör anses ega sin grund just i den förnuftiga verkligheten, i förhållandet mellan tingens väsen, torde på grund af den deduktion vi med afseende härpå utfört, kunna anses sjelfklart. Då nu väsendenas lif och tillvaro består i förnimmandet, blir detta följaktligen äfven ut-

---

[1]) *Rosenkranz*, anf. st. s. 298.
[2]) Jfr. ofvan, ss. 26, 30.
[3]) Jfr. ofvan, s. 19.
[4]) Jfr. ofvan, s. 24.

trycket för relationen dem emellan. Men inom den förnuftiga verkligheten måste denna vara en fullt genomgående och ömsesidig; likaledes kan förnimmelsens objekt icke ligga utom subjektet, utan måste tillhöra detsamma såsom dess egen inre bestämdhet. Det substantiela jaget blir på grund häraf icke ett abstraktum, "das einfache Ich," utan i stället ett af alla de öfriga fullt konkret och individuelt bestämdt, hvilket i hvar och en af sina bestämningar är helt och odeladt närvarande såsom deras nödvändiga systematiska enhet.

För så vidt åter väsendenas individualitet konstitueras af förnimmandet, blir detta hos hvart och ett af dem ett i viss mon annat än hos de öfriga. Då likväl förnuftigheten är för dem alla gemensam, kan olikheten härvid tydligtvis icke bestå i något annat än i den grad af klarhet, med hvilken hvarje väsende förnimmer sig sjelf och sitt innehåll. Med undantag af det Högsta, i och genom sitt förnimmande fullkomliga och derför oändliga Väsendet, äro således (då ju endast *ett* oändligt kan tänkas) alla de öfriga väsendena, ehuru bestämningar hos det Högsta, — jemförda med detta senare — ändliga, ett förhållande, hvilket torde ega sin reflex, sitt allmänna uttryck just i deras fenomenela existens. Fenomenen äro derföre — om bilden tillåtes oss — att likna vid skuggor, hvilka falla från de ändliga väsendena, då dessa belysas af oändlighetens ljus.

Emellertid äro substanserna i sin empiriska tillvarelseform underkastade en oaflåtlig förändring, en accidensernas vexling eller succession, hvilken, såsom allt igenom med nödvändighet bestämd genom väsendet sjelft i egenskap af förändringens immanenta lag och ändamål, med afseende härpå benämnes *utveckling.* Denna sålunda lagbestämda succesion har till sitt allmänna uttryck *kausaliteten*, hvilken af Kant i den andra grundsatsen formuleras på följande sätt: *"alle Veränderungen geschehen nach dem Gesetze der Verknüpfung vom Ursache und Wirkung."* Ingen utveckling försiggår dock isolerad, utan förutsätter en kommunikationssfer, i hvilken substanserna, för så vidt de existera tillsamman i tiden eller äro samtidiga, stå i en genomgående *vexelverkan* med hvarandra. Den hithörande (tredje) grundsatsen innehåller derföre i sjelfva verket blott en närmare bestämning af kausaliteten, så lydande: *"alle Substanzen, sofern sie zugleich sind, stehen in durchgängiger Gemeinschaft (d. i Wechselwirkung unter einander)"*.

Enligt Kant utgör kausaliteten en förståndets syntetiska funktion, hvarigenom fenomenen efter en allmän regel objektivt bestämmas med afseende på deras plats eller ordning inbördes i tiden, så att alltid ett visst sät-

tes såsom föregående (orsak) i förhållande till ett annat såsom efterföljande (verkan). [1]) Sålunda fattad, är dock kausaliteten ingenting annat än en abstrakt ordningsregel, hvars tillämpning i afseende på sättet blir beroende af det konkreta fallet. Om jag nämligen varseblifver att något sker, att B följer på A, så utsäger förståndets regel blott att *a priori* en viss tids ordning måste förefinnas dem emellan, i hvilken alltid ett af båda är föregående och det andra efterföljande. Men hvarpå beror det då, att i detta fall A bestämmes såsom nödvändigt föregående, och icke B? Hvarpå grundar m. a. o. förståndet sitt val inom det empiriskt gifna vid tillämpningen af sin regel? [2]) Svaret hos Kant lyder: *"diese Regel aber, Etwas der Zeitfolge nach zu bestimmen, ist: dass in dem, was vorhergeht, die Bedingung anzutreffen sei, unter welcher die Begebenheit jederzeit (d. i. nothwendigerweise) folgt. Also ist der Satz vom zureichenden Grunde der Grund möglicher Erfahrung.* [3]) Vilkoret och den tillräckliga grunden för fenomenens kausalförknippning genom förståndet är således att söka icke hos detta senare och dess transscendentala tidsbestämning, utan hos fenomenen, hos det föregående och efterföljande sjelft. Derföre heter det också: *"diese Bestimmung der Stelle kann nun nicht von dem Verhältniss der Erscheinungen gegen die absolute Zeit entlehnt werden, (denn die ist kein Gegenstand der Wahrnehmung), sondern umgekehrt, die Erscheinungen müssen einander ihre Stelle in der Zeit selbst bestimmen und dieselbe in der Zeitordnung nothwendig machen."* [4]) Emellertid försiggår enligt Kants eget antagande all förändring inom substanserna, och allt såväl föregående som efterföljande utgör blott dessas olika tillstånd. Ofvannämda vilkor och tillräckliga grund måste således, jemlikt vår ofvan framstälda åsigt, ytterst vara gifna i tingens egen substans och följaktligen allt skeende, all empirisk vexelverkan, i sin lagenlighet förete väsendenas egen utveckling, fenomenet af deras (förnuftiga) relationer.

Klart är nämligen att, då substansen är den sjelfständiga verkligheten, densammas lifsprincip, förnuftet, måste ha karakteren af sjelfverksamhet, och i följd häraf fenomenets allmänna utvecklingsform, kausaliteten, till sitt väsende innebära en det förnuftigas egen sjelfutveckling, hvarvid den empiriska orsaken blott är att betrakta såsom yttre förutsättning och impuls. Nu är visserligen

---

[1]) Jfr. *Rosenkranz,* anf. st. s. 169, ff.
[2]) Jfr. *E. v. Hartmann,* krit. Grundleg. d. transscend. Real., ss. 70, ff.
[3]) *Rosenkranz,* anf. st. s. 170.
[4]) *Rosenkranz,* anf. st. ss. 169, 170.

all utveckling, såsom egande sitt ändamål i det individuela väsendet, till sin natur äfvenledes en individuel, hvilket m. a. o. betyder, att väsendet i hvarje fall närmast förverkligar blott sig sjelf. Men just såsom individuel är substansen äfven bestämd af alla de öfriga, samt utgör dessas konkreta enhet. Följaktligen blir den individuela utvecklingen tillika alltid ett förverkligande af detta innehåll från en viss, väsendets egen, synpunkt. Tydligast framträder nämda förhållande inom tillvarons högre områden, t. ex. det menskliga, der särskildt den teoretiska utvecklingen, jemlikt det resultat, som framgått ur vår kritik af Kants ståndpunkt i detta afseende, [1]) visat sig bero på en dylik *intussusception* af medvetandets ursprungliga innehåll, i det yttre möjliggjord genom substansernas empiriska vexelverkan. I den mon åter, som väsendets egendomliga lifsuttryck, medvetandet, inom fenomenverldens lägre sfärer förlorar sig i den blotta naturkraften, och på samma gång friheten går öfver i mekanism, blir äfven det förnuftigas framträdande öfverhufvud, samt dess realisation i och genom den empiriska utvecklingen mindre märkbar. Emellertid är detta oaktadt den sistnämda på hvarje punkt äfven hvad beträffar det skenbart tillfälliga med nödvändighet bestämd af väsendet såsom immanent lag och ändamål, och vi måste i följd häraf tillfullo medgifva rigtigheten af de Kantiska satserna: *non datur casus* ɔ: det gifves inom fenomenverlden ingen tillfällighet, utan allt har sin nödvändiga grund (i väsendet), samt *non datur fatum* ɔ: denna nödvändighet är icke blind eller hänsynslös, utan alltigenom noga betingad af det allmänna kausalsammanhang, i hvilket utvecklingen försiggår.

Hvarje empiriskt *verkligt* är sålunda i sin egenskap af lagbestämdt tillika ett *nödvändigt*, eller utgör m. a. o. det individuela väsendet sjelft, sådant detta aktualiserar sig på ett visst stadium, en aktualisation, hvilken, om den uppfattas eller tänkes gifven blott med afseende på sina vilkor (hos väsendet i dess förhållande till vissa empiriska förutsättningar), ger oss begreppet *möjlighet*. Häraf framgår emellertid, att dessa s. k. *modalitets-kategorier*, hvilka af Kant anses såsom blotta förståndsformer, uttryckande objektets förhållande till vår kunskapsförmåga, ytterst hafva sin grund i dettas eget väsende.

Från kantisk ståndpunkt är all objektivitet beträffande såväl de enskilda åskådningarne eller fenomenen, som ock deras sammanhang inbördes, uteslutande en förståndets produkt och således i sjelfva verket rent subjektiv. Nu skulle visserligen detta förmenta objektiva sammanfalla med det aprioriska. Men äfven

---

[1]) Jf. ofvan, ss. 24, 36.

i denna egenskap är förståndet blott en — låt vara nödvändig — form, hvars innehåll emellertid härrör från tinget-i-sig. Att formen är nödvändig kan åter endast betyda, att den hör tillsamman med sitt innehåll i följd dettas eget väsende, oberoende af deras tillfälliga empiriska förening. Föreningspunkten måste således verkligen ligga hos tinget-i-sig, och detta på grund häraf, enligt hvad förut är visadt, hafva det (förnuftiga) medvetandet sjelft till sin form. Aprioriteten såsom bestämning hos vår kunskap har derföre sin grund och motsvarighet i den sanna verkligheten, i dennas eget existenssätt, och sammanfaller i följd häraf visserligen med objektiviteten, dock blott i dennas högsta rationela bemärkelse. Af det anförda framgår alltså, att den fenomenela kunskapen hemtar sin nödvändiga form ej mindre än innehållet, enheten ej mindre än mångfalden, ur bådas aprioriska princip, tinget-i-sig, en åsigt, hvilken vi redan förut [1]) trott oss finna preformerad i Kants uppfattning af den intelligibla verkligheten.

Emellertid bilda, såsom ofta blifvit upprepadt, dessa ting-i-sig medvetandets ursprungliga bestämdhet, under det medvetandet sjelft utgör deras fullt konkreta organiska, enhet. Häraf följer åter, att all den nödvändiga eller begreppskunskap, som utgör erfarenhetens högsta form, dels blir en utveckling såväl till form som innehåll af vårt eget väsende, dels består af omdömen, hvilka till sin innersta art måste vara analytiska, under det den syntetiska karakteren är att anse som en outvecklad form af den förra och i enlighet härmed endast tillkommer kunskapen för så vidt derinom det organiska begreppsförhållandet emellan subjekt och predikat ännu icke uppgått till klarhet hos medvetandet. I motsats till Kant våga vi derföre framställa den åsigten, att särskildt *naturvetenskapen* i sjelfva verket hvilar icke på syntetiska, utan på *analytiska omdömen a priori.* Huruvida detsamma eger sin tillämpning äfven beträffande *matematiken,* vilja vi slutligen i största korthet söka utreda.

Om — enligt hvad ofvan blifvit påvisadt — fenomenaliteten har sin allmänna grund och motsvarighet i väsendet, hvars ändlighet just genom den förstnämda får sitt uttryck [2]) måste sak samma tydligtvis äfven gälla med afseende på de speciela former, tid, rum och kausalitet, under hvilka denna fenomenalitet nödvändigt framträder. [3]) Vi hafva nyligen vunnit bekräftelse härpå i fråga om kausaliteten, hvars lagenlighet befanns innebära ett ut-

[1]) Jfr. ofvan, s. 20.
[2]) Jfr. ofvan, s. 37.
[3]) Jfr. föreg. sida.

tryck af väsendenas egna (förnuftiga) relationer. Satserna: *non datur casus, non datur fatum*, egde derföre obetingad giltighet. Men vidare har vår föregående undersökning af tiden och rummet såsom former för tingens individuela existens i sin mon gifvit berättigande åt satserna: *non datur saltus, non datur hiatus*, [1]) och dymedels hos dem påvisat en lagbestämdhet, hvilken enligt det anförda likaledes måste antagas hafva sin grund i väsendet. Tydligast framträder dock bådas aprioriska ursprung vid deras användning i matematiken, der sinlighetens existensformer genom en i menniskans eget väsende grundad förmåga liksom aflösas från objekten och sjelfva förvandlas till (formala) objekt, inom sig uppenbarande ett system af begreppsförhållanden, hvilket likaledes torde vinna sin förklaring endast genom att på något sätt härledas ur sinlighetens allmänna förnuftiga grund. Men om sålunda den sanna verklighetens organiska karakter, så att säga, återspeglar sig äfven i formerna för dess empiriskt-individuela existens och genom dem i den kunskap, för hvilken dessa göras till föremål, måste följaktligen matematiken ej mindre än naturvetenskapen anses hvila på *analytiska omdömen* a priori.

Emellertid kan, jemlikt det anförda, sinligheten omöjligen utgöra menniskans enda kunskapsart. [2]). Ty om hon verkligen utöfver den sinliga har en förnuftig tillvaro, måste det förnimmande, hvilket sålunda utgör hennes egentliga lif, hennes sanna väsende, äfven genomtränga, uppbära och bestämma den fenomenela existensen. Men hvarje individuelt väsende upptager, såsom redan är visadt, i sitt innehåll hela den verld af förnuftiga realiteter eller *idéer*, hvilkas totalitet är det absoluta sjelft. Härmed är åter visadt, dels huruledes menniskan i sin förmåga af idéer — då nämligen dessa likt deras enhet, medvetandet, fattas ej blott såsom hos Kant formelt och regulativt, utan substantielt — bär möjligheten af en högre förnuftig kunskap, dels huru denna kunskap till sitt innehåll är sådan, att den rationela sjelfkännedomen eller *psykologien* äfven innesluter en rationel *kosmologi* och *teologi*. I sjelfva verket torde derföre det föregifna bedrägeriet hos nämde kunskapsarter, hvilket Kant genom den transscendentala dialektiken söker blotta, icke förefinnas, och följaktligen *en det öfversinligas metafysik*, huru ofullkomlig densamma än må vara eller komma att blifva, dock principielt stå fast såsom vetenskapens högsta sanning.

---

[1]) Jfr. ofvan, s. 31.
[2]) Jfr. ofvan, s. 36.

Det abstraktionens "peccatum originale," till hvilket Kant gör sig skyldig, då han börjar med att fatta medvetandet blott såsom en funktion, en tom form, sträcker sina verkningar öfver hela hans spekulation. Ty visserligen får tillvaron, får fenomenet sålunda en enhet, men denna innebär dock ingen individualitet, intet sjelfständigt lif. Försoningen torde derföre endast kunna vinnas på det sätt, vi ofvan angifvit, genom att nämligen rigta blicken inåt och lära känna den lifvets och sanningens fullhet, som är uppenbarad i vår egen ande. Ty endast ur denna källa strömmar förklaringens ljus ut öfver verlden.

Vår inledande undersökning af den teoretiska kriticismens uppkomst ur sina historiska förutsättningar har afsett att gifva en grundläggande insigt i Kantianismens allmänna betydelse såsom filosofisk *epok*. Klarast torde dock nämda betydelse framstå, då densamma, i enlighet med den plan vi följt, ställes i belysning af de konseqvenser och fordringar, hvilka med nödvändighet framgå såväl ur systemets särskilda delar, som ock framförallt ur dess ursprungliga idealistiska ståndpunkt. Först så blir det nämligen möjligt att tillfullo uppskatta storheten af denna väldigt anlagda tankebyggnad, hvars djupa aningar, hvars djerfva tendenser, såsom äfven den följande spekulationens historia utvisar, burit i sitt sköte en framtid, kanske ännu rikare än den forntid, de lemnat bakom sig.

Rättelse:

S. 8, anm. 1, står: jfr. anf. st. ss. 191, ff., läs: jfr. *K. Fischer*, anf. st. ss. 191, ff.

Quæstiones etymologicæ et grammaticæ,

ad exempla dorica atticorum scriptorum relatæ.

Scripsit

S. LINDE.

Quærenti mihi scribendi materiam, quam grammatica et etymologica ratione tractarem, non alienum visum est exempla dorica, quæ apud quosdam scriptores atticos, dico Thucydidem, Xenophontem, Demosthenem, Plutarchum, Aristophanem, leguntur, collecta ita examinare, ut voces vocumque formas explicarem et enarrarem linguarum cognatarum ratione habita. Sed quoniam videram doricum contextum incuria vel ignoratione librariorum valde depravatum esse neque ab editoribus semper accuratissime tractatum, hunc primum critice percensere necessarium existimavi, ut vitiosæ rejicerentur lectiones atque obscuræ sententiæ ad aliquam perspicuitatem perducerentur. Nam quum formæ atticæ et æolicæ vel poetis usitatæ haud ita raro doricis immixtæ inveniantur, vitia tolli veris formis indagandis et restituendis oportuit. Quam ob causam ad inscriptiones potissimum res erat referenda, ut, quæ vere dorica essent quæque a dialecto dorica plane aliena, perspici posset. Sin autem idem dictum aut versus, ut nonnumquam fit, non semel tantummodo legitur — idque cum varietate scripturæ — alterum locum ex altero sanare licuit. Exempla vero, quæ simul cum atticis formis vetustiores doricas præbeant, quomodo sananda sint, jam per se apparet. Illud etiam commemorandum est nulla me exempla adhibuisse quamvis dorica forma induta, quæ in canticis choricis insunt aut Pindari aut aliorum poetarum, qui mixta dialecto uti solent; quamquam excludere nolui epigrammata quædam Plutarchea, quæ etiamsi doricam vim aliquantum servarunt, poeticam miscendi licentiam satis ostendunt.

In quæstionibus etymologicis et grammaticis ad exempla præmissa accommodandis, eam sequar rationem, ut primum de sonis et sonorum affectionibus, vocum radices et formationem omnino indicans, disseram, deinde de mutatione nominum et verborum mentione digna, ut quæ a vulgari ratione diversa sit et insignis, denique de particulis pauca dicam. Sed quia a doricæ dialecti formis hæ quæstiones proficiscuntur, ea, quæ hujus dialecti maxime sunt propria, in primis eruemus; verum tamen, quotiescumque opus erit, reliquas dialectos et cognatas linguas in comparationem vocabimus et ex iis tantum, quantum res petet, hauriemus.

His editionibus præcipue usus sum:
Thucydidis Historia Belli Peloponnesiaci ed. Stahl, Lipsiæ 1874.
Thukydides erkl. von Classen, Bd. V, Berlin 1875.
Θουκυδίδου συγγραφή herausg. von Krüger, Berlin 1858.
Xenophontis Hellenica ed. Breitenbach, Gothæ 1853.
Xenophons griech. Geschichte erkl. von Büchsenschütz, Leipzig 1875.
Xenophons Hellenika erkl. von Breitenbach, Berlin 1873.
Demosthenes ex recensione G. Dindorfii, Oxonii 1846.
Demosthenis orationes ed. Bekker, Lipsiæ 1850.
Demosthenis oratio in Midiam, cur. Buttmannus, Berolini 1864.
Demosthenis orationes contra Aeschinem rec. Voemelius, Lipsiæ 1862.
Demosthenis de corona oratio, ed. Lipsius, Lipsiæ 1876.
Plutarchi vitæ, recogn. Doemner, Parisiis 1877. } Has editiones in locis indicandis
Plutarchi Scripta Moralia, emend. Dübner, Parisiis 1877. } infra secutus sum.
Plutarchi vitæ, ed. Bekker, Lipsiæ 1855.
Plutarchi vitæ, recogn. Sintenis, Lipsiæ 1874.
Plutarchi quæ supersunt omnia, annot. instr. Reiske, Lipsiæ 1774—1782.
Plutarchi Moralia, ed. Wyttenbach, Lipsiæ 1796—1834.
Aristophanis Acharnenses ed. Müller, Hannoveræ 1863.
" " ed. Blaydes, Londini 1849.
Aristophanis Lysistrata, rec. Enger, Bonnæ 1844.
Quos præterea adii fontes suis locis indicabo.

I.

Exempla dorica collecta et examinata.

Thucyd. V. c. 77. *Κατιάδε δοκεῖ ιᾷ ἐκκλησίᾳ*[1]) *ιῶν Λακεδαιμονίων συμβαλέσθαι*[2]) *ποττὼς Ἀργείως, ἀποδιδόνιας τὼς παίδας τοῖς Ὀρχομενίοις καὶ τὼς ἄνδρας ιοῖς Μαιναλίοις, καὶ ιὼς ἄνδρας τὼς ἐν Μαντινείᾳ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀποδιδόνιας καὶ ἐξ Ἐπιδαύρω ἐκβώντας καὶ τὸ ιεῖχος ἀναιριόντας. αἰ δέ κα μὴ εἴκωντι ιοὶ Ἀθηναίοι ἐξ Ἐπιδαύρω, πολεμίως εἶμεν τοῖς Ἀργείοις καὶ ιοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ ιοῖς ιῶν Λακεδαιμονίων συμμάχοις. καὶ αἴ ιινα τοὶ Λακεδαιμονίοι παῖδα ἔχοντι, ἀποδόμεν ιαῖς πολίεσσι πάσαις. περὶ δὲ τῶ σιῶ σύματος ἐπιμεληθῆμεν χρῆν*[3]) *ιοῖς Ἐπιδαυρίοις, ὅρκον δόμεν δὲ αὐτῶς ποιῆσαι. τὰς δὲ πολίας ιὰς ἐν Πελοποννάσῳ καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας αὐτονόμως εἶμεν πάσας κατιὰ πάτρια. αἰ δέ κα τῶν ἐκτός Πελοποννάσω τις ἐπὶ ιὰν Πελοπόννασον γᾶν ἴῃ ἐπὶ*

---

[1]) *ἁλία* pervulgatius est apud Dores vocabulum, *ἐκκλησία* tamen titulis doricis non plane deest, vid. Caueri Delect. Inscr. gr. 44 (Creta), Franzii elem. epigr. gr. 77, 78 (Delphi), neque æolicis, ib. 75 (Mitylenæ).

[2]) *συμβαλέσθαι, συμμάχοι* scripsi, quia *συν*, litera *σ* scriptum, omnibus fere locis et inscriptionum et librorum dorica dialecto scriptorum legitur. Neque mirum est, si scriptor librarius perpetua consuetudine *ξυν* ex attica in doricam orationem etiam intulerit, eodemque modo *ξ* in *ξυναλίαξε* Lysistr. v. 93 sine dubio exstitit.

[3]) E codicum depravata scriptura *εμεν λην* Bekker locum ita restituit: *αἰ μὲν λῆν τὼς Ἐπιδαυρίως, ὅρκον δόμεναι* (!) *αὐτοῖς ὀμόσαι*, Ahrensius autem (dor. dial. II. p. 480): *-αἰ μὲν λῆν τοῖς Ἐπιδαυρίοις ὅρκον δόμεν· αἰ δὲ αὐτὼς ὀμόσαι* i. e. "de sacrificio Apollinis Argivi, si placet, jusjurandum in Epidaurios transferant; sin minus, ipsi jurent." Sed ut ex narrationis continuitate intelligi potest, id agi debet in pacis confectione post bellum, etsi per speciem ideo ortum, quod Epidaurii sacrificium Apollini debitum (c. 53, 1) non perpetrassent, ut sancta illa officia deo præstare cogantur. Quod si ita est, "non potest", recte animadvertit Stahlius (Thucydidis Historia, vol. II, adnot. crit. pag. X,), "cujusquam arbitrio permissum esse, ut juramento illi se obstringant, deinde cur jurent Argivi prorsus intelligi nequit". Idem ille hoc modo contextum emendavit: — *μέλην τοῖς Ἐπιδαυρίοις, ὅρκον δόμεν δὲ αὐτώς*, uncis includens *ὀμόσαι*, quod interpretandi causa ad *ὅρκον δόμεν* adscriptum putat; at hanc loquendi formulam pervulgatissimam cur quisquam interpretetur, non satis intelligitur. Desiderari potius vox videtur, qua exprimatur obstringendi necessitas, quæ non inest in infinitivo ipso *μέλην*, qui præterea ut æolicus plane refutandus est. Interpretatio vero Classenii (Thukydides erkl. von Classen, 5 Bd, krit. Anhang.) etiam minus probari potest, *δόμεν* enim a vocabulo præcedenti *ὅρκον*, quocum aptissime cohæret, tum sejungitur, deinde e præcedentibus multo facilius et promptius *ὅρκον* jam exclusum ad *δόμεν* auditur, denique — id quod maximi est momenti et a more Laconum alienissimum —, eadem prope sententia bis repetitur. Ipse autem locum depravatum ita emendandum censeo: *περὶ δὲ τῶ*

κακῷ, ἀλεξέσθαι [1]) ἀμοθεὶ βωλευσαμένως [2]), ὀπᾶ κα δικαιότατα δοκῇ τοῖς Πελοποννασίοις. ὅσσοι δ' ἐκτὸς Πελοποννάσω τῶν Λακεδαιμονίων συμμάχοι ἐντί, ἐν τᾷ αὐτᾷ ἐσσοῦνται ἐν τῷπερ καὶ τοὶ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοὶ τῶν Ἀργείων συμμάχοι ἐντί, τὰν αὐτῶν ἐχόντες. ἐπιδειξάντας δὲ τοῖς συμμάχοις συμβαλέσθαι, αἴ κα αὐτοῖς δοκῇ· αἰ δέ τί κα ἄλλο [3]) δοκῇ τοῖς συμμάχοις, οἴκαδ' ἀπιάλλεν [4]).

Thucyd. V. c. 79. Καττάδε ἔδοξε τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀργείοις σπονδὰς καὶ συμμαχίαν εἶμεν [5]) πεντήκοντα ἔτη, ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις δίκας διδόντας καττὰ πάτρια. ταὶ δὲ ἄλλαι πολίες ταὶ ἐν Πελοποννάσῳ κοινανεόντων τᾶν σπονδᾶν καὶ τᾶν συμμαχιᾶν αὐτονόμοι καὶ αὐτοπολίες, τὰν αὐτῶν ἐχόντες καττὰ πάτρια δίκας διδόντες τὰς ἴσας καὶ ὁμοίας. ὅσσοι δὲ ἔξω Πελοποννάσω [6]) Λακεδαιμονίοις συμμάχοι ἐντί, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐσσοῦνται [7]) τοῖσπερ καὶ τοὶ Λακεδαιμονίοι· καὶ τοὶ τῶν Ἀργείων συμμάχοι ἐν τῷ αὐτῷ ἐσσοῦνται τῷπερ καὶ τοὶ Ἀρ-

---

σιω σύματος ἐπιμεληθῆμεν χρῆν τοῖς Ἐπιδαυρίοις (sacrificium dei curare debent Epidaurii). Dativum ex verbo χρῆν pendentem (cfr Eur. Ion. 1317, Sophocl. Ant. 736) nisi tuleris, cum Bekkero τὼς Ἐπιδαυρίως legas. Atque e scripturæ compendio archetypi non intellecto facile ortæ sunt mutilatæ reliquiæ εμεν l. ειμεν primariæ formæ ἐπιμεληθῆμεν. Quomodo χρῆν et λῆν inter se confundi potuerint, codices compendio scripti docent. Nam si λην per λ̃ scribitur et χρην per χ̃ρ, facile linea quadam amissa vel obscurata χ = λ pro χ (has literas inspicias velim in libro Wattenbachii, qui Anleitung zur griech. Palæographie inscribitur) legi potuit a librario festinante.

Codicum lectionem αὐτως ὀμόσαι in αὐτῶς ποιήσαι mutavi, ne omne vestigium verbi ὀμόσαι, quod vix pro glossemate ad ὅρκον δόμεν adscripto haberi possit, prorsus tollerem, præsertim quum hoc modo me aptæ sententiæ satis inservisse existimem. Præterea pronomen αὐτώς, sive ad δόμεν sive ad ποιήσαι refertur, languet.

[1]) Pro ἀλεξέμεναι æolico infinitivo propter similitudinem ceterorum infinitivorum συμβαλέσθαι, βωλευέσθαι, δικαζέσθαι formam ἀλεξέσθαι posui, nisi præferas ἀλέξεν. — ἀλέξην autem ab Ahrensio commendatum pro æolico habeas.

[2]) Ita Ahrensius, cfr βωλευομέναις Franzii elem. epigr. 77.

[3]) κα ἄλλο Ahrensius pro codicum lectione καὶ ἄλλο legit, et κα particulam requirit conjunctivus δοκῇ.

[4]) ἀπιάλλεν pro æolico ἀπιάλλην codicis B lego, ἀπιάλλειν in reliquis libris est.

[5]) Quum et hic et in superiore capite codices εἶμεν præbeant, utroque loco codices secutus sum, neque jure Ahrensius capiti 77 ἦμεν tribuens in c. 79 εἶμεν retinuit. Nulla enim justa causa esse potest, cur dialectus foederis vulgari cuidam doridi (Ahrens. dor. dial. II, p. 406) tribuatur, neque a dialecto Argivorum illud ἦμεν est alienum, ut ex Caueri Del. 17 perspici potest. Sin autem codicum scripturas inspiciemus, æque bene vel æque male formas vetustiores et decretum et foedus servasse apparebit.

[6]) Præjudicatæ opinioni indulgens Ahrensius hic et paullo infra "e bonis libris" Πελοποννάσου recepit, sed idem unus codex C, qui in superiore capite, etiam hic Πελοποννάσω servavit.

[7]) Sic boni libri et hic et supra, quam ob rem utroque loco hanc retinui formam.

γείοι, τὰν αὐτῶν ἐχόντες. αἰ δέ ποι στρατείας δέῃ κοινᾶς, βωλευέσθαι [1]) Λακεδαιμονίως καὶ Ἀργείως [2]) ὀπᾶ [3]) κα δικαιότατα κρινάντας τοῖς συμμάχοις. αἰ δέ τινι τᾶν πολίων ᾖ ἀμφίλογα ἢ τᾶν ἐντὸς ἢ τᾶν ἐκτὸς Πελοποννάσω, αἴτε περὶ ὅρων αἴτε περὶ ἄλλου τινὸς, διακριθῆμεν· αἰ δέ τις τῶν συμμάχων πόλις πόλι [4]) ἐρίζοι, ἐς πόλιν ἐλθέν, ἄν τινα ἴσαν ἀμφοῖν ταῖς πολίεσσι δοκίοι [5]). τὼς δὲ ἔτας [6]) καττὰ πάτρια δικαζέσθαι.

Xen. Hell. I. 1, 23: ἔρρει τὰ καλά [7]). Μίνδαρος ἀπεσσύα [8]). πεινᾶντι τὤνδρες, ἀπορίομες [9]), τί χρὴ δρῆν [10]) (cfr Plut. Alcib. c. 28).

---

[1]) βωλευέσθαι, ut in superiore capite βωλευσαμένως, scribendum censeo.

[2]) Ad similitudinem ejusdem et similium terminationum in hoc et superiore capite occurrentium cum Stahlio redegimus accusativi formas codicum Λακεδαιμονίους et Ἀργείους.

[3]) cfr Ahrens. dor. dial. II p. 34.

[4]) Codices πόλει habent, sed πόλι, quod dialectus ipsa requirit, magis convenit cum reliquis ejusdem vocis formis, πολίων πολίεσσι, πολίας, hoc eodem loco lectis.

[5]) Ahrensius ex uno codice optativum δοκοίη recepit, quem a doride alienum non esse forma ἀδικοίη (vid. Franzii elem. epigr. 77) satis declarat, sed in plurimorum codicum lectione δοκείοι latere videtur δοκίοι.

[6]) Codicum lectionem τοῖς δὲ ἔταις, quæ propter infinitivum medii δικαζέσθαι haud facile ferri potest, in τὼς δὲ ἔτας Stahlius correxit; quam emendationem scholiastæ interpretatio: τοὺς δὲ πολιτευομένους ἐν μιᾷ ἑκάστῃ πόλει δι' ἀλλήλων λύειν τὰ διάφορα vel maxime comprobat.

[7]) Bergkius (Zeitschr, f. Alt. W. 1852 p. 9) loco Aristophaneo (Lysistr. v. 1252) ductus, ubi κᾶλα legitur, quam vocem scholiasta πλοῖα significare annotat, etiam hic κᾶλα legendum censet, Lacedæmonios rhetoricas loquendi formulas aspernatos esse affirmans, sed non credo poetice loquentem Hippocratem potius inducere decere. Præterea vox, quæ est κᾶλον, navem significans nullo alio loco neque in poetica neque in prosa oratione invenitur. Placet vero copiosius de hoc loco disserere, quia editores fere omnes emendationem illam Bergkii temere amplexi sunt. Vulgata enim lectio primum eo defenditur, quod illud τὰ καλά Lacedæmoniis valde frequentatum loquendi genus fuit (cfr Platonis Alcib. 148 C: Λακεδαιμόνιοι ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἑκάστοτε παραπλησίαν εὐχὴν εὔχονται, τὰ καλὰ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τοὺς θεοὺς διδόναι κελεύοντες αὖ σφίσιν αὐτοῖς), bonam et felicem condicionem generatim significans. Ac per se apparet potestatem illius τὰ καλά non minus late patere quam adjectivi ipsius καλός, quare Breitenbachius (in editione majore, Gothæ 1853) angustis finibus hujus vocis vim terminavit, omnisque ejus expeditio hujus loci perversa est, dicentis in vulgari scriptura hanc inesse sententiam: "rempublicam esse deperditam". Nihil quidem aliud sibi volunt illa verba quam hoc: victi sumus, fortuna est adversa, male res geritur, οὐ καλῶς ἔχει, cfr Hell. V, 2, 14: ἐὰν τάχει καλῶς γένηται. Atque exempla non prorsus diversa etiam alibi leguntur, ut in Soph. El. 925: τἀκείνου δέ σοι σωτήρι' ἔρρει. ἔρρει τὰ ἐμά (Cyrop. VI, 1, 3), ἔρρει τὰ ἐμὰ πράγματα (Conv. 1. 15). Sed etiamsi permultis locis illud τὰ καλά ad reipublicæ statum significandum aut ad honores indicandos adhibeatur e. g. Hell. V, 1, 16: καὶ ἡ πόλις τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ καλὰ ἐκτήσατο. Resp. Lacedæm. 3, 9: εἴ τις ταῦτα φύγοι, μηδενὸς ἔτι τῶν καλῶν τυγχάνειν ἐποίησε, ib. 4, 4: τυγχάνοντες τῶν καλῶν,

Xen. Hell. III, 3, 2: ὁ ἀδελφός κα [1]) ὡς βασιλεύοι — — — — ὅτι ὂν τὺ καλεῖς πατέρα — — — — — ἀλλ' ὁ Ποτειδὰν ὡς μάλα σευ ψευδο-

---

Xen. Mem. III, 1, 1: τοὺς ὀρεγομένους τῶν καλῶν, minime ita semper fit. In Xen. Cyrop. V, 3, 17: τύχοιεν πάντων τῶν καλῶν justa funebria eadem voce significantur. Neque minus in Apophthegm. Lac. p. 291, 52: Νὴ τὼ σιὼ ἴσασι μὲν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ καλά, οὐ πράσσουσι δέ. et pag. 291, 62: ποῖά τινα τὰ ἐν Ἀθήναις, πάντα, εἶπε, καλά, latissime patet hujus vocis vis. Quocirca concludere licet illud τὰ καλά optima vel præclarissima quæque omnino significans serie orationis sola reipublicæ statum et honores designare posse neque in verbo ipso tam restrictam inesse potestatem. Minime igitur decet suspicari eum, qui ex Asia Lacedæmonem ad ephoros epistolam mittat, qua illos certiores faciat de cladibus in Hellesponto et ad Cyzicum acceptis, verbis illis ἔρρει τὰ καλά de totius reipublicæ statu, sed tantummodo de angustiis exercitus bello devicti velle narrare, ut ex verbis Plutarchi proxime antecedentibus: ἑάλω δὲ καὶ γράμματα λακωνικῶς φράζοντα τοῖς ἐφόροις τὴν γεγενημένην ἀτυχίαν plane perspicitur. Quare nihil perversius est quam τὰ καλὰ "Sparta's Ruhm, Herrlichkeit" germanice reddere (cfr Xenophons Hellenika erkl. von Breitenbach, Berlin 1873, l. c.).

[8]) Contra aoristi formam ἀπεσσούα multum disputavit sagacissimus doricæ dialecti investigator Ahrensius eamque plane rejecit (dor. dial. p. 147, Philol. VI, 643 sqq.), at tamen injuria, opinor. Præbet enim cod. B (Parisinus n. 1738) lectionem ἀπεσσύα (vid. Xen. Hell. von Breitenb. p. 157), quam comprobat vulgata codicum lectio ἀπεσσούα, quæ jam ea ætate, qua υ per ου a Lacedæmoniis scriberetur, in codices irrepsisse potest, ut in Alcmanis fragm. 6 φούκεσσι pro φύκεσσι unus codex habet. Neque minus eodem inclinant depravatæ formæ ἀπέσσυται, ἀπέσσουα et Hesychianum ἀπεσσία, quod verbis ἀνέστη (sic enim pro ἄνεσις legendum censeo) καὶ ἀπέδρα, ἀπηλλάγη, ἠφανίσθη redditur. Eustathius quoque glossam ἀπέσσουα verbis ἀφώρμησεν, ἀπῆλθε, τέθνηκε interpretans et grammaticus quidam in Bekkeri Anecd. I, 422, 21 ἀπέσσυα· ἐξέλιπεν afferens scripturam ἀπεσσία confirmant. Ahrensio ἐσσύην ne græcum quidem haberi posse dicenti non possum assentiri. Neque enim magis mira est forma ἐσσύην ex σείω, quam ἐρρύην ex ῥέω l. ῥέϝω. Pro ἀπεσσία Ahrensius olim formam ἀπέστα substituit, quæ saltem probabilis est, postea vero (Philol. VI pag. 649) Theocritei carminis IV versu 39 commotus, ubi ἀπέσβας vulgata est lectio — codex tamen princeps, Ambrosianum dico, solam probabilem formam ἀπέσβης (cfr Theocriti carmina ed. Ziegler, l. c.) exhibet — priore emendatione relicta ἀπέσβα proposuit e radice σϝα vel σβα, sed vix alia radix quam σβη l. σβε et σβες (vid. Morphologische Untersuchungen von Osthoff u. Brugmann, pag. 19 sqq.) ullius græcæ dialecti propria fuisse statui potest. Forma igitur ἀπέσβας "hyperdorica" est, si quidem ulla. Nam in ἔσβην, si pro ἐσβεσ-ν est, η productioni suppletoriæ debetur, sin minus radici σβη est tribuendum.

[9]) Justam et doricam formam ἀπορίομες idem codex Parisinus etiam servavit, quam confirmat lectio Aldina ἀπορείομες pro vulg. ἀπορέομες.

[10]) Pro δρᾶν Dindorfius et Hermannus δρῆν scripserunt (vid. Xenophontis Hellenica ed. Breitenbach, annot. crit.), quam formam etsi in inscriptionibus reperire mihi non contigit, verborum contractorum in άω analogia maxime adducor, ut probem.

[1]) Optativus cum particula κα pro imperativo est positus ut in inscriptione elea (C. I. 11).

μένω[1]) *κατεμάνυσεν ἐκ τῶ θαλάμω*[2]) *ἐξελάσας εἰς τὸ φανερὸν τὸν σὸν πατέρα.*

Xen. Hell. IV, 4. 10: *καὶ τῶ σιῶ, Ἀργεῖοι, ψευσεῖ*[3]) *ὑμὲ τὰ σίγματα ταῦτα, χωρεῖν ὁμόσε.*

Demosthenis oratio (XVIII) de corona §§ 90 et 91: *ἐπὶ ἱερομνάμονος Βοσπορίχω Λαμάγητος ἐν τᾷ ἁλίᾳ ἔλεξεν ἐκ τᾶς βωλᾶς λαβὼν ῥάτραν, ἐπεὶ δὴ ὁ δᾶμος ὁ Ἀθηναίων ἔν τε τοῖς προγενομένοις καιροῖς εὐνοέων διατελεῖ Βυζαντίοις καὶ τοῖς συμμάχοις καὶ συγγενέσι Περινθίοις καὶ πολλὰς καὶ μεγάλας χρήας παρέσχηται, ἔν τε τῷ παρεστακότι καιρῷ Φιλίππω τῶ Μακεδόνος ἐπιστρατεύσαντος ἐπὶ τὰν χώραν καὶ τὰν πόλιν ἐπ' ἀναστάσει Βυζαντίων καὶ Περινθίων καὶ τὰν χώραν δαίοντος καὶ δενδροκοπέοντος, βοαθήσας πλοίοις ἑκατὸν καὶ σίτῳ καὶ βέ-*

---

[1]) Pro *σοι ψευδομένῳ*, ut in codicibus est, editores nunc legunt *σευ ψευδομένω*; horum casuum confusio quomodo fieri potuerit, satis declarat illud Gregorii Corinthii (De dialectis ed. Schæferi pag. 191): *ἀντὶ γενικῆς τῶν ἑνικῶν τῆς εἰς ου λῃγούσης ἀπὸ τῆς εἰς ος εὐθείας τῇ δοτικῇ αὐτῶν χρῶνται.*

[2]) E codice E Dindorfius *τῶ θαλάμω* pro *τοῦ θαλάμου* recepit.

[3]) E vulgata lectione *ψεύσει* accentu mutato Dindorfius vere doricum effecit futurum *ψευσεῖ*.

Dem. or. 18. Contra Ahrensium (dor. dial. pag. 21) affirmantem a Byzantiorum dialecto, quum mitiore uterentur, aliena esse *ω* et *η* in his: *Βοσπορίχω, βωλά, Φιλίππω, τῶ, τὼς νόμως, τὼς τάφως, τῶ δάμω, τὼς στεφάνως, ἦμεν* primum cum Dindorfio respondere possumus "valde imperfectam esse quam hodie habemus dialecti Byzantiorum notitiam", nam ex inscriptione (C. I. 2060), ætate Tiberii imperatoris facta, nihil pro certo affirmari potest de dialecto, qua uterentur plus trecentis annis ante Byzantii, deinde commemorandum est, etiamsi in titulis et Megarensium et Byzantiorum mitior vel recentior sit dialectus, hoc titulorum seriori ætati esse tribuendum non ipsi naturæ dialecti, denique non dubitari potest, quin Byzantii tum, quum colonia ducta est, severiore doride usi sint. Quod si ita est, in locis tam remotis facillime integer permansit vetustior loquendi usus, quia propinquitas Athenarum non tam valeret ad dialectum mutandam quam in civitatibus finitimis Peloponnesi. Difficilius videri potest probabiliter formas defendere, quæ sunt *ἐξείλετο, κατοικεῖν, ἐθέλουσι, ἀλειτουργήτοις, λειτουργία, στεφανούμενος, ἀποστεῖλαι.* Atqui terminatio infinitivi *ειν* non ita sero in doricam dialectum irrepsisse videtur, *κατοικεῖν* igitur retineatur, nisi malis *κατοικέν*. Cum Dindorfio *κατοικέειν* et *διατελέει* propter participia *εὐνοέων* et *δενδροκοπέοντος* legere pravum est, ut vulgaris usus, inscriptionibus probatus, docet. Injuria autem in dubitationem vocatur *ἀποστεῖλαι*, quod in inscriptione Corc. 1845 etiam legitur, ne commemorem *ἀπεστείλαν* Caueri Del. 62. Neque repugnant tales formæ, quales sunt *ἀνάγγειλα(ν)* Delph. 1693, *διαφθείρας* Corcyr. 1838 b, *παραγγέλωντι* Caueri Del. 42 *A*, *παραγγείλωντι* ib. 44 *A* lin. 76. Contra neque *ἀποστῆλαι* neque consimilis forma in titulis reperitur, quamquam aliter suspicatur Ahrensius (dor. dial. § 20, 4). Dativis *εἰσάγωσι* et *ἐξάγωσι* (C. I. 2558) *ἐθέλωσι* comprobatur, sed nisi in inscriptionibus creticis non occurrunt ejusmodi formæ, atque, ut ex tabulis Heracleensium concludere possumus, terminatio *-ασσι* severioris doridis propria

λεσι καὶ ὁπλίταις. ἐξείλετο ἁμὲ ἐκ τῶν μεγάλων κινδύνων καὶ ἀποκατέστασεν τὰν πάτριον πολιτείαν καὶ τὼς νόμως καὶ τὼς τάφως, (91) δεδόχθαι τῷ δάμῳ τῷ Βυζαντίων καὶ Περινθίων Ἀθηναίοις δόμεν ἐπιγαμίαν, πολιτείαν, ἔγκτασιν γᾶς καὶ οἰκιᾶν, προεδρίαν ἐν τοῖς ἀγῶσιν, πόθοδον ποτὶ τὰν βωλὰν καὶ τὸν δᾶμον πράτοις μετὰ τὰ ἱερά, καὶ τοῖς κατοικεῖν ἐθέλουσιν τὰν πόλιν ἀλειτουργήτοις ἦμεν πασᾶν τᾶν λειτουργιᾶν, στάσαι δὲ καὶ εἰκόνας τρεῖς ἑκκαιδεκαπήχεις ἐν τῷ Βοσπόρῳ, στεφανώμενον τὸν δᾶμον τὸν Ἀθηναίων ὑπὸ τῶ δάμω τῶ Βυζαντίων καὶ Περινθίων, ἀποστεῖλαι δὲ καὶ θεαρίας ἐς τὰς ἐν τᾷ Ἑλλάδι παναγυρίας, Ἴσθμια καὶ Νέμεα καὶ Ὀλύμπια καὶ Πύθια καὶ ἀνακαρύξαι τὼ στεφάνω

---

fuit, quæ quum per -εσσι et -εσι ad vulgarem et communem -σι pervenerit, jam eo ventum est, ubi vulgares formæ dominari coeperunt; neque plus dubitationis hic movere debet ἐθέλουσι quam οἶσι in decreto teio (Caueri Del. 60), ubi et βωλά et gen. in -ω et acc. in -ως simul leguntur.

Voces ἀλειτούργητος et λειτουργία ex attica dialecto asciscere potuerunt Dores, cfr Caueri Del. n. 67, IV lin. 29: λειτουργέν. — στεφανούμενον autem non defendi potest simul cum βωλά aliisque vocabulis ejusdem generis positum, sed in στεφανώμενον est corrigendum, et in codice uno, a Voemelio Aug. 4 notato, στεφανόμενον legitur, ut pro βωλᾶς in nonnullis libris βολᾶς. Prorsus vulgares formas in hoc decreto inveniri, non est, quod valde mireris, si memineris duplicem scripturam unum quodque fere verbum in uno alterove codice præbere, e. g. τᾶς βολᾶς Chalk. δᾶμος ib., quod studium orationis in atticam dialectum transferendæ primariam lectionem facile amovit. Ita enim ῥήτραν pro ῥάτραν irrepsisse videtur, cfr Ϝράτρα C. I. 11 et χρείας pro χρήας, cfr C. I. 2060; βοηθήσας Ahrensius merito in βοαθήσας correctum vult, prave autem Sauppius et Voemelius æolicum βοηθήσαις e lectione βοηθῆσαι codd. Σ, Laur S. F. Φ, v. proponunt, cfr doricas formas βοαθίοσιν Cauer. Del. 41, βοαθεῖν ib. 60, βοαθησεῖ ib. 61.

ἑκκαιδεκαπήχεις Dindorfius in ἑκκαιδεκαπάχεις correxit, sed simul cum numerali τρεῖς (dor. τρῖς) posita aliquantum defenditur vulgata lectio. Ex Atticis enim ratiocinandi et metiendi verba omnino ascivisse videntur ceteræ quoque græcorum gentes. — θεωρίας conjectura est Reiskii pro codicum δωρίας l. δωρεάς, et quamquam θεωρός in titulis non deest e. g. C. I. 1693, 2860, 3656, θεαρός autem C. I. 1756, 1757 (Locris) θεαροδόκος C. I. 1193 (Argolis), 2670, θεαροδοκία 2329, θεαρίς 3538, antiquior forma θεαρίας hic præferenda est. πανηγύριας libri omnes habent, παναγύριας Dindorfius legit, quod quidem magis dorice sonat, cfr τᾶς παναγύριος Caueri Del. 13, lin. 107 et 114 παναγυριάρχας C. I. 2186, 2188.

Pro vulgata lectione ἡμῶν, quæ propter superius ἁμέ (cod. Σ: αμε) ferri non potest, ἁμῶν scripsi, præsertim quum codices multi Σ, Laur s, cet. ὑμῶν præbeant, quod saltem alienum est. Ac ne cum Ahrensio ἁμέων requiras, confer Caueri Del. nn. 50, 51, 63: παρ ἁμῶν, ποτ ἁμῶν C. I. 1464, unde satis apparet ἁμῶν, non semper genitivi possessivi loco usurpari.

Pro conjunctivi forma insolita ἐπιστέωνται, quæ nullo pacto defendi ferrive potest, ἐπιστῶνται proposui, nisi præferas futurum ἐπιστησόνται. Hæc fere habui, quæ contra Ahrensium afferrem. Sed jam ad reliqua pergamus.

ὅσοις σιεφανώται ὁ δᾶμος ὁ Ἀθηναίων ὑφ' ἁμῶν, ὅπως ἐπιστώνται οἱ Ἕλλανες πάντες τάν τε Ἀθηναίων ἀρετὰν καὶ τὰν Βυζαντίων καὶ Περινθίων εὐχαριστίαν.

Demosthenis oratio (XXI) in Mediam § 52: *περὶ ὑγιείας θύειν καὶ εὐχέσθαι Διὶ ὑπάτῳ, Ἡρακλεῖ, Ἀπόλλωνι προσιατηρίῳ, περὶ τύχας ἀγαθᾶς Ἀπόλλωνι ὑγιεῖ, Λατοῖ, Ἀρτέμιτι καὶ κατ' ἀγυιὰς κρατῆρας ἱστάμεν καὶ χοροὺς καὶ στεφανηφορεῖν κατὰ τὰ πάτρια θεοῖς Ὀλυμπίοις πάντεσσι καὶ πάσαις, ἰδίας δεξιὰς καὶ ἀριστερὰς ἀνισχόντες, καὶ μνασιδωρεῖν.*

Ἀθηναίων, -οις Dindorfius in *Ἀθαναίων, -οις* mutavit, sed *Ἀθηναῖος* in inscriptionibus ex diversissimis locis collatis legitur, *Ἀθαναῖος* in nulla, in duabus autem Boeoticis (C. I. 1562, 1583) *Ἀθανεῖος* est.

προγεγεναμένοις ita Schæfer, quem secuti sunt Voemelius, Lipsius, Bekker, sed quoniam *προγενομένοις* (Laur S vulg. pr *Ω*) aut *προγεναμένοις* (*Σ*, Y, *Φ*) libri habent, *προγενομένοις* legendum censeo. Præterea confer Caueri Del. 44 *Α*: *ἐπιτελέων δὲ τᾶν εὐχᾶν γενομενᾶν θυσίαν.* Participii autem forma *γεγεναμένος* apud Pindarum solum (Ol. VI, 53) invenitur, at in tab. Heracl. II, 20 *γεγενημένος* est, *παραγεγενημένων* Caueri Del. 44 *Α*, *γεγενημένᾳ* ib., *γεγενημέναν* ib. 67.

In paragrapho 91 codices inter *δεδόχθω* et *δεδόχθαι* variant, sed si inscriptiones græcas perlegeris, in tertia quaque inscriptione, prope dicam, *δεδόχθαι* in ejusmodi orationis transitu semper fere adhibitum invenies, ut nulla dubitatio esse possit, quin infinitivus imperativo hoc quoque loco sit præferendus. Inspice e. g. Rang. 411, 413—447, 463, 468, 469, 474 cet. et in hac ipsa oratione §§ 29, 84, 116, 118, 165.

πεδά pro Valerii conjectura *μετά*, quæ similibus decretis nititur (ac vere in C. I. 2053 eadem prope verba leguntur: *ἔφοδον ἐπὶ τὰν βουλὰν καὶ τὸν δᾶμον πρᾶτοις μετὰ τὰ ἱερά*), Voemelius et Lipsius amplexi sunt, ideo quod ad vestigia codicum, ubi est *παρα*, propius accedat, sed perrara est præpositio illa *πεδά* [C. I. 1569 (Boeot.)] neque ita ut hic adhibita invenitur.

τὼ στεφάνω vulgata lectio codicibus sola commendatur, *τὼς στεφάνως* Reiskius conjecit sequenti pronomine *ὅσοις*, pluraliter dicto, maxime adductus, opinor, sed de hac re Krüger satis agit in grammatica sua, § 58, 2 n. 10. In enuntiatione relativa a pronomine *ὅσοις* incepta *στεφανῶται* legendum censeo, ut est in Ald. V, quam lectionem codex *Σ*: *οσοι στεφανωιται* et Laur S: *οσοι στεφάνωται* magnopere comprobant.

Dem. or. 21 § 52. In his oraculi responsis infinitivus in *ειν* exiens recte ponitur, nam in plurimis inscriptionibus Delphicis vulgaris infinitivi forma occurrit e. g. *ὑπάρχειν* Rang. 712, 714, *δώσειν* 713, *κολάζειν* 913 cet. — Unus titulus, C. I. 1688, *φέρεν*, *ἐνοικέν* præbet, sed est illud decretum primo anno Olymp. 100 factum (vid. Boeckh, Corpus Inscript. I, pag. 807), recentiores autem et tituli enumerati et orationes nostræ sunt. Orationem enim XXI Dionysius tradidit anno quarto Olymp. 107 conscriptam esse (vid. Buttmanni editionem quintam pag. 25). Ad similitudinem formæ *Λατοῖ* in oratione XXI codicum scriptura *Λητοῖ* orationis XLIII sine dubio est revocanda, quum recentiores formas quam prior hæc posterior oratio omnino non adhibeat. Pro *Ἀρτέμιδι* severior quidem doris *Ἀρτάμιτι* (cfr *Ἀρτάμιτος* C. I. 1688) et mitior (cfr C. I. 1416) *Ἀρτέμιτι* postulat; attica igitur forma librario tribuenda videtur.

Simul tractabimus locum simillimum orationis in Macartatum (XLIII) § 66: *συμφέρει Ἀθηναίοις περὶ τοῦ σημείου τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ γενομένου θύοντας καλλιερεῖν Διὶ ὑπάτῳ, Ἀθηνᾷ ὑπάτᾳ, Ἡρακλεῖ, Ἀπόλλωνι σωτῆρι, καὶ ἀποπέμπειν Ἀμφιόνεσσι περὶ τύχας ἀγαθᾶς, Ἀπόλλωνι ἀγυιεῖ, Λατοῖ, Ἀρτέμιτι καὶ τὰς ἀγυιὰς κνισῆν, καὶ κρατῆρας ἱστάμεν καὶ χοροὺς, καὶ στεφανηφορεῖν καττὰ πάτρια θεοῖς Ὀλυμπίοις καὶ Ὀλυμπίαις πάντεσσι καὶ πάσαις δεξιὰς καὶ ἀριστερὰς ἀνισχόντας, μνασιδωρεῖν καττὰ πάτρια· ἥρῳ ἀρχαγέτᾳ, οὗ ἐπωνύμοι ἐστε, θύειν καὶ δωροτελεῖν κατὰ πάτρια· τοῖς ἀποφθιμένοις ἐν ἱκνουμένᾳ ἁμέρᾳ τελεῖν τοὺς ποθηκόντας κατὰ ἀγημένα.*

Plutarchi vitæ. Lycurgus, c. 6, 2: *Διὸς Σκυλλανίω καὶ Ἀθανᾶς Σκυλλανίας ἱαρὸν ἱδρυσάμενον, φυλὰς φυλάξαντα καὶ ὠβὰς ὠβάξαντα τριάκοντα, γερωσίαν σὺν ἀρχαγέταις καταστήσαντα, ὥρας ἐξ ὥρας ἀπελλάζεν μεταξὺ Βαβύκας τε καὶ Κνακιῶνος, καὶ οὕτως ἐσφέρεν τε καὶ ἀφιστάσθαι. δάμῳ δὲ κυρίαν ἦμεν καὶ κράτος.*

Lyc. 6, 7: *αἰ δὲ σκολιὰν ὁ δᾶμος ἕλοιτο τὼς πρεσβυγενέας καὶ ἀρχαγέτας ἀποστατῆρας ἦμεν.*

Præpositio *κατά* sine apocope posita etiam ante articulum multis exemplis defenditur, ut *κατὰ τὰ πάτρια* Rang. 740 (Calauria), *κατὰ τὸν νόμον* Rang. 907, 908, 909; 910 (Delphi) cet. Contra in C. I. 1688 *καττοῦ* legitur, quæ ratio in or. XLIII valet, ubi codicum lectio *καὶ τά* depravationem primariæ lectionis *καττά* indicat, neque dubitavit Buttmannus etiam in oratione XXI *καττά* legere. — *πάντεσσι* dativi exitum antiquissimum præbet, ut est in C. I. 1688, *ἐμ πάντεσσι τοῖς ἀγώνεσσι* Rang. 733, contra *ἐμ πᾶσι τοῖς ἀγῶσιν* Rang. 707, 708, 714. — Conjunctionem *καί* ante *μνασιδωρεῖν* Buttmannus ex oratione XXI explosit, sed quum cetera verba conjunctione illa connectantur, prorsus non est, cur hic rejiciatur, potius in oratione XLIII legere vellem *καὶ, δεξιὰς καὶ ἀριστερὰς ἀνισχόντας, μνασιδωρεῖν καττὰ πάτρια* cet. — Vulgatam lectionem *ἀρχηγέτᾳ* propter sequens *ἀγημένα* in *ἀρχαγέτᾳ* correxi, cfr *ἀρχαγέταν* Caueri Del. n. 63 et *ἀρχαγέτᾳ* ib. 61. Pro *ποθηκόντας* Dindorfius *ποθίκοντας* legit, quod probat Laconicum *ποθικ(όντ)ες* Caueri Del. n. 2 *B*, sed propter *ἥκω* C. I. 5149 (Cyrenæ) codicum lectionem retinui. De *ἱκνουμένᾳ* confer *ἀφικνουμένοις* C. I. 1693 (Delphi).

Lyc. 6, 2. Quum, quid sibi velint cognomina præterea ignota *Συλλανίου* et *Συλλανίας*, non satis appareat, ad emendationes editores confugerunt *Ἑλλανίου* et *Ἑλλανίας* proponentes, sed cur nomina per se ipsa perspicua in obscuriora sint mutata, etiam minus intelligitur. Melior vero emendatio a Papio in lexico propriorum nominum ad vocem *Συλλάνιος* commemoratur *Σκυλλανίου* et *Σκυλλανίας*, quæ quidem glossa Hesychiana *Σκυλλανίς· ἡ πολεμική* sustinetur, maximeque consentiunt hæc cognomina cum consilio Lycurgi, qui Lacedæmonios rei militaris peritissimos reddere voluit. Propter vetustatem hujus responsi *Σκυλλανίω, ἱαρόν, γερωσίαν, ἀπελλάζεν, ἐσφέρεν* lego contra codices, quibus tamen hic ut in aliis exemplis doricis atticæ orationi immixtis plane non confidere possumus. *δάμῳ δὲ κυρίαν ἦμεν* Sintenisius e codicum depravata scriptura: *γαμω δὰν γοριᾶν ἦμεν* restituit.

Lyc., 19, 9: *αἴ κα πτωχοὶ μένητε καὶ μὴ μέζων ἅτερος θατέρω ἐρῆτε ἦμεν* (cfr Mor. p. 281, 27).

Lyc., 19, 10: *Οὔ κα εἴη ἀτείχιστος πόλις, ἅτις ἀνδράσι καὶ οὐ πλίνθοις ἐστεφανῶται* (cfr Mor. p. 281, 28).

Lyc., 20, 3: *ὁ τὶν ἀνομοιότατος* (cfr Ap. Reg. p. 229) — — *καὶ τί μέγα* — *Ἀλεῖοι ποιοῦντι, δι' ἐτῶν πέντε ἁμέρᾳ μιᾷ χρωμένοι τᾷ δικαιοσύνᾳ.*

Lyc., 20, 4: *καλὸν ἦν τοι — ὦ ξένε, φιλοπολίταν καλεῖσθαι* — — *ὀρθῶς λέγεις· μόνοι γὰρ Ἑλλάνων ἁμὲς οὐδὲν κακὸν μεμαθήκαμες παρ' ὑμῶν.*

Lyc., 20, 7: *αὐτᾶς — ἄκουκα τήνας.*

Lyc., 20, 7: *δικαίως — τεθνάκαντι τοὶ ἄνδρες. ἔδει γὰρ ἀφέμεν ὅλαν αὐτὰν κατακαᾶμεν.*

Lyc., 21, 3 (cfr Plut. Mor. Inst. Lac. p. 294, 15 et de se ipsum citra inv. laud. p. 659):

ἁμὲς ποκ' ἦμες ἀλκίμοι νεανίαι.
ἁμὲς δέ γ' εἰμές. αἰ δὲ λῇς, αὐγάδδεο.
ἁμὲς δέ γ' ἐσσόμεσθα πολλῷ καρρόνες.

Lyc., 21, 5: *ἕρπει γὰρ ἄντα τῶ σιδάρω τὸ καλῶς κιθαρίδδεν.*

Lyc. 6, 7. Bekker *εἶμεν* codicum lectionem in *ἦμεν*, ut supra legitur, correxit, et, ne fraus perspiceretur, cautio ipsa Polydori et Theopompi postulasse videtur, ut recentiorem dialectum dialecto ipsius rhetræ non adhiberent, quam ob rem etiam *τοὺς* in *τὼς* correxi.

Lyc. 19, 9. Pro *ἄν*, quod ab ætate Lycurgi prorsus est alienum, *αἴ κα* requiritur. E codicum lectione *ἐρατέημεν* Haitingerus *ἐρᾶτε ἦμεν* elicuit, dorica autem forma *ἐρῆτε* desideratur, quæ magis cum antiquis illis formis *θατέρω* et *ἦμεν* concinit; æolicum *μέσδων* in *μέζων* mutavi.

Lyc. 19, 10. Codicum *οὐκ ἄν* ex *οὔ κα* facile existere potuit, *κ* enim particulæ *κα* cum *οὐ* in unum vocabulum coaluit, *οὐκ* autem scripto consequens erat, ut librarius ad *α* literam *ν* adderet. — *ἀνδράσι* ex Morall, l. c. pro *ἀνδρείοις* substituere licet.

Lyc. 20, 3. *Ἠλεῖοι* codices habent, vere dorica forma est *Ἀλεῖοι*, ut C. I. 1607: *Ἀλεῖος* et C. I. 11 *Ϝαλείοις* ostendunt. *ποιοῦντι* in *ποΐοντι* mutare non ausus sum, mitior forma est ferenda.

Lyc. 20, 4. Pro *ἁμές* æolicum pronomen *ἄμμες* libri præbent, ut semper fere fit; *μεμαθήκαμεν* in *μεμαθήκαμες* etiam correxi, ut requirit doris antiquior.

Lyc. 21, 3. Doricum pronomen pro æolico *ἄμμες* hic ut alibi restitui, præsertim quum *ἅμες* in Inst. Lac. pag. 294, 15 legatur. Pro vulgata lectione *εἰμέν* l. *ἐσμέν* (Inst. Lac.) *εἰμές* legi, quod vere est in codice uno (cfr Bergk, poet. lyr. III, pag. 1303). Ceterum hoc postulat *ἦμες* in præcedenti versu occurrens. Ex locis duobus (Moral.) supra allatis veram lectionem *αὐγάδδεο* recepi, ad quam explicandam *πεῖραν λαβέ* adscriptum vel superscriptum fuisse credibile est. Poetica vero forma *ἐσσόμεσθα* versu ipso excusatur.

Lyc. 21, 5. Ne cum Scaligero *ῥέπει* desideres, confer *ἑρψῶ* Theocr. 5, 45, *ἑρψοῦμες* ib. 18, 40. *τῶ σιδάρω* postulat comparativa vis, quæ in verbis *ἕρπει ἄντα* inest. Est

Lyc. 25, 7: *αἴ κα τύχωμες δημοσίᾳ· αἴ κα ἀποτύχωμες ἰδίᾳ.* — — *(εἰ καλῶς ὁ Βρασίδας ἀπέθανε) καὶ τᾶς Σπαρτας ἀξίως.*

Lyc. 25, 8: *μὴ λέγετε, ὦ ξένοι· καλὸς μὲν γὰρ ἦν καὶ ἀγαθὸς ὁ Βρασίδας, πολλὼς δὲ ἄνδρας Λακεδαίμων ἔχει τήνω καῤῥόνας.*

Poplicola, 15, 7: *οὐ φιλάνθρωπος τύγ' ἐσσ', ἔχεις νόσον, χαίρεις διδούς.*

Themistocles 21, 4:

ἀλλ' αἰ τύγα Παυσανίαν ἢ καὶ τύγα Ξάνθιππον αἰνεῖς
ἢ τύγα Λευτυχίδαν, ἐγὼ δ' Ἀριστείδαν ἐπαινῶ,
ἄνδρ' ἱερᾶν ἀπ' Ἀθανᾶν
ἐλθεῖν ἕνα λῶστον ἐπεὶ Θεμιστοκλέ' ἤχθαρε Λατώ,
ψεύσταν, ἄδικον, προδόταν, ὃς Τιμοκρέοντα ξεῖνον ἐόντα
ἀργυρίοισι κυβαλικοῖσι πεισθεὶς οὐ κατᾶγεν
ἐς πατρίδ' Ἰάλυσον,
λαβὼν δὲ τρί' ἀργυρίου τάλαντ' ἔβα πλέων εἰς ὄλεθρον,
τοὺς μὲν κατάγων ἀδίκως, τοὺς δ' ἐκδιώκων, τοὺς δὲ καίνων
ἀργυρίων ὑπόπλεος. Ἰσθμοῖ δὲ πανδοκεὺς γελοῖος ψυχρά κρέα παρεῖχεν.
οἱ δ' ἤσθιον κηὔχοντο ὥραν μὴ Θεμιστοκλεῦς γενέσθαι.

Them. 21, 5: *μοῦσα, τοῦδε τοῦ μέλευς*
κλέος ἂν Ἑλλάνας τίθει,
ὡς ἐοικὸς καὶ δικαίον.

---

enim universa sententia hæc: ferro præstat egregie fidibus canere. Codicum lectionem *κιθαρίσδεν* in *κιθαρίδδεν* ut supra *αὐγάσδεο* in *αὐγάδδεο* mutavi.

Lyc. 25, 7. *τύχωμες* et *ἀποτύχωμες*: Bekker, Doemner et anonymus; in simillimo loco, Ap. Lac. pag. 285, *τύχωμεν* legitur.

Lyc. 25, 8. Comparato loco simili, Ap. Reg. pag. 229, vulgatas terminationes *ου* et *ους* in *ω* et *ως* corrigere licuit.

Them. 21, 4. In v. 4 *Θεμιστοκλέα* doricum accusativum pro æolico restitui, et sane cod. Fa *Θεμιστοκλέα* præbet; in v. 6 *κυβαλικοῖσι* Bergkii emendationem scripsi, quippe quæ ad vulgatam scripturam *σκυβαλικοῖσι* proxime accedat, cfr etiam Hesychium II p. 546. In versu 10 *ὑπόπλεος* legit Ahrensius (Rhein. Mus. II p, 459), non conveniens est forma Atticis solis usitata *ὑπόπλεως*. Hermanni (Op. V, 202) emendationem *πανδοκεύς*, quæ a codicum scriptura *δὲ πανδόκευε* l. *δ' ἐπανδόκευε* non multum abhorret, accepi, et pro participio *παρέχων*, quod hic in versibus dactylicis et trochaicis locum non habet, jam Blassius (Plutarch's ausg. Biogr. 3 Bd. 1) indicativum *παρεῖχεν* legit. Particulam *μή* loco suo facile motam in sedem aptiorem retraxi, ut evitarem duriorem hiatum. *Θεμιστοκλεῦς* genitivum metro maxime probatum neque a doride alienum etiam receptum velim. Ceteras mutationes a me factas ipsa carminis vetustas comprobat.

Them. 21, 5. Genitivus *μέλευς* (cfr C. I. 2905: *ὄρευς*) jam per se Rhodium poetam maxime decet, nec metrum non probat.

Them., 21, 6: οὐκ ἄρα Θιμοκρέων μόνος
ὁρκιατομεῖ Μήδοισιν,
ἀλλ' ἐντὶ κἄλλοι δὴ πονηροί,
οὐκ ἐγὼ μόνα κόλουρις·
ἐντὶ καὶ ἄλλαι ἀλώπεκες.

Alcibiades, 28, 8: vide supra Xen. Hell. I. 1, 23.

Pelopidas, 34, 6: κάτθανε Διαγόρα· οὐκ ἐς τὸν Ὄλυμπον ἀναβήσῃ.

Aristides, 19, 8 (cfr Moral. de Herod. Mal. pag. 1063):

τόνδε ποθ' Ἕλλανες νίκας κράτει, ἔργῳ Ἄρηος
εὐτόλμῳ ψυχᾶς λήματι πειθόμενοι
Πέρσας ἐξελάσαντες, ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι κοινὸν
ἱδρύσαντο Διὸς βωμὸν ἐλευθερίου.

Philopoemen, 2, 2: τι γὰρ ἄλλο (ἔφη δωρίζων ἐκεῖνος) ἢ κακᾶς ὄψιος δίκας δίδωμι.

Flaminius, 12, 6:

Ζηνὸς ἰὼ κραιπναῖσι γεγαθότες ἱπποσύναισι
κοῦροι, ἰὼ Σπάρτας Τυνδαρίδαι βασιλεῖς,
Αἰνεάδας Τίτος ὑμὶν ὑπέρτατον ὤπασε δῶρον
Ἑλλάνων τεύξας παισὶν ἐλευθερίαν.

Flaminius, 12, 7:

τόνδε τοι ἀμβροσίοισιν ἐπὶ πλοκάμοισιν ἔοικε
κεῖσθαι, Λατοΐδα, χρυσοφαῆ στέφανον,
ὃν πόρεν Αἰνεαδᾶν ταγὸς μέγας. Ἀλλ' Ἑκάεργε,
ἀλκᾶς τῷ θείῳ κῦδος ὄπαζε Τίτῳ.

Them. 21, 6. Primum et ultimum versum pro dactyticis habeo, μόνος igitur propter μόνα quod statim sequitur cum Ahrensio scripsi. Ceterum Bergkii distributionem secutus sum (vid. poet. lyr. III pag. 1203), collocationem verborum ὁρκιατομεῖ et Μήδοισιν tantummodo commutans.

Arist. 19, 8. Ex hujus epigrammatis, mixta dialecto conscripti, variis lectionibus has doricas formas restituere licuit: νίκας (libri Plut. vit.), ψυχᾶς et Ἕλλανες (Anthol.). Versus 2 non in libris occurrens ex Mor. l. l. et Anthol. est restitutus.

Flam. 12, 6. Codicum scripturam ὔμμιν, errori librarii tribuendam, in doricum ὑμίν correxi et Ἑλλήνων in Ἑλλάνων propter γεγαθότες, Αἰνεάδας.

Flam. 12, 7. ἔοικε conjectura est pro ἔθηκε, nescio cujus.

Flaminius, 16, 5:

πίστιν δὲ Ῥωμαίων σέβομεν
τὰν μεγαλευκτοτάταν ὅρκους φυλάσσειν·
μέλπετε κοῦραι
Ζῆνα μέγαν Ῥώμαν τε Τίτον θ' ἅμα Ῥωμαίων τε πίστιν·
ἰήϊε Παιάν, ὦ Τίτε σῶτερ.

Pyrrhus, 26, 8:

τοὺς θυρεοὺς ὁ Μολοσσὸς Ἰτωνίδι δῶρον Ἀθάνᾳ
Πύῤῥος ἀπὸ θρασέων ἐκρέμασεν Γαλατᾶν
πάντα τὸν Ἀντιγόνου καθελὼν στρατόν. οὐ μέγα θαῦμα·
αἰχματαὶ καὶ νῦν καὶ πάρος Αἰακίδαι.

Pyrrhus, 26, 19: *αἰ μὲν ἐσσὶ τύ γα θεός, οὐδὲν μὴ πάθωμες· οὐ γὰρ ἀδικίομες· αἰ δ' ἄνθρωπος, ἐσσεῖται καὶ τεῦ κάῤῥων ἄλλος.*

Pyrrhus, 28, 5: *οἶχε, Ἀκρότατε, καὶ οἶφε τὰν Χιλωνίδα· μόνον παίδας ἀγαθὼς τᾷ Σπάρτᾳ ποίει.*

Lysander, 14, 6: *ἑαλώκαντι ταὶ Ἀθάναι* (cfr Ap. Lac. pag. 282, 5) — — — *ἀρκεῖ τὸ γα ἑαλώκειν.*

Lysander, 14, 7: *τάδε τὰ τέλη τῶν Λακεδαιμονίων ἔγνω· καββαλόντες τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ μακρὰ σκέλη καὶ ἐκβάντες ἐκ πασῶν τᾶν πολίων τὰν αὐτῶν γᾶν ἐχόντες, ταῦτά κα δρῶντες τὰν εἰράναν ἔχοιτε, αἰ χρήδοιτε, καὶ τὼς φυγάδας ἀνέντες. περὶ τᾶν ναῶν τῶ πλήθεος, ὁκοῖόν τινα τηνεὶ δοκῇ, ταῦτα ποιεῖτε..*

Lysander, 18, 5: *τὸν Ἑλλάδος ἀγαθέας*
στραταγὸν ἀπ' εὐρυχόρου
Σπάρτας ὑμνησόμεν, ὦ
ἰήϊε Παιάν·

Flam. 16, 5. Pro *μετα λευκοτάταν* codicum Sintenisius *μεγαλευκτοτάταν* conjecit, quam conjecturam, quum ad codicum depravatam lectionem propius accedat, anonymi emendationi *μεγαλαλκεστάταν* prætuli; anonymi autem correctio *ὅρκους* necessaria est.

Pyrrh. 26, 11. *γα, πάθωμες, ἀδικίομες, ἐσσεῖται* dixisse decet eum, qui *τῇ φωνῇ λακωνίζων* inducitur.

Lys. 14, 6. Codices *ἁλώκαντι* hoc loco præbent, sed ex Mor. l. c. *ἑαλώκαντι* formam antiquiore nota insignem recepi, et ita desiderat proxime sequens *ἑαλώκειν*.

Lys. 14, 7. In hoc ephororum decreto, quod antiqui sermonis naturam in ceteris perbene servavit, *τούς* in *τώς* mutavi propter sequens *τῶ*, *δοκέοι* in *δοκῇ* et *ποιέετε* in *ποιεῖτε*, soluta enim forma et a mitiore et a severiore doride est aliena. Haud sciam, an pro *πλήθεος πλάθεος* legendum sit, cfr C. I. 41, 3048.

Lys. 18, 5. *ἰή* in *ἰήϊε* mutavi, ut plenior et concinnior fiat versus, languent præterea

Agesilaus, 11, 8: *οὐδὲν δεινὸν πείθειν ὑμᾶς ἐκεῖνον· ἐγὼ γάρ μοι δοκῶ τήναν τὰν μάχαν τὰν περὶ τῶ φιλάματος ἅδιον μαχέσθαι πάλιν ἢ πάντα, ὅσα τεθέαμαι, χρυσία μοι γενέσθαι.*

Agesilaus, 21, 5: *ἀλλ' οὐ τύ γα ἐσσὶ Καλλιπίδας ὁ δεικηλίκτας* (cfr Ap. Lac. pag. 259, 57).

Agesilaus, 21, 6: *αὐτᾶς ἄκουκα.*

Cleomenes, 2, 3: *ἀγαθός νέων ψυχὰς καιακονῆν.*

" 38, 3: *ὦ τέκνα, ποῖ ἐμόλετε;*

Demetrius, 9, 4: *οὐδεὶς — οὐδένα γὰρ εἶδον ἐπιστάμαν ἀποφέροντα. — — — ὀρθῶς λέγεις· οὐδένα γὰρ ἁμῶν δοῦλον ἀπολέλοιπας.*

---

duæ illæ interjectiones *ὦ* et *ἰή* ante *Παιάν* positæ (cfr etiam Flam. 16, 5 et Bergk, Poet. Lyr. III, p. 1313).

Ages. 11, 7. Bekker, Sintenisius, Doemner de codicibus tacentes *φιλάματος* legunt, quod probat *φίλαμα* Theocr. 15, 130 (cod. K), et formæ verbi *φιλάω* (*φιλα-ϳᾶμι*): *φιλάσω* Theocr. 3, 19, *ἐφίλαθεν* ib. 7, 60, *ἐφίλασας* ib. 15, 100 (vid. Morsbach, de dial. Theocr. pag. 12 sq.).

Ages. 21, 5. Formam *τυ* ex Mor. l. c. recepi et *γε* in *γα* mutavi.

Cleom. 2, 3. Hoc Leonidæ dictum ter apud Plutarchum legitur l. c., ubi codices Parisini *κακκανῆν* habent, Ap. Lac. pag. 291, 58: *κακανεῖν*, de solertia anim. pag. 1174, I: *κακκονεῖν.* In his omnibus locis verbum igitur est depravatum, quam ob rem editores valde contenderunt ad illud vel explicandum vel emendandum. Ac Sintenisius primo putavit *κακκανῆν* infinitivum esse verbi *κατακτείνω*, sed repugnat et significatio et forma. Postea autem idem *κακκαλῆν* proposuit (ausgewählte Biographien des Plutarch, Berlin 1865 — in editione Teubneriana, Lipsiæ 1869, *κακκανῆν* est retentum), quod pro *κακκαλεῖν* esset, debuit autem esse *κακκαλέν*, quamquam ne hujus quidem verbi significatio satis apta est huic loco. In editione Reiskiana *αἰκάλλειν*, blandiri legitur. Turnebus conjecit *ἀκονεῖν*, quod Blassius (vid. Plutarchs ausgew. Biographien, 5 Bd.), in *ἀκονῆν* correxit. Mezeriacus, conjectura *κακκονεῖν*, quod tertio loco supra allato libri præbent, nactus est, et hoc Wyttenbachius (Plut. Mor. I, 2 pag. 427) verum, ait, esse aut proximum vero. Et sane est proximum vero, nam ex vera scriptura *κατακονῆν* præceps et sedulus criticus, doricæ apocopæ memor, formam jam apocope affectam *κατ-ακονῆν* in *κακκονῆν*, unde sensim *κακκονεῖν* et *κακκανεῖν* orta sunt, depravavit neque consideravit *α* etiam ad verbum pertinere posse. Nec minus bene se habet *κατακονῆν* quam *κατετάμομες* tab. Heracl. I, 15. Postremum hanc emendationem probatam velim versu Horatii (de arte poet. 402 sq.), cujus animo illud Leonidæ obversatum fuisse videtur, scribentis et, ni fallor, aliquantum de græco convertentis:

"Tyrtæusque mares animos in Martia bella
versibus exacuit."

Ac vero plane significare debet *κατακονῆν* exacuere (vid. Eust. op. p. 295, 44), ut *κατακούειν* exaudire. Præterea confer Ap. Lac. pag. 288, 24: – *τὰν ἀκόναν τῶν νέων.*

Cleom. 38, 3. Verbo solo *μολεῖν* in prosa oratione Atticorum non frequentato dorica dialectus indicatur. Hi enim loci, Xen. An. 7, 1, 33, ubi Thebanus et Polyb. 30, 9, 5 ubi Rhodius loquens inducitur eo ipso excusationem habent.

Aratus c. 14, 2:

βουλαὶ μὲν καὶ ἄεθλα, καὶ ἁ περὶ Ἑλλάδος ἀλκὰ
τοῦδ ἀνδρὸς στάλαις πλάθεται Ἡρακλέους·
ἁμὲς δ' εἰκόν', Ἄρατε, τεὰν νόστοιο τυχόντες
στάσαμες ἀντ' ἀρετᾶς ἠδὲ δικαιοσύνας
σωτῆρος σωτῆρσι θεοῖς, ὅτι πατρίδι τᾷ σᾷ
δαμοσίαν θείαν τ' ὤπασας εὐνομίαν.

Plutarchi Moralia. De Fortuna pag. 117, 3:

νοῦς ὁρῇ καὶ νοῦς ἀκούει, τἄλλα κωφὰ και τυφλά.

Consolatio ad Apollonium pag. 131, 15:

συνεκρίθη καὶ διεκρίθη κἀπῆνθεν, ὅθεν ἦνθεν, πάλιν,
γᾶ ὦν μὲν ἐς γᾶν πνεῦμ' ἄνω· τί τῶνδε χαλεπόν; οὐδὲ ἕν.
— — — *νῦν ἁμές, προσθ' ἄλλοι ἐθάλλεον, αὐτίκα δ' ἄλλοι,*
ὧν ἁμὲς γενεάν οὐκέτ' ἐποψόμεθα.

Septem Sapientium Convivium pag. 178: *καὶ τύνη — βραδὺς καὶ τρέχεις τὸν ἡμίονον.*

Apophthegmata Regum pag. 210: *αἴ κα ταύταν ἕλω.*

„ pag. 228 (Charilli): *ναὶ τὼ σιώ, — κατέκτανόν τυ, αἰ μὴ ὠργιζόμαν.*

„ pag. 229 (Brasidæ): *ἀγνοεῖτε — ὦ ξένοι· Βρασίδας μὲν γὰρ ἦν ἀνὴρ ἀγαθός, ἁ δὲ Λακεδαίμων πολλὼς ἔχει τήνω καῤῥόνας* (cfr Lyc. c. 25, 8).

„ pag. 229 (Agidis): *ὁ τίνη ἀνομοιότατος* (cfr Lyc. 20, 3).

Arat. 14, 2. *ἁμές* pro *ἄμμες* et *στάσαμες* pro *στάσαμεν* scripsi. Pro librorum scriptura *δαίμον' ἴσον* Zeitzius *δαιμόνιον* conjecit, sed etiam hoc æque incommode et inaniter dicitur atque *δαίμον' ἴσον*, contra *δαμοσίαν* in codicum depravata scriptura latere arbitror. Et tale quidem vocabulum recte et necessario requiritur de libero reipublicæ statu, quem tyranno expulso Aratus, ipse tyrannorum inimicissimus (*πικρῶς μισοτύραννος* c. 10), instituit, postulatque sequens *τ'* adjectivum simul cum *θείαν* voci *εὐνομίαν* tributum.

De Fort. p. 117, 3. Ahrensius *νόος* legit, sed *νοῦς* et versu concinniore et codicibus defenditur (cfr de Alexandri Magn. fort. p. 412, de solert. anim. p. 1176).

Consol. ad Apoll. p. 131, 15. Propter versuum (iamb-tetr.) concinnitatem in altero versu particulam *ὦν* addidi, in reliquis Ahrensium secutus sum *ἀπῆνθεν* et *ἦνθεν* contra codices scribens, cfr *ἐνθὸν* Caueri Del. 24, Rang. 318. — Codices, ut vulgo, *ἄμμες*, scribendum *ἁμές*.

Ap. Reg. p. 228. Pro *τεῦ τι* scripsi (cfr Ahrensii dor. dial. p. 255), *ναί* pro attico *νή* et *αἰ* pro *εἰ*.

Ap. Reg. p. 229. Codicum scripturam *τύνη* in *τίνη* mutavi ex analogia Lyc. c. 20, ubi est *τίν*.

Apophthegmata Reg. pag. 230, 6: *φεῦ τᾶς Ἑλλάδος — ἅ τοσούτως ὑφ' αὐτᾶς ἀπολώλεκεν, ὅσοις ἀρκεῖ τὼς βαρβάρως νικῆν ἅπαντας* (cfr Ap. Lac. pag. 258, 45).

„ pag. 230, 9: *αὐτᾶς ἄκουκα πολλάκις* (cfr Ap. Lac. pag. 259, 58).

„ pag. 230, 12: *μηδεμίαν πλαστὰν μηδὲ μιμηλὰν ποιησάσθαι.*

„ pag. 230 (Archidami): *ὦ Ἥρακλες, ἀπόλωλεν ἀνδρὸς ἀρετά.*

Ap. Lac. pag. 257, 41: *Ἀγησίλαος τοῖς ἐφόροις χαίρειν· τὰν πολλὰν τᾶς Ἀσίας κατεστρεψάμεθα, καὶ τὼς βαρβάρως ἐλάσαμες, καὶ ἐν τᾷ Ἰωνίᾳ ὅπλα ἐποιήσαμες πολλά· ἐπεὶ δὲ κέλεσθέ με κατὰ τὰν προθεσμίαν παραγινέσθαι, ἕπομαι τᾷ ἐπιστολᾷ, σχεδὸν δ' αὐτὰν καὶ φθασῶ· ἄρχω γὰρ οὐκ ἐμαυτῷ ἀρχάν, ἀλλὰ τᾷ πόλι καὶ τοῖς συμμάχοις· καὶ τόκ' ἄρχων ἄρχει ἀλαθέως κατὰ δίκαν, ὄκκα καὶ ἄρχηται ὑπό τε νόμων καὶ ἐφόρων, ἤ οἷοι κα ἄλλοι ἐν πόλι ἀρχόντες ὦντι.*

Ap. Lac. pag. 258, 45 vid. Ap. Reg. p. 230, 6.

„ pag. 259, 57: *ἀλλ' οὐ τύ ἐσσι Καλλιπίδας ὁ δεικηλίκτας;*

„ pag. 259, 58 vid. supra.

„ pag. 268, 3 (Brasidæ) *ἄσσα δηλῶμαι, πραξῶ ποτιὸν πόλεμον, ἤ τεθναξοῦμαι.*

„ pag. 273, 6: *οὐ παρ' ἕνα τᾷ Σπάρτᾳ.*

„ pag. 276, 5: (Leonidæ): *λέγοντι τὸν βάρβαρον ἐγγὺς γενόμενον ἀμὲ δὲ χρονοτριβέν· ἤδη γὰρ ἢ νικᾶμες τὼς βαρβάρως ἤ, αὐτοὶ τεθνάναι μέλλομες.*

„ pag. 277, 11: *μολὼν λάβε.*

„ pag. 277, 15: *οὐ κάρυξ, ἀλλὰ μαχατὰς ἀκολούθησα — αὐτοῦ μένων, κρέσσων κα εἴην.*

Ap. Reg. p. 230, 6. Comparatis codicum scripturis utriusque loci hoc modo antiquum sermonis statum restituere ausus sum.

Ap. Reg. p. 230 (Archid.): Codices *Ἡράκλεις* habent, doridi tamen magis convenit vocativus in *-ες*.

Ap. Lac. p. 257, 41. Prorsus ab antiquitate dialecti, quæ in ceteris hujus epistolæ vocibus conspicitur, aliena sunt hæc: *ὅταν, ἄν, ὦσιν*; itaque *ὄκκα. κα, ὦντι* substituere non dubitavi itemque *πόλι* pro *πόλει*, *Ἀγησίλαος* autem in *Ἀγησίλας* mutare non audeo, præsertim quum in titulis Peloponnesiis (C. I. 1242, 1298) *Ἀγησίλαος* legatur.

Ap. Lac. p. 268, 3. Severior doris *πραξίω* postulat vel *πραξῶ* (cfr Ahrensii dor. dial. p. 210 et 212), quod si librarius in *πράξω* mutaverit, nemo mirabitur.

Ap. Lac. p. 276, 5. Aeolicum *ἄμμε* summovi, *χρονοτριβέν* pro *χρονοτριβέειν* restitui, manifestam Ahrensii emendationem *ἤ νικᾶμες* pro codicum lectione *ἥκαμες* fidenter recepi.

Ap. Lac. pag. 282, 5 vide Lys. 14, 6.
„ „ pag. 285 (Polycratidæ): αἴ κα τύχωμες δαμοσίᾳ, αἰ δὲ μὴ ἰδίᾳ.
„ „ 286, 1: τὰ μὲν πρῶτα ἐπιλελάθαμες, τὰ δὲ ὕστερα οὐ συνήκαμες, διὰ τὸ τὰ πρῶτα ἐπιλελᾶσθαι.
„ „ pag. 287, 11: φωνά τύ τις ἐσσί, καὶ οὐδὲν ἄλλο.
„ „ pag. 288, 24: μηδαμῶς ἀφανίσῃς μηδ' ἀνέλῃς τὰν ἀκόναν τῶν νέων.
„ „ pag. 288, 25: τᾷ πολυμηχανίᾳ.
„ „ pag. 289, 40: ὁποῖος καθίσεις· τοὶ μὲν γὰρ λεόντες βαδιζόντες ἀποκλαίοντι, τὼς δὲ λαγὼς ἐπὶ σκανᾷ θηρεύομες.
„ „ pag. 290, 46: ἐλευθεροὶ γὰρ εἰμές· τοὶ δ' ἄλλοι, αἴ κα μὴ τὰ ἀληθῆ λέγωντι, οἰμωξόνται.
„ „ pag. 290, 48: τὰν Πιτάναν — reliqua omnia poeticam dialectum redolent.
„ „ pag. 291, 55: ἄθλιε — τίς τοι ἀνάγκα;
„ „ pag. 291, 58: ἀγαθὸς — κατακονῆν νέων ψυχάς (cfr Cleom. 2, 3).
„ „ pag. 292, 66: πᾷ με φεύγεις, δὶς ἀποθανουμένα ψυχά.
„ „ pag. 292, 67: οὐκ ᾦμαν τὰν εὐχὰν ἄλλας μέζονος εὐχᾶς δείσθαι.
„ „ pag. 292, 69: οὔμενουν — ἀλλὰ καββαλικώτερος.
Instituta Laconica pag. 294, 15 vide Lyc. 21, 3.
„ „ pag. 295, 29: τὰν χεῖρα ποτιφέροντα τὰν εὐχὰν καλεῖν.
„ „ pag. 296, 39: τὸν ἀγαθὸν μυθητὰν δεῖν τοῖς πράγμασιν ἴσον τὸν λόγον ἔχειν.
„ „ pag. 296, 42: ἁ φιλοχρηματία Σπάρταν ὀλεῖ.
Lacænarum Apophthegmata pag. 297 (Argileonidis): ὦ ξένοι, καλὸς μὲν ἦν καὶ ἀγαθὸς ὁ παῖς μου, πολλὼς δ' ἄνδρας Λακεδαίμων ἔχει τήνω καρρόνας.
„ pag. 298 (Damatriæ):

τὸν παραβάντα νόμως Δαμάτριον ἔκτανε μάτηρ,
ἁ Λακεδαιμονία τὸν Λακεδαιμόνιον.

Ap. Lac. p. 277, 15. Vere doricam formam κάρυξ (cfr C. I. 1798, 1937) scripsi et cum Turnebo μαχατάς, quæ saltem legitur alio loco, de Herod. Mal. p. 1055, 32, 6, et pro ἄν particulam κα.

Ap. Lac. p. 285 (Polycr.). Confer Lyc. 27, 7, unde κα pro κε et posterius illud αἰ pro εἰ restitui nec non τύχωμες pro τύχωμεν.

Ap. Lac. p. 289, 40. Articuli formam τοὺς in τώς, ut decet, mutavi (λαγώς enim atticæ declinandi rationi ne tribueris) et οἱ in τοὶ, quin etiam σκηνᾷ in σκανᾷ ad exemplar Theocritei σκανᾶς 15, 6.

Lacænarum Apophthegmata pag. 298, 1:

ἔῤῥε κακὸν φίτυμα διὰ σκότος, ἔῤῥε δέ, μῖσος.
Εὐρώτας δειλαῖς μηδ' ἐλάφοισι ῥέοι.
ἀχρεῖον σκυλάκευμα, κακὰ μερίς, ἔῤῥε ποθ' ἅδαν,
ἔῤῥε τὸ μὴ Σπάρτας ἄξιον οὐδ' ἔτεκον.

" pag. 298, 2: κακὰ φάμα τεῦ κακκέχυται· ἢ ταύταν νῦν ἔκνιψαι ἢ μὴ ἔσο.

" pag. 298, 4: τὲ ὦν κακάγγελον ἐπέμψαν ἁμίν;

" pag. 298, 7: ὦ γύναι τᾶς τύχας —. Ναὶ τὼ σιὼ τᾶς καλᾶς γα — οὐ γὰρ αὐτὸν ἕνεκα ἔτεκον, ἵνα ὑπὲρ τᾶς Σπάρτας ἀποθάνῃ, τοῦτό μοι συνέβα.

" pag. 298, 9: κακά τοι φάμα κακκέχυται· ταύταν ἀπόθευ ἢ μὴ ἔσο.

" pag. 299, 10: ἁ μάτηρ Παιδαρήτῳ· ἢ βελτίονα πράσσειν σε, ἢ αὖθι μένε, ἀπογνοὺς τὰν ἐς Σπάρταν σωτηρίαν.

" 299, 15: τέκνον — ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς.

" pag. 299, 16: ταύταν — ὁ πατήρ σοι ἀεὶ ἔσωζε· καί τυ ὦν ταύταν σῶζε ἢ μὴ ἔσο.

" pag. 299, 19: κάτθετε αὐτόν.

" pag. 300, 26: πιστὰ ἦμεν.

" pag. 300, 29: ἐλευθέρα ἦμεν.

Quæstiones græcæ pag. 368, 36: ἐλθεῖν, ἥρω Διόνυσε, Ἀλείων ἐς ναὸν, σὺν Χαρίτεσσιν ἐς ναὸν τῷ βοέῳ ποδὶ θύων — ἄξιε ταῦρε!

" " pag. 371, 42: αὔτα κυρία — — — ἃ δὲ κρέσσων.

Lacæn. Ap. p. 298, 1. Codicum lectio: ἃ l. ἃ διὰ μῖσος quid in continua oratione sibi velit, me non intelligere ingenue fateor, neque vulgata interpretatio: "I pessum proles mala nunc, tenebrasque petitum" ad verba illa græca accurate est elaborata. Corruptum igitur versum existimo et in scriptura librorum ἃ l. ἃ διὰ latere ἔῤῥε δέ arbitror, atque ita versum græcum latine exprimo: abi mala proles per tenebras, abi tandem, odium. Optime enim congruit cum reliquis contumeliis: κακὸν φίτυμα, ἀχρεῖον σκυλάκευμα, κακὰ μερίς, illud μῖσος, quod saltem haud raro in opprobriis usurpatur, e. g. Soph. Phil. 991: ὦ μῖσος, Ant. 760: τὸ μῖσος. Præterea confer Sophoclis Philoctetam, rec. Chr. Cavallin, Comment. p. 195 sq.

Lacæn. Ap. p. 298, 4: ὦν hic et infra Lacæn. Ap. p. 299, 16 scripsi contra codices, etiam τέ pro σέ.

Lacæn. Ap. p. 298, 7. Atticum νή in ναί et γε in γα, quoniam in his particulis persæpe errant librarii, mutavi, ut magis sincera procederet oratio. Etiam συνέβα scripsi, ut est apud Theocritum 10, 8. 10, 10 (vid. Morsb. de dial. Theocr. p. 11).

Quæst. gr. p. 368, 36. Cfr Bergkii poet. lyr. III p. 1299.

Quæst. gr. p. 371, 42. Pro κρείσσων κρέσσων contra codices scripsi, ut paulo supra μέζονος.

De cohibenda ira pag. 556 lin. 12: οὐ μέλει μοι τί τυ λέγεις, ἀλλὰ τί τῆνος σιγῇ.

„ pag. 556 lin. 29: αἴ κα ταύταν ἐξέλω (cfr Ap. Reg. pag. 210).

De tranquillitate animi pag. 567:

ὑγρᾶς καὶ τραφερᾶς βασιλεὺς Ἆγις μ' ἀνέθηκεν·

„ pag. 573: Σπάρταν ἔλαχες, ταύταν κόσμει.

„ pag. 576: — μηδένα ἰδεῖν [ἐπισ]τάμαν φέροντα.

De garrulitate pag. 576 lin. 29 cet.: αἴ κα — — — ἕνα — ποτὶ ἕνα — —

γνῶθι σαυτόν — μηδὲν ἄγαν — — ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα.

De vitioso pudore pag. 646: ποττὸν πονηρὸν οὐκ ἄχρηστον ὅπλον ἁ πονηρία.

De se ipsum citra inv. laud. pag. 659 = Inst. Lac. pag. 294, 15.

Convivalium disp. pag. 741: μισέω μνάμονα συμπόταν.

Convivalium disp. pag. 794: ἄμβαλ' ἄνω τὸ γῆρας,

ὦ καλὰ Ἀφροδίτα.

An seni sit ger. resp. pag. 965, 10:

σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χέρας

νικῇ.

An seni sit ger. resp. pag. 965 lin. 46:

ὅτε Τυνδαριδᾶν ἀδελφῶν ἅλιον ναύταν πόθος βάλλει.

Præcepta gerendæ reip. pag. 975, 2:

— λευκᾶς καθύπερθε γαλάνας εὐπροσώποι σφιν παρῆσαν ἔρωτες

ναΐας κλῆδός, ἐχάραξε δὲ [ὁρμὰ] πόντου δαιμονίαν ἐς ὕβριν.

De tranqu. an. p. 576. Reiskius et Wyttenbachius τάμα legunt, sed locus simillimus Dem. c. 9, 2 satis ostendit, quomodo hic quoque sit sanandus.

De vit. pud. p. 646. Editiones Wyttenbachii, Reiskii ποτὶ τὸν habent. Dübner autem articulum τόν, qui in codicibus Parisinis deesse videtur, uncis inclusum addidit, sed in ipso illo ι præpositionis ποτί vestigium inest articuli τον, ita ut ι pro τ sit — id quod jam supra vidimus — et signum, quo ον notaretur, sit amissum. Quare ποτί in ποττόν correxi.

Conv. disp. p. 741. De forma μισέω, synizesi legenda, cfr Ahrens. dor. dial. § 26, 6) a).

Conv. disp. p. 794. Scripturam codicum ἀνάβαλε in ἄμβαλ' mutavi dialecto ipsi et versuum convenientiæ perapte.

Præcept. ger. reip. p. 975, 2. Ita hunc locum versibus descriptum necessariis emendationibus factis restitui, quia ut in libris legitur: Λευκᾶς καθύπερθε γαλάνας εὐπρόσωποι σφᾶς παρήϊσαν ἔρωτες ναΐας κλήϊδος χαράζει πόντου δαιμονίαν ἐς ὕβριν et metrum et intellectus deest. Quare et Reiskius et Wyttenbachius interpretationem prorsus neglexerunt, Dübner autem ita interpretatur verba corrupta: Alba super malacia formosi eos præterierunt Amores, navis clavo . . . maris magnum in furorem. Emendati autem, ut supra fecimus, eam sententiam hi præbent versus, quam postulat oratio hujus capitis proxime præcedens et sequens. Inest enim hæc universa sententia: dum erat tranquillitas, læta iis erat reipublicæ navem gubernandi cupiditas, tempestas autem maris summum in furorem eos impulit. "Scrip-

De placitis philosophorum, lib. I. pag. 1068:

οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτὺν
παγὰν ἀενάου φύσιος ῥίζωμά τ' ἔχουσαν.

De primo frigido pag. 1166, 17, 5:

εὐθὺς ἀνέπλησεν ἀεροβατᾶν μέγαν οἶκον ἀνέμων.

De solertia animalium pag. 1174, I: ἀγαθὸν ποιητὰν — νέων ψυχὰς κατακονῆν.

„ „ pag. 1203:

Δήλῳ δή ποτε τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ ναῷ.

Aristophanis Equites, v. 1225:

ἐγὼ δέ τυ ἐστεφάνιξα κἀδωρησάμαν.

Aristophanis Acharnenses v. 731: ἀλλ', ὦ πονηρὰ κόρια κἀθλίω πατρός,
„ „ v. 733: ἀκούετε δή, ποτέχετ' ἐμὶν τὰν γαστέρα·
„ „ v. 741: ὅπως δὲ δοξεῖτ' ἦμεν ἐξ ἀγαθᾶς ὑός·

---

tus pro παρήϊσαν habet παρῆσαν" animadvertit Xylander, ac propter παρήϊσαν σφιν primarium in σφᾶς a librario facile mutari potuit. In eodem "scripto" super ζ vocis χαράζει ξ scriptum esse Xylander etiam annotavit, quod si ita est, jam eo aliquid commendatur emendatio nostra: ἐχάραξε, ad quod σφᾶς est audiendum. Particulam vero δέ connexa enuntiatio desiderat. Pro κλήϊδος κληδός scripsi, ut est apud tragicos. Mezeriaci emendationibus, quæ per se versuum generi non prorsus satisfaciunt: παρήϊξαν ἔρωτες ναΐας ἐκ κλήϊδος χαραξιπόντου, vix probabilis et continuationi orationis apta efficitur sententia. Neque magna fides habenda est verbo novato χαραξίποντος. Genitivus πόντου substantivum, unde pendeat, necessario requirit, quare ὁρμά conjectura addidi.

Equit. v. 1225. Pro κἀδωρησάμαν Dindorfius suspicatur κἀδωρυξάμαν esse legendum Theocriteo verbo δωρύττομαι (7, 43) ductus, opinor. At tamen non est, cur a codicibus recedamus, quum ἐδωρησάμαν doricæ dialecto haud facile abjudicari possit.

Acharn. Ne omnes versus dorica dialecto compositos, qui fabula Acharnensium continentur, exscribam, ad quintam editionem Dindorfii Poetarum Scenicorum Græcorum, Lipsiæ 1869, legentem delego, eos solos versus in libellum meum inserens, quos aliter legendos censeo quam constituit Dindorfius.

v. 731. Libri κόριχ', κόρια vel κόρια γ' habent; et sane lectionem κόρια inscriptiones (C. I. 1197, 1199, 1200, 6241 b) tuentur, non autem κώρια. κἀθλίου Ahrensius (dor. dial. p. 171) proposuit, atque aptius mihi mihi quidem καί quam γ' hoc loco legi videtur.

v. 733. ἀκούετον in libris est, sed versum parum concinnum Hermannus correxit plurali forma ἀκούετε assumpta, admonens Megarensem non alibi duali numero uti, sed semper plurali; ac dubitari potest, num Dores duali numero verborum umquam usi sint.

v. 741. Infinitivi forma ἦμεν hic et in versu 771 in libris legitur, sed omnes fere editores suadente Ahrensio (dor. dial. p. 170) εἶμεν asciscere festinarunt, sed etiamsi in omnibus titulis Megaricis ad nostram ætatem servatis (C. I. 1052, Rang. 693—702), qui sine dubio recentiori ætati debentur, εἶμεν solum inest, non ideo prorsus abjudicanda est vetustior forma Megarensibus omnino aut saltem ætati Aristophanis. Præterea, ne Ahrensio inconsiderate confidas, confer Caueri Del. 17 (Argolis), ubi ἦμεν legitur.

Aristophanis Acharnenses v. 743: *τὰ πρᾶτα πειρασεῖσθε τᾶς λιμῶ κακῶς.*

" " v. 750: — — — *ἀγορασόντες ἵκομες.*

" " v. 762: *ὄκκ' ἐσβάλητε, τὼς ἀρωραίοι μύες,*

" " v. 775: *ἐμά γα. τὺ δέ νιν ἦμεν αὖ τίνος δοκεῖς;*

" " v. 798: *ναὶ τὸν Ποτειδᾶ, καί κ' ἄνις γα τῶ πατρός.*

" " v. 799: — — — *πάνθ' ἃ καί κα δῷς.*

" " v. 817: *οὔτω μ' ἀποδόσθαι τάν τ' ἐμαυτῶ ματέρα.*

Aristophanis Lysistrata. Dorica exempla conquire, quæso, intra versus 81—240 (Lamito), 980—1013 (præco), 1076—1318 (Laco et chorus Laconum).

" " v. 84: *ἅπερ ἱαρεῖον τοί μ' ὑποψαλάσσετε.*

" " v. 118: *ἔλσοιμ', ὅπα μέλλοιμί γ' εἰράναν ἰδέν.*

" " v. 156: *γυμνᾶς παραϊδὼν ἐξέβαλ', οἰῶ, τὸ ξίφος.*

" " v. 171: *πᾶ καί τίς ἀμπείσαιεν αὖ μὴ πλαδδιῆν.*

---

v. 743. Codicum scripturam *τὰ πρᾶτα* in *ἄπρατα* Ahrensius (Rhein. Mus. 1843, p. 467) mutavit, at injuria, credo, abundat enim prorsus vitiose illud *ἄπρατα,* nam re vera idem fere dicitur vocabulo *ἄπρατα* et his verbis *αἴπερ ἱξεῖτ' οἴκαδις.* Neque illud *τὰ πρᾶτα τᾶς λιμῶ* exemplis similibus non excusatur e. g. Ran. 421: *τὰ πρῶτα τῆς ἐκεῖ μοχθηρίας, τὰ πρῶτα σωφροσύνης* Dio. C. 38, 22, Eur. Med. 917: *τῆσδε γῆς Κορινθίας τὰ πρῶτ'.*

v. 750. *ἀγορασόντες,* sic vulgata lectio sede accentus mutata retineri potest, hac enim lenissima mutatione vere dorica efficitur forma.

v. 762. *ἀρωραῖοι,* quod vulgo legitur cum severiore doride maxime convenit, neque est, cur *ἀρουραῖοι* atticam formam præferamus, ut vult Ahrensius (dor. dial. pag. 171).

v. 775. Ahrensii emendationem (dor. dial. p. 116) *αὖ* accipiendam censeo, *εἴμεναι* enim librorum et *ἤμεναι* editionum librariis æolicarum formarum semper studiosis certe debemus. *ἦμεν* autem hic ut supra (v. 741. 771) legere vix dubitaveris.

v. 798. Accusativum *Ποτειδᾶ* plurimis libris commendatum hic positum velim, infraque formam explicare conabor. Pro *ἄνευ* Bentlejus primus conjectura legit *ἄνις,* quod est in v. 834.

v. 799. *κα* pro *καί* editores fere omnes legunt, sed propter vocalis quantitatem particulæ *κα* hæc emendatio jam per se refellitur. Itaque aut *ἃ καί κα δῷς* aut *ἃ καὶ δίδως,* ut in libris est, legas necesse est.

v. 817. *ἐμαυτοῦ* libri, quod recte in *ἐμαυτῶ* non in *ἐμωυτῶ* corrigitur.

Lysistr. v. 118. Perverse Bergkius primus in hunc versum intulit æolicum infinitivum *ἰδῆν,* dialectus *ἰδέν* postulat, aut *ἰδεῖν* saltem, ut est in codicibus. Quare etiam infra *σιγέν, κοπραγωγέν* confidenter lego.

v. 156. *παραϊδών* pro librorum *παρενιδών* vel *παρενιδών* Meinekius conjecit. Neque a Laconibus alienum est vestigium digammi servatum, quam quidem literam sæpe librariis offensioni fuisse Blaydesius suspicatur (vid. Aristophanis Acharnenses, v. 762).

v. 171. *καί* scripturam librorum metri causa retinendam censeo. Optativi formam *ἀμπείσαιεν* ipsa dialectus flagitat, cfr *ἐκδανείσαιεν* C. I. 1845 (Corcyra), *ἀνπράξαιεν* et *ποιήσαιεν* ib. *πλαδδιῆν* in *πλαδδίην* Ahrensius mutavit, sed perperam.

Aristophanis Lysistrata. v. 1004: ταὶ γὰρ γυναῖκες οὐδὲ τῶ μύρω σιγέν.
" " v. 1080: ἄφατα. τί κἄν λέγοι τις: —
" " v. 1098: ὦ πολυχαρίδα δεινά γ' αὖ πεπόνθαμες.
" " v. 1174: ἐγὼ δὲ κοπραγωγέν γα λῶ καὶ τὼ σιώ.
" " v. 1244: ἐς τὼς Ἀσαναίως τε χἄμαυτὼς ἁμᾶ.
" " v. 1247: ὅρμαον
τὼς κυρσανίως, ὦ Μναμοῦνα,
τὰν ἐμάν τε μῶαν,
" " v. 1303: ὦ εἶα μάλ' ἔμβα.
" " v. 1317, 8:
ᾇ τις ἔλαφος· κρότον δ' ἁμᾶ ποίει χορωφελήταν·
καὶ τὰν σιὰν δ' αὖ τὰν κρατίσταν χαλκίοικον ὕμνει.

---

v. 1081. Pro κἄν Ahrensius κα legere vult, sed quum non concedat versus, aut particula ἄν atticorum ferenda est aut τί κ' ἄλλ' εἴποι legendum.

v. 1098. Quum ad præcedens αἴσχρα γ' ἐπάθομεν illud δεινά γ' αὖ πεπόνθαμες optime respondeat, in hac sententia nihil mutandum est minimeque tam incerta forma, quam est πεπόνθεμες, inserenda. Violentius proximum versum Ahrensius (dor. dial. p. 332) mutavit, quem nemo tamen secutus est. Scribendum est optima sententia, minima mutatione: αἴκουδαν ἁμὲ τὤνδρες ἀμπεφλάκασιν.

v. 1244. "Vix ἡμᾶς pro ἁμέ dixit Laco. Fortasse χἄμ' αὐτὼς" ad h. l. animadvertit Enger, malo equidem χἄμαυτὼς.

v. 1248. Μναμοῦνα emendando Enger legit laconicæ dialecto convenienter.

v. 1203. ἔμβα codicibus commendatum legendum est, quum præsertim apud atticos quoque scriptores hæc imperativi forma βᾶ in verbis compositis usurpetur, e. g. κατάβᾶ (Ar. Vesp. 979), εἴσβᾶ (Eur. Ph. 193).

v. 1317, 8. ὕμνει (libri) et ποίει (ποῇ R. Aug. ποῇ Iunt.) imperativi formas et inscriptionum et codicum exemplis similibus maxime probatas recepi. Atque reapse ποίει accommodatione superioris πάδη in ποίη facile corruptum est.

II.

Quæstiones etymologicæ et grammaticæ.

Dores, sicut instituta et mores majorum quam studiosissime servarunt, ita etiam priscum sermonis statum et antiquos sonos diligentissime retinuisse prope credibile est. Ac si vocales in ceteris quoque græcæ linguæ dialectis et in sanscrita lingua omnino inspexerimus, rem vero ita se habere videbimus. Itaque vocabula imprimis notabilia, quæ in exemplis præmissis occurrunt, eo, quo initio dixi, consilio et modo pertractabo eam iniens viam, quam ii, qui de dialectis scripserunt, maxime sunt ingressi. Ad vocales igitur tractandas aggredior ac primum agam

De ᾰ vocali.

In paucis tantummodo vocabulis exemplorum nostrorum primigenium ᾰ est servatum (et per se patet brevem vocalem multo facilius quam longam mutari et debilitari potuisse), in his tamen retinetur vocibus:

Ἀρταμιτίῳ Lysistr. 1251. In verbo *ἀρ-τά-ω*, suspendere hujus nominis radicem fortasse cernere licet. Forma igitur vulgaris dialecti communis *Ἄρτεμι*, quam in versu 1262 Lysistr. libri habent, ut glossa rejicienda est aut in *Ἄρταμι* corrigenda *). Codicum vero lectio *Ἀρτέμιδι* vel potius *Ἀρτέμιτι* in Demosthenis orationibus XXI et XLIII sine dubio est retinenda, quum præsertim, ut inscriptiones ostendunt, hæc mutatio haud ita sero ad omnes dialectos sit translata.

ἅτερος (æol. *ἄτερος*, cfr scr. *itaras*, lat. iterum) Plut. Lyc. 19, 4, *ἅτερον* Acharn. 814, in v. 813 *ἕτερον* est mutandum.

ἱαρός (scr. *iširas* pro *isaras*, æol. *ἴαρος*) inscriptionibus usitatissima forma (Rang. 356, C. I. 1688) in contextibus nostris non legitur librariorum culpa, opinor; desidero *ἱαρόν* Lyc. 6 et *ἱαρεῖον* Lysistr. 84. Formæ autem *ἱερᾶν* Them. 21, 4 *ἱερά* Dem. or. XVIII § 90, *ἱερομνάμονος* Dem. or. XVIII § 90 ferendæ sunt, cfr *ἱερομνάμονες* Rang. 712; in uno eodemque titulo (C. I. 1688) et *ἱερομνάμονες* et *ἱαρομνάμονες* leguntur — in Caueri Del. 83 *ἱερομνημονούντων* et *ἱεροκηρυκεύων* occurrunt. Et jam per se intelligitur in vocibus adeo longis sonos ad pronuntiandum faciliores flagitari.

---

*) *Ἄρταμις γὰρ λέγουσιν* (*Δωριεῖς*) Herodianus testatur in libro suo *περὶ μονήρους λέξεως* 8, 25.

Pro forma vulgata γράφειν in Acharn. v. 788 γράφεν legitur, cujus α vulgaris quoque lingua vestigia servavit, e. g. τέθραμμαι, ἐτράφην, cfr scr. *tarp* l. *tṛp*, exhilarare, satiare et *tarpanam* (satisfactio, nutrimentum), goth. thrafstjan (Fick, WB[3] I, 92).

Particula κα (Acharn. 737, 799, Lysistr. 117, 173 cet.) sanscrito *kam* respondet, ad quod proxime accedit forma καν Arcadum et Cretensium et Ionum κεν. Aliud est illud κα, quod in adverbiis compositis occurrit e. g. ὅκα Acharn. 754, 762, Lysistr. 1251, πόκα Lysistr. 105, ἕνεκα Lacæn. Ap. p. 298, 7, respondet enim atticorum enclitico -τε, æol. -τα et cum sanscrito *ća*, zend. ca, lat. que est conferendum.

γά (Acharn. 775 cet., Lysistr. 105 cet.) cum sanscrita particula *gha* vel *ha* est comparandum, quæ usu consimilis est (cfr Curtii Grundz.[4] pag. 514), etiam huc referenda est particula inseparabilis Gothorum ga-.

De vocalibus longis ᾱ et η.

Primum eas afferemus voces, quarum in radicibus ᾱ est retentum: ἁ, vulgo ἡ, Lysistr. 980, articuli vice fungens ad sanscritum *sâ* est referendum, cfr reliquas casuum formas: τᾶς Lysistr. 105, τᾷ Acharn. 755, τάν Acharn. 732; huc etiam pertinet pronomen demonstrativum ἅδε Acharn. 769, 788.

ἅ autem relativum sanscrito *yâ* respondet (Acharn. 800, Ap. Reg. 759, 6), cfr composita ἅτις Lysistr. 1249, ἅσπερ Lysistr. 1164; ad eandem radicem refer adverbium ἇς Lysistr. 173, quod ex ἅϝας, scr. *yâ-vat*, natum est, cfr Hom. εἵως et εἷος.

ἀγαθέας pro ἠγαθέας Lys. c. 18, quæ vox idem fere atque ζάθεος significat, ex ἄγαν et θεῖος derivat Hesychius aliique veteres lexicographi, ne novissimos nominem, qui illos sunt secuti, sed diversa aliquantum est hujus vocabuli conformatio. Nam ad radicem θεσ (cfr θέσσασθαι, θέσ-φατος, θεσ-πέσιος, θέσκελος), precari, optare, sanscr. *dhas*, est revocandum hoc vocabulum præfixa particula γα, quæ ipsa cum α prothetico est instructa. Eodem modo formatæ sunt hæ voces: Ἀγα-μέμνων, ἀγάννιφος (= ἀγα-σνιφος) Ἀγασθένης, ἀγάστονος, ubi illud ἀγα ad ipsam vim vocabuli, cui præfigitur, augendam et amplificandam pertinet. Pronomen sanscritum *aham*, si *a-gha-ma* forma primaria statuenda est, prorsus similem formandi rationem præbet, quo spectat zendicum quoque *azem* (cfr Schleich. Comp.[4] p. 186). Detracto α illo prothetico, cujus græca lingua amantissima est, Gothi verbum simillimum præbent, est enim adjectivum

ga-guds (Marc. c. 15, 43 εὐσχήμων), cfr ga-gudaba (2 Tim. c. 3, 12 εὐσεβῶς), ga-gudei (1 Tim. c. 2, 2; 3, 16 εὐσέβεια). Nullam dubitationem movet illud ᾱ productum, non enim est inauditum prius membrum compositi vocabuli tum produci, quum augmentum quoddam additur, quod saltem in sanscrita lingua quam frequentissime fit. Neque in græco sermone plane desunt ejusmodi exempla. Habes enim ἠνεμόεις pro ἀνεμόεις, ἠμαθόεις (Hesiod.) et ἀμαθόεις, denique ἀνήμελκτοι (Hom. ι 439) ex ἀ-μέλγω (cfr lat. mulgeo, scr. *marǵ*) et πανᾱγυρίας Dem. 18 § 91. Præterea ᾱ primigenium etiam haberi potest, ut sanscrita particula *â*, quæ ad vim adjectivorum et adverbiorum intendendam adhibetur. Idem illud ᾱ in his vocibus: ἤπειρος, ἤβαιον fortasse adest. Contra eos, qui existiment, formam ἠγάθεος ex ἀγαθός exstitisse, satis erit commemorasse formas inveniri, quales sunt ἀγχίθεος, ἀντίθεος, ἔνθεος.

ἀγήται Lysistr. 1314, ἀγημένα Dem. XLIII § 66. Hoc verbum Pottius (Etym. Forsch.[2] I, 810, III, 413) ex ἀ (cum) et ἄγω compositum esse putat, Curtius autem ad simplex verbum ἄγειν (scr. *aǵ*) refert, quod etiam spiritu aspero instructum interdum invenitur (vid. Rang. 355 b: ἅγεν., Curt. Stud. III, 257, Grundz. pag. 677), cfr vocabula composita ad eandem radicem referenda ἀρχαγέτᾳ Dem. or. 43 § 66. Lyc. c. 6. στραταγόν Lys. c. 18, κυναγέ Lysistr. 1270, χοραγός ib. 1315.

παν-αγυρίας Dem. or. 18 § 91, rad. ἀ-γερ *), cfr scr. *ǵar*, accedere.

Radix, quæ est ἁδ proprie σϝαδ, his in formis occurrit: ἁδύ Lysistr. 207, ἅδιον Plut. Ages. c. 11, ἅδιστον Acharn. 796 et sanscritæ radici *svad* seu *svâd* respondet, quæ in adjectivo *svâd-ús* inest, cujus formæ *svād-îyâṅs svād-išṭha* comparativo ἁδίων et superlativo ἅδιστος plane respondent, cfr etiam lat. suavis i. e. suad-vi-s, suad-eo, Suad-a, goth. sut-s.

ᾆδαν Lacæn. Ap. p. 298, 1. Radix est *vid* anteposito α privativo, primigenia igitur forma est ἀ-ϝίδ-ας.

ἁλία Dem. or. XVIII § 90. Hæc vox e radice sanscr. *var* est ducenda (cfr Curtii Stud. IV, 401), primaria igitur forma ϝαλ-ία fuit, quæ cum vocabulo βουλή (consilium et concilium) et significationem et originem habet communem, cfr sanscr. *vâra*, multitudo eligentium, quocum etiam perbene congruit adverbium ἅλις i. e. ϝάλις satis, affatim.

ἑαλώκαντι, ἑαλώκειν Lys. c. 14, Ap. Lac. 282, 5. Radix *var*, arcere, impedire, in formis, quæ sunt εὐάλωκα (lesb.), ἐγ-ϝηλ-η-θίωντι tab. Heracl., satis

*) Prave Vaničekius ἀ-γερ pro forma reduplicata habet (WB. p. 208).

cernitur, quam ob rem plenior perfecti forma *ϝεϝάλωκα* esse debuit, ad quam *ἑάλωκα* proxime accedit.

ἀμέρα (æol. *ἀμέρα*) Dem. or. XLIII § 66, Lyc. c. 20, quæ vox apud Dores etiam formam *ἆμαρ* præbet, Ascoli (Kuhn, Zeitschr. XVII pag. 401 sqq.) ad radicem *vas*, lucere refert, ut pro *ϝέσ-μαρ* l. *ϝέμμαρ ἦμαρ* sit, ex primaria forma *ϝασ-μαρ* Dorum *ἆμαρ*, *ἀμέρα*, *ἀμάρα* (Rang. n. 356 b.) sunt formata.

ἀμές Lysistr. 168, 1162, Inst. Lac. pag. 294, 15 cet. cum sanscrito *asma*, quod integerrimum ostendit dualis forma *asmê* vedicæ dialecti (vid. Rigv. I, 34, 4 cet.), est comparandum, cfr æolicum *ἄμμες* pro *ἄσμες*.

ἔβα (scr. *agât*) Lysistr. 106, Them. 21, 4, *ἔμβα* Lysistr. 1303, *ἱεροβατᾶν* De Frigido pag. 1166, 17 ad radicem *βα*, scr. *gâ* refer et cum formis Theocriteis *ἔβα*, *κατέβα*, *συνέβα* (vid. Morsb. p. 11) confer.

γᾶ in Thuc. V, 77, Lys. c. 14, alibi occurrens, cujus vocis has formas *γαῖα* (ion.) *γῆ*, *αἶα* (hom.) græci scriptores exhibent, ad radicem *ĝan* genetricem significans a Pottio (Etym. Forsch.[2] II, 1 pag. 763) revocatur et cum voce sanscrita *ĝâ-yâ*, uxor, confertur (Etym. Forsch.[2] II, 4 pag. 31); et ex *γᾶ-ϳα*, *γᾶ-α* Dorum *γᾶ* est decurtatum. Cur hoc vocabulum ad sanscr. *gâus*, vacca, referatur, vel ideo quod aliquot in locis vedicis, decimi quidem libri, cujus carmina omnino inferioris ætatis esse existimantur (vid. Rigv. X, 31, 6; 101, 9; 133, 7; IV, 41, 5) *gâus* poetice pro terra ponatur, nulla justa videtur esse causa, quippe quum ab Indis, vasta fingendi licentia notissimis et pecuariam facientibus, terra fertilissima cum vacca lactanti aptissime comparari potuerit. Præterea iidem et nubes et auroram et stellas translate vaccas appellarunt. Etiam *g* principale in græcum *γ* transire solet (vid. Schleich. Comp.[4] pag. 205).

γε-γαθ-ότες Flam. c. 12, ad radicem græcæ latinæque linguæ communem pertinet, *γαῦ* vel *γαϝ* (cfr Curt. Grundz.[4] pag. 170), consona determinanti, ut dicitur, *θ* auctam — quod additamentum græcis verbis quam frequentissimum est e. g. *πλή-θ-ω* ex *πλα*, *νή-θ-ω* ex *νε*, cet. — sive e radice *dha* ortum est, sive non est, cfr lat. gau-d-eo, gav-isus (vid. Corssen, Voc. II[2] pag. 547), græc. *ἀγαυ-ός*, mirabilis. Ad sanscritam radicem, quæ est *ĝû (ĝavate, ĝavati)*, excitare, exhilarare (cfr *ĝava*, *ĝavana* celeritas), hoc verbum referendum existimo, quod quidem et sonorum solitis mutationibus et ipsa verborum significatione plane probatur. Huc eodem pertinet *γαίω* pro *γαϝίω*.

δᾶ Lysistr. 198. Hoc vocabulum idem esse atque *γᾶ* veteres grammatici falso putabant; recte autem *δᾶ* ex *div-â* (*διϝ-ᾶ*, *δι-ᾶ*, *δϳ-ᾶ*) explicatur, maxi-

meque est credibile et consentaneum Græcos his formulis: φεῦ δᾶ πόποι δᾶ, οἰοῖ δᾶ, οὐ δᾶν coelum (Jovem) vel deum universe inovocasse, non terram.

δᾶμος Dem. or. 18 § 90, Lyc. c. 6. Hoc vocabulum vulgo ad radicem *dam*, domare, referunt (vid. Grundz.[4] pag. 231), et δᾶμος seu δῆμος igitur significat populum imperio alicujus subjectum, quæ tamen nota aliis gentibus multo magis quam Græcis sit apta et accommodata. Huc accedit, quod vocabulum illud δῆμος non solum incolas regionis cujusdam, sed etiam regionem habitatam designat. Recte igitur, credo, e radice *da* tribuere suffixo *ma* addito Mangoldius (Curt. Stud. VI, 401 sqq.) originem hujus vocis repetiit. Significat igitur δῆμος s. δᾶμος et regionem sortitam et eos, qui sorte aliquid acceperunt.

ζαμίαν Acharn. 737. Hujus vocabuli origo sine dubio e radice *yam*, cohibere, est repetenda (vid. Fick, WB[3], I, 183, Pott. Etym. Forsch.[2] II, 1, 802), litera enim ζ sanscr. *y* respondet (vid. Schleicher, Comp.[4] 210).

θᾶσθε Acharn. 770 e radice *dhyâ*, meditari, comtemplari, ut vult Boppius (Glossarium Comp. linguæ sanscr.), originem habet, unde hæ formæ θᾶ-μαι, θασόμεναι (Theocr. 15, 23), θάσασθαι (Theocr. 2, 72), θέα, θεάομαι, τεθέαμαι Ages. c. 11 optime explanari possunt. Curtius autem (Grundz.[4] pag. 252) θαϝ pro principali forma habet, formis θαῦμα, θαύσιχρον, θωῦτος ductus, similiterque fere Vaničekius censet (Etym. WB. 404 sqq.) radices θηαϝ et θαϝ proponens, sed vocabula illa optime cum alia radice *dhu*, agitare, commovere, conveniunt. Eidem radici *dhyâ* ortum suum debet vox, quæ est θεαροῖς Xen. Hell. VI, 5, 7, θεαρίας Dem. or. 18 § 91. Haud enim potest doricum θεᾶρός ex θᾶϝρός, quod necessario θαρός fit, explicari. Significat saltem θεαρός vel θεωρός hominem, qui legatus ad sacra sollemnia missus est, quamquam non desunt, qui arbitrentur θεαρός vocabulum compositum esse ex θέα et *var*, custodire, sicut hæ voces, quæ sunt θυρωρός, μυλωρός, τιμωρός, νεωρός, φρυκτωρός in posteriore parte radicem *var* habent. Quid autem sibi vellet θεαρός ita compositum? Custos nempe spectationis, sed contorta et mira esset talis notio.

θαγόντας Lysistr. 1255 vulgo θήγοντας ad radicem *dhag* (scr. *dagh*, ferire) referendum est, quæ etiam in aliis linguis est servata, e. g. angl. dag, lith. dag-y-s, germ. Degen (cfr Fick, WB.[3] I, 631).

ἐθάλεον Consol. ad Apoll. pag. 131, 15. Verbum θαλέω, vulgo θάλλω, hom. θηλέω a Vaničekio (Etym. WB. pag. 399) ad radicem *dhar* indoeuropæam refertur. Contra Curtium dicentem (Grundz.[4] pag. 542) significationis differentiam majorem esse inter sanscritam radicem *dhar* et græcam θαλ, quam ut cognatio accipienda sit, unum alterumve exemplum ex vedicis libris sumptum

afferre placet, quo ejusmodi significationis transitus aliquantum comprobari potest: Rigv. X, 60, 9: *yatheyam pṛithivī mahī dadhāremān vanaspatīn* i. e. ut hæc terra magna sustinet (fert) has arbores, Rigv. V. 84, 3: *yā (prithivī) vanaspatīn kshmayā dadharsky ojasā* i. e. quæ (terra) arbores in gremio tenes viribus (tuis). Neque dissimilem significationem præbet verbum illud græcum *θάλλω* apud Pindarum, Ol. 3, 40: *ἀλλ' οὐ καλὰ δένδρε' ἔθαλλεν χῶρος*, sed sæpissime hoc verbum intransitiva vi in græca lingua usurpatur, ut idem atque firmum esse, valere, vigere significet, quæ saltem significatio non prorsus est aliena a verbo sanscrito *dhar*, intransitive usurpato, cfr Rigv. IX, 35, 5 *viçvo yasya vrate jano dādhāra*, Rigv. I, 48, 3: *ye asyā ācarneshu dadhrire*, cfr etiam *dhṛsh*, audacem, firmum esse; ad eandem radicem latinorum fir-mu-s es referendum. Similitudo quædam significandi etiam inest in verbo nostro, quod est växa, goth. vahsjan, anglo-sax. veaxan, majorem, firmiorem fieri, ut ex cognato verbo græco *ἀέξεσθαι*, lat. augeri, satis apparet.

τεθνάκαντι Lyc. 20, *τεθναξούμαι*, Ap. Lac. pag. 268, 3. Hujus verbi originem Curtius, Vaničekius, alii radici *dham* s. *dhma* attribuerunt, at quum hæc vis et potestas huic radici semper inesse videatur: flare, infiare, e. g. *çankham dadhmâu*, concham inflavit (Bhagavadg. I, 12), vel flando excitare: *dhamitam agnim* (Rigv. II, 24, 7), numquam autem animam efflare vel omnino exspirare, jam ipsa vocis significatione hæc derivandi ratio refellitur, neque minus literæ m in n mutatio mediis in vocibus ad præcavendum hortatur. Potius Windischio (vid. Fick, WB.³ I, 120) assentior, qui putat illud *θαν* pro *θϝαν* ad radicem *dhvam* pertinere, cui hæc inest vis: evanescere, exstingui, desinere; atque hanc derivationem verba succana tyna, tvina magnopere comprobant.

κᾶλα Lysistr. 1253, quod vocabulum in codicibus *A* et *B* inest, scholiastes codicis Ravennatis voce *πλοῖα* interpretatur. Hæc forma, quæ est *κᾶλον*, doricæ et vulgatæ linguæ communis, conferenda est cum sanscr. *kâ-la* i. e. lignum, palus, etiam flamma, unde credibile fit hanc vocem e radice *καϝ* originem habere; *κᾶλον* igitur pro *κάϝλον* (lat. caulis)est (vid. Vaniček., p. 98). Prorsus aliud vocabulum est *κῆλον*, quod errore lexicographorum (Pape, Passow) ex eadem radice repetitur. Respondet enim sanscritæ voci *çarya* vel *çalya*, sagitta, et *κῆλον* pro *κελ-jον* productione suppletoria *j* amisso ortum est. Hoc idem vocabulum (dorice: *κᾶλον*) non prorsus alienum est ab hoc loco Aristophaneo, ita fere intellecto: in tela (hostium) proruerunt pugnantes, *προέκρουον καὶ μάχοντο*, ut enarrat scholiastes. Quod si ita est, scholiastæ (codicis R) interpretatio perversa est aut ex lectione

primaria ὅπλα factum est πλοῖα. Audacius enim κᾶλον, lignum pro nave ponitur, et plane desunt ejusmodi exempla in literis græcis.

κάρυξ Lysistr. 983, Ap. Lac. pag. 277, 15, καρυξῶ Acharn. 748, ἀνακαρύξαι Dem. 18 § 91. His in vocibus præsto est radix sanscrita *kṛ* (Fick, WB.[3] I, 521) = sonum edere, cantare cfr Rigv. VII, 99, 7 *vashat kṛiṇomi* et IX, 96, 22: *sāma kṛiṇvan*. Comparandæ sunt sanscritæ voces: *kārú*, *kāráva*, *kīri* cantor, *kārin* cantans, *kīrti* laus. Proxime ad sanscritam vocem *kārú* accedit græcorum κάρυξ suffixo *ka* addito, quare plenior forma debuit esse κάρυκος, sed κάρυξ est decurtata, ut φύλαξ pro φύλακος (ion.).

ἔγκτασις Dem. or. 18 § 91. Huic voci Ahrensius (dor. dial. pag. 131) semper η vindicatum vult, sed contra testantur quam evidentissime inscriptiones permultæ (C. I. 1334, 1335, 1841, 1842, 1843, 1844, 2351). Primaria vocalis in verbo græco κτάομαι etiam est servata, quæ forma ad radicem indoeuropæam *ska*, imperare, possidere (vid. Fick, WB.[3] I, 803), est ducenda, eodemque pertinet sanscritum *kši*, habitare, valere, posse, quod cum *ā* præpositione conjunctum idem atque possidere valet e. g. Rigv. I, 64, 13: *kratum ā ksheti*.

ἐπιλελάθαμες, ἐπιλελάσθαι Ap. Lac. pag. 286, 1, cfr exempla Theocritea λασθῆμεν 2, 46. λέλασται 2, 158, ἐκλελάθοντα (Ahr.) 1, 63, at ἐλελήθει 10, 38 et sanscr. *rah* relinquere, lat. lat-eo.

Λατώ Them. c. 21, Λατοῖ Dem. or. XXI § 52, Λατοΐδα Flam. c. 12. Radix hujus nominis ex indoeuropæa radice *ra-s* est repetenda (Fick, WB.[3] I, 187), in sanscrito verbo, quod est *laš* desiderare, optare occurrens. Invenitur etiam in græco verbo λάω, quod contractum (λῶ, λῇς, λῇ, λῶντι) dorica in dialecto quam frequentissimum est. Aptissime etiam hoc nomen additur "amatæ" Jovis, cfr lat. Lato et Latona. Ad eandem radicem λῆμαι Arist. c. 19 referendum est.

Μῆδος Lysistr. 1253 ab initio α habuit. Formam enim Μᾶδοι cyprica dialectus præbet Id., 3 (vid. Curt. Stud. VII, 246), cfr vet. pers. *Mâda*, Media (Spiegel, Altpersische Keilinschriften pag. 6 v. 41) et *Mâdu*, Medus ib. v. 49.

μᾶλα Lysistr. 155, vulgo μῆλον lat. malum, ad thema græcoitalicum *mâlo*, in quo radix mâ, formare inest, est referendum (vid. Fick, WB.[3] II, 188). Papillæ translate μᾶλα vocantur, ut in v. 1199 Acharn. κυδώνια, Cydoniis malis similes. Voci autem μᾶλον, pecus, radicem esse mâ = sonare, balare existimo.

μάν Acharn. 757, 784. Lysistr. 144, cet., vulg. μήν, cum particula affirmandi μά (μὰ Δία) cognatum existimat Pottius (Etym. Forsch. I, 396 anm.).

καταμάνυσιν Xen. Hell. III, 3, 2, vulgo -μήνυσιν e radice *man*, quæ ad omnes linguas indoeuropæas transmanavit, deducendum est. Eadem radix in μνα exstat, quæ radicis forma in his vocibus occurrit: ἱερομνάμονας Dem. or. 18 § 90, μνασιδωρεῖν Dem. or. 21 § 52, Μναμοῦνα Lysistr. 1248, ita enim cum Engero legendum censeo pro forma prorsus mira Μναμόνα nullo alio exemplo probata. Huc eodem pertinet μῶαν Lysistr. 1249 ex μόντjα ortum (Grundz.[4] p. 313). Non e radice *mâ* suffixo νυ aucta, multo etiam minus e *mâ* et *nava*, ut vult Angermannus (Curt. Stud. I pag. 23 annot. 2), μηνύω derivari potest — id quod vel maxime eo intelligitur, quod νυ hujus verbi non solum in themate præsentis, sed etiam in reliquis verbi thematibus servatur, quod saltem non fit in verbis suffixo νυ auctis.

μάτηρ Lacæn. Ap. p. 298, ματέρα Acharn. 730, 817, ὁμοματρία Acharn. 790 ad radicem *mâ* fingere, formare vulgo refertur (cfr Curt. Grundz.[4] p. 335), et aptissime formatrix (genetrix) mater dicitur, cfr Rigv. V, 42, 13: *duhitur vakshanāsu rūpā minūno.* Ut dorica dialectus, ita etiam linguæ sanscrita (*mâtar)*, zendica *(mâtu)*, vet. pers. *(hamâtar)*, latina (mater), celtica *(máthir)*, vet. slov. *(mati) â* primigenium retinuerunt, in obscuriorem autem sonum mutarunt septentrionalis regionis incolæ, qui semper fere sunt sonorum obscurorum amantiores.

μαχανά, Acharn. 738 e radice indoeuropæa *magh*, crescere est ortum, quæ in sanscrita voce, quæ est *magha*, copia, etiamnunc integra exstat, cfr etiam sanscr. *mah* vel *manh*, cujus primaria significatio est: magnum, opulentum esse (vid. Grassmann, Wörterbuch zum Rig-Veda). Neque a reliquis linguis cognatis hæc eadem radix est aliena: lat. machina, goth. mag-an, mahts, island. mega, germ. mögen, sueth. för-måga. Vulgari sermoni communis forma πολυμηχανία, quæ in Ap. Lac. pag. 288, 25 legitur, immutata est relinquenda, nam in voce longiore, et variis vocalibus insigni, facile α in η debilitari potuit. Conferas velim formas Theocriteas μᾶχος (2, 94) et ἀμήχανος (1, 85), ubi consimilis mutatio conspicitur.

ναόν Quæst. græc. pag. 368, 36, ναῷ De sollert. an. pag. 1203, 41. Radix est *nas*, ναός igitur pro νασ-Fός dicitur, ut ostendit æol. ναῦος, cfr ion. νηός, att. νεώς.

νᾶσος in his nostris exemplis non simplex, sed tantummodo in composito nomine, quod est Πελοπόννασος, occurrit. Hanc vocem ad sanscritam radicem *snu (snâu-mi)* esse referendam omnes fere consentiunt, quo pertinent verba græca νέω pro σνέFω (æol. ναύω) incipienti σ amisso, ut nonnumquam fit; quin etiam

gr. *ναῦς*, scr. *nâus*, lat. nav-is, anglosax. naca, island. nökkvi, sueth. snäcka eundem ostendunt ortum, neque minus scr. *nâsâ*, lat. nasus, naris, slov. nosu, russ. nos, lit. nosis, angl. nose (naze, ness), suecanum näsa, nos, näs, eodem spectant. Ad radicem autem idem fere significantem *sar* in *σαρν, σραν, σριν* variatam (vid. Vaniček., WB. p. 1021) græca vox *ῥῖνες* nasum significans et hibernica sron sunt referendæ. In linguis russica et hibernica eadem vox [nos (russ.) sron (hib.)] immutata et nasum et promontorium significat (cfr Pott., Etym. Forsch.[2] II. 2 pag. 373), leviter autem mutata in linguis anglica et suecana nose nasum, ness promontorium (Dungeness), näsa nasum, näs promontorium significat. In græca vero lingua *νᾶσος* l. *νῆσος* numquam nasum significat, sed aut insulam aut pæninsulam vel promontorium, at tamen sine dubio antiquissimis temporibus illam priorem habuit significationem, "ut insula a similitudine nasi sit appellata" (vid. Boppii glossarium), quæ tamen significatio a vocabulo *ῥῖνες* plane est suscepta, *νῆσος* autem solam insulæ vim assumpsit. Analogia igitur concedit, ut cum sanscrita voce *nâs* s. *nâsâ*, græcum *νᾶσος* l. *νῆσος*, angl. ness, suecanum näs conferas. Neque magis ridicula vel puerilis hæc significatio græcis quam aliis populis videri debuit; quod si acciderit, mutata vel certis finibus terminata verbi vi, jam mature hoc correctum est. Atque illud *Πελοπόννασος* satis indicat Græcos non semper inter *νῆσος* et *χερσόννησος* restricte distinxisse. Quibus concessis multo simplicior fit vocis illius *νῆσος* explicatio, quam si Curtium sequimur, putantem *νῆσος* e *νή-χιος* ortum esse (cfr Grundz.[4] p. 320), sed incertum est illud *νήχιος*, incerta ista sonorum commutatio.

ναῶν Lys. c. 14, vulgo *νεῶν*, ion- ep. *νηῶν* et *ναΐας* Præc. ger. reip. pag. 975, 2 ad radicem proxime tractatam pertinent.

πάδη Lysistr. v. 1317 imperativus est verbi *παδάω* (vulgo *πηδάω*), quod ad causativam formam verbi sanscriti *pad (pâdayâmi)* optime quadrat; eandem radicem in his: *πούς*, *πέδον*, *πεδίον* habes.

ἑκκαιδεκαπάχεις (Dindorf), vulgo *-πήχεις*, Dem. or. 18 § 91, quod posterius quodam modo defendi potest, quamquam *πᾶχυς* in carmine Theocriteo VII v. 66 est, indoeuropæam radicem *bhâghu* requirens (sanscr. *bâhú*); conferas velim *μᾶχος* et *ἀμήχανος* supra allata, ubi eadem mutandi ratio cernitur.

πλᾶθος antiquior doris flagitat, ad radicis formam *pr-â* ex *par* (vid. Morphol. Unters. von Osthoff u. Brugman p. 43) deducendum. Jam supra inscriptionum testimonia attuli. Addendum est etiam cypr. *ἀπλαθῆ· πολλά* (vid. Rothe, Quæstiones de cypr. dial. p. 22). *πλάθεος* igitur in Lys. c. 14 legas velim.

πρᾶτος Dem. or. 18 § 91 — *πρᾶτα* Acharn. 743. Hæ formæ ad radicem

pra (in his vocabulis sanscritis *pra-thama, prâ-tar, pûrvas* occurrentem) suffixis *va* et *ta* auctam referendæ sunt, ut plenior forma πράϝαιος fuerit.

ὑσπλαγίδος Lysistr. v. 1000, vulgo ὑσπληγίς vel ὕσπληξ e radice πλαγ et præpositione ὕς (sanscr. *ud*) est deducendum (cfr ὕστερος et sanscr. *uttaras*), ut propria significatio sit "Aufschlag" (Grundz. pag. 227).

ῥάτραν Dem. or. 18 § 90, antiquissimam speciem hæc forma præ se fert, sed ut ex eleo ϝράτρα concludere possumus, primigenia radicis species ϝαρ fuit, unde illa græco sermoni vulgata ϝερ (εἴρω, ἐρῶ, lat. ver-bum) exstitit. Ad ejusdem radicis formam *vr-â* pertinet ῥάτρα (cfr vulgata: ῥῆσις, ῥήτωρ, ῥῆμα cet.) et vocabulum, quod est εἰράνα pro ἐϝράνα Lysistr. 144, 169 cet. (cfr C. I. 2554, 2558, 2561. Codices Pindarici inter εἰράνα et εἰρήνη variant).

σκανᾷ Ap. Lac. pag. 289, 40 cum sanscrito participio *ćhan-nás* pro *ćhad-nás*, detectus, valde congruit [cfr Bopp, (Bréal) gram. comp. IV pag. 97), σκανᾷ igitur in dorica dialecto exspectamus, quam opinionem Theocriteum σκανᾶς confirmat. In latina quoque lingua primigenia vocalis a est servata in vocabulis cognatis, e. g. casa, castrum, cassis (vid. Corssen, Krit. Beitr. pag. 449).

Radix, quæ est *sta* vel *stâ*, in his formis immutata occurrit: ἀναστάσει Dem. or. 18 § 90, ἀποκατέστασε ib., στᾶσαι ib. § 91, στάσαμες Arat. c. 14. Formam καταστήσαντα Lyc. c. 6 mutandam censeo. Hæc eadem radix sta, consona λ aucta, etiam in vocabulo, quod est στάλαις Arat. c. 14 adest. Ad formam primigeniam στάλϳα adducit æolica forma στάλλαν (vid. Conze, Reise auf Lesbos pag. 36, lin. 1). Productionem igitur suppletoriam dor. στᾶλα et vulg. στήλη indicant. Neque minus huc eodem pertinet illud ἐπιστάμαν, quod Demetr. c. 9 legitur, cum vocabulo nostro, quod est förstånd et significatione et formatione prorsus consimile.

φαμί Acharn. 736, φατί 771, φασῶ 739. Hujus verbi radicem primariam *bha* græca et latina linguæ integram servarunt, in sanscritis autem verbis respondentibus *bhâš* et *bhaṇ* accessoria est consona (cfr etiam suet. banna, bann). Hic etiam commemoranda est vox φάμα Lacæn. Ap. p. 298, 2; 298, 9, cfr lat. fā-ma, fābula.

χαῖα Lysistr. v. 90, χαϊωτέραν 1157. Hoc vocabulum laconicum et Hesychius et scholiastes adjectivo ἀγαθός interpretantur. Ahrensius (dor. dial. p. 76) χάσιος primigeniam formam statuit, quæ vero ad formam etiam vetustiorem χάτϳο est ducenda, primigenium *ghata* vel *hata* requirentem. Ac quum in sanscrita lingua *hi-ta* participium verbi *dha* re vera inveniatur, ad quod, pro *hata* positum, illud χατο referre possumus (etsi græcum χ non *dh* aspiratæ vulgo

respondet, sed *gh*), si quidem statuere licet, jam ante digressum linguarum indo-europæarum illud d hac in forma esse amissum, ut suspicatus est Vaničekius (WB. pag. 377), vix dubitare possumus, quin sanscritum *hitá* (constitutus, legitimus, bonus) et græcum *χάϊος* cognata sint.

Hæc habui, quæ de vocali *ā* in radicibus vocabulorum dicerem, sequitur, ut de vocali *ā* in exitu vocum occurrenti quam brevissime disseram. In ea igitur declinatione, quam primam vocant, *α* jam per se desideratur, quam ob rem optime se habent formæ, quales sunt *ψυχά* Ap. Lac. pag. 292, 66, *δεικελίκτας* Ages. c. 11. *χοιροπώλας* Acharn. 818. *μυθητάν* Inst. Lac. pag. 296, 39, nam *α* thematica vocalis hujus declinationis est. Pro vocali thematica etiam *α* habendum est mediis in vocibus, quales sunt *ἀγγελιαφόρος* Herod. Mal. pag. 1055, 32, 6, *φυσατήρια* Lysistr. 1204, *ὀρκιατομεῖ* Them. c. 21, *μαχαιάς* Herod. Mal. pag. 1055, 32, 4. Ap. Lac. pag. 277, 15. *πολυτίμαιος* Acharn. 759.

In suffixis *āνα* l. *αν* et *āλι* servatur *α*, e. g. *Ἀθανᾶν* Them. c. 21, *Ἀσαναίως* Lysistr. 1244, 1250, quarum vocum *adh* radix statuenda est (vid. Curt. Grundz.[4] p. 250), *Πελλάνας* Lysistr. 996, *Ἑλλάνων* Acharn. 773, Lys. 20, *τροπαλίδος* Acharn. 813.

Præterea *α* occurrit in verborum terminatione *-μαν* vulgo *μην*, ut *ἐμπορευόμαν* Acharn. 754, *ἀνειλόμαν* Acharn. 810, *εἰπόμαν* Herod. Mal. pag. 1055, 32, 6, in augmento verborum, quæ a vocali *α* incipiunt: *ἆρχεν* Lysistr. 998, *ἆγεν* ib. 1255, denique in conjugatione verborum in *άω* exeuntium: *πωτάομαι* (*πωτήσομαι*) Lysistr. 1013, *ὅρμαον* (*ὅρμησον*) ib. 1247.

Annotabimus nunc radices, quæ inter *α* et *η* variant:

1) *βα* et *βη*: *ἔβα* Lysistr. 106, *ἀναβήσῃ* Pel. c. 34, *συνέβα* Lacæn. Ap. pag. 298, 7, cfr sanscr. *gigāti*, lat. bēto, quod cum præpositionibus compositum apud Plautum frequentatur.

2) *κτα* et *κτη*: *ἔγκτασις* Dem. or. 18 § 90, *κτήματος* Lacæn. Ap. pag. 300, 29.

3) *πλα* et *πλη*: *πλῆθεος* Lys. c. 14, *πλήρης* Ap. Lac. pag. 282, 13, cfr sanscr. *par*, lat. *plē-nu-s*, *plā-nus*.

4) *χρα* et *χρη* (*χρά-ομαι*): *φιλοχρηματία* Inst. Lac. pag. 296, 42, *ἄχρηστον* Plut. de vit. pud. pag. 646 lin. 14. *χρῆσθα* Acharn. 778, *χρῄδδετε* Acharn. 734, *χρῄδδοιτε* Lys. c. 14, *χρή* Alc. c. 28.

Quum vocabula et vocabulorum formas persecuti simus, in quibus *α* plane servatum sit, aut simul cum *η* occurrat, jam sequitur, ut paucis commemoremus literæ *α* in *η* transitum atque causas hujus mutationis, si qua ratione fieri poterit, eruamus. Sunt enim voces quædam et formæ, quarum primigenium *α* in *η* Dores,

ut ceteri Græci, mutarunt; et primum commemorandum est suffixum τηρ, quod sanscrito *tâ(r)* respondet. Atque ipsa græca lingua illud ταρ cum integra vocali retenta præbet, πατάρ enim in elea dialecto occurrit, in locorica πατάρα (vid. Curt. Stud. X, 282). Ceterum τηρ semper frequentatur: μάτηρ Lacæn. Ap. pag. 298 (Damatriæ), 299, 10 — πατήρ Lacæn. Ap. pag. 298, 26, σωτῆρι Dem. or. 43 § 66. σωτῆρσι Arat. c. 14 — ἀποσιατῆρας Lyc. c. 6 — σωτηρίαν Lacæn. Ap. pag. 299, 10, φυσατήρια Lysistr. 1242. Analogiam ejusmodi vocum vocabulum, quod est ἀνήρ Ap. Reg. pag. 229 (Brasidæ), secutum esse, vocalem η pro α in ipsam radicem recipiens (cfr sanscr. *naras*), recte Schrader suspicatus est (Stud. X p. 290).

In his vocibus η productione suppletoria natum est:

δηλῶμαι Ap. Lac. pag. 268, 3 (Brasidæ), cfr δήλομαι C. I. 5774 et δήλονται (Hesych.). Primaria forma δέλ-ϳομαι fuisse videtur, ad radicem *dar* (scr. *darç*) referenda (cfr Vaniček. WB. pag. 350).

Δήλῳ, de sol. anim. pag. 1203 lin. 41, attica forma est pro dorica Δᾶλος, quam ad Δϳαϝ-λος Brugmanus refert (Curt. Stud. IV, 147) e radice dju, djav, scr. *div, dju;* quæ etiam inest in nomine Ζῆνα Tit. Flam. c. 16, quod ad radicis formam δϳεν proxime spectat, quæ in lac. Δεύς adest et cret. Ζῆνα l. Δῆνα (vid. Schraderi quæst. dialectol. Curt. Stud. X pag. 319). Δᾶς vel Ζᾶς proprius nominativus fuit, accusativos Δᾶν et Ζᾶν præbens, ex quibus formis declinandi ratio Ζανός, Ζανί, Ζᾶνα nata est falsa anologiæ specie.

τῆνος Lyc. c. 25 alibi, cfr κῆνος et ἐκεῖνος.

πονηρός (Boeot. πονειρός pro πονερϳός) Acharn. 731, πονηρόν de vit. pud. pag. 646 lin. 14 cet.

ξένϝος non ξῆνος, ut vult Brugmanus (vid. Curt. Stud. IV, 97), severioris doridis proprium fuisse credo, et a forma ξένϝος protinus ξένος exstitit, nam productionis suppletoriæ non studiosissima fuit dorica dialectus, ut ex multis formis concludi potest. Cfr etiam æol. ξέννος, hom. ξεῖνος, atticum ξένος, quod cum dorica forma plane convenit: ξένε Lyc. c. 20, ξένοι Lyc. c. 25, Ap. Reg. pag. 229, Lacæn. Ap. pag. 291. Propter Ξηνιάδης non necessario ξῆνος requiritur. Ipsi enim Attici ξένος dicunt, sed Ξεινιάδης C. I. 3140 et Ξειναγόρας C. I. 390, 391. Præterea in titulis doricis πρόξενον Rang. 693, ξένιον C. I. 1193 et Ξενόδαμος C. I. 1690 leguntur.

Contra formam χήρ, quæ a grammaticis ficta videtur (cfr Ahr. dor. dial. pag. 159), testantur et inscriptiones (χειροτονέω C. I. 2155) et libri: χερί Lysistr.

v. 1316, χέρας Plut. An seni sit ger. resp. pag. 965, 12 — χεῖρα autem, Inst. Lac. pag. 295, 29, atticum est.

In his autem vocabulis α in η mutata est vi vocabuli ι, quæ ab initio in radice fuit:

1) ἥκω, radix ἰκ, sanscr. *viç*, intrare. Severior doris ἵκω præbet: Lysistr. 87, ἵκει Acharn. 820, ἵκομες Acharn. 750, in ἵκομες corrigendum est ἥκομες Lysistr. 1077, cfr Caueri Del. n. 2 *B*: ποθικ(οντ)ες. Interpositâ formâ εἵκω (vid. Ahr. dor. dial. p. 344) ἥκω explicandum est, quod in ποθηκόντας Dem. or. 43 § 66 præsto est, quæque forma inscriptionibus etiam defenditur, ut demonstrat προσῆκεν Le Bas 81, 11 (vid. Curt: Stud. X, pag. 314).

2) ἥρως Plut. Quætiones gr. pag. 368, 36, cfr goth. vair, quod proxime accedit ad primariam formam, quam *vairayas* sonuisse credo, si quid ex sanscritis vocibus *vairi* = heros (*vira*), *vairitâ* l. *vairitva* concludere licet.

τριήρεις Lysistr. 173. Hoc quoque vocabulum a principio ᾱ habuisse ostendunt sanscritæ voces cognatæ, quales sunt *aritṛi*, ἐρέτης, et *aritra*, ἐρετμός, cfr lat. remus. Sed ι, et præcedens et sequens, facile mutationem effecit.

Postremum de α in η mutato in formis verborum breviter dicam. Conjunctivi notam ab initio α fuisse et sanscrita et latina linguis confirmatur. Ac ne in græca quidem lingua omnia vestigia primigenii α plane desunt, elea enim dialectus ᾱ vocalem in conjunctivo servavit: φαινᾶται, ποηᾶται, ἀνατεθᾷ, δοθᾷ (cfr Caueri Del. 116), in quibus exemplis in thematicæ vocalis productione conjunctivus conspicitur. Sed quum jam antiquissimis temporibus vocalis α indicativi in ε vel ο mutata esset, græcæ linguæ studium concinnitatis vocalium in formis natura conjunctis occurrentium postulavisse videtur, ut antiquum illud α in η vel ω mutaretur, ut cum indicativo concineret conjunctivus (cfr Curt. Stud. X, pag. 306).

Cum conjunctivo proxime cohæret optativus, qui syllaba *ya* addita conformatus ut conjunctivus α vocalem in η mutatam præbet e. g. εἴην Ap. Lac. pag. 277, 15, εἴη Lysistr. v. 1266. Primaria autem vocalis cernitur in sanscritis formis *sjām*, *sjāt* et eleis: ἔα pro εἴα, συνεῖαν (C. I. 11), denique in boeotico παρεῖαν (vid. Keil. Sylloge Inscr. Boeot. pag. 14 lin. 4).

Doricæ consuetudini prorsus adversatur forma, quæ est ἤνσει Lysistr. 1257 pro ἄνθει vel ἄνσει.

Numerale, quod est πεντήκοντα, Thuc. V, 79, ab initio πεντάκοντα sonuisse et sanscrito *pancâçat* et latino quinquāginta confirmatur, sed vocalis mutationem ex attica dialecto fluxisse certum est.

De reliquis vocalibus et diphthongis.

Contra vulgarem usum ι occurrit ante ο et ω vocales in verbis contractis, quæ in -εω exire solent. Cujus generis hæc habemus exempla: ἐπαινίω Lysistr. 198, μογίομες v. 1002, λυχνοφοριόντες v. 1003, ἀδικίομες 1148, ὑμνίωμες v. 1305, ἐγκονίωαι v. 1311, ἀπορίομες Xen. Hell. I, 1, 23, ὀμιόμεθα Lysistr. 183. Neque tamen magis est mirum apud Dores hæc verba in ίω exire quam in εω apud Atticos. Primaria sane forma in αȷᾱμι exiit, ex ἐπαιναȷᾱμι, ἐπαινεΐω exstitit, unde ἐπαινίω vel ἐπαινέω factum est (cfr Curt. Verb. II, 307). Futuri forma, quæ est ὀμιόμεθα, ad ὀμεσȷόμεθα, ὀμεσιόμεθα, ὀμεΐόμεθα est referenda, ex hac postrema forma et ὀμοῦμεθα et ὀμιόμεθα facillime explicantur *).

Non multum ab hac ratione differunt nomina, quorum stips in ι exit: πρυτανίες Lysistr. 981, πολίες, πολίων, πολίεσσι Thuc. c. 79.

In voce, quæ est σιός Lysistr. 90. Thuc. V, 77 — σιά Lysistr. 1263, 1318, — ipsius fricativæ vi mutatio vocalis declaratur.

Vocalem υ per ου Lacones expressisse Hesychius multis testatur exemplis: δίφουρα· γέφυρα, αἰκχούνα· αἰσχύνη, κάρουα· κάρυα, sed unum tantum exemplum hujus usus habemus, scilicet ἀπεσσούα Xen. Hell. I, 1, 23. Alc. 28, 6, quod tamen non temere in ἀπεσσύα correxi.

Vocalis ω pro vulgari ου diphthongo sæpe occurrit aut productione suppletoria orta aut contractione:

ἀρωραίοι Acharn. 762 magis doricum esse puto quam ἀρουραῖοι ex ἄρουρα (dor. ἄρωρα), quod grammatici ad ἀροϝ-ρα, ἀρ-ορ-ϝα, ἀρ-ϝο-ρα, ἀρ-ορϝ-ια mutuo referunt (cfr Vaniček. WB. p. 51). Sed ἄρωρα l. ἄρουρα pro reduplicata forma radicis ar habeo, ut ἄρᾱρα primarium sit statuendum, quod etiam in attica dialecto ἄρωρα sonare debet, sed verbi, quod est ἀρόω, formæ, quales sunt ἀροῦται, ἀρούμενος, ad primariam vocalem mutandam sine dubio valuerunt.

ὦν (οὖν) γῶν Lysistr. 155, 1181 cum sanscrito *ava-m*, zend. aum (avem) est conferendum [vid. Bopp. (Bréal) Gram. Comp.[2] II, 258], cfr lat. au-t, au-tem.

βωλά Dem or. 18 § 90 pro βολ-ȷα, cfr slav. vol-ja, suet. vil-ja, æol. βόλλα. Vulgatæ autem formæ βουλαί Arat. c. 14 et πρόβουλοι Acharn. 755 leguntur, ut in recentioribus titulis βουλᾶ, Rang. 693, 4 cett.

Ἰωνίᾳ Ap. Lac. pag. 257, 41, ubi fortasse Ἰᾱνίᾳ poni licet, ad formam primariam Ιαϝνία est referendum, ut sanscr. *Yauna* et vet. pers. Yauna ostendunt.

---

*) In verbo quod est δεόμεθα Lysistr. 1164, radicis ε, ut consentaneum est, ritinetur.

ὠβάς Lyc. c. 6 vox laconica *κώμη* significans, quam ex *ὀϝ-ϳᾱ* (cfr cypr. *οὔα; Οἴα, Οἴη, Ὄα, Ὄη*), cui subest radix *ἀϝ* (*ἰαύω, αὐ-λή αὐ-λίς*), Brugmanus repetiit (Stud. IV p. 160).

In his participiis et nominibus eadem ratio valet: *ἀγκονιῶαι* Lysistr. 1311, *γερωία* v. 980, *ἐκλιπῶα* v. 1297, *κλέωα* 1298, *θυρσαδδωᾶν, παδωᾶν* 1313, *μῶα* (pro *μόντ-ϳα*) 1297, 1249, *τὼς κάπρως* 1255 (*τόνς κάπρονς*); contractioni autem originem debet *ω* in genitivo secundæ diclinationis e. g. *λόγω* (*-οσϳο*) Lysistr. 1005.

Voces autem *μόνος* Them. c. 21 pro *μόν-ϝος* et *κόραι* Lysistr. 1308, *κόρια* Acharn. 731, sive *κόρ-ϝος* (Curt. Stud. IV, 11*ι*) sive *κόρ-ϳος* (Fick, WB.[3] I, 43) pro primaria forma habes, productionem suppletoriam aspernatæ sunt.

Eadem ratio valere videtur in voce, quæ est *πολυχαρίδα* Lysistr. v. 1098. Ita librorum auctoritate legi, nullo enim titulorum exemplo *πωλύς* comprobatum vidi (et *πουλύς*, epica forma hic minime ferenda videtur), quamquam ex *par-va* radice e vulgata *paru* (vet. pers. *par̊u*, scr. *puru*) variata, ad quam atticum *πολλός* et epicum *πουλύς* sunt ducenda, satis explanari potest forma *πωλύς*, quæ in voce *πώλυπος* vere reperitur (vid. Ahr. dor. dial. p. 167).

πρέσβειρα (Lysistr. 85) prorsus atticum est, dorica forma *πρέσγυς* sonat (cret. *πρεῖγυς*, lat. prīs-cu-s) pro *πρα-ϳασ-γυς* (cfr Vanič. WB. p. 186). Atque facile in versu illo Aristophaneo *πρέσγεια* in *πρέσβειρα* est depravatum.

οἶφε, Pyrrh. c. 28, aptissime cum zendico *vip, vaêpaiti* (futuere) componitur (vid. Kuhn, Zeitschr. XXIV, 3 p. 233), ut proprie *ϝοῖφε* sonuerit forma. Huc forsitan pertineat etiam sanscr. *vep* (*vepayati*), agitare. Nam aspiratio græca secundaria esse potest, ut *ἀπυίω* l. *ἀπύω* indicare videtur.

οἶχε, Pyrrh. c. 28. *Οἴχω* pro *ϝοίχω* est, si quidem recte radix *vik* (scr. *viš* = separare) est statuenda.

De contractione et crasi.

Inter voces quæ nobis sunt tractandæ, aliæ doricam contractionis rationem sequuntur, aliæ autem prorsus atticam. Et contractione Doriensibus frequentata oritur:

ᾱ ex *αα*: *πρᾶτα* Acharn. 743. *πράτοις* Dem. or. § 91, *πρῶτα* autem Ap. Lac. pag. 286. *γᾶ* Cons. ad Apollon. pag. 131, 15, in genitivo plur. prim. declinationis *θυμιτιδᾶν* Acharn. 772, *πασᾶν* Dem. or. 18 § 91. *διαπεινᾶμες* Acharn. 751. Sed haud raro vulgaris contractionis ratio valet: *ἐῶντι* Lysistr. 1005, *λῶμες* 1162.

η ex αε: πάδη Lysistr. 1316, ὁρῆν 1077, νικῆν Ap. Reg. pag. 230, 6, ἁγῆται Lysistr. 1314, ἁγημένα Dem. or. 43 *).

ει „ εε: ποίει Lysistr. 1317, ὕμνει 1318, δοξεῖτε Acharn. 741, πειρασεῖσθε 743, φώνει 777.

η „ εα: ἔπη Lysistr. 1076, ἔτη Thuc. 79, τέλη Lys. c. 14.

ω „ οο: τήνω Ap. Reg. pag. 229, λιμῶ Acharn. 743. — Contra φροῦδος (πρὸ ὁδός), Lysistr. 106, attice sonat.

„ „ οε: ὑπνῶν Lysistr. 143. πρώκροον 1252, ἐλάσσως 1260.

ι „ ιι: πόλι Acharn. 755.

Propriam nec a Doriensibus prorsus alienam contractionis rationem (vid. Ahr. dor. dial. pag. 213 sqq.) hæ voces sequuntur: τεῦ Ap. Reg. pag. 228, σεῦ Xen. Hell. III, 3, 2, Θεμιστοκλεῦς Them. 21, 2, μέλευς ib., Pyrrh. c. 26, ἀπόθεν Lacæn. Ap. pag. 278, 9. Prorsus attica contrahendi ratio in his valet: ἐπόθουν Acharn. 730, Ἡρακλέους Arat. 14, ποιοῦντι Lyc. 20 (vid. Ahrens. dor. dial. pag. 216).

Ad vulgatas contractionis regulas doricæ dialecti accommodatur crasis, qua articulus aut conjunctio καί ι semper detracto cum vocali sequenti coalescit, ut exsistat:

ᾱ ex αα: κἀναχνοανθῇ Acharn. 791, κἀείσω Lysistr. 1243.

η „ αε: χῆσεῖτε Acharn. 713, κηὔχοντο Them. c. 21.

ω „ οα et ωα: τὤνδρες Lysistr. 1099, 1260, τὤβυσσον Lysistr. 174, τωὐτῶ Ach. 790.

De apocope.

Præpositio ἀνά plerumque apocope affecta legitur: ἂν τόν Acharn. 796, ἂν γὰρ τάν Lysistr. 1002, ἄμβατε Acharn. 732, ἄντεινον 766, ἀμπεπαρμένον Acharn. 796, ἀμπτάμενος Lysistr. 106, ἀμπείσαιεν 171, αμβαλώμεθα 1096, ἀμπάλλοντι 1310, παραμπύκιδδε Lysistr. 1306, ἀγκονιῶαι 1311. Neglecta autem est apocope in ἀναχνοανθῇ Acharn. 791. κατά ante articulum et in compositis quibusdam in και mutatur: καττά Thuc. V, 77, 79, Dem. or. 43 § 66. καττάδε Thuc. V, 77, 79, κάτθανε Pel. c. 34, κατθετε Lacæn. Ap. pag. 299, 19, κακκέχυται Lacæn. Ap. pag. 298, 9, καββαλόντες Lys. c. 14, καββαλικώτερος Ap. Lac. pag. 292, 69, κατακονῆν Ap. Lac. pag. 291, 58 cet.

---

*) Neque vero credo Dorienses unquam εε in η conjunxisse, aliter quidem explicari possunt formæ, quales sunt: φιλήτω. νοήτω, ἐπαμώχη (vid. Ahr. dor. dial. p. 201, 1, a), nam ad vetustiorem formarum statum redigantur, et ἐσσῆται, καρπευσῆται cett. (l. c. b.) falsæ analogiæ sunt tribuenda, sequi enim videntur præsentia in αω exeuntia vel prorsus æolicam declinandi rationem.

Præpositio παρά ita affecta in Lysistr. 1309: παρ τόν, ib. 174: παρ τᾷ et in πάρφαινε Lysistr. 183, occurrit; contra παραδόντα De plac. phil. 1068, πάρα de garr. pag. 618, 17.

Eadem ratio est præpositionis ποτί: ποττάν Acharn. 732, 783, ποττό 751, Lysistr. 117, ποττάν 1006, ποττά 1253, ποττάς 1264, ποττώς Thuc. V, 77, ποτέχετ' Acharn. 733, ποτόδδει Lysistr. 206, πόθοδον Dem. or. 18 § 91.

De consonantibus.

Contra vulgarem usum gutturalem κ nonnulla vocabula integram servarunt: πόκα pro ποτέ Lysistr. 105, ὅκα pro ὅτε Acharn. 754 et ὁκοῖον, Lys. c. 14, quod ad pronominalem radicem *ka* est referendum.

Antiquum τ Dores melius servarunt, occurrit enim:

1) In tertia pers. sing. et plur. verborum e. g. φατί Acharn. 771, ἑῶντι Lysistr. 1005, τεθνάκαντι Lyc. c. 20.

2) In nominibus Ποτειδάν Acharn. 798, Xen. Hell. III et Ἀρταμιτίω Lysistr. 1251.

3) In præpositione ποτί, vulgo πρός Lysistr. 82. alibi, cfr sanscr. *prati*.

4) In secundæ pers. pronomine: τυ (sanscr. *tvam*), τοι, τύνη, τιν, τεῦ et possessivo τεός.

5) In demonstrativo pronomine τῆνος, quod originem eandem non habet atque ἐκεῖνος, sed ad radicem pronominalem *ta* est referendum.

Pro litera β dentalis δ interdum ponitur: ὀδελόν Acharn. 796 pro ὀβελόν, quod vocabulum ad sanscritam radicem *ag*, ut ὀβελός pro ὀγελός sit, cfr ὄγ-μος, Fickius (WB[3] II pag. 11) refert. Similis mutandi ratio conspicitur in vocibus δελφύς et βρέφος (cfr sanscr. *garbhas*). Ex comparatione horum verborum δή-λομαι et βούλομαι ad unam eandemque radicem referri posse primo aspectu videntur, sed consona β ex ϝ orta hanc suspicionem non admodum confirmat. Sed jam ad fricativas pergamus.

Omnium spirantium litera σ frequentissima est, modo primigenia ut in terminatione primæ plur. personæ in μες exeunte e. g. πείσομες Lysistr. 168 μογίομες 1002, modo ex alia litera nata. Ac sæpe quidem ϑ in σ mutatur, qui mos Laconum fortasse inde est profectus, quod ϑ ut Neogræci pronuntiarunt. Hujusmodi exempla jam enumeremus: σιά Lysistr. 1263, σιάν 1318, σιός, quæ vox in formula jurandi Laconica ad Dioscuros invocandos adhibita vel sæpissime frequentatur: ναὶ τὼ σιώ Lysistr. 86, 90 cet., Xenoph. An. VI. 6, 34. Hell. IV,

4, 10, Ap. Reg. pag. 228, Ap. Lac. pag. 287, 17, 291, 52, 56. Ἀσαναίων Lysistr. 170, Ἀσαναίως 1244, 1250. Ἀσανᾶν Lysistr. 980, σηροκιόνε 1262, παρσένε 1263, κυρσάνιε 983, κυρσανίως 1248, ὀρσά 995, ἀγασώς 1301, ἔλση 105, ἔλσοιμι 118, ἐλσών 1081, μύσιδδε 94, μυσίδδειν 1076, μυσίξαι *) 981, σέλει 1080, σέτω 1081, ἦνσει 1257, σιγέν 1004, σύματος Thuc. V, 77. In aliis autem vocabulis ϑ retinetur: Κορινϑία Lysistr. 91, ϑαγόντας 1256, ἴϑι 1271, πεπόνϑαμες 1098.

In mediis vocibus Lacones σ interdum omisisse, quod interventu formarum spiritus signo instructarum factum est (cfr Caueri Del. 3, 4, 15), inscriptiones satis comprobant. Recentiores autem inscriptiones spiritus signum plane omiserunt. Ejusmodi exempla permulta sine spiritus vestigiis in Aristophanis Lysistrata leguntur: μῶα v. 1297, 1249, γερωΐα 980, Μναμοῦνα 1248, χαΐα 90, πᾶα 995, ἀπήλααν 1001, πωτάομαι 1013, ὅρμαον 1247, ϑυρσαδδωᾶν, παδωᾶν 1313, ἐκλιπῶα 1296, κλέωα 1298, ἀγκονιώαι 1311.

Contra in his vocabulis σ servatur: παυσαίμεϑα Lysistr. 1270, πείσομες 168, ἀμπείσαιεν 171, πορπακισάμενος 106.

Eleos σ in exitu vocum in ρ mutasse inscriptionibus plane firmatur (cfr Caueri Del. Inscript. n. 115 et n. 116). Quem usum ad Lacones quoque ex Eleis sensim transisse magnopere est verisimile, nam unum quidem ejusmodi exemplum in Aristophanis Lysistr. v. 988: παλεόρ reperitur, et Hesychius multa exempla ejus generis a laconica dialecto sumpta attulit (cfr Ahr. dor. dial. pag. 71 sqq.).

Vestigia ȷ consonæ, quæ scripta occurrit in titulis cypriis (vid. Curt. Stud. VII pag. 222), non prorsus desunt. In comparativis enim, suffixo ȷων (sanscr. yâñs) formatis, ȷ consonans vocali antecedenti assimulatur: κρέσσων (κρετ-ȷων, κρεσ-ȷων) Ap. Lac. pag. 277, 15. κάῤῥων Pyrrh. c. 26 (e καρȷων interpositâ formâ καρσων) aut in ι mutatur: ἅδιον Ages. c. 11.

Lacones in mediis vocibus pro ζ δδ ut Boeotos adhibuisse exempla Lysistratea haud pauca demonstrant, cujusmodi sunt: γυμνάδδομαι v. 82, μυσίδδειν 1076, ποτόδδει 206, ψιάδδοντι 1302, ϑυρσαδδωᾶν 1313, παραμπύκιδδε 1316, βλιμάδδομες 1164. Nonnulla exempla ejusdem generis fabula Acharnensium præbet: μᾶδδαν v. 732, χρῇδδετε 734, φαντάδδομαι 823 (emendatione).

---

*) Futurum et aoristus verborum quorundam in ζω desinentium, quæ ξ pro σ præbent: συναλίαξε Lysistr. 93, μυσίξαι 981, διποδιάξω 1244, ὠβάξαντα Lyc. 6 analogiam verborum in gutturalem exeuntium sequuntur.

In his omnibus jam enumeratis verbis duplex illud δ, assimulatione natum est, ad primarias literas γϳ aut δϳ revocandum, ad γϳ in voce, quæ est μᾶδδα pro μαγ-ϳα, cfr μαγ-μα, μαγ-εῦς, ἐμάγ-ην et ad δϳ in verbo ποτόδδει = ποτοδϳει, cfr ὄδ-ωδα, ὀδ-μή, lat. od-or. Reliqua verba denominativa sunt ad themata in ιδ et αδ exeuntia referenda, de quorum formatione ad Curtii subtilem examinationem satis erit delegavisse (Grundz.[4] pag. 622 sqq.). Ad similitudinem harum formarum æolicum αὐγάσδεο Inst. Lac. p. 294, 15 in αὐγάδδεο correxi.

Vocem, quæ est ἄσσα Ap. Lac. pag. 268, 3, Curtius ad ἄτια ἄτ-ϳα refert (Grundz. 482), unde ἀσ-ϳα et ἄσσα.

Vestigium consonæ ϳ etiam inest in his vocabulis ad analogiam vocum dentali terminatarum redactis: ἐξορύσσετε pro ἐξορύκϳετε Acharn. 763, ὑποψαλλάσσετε Lysistr. 84, ἄνασσαν Lysistr. 1300 pro ἄνακ-ϳαν, ἐλάσσως Lysistr. 1261 pro ἐλαχϳως (cfr sanscr. *laghú*), μέζων pro μεγ-ϳων Lyc. c. 19.

Etiam in vocabulo laconico λισσάνιε (Lysistr. 1171) σσ e τϳ exstitisse videtur, si quidem formam ad λισσός pro γλιτϳος revocare licet.

Cum κ assimilatum ϳ adest in voce σακκος*), Acharn. 745, quæ e radice *sak* (Vanič. p. 986) suffixo ϳο addito originem duxit.

In pronomine interrogativo σά pro attico τί usurpato Acharn. 757, 784, σ ex τ ortum est propter primigenium ϳ, quod in forma primaria τϳα fuit, unde σϳα et σα exstitit.

Postremum ut in vulgari sermone in spiritum asperum ϳ transiit e. g. ἅς pro ἄϝας (sanscr. *yâ-vat*).

Jam ad tertiam venimus literam spirantem, quæ etiamsi, ut ex inscriptionibus permultis cognitum habemus, in dorica dialecto haud insolita fuerit, in exemplis tamen, quæ tractamus, digamma scriptum non invenitur, quamquam omnia ejus literæ vestigia non plane desunt. Unum enim exemplum digammi in β mutati in Lyc. c. 6 legimus: ὠβάς, ὠβάξαντα, si quidem recte radici αϝ vel οϝ hæ voces adnumerantur ut ὠβά pro ὀϝϳᾱ sit. Summam multitudinem ejusmodi vocum Hesychius attulit et in vulgari lingua verbum βούλομαι, sanscr. *varayâmi*, lat. vol-o, est commemorandum.

---

*) Quo vocabulum ὑσσάκων Lysistr. 1001 referendum sit, non satis apparet, Lobeckius enim ad ὗς deducit, sed Hesychius ὕσσακος formâ ὕστακος interpretatur, quæ eadem est atque ὕσσαξ, quod voce πάσσαλος ab eodem declaratur. Utrumque igitur vocabulum ad primariam formam ὑσ-ταγ-ς [præp ὑς (sanscr. *ud*) et rad. ταγ] revocari posse, credo, significans et "fascias, quibus mulieres menstruatæ utuntur, et partem ipsam corporis" (Lobeck., Pathol. pag. 311).

In terminatione σσι dat. plur. tertiæ declinationis vestigium digammi etiam inest, fuit enim terminatio ab initio σϝι respondens sanscrito *su* ex *sva*, locativi nota: πολίεσσι (Thuc. V, 77 et 79), πάντεσσι (Dem. or. 21 § 52 et or. 43 § 66), Ἀμφιόνεσσι (Dem. or. 43 § 66), Λαρίεσσιν (Quæst. græc. pag. 368, 36).

In adjectivo, quod est ἐραννός, Lysistr. 1296, alterum ν ortum debet aut ȷ aut ϝ consonæ. Nam radix hujus vocis sine dubio eadem est atque sanscrita *raṇ* = clamare, gaudere, ex qua radice sanscrita lingua et *raṇyas* et *raṇvas* adjectivi formas creavit, ad quarum utramque æque bene Græcorum ἐραννός referri potest, ut aut pro ἐ-ραν-ϝος aut ἐ-ραν-ȷος sit. Perverse autem Vaničekius (Etym. WB. pag. 769) ἐραννος ad ἐρασ-νος retulit, usitata enim sonorum mutatio satis confirmat ex -εσ-νος (ασ-νος) aut -εννος (lesb.), aut -ηνος (dor.), aut -εινος (att.) prodire solere (cfr Curt. Stud. IV p. 95). Formæ igitur ἐραννός in dorica dialecto nihil esset loci, sed soli ἐρᾱνός vel ἐρηνός. Præterea radix illa quæ est *ras* magis restrictam habet notionem et ad corporis voluptatem spectantem, notio autem radicis *raṇ* ad gaudium animi magis spectare videtur.

Vocabula quædam, quæ digammo prædita fuisse et ex inscriptionibus et linguis cognatis cognosci potest, vestigia illius literæ in locis nonnullis Aristophaneis ostendunt, e. g. v. 156 Lysistr., ubi παραΐδων ex emendatione Meinekii est, plures enim codices scripturam παρευιδών præbent, et v. 1096 ejusdem fabulæ, ubi τὸ ἔσθος (cfr scr. *vas*, lat. ves-tis, goth. vas-ti) legitur. Digammo instructæ hæ quoque voces ab initio fuerunt: ἐτῶν Acharn. 782 (ϝέτεα C. I. n. 11, scr. *vat-sas*, lat. vet-us), ἴσθι 783 (scr. *vid*, lat. *vid-eo*, goth. *vit*), οἴκαδις 742 (cfr scr. *vêças*, lat. *vīc-us*, goth. *veihs*).

In mediis vocibus digamma illud etiam evanuit, e. g. ἄεθλα = ἄϝεθλα Arat. c. 14 (cfr lat. vas(d)s, vad-imonium), ἀεροβατᾶν De primo Frigido pag. 1166, 17 (cfr scr. *vâ-jus*), ἀείσω = ἀϝείσω Lysistr. 1243 (cfr scr. *vad*). Præterea in singulis vocibus tractandis occasio fuit et erit ejusmodi vestigia ostendendi.

De nominum declinatione.

In nominativo singularis numeri formando nihil fere a vulgari lingua dorica differt dialectus. In vocali enim thematica, quæ vocatur, omne discrimen est positum, si quidem ullum est, e. g. Καλλιπίδας Ages. c. 21, ὀλολυγά Lysistr. 240.

Genitivum masculinorum, quorum themata in α exeunt, apud Dorienses ᾱ habuisse grammatici testantur. Ἀτρείδας igitur in Ἀτρείδᾱ abiit pro Ἀτρείδασȷα, Ἀτρείδᾱα, cfr hom. Ἀτρείδᾱο et Ἀτρείδεω. Eadem terminatio *sja* etiam pertinet ad

themata græca in vocalem ο desinentia, ut ostendit poetica forma νόστοιο Arat. c. 14 et vulgaris dorica terminatio ῶ ex οjο contractione orta. Themata autem feminina in ᾱ exeuntia genitivum in ᾶς præbent, ut ιαγᾶς Lysistr. v. 105; quæ terminatio cum sanscr. *-yâs* est conferenda.

Nomina cum κλέος i. e. κλεϝος, sanscr. *çravas*, composita, ut Θεμιστοκλῆς, Ἡρακλῆς, quorum primigenia forma in κλέϝης (*çravâs*) exiit (cfr scr. exemplum consimile *mahâyaçâs* = magnam gloriam habens, Nalop. I, 8), ad analogiam adjectivorum suffixo -ής clausorum, ut decet, flectuntur (cfr Ahr. dor. dial. p. 235).

Etymologicam rationem igitur et ionica forma Ἡρακλῆος et attica Ἡρακλέους melius quam dorica servarunt. Nam Ἡρακλέϝης in genitivo Ἡρακλεϝεσος sonare debuit. — Forma genitivi, quæ est Ἄρηος Arist. c. 19, homerica est existimanda.

Themata in α et ο exeuntia in *dativo* nihil a vulgari sermone discrepant, themata autem ι vocali terminata dativum in ι cadentem, ut locativum agnoscas, habent e. g. πολι = πόληι Acharn. 755, Thuc. V, 77, 79, locativi enim terminatio ι cum thematis syllaba finali est concreta. Ad themata in ι exeuntia nomina in ω cadentia, quod pro οϝι est, ut vocativi οῖ indicare videtur, referri possunt, ut Λαμπιτώ Lysistr. 998, Λατώ Them. c. 21. Quocirca dativi forma Λατοῖ Dem. or. 21 § 66 non a dorica dialecto aliena habenda est, nec dorice non flexum est Ἡρακλεῖ ib., ut ex formis Corcyræis Φαινοκλεῖ, Θαμικλεῖ (cfr Ahr. dor. dial. p. 235) concludere possumus.

In *accusativo* nomina in -κλῆς exeuntia a vulgata flexionis consuetudine non abhorrent, e. g. Acharn. 774: Διοκλέα legitur, Θεμιστοκλῆα Them. c. 21 in -κλέα correxi. Majorem autem difficultatem *) præbent hæ accusativi formæ Ποτειδᾶ Acharn. 798 et Ἀπόλλω Lysistr. 1299. Quæ tamen formæ et comparativi suffixo jων terminati inter se simillimi sunt. Ac quum in comparativis suffixum *yâṅs* insit, ut e sanscrita lingua plane elucet, ex primaria forma μειζονσα orta est forma illa contracta μείζω, unde suspicari possumus similem fere fuisse illorum nominum primum exitum. Confugiendum igitur est ad sanscritum *vâṅs* suffixum, quo participia perfecti conformantur, quodque in his nominibus inesse credo. Doricum igitur Ποτειδάν (arc. Ποσοιδᾶν) pro Ποτειδ-ϝᾶνς (Prospiciens) est et homericum Ποσειδάων pro Ποσειδαϝανς thematica vocali accepta, cfr sanscr. *rurudvân(s)*, *tên-i-vân(s)*, accus. *rurudvâṅsam* et *tên-i-vâṅsam*. Accusativi igitur formæ Ποσειδᾶνα (Pind. Ol. VI, 58) s. Ποτειδᾶ et Ποσειδῶνα s.

---

*) Atque Curtius confitetur nullam se explicationem harum formarum dare posse (Erläut. pag. 69).

Ποσειδῶ ad primariam formam *Ποσειδᾶνσα* l. *Ποσειδῶνσα* sunt referendæ. Eodemque modo explicari potest duplex accusativi forma in his nominibus: *Ἀπόλλωνα* l. *Ἀπόλλω*, *αἰῶνα* l. *αἰῶ*, *κυκεῶνα* l. *κυκεῶ* (*κυκειῶ*), et primariæ formæ sunt statuendæ *Ἀπελϝᾶνσα* [cfr dor. *Ἀπέλλων*, rad. *var*, gr. *ϝελ*, arcere, propulsare (scilicet tenebras)], *αἰϝᾶνσα* (rad. *i* = ire) *κυκαϝᾶνσα*. Exiliorem formam ejusdem suffixi in *αἴ-ϝας*, unde *αἰές* et *αἰεί* l. *ἀεί* = *αιϝεσι* orta sunt, invenimus, latinorum autem ævom suffixo *va* simplici est præditum.

Nominativus pluralis thematum *ι* terminatorum a vulgari flectendi consuetudine recedit, ut hæc ostendunt exempla: *πρυτανίες* Lysistr. 981, *πολίες* Thuc. V, 77, 79, *τριηρίες* Lysistr. 173 emendatione editorum. Atticæ autem dialecto tribuenda sunt hæc: *πρέσβεις* Lysistr. 1102, *βασιλεῖς* Tit. Flam. c. 12, *ἐκκαιδεκαπήχεις* Dem. n. 18 § 91.

Exitus *genetivi* pluralis thematum in *ᾱ* exeuntium *ᾶν* semper est, ex *α-ᾶν* contractus, e. g. *διαλλαγᾶν* Lysistr. 984, *ἁμυλᾶν* 1270. Neque est credibile nativum illud *ᾶν* sanscrito *âm* respondens (cfr *açvâ-n-âm* in libris vedicis etiam *açvām*, Rigv. II, 34, 6) ante contractionem in *ων* fuisse mutatum. Quod si accidisset, vix *ᾶν* (ex *αων*) terminatio prodire potuisset. Vocabula in *ι* exeuntia genitivum, ut est consentaneum, in *ι-ων* præbent: *πολίων* Lys. c. 14, Thuc. V, 79. — Neutra in *ος εων* contrahere ne a titulis quidem alienum est, minime igitur mirandum formas *ἐτῶν* Acharn. 782 et *σκελῶν* Lysistr. 1259 occurrere.

Locativi terminatione *sva* dativum pluralem uti constat, e qua terminatione *σ* tantum in dorica dialecto restat in primæ et secundæ declinationis nominibus. Exempla tamen nonnulla habemus longiore exitu instructa: *ταῖσιν* Lysistr. 1268, *τοῖσι* 1180, *ἁμοῖσι* 1181, cfr etiam Caueri Del. n. 38 D 8 *ἑταιρείαισιν*.

Hi autem dativi in Tit. Flam. c. 12 occurrentes ionicæ dialecto sunt tribuendi: *ἱπποσύναισι*, *κραιπναῖσι*, *πλοκαμοῖσιν*, *σκυβαλικοῖσι*, *ἀμβροσίοισι*. Vulgarem terminationem *σι* dativus pluralis in thematis consona clausis retinet, ut *ἀγῶσι* Dem. or. 18 § 91, *βέλεσι* § 90.

In his autem vocabulis *σσι* pro *σϝι* occurrit: *πάντεσσι* Dem. or. 21 § 82, or. 43 § 66, *Ἀμφιόνεσσι* Dem. n. 43 § 66, *χαρίεσσιν* Quæst. græcæ pag. 368, 36; cfr C. I. 1593, *πολίεσσι* Thuc. V, 77, 79. — Veram locativi significationem servavit *Ἀμύκλαις* Lysistr. 1299. Præterea plenior terminatio *σι* sæpe in vulgari quoque sermone localem significationem conservavit, e. g. *θύρᾶσι*, *Ἀθήνησι*, *Ολυμπίασι* cet.

Accusativum pluralem primitus notam *νς* habuisse dialectus Cretensium multis confirmat exemplis, ut *πρειγεύτανς*, *κόσμονς*, *τόνς*, *τάνς* (vid. Hey, de

dialecto cretica, pag. 50), σιατέρανς, ἐπιβαλλόνιανς (Caueri Del. n. 37), itemque sanscrita lingua, quæ illud *n* servavit in vocibus masculinis, quorum themata in *a, i, u, r* cadent: *açvân, avîn, súnûn, dâtrîn, s* enim secundum regulas vulgares evanuit. Vocabula vero, quorum themata in *o* exeunt propter ν ejectum accusativum apud Dores in ως præbent e. g. τὼς Μήδως Lysistr. 1253, ἀγασώς 1301, alia.

Dualis numeri vestigia nonnulla etiam reperiuntur in exemplis nostris, et primum quidem commemoranda est Laconum jurandi formula maxime frequentata: ναὶ τὼ σιώ Lysistr. 81, 86, 90 cet.; ἀμφοῖν Thuc. V, 79, ποδοῖν Lysistr. 1310, 1316. [Dualis forma singularis ἀκούετον, Acharn. 733, in dubitationem est vocanda.]

De numeralibus.

Nihil singulare numeralia, quæ in doricis exemplis præmissis occurrunt, præ se ferunt aut a vulgari dialecto sejuncti. Præterea hæc tantum leguntur: ἑνός Lysistr. 1005, ἕνα Them. c. 21, Ap. Lac. pag. 273, de gerrul. pag. 618, 17, ἕν Consol. ad Apoll. pag. 131, 15, μίαν Acharn. 810, μιᾶς Lysistr. 1000, quæ omnes formæ ad primigenium *sam* referendæ sunt, ut εἷς vel ἧς pro ἕνς i. e. σενς sit, fem. μία pro *samja, samia, smia*, unde μία incipienti litera σ amissa exstitit, τρεῖς Dem. or. 18 § 91 (sev. dor. τρῖς), τρία Them. 21, πέντ' Acharn. 780, Lyc. c. 20, εἴκοσι Dem. or. 18 § 90 (dor. ϝίκατι, ἴκατι, εἴκατι), ἕκατον ib., τριάκοντα Lyc. c. 6, πεντήκοντα Thuc. V, 79.

De pronominibus.

Primæ personæ pronomen Dorum proprium ἐγών, sanscrito *aham* respondens, quod pro pristino *aghama* esse credo, in Acharn. 748, 754, Lysistr. 983 et (particula γα addita) in Acharn. 736, 764, Lysistr. 986, 990 occurrit. Vulgaris autem forma ἐγώ (Acharn. 810, Lysistr. 117, 1174, 1243, Them. c. 21) ne ab inscriptionibus quidem doricis est aliena (vid. Ahrens. dor. dial. pag. 247). Dativus ejusdem pronominis non solum encliticum μοι Acharn. 738, 772, Ages. c. 11, cfr sanscr. *mê* (*ma-i*), sed etiam ἐμίν Acharn. 733 præbet, quod sine dubio ad ἐ-με-ΐν est referendum, locativi nota *-in* instructum, ut *ta-sm-in, a-sm-in*, alia ejusdem generis ostendunt.

ἁμές Lysistr. 168, 1162 vere doricum esse inscriptiones satis confirmant. Forma autem æolica ἄμμες (cfr vedicum *asmê*, vulg. *asmân, asmat* cett.). Lyc.

c. 20 c. 21, Arat. c. 14, Cons. ad Apoll. pag. 131, 15 et ἄμες Inst. Lac. pag. 294 incuriæ librariorum tribuenda in ἁμές corrigi debet. Genitivi forma ἁμῶν Lysistr. v. 168, Dem. or. 18 § 91, Demetr. c. 9 inscriptionibus etiam firmatur. In dativo pro ἡμῖν Dores ἁμίν (æol. ἄμμιν) præbere grammatici tradunt (vid. Ahrensii dor. dial. pag. 259): Acharn. 832, Lysistr. 1081, 1297. ἁμῖν autem in Acharn. v. 821 legitur, quæ quidem forma ad primarium *asma-in* propius accedit. Legitima dorica forma accusativi est ἁμέ Lysistr. 87, 96, 1099, 1250, 1254, 1265 Dem. or. 18 § 90; ἄμμε, quod in Ap. Lac. pag. 276, 5 legitur in ἁμέ tuto corrigatur, neque commendanda est attica forma ἡμᾶς Lysistr. 1244; bona sane est emendatio Engeri χαμ' αὐτώς, legendum tamen censeo χἀμαυτώς, ut ἐμαυτόν pro ἐμὲ αὐτόν dicitur. Simplex illud αὐτώς obscure ponitur ab Ahrensio (dor. dial. pag. 261).

In dorica dialecto nominativus secundæ personæ τύ est, qui legitur Acharn. 775, 7, Lysistr. 1188 cet.; atque etiam in Ages. c. 21, Lacæn. Ap. pag. 299, 16, De coh. ira pag. 556 legitimam formam τύ restituendam censeo. Genitivi formæ hujus pronominis sunt τεῦ Pyrrh. c. 26, Ap. Reg. pag. 228, Lacæn. Ap. pag. 298, 2 et σεῦ Xen. Hell. III, 3, 2, quod tamen sine dubio in τεῦ corrigere licet. In dativo a Pindaro et Theocrito frequentatur τίν Lyc. c. 20 pro τεΐν, quam formam grammatici sæpe commemorant. In Ap. Reg. pag. 229 τίνη est particula νη addita, sed alterum ν plane evanuit, debuit enim esse τίννη. Neque deest τοι (cfr vedicum *tvê* = *tvai*) pro vulgari σοι, e. g. Acharn. 788, Ap. Lac. pag. 291, 55, Lyc. c. 20 cet. Accusativus inter τε: Acharn. 779 (cod. R.), Lacæn. Ap. pag. 299, 10 et τυ Acharn. 730, Equit. v. 1225, Ap. Reg. pag. 228 variat.

In numero plurali idem pronomen has præbet formas: ὑμές Acharn. v. 760, 761, ὑμῶν Lyc. c. 20, æolicum ὔμμιν Tit. Flam. c. 12 in ὑμίν est corrigendum. In accusativo vere dorica forma ὑμέ plerumque obvia est e. g. Acharn. 737, 739, Lysistr. 87, 1076, Xen. Hell. IV, 4, 10. Hæ omnes formæ cum sanscr. *yušmān*, *yušmat* cet. sunt conferendæ.

Nihil digni, quod commemoretur, tertia habet persona præter formam νίν, Acharn. 775, ad radicem pronominalem ι referendam, ut νιν ortum sit ex ιμιμ (unde epicum μιν), dorica autem dialectus ex ινιν formam νιν progenuit, cfr lat. *im* l. *em* pro *em-em* (Fest.) et sanscr. *imam* et *imâm*.

Inter possessiva pronomina tantummodo τεάν (cfr *tava* et *tuus* = *tovos*) Lysistr. 1249, Arat. c. 14, et ἁμοῖσι Lysistr. 1181 doricum præbent signum.

Reliquorum pronominum maxime a vulgari ratione abhorret unum, demonstrativum τῆνος pro vulgato ἐκεῖνος: De coh. ira pag. 556, τήνω Ap. Reg. pag. 229, Lacæn. Ap. pag. 297, quod ad radicem *ta* cum themate *aina* conjunctam, revocare licet (cfr Windisch. Curt. Stud. II pag. 275); Vulgaris autem forma ἐκεῖνο Acharn. v. 820 usurpatur.

Articulus, cujus propria vis nihil a pronomine differt, a vulgari flexione in eo recedit, quod nominativus pluralis pro οἱ et αἱ in antiquissimis monumentis doricis τοί et ταί præbet formas, respondentes sanscritis formis *tê, tâs*, gothicis þai, þô-s, island. þeir, þær; τοί enim legitur in Lysistr. 981, 995, Acharn. 759, Thuc. V, 77, Lyc. c. 20, et ταί in Lysistr. v. 173, 999, Thuc. V, 79, Lys. c. 14. Vulgares autem formæ οἱ et αἱ, quæ in monumentis recentioris ætatis leguntur, ad analogiam nominativi singularis sunt accommodatæ.

Cum articulo arcte cohæret in græco sermone pronomen relativum, quod præter vulgares et legi convenientes formas a spiritu aspero incipientes: ἅσπερ Lysistr. 1164, ἅ Acharn. 799, Ap. Reg. pag. 230, 6, ὧν Consol. ad Apoll. pag. 131, 15, etiam articuli formas adhibet: τοί Lysistr. 1302, τᾷ 1306, τῶπερ Thuc. 77, 79, τοῖσπερ 79, τῶν Acharn. 761, 870. Similiter in Acharn. v. 762 adverbium τώς pro ὥς ponitur.

Interrogativum σά Acharn. 757, quod per τί (melius τίνα) scholiastes interpretatur, jam supra explicavimus, cfr compositum rel. ἅσσα Ap. Lac. pag. 268, 3 ex ἅτjα. Ceterum indefiniti et interrogativi pronominis, quod est τις, declinatio solitam sequitur rationem, e. g. ἅτις Lysistr. 1249, ἅντινα Thuc. V, 79, τίνος Acharn. 775 cet.

Vulgarem formam demonstrativi pronominis ταδί Acharn. 744, doricæ dialecto minus convenientem, Ahrensius in ταδή mutatam vult.

De formis verborum.

Primigenia forma terminationis secundæ personæ sing. *tva* fuisse videtur, quæ, jam in sanscrita lingua in *si, s, tha, dhi* mutata, apud græcos formas σι, σ, θι, θα l. σθα accepit. Pleniorem tamen terminationem σι forma sola ἐσσί, quæ etiam Homero frequentatur, præbet: Ages. c. 21, Pyrrh. c. 26, Ap. Lac. pag. 259, 57, 287, 11. Contra medialem igitur formam imperativi ἔσο Lacæn. Ap. pag. 298, 9, 299, 16, cum sanscrito *sva* pro *as-sva* et Homerico vel æolico ἔσσο comparatam, vix ulla dubitatio est movenda, ut fecit Ahrensius (dor. dial. pag. 321). Neque a vulgari ratione hæ formæ imperativi verborum sine thematica vocali formatorum recedunt: ἴσθι (scr. *viddhi*), Acharn. 783, ἴθι (scr. *ihi*)

Lysistr. 1271, γνῶθι (scr. *gânîhi*) Plut. de garr. pag. 618, 17. Valde autem difficilis ad explicandum est terminatio σθα, quam tamen in uno tantum exemplo χρῆσθα Acharn. 778 habemus. Quum enim ad sanscritam terminationem perfecti *tha* proxime accedat, non facile perspicitur, unde venerit litera σ superflua. Jam vero Boppius (vid. Gram. Comp.[2] § 454) originem analogiæ tribuit, suspicatus ex formis οἶσθα pro οἶδ-θα (scr. *vêt-tha*, zend. voiçta, goth. *vais-t*) et ἦσ-θα (scr. *âs-i-tha*) σ ad reliqua verba esse propagatum, cum terminatione θα vel potius *ta* compactum et coagmentatum. Haud multum a Boppii sententia abhorret Osthoffii, qui ex verbis litera dentali omnino terminatis illud σ fluxisse putat (vid. Kuhn, Zeitschr. XXIII pag. 320 sqq.), ad formas fictas πέποισθα, λέλησθα, εἴωσθα, εἰλήλουσθα, alias ejusdem generis provocans. Curtius autem (Verb. I[2] p. 105) subtiliorem quam veriorem, ni fallor, explicationem proponens, σθα ex *tva* assimulatione et dissimulatione, ut ajunt, directo exstitisse opinatur, sed nihil simile in verborum formatione reperimus, neque multum valet ad demonstrandum illud τέτταρες ex *katvaras*. Ac quum analogia in verbis verborumque formis fingendis etiamnunc tantum valeat, non est, cur Osthoffii et Boppii sententias prorsus rejiciamus, præsertim quum eadem sonorum conjunctio in crebris terminationibus σθε, σθον, σθην, σθω, σθων, ubi σθ e duplicato *tva* exstitit (vid. Curt. Verb. I[2] pag. 95), admodum adjuvare potuerit ad σ cum terminatione θα connectendum. Eadem analogiæ vis dominari videtur in zendicis formis, quales sunt *thrāz-dum*, *çāz-dum* (vid. Schleich. Comp.[4] § 284) comparatis cum *māz-dum* et *daz-dum* (scr. *dadhvam*). In sanscrita autem lingua desinens *s* ante *dh* aut omittitur aut in *d* mutatur, e. g. *çâdhi* ex *çâs*, *çakâdhi* l. *cakâddhi* ex *çakâs*, ut vix suspicari possimus *sdhi* vel *sdhvam* terminationes umquam viguisse. Eodem modo *kṛtya* et *yutya* formæ *t* ex formis *kṛ-tvâ* et *yu-tvâ* assumpserunt, quum radices sint *kṛ* et *yu*, ut analogiam agnoscas.

Neque magis defenditur latinorum terminatione *sti* græcorum σθα, quum *s* literam radici *es* deberi veri simillimum sit (cfr Corssen, Auspr. I[2] pagg. 595, 610 sq., 616 sq.), aut terminatione plur. pass. et med. -μεσθα, quæ ab Homero aliisque poetis metro cogenti adhibetur, ut in exemplis nostris hæ formæ: ποιησώμεσθα Lysistr. 1006, ἐσσόμεσθα Lyc. c. 21, Inst. Lac. pag. 294, 15, quæ tamen doridi adversantur, ut ex inscriptionibus apparet et locis Aristophaneis, Acharn. 756: ἀπολλοίμεθα, Lysistr. 183: ὀμιόμεθα, 1096: ἀμβαλώμεθα, 1164, δεόμεθα, 1270: πανσαίμεθα. Origo græcæ terminationis μεθα ex primaria forma *matva* est repetenda, unde etiam activi nota μες exstitit. Respondens

autem sanscrita forma est *mahê* pro *madhê*, ut satis ostendit zend. *maidê*, quas formas ad *ma-tva-tva* Curtius (Verb. I[2] pag. 91), refert.

Doricam dialectum terminationem tertiæ pers. sing. τι immutatam servasse in verbis sine thematica vocali declinatis inscriptiones nonnullis exemplis ostendunt (cfr Ahr. dor. dial. pag. 311 sqq.) et unum exemplum Aristophaneum φατί (scr. *bhâti*) Acharn. v. 771, ne commemorem formam ἐστι omnibus dialectis communem.

Propriam terminationem, ut jam supra dixi, etiam possidet prima plur. persona in dorica dialecto -μες (cfr scr. *mas*, vedice *masi*, lat. *mus*): ἵκομες Acharn. 750, ὑποκεκύφαμες Lysistr. 1003, ἐποιήσαμες Ap. Lac. p. 257, 41 cet., vulgatam igitur terminationem μεν semper correxi.

Etiam majorem constantiam exhibet tertia pluralis persona act. in primaria terminatione servanda non solum in tempore præsenti, sed etiam in perfecto, quod formam antiquiorem quam ipsa sanscrita lingua, ubi *-us* mutilata terminatio valet, frequentat, e. g. ἑστύκαντι Lysistr. 996, ἑαλώκαντι Lys. c. 14, τεθνάκαντι ib.

Præsentia. Inter verba sine thematica vocali formata maxime est memorabile verbum εἰμί, quæ quidem primæ personæ forma in Theocr. IV, 30 et Epicharm. 19 legitur. Ahrensius tamen (dor. dial. pag. 318) severioris doridis ἠμί proprium fuisse suspicatur, sed talis forma, fortasse propter ἠμί = φημί evitata, in nullo Dorum monumento occurrit, nam in C. I. n. 8497: ΔΑΣΤΑΣΗΜΙ nomen artificis esse potest. Δαστασημίον igitur aut Δαστασήμιος legendum est, cfr C. I. 8490: Ὀνησίμου, 8491: Ποείμου, 8493: Στατί[ου] ἔργον.

Prima plur. persona est εἰμές Ap. Lac. pag. 290, 46, Inst. Lac. pag. 294, 15, Lyc. c. 21. Ahrensius autem (dial. dor. pag. 320) ἐσμές aut ἠμές desiderat. Sed partim ἐσμές nullo certo literarum documento probatur (ac vereor, ne Dores illa sonorum σμ conjunctione non admodum delectati sint), partim ἠμές deterioribus nonnullis libris Theocriti (Id. XV, 73: εἶμες k, ἦμες*) e. m. ὦμες p, v. 89 ἠμές e, 91 ἐμές m, ἠμές e) tantummodo probatur. Formam autem ἠμές propter imperf. ἦμες evitatam esse credo. Tertia plur. persona ἐντί Thuc. V, 77, 79, Them. c. 21 ex ἐσ-εντί (scr. s-anti), ἐ-εντί in ἐντί mutata est, cfr participium ἐών, ὤν pro ἐσών.

Conjunctivi et optativi formæ: ἦ Lysistr. 174, Thuc. V, 79 et εἴη Lysistr.

*) Hic formas imperfecti et præsentis inter se confusas esse evidentissime apparet.

1266 nihil a vulgari ratione discrepant, ὦσιν autem Ap. Lac. pag. 257, 41 in ἔωντι aut ὦντι est mutandum.

Verba, quæ vulgo contracta vocantur, quum vulgatam flectendi consuetudinem sequuntur e. g. δοκῶ Ages. c. 11, ποιοῦντι Lyc. 20 (severior doris ποΐοντι desiderat, ut ποΐωντι tab. Her. I, 85 satis declarat), tum severioris doridis notâ signantur, ut ἐπαινίω Lysistr. 198, μογίομες 1002, διαπεινᾶμες Acharn. 751, σιγῆ De coh. ira pag. 556, 12, πειρῆσθε Acharn. 834.

Laconicum verbum οἰῶ Lysistr. 156, 998, 1256 forma contracta ex οἰέω habenda est, ut ex vulgata futuri forma οἰήσομαι concludi potest, quamvis et forma οἴομαι (Epich. 56), cum vocali thematica instructa, et οἶμαι (Epich. 100), sine vocali thematica formata, a dorica dialecto non sint alienæ.

γίνεται Acharn. 795, ut etiam in cod. R legitur, sola est dorica forma titulis probata (Ahr. pag. 112).

Mira forma conjunctivi: ἐπιστέωνται Dem. or. 18 § 91, quam ionicam appellat Ahrensius (dor. dial. pag. 22), dorice ἐπιστάνται sonare debuit, cfr φᾶντι tab. Heracl. I, 117, ἐπιστᾶντι C. I. 2556, 2568.

Hæc imperfecta a vulgari ratione discrepant: ἦμες pro ἦσμες (scr. *âs-ma*) Inst. Lac. pag. 294, 15, Lyc. c. 21 et tertia pers. plur. ἦν, vulgo ἦσαν (scr. *âs-an*) Lysistr. 1260. Tertiam sing. personam ἦς pro ἦσ-τ sonare debuisse et ipsa formandi ratio et linguæ cognatæ ostendunt, cfr sanscr. *âs-î-t*, ved. *âs* pro *âs-t*, lat. *er-at* pro *es-at*, neque aliter testantur veteres grammatici (Ahr. dial. dor. pag. 326), exemplaque Epicharmi, Sophronis, Alcmanis, Theocriti idem affirmant. In nostra tamen exempla cuncta (Ap. Reg. pag. 229, Lacæn. Ap. 297, Lyc. c. 20, 25) vulgaris et attica forma ἦν irrepsit, quod quidem ignoratione vel negligentia librariorum facile fieri potuit.

Augmento singulari conspicua sunt, ut supra diximis, ἄρχεν Lysistr. 998, ἄγεν 1255, κατᾶγεν Them. c. 21; ᾤμαν Ap. Lac. pag. 292, 67 non cum præsentis forma οἰῶ convenit. ἐθάλλεον Cons. ad Apoll. pag. 131, 15, poeticum est.

In futuro formæ vulgatæ et vere doricæ vel facillime inter se confundi possunt accentus signo prave collocato e. g. φθασῶ Ap. Lac. pag. 257, 41 (libri: φθάσω), πραξῶ Ap. Lac. pag. 268, 3 (libri πράξω), μαχήσομαι Ap. Lac. pag. 277, 15 pro μαχησόμαι, οἰμώξονται Ap. Lac. pag. 289, 40, dorice οἰμωξόνται, κοΐξετε Acharn. 746 versu ipso munitur, ἀείσω Lysistr. 1243 pro ἀεισῶ, ἐπιβήσῃ Pel. c. 34 pro ἐπιβησῇ, vere doricæ autem hæ sunt: φασῶ Acharn. 739, δοξεῖτε 741, πειρασεῖσθε 743, γρυλλιξεῖτε 746, ἡσεῖτε 747, καρυξῶ 748, ἀποισῶ 779, ἑξεῖ 787.

Verbi *εἰμί* hæ futuri formæ occurrunt: *ἐσσόμεσθα* Inst. Lac. pag. 294, 15, Lyc. c. 21 metro cogente, *ἐσσούμεθα* vel *ἐσσόμεθα* dorica ratio postulat, *ἐσσοῦνται* in Thuc. V, 77, 79 est, *ἐσσόνται* autem in tabb. Heracl. legitur. *ἔσσεται* Pyrrh. c. 26, 19, Homero frequentatum, in *ἐσσεῖται* mitioris doridis formam corrigatur, *ἔσται* Acharn. 792 attico poetæ tribuendum est. His igitur formis comparatis et consideratis concludere licet, *ἐσ-σjομαι* primigenium esse statuendum, quod in *ἐσσίομαι*, *ἐσσέομαι*, *ἐσσούμαι* gradatim abiit, immo vero in *ἐσσόμαι* *j* prorsus amisso, ut declarat *ἐσσόνται* supra allatum, neque aliter Iones *ἔσσομαι*, *ἔσσεται* nacti sunt.

Ut enim in sanscrita lingua ad futura formanda *-syâmi* usurpatur, quod futurum esse verbi *as-mi* satis persuasum nobis esse debet (cfr Bopp, Krit. Sansk. Gram.[4] § 329), quamvis non simplex adhibeatur, optativus enim *syâm* cum eadem radice *ya* compositus munus futuri etiam suscepit, neque significatio admodum diversa est (vid. Curt. Verb. II, 291 sq.), cfr lat. *veham*, *vehes* alia ejusdem generis, ubi conjunctivus et optativus futuri vim susceperunt. Illud *σ*, cui nulla propria vis inest ad futuri significationem efficiendam, a radice *as* profectum cum *ya* adeo coaluit, ut non solum in sanscrita lingua in futuris semper frequentetur, sed etiam in græco futuro summum sibi pondus *) asciverit atque tam late manaverit, ut cum ipso verbo *εἰμί*, cujus radicis *σ* ipsum continet, denuo arctissime connectatur, excepta atticorum forma hujus verbi.

Perfecti terminationes a vulgatis discrepantes *μες* et *αντι* jam supra commemoravimus, neque multum a ceteris dialectis dorica in perfecto formando abhorret. Reduplicatione enim, ut vulgo, perfectum indicatur, aut in radice duplicata, ut *ὄπ-ωπ-α* Lysistr. 1157, *ἀπ-όλ-ωλ-εν* Ap. Reg. pag. 230 (Archidami), *ἀπ-ολ-ώλ-ε-κεν* Ap. Reg. pag. 230, 6, Ap. Lac. pag. 258, 45, aut in repetitione incipientis consonæ simul cum sequenti vocali extenuata in *ε*, ut *ὑποκεκύφαμες* Lysistr. 1003, *τεθνάκαντι* Lys. c. 20 cet.

Doricæ dialecti plane propria est perfecti forma *ἄκουκα* (cfr grammaticum in Ann. Oxon. IV, 188, 14), Ap. Reg. pag. 230, 9, Ap. Lac. pag. 259, 57, Lys. c. 20, Ages. c. 21, quæ cum attica forma *ἀκ-ήκ-ο-α* pro *ἀκ-ηκ-οϝ-α* comparata ab initio apud Dores *ἀκ-ακου-κα* sonuisse evincitur, sed propter similes sonos cumulatos, ad pronuntiandum semper difficillimos, illa forma est evitata et in *ἄκου-κα* reduplicatione omissa decurtata, ut eadem fere ratio valeat inter atti-

---

*) Inter se comparentur *βοαθησίω* (C. I. 2554), *φυλαξίομεν* (3048) et *οἰσόντι* Heracl. I, 102, *ἐργαξόνται* I, 46, ut illius *σ* vis intelligatur.

cum ἀκήκοα et doricum ἄκουκα atque inter vetus ἐδ-ήδοϝα et recentius ἐδήδοκα (vid. Curt. Verb. II, 213). Eodem modo omissa syllaba reduplicationis perfecta sanscrita *āra, āva, āsa* (Delbr. Altind. Verb. 113) orta esse possunt, ut pro *ar-ār-a, av-āv-a, as-ās-a* sint. Aliquantum similis inclinatio in ἀγή-οχα pro ἀγήγοχα (cfr Curt. Verb. II, 214) cernitur. οἶδεν autem Lysistr. 1250 omnibus græcis dialectis commune sine reduplicatione est, ut sanscritum *vêda* (cfr Delbr. Altind. Verb. 121).

Formam ex themate perfecti fictam πεθναξούμαι legimus in Ap. Lac. pag. 268, 3, ac si medialis forma recentior est (vid. Curtii Verb. II, 244), per se doridi maxime commendatur antiquior (cfr Ahr. dor. dial. pag. 290), sed nihil hac in ne pro certo affirmari potest.

Inter aoristi formas, quas commemoremus, dignas, est mira illa ἀπεσσύα *) Xen. Hell. I, 1, 23, Alc. c. 28 jam commemorata, quæ in vulgata lingua ἀπεσσύη sonuisset, ut aoristi formam agnoscas, quæ vulgo at nomine falso passiva vocatur. Quia enim forma ipsis terminationibus activa esse indicatur et prope consimilis est aoristo activo verborum quorundam sine thematica vocali formatorum e. g. ἔβην, ἔστην, ἔπτην, ἔσβην, ἔσκλην, ἑάλων, ἔδυν, ἔφυν, valde suspicari licet has formas arcte inter se cohærere, differunt vel maxime eo, quod passivus aoristus, qui vocatur, thematica vocali auctus est. Eodem modo enim ἔδῡν et ἔφῡν in ἐδύην et ἐφύην exissent, si vocalis thematica esset addita, ut radix ῥυ ἐρρύην præbet. Ac re vera formæ auctæ inveniuntur e. g. διεκδυῆναι et πτυῆναι (Hippocr.) (vid. Curt. Verb. II, 329). Neque hic omittendus est infinitivus huc pertinens κατακαᾶμεν Lyc. c. 20, cfr vulg. καῆναι (καυ l. καϝ). Significatio quoque non valde diversa videtur (cfr Kühner, A. G.[2] I pag. 560), ex intransitiva enim aut reflexiva vi, quæ et in exemplis supra allatis prævalet et in huc pertinentibus verbis a Curtio enumeratis in libro illo, qui de verbo græco est (II pag. 325 sq.), passiva vis facile proficiscitur; neque ex addita radice *ya* aut terminationum similitudine cum terminationibus verbi εἰμί passivus sensus elici potest, ut satis declarant hæ formæ ποιοίην, ποιήσω, ἐποίησα, in quibus radices illæ insunt.

---

*) Fabula ærea Olympiæ effossa (vid. Caueri Del. 116) aoristi formas ἀνατεθᾶ, δοθᾶ, ἀποσταλᾶμεν præbet, quæ satis ostendunt in aoristo *ā* primigenium in græca quoque lingua antiquissimis quidem temporibus valuisse. Quam ob rem nemini mirum videri debet, Laconum quoque dialectum ejusmodi vestigia antiqua servavisse, ut sunt ἀπεσσύα et κατακαᾶμεν Plut. Lyc. c. 20.

Aoristus primus passivi, qui vulgo dicitur, cujus hæc exempla παχυνθῆ, ἀναχνοανθῆ Acharn. 791. συνεκρίθη, διεκρίθη Consol. ad Apoll. pag. 131, 15 habemus, ex forma simplici, non usitata ἔθην fortasse repetendus est, reflexivo sensu prædita, ut ἔστην intransitive et ἔστησα transitive usurpatur. Eandem igitur rationem fuisse credo inter ἔθην et ἔθηκα; ἐλύθην igitur est: solutum me posui, solutionem consecutus sum i. e. solutus sum. Atque sanscrita quoque radix *dha* medialem vim "consequi" (Grassmann, Wörterb. zum Rigv. p. 661, 31) interdum præbet. Sed alii aliter de hac re sentiunt (cfr Morph. Unters. p. 78 sqq.).

Imperativi terminatio ον: ἄντεινον Acharn. 766, ὅρμαον Lysistr. 1247 non a doride aliena est, cfr C. I. 1907: αὔδασον. Contra præceptum grammaticorum, quo imperativus aoristi secundi in -ον exire dicitur (vid. Ahrens. dor. dial. pag. 303 sq.), in Lysistr. 1263 et 1297 μόλε legitur itemque λάβε 1242.

Infinitivus activi duplicem terminationem in dorica dialecto præbet: μεν et εν, illam in verbis sine vocali thematica formatis reperimus, hanc in verbis illa vocali instructis. Prioris generis hæc exempla collegimus: ἦμεν Acharn. 741, 771, 775 (ἤμεναι), Dem. or. 18 § 91, Lyc. 6 et 19, Lacæn. Ap. pag. 300, 26, 29, εἶμεν Thuc. V, 77, 79. ἀποδόμεν Lysistr. 1163, Thuc. V, 77, δόμεν ib., Dem. 18 § 91, ἀφέμεν Lyc. c. 20, cfr Caueri Del. n. 35, ἀνίεμεν ib. n. 58. Huc eodem pertinent, ut jam supra diximus, διακριθῆμεν Thuc. V, 79 [cfr ἀποκριθῆμεν Caueri Del. n. 18 (Argolis), δοθῆμεν Rang. 820] et κατακαᾶμεν Lyc. c. 20, pro κατακαϝᾶμεν (cfr Caueri Del, n. 91, 12 ’ποστᾶμεν). Ad similitudinem horum verborum etiam perfecti infinitivum conformatum fuisse credo, ut ex formis πεφυτευκῆμεν tab. Heracl. I, 143, πεπρωγγυηκῆμεν ib. 151 concludi potest, unde in Lys. c. 14 pro ἑαλώκειν ἑαλωκῆμεν aut ἑαλώκεν *) merito postulatur, ἑαλώκην autem, quæ forma ab Ahrensio (pag. 330) etiam proponitur, æolica est, ut ostendunt τεθνάκην Caueri Dial. Del. n. 123 D (Eresus) et ἐπιτεθεωρήκην ib. Alterum genus in εν exit e. g. φέρεν Acharn. 739, γράφεν 788, θύεν 792, παίειν autem v. 835 attico poetæ debetur, μυσίδδειν Lysistr. 1076 metrum postulat, ἄγειν autem in v. 169 non necessario versus desiderat. χαίρειν Ap. Lac. pag. 257, 41 aliaque ejusdem generis apud Plutarchum et Demosthenem mutare non audeo. — Verba contracta terminatione εν instructa fuisse luculentissime verba in -έω exeuntia ostendunt e. g. διοικέν Caueri Del. n. 67, I, 8 (Thera), λειτουργέν ib. IV, 29, 31; ἐνοικέν n. 81, 23 (Delphi). In nostris tamen exemplis recentior terminatio ειν semper occurrit, inter-

*) Cfr δεδώκεν in titulo Nisyrio n, 166 R, ubi Ahrensius (p. 573) εν ex ην correptum putat, sed perperam.

dum incuria librariorum credo: καλεῖν (καλέν) Inst. Lac. pag. 295, 29, δεῖν autem p. 296, 39 jam in titulo vetustiore (Caueri Del. n. 43) simul cum formis in εν legitur; sed haudquaquam opus est plura exempla hujus generis enumerare.

Hic etiam liceat nominare aoristi secundi activi formas, quas antiquitus etiam in εν exisse nullo contractionis indicio relicto inscriptiones satis confirmant. Hæc vero exempla afferre placet: ἐμμενέν Caueri Del. 17 (Argolis), ἀφελέν ib. 39 (Alliaria), ἐξελέν ἢ ἐνβαλέν 47 (Creta), συναγαγέν 67, I (Thera). Vix igitur dubitare possumus, quin ἰδεῖν Lysistr. 118 depravatum sit et in ἰδέν non, ut Bergkius fecit, in ἰδῆν corrigendum, itemque Plut. de tranq. an. pag. 576, 32 ἰδέν et σιγέν Lysistr. 1004 legamus. Ac fortasse ἐλθεῖν Thuc. V, 79 in ἐλθέν mutari debet, sed eadem forma ἐλθεῖν Quæst. græc. p. 368, 36 et Them. 21 immutata relinquenda est.

Quid de infinitivo verborum in όω exeuntium statuendum sit, unum exemplum ὑπνῶν pro ὑπνόεν Lysistr. 143 docet.

Infinitivi terminatio ην apud Dores soli contractioni debetur ex αε pro αϳε, cujus generis hæc habemus exempla: πεινῆν Acharn. 734, πλαδδιῆν Lysistr. 171, ὁρῆν 1077, κνισῆν Dem. or. § 66, δρῆν (δρᾶν) Alc. c. 28, Hell. I, 1, 23, κατακονῆν Cleom. c. 2, 3, νικῆν Ap. Lac. pag. 258, 45, Ap. Reg. pag. 230, 6. Consentiunt inscriptiones, ut Rang. 356, ubi συλῆν et νικῆν leguntur.

Contra Ahrensium igitur (dor. dial. pag. 303, 158, 5) affirmo neque apud Lacones neque apud ceteros Dores infinitivum umquam in ην exisse, nisi in verbis contractis in άω exeuntibus; omnes reliquos igitur infinitivos in ην exeuntes æolicæ dialecto tribuendos censeo, ut συμφέρην Caueri Del. n. 119 (Mitylenæ) ὑπάρχην n. 116 (Elis) 121 (Perdoselena), ἔλθην, συνέλθην n. 119, ἀποθάνην n. 123 (Eresus), στεφανώθην n. 127 (Cumæ), γενήθην ib.

Hos omnes infinitivos ad analogiam formarum, quales sunt δοκῆν n. 123 D, καλῆν, ἐπαινῆν n. 127 (Cumæ), quarumque præsentia in -ημι exeunt, formatos esse arbitror. Neque vero exempla deficiunt, quæ ad similitudinem verborum in -μι exeuntium infinitivum redegerunt, e. g. ὑπαρχέμεν, ἐγγραφέμεν n. 100 (Thess.), cfr δόμεν ib. Qod si ita est, valde adducor, ut credam grammaticos erravisse, quum dicunt doricos esse infinitivi formas in -ην exeuntes (vid. Ahr. dor. dial. pag. 158 anm. 8), confundentes, ut sæpissime fit, dorica et æolica. Corrigendæ igitur sunt infinitivi formæ correctæ, quæ sunt ἀπιάλλην Thuc. V, 79 et ἀλέξην Thuc. V, 77.

De Particulis.

Quum vix dubitari possit, quin particulæ plurimæ casuum formæ quasi immotæ et pigræ re vera sint, illas ita vel optime explicari posse existimavi, si ad primarias formas per casus distributæ reducerentur. Liceat igitur exemplum manifestum ex sanscrita lingua sumptum præmittere, quo res plane illustratur, est quidem: *ćiram* (acc.), *ćirena* (instr.), *ćirāya* (dat.), *ćirât* (abl.), *čirasya* (gen.), *ćire* (loc.); quæ omnes variæ formæ ejusdem adjectivi *ćiras* (scil. *kāla* = longum tempus) idem fere atque *diu* significant (vid. *Autenrieth*, Terminus in quem pag. 8). Eodem modo Hebræi adverbialiter nominum formas adhibent, e. g. בֵּין (intervallum) inter, בַּעַד (distantia) pone (l. c. pag. 9).

In his particulis instrumentalis casus cernitur:

ἁμᾶ (scr. *samâ* una) Lysistr. 999, 1244, 1259, 1316. *παντᾶ* ib. 169, 1013, 1096. *πᾶ* Acharn. 732, 785 cet. Ap. Lac. p. 292, 66, compos. *ὁπᾶ* l. *ὅπα* Lysistr. 1080, 1188, Thuc. V 77, 79 e radice pronominali *ka* ion. *κῇ*. *δή*, Acharn. 733, ad relativam radicem *ya*, unde *ȷα*, *δȷα*, *δα*, *δη* gradatim explicantur, mire Curtius refert (Grundz. pag. 620), nam relativa vis a particula illa prorsus est aliena, atque *ȷ* in initio vocabuli positum vix efficere potuit, ut fieret *δ*. Multo simplicius ad demonstrativam radicem *da* hæc particula refertur, cfr scr. *idam*, lat. idem. Exempla non aliena *yadā* (zend.), *avadâ*, *idâ*, *hâdâ* (pers.), *anyadâ*, *sadâ*, *nityadâ* (sanscr.) Autenriethius attulit (l. c. § 12). *ἤ* (sanscr. *vâ*) Acharn. 734. *μή* (C. I. 11 *μά*) Acharn. 773, cfr sanscr. *mâ*. *ἅπερ* Lysistr. 84 et *ἅ* ib. 1317. Correpta interdum terminatio illa est, e. g. *πότερα* Acharn. 734, *μάλα* Lysistr. 81 (apud Homerum etiam *μαλᾶ*). *γα* (sanscr. *gha* l. *ha*). *-κα*, *-τα*, *-τε* (pers. *câ*, sanscr. *ća*). *οἴκαδε* cum zend. *vaeçmenda* comparatum Autenriethius huc eodem refert (l. c.), neque repugnant formæ, quales sunt: *πεδίονδε*, *πέδονδε* *πόντονδε*. Præpositiones *ἀνά*, *παρά*, *κατά* huc refer.

Locativi nota in his adest: *ἀεί* Acharn. 751, ad primariam formam *αἰϝεσι* revocandum, cujus radix in sanscrito *eva* (itio, cursus), goth. *aiv-s*, et in adjectivo nostro *ev-ig* inest. *αἰ*, Lysistr. 118 cet., locativus est reflexivæ radicis *sva*, primarium *σϝαι*, cfr osc. *svai*, umbr. *svē*, lat. *si*. *ἀμοθεί* Thuc. V, 77, rad. *sama*. *ναί*, Acharn. 730, 742 cet., locativus est pronominalis radicis *na*, attice *νή*, lat. næ. Et *πάλαι* et *πάλιν* locativos esse existimo radicis *para* (alius), quæ adest in sanscrita præpositione inseparabili *parā* (retro), græc. *παρά*, *περί* (goth. faur l. faura, island. fyri), cfr lat. perendie et peregre. *πρῴ*, Acharn. 1174 ad *πρόϝι* (primigenium *prava*, *pravai*), lat. præ = prai est referendum. Nec veri-

simile non est præpositiones *ποτί* (cret. *πόρτι*, arc. *πός*, sanscr. *prati*) *περί, ἀμφί* pro locativis esse habendas.

Ablativi terminatio *-at* in *ως* conversa persæpe in adverbiis frequentatur e. g. *καλῶς, κακῶς*, alia. *ὁμῶς*, Lysistr. 144. *τώς*, Acharn. 762, cum vedico tât, ita, sic, prorsus congruit. *ἅς*, Lysistr. 173, pro *ἅϝας* (sanscr. *yâ-vat*) esse vulgo existimant.

Jam de ablativi suffixo *-tas* est agendum, quod in *ἐκτός* Thuc. V, 77 invenimus, cfr sanscr. *âdi-tas*, ab initio, *ya-tas*, unde, et lat. in-tus, coelitus. Idem suffixum *tas* l. *dhas* (sanscr. *adhas*) in *πρόσθ'* l. *πρόσθα* Consol. ad Apoll. pag. 131, 15 inesse credo, conferas velim *ἔμπροσθα, ὄπισθα, ἔνερθα, ὕπερθα* itemque *ὅθεν, ὅθενπερ* Acharn. 821, *τηνῶθεν* 754, quippe quum hoc suffixum idem esse etque laconico *-σας* l. *σα* (= *θας* l. *θα*) exemplis Hesychianis *ἔξεσας· ἔξωθεν, ἔντεσα· ἔσωθεν, ἔξουθα· ἐκτός* satis comprobatur.

Huc etiam trahendum est *ἄνευ* Lysistr. 143, pro *ἄνεσα(ς)*, unde *ἄνεσο ἄνεο ἄνευ* gradatim explicari possunt, itemque *ἄνις* Acharn. 834, quod ex *ἄνισα* decurtatum esse existimo.

Explicatu valde difficiles sunt formæ: *οἴκαδις, οἴκαδες*, Acharn. 742, 779, sed fortasse in illo *ις* l. *ες* inest præpositio *ες* l. *ις* post posita; *δ* igitur parasiticum est, et *οἴκαδις* ex *εἰκαῖς, οἰκαϳις, οἰκαδϳις* est explicandum, cfr *χαμάδις, ἄλλυδις, ἄμυδις*. Neque alio modo *κ* mihi explicari posse videtur in vocabulo *πολλάκις*, quod igitur pro *πολλακϳις* est, ubi *κ* consonæ *ϳ* originem debet.

Accusativum adverbialiter usurpari notissimum est; exempla obscuriora hæc sunt: *ιὦν*, Lysistr. 155, 1181, ad primarium *avam* referendum, *μάν* Lysistr. 144, cfr *δήν* (sanscr. *divam*) et *ἄντην, αἰές* Lysistr. 1266 (C. I. 5774) = *αιϝας*, *πρίν* ex *προιον* vulgo explicatur, *καν, κεν, κα* (sanscr. *kam*).

Errata.

pag. 6	lin. 26	ἀπεσσία	lege	ἀπεσσύα.
„ 14	„ 20	χρήδοιτε	„	χρῄδδοιτε.
„ 18	„ 16	πᾷ	„	πᾶ.
„ 20	„ 7	576	„	618.
„ 41	„ 25	consonans vocali	„	consonanti.

Om genetivsuffixet *-sja* i de germanska språken.

Af

RUDOLF WICKBERG.

I sin afhandling om det got. språkets slutljudslag (K. Z. II 161 ff.) söker Westphal förklara bibehållandet af slutstafvelsens vokal i gen. sing. af *a*-stammar (t. ex. *dagis*) genom antagandet att denna vokal ursprungligen varit lång, men lemnar oafgjordt om got. *dagis* framgått ur det fs. *dagas* eller om *i* här haft samma ursprung som i lat. *illius* gr. *ἐμεῖο* (anf. st. 171). Oriktigheten i denna förklaring uppvisades snart af Ebel (i K. Z. IV 148 ff.): en urspr. lång slutvokal, som skyddas af följande *s*, förkortas ej i got., såsom nom. plur. *dagos*, *gasteis* visar. Däremot förklaras alt på ett tillfredsställande sätt, om man härleder got. *-is* ur *-iza*, som i sin ordning uppkommit af *-asja* på samma sätt som *þizai* ur *þasjai*. Endast fn. erbjuder någon svårighet. Under det att nämligen eljes hvarje i böjningsändelserna kvarstående *s* öfvergår till *r*, har man i den nämda formen *s* i ordets slut. Denna svårighet löses emellertid genom antagandet af assimilation af *sj* till *ss* (*-asja* till *-assa*), som också verkligen finnes i pronominala gen. *þess, hvess.* Till denna Ebels förklaring sluter sig Lyngby i T. f. Ph. P. VI 27 f., hvaremot Gislason i samma årgång 236 "framför utvecklingen **barnasja*, **barnassa*, **barnass*, *barns* föredrager den kortare **barnasja*, **barnas* (*ja* apokoperadt som t. ex. *ns* i *fiska* af *fiskans*), *barns*" och förklarar bibehållandet af *s* ur behofvet att hålla nom. och gen. åtskilda. Emellertid har på sista tiden Ebels förklaring af gen.-ändelsen i fn. *barns*, som det synes, icke blott vunnit allmänt bifall, utan äfven utsträckts till det germanska grundspråket, enär redan i detta, såsom vi också senare

skola visa, öfvergången af *sj* vare sig till *ss* eller något annat ljud måste tänkas hafva försiggått (jfr Sievers, P. B. B. V 154: got. *dagis*, fn. *dags*, ags. *däges*, fs. *dages*, fht. *tages* af **dagesja *dagessa*; Bugge i A. f. N. O. H. 1870 s. 201, Heinzel, Ueber die Endsilben der altnordischen Sprache, s. 37, Paul i P. B. B. VI 172: "*dags* af **dagessa?*"). De försök, som blifvit gjorda att förklara den ifrågavarande ändelsen ur något annat suffix än *-sja*, hafva ej varit lyckliga. Benfey, "Ueber die indo-germ. Endung des Gen. sing. *îans*, *îas*, *îa*", vill (s. 24) i stället för *-sja* antaga *-sîa*, som dock snarare ökar än minskar svårigheten och för öfrigt är mycket tvifvelaktigt, jfr Leskien, "Die Declination im Slavisch-litauischen und Germanischen," s. 120. Penka "Die Nominalflexion der Indogerm. Sprachen" antager s. 179 f. *-asas*, ett antagande som emellertid är lika godtyckligt i fråga om de germanska språken som (s. 174) i fråga om fornpersiskan och grekiskan.

Mot den nu allmänt antagna förklaringen kan med fog den anmärkningen riktas att hon ej tager vederbörlig hänsyn till bestående ljudförhållanden. För att kunna förklara en kasusform: den fn. gen. på *s*, har man utan vidare antagit en öfvergång af *sj* till *ss*, utan att undersöka om en sådan öfverhufvud taget är möjlig på det germanska språkområdet. Det är denna sida af saken, som i det följande kommer att blifva föremål för en särskild behandling.

Låtom oss då först se till hvilka öden gen. ändelsen *-sja* och öfverhufvud konsonantförbindelsen *sj* undergått i de icke-germ. indoeur. språken. I sanskrit kvarstår *sj*, resp. *šj* öfveralt oförändradt, t. ex. *vṛkasja* (gen. sing.), *sjāt* (3 sing. opt. af *as*), *dāsjati* (3 sg. fut. af *da*) *tṛšjati* (3 sg. pres. af *tarš*) o. s. v. I fbaktr. lyder gen. sing. *açpahē*, dial. *açpahjā*, *açpaqhjā-cā* (Schleicher Comp. § 252) = **açpasja*, äfven *añhē*, *aiñhē* vid sidan af de vanligare *ahē*, *ahjā* af demonstrativ-stammen *a*; och så alltid urspr. *sj* efter *a* = *hj*, *qhj*, *ñh* (a. st. § 136). Efter andra vokaler än *a* kvarstår *sj*, d. v. s. *šj*, t. ex. *būšjantem* (ack. sing. mask. part. fut. af *bu*), likaså efter konsonanter: *vakhšjā* (1 sing. fut. af *vac*); vanligen bortfaller dock *j* (a. st. § 298). Aldrig blir *sj* = *ss*. I fornpersiskan: gen. sing. *Arsamahjā* o. s. v., liksom öfverhufvud *sj* efter *a* = *hj*. I grekiskan ἵπποιο, ἵππου af **ἵπποσjο* = *-asja* och så har i allmänhet *j* vokaliserats och *s* försvunnit, t. ex. εἴην = skrt. *sjām* (för **asjām*), ändelsen i part. perf. akt. *-υῖα* = *-usjā*. I fut. uppträder det urspr. *sj* i flere gestalter, dock ej såsom *ss* (a. a. § 298). Någon motsvarighet till gen. ändelsen urspr. *sja* finnes ej i latinet; men för öfrigt uppträder urspr. *sj* här som *si* i uppljud: *siem*, *siet* = skrt. *sjām*, *sjāt*; i inljudet bortfaller *j* och *s* öfvergår regelbundet

till *r*, t. ex. *ero*, *eris*, *erit* för **esjo*, **esjis*, **esjit*. A-stammarnes gen. sing. i fornbulgariskan (änd. *-a*) och litauiskan (änd. *-o*) kunna, såsom Leskien (Declination 30 ff.) uppvisat, ej hafva framgått ur urspr. *sja*, utan äro = en urspr. ablativ på *-āt*. För öfrigt öfvergår *sj* mellan vokaler i fbulg. till *š*, t. ex. *pišą* (1 sing. pres. för **pisją*, inf. *pisati*); i lit. till *si*, t. ex. fut. *suksiu* (af *-sjāmi*) af *suk*.

Vid denna korta öfversigt har jag ej tagit hänsyn till nyare inom de särskilda språken uppträdande bildningar (ss. *capesso* o. d. i lat., *stessei*, *stesse* vid sidan af *steisei*, *steise* gen. sing. mask. neutr. af artikeln i fpreuss.), ej heller till enstaka, till sitt bildningssätt ej fullt förklarade former (ss. gr. *πτίσσω* af **πτισjω* genom analogi med de talrika pres. på *σσω*?, *ἔσσομαι* af **ἐσjομαι*? af **ἐσ-σjομαι*? eller genom fördubbling af *σ* såsom i *ἐγέλασσε*?), utan blott velat visa att på det indo-europeiska språkområdet öfverhufvud ingen tendens finnes att assimilera ett *j* med ett omedelbart föregående *s*. Man kan då a priori hysa den förmodan att de germanska språken lika litet som systerspråken medgifva en dylik förvandling. Och denna förmodan blir för oss en sanning, då vi underkasta de hithörande germanska ljudförhållandena en närmare skärskådning.

Ursprungligt *sj* hafva vi här i den pronominala deklinationen: fem. sing. gen. *tásjās*, dat. *tásjai* (så i sanskrit), former som regelrätt motsvaras af got. *þizos*, *þizai* och i de öfriga dialekterna (delvis med på analogi beroende förändring af stammens vokalljud, jfr Sievers i P. B. B. II 106 ff.) fn. *þeir(r)ar*, *þeir(r)i* (formerna med enkelt *r* tillhöra det äldre språket, Wimmer, Fornnordisk Formlära s. 88), ffr. *there*, *there*, ags. *þære*, *þære*, fs. *thera*, *theru*, fht. *dera*, *deru*. På samma sätt i den starka adjektivböjningen got. *blindaizos* (dat. *blindai* hör ej hit), fn. *blindrar*, *blindre*, ffr. *blindere*, *blindere*, ags. *blindre*, *blindre*, fs. *blindaro*, *blindaro*, fht. *plintera*, *plinteru*. Synnerligen beaktansvärdt är härvid att den akut, som hvilade på stamstafvelsen i de nämda pronominalformerna, ej förmått bevara den följande sibilantens ursprungliga kvalitet (jfr Verner K. Z. XXIII 132 ff.).

I de fall där ljudförbindelsen *sj* i de germanska språken uppkommit genom synkopering (i verb: *-*seja*, *-*sea*, *-sja*) har got. stundom *zj*, vanligen *sj*, de öfriga dialekterna efter vokal eller *r rj*, som naturligtvis sedan kan undergå ytterligare förändringar. Ss. got. *airzjan*, fs. *irrjan*, fht. *irran* (Fick III 26); got. *hazjan*, fht. *harēn* (Fick III 73); got. *hausjan*, fn. *heyra*, ags. *hӯran*, fs. *hōrian*, fht. (*hōrjan*) *hōrran* (Fick III 58); fn. *þerra*, fht. *derran* (af *tars* jfr got. *ga-þairsan*, Fick III 132); got. *nasjan*, fht. *nerjan* (Fick III 161); got.

laisjan, fn. *læra*, fs. *lērian*, fht. *lērran* (Fick III 272); got. *vasjan*, fn. *verja*, fht. *werjan* (Fick III 300). Efter andra konsonanter än *r* kvarstår *s*, t. ex. fn. *fýsa*, ags. *fýsan* (af *fonsjan*, Fick III 173); got. *rafsjan*, fn. *refsa*, (fs. *respian*), fht. *refsan* (Fick III 252); fn. *lýsa* (af *liuhsjan*), ags. *lîxan* (Fick III 275); got. *bi-niuhsjan*, fn. *nýsa*, ags. *neósan*, *neósian*, fs. *niusian*, fht. *niusen* (Fick III 163); särskildt efter *s*: fn. *kyssa*, ags. *cyssan*, fs. *kussjan*, fht. *chussan* (denominativ af st. *kussa-*, Fick III 48); fn. *missa*, fht. *missan* (af st. *missa-*, Fick III 238). Att *s* i denna ljudkomplex någon gång kvarstår oförändradt efter vokal utom got., beror utan tvifvel på analogi eller på nya ljudförhållanden inom de särskilda dialekterna. Så fn. *ræsa* (= **rāsja*), jfr. subst. *rás*, ags. *ræsan* (*ræs*), Fick III 252; got. *ur-raisjan*, fn. *reisa* (jfr *rísa*, *reis*, *risum*, *risinn*), däremot ags. *â-ræran* (Fick III 255); got. *lausjan*, fn. *leysa* (jfr *lauss*), fs. *lōsian* (*lōs*), fht. *losjan*, *lōsan* (*lōs*). Då *sj* någon gång i en eller annan dialekt öfvergår till *ss*, såsom ags. *cnyssan*, fht. *chnusian*, *chnussen* (Fick III 49), beror detta på senare utveckling.

För det germanska grundspråket kunna vi då på grund af föreliggande fakta konstatera ljudöfvergången *sj* till *z* (ej *ss*). Intet urspr. *sj* har öfvergått i de särskilda dialekterna; ett icke urspr. *sj* kvarstår i got. eller blir *zj*, förvandlas i de öfriga dialekterna och specielt fn. efter vokal till *rj* (i fn. *r* med *i*-omljud).

Huru förhåller sig nu härtill gen. sing. af *a*-stammar? Det skäl som talar för dess uppkomst ur gemensam-germanskt *-assa* eller *-essa*, har ofvan framlagts. I självfva verket finnes dock — om man frånser ortografiska oegentligheter, ss. fn. *hirðiss*, *ríkiss*, se Gislason, Oldnordisk Formlære, s. 37 — ingen form ha bevarat detta *ss*. Ty det fn. *þess* står antingen (efter Gislason, T. f. Ph. P. VI 237) för **þers* eller sannolikare (efter Scherer, G. D. S. s. 364, Bugge, T. f. Ph. P. IX, 115) = urspr. *þes-si*; jfr fht. *des*, fs. *thies*, *thes* ags. *þäs*, ffr. *thes*, got. *þis*. Särskildt den sistnämda formen visar att *s* ej kan vara = gemensam-germ. *ss*. Ty om detta vore fallet, så skulle ej i got. *s* i *þis* kunna framför vokaler förvandlas till *z*, lika litet som *ss* kunnat i fn. öfvergå till *r*. Men nu behandlas ifrågavarande got. *s* på samma sätt som andra utljudande: *þizei* Mt. 3, 11, Mc. 1, 7; 4, 5; 38 o. a., likaså *þishvizuh* Mc. 6, 22, *hvizuh* Neh. 5, 18; *hvarjizuh* 2 Thess. 1, 3; jfr gen. *Filippauzuh* L. 3, 1, nom. *hvazuh* Mc. 9, 49; *hvarjizuh* (nom.) Joh. 6, 7, o. s. v. Och ehuru vi ej kunna uppvisa något *vulfizuh* e. d., kan det slutande *s* i *vulfis* ej vara af annan natur än *s* i *þis*, då *tasja*: *vrkasja* (*vulfasja*) = *þis* (*þiz-*): *vulfis* (*vulfiz-*). Vi ha

således i got. en rent fonetisk utveckling i öfverensstämmelse med ofvan framstälda ljudlag: **vulfasja* (*vulfesja*) till **vulfeza* till *vulfis* (*vulfiz-*), jfr *hatis* af **hatezam*.

Då kunna vi också med säkerhet uppställa *-eza* som urform ej blott (ss. redan Ebel, a. st.) för den got. gen. sing. af *a*-stammar, utan äfven, stödjande oss på den ofvanför uppvisade ljudlagen (*sj* till *z*), som den gemensam-germ. ändelsen i nämda kasus.

Egendomlig för de vestgermanska språken är, som bekant, den lag att ett urspr. *s* i slutljudet bortfaller. Så t. ex. nom. sing. fht. *visk*, fs. ags. *fisc*, ffr. *fisk* (dock ej nom. plur. fs. *fiscos*, ags. *fiscas*; ändelsen urspr. *-āsas?*). I de fall däremot då *s*, resp. *z* först efter den vokaliska slutljudslagens verkan kom i slutljudet, kvarstår det, men då alltid som *s*, t. ex. 2 pers. sing. pr. ind. gemensam-germ. änd. *-esi*, got. *finþis*, fht. fs. *findis* (ags. ffr. *findest* är nybildning); fht. *acchus*, fs. *akus* = got. *aqizi*; och på samma sätt fht. *viskes*, fs. *fiscas*, *fisces*, ags. *fisces*, ffr. *fiskis*, *fiskes* af urspr. *-eza*. Den (fakultativa) öfvergången af *z* till *r*, som är utmärkande för fht. fs. ags. ffr. (o. fn.) i motsats till got., inträder nämligen först *efter* bortkastandet af en ej skyddad vokal i obetonad stafvelse, en ljudföreteelse, som är gemensam för alla germanska dialekter.

I fornnordiskan däremot öfvergår i allmänhet ett *s* (= *z*) i ordslutet till *r*, vare sig det ursprungligen varit slutljudande eller blifvit detta i följd af någon slutljudslag. Emellertid hade denna öfvergång ännu ej egt rum, då runalfabetet utbildades, enär ju runan ᛉ eller ᛦ är bildad efter det lat. Z och urspr. användes för att beteckna mjukt *s*-ljud (Wimmer, Runeskriftens Oprindelse s. 114 ff.). Genom konsekvent tillämpning af ljudlagen skulle man då fått nom. och gen. af mask. *a*-stammar lika: *stainaz*(*-a* i ändelsen sannolikt = Brückes e^a, Sievers' e^2). Ett sådant sammanfallande af tvänne i bildningssätt och betydelse så olikartade kasus kunde emellertid ej medgifvas af språkanden. För att förebygga det samma, har då det talande folket, efter vårt förmenande, begagnat sig af en nära till hands liggande utväg: medan nominativens *z* i likhet med de öfriga öfvergick till (dentalt) *r*, bibehöll genetivens slutljud sin spirantiska natur och blef då, helt naturligt och i likhet med hvad förhållandet är i de öfriga germ. språken, icke-sångbart, d. v. s. = *s*. Redan i de äldsta runinskrifterna ha vi gen. *hnabdas* (Bö) *godagas* (Valsfjord) vid sidan af nom. *dagaʀ* (Einang) *holtingaʀ* (guldhornet), *stainaʀ* (Krogstad), *erilaʀ* (Lindholmsamul.) o. fl.

Antagandet af en dylik differensering synes visserligen djärft, men då den ifrågavarande gen. ändelsen icke — såsom i de öfriga germanska språken — kan fysiologiskt förklaras, så måste den ha utvecklat sig på psykologisk väg genom formassociation eller formdifferensering, och då synes mig den ofvan gifna förklaringen vara den enda möjliga. Ett stöd för den samma kunde man finna i de fn. formerna *okkr*, *ykkr*, *yðr*, *mér* (gr. *ἐμειο*), *þér* (gr. *τεοιο*?), *sér* (gr. *σειο*), hvilka af Kuhn (K. Z. XV 130) och Scherer (G. D. S. 242 f.) på goda grunder förklaras för urspr. genetiver med ändelsen urspr. *-sja*. Det skäl emot denna förklaring, som Leskien (Decl. 152) anför, att *sja* eljes i fn. öfvergått till *s* i *úlfs*, *lands* o. s. v., har ingen betydelse gent emot vårt bevis att urspr. *sja* efter vokal i det germanska grundspråket blifvit *z*. Men under det att denna spirant i mask. subst. (och de dessas analogi följande neutra) af skäl vi nämt ej öfvergick till *r*, så låg däremot i de föreliggande pronominalformerna intet hinder i vägen för en dylik öfvergång. Där kunde naturligtvis ingen förvexling med nom. ega rum. De nämda pronominala formerna skulle således ha på rent fysiologisk, de vanliga på *s* på psykologisk väg utvecklat sig ur former med urspr. *sja*.

Former, som genom association eller differensering vunnit burskap i ett språk, visa ofta en stor inneboende kraft och uttränga ofta former, som bildats rent fonetiskt. Så är också förhållandet med den ändelse vi här skärskådat. Medan för öfrigt i fn. en stark tendens visar sig att förvandla *s* till *r*, jfr *vesa* och *vera*, *es* och *er*, så blir vår genetiv icke blott fullkomligt oberörd af denna tendens, utan uttränger t. o. m. under tidernas lopp alla andra genetivändelser i svenskan och danskan.

Dock, den positiva och psykologiska förklaring jag gifvit af genetivens *s* i fn., må stå eller falla; så mycket framgår med visshet af den anstälda undersökningen, att den hittils gällande förklaringen är fonetiskt omöjlig, att en ljudlag som kräft eller ens (hvad som efter vår mening är det samma) möjliggjort öfvergången af *sj* till *ss* hvarken funnits till i det germanska grundspråket eller kan antagas specielt för fornnordiskan.

Förkortningar.

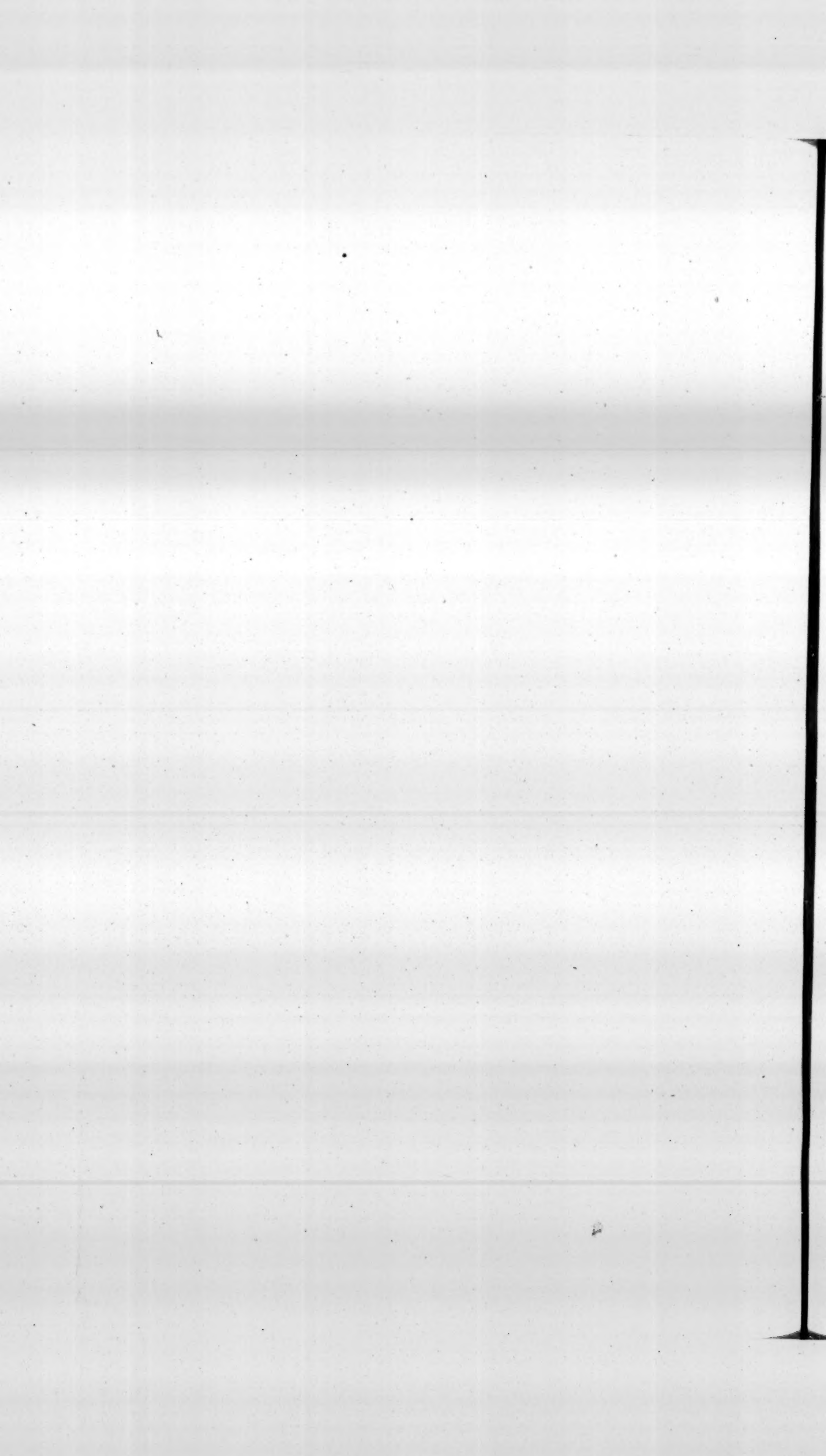
A. f. N. O. H. = Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie.

G. D. S. = Zur Geschichte der Deutschen Sprache von W. Scherer.

K. Z. = Zeitschrift für vergleichende sprachforschung . . . herausgegeben von A. Kuhn.

P. B. B. = Beiträge zur geschichte der deutschen sprache und literatur, herausgegeben von H. Paul und W. Braune.

T. f. Ph. P. = Tidskrift for Philologi und Pædagogik.

Studier öfver Konunga-styrelsen.

Af

K. F. SÖDERWALL.

I.

Skriften *Um Styrilse kununga ok höfdhinga* har, allt sedan hon först utgafs varit omfattad med ett lifligt intresse. Det sunda innehållet, den klara framställningen och utmärkta stilen, det rena språket hafva icke kunnat annat än tillvinna boken stor uppmärksamhet, under det att på samma gång den dunkelhet, som hvilat öfver hennes upphof, varit egnad att göra henne till ett lockande föremål för forskarens studium. Oaktadt de ej få, till stor del rätt vigtiga, undersökningar [1]), som öfver arbetet blifvit offentliggjorda, torde ännu kunna framdragas åtskilligt, som från olika sidor kan sprida ljus öfver det samma. Närvarande uppsats afser hufvudsakligen att lemna bidrag till belysning af de källor, ur hvilka författaren öst, samt af de förhållanden, af hvilka man kan sluta till tiden, då skriften blifvit utarbetad.

Om källorna hafva upplysningar lemnats af BURE (i den till hans upplaga fogade "Andra Längden"), SCHEFFER (i synnerhet i noterna till hans upplaga) och REUTERDAHL (i den undersökning, han i sitt stora kyrkohistoriska arbete egnat KG. STYR.), men en mera uttömmande redogörelse har dock synts önskvärd. Ehuru de forskningar, vi anstält öfver ämnet, icke hafva satt oss i tillfälle att fullständigt uppvisa dessa källor, hoppas vi dock, att det, som vi klunna meddela, i någon mån skall bidraga till en klarare uppfattning af det märkliga ar-

betet. Vi skola först genomgå bokens innehåll och härvid söka att i det enskilda visa, hvilka skrifter af författaren blifvit begagnade, samt sedan lemna en sammanfattande öfversigt af dessa skrifter. För att gifva lättare tillfälle till jämförelse mellan dem och Kg. Styr. anföra vi i noterna de främmande texternas ord, så vidt dessa i den Svenska hafva närmare motsvarighet.

1 (1—2; 1). Sedan i inledningsorden gifvits till känna, att boken är ett sammandrag af "vise mästares" skrifter öfver ämnet, redogöres för framställningens ordning och indelning. I den *förste* af bokens fyra balkar säges, hvarför folket behöfver konung, och hvem det tillkommer att vara konung; i den *andre*, huru konungar och höfdingar böra styra sig självfve och inrätta sitt lefverne; i den *tredje*, huru de skola styra sitt hus och sin omgifning; i den *fjärde*, huru de skola styra land och folk. — Det här angifna innehållet af 2, 3 och 4 balken motsvarar fullkomligt det, som i början (I I 2) af Egidii skrift *De regimine principum* framställes såsom föremål för hvar och en af dennas tre böcker [2]).

2—4 (3—7; 2—4). Den *förste* balken börjar med anmärkningen, att allt, som är skapadt, för att nå ändamålet med sin skapelse behöfver styrelse; så är ock förhållandet med menniskan, som till sin ledning fått förnuftet och blifvit utrustad med talets gåfva samt af Gud gjorts till naturens herre. — Dessa tankar synas vara hämtade från Thomas' skrift *De regimine principum* (I 1) [3]). — Med anledning af det, som säges om menniskans plats i naturen, anföras Davids ord Ps. 8: 5—9 [4]). — Menniskan har i skapelsen fått sin plats mellan änglarne och djuren; med de förra har hon förnuft och lif gemensamt, med de senare lif och lekamen. Menniskan kan sålunda uppfattas trefaldigt: såsom lik änglarne, såsom lik djuren, och såsom "något af sig själf, mellan dessa tu, till menskligt och menskligt sätt att bete sig". I enlighet härmed räknas tre slags mensklig lefnad: den, som liknar änglarnes lefnad och tillhör de andlige *(renlives folk)*; den, som liknar djurens och tillhör dem, som endast akta de sinliga drifternas tillfredsställande; den tredje, som är mellan dessa båda, och som är "rätt verldslig lefnad". Den förste lefnaden har sin särskilda regel och stadga, den andre har hvarken dygd eller förnuft och ingen god styrelse; den tredje, hvilken tillhör dem, som lefva i rätt hjonelag och af rättmätigt förvärf, har styrelse, förnuft och dygd och skall vara den lefnad, som tillhör folket i allmänhet ("allmogen") — Denna indelning synes vara hämtad från Egidius, hvilken (I I 4) i öfverensstämmelse med Aristoteles skiljer mellan *vita voluptuosa, politica, contemplativa* [5]). Här liksom ofta annars har den Svenske författaren i utvecklingen af den från en annan lånade grundtanken gått sin

egen väg. Sålunda uppfattar Egidius den med änglarnes lefverne öfverensstämmande mennisko-lefnaden icke bestämdt såsom liktydig med ett lif inom det andliga ståndet, utan endast i allmänhet såsom det åt betraktelsen af gudomliga ting och åt andakten helgade lifvet; egendomliga för författaren af Kg. Styr. äro för öfrigt uttrycken äfven i de bestämningar, som han gifver de båda andra slagen af menniskolefnad.

4—5 (7—12; 4—6). Författaren öfvergår härefter till att bevisa nödvändigheten af samhälle och styrelse. Menniskan, hvilken icke såsom djuren omedelbart af naturen fått medel för sina behofs tillfredsställande och för sitt försvar, har i stället med förståndets gåfva fått förmåga att genom eget arbete nå dessa mål; då likväl en ensam menniska svårligen kan uttänka, anskaffa och göra sig till godo det, hvarmed hon skall föda, kläda och värja sig, behöfver menniskan vara i samfund med flere af sina likar, hvartill hon ock såsom af sin natur mild och umgängsam har böjelse; detta menniskans behof af samvaro med sina likar styrkes genom utsagor hemtade från Skriften: Salomo (Pred. 4: 9), Genesis (2: 18), David (132: 1)[6], och från Aristoteles, hvilken yttrar, att menniskan är ett sällskapligt *(samvistelikt)* djur. Men då vid flere menniskors sammanträffande hvar och en vill följa och främja sin egen vilja, hvaraf olyckliga följder uppstå, behöfver folket hafva styrelse, hvilken styrelse af ålder blifvit kallad konung eller höfding. — I denna utveckling följer förf. tämligen troget Thomas (I 1)[7], hos hvilken dock af de anförda bibelspråken endast det från Predikareboken återfinnes; att menniskan är ett *animal sociale*, säges väl på ifrågavarande ställe hos Thomas, men det uppgifves ej vara yttradt af Aristoteles, en upplysning, som meddelas af Egidius II i 1, hvarest för öfrigt förekomma tankar liknande de nyss antydda.

5—9 (12—22; 6—10). Sedan författaren anmärkt, att ordet *kununger* härledes af *kyn*, berör han i korthet arfrikets och valrikets natur, hvarefter han öfvergår till en undersökning af frågan, huruvida styrelsen öfver land och folk bör tillkomma en eller flere. I någon mån med ledning af Egidius (III ii 4)[8] anföras skäl, som blifvit uttalade till försvar för mångväldet, och sedan de motskäl, som mot hvart och ett af dem blifvit framstälda af "vise mästare". Slutligen angifvas de positiva grunder, som ådagalägga, att en enda mans styrelse är bäst; det visas, huru både i naturen såsom ett helt och inom särskilda områden af henne en enda princip är styrande, samt erinras, att allt, som göres med konst och verldslig visdom, är dess bättre och förnuftigare, ju mer det följer naturens ordning. — Vid redogörandet för dessa grunder synes författaren snarast hafva följt Thomas (I 2)[9],

ehuru äfven hos Egidius (III ii 3) [10]) liknande tankar återfinnas. — Sistnämde författare (anf. st.) följes, då det vidare påpekas, att allt, som är till, i följd af sin natur sträfvar att vara ett och söker sitt ursprung samt förderfvas i samma mån, det härifrån aflägsnar sig (men för Kg. Styr. synes vara egendomligt det, som i sammanhang härmed säges om allas härkomst från en man, Adam, och det häraf följande behofvet att vara under en enda mans styrelse), samt då det säges, att all kraft är dess starkare, ju mer hon är samlad och förenad. Mångväldets olyckliga följder, som hos Egidius i största korthet antydas, framhållas här tämligen utförligt och bestyrkas genom exemplet af "Romarne och alla de land och städer, som ej hafva någon ensamt herskande konung eller höfding"; de, som ej hafva någon sådan, hafva tillgripit den sedvänjan att från andra land eller städer välja en vis man, som under ett år må styra dem; det är dock tydligt, att han förmår göra eller döma blott det, som de vilja, hvilka i de landen eller städerna hafva största makten. Uppgiften om denne öfverhetsperson, hvilken från slutet af 1100-talet valdes i flere bland de Italienske fristaterna [11]), är kanske hämtad från skriftlig källa, men kan också vara grundad på kännedom, som författaren på annan väg erhållit.

9—11 (22—28; 10—12). Författaren öfvergår härefter till en närmare undersökning af den förut i korthet vidrörda frågan om valrikets och arfrikets inbördes företräde; några anse det, säger han, bättre att hafva konung efter val än efter börd, emedan man genom val kan få en vis och bepröfvad konung, men genom arf denna makt kan tillfalla öfvermage, som ej har tillräcklig mandom och vishet; å andra sidan säga dock alle vise män, som härom hafva talat och skrifvit, att det, särskildt på grund af den ömsesidiga kärlek, som i sådant fall lättare uppstår mellan konung och folk, är bättre att hafva konung, som blifvit det genom börd; faran att till konung få ett barn kan icke vara så stor, då en konung, som lemnar en ung son efter sig, noga öfvertänker, åt hvem han anförtror sin son och landets styrelse, till dess hans son kan styra land och folk, likasom denne alltid måste efter sin fader hafva fränder eller trogne vänner, som kunna öfvertaga vården om honom och landets styrelse, till dess han kommer till laga ålder; om en valkonung dör, uppstå gärna stridigheter, som leda till folkets förderf; har en sådan barn och arfvingar, söker han att i sin lifstid ställa det så, att riket efter hans död må tillfalla hans barn; antingen lyckas detta, eller ock uppstå strid och missämja inom landet, hvarför de riken, som hafva konung på grund af val, icke ofta äro utan strid; då konung skall väljas, utses för öfrigt lika ofta barn som erfarne män, men att till konung välja ett

barn är förderfligare än att till konung hafva ett barn, som genom arf nått denna värdighet, en sats, som bekräftas af erfarenheten; de som något veta och fara vida kring verlden, kunna äfven se och erfara, att de land, som hafva konung på grund af arfsrätt, äro vida lyckligare än andra, som ej hafva denna sedvänja. Den slutsats, till hvilken författaren här kommer, är särskildt märklig såsom varande i strid med det, som under medeltiden var gällande lag i Sverige [12]). — Vid spörsmålets behandling följer han hufvudsakligen EGIDIUS (III II 5) [13]), ehuru såsom vanligt med rätt mycken frihet; såsom något för KG. STYR. egendomligt må särskildt anmärkas yttrandet, att vid konungaval lika ofta barn som erfarne män väljas, och framhållandet af de olyckliga följder, detta medför.

13—16 (30—40; 13—17). Den *andre* balken börjar med en utsaga af "den vise mannen", att tre ting äro, som menniskan behöfver för att kunna väl styra sig själf och inrätta sitt lefverne: att fly det onda, att älska det goda, samt att höra och följa exemplet af gode män. Hvilken den här åsyftade vise mannen är, känna vi ej. — Sedan härefter blifvit i ungefär liknande ordalag upprepadt det, som i förste balken blifvit sagdt om de tre slagen af menniskolefnad, erinras, att en konung är icke allenast menniska, utan äfven mer än menniska och mindre än Gud i denna verld, i följd hvaraf han såsom menniska skall lefva dygdigt och på ett menniskan värdigt sätt samt såsom mer än menniska skall mer tjena Gud och lefva gudligare och dygdigare än andra menniskor; såsom Guds syssloman satt i denna verld att näpsa ogerningsmän och skydda goda menniskor, skall han själf noga taga sig till vara för att göra det, som är Gud samt hans vänner och tjenare emot. — Det, som här ordas om en konungs ställning och pligter, synes vara i någon mån hämtadt från EGIDIUS, som (I I 12) säger, att det tillkommer en konung såsom menniska, Guds tjenare *(minister)* och folkets styresman att sätta sin högsta sällhet i Gud; jfr härmed det, som i slutet af I I 4 yttras, att både det aktiva eller politiska och det kontemplativa lifvet tillkomma konungen. — Konungens pligt att lyda Gud inskärpes ytterligare genom att anföra några ord af ARISTOTELES till ALEXANDER, hvilka varna för att göra Gud emot; i sammanhang härmed heter det: "så är skrifvet: den, som är Gud lydig, honom lyder allt det, som honom skulle vara till lydnad, men den, som är Gud olydig, varder allt olydigt, som honom skulle vara till lydnad"; det säges vidare, att vise män, som af Gud själf voro lärde, hafva sagt, att det för den konungsliga makten är heder att lyda gudomlig rätt och inrätta sin lag efter gudomlig och gammal lag; folket vördar en konung, som fruktar och lyder Gud, men en konung, som

låtsar sig vara gudlig och rättvis, men icke är det i sinne och handlingar, kommer att af folket röna olydnad och förakt, likasom ock hans välde skall minskas och snart varda om intet. — I den under ARISTOTELES namn kända skriften: *Secreta secretorum* finner man i kap. 10 åtskilligt, som har rätt stor likhet med förevarande ställe i KG. STYR., och som här torde vara åsyftadt [14]). Hvarifrån de ord äro hämtade, om hvilka det heter "så är skrifvet", kunna vi ej uppgifva, men anmärkas må, att en liknande utsaga anföres i den år 1480 gjorda Svenska öfversättningen af skriften: *Claustrum Animæ* (Själens kloster) [15]).

16—17 (40—43; 17—18). Vidare erinras, huru vigtigt det för en konung är att hafva sina undersåtars kärlek samt att hafva trogne och vise rådgifvare, för hvilka han kan yppa sina hemligheter; desse rådgifvare böra dock ej vara månge, med afseende hvarpå det heter "så är skrifvet: *radhgivi se thik ey en i tusand, then thu skalt opinbara alt thit hierta*"; här åsyftas SYR. 6: 6 [16]), hvarest samma mening uttryckes. När det är fråga om rikets allmänna ärenden, är är det åter dess bättre, ju flere vise män äro i konungens råd; det, som föregånget af orden: "så är skrifvet", anföres till bestyrkande häraf, återfinnes Ordspr. 11: 14 [17]).

17 (43—44; 18—19). Härefter följer en framställning af läran om dygderna, hvilken inledes med den anmärkningen, att en konung, emedan han skall fly allt det, som är lastbart, och i allt sitt beteende lefva dygdigt, skall veta hvad dygd eller odygd är. Dygd och odygd äro hvarandra motsatta såsom hett och kallt, hvitt och svart. Dygd bestämmes af författaren i enlighet med "vise mästare", såsom "fager beskaffenhet och god styrelse hos menniskan med hänseende till hennes håg och vilja, huru hon må förståndigt *(radhlika)* lefva". Den bestämning, som här gifves af dygden, är tydligen hämtad från THOMAS hvilken *(Summa Theologiæ* I II *q. 55 art. 4; De virtutibus q. 1 art. 1)* i likhet med AUGUSTINUS säger *"virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nemo male utitur"*. Då dygden hänföres till hågen och viljan, är äfven detta i öfverensstämmelse med THOMAS, hvilken anser endast viljan vara subjekt för dygden i strängare mening (*Summa Theologiæ* I II *q. 56 art. 3;* jfr STÖCKL, Gesch. der Philosophie des Mittelalters II 693). — Sedan i sammanhang med denna bestämning af dygdens begrepp blifvit anmärkt, att ingen, som har dygd, kan lefva illa, emedan dygden af Gud gifves åt menniskan och bringas till fullbordan hos henne, lemnas en kort skildring af lastens beskaffenhet.

17—18 (45—46; 19). Författaren öfvergår nu till dygdernas indelning. Först nämnas de tre gudliga dygderna: hopp, tro, kärlek, hvilka afse menniskans förhållande till Gud och det andliga; sedan tolf andra dygder, hvilka tillhöra dels menniskans förnuft, såsom förhållandet är med klokheten (*forhugxan*), dels hennes håg och vilja, såsom rättvisan, dels hennes seder och handlingar samt naturliga beskaffenhet. — Läran om de tre gudliga dygderna är kanske hämtad från THOMAS, af hvilken tro, hopp, kärlek benämnas *virtutes theologicæ* eller *divinæ* och uppställas såsom en särskild högre klass af dygder (se *De virtutibus art. 12; Summa Theologiæ* I II *q. 62*); samma uppfattning och uttryckssätt finner man äfven Med. Bib. I 314—315. Med de tolf andra dygderna åsyftas de a EGIDIUS I II 3 [18]) efter ARISTOTELES uppräknade *virtutes morales*.

18—20 (46—49; 19—21). Här vidtager i redogörelsen för dygderna en ny afdelning, som inledes af den förut omtalade bestämningen af dygdens begrepp, hvilken nästan ordagrant upprepas, hvarefter författaren öfvergår till en skildring af de fyra kardinaldygderna, om hvilka det med åberopande af "vise mästare" säges, att den, som ej har dem, eger ingen dygd fullkomligt, emedan de med hvarandra hafva ett sådant samband, att ingen kan vara utan den andra. — På liknande sätt yttrar sig EGIDIUS (I II 31) om dygderna i allmänhet [19]). — Hvar särskild af dessa dygder karakteriseras i korthet genom tilläggande af bestämningar, hvilka till större delen återfinnas i AUGUSTINI skrifter samt hos THOMAS i *Summa Theologiæ* II II [20]), hvarest de anföras efter CICERO, AUGUSTINUS och de rättslärde. Att dessa fyra dygder måste finnas förenade, och att en handling för att vara dygdig måste göras med klokhet, rättvisa, fasthet och hofsamhet, en från EGIDIUS I II 5 [21]) lånad sats, inskärpes ytterligare, i sammanhang hvarmed anföras korta yttranden af "en vis man" om hvar särskild af dessa fyra dygder. Hvilken vis man här åsyftas, känna vi ej.

20—26 (49—66; 21—28). Härefter följer en sammandragen och efter författarens vana med stor frihet gjord öfversättning af den biskop MARTINUS i 6 århundradet utarbetade skriften: *De quatuor virtutibus cardinalibus* [22]); det, som ur den samma upptages, säges vara yttradt af SENECA, hvilken i åtskilliga handskrifter uppgifves såsom afhandlingens författare; uppgiften är så vida riktig, som skriften till större delen är kompilerad ur SENECAS verk.

Sedan denna skrifts innehåll blifvit meddeladt, följer en redogörelse för de dygder, som särskildt tillkomma konungar och höfdingar. EGIDII framställning i I II har i det hela blifvit följd med afseende på ordningen och ofta äfven vid de särskilda dygdernas behandling, men i mycket går författaren af KG. STYR.

här sin egen väg och har troligen äfven ur andra böcker hämtat åtskilligt, om vi ock endast till en del kunna påvisa detta.

26—30 (67—77; 28—32). Först omtalas de fyra kardinaldygderna, bland hvilka främsta rummet gifves åt klokheten, som göres till föremål för en rätt utförlig behandling. I öfverensstämmelse med EGIDIUS I II 6 framhålles denna dygd såsom den förnämsta, en konung skall hafva, såsom den dygd, hvilken råder öfver alla andra dygder och styrer till det, som är godt; vidare såsom en god beskaffenhet i menniskans håg och vilja samt i hennes förstånd, hvilken leder och styrer alla hennes handlingar till det, som är godt och dygdigt [23]). Det goda, som menniskan eftersträfvar, är af tre slag: det angenäma, det nyttiga, det sedliga; denna indelning torde vara hämtad från EGIDIUS, enligt hvilken (I I 3, I II 3) det goda är *delectabile*, *utile* eller *honestum* [24]). — Hvilket af dessa än faller i menniskans håg, kan hon förgå sig och fara vilse, om hon icke har något, som rätteligen leder henne till det goda, hon vill hafva; en sådan ledning åstadkommes just genom klokheten. En konung anstår det att hafva denna dygd i synnerhet med afseende på tre ting: han skall se till, att han är en verklig konung, icke endast konung till namnet; att hans makt är naturlig; att hans välde icke förbytes i en röfvares beteende; dessa tre stycken utvecklas närmare, hvarvid yttranden anföras af ARISTOTELES, en "vis man", "vise mästare" och SALOMO. — Det, som säges härom, är till det mesta hämtadt från EGIDIUS (I II 7) [25]); ordningen är dock förändrad, så att det, som hos EGIDIUS är det andra och tredje, här bytt plats; äfven några andra olikheter finnas, hvarjämte det tredje stycket fått en vidlyftigare behandling än hos EGIDIUS. Hos den sistnämde återfinnes citatet från ARISTOTELES; de ord, som anföras efter en "vis man", och efter "vise mästare", förekomma äfven hos EGIDIUS; de förstnämda orden hafva dock i KG. STYR. blifvit rätt mycket förändrade. De från SALOMO citerade ställena [26]), hvilka åberopas vid utvecklingen af det tredje stycket, finnas icke hos EGIDIUS, men anföras hos THOMAS: *De regimine principum* I 3, hvarifrån de måhända närmast äro lånade. Bland det, som vid behandlingen af tredje stycket finnes tillagdt i KG. STYR., är äfven den erinran, att det gärna går girige och onde höfdingar till sist illa, att detta är en rätt Guds dom, samt att det ej är underligt, att folket drifvet af harm och sorg företager sig att förderfva en sådan konung, hvarpå många exempel både gamla och nya finnas. I sammanhang härmed berättas, huru Gud en gång straffade en tyrannisk höfding genom att låta möss plåga honom; då han för dem icke fick någon ro, for han i ett skepp ut på ett stort vatten och låg der för ankar,

men äfven dit summo mössen, gnagde sig in i skeppet och åto honom och dem, som med honom voro, till döds. — Sagan om en af möss dödad tyrannisk höfding hade under medeltiden stor utbredning och förtäljes, ehuru under vexlande form, om flere andlige och verldslige stormän [27]).

30—32 (77—83; 33—35). En konung skall för det andra vara rättvis. Två slags rättvisa är det, som en konung särskildt skall hafva; den ena är rättvisa "i lag och i laga domar", så att han i sina domar ej är partisk, den andra är iakttagandet af ett jämt och rättvist förhållande mellan menniskorna, så att hvar får det honom med rätta tillkommer, fredliga menniskor fred och trygghet, dygdiga heder och ära, tjufvar och ogerningsmän skam och förderf. — Författaren har hämtat denna indelning från Egidius, som (I ii 10) åberopande Aristoteles skiljer mellan två slags rättvisa: *justitia legalis* och *æqualis*, af hvilka den förra är något allmänt, består i lagens uppfyllande och sålunda i viss mån i sig innesluter hela dygden, den senare är en speciel dygd, som består i att gifva hvar och en det, honom tillkommer [28]). Såsom vi finna, hafva i den Svenska skriften de båda slagen af rättvisa blifvit uppfattade något annorlunda än i den Latinska, som tjenat till mönster. — I sammanhang härmed heter det, att vise mästare likna det menskliga samhället vid en menniskas kropp; kroppen har hjärta, som styrer alla hans lemmar, och hufvud, hvari är hjärnen, hvilken såsom styrande har tre funktioner; den förste delen sätter hågen, tankeverksamheten i rörelse, den andre öfverväger, huruvida det, som är tänkt, bör göras eller underlåtas, den tredje eller bakre delen minnes det, som är tänkt och öfvervägdt; sålunda skall också en god konung tänka efter, hvad som kan vara folkets gagn eller skada, öfverväga, huruvida det, han i detta afseende tänkt, bör göras eller underlåtas, samt minnas det, som har varit eller kan varda folkets gagn eller skada; i hufvudet äro vidare ögon, som se det, kroppen skall göra eller fly; sålunda skall en god konung se, hvad som kan vara gagneligt eller skadligt för folket; i hufvudet äro jämväl öron, som genom det, de höra, bevara kroppen; så skall ock en konung höra och taga vara på det, som rörer folket; i hufvudet äro mun och tunga hela kroppen till gagn; så skall en god konung hafva mun och röst till folkets nytta; så länge kroppen har sitt hufvud helbregda, kan han lefva väl; så kan ock det folk, som har en rättvis och till sitt förnuft helbregda konung lefva med trygghet. — Äfven Egidius jämför, då han (I ii 11) behandlar rättvisans dygd, samhället med menniskokroppen, men detta sker endast från rättvisans synpunkt; likasom i en kropp de särskilde lemmarne äro hvarandra till ömsesidigt bistånd, så understödja hvarandra ock

samhällets medlemmar genom att enligt rättvisa och billighet ömsesidigt utbyta det, hvarmed den ene kan vara den andre till gagn; och likasom hjärtat meddelar hvar lem enligt hans särskilda beskaffenhet och förhållande lif och rörelse, så gifver ock konungen åt hvar och en af samhällets medlemmar enligt hans förtjenst ära och gods [29]). EGIDIUS har sålunda endast gifvit författaren af KG. STYR. anledning till att framställa ifrågavarande bild; vid utförandet har den senare icke lånat mycket af den förre, utan, såsom det synes, till det mesta arbetat på egen hand; hjärtats funktion omnämner han väl, men hvilken motsvarighet det har i samhällskroppen, antyder han ej. Det, som yttras om hjärnens tre delar och deras funktioner, öfverensstämmer med THOMAS' lära (se STÖCKL, Geschichte der Philosophie des Mittelalters II 637—8).

32—33 (83—84; 35) Den tredje dygden, som en konung skall hafva, är att vara stadig i håg, ord och åthäfvor, hvartill ock hör att ej lofva det, som han icke vill eller kan hålla. Denna dygd är här stäld på en plats motsvarande den, som hos EGIDIUS intages af *fortitudo*, som dock bestämmes på ett helt annat sätt, såsom *virtus quædam reprimens timores et moderans audacias;* den dygd, som i KG. STYR. på detta ställe säges tillkomma konungar och höfdingar, synes snarast vara den, som THOMAS II II q. 137 behandlar under namn af *perseverantia* och som af honom likasom upptages såsom en underafdelning af *fortitudo* [30]); äfven en annan dygd, *veracitas*, åt hvilken EGIDIUS egnar en särskild undersökning, har här fått en plats [31]). Det är emellertid ej osannolikt, att någon annan författare här blifvit anlitad.

33 (84—86; 35—36). Den fjärde dygden, som tillkommer konungar, är återhållsamhet i mat och dryck och i allt öfrigt. Den konung, som ej tager sig till vara för fråsseri och dryckenskap, varder misshaglig för alla goda och visa menniskor. Med denna last följer gärna en ännu vederstyggligare, nämligen att man allt för mycket följer sin köttsliga lusta; den konung, som ej tager sig till vara härför, får ej trogen tjenst af sina undersåtar, emedan de frukta, att han skall tillfoga dem vanära med afseende på deras hustrur, systrar och döttrar; om detta sker, varder han gärna förderfvad till lif och ära. Genom oren lefnad nedsjunker menniskan ttll djurens ståndpunkt, ja blir sämre än vissa bland dessa. — Från EGIDII skildring af *temperantia* har här åtskilligt blifvit hämtadt, särskildt det, som nämnes om faran för en konung att hängifva sig åt den köttsliga lustan [32]).

34—35 (86—90; 36—38). Den femte dygden, som här nämnes, är gifmildhet, utan hvilken en konung af sina undersåtar icke kan få full kärlek eller godt rykte.

Likasom enligt vise mästare i allmänhet hvar dygd ligger mellan två laster, så är äfven rätt gifmildhet midt emellan gnideri och slöseri. Då man utöfvar denna dygd, betänker man, hvad, åt hvem och hvarför man vill gifva. Den, som vill älska rätt gifmildhet, skall, då han vill gifva något, tänka efter, om det anstår honom att gifva sådant åt den, som begär det, och om det är lämpligt för den, som begär, att mottaga det, en regel, som belyses genom berättelsen om de svar, en konung gaf en tiggare, som först begärde 100 marker silfver, sedan en penning. Vidare erinras, att man icke bör gifva på skryt, i sammanhang hvarmed anföres såsom en utsaga af "vise och helige män": det är icke bättre att lofvas af onda menniskor än att lofvas för onda gerningar. Det är bättre, att en konung är slösare än gnidare; att vara det senare är för en konung stor vanära. — Det, som förekommer i denna redogörelse för gifmildhetens dygd, är till stor del hämtadt från Egidii behandling af *liberalitas* (I II 17, 18)[33]); hos Egidius saknas dock den nämda berättelsen, hvilken torde vara upptagen eller åtminstone härstamma från Seneca, *De beneficiis* II 17[34]), likasom man hos Egidius ej häller finner den i Kg. Styr. förekommande varningen mot att gifva på skryt, hvilken möjligen likaledes är hämtad från nyssnämda skrift af Seneca, hvarest något liknande säges II 11[35]); men hvarifrån det efter vise och helige män anförda yttrandet är taget, kunna vi ej uppgifva.

35 (91; 38). För konungar är det en stor ära, att renhet och prydlighet röja sig i det, som tillhör deras hofhållning. — Sannolikt åsyftas här den dygd, som Egidius behandlar näst efter *liberalitas* och kallar *magnificentia;* denna dygd består i att för ett värdigt yttre uppträdande icke spara utgifter.

35—36 (91—95; 38—39). Ödmjukhet är en dygd, som tillkommer äfven konungar, i afseende hvarpå erinras, att det är skrifvet: *thes mere man tu äst, thes häldr skalt tu ödhmiukr wara i allom tinom athäuom,* ord, som sannolikt äro hämtade från Syrak[36]). Dock bör en konung icke vara så ödmjuk eller så förtrolig mot alla, att han föraktas; ty så är skrifvet: för mycken förtrolighet vållar gärna olydnad och förakt. Ödmjukhet är en dygd, som är midt emellan högmod och självförnedring. Högmodet består i att sätta sig själf högt och förakta andra; en vis mästare säger, att en högmodig föraktar en annans beteende och sitt eget håller han för något underbart; gör han någon god gerning, tror han, att ingen gjort något dylikt. Ett slags högmod är det ock, att man inför menniskor låtsar sig vara from och ödmjuk, och på det man skall synas ödmjuk, är sämre klädd, än tillbörligt är. En stor last är det ock att icke hafva aktning för sig själf; den, som icke aktar sin heder och sitt menskliga värde, är sämre än ett djur. Öd-

mjukheten, som är emellan dessa båda laster, håller oss tillbaka, att vi icke upphöja oss mer, än förnuftet medgifver. Om denna dygd säger Aristoteles: den, som icke har ödmjukhet, har inga dygder. Konungar och höfdingar böra sålunda vara ödmjuke och efversträfva heder och ära så mycket, som förnuftet medgifver, och det anstår dem, men ej mer. — Det ofvanstående är till det mesta hemtadt från Egidii utveckling af *humilitas* (I II 26)[37]. Hos denne författare (I II 28) återfinna vi äfven det här förekommande, en vis mästare tillagda, yttrandet om för mycken förtrolighet[38], samt (I II 25) de ord, som anföras efter Aristoteles, hvilken de dock utan tvifvel genom misstag tilläggas af den Svenske författaren; ett verk af Aristoteles citeras nämligen hos Egidius kort före de anförda orden med afseende på en annan sats[39]. Källan till beskrifningen på högmodet i allmänhet och till det efter en vis mästare anförda yttrandet om den högmodige kunna vi ej uppgifva.

36—37 (95—96; 39). Konungar böra icke vara för snare att hämnas i sin vrede, om någon har brutit mot dem eller deras vänner; så är skrifvet: *duäl hämdena ther til wredhen är iui gangin.* Den vise mannen säger: det är stund och tid, då man skall vara vred och likväl ej gå ifrån sitt förnuft. Om någon bryter emot oss, kan det aldrig vara så litet, att vi ej hålla det för mer, än det är, och då vilja vi i vår vrede hämnas mer, än tillbörligt är. — Den dygd, som här skildras, är den, som Egidius kallar *mansuetudo* och behandlar I II 27, hvarifrån den Svenske författaren hämtat det mesta, som han här anför; med den vise mannen åsyftas, såsom ofta, Egidius[40]. Hvarifrån orden *duäl hämdena* o. s. v., äro lånade, kunna vi ej afgöra.

37—38 (97—100; 40—41). För konungar är det dygd och ära att vara trofaste i vänskap. Den vise mannen säger: man skall hafva få ord och stadig vänskap med sin vän. En god vän är sent vunnen och kan lätt förloras. Det heter vidare, att en vis man säger, att sann vänskap i all ting är ett samband med full kärlek och tillgifvenhet; hvarefter erinras om den försigtighet, som man bör iakttaga äfven i umgänget med en vän. Den efter en vis man anförda bestämningen af vänskap är hämtad, säkert dock icke omedelbart, från Ciceros skrift *De amicitia;* hvem författaren af Kg. Styr. åsyftat med den först omnämde vise mannen, veta vi icke; påståendet, att en god vän är sent vunnen och lätt förlorad, återfinnes i liknande form bland några *"sententiæ"*, som äro intagna bland Augustini skrifter[41]. — En annan bestämning af vänskap förekommer här ock, då det säges, att vänskap är intet annat än att lefva och umgås rätteligen och dygdeligen med menniskor och inrätta sina ord och handlingar hvar och en

till heder och hugnad. Det heter vidare, att den, som på ett vänskapligt sätt vill umgås med menniskor, skall vara rätteligen och med måtta glad och förtrolig i ord och umgänge, men dock icke visa sig för mycket glad och förtrolig; särskildt skola konungar taga detta i akt, likasom de äfven böra hafva afseende på, med hvem de umgås, ty på olika sätt bör man tala och umgås med olika personer allt efter deras ålder, personliga egenskaper och samhällsställning. — Det nu anförda har i Kg. Styr. blifvit framstäldt med ledning af Egidii redogörelse (I ii 28) för den dygd, som han kallar *amicabilitas;* en närmare öfverensstämmelse finnes mellan Egidii bestämning af denna dygd och den bestämning af vänskap, hvilken nämnes sist i vår framställning[42]. För öfrigt finner man, att författaren af Kg. Styr. vid sin skildring af vänskapen sökt förena de båda begreppen af *amicitia* och *amicabilitas,* af hvilka Egidius behandlar blott den senare.

38—39 (100—101; 41—42). Likasom i allmänhet menniskan stundom behöfver tidsfördrif och gamman, behöfva äfven konungar att stundom hafva lekare och annat muntert tidsfördrif sig till glädje och hugnad efter det myckna arbete, de hafva för styrandet af land och folk. — Tankar liknande de här uttalade finner man hos Egidius I ii 30, hvarest den dygd behandlas, som kallas *jucunditas* eller *eutrapelia*, och hvarest nöjets och lekens berättigande ådagaläggges, men också varnas för ett omåttligt och otillbörligt hängifvande häråt[43].

39—40 (101—103; 42). Slutligen erinras å nyo derom, att konungar, emedan de äro icke allenast menniskor, utan ock mer än menniskor, skola lefva dygdigare och gudligare än andra, och att de, emedan de skola af alla hafva heder och lydnad, böra hafva dygd, vishet och godhet framför andra. Då ingen får detta utan Guds nåd, böra konungar och höfdingar vara gudlige och fly allt, som är skamligt och ogudligt i det, som de tala eller se, och innerligen bedja om Guds nåd, att de må väl styra sig, land och folk. — Af det anförda utgör en del ett upprepande af det, som förut förekommit; i öfrigt är det tydligen hämtadt från Egidius I ii 33[44].

40 (104; 43). Den *tredje* balken börjar med den anmärkningen, att konungar böra icke allenast sjelfve vara gode och dygdige, utan ock böra hafva rättskaffens ämbetsmän, och att det sålunda är en heder, att de kunna väl styra hus och omgifning. — Författaren har här följt Egidius II i 1, hvarest dock ämbetsmännen icke nämnas[45].

40—41 (104—105; 43—44). Såsom förut är sagdt, saknar menniskan för sitt lifs uppehälle mycket, som andra djur hafva af naturen och som hon

ej kan få utan samvaro med flere. Emedan hon skall värja sig mot menniskor och djur, behöfver hon vapen. Hon har vidare blifvit begåfvad med förnuft och många dygder, i den mån hon läres af visa och erfarna menniskor. För allt detta har menniskan behof af samfundslefnad. — Äfven här har närmaste källan varit Egidius II i 1 [46]); såsom vi sett, förekomma liknande tankar i början af förste balken, hvarest dock Thomas' framställning synes ligga till grund.

41 (105—106; 44). Härefter öfvergår författaren till balkens egentliga ämne. Han talar först om bostaden och anmärker, att det för en konung är stor heder att hafva en fager sal, hvari han med sitt folk skall äta och dricka; äfven bordbonaden, som hör till maten och drycken, bör vara ren, fager och dyrbar. — Författaren synes här hafva följt Egidius II iii 3 [47]). hvarest dock icke talas om bordbonaden.

41—42 (106—108; 44—45). För en konung är det vidare en ära att i hvar befattning hafva vise och erfarne ämbetsmän; olägenheterna af att ofta byta om dessa framställas åskådligt genom berättelsen om det svar, en vis konung gifvit på frågan, hvarför han aldrig utan tvingande skäl ville byta om sina ämbetsmän. — Denna berättelse förekommer hos Dio Cassius och finnes bevarad i de af Planudes ur hans historia gjorda utdragen; hvarifrån författaren af Kg. Styr. närmast lånat den, är ej lätt att säga [48]). (En motsatt åsigt uttalas af Egidius III i 13).

42 (108--109; 45). En konung skall tänka efter, huru han med heder skall föda och kläda sitt folk. Fyra sätt att förvärfva födan finnas: boskapsskötsel, jagt, fiske, handel. — Egidius, följande Aristoteles, omtalar dessa II iii 7 [49]), hvarest likväl i fjärde rummet sättes icke handel, utan rof och tjufnad, ett sätt, som Egidius dock ogillar; handeln nämner han icke här, men väl på andra ställen i sitt arbete.

42—43 (109—111; 45—46). Med afseende på lefnadssättet anmärkes vidare, att konungens män böra hafva ren och passande kost samt att unge ädlingar och andre män i en konungs eller höfdings tjenst böra vara sedige vid mat och dryck. Under åberopande af "vise mästare" uppräknas sex laster, hvilka hvar och en, som är i en höfdings tjenst, skall fly vid sin mat och dryck, nämligen: att vara häftigt slukande och glupsk; att äta för mycket; att vid måltiden icke iakttaga snygghet; att icke akta bestämda måltidsstunder; att för mycket åstunda kräsligheter; att nedlägga för mycken omsorg på sin mat. — Vid skildringen af dessa laster följer författaren Egidius II ii 11 [50]).

43—44 (111—112; 47). Härefter följer en liflig målning af dryckenska-

pens för själ och kropp förderfliga följder; till en del är denna lånad från Egidius II ii 12 [51]), men för Kg. Styr. egendomlig är anmärkningen, att drinkaren varder pussig och vanstäld till sin kropp, likasom det trä, som ständigt flyter i vatten, sväller ut och ej duger till något godt, samt att han får förstörd helsa och icke kan länge lefva; om det onda, dryckenskapen innebär och medför, anföras här för öfrigt yttranden af Augustinus, hvilka återfinnas i hans skrift *De sobrietate et castitate* [52]).

44—51 (112—128; 47—55). Uppräknandet af de oseder, som kunna ega rum med afseende på mat och dryck, synes hafva gifvit författaren anledning att här införa två stycken, af hvilka det ena uppräknar i menniskolifvet förekommande tillbörliga och otillbörliga ting, det andra endast otillbörliga, men som båda för öfrigt med det ämne, som behandlas, icke stå i annat samband än det, att äfven de kunna anses tjenliga att förehålla ungt folk. — I det första stycket, hvars källa vi icke kunna uppgifva, berättas, att en vis mästare, som kom från Österlanden till Rom, lät på en stenmur med gyllene bokstäfver skrifva sju tölpaktiga och sju höfviska åthäfvor. De förra, *"thorpara athäve"*, äro: 1. att tala mycket i dryckeslag; 2. glömma välgerningar, som man rönt; 3. för mycken dristighet bland okände; 4. öfvermod bland vänner och kamrater; 5. förakt för dem, som genom olycka varda fattige; 6. att egensinnigt sätta sig mot förnuft och nyttigt råd; 7. att egensinnigt göra motstånd mot sitt eget gagn. De sju höfviska åthäfvorna äro: 1. att vara återhållsam i dryck och i öfrigt, då man är i hemmet; 2. att vara glad, då man är i sällskap; 3. att på ett passande och hofsamt sätt tala bland okände; 4. att vara välvillig och ödmjuk bland vänner och bekante; 5. att vara glad och fast i all motgång; 6. att vara varsam, vis och bestämd med afseende på gåfvor, då man är bland smickrare; 7. att hafva stadigt och tåligt sinne, ehvad det går en med eller mot. — Det senare stycket utgör en förkortad öfversättning af en skrift kallad: *De duodecim abusionum gradibus* (äfven *De duodecim abusionibus seculi*), hvilken, ehuru med orätt, tillskrifvits dels Cyprianus, dels Augustinus [53]); att författaren af Kg. Styr. tillagt skriften den senare, är tydligt, emedan han anför enskilda här förekommande ställen såsom Augustini yttranden; de tolf *"oärlik athäve"*, som i öfverensstämmelse med denna skrift uppräknas, äro: 1. att en vis man lefver utan goda gerningar; 2. att en gammal man lefver ogudligt; 3. att en yngling är olydig och fåfäng; 4. att en rik man icke gifver allmosor; 5. att en qvinna är utan blygsamhet; 6. att en herre är utan dygd; 7. att en kristen gärna tvistar och träter utan skäl; 8. att en fattig är högmodig; 9. att en konung är orättvis; 10. att en biskop är för-

sumlig; 11. att menigheten lefver utan näpst och styrelse; 12. att ett kristet folk handlar och lefver i strid mot Guds budord och gudomlig lag. — Utom det, att författaren af Kg. Styr. rätt betydligt förkortat originalets framställning, har han här äfven gjort åtskilliga förändringar och tillägg. I detta afseende anmärka vi: under 3. anföres efter Seneca följande i originalet ej förekommande ord: "intet gods kan man med glädje ega, hvilket man ej delar med sina vänner"; stället återfinnes hos Seneca, Epist. 6 [54]); under 6. säges i den Latinske texten, att de, som herska, böra hafva tre ting: *"terrorem et ordinationem et amorem"*; i den Svenske heter det, att en vis man säger, att den, som vill vara en rätt herre, skall hafva dessa fyra ting: med afseende på sig själf vett och dygd, af sina undersåtar kärlek och lydnad; om vigten af de två förstnämde egenskaperne anföres utom ett gammalt ordspråk äfven ett yttrande af Salomo: *witur man skal haua styrilse andra manna;* möjligen åsyftas här Syr. 10: 1 [55]); under 9. återgifves uttrycket *ecclesias defendere* med *alla kirkiu fridh ok quinna fridh halda;* bland det under 10. förekommande är för den Svenske texten egendomligt det, som nämnes om en biskops pligt att icke gifva onda exempel, i afseende hvarpå det heter, att så är skrifvet: "så många onda exempel, en biskop eller annan förman gifver sina underordnade, så många dödliga plågor skall han lida", ett citat, hvars källa vi icke kunna angifva; under 12. anföras följande ord, hvilka sakna motsvarighet i originalet: *uil tu koma til äwärulzlikt lif, ta halt budhorden;* stället förekommer Mat. 19: 17 [56]).

51 (128—130; 55). Författaren återgår härefter till det egentliga ämnet och kommer nu till frågan, huru konungar och höfdingar böra uppfostra sina barn. Han framhåller först, att naturligt förnuft och kärlek drifva dem till att bereda sina barn en god uppfostran, och anför i sammanhang härmed såsom yttradt af Aristoteles följande: *"thes ädhlare menniskian är af sin naturlik skipilse, thes skyntare ok thes heldr wil hon sik halda ok skipa til dyghdelik ting"*; såsom själen är ädlare än kroppen, behöfver menniskan särskildt i sin ungdom mera utbildning i andligt än lekamligt hänseende, hvarför konungar och höfdingar böra lägga sig mycken vinn om, att deras barn i sin ungdom ledas till dygd; ty så är skrifvet: *"huar en man haldr giärnt the sidhi ok thön* (f. *thän*) *wana the gripa i sinne yngsko."* — Hvad författaren här anfört, är hufvudsakligen hämtadt från Egidius, hos hvilken liknande utttryck förekomma särskildt II ii 2 [57]) och II ii 6 [58]); från förstnämda ställe synes citatet ur Aristoteles närmast vara taget, ehuru den Svenske texten icke säger alldeles det samma; det andra här förekommande citatet synes vara från Ordspr. 22: 6 [59]).

51—52 (130—131; 55—56). Sedan författaren sålunda i allmänhet uppvisat nödvändigheten af en god uppfostran, öfvergår han till att i det enskilda påpeka, hvad till en sådan hör. Först visar han, huru vigtigt det är, att konungar och höfdingar kunna sjelfve läsa och tyda samt väl förstå sina bref och räkenskaper, och framhåller tämligen utförligt nyttan häraf. I någon mån följes här Egidius, som i II ii 7, 8 ådagalägger den bokliga och vetenskapliga kunskapens betydelse och i sistnämda kapitel säger, att konungar och höfdingar böra kunna Latin, äfven på det att de må kunna, utan att andre veta det, skrifva och läsa det, som de vilja hafva hemligt [60]). Utvecklingen af detta stycke är egendomlig för den Svenske författaren, hvilken för öfrigt alls icke vidrör den vetenskapliga bildning, som Egidius fordrar af en furste.

52 (131—132; 56). Vidare anmärkes, att likasom en fader söker skaffa sina barn timligt gods till deras kropps uppehälle i denna verld, han ännu mer bör söka bereda dem sådant gods, som länder dem till evärdlig båtnad, nämligen andlig fullkomlighet, som består i dygd och goda seder, likasom ock Salomo säger: *vitur son är fadhrins ära.* — Till grund för det, som här yttras, ligger sannolikt ett ställe hos Egidius (II ii 6) [61]), hvarest dock saknas citatet från Salomo, hvilket synes vara hämtadt från Ordspr. 10: 1 [62]).

52—53 (132—133; 56—57). Barns förnuft och förstånd likna, enligt Aristoteles, en slät tafla; såsom taflan mottager och behåller den skrift, god eller ond, fager eller ful, som å henne skrifves, så fatta ock barn i sitt förstånd och behålla i sitt minne det, som de lära, ondt eller godt; och såsom den, hvilken med god skrift vill förse ett föremål, som han mycket älskar, för sådant ändamål uppsöker en skicklig och erfaren mästare, skola konungar och höfdingar, som vilja låta sina barn lära dygd och vishet, uppsöka åt dem gode och vise lärare. — Ofvanstående citat ur Aristoteles återfinnes icke, såsom annars vanligen är fallet med de här från denne författare citerade utsagorna, hos Egidius; kanske är det taget från Thomas' *Summa Theologiæ,* hvarest det förekommer I q. 79 art. 2 [63]); om det nu anförda för öfrigt är öst ur främmande källa, veta vi ej.

53 (133—135; 57). En god lärare och särskildt den, som skall lära konungars och höfdingars barn visdom, skall i synnerhet hafva tre egenskaper: han skall med afseende på bokvett vara kunnig, till sitt praktiska förstånd klok och rådig, samt i sin lefnad och sina seder dygdig. De barn, som anförtros åt hans vård, skall han lära dygd och visdom samt afhålla från alla oseder, i syn-

nerhet från syndig lefnad och ondt sällskap. — Från Egidius (II ii 9) [64]) är lånadt det, som säges om dessa tre egenskaper hos en god lärare.

53 (135—136; 57—58). Då sysslolösheten gör menniskan tung och olustig i lekamligt hänseende samt oduglig att tänka och handla, skola unge ädlingar icke gå fåfänge utan böra flitigt öfva sig i kroppsliga idrotter och särskildt under sina lekar förehafva sådant, som står i förbindelse med krigets konst; de böra sålunda vänja sig vid alla slags vapens bruk, öfva sig att skjuta med armborst och handbåge, att slunga kastspjut och sten, bygga fästen och storma sådana. — Äfven Egidius framhåller II ii 17 [65]), hvarest han talar om ynglingars uppfostran från deras fjortonde år, huru vigtiga krigiska öfningar äro för den uppväxande medborgaren, och det är sannolikt, att författaren af Kg. Styr. tagit anledning af detta ställe att yttra det nyss anförda, hvarvid dock är att märka, dels att denne närmare utfört, hvilka krigiska lekar böra öfvas, dels att Egidius i II ii 18 uttryckligen säger, att konungars och höfdingars söner icke i samma grad som andre böra sysselsätta sig med kroppsliga öfningar, under det att den Svenske författaren, då han talar om unge ädlingar (*ungara*), tydligen syftar särskildt på furstesöner.

54—55 (136—139; 58—59). Författaren öfvergår härefter till att gifva en framställning af det oskick, som bör undvikas, och den höfviskhet, som man bör iakttaga vid konungars och andre förnäme mäns bord. Man bör der vara tyst och varsam samt icke tala, om man icke varder tillfrågad; i sammanhang härmed anföres några (såsom Salomos citerade) utsagor af Syrak [66]), i hvilka förmanas till tystlåtenhet och måttlighet. Att tystnad vid bordet är en god sed, ådagalägges genom att bevisa det vara stridande så väl mot naturens ordning som mot ett dygdigt beteeende, att man talar under måltiden. — Dessa bevis äro lånade från Egidius II iii 20 [67]), hvarest äfven ett här förekommande citat ur Aristoteles återfinnes; källan till följande, i detta sammanhang anförda, med orden "så är skrifvet" inledda citat kunna vi ej uppgifva: *huar som takr til at göra tua syslor i sändr, han fulkomna huarga tera väl.*

55 (139; 60). Då det sedan heter, att konungar och höfdingar hafva lekare och sångare för att roa dem och deras män vid bordet, på det att de icke må förgå sig med onyttiga ord, är detta något, som icke finnes hos Egidius, hvilken säger, att vid måltiden någon nyttig bok bör föreläsas; möjligen hafva Syraks ord i 32 kap., hvarest han prisar sången och musiken vid gästabudet, gifvit den Svenske författaren anledning till hans yttrande.

56—57 (140—142; 61—62). I början af *fjärde* balken anmärkes, att enligt ARISTOTELES de ting äro sju, som hvart rike och landskap behöfver, om det skall vara i god belägenhet, nämligen: vis och rättvis konung; god ordning och förvaltning; god lag; vise och rättvise domare; vise, trogne, erfarne och rättvise rådgifvare; lydigt och villigt folk; säkert försvar för ovänner. I det följande behandlas dessa föremål hvart för sig, på grund hvaraf den förste utgifvaren indelat balken i sju flockar. Så vidt vi känna, uppräknas dessa sju stycken ingenstädes hos ARISTOTELES; möjligen skulle man kunna i likhet med SCHEFFER antaga, att den Svenske författaren här syftat på ARISTOTELES *Politica* i dess helhet. Hos EGIDIUS heter det III II 1 [68]), att ARISTOTELES i tredje boken af *Politica* synes vidröra fyra ting, som vid styrelsen af en stat böra tagas i betraktande, nämligen: regent, råd, domare och folk; efter hvad i sammanhang härmed angifves, behandlar den förstnämde dessa fyra stycken i sin tredje boks andra del, hvarest för öfrigt i anslutning till det, som säges om domare, äfven förekommer en undersökning om lagen; då i tredje bokens tredje del det, som afser rikets försvar, afhandlas, skulle författaren af KG. STYR. genom att följa EGIDIUS få sex föremål att i denne balk behandla; han har emellertid funnit sig hafva skäl att införa äfven några anmärkningar om rikets "*skipilse*", hvarigenom balken fått sju afdelningar. Det synes tänkbart, att den Svenske författaren, då han här citerat ARISTOTELES, närmast haft de anförda orden hos EGIDIUS för ögonen, men då de tre på detta ställe icke omtalade föremålens vigt i det antydda afseendet kunde anses vara grundad i ARISTOTELES' lära, icke dragit i betänkande att ändra uttrycket på det sätt, han gjort.

57 (143—144; 62—63). Författaren inleder fl. 1 med att, åberopande "*Salomon wise i snille bok*", framhålla, huru vigtigt det är, att en höfding är vis, att på höfdingens förhållande undersåtarnes beror, att såsom en ovis konung förstör folk och land, dessa upprättas genom vise mäns omsorg, att för den orätt och det våld, tyranniske höfdingar tillfoga sine undersåtar, land och rike ofta gå från en höfding till en annan, samt att en god och rättvis konung bör taga sig till vara, att han icke varder girig efter sine undersåtars gods. — Det ofvanstående synes vara återgifvet icke efter Vishetens bok, utan hufvudsakligen efter SYRAK 10: 1—3, 8 [69]).

57—61 (144—151; 63—67). Vidare, heter det, säger "*mästar Egidius*" (hvilkens namn här för förste gången anföres) i sin bok, som han gjort om konunga-styrelse, att de ting äro tio, hvilka tillhöra en god konung, som vill väl och visligen styra sitt rike. Han skall 1. skydda gammalt kronogods och gam-

mal konungslig rätt; 2. taga sig i akt, att han icke på ett vanhederligt eller onyttigt sätt använder de inkomster, som äro bestämda till hans underhåll samt rikets och folkets gagn; 3. icke mot sina undersåtar visa sig allt för sträng och fruktansvärd, ej häller för mycket förtrolig, utan allestädes bete sig på ett värdigt och med den höga ställning, han innehar, öfverensstämmande sätt; 4. icke utan vigtiga skäl inlåta sig i tvist med sine välborne män och icke i något afseende tillfoga någon orätt; 5. älska och ofta hafva hos sig sina välborne män samt med dem rådpläga om rikets heder och folkets gagn; han skall äfven bjuda sin hustru, att hon älskar välborna qvinnor och i synnerhet hustrurna till de män, som mest förmå genom slägt och gods samt goda rådslag; 6. vara hofsam i mat och dryck samt icke för mycket följa sin sinliga lusta; 7. väl bygga och pryda hus, borgar och köpstäder; 8. hedra sändebud och utländske män, som komma till honom i sina ärenden; 9. ej med orätt tillegna sig det, som tillhör en annan konung eller landsherre; 10. förhålla sig väl i Guds tjenande och likaså med afseende på hans hus och tjenare; då folket ser, att en konung förhåller sig väl i Gud tjenande och i allt, som Gud tillhör, anse de honom såsom god och rättvis och lyda honom så mycket hällre, ty så är skrifvet: *"alt hawer then i rädzl ok wyrdning ther Gudhi gör hedr ok wirdning"*; och SALOMO säger: *"thön affödha manna skal haua hedhr ok äro som rädhes Gud, ok thön släkt förwardr som ey akta Gudh. ok hans budhord"*. — Det här anförda stället ur EGIDIUS förekommer i III II 9 [70]); bland olikheterna mellan den Latinske och den Svenske texten framhålla vi, att de stycken, som i den Latinske äro det första och det andra, i den Svenske bytt plats; att i det fjärde EGIDIUS säger, att en konung icke skall förakta eller begå orätt mot någon af undersåtarne, men icke talar om tvist, ej häller särskildt om de förnäme; att i det åttonde EGIDIUS säger, att en konung bör hedra vise och gode män, äfven utländske, således icke nämner sändebud, ej häller inskränker sig till att tala om utländingar; att i det tionde Guds hus och tjenare uttryckligen omnämnas endast i den Svenske texten, ehuru dessa begrepp naturligtvis inneslutas i det motsvarande Latinska uttrycket: *"circa divina"*; för öfrigt må anmärkas, att EGIDIUS, såsom ett skäl, hvarför en konung bör troget tjena Gud, anför äfven det, att det i sådan händelse går honom väl i alla hans företag, och att för hans fromhet Gud skänker innebyggarne i hans rike mycket godt; detta saknas i den Svenske texten, men kan anses innehållas i det citerade yttrandet af SALOMO [71]); det språk, som här åsyftas, är troligen Ordspr. 20: 7; det strax förut anförda: *"alt hawer"* o. s. v. öfverensstämmer nära med det i början af andre

balken förekommande stället, hvarest säges, att den, som är Gud lydig, åtlydes af det, som skall vara honom till lydnad. Med afseende på de nämda tio styckena heter det hos Egidius först i allmänhet, att en tyrann endast låtsar sig uppfylla dem och sedan visas vid hvart särskildt, huru en tyrann skickar sig i motsats till en verklig konung. I Kg. Styr. heter det blott till slut, att på det sätt, som nu är nämdt, bete sig icke orättfärdige konungar och onde höfdingar, utan de ödelägga gammalt kronogods, röfva från fredlige män deras gods samt vilja hafva och bebygga hvart ställe, som synes dem vara behagligt och fagert. — Dylika höfdingars ord och åthäfvor beskrifver "*Salomon wise i snille bok*"; de ord, som nu följa, återfinnas Vish. 2: 6—10 [72]).

61—63 (151—157; 67—69). Den höfding, som har större hofhållning och förstör mera, än hans inkomster medgifva, nödgas att sätta sig i skuld och från det fattiga folket plundra det, hvarmed han skall föda sig och de sina. — Såsom Aristoteles säger, plägar en grym och rofgirig konung på tio sätt förderfva land och folk. 1. Han förtrycker herrar och välborne män; om han fruktar deras makt, tager han från dem lif och gods; för att främja sin vilja sparar han ingen menniskas lif, icke ens bröders och fränders, utan söker rödja dem ur vägen på allt sätt, med förgiftande, förderfvande, fängelse och neslig död; 2. han anklagar och förföljer förståndige och rättvise män, som med ord och råd kunna styrka folket att sätta sig emot olag och våld; 3. han söker hindra, att någon får inhemta boklig kunskap eller visdom; 4. han söker afskaffa gillen och samqväm, af hvilka vänskap och förbindelse kunna uppkomma mellan menniskor; 5. han har många spejare, hvar hälst han vet samqväm vara mellan menniskor; 6. han söker icke allenast hindra och förstöra gamla förbindelser, utan, så vidt han kan, hindrar han, att vänskapsband knytes mellan menniskor, ty han tror sig vara säker, så länge han kan hålla menniskorna söndrade; 7. han gör sine undersåtar fattige genom svåra pålagor, på det att de icke må hafva tillfälle att sätta sig mot hans grymma handlingssätt; 8. han söker ställa till krig, på det att han må skaffa sine undersåtar nog att göra med andra land och han sålunda må få vara säker; 9. han drager in i sitt rike utländske män, de infödde till förderf; han tror sig med sine egne män aldrig vara säker till sitt lif, utan utländingar, som han dragit in, utgöra hans lifvakt; 10. han söker ställa till oenighet mellan de infödde, och då han gjort det, förenar han sig med ett parti för att förderfva de andre, hvarigenom han åstadkommer, att de inbördes förderfva hvarandra. På helt annat sätt beter sig en god och rättvis konung. — Ehuru det heter, att de tio sätt, på hvilka

en tyrannisk konung söker förderfva land och folk, framställas enligt Aristoteles, är det dock icke denne, utan Egidius, som här legat till grund; men sistnämde författare hänvisar på det ställe, III II 10 [73]), som här blifvit återgifvet, till Aristoteles, hvilken *Polit.* V beskrifver de försigtighetsmått, som en tyrann vidtager för att befästa sig i sin makt; vid en jämförelse med ifrågavarande ställen hos Aristoteles och Egidius, finner man att den Svenske författaren här uteslutande följt den senare. Med afseende på förhållandet mellan framställningen i Kg. Styr. och hos Egidius kan anmärkas, att den senare i den förste punkten icke talar om fängelse och i den nionde endast om användandet af utländske män såsom lifvakt, samt att han vid hvar punkt angifver, huru i motsats till en tyrann en verklig konung skickar sig, något, som blifvit uteslutet hos den Svenske författaren, hvilken blott till slut gör den allmänna anmärkning, att en god och rättvis konung beter sig på annat sätt.

63—66 (158—163; 69—72). I fl. 2 är författarens utgångspunkt, att en vis konung skall betänka och taga till efterdöme, huru Gud inrättar och styrer denna verld. Genom åtskilliga bibelställen, hemtade från *"snille bok"*, Romarebrefvet (hvilket dock icke citeras), *"konunga bok"* och *"sancte Pädhr"*, visas, att konungen är Guds syssloman, och att all makt är af Gud, samt att man är skyldig konungen och öfverheten lydnad. Följande Guds efterdöme skall en vis konung inrätta och styra land och rike med visdom och till gagn både för landets innebyggare och för dem, som besöka det. Först och främst skall han se till, att bönderne eller de bofaste männen njuta fred och trygghet för sina personer och sin egendom. Vidare skall han sörja för, att i hans rike finnas nödige landsvägar, på hvilka man kan färdas både vinter och sommar. Vid dessa vägar skall han der, hvarest köpstäder icke finnas, inrätta gästgifvaregårdar, hvarest vägfarande kunna erhålla härberge och få köpa föda för sig och sina hästar samt annat, som de behöfva; fördelarne af en sådan inrättning framhållas rätt utförligt. En vis konung skall ock se till, att i hans rike äro goda hamnar, dit inländske och utländske män lätt kunna komma med sina varor; enär intet land finnes, som ej från ett annat behöfver något, är det för folket både gagn och glädje, att de särskilda landen kunna utbyta sina varor; då vid kusten finnas goda hamnar, hvarest man vet sig hafva fred och trygghet och tillfälle till varubyte, kommer dit allahanda gods från andra land, och det är stor heder och fördel för såväl konung som folk att kunna uppgöra köp hemma i landet, utan att man behöfver fara mycket omkring och sätta lif och gods på spel. Till slut anmärkes, att en konung i alla sitt rikes landskap och köpstäder

skall förordna erfarne och rättvise sysslomän öfver sina gods och inkomster. — Innehållet i förevarande flock synes till en del vara lånadt från THOMAS' skrift *De regimine principum;* äfven här finna vi den tanken uttalad, att konungen är Guds ställföreträdare och till mönster för sin verksamhet bör taga Guds inrättning och styrelse af verlden. Huru Gud inrättat verlden, framställer dock THOMAS på ett helt annat sätt än författaren af KG. STYR., i det att den förre här endast visar, huru Gud i skapelsen frambragt allt, skilt allt från hvartannat, gifvit åt hvart och ett den rätte platsen och försett det med dess nödtorft (I 12, 13). Samma skrift har troligen varit källan till det, som yttras om vigten af landsvägar (II 12), och till yttrandet, att intet land finnes, som icke behöfver något från ett annat (II 3); möjligen har äfven ett ställe i den samma gifvit anledning till det, som förekommer om sysslomän, ehuru dessas uppgift skildras på olika sätt i de båda skrifterna (II 10). Af de åberopade bibelställena: Vish. 6: 5; Rom. 13: 1, 4; 1 Sam. 26: 16; 1 Petr. 2: 13, 14 förekomma de två första i I 8, och det just i den något förändrade form, hvari de läsas i KG. STYR. [74]) För den Svenske författaren är, så vidt vi kunnat finna, följande särskildt att betrakta såsom egendomligt: den här förekommande framställningen af sättet, hvarpå Gud inrättat allt; anmärkningarna om gagnet af gästgifvaregårdar, om fördelen af goda hamnar och af att kunna idka handel med främlingar utan att behöfva lemna landet samt om den verksamhet, som tillkommer sysslomännen.

66—68 (164—167; 73—74). Fl. 3 inledes med den anmärkningen, att en konung skall gifva land och folk god lag; det heter vidare, att ARISTOTELES säger, att en god lag skall hafva dessa tre egenskaper: han skall vara rättvis, nyttig och möjlig. Att lagen är rättvis, innebär, att han icke strider mot förnuftet eller naturens ordning. Lagen skall vara nyttig för folket, ty den, som stiftar sådan lag, som ej främjar folkets fred och gagn, inför olag och våld; samma skilnad, som det är mellan en rättvis konung och en tyrann, är det mellan rättvis lag och orätt stadga; i sammanhang härmed anföras några ord af profeten ESAIAS samt ett gammalt ordspråk. Lagen skall vara möjlig, så att man kan hålla honom, och öfverensstämmande med goda och gamla sedvänjor. ARISTOTELES säger, heter det vidare, att man för goda och fredliga menniskors skull icke behöfver utfärda lagar, men att de kunna icke undvaras för onda och ostyriga menniskors skull. En god lag skall afse följande tre ting: han skall bjuda fred och sämja, förbjuda våld och det, som kan hindra fredlig sammanlefnad mellan menniskor, samt innehålla det, som är lofligt och icke på det sätt nyttigt för några,

att det är skadligt för andra. — Det, som förekommer i denna flock, är hufvudsakligen hämtadt från Egidius; sålunda är framställningen af en god lags tre egenskaper, ehuru Aristoteles här uppgifves såsom källa, dock uppenbarligen återgifven efter Egidius III ii 26, hvarest med afseende på detta Aristoteles icke ens citeras; den Svenske författaren har här tillagt det anförda stället ur Esaias, hvilket läses 10: 1, samt det gamla ordspråket. Det andra yttrandet, som uppgifves härröra från Aristoteles, synes likaledes vara grundadt på ett ställe i anförda kap. hos Egidius, hvilken dock här citerat Aristoteles. Källan till det, som säges om en god lags innehåll, har tydligen varit Egidius III ii 28. [75])

68—69 (167—169; 74—77). I fl. 4 anmärkes först, att den lag är död och onyttig, som icke sättes i verket genom dom och lefvande handling, hvarför konungen, som genom sin dom och sin makt kan gifva lagen kraft, säges vara en lefvande lag. Då konungen icke kan vara närvarande allestädes, hvarest dom behöfves, skall han i de särskilda landskapen förordna vise och rättvise lagmän och landsdomare; likaledes bör i hvart landskap någon å konungens vägnar hafva makt att efter folkets behof och vilja förordna och afsätta domare i hvart härad och hundare. Alla domare och i synnerhet konungar och höfdingar skola vara rättvise och icke partiske eller för hastige i sina domar. Om orättfärdige höfdingar anföres följande ställe ur Esaias: *tine höfdinga äru otrone ok tiufa kompana; the fa som taka; alle fylghia giärna thy the wänta sik lön före fa*; hvarefter det angifves, hvad med tjufvar och tjufvars stallbröder bör förstås. — Det i flockens början förekommande uttrycket, att konungen säges vara lefvande lag, kan vara hämtadt från Egidius, hos hvilken det förekommer I ii 12; dock må anmärkas, att man finner samma uttryck äfven hos Engilbertus i *procæmium* till hans skrift: *De regimine principum*, samt att de i Kg. Styr. närmast föregående och efterföljande orden hafva likhet med det, som i detta sammanhang yttras på nämda ställe hos Engilbertus, men ingen motsvarighet hos Egidius. Då författaren af Kg. Styr. icke annars synes hafva begagnat Engilbertus, bör man kanske antaga, att någon skrift, som här varit Engilberti källa, blifvit af honom anlitad. [76]) Huruvida det, som sedan säges om tillsättningen af lagmän eller landsdomare samt om förordnandet och afskedandet af domare, i någon mån är öst ur främmande källa, veta vi ej; till stor del öfverensstämmer det emellertid med Svenska förhållanden under medeltiden. Sålunda förekommer i VGL. III *land:domare* såsom benämning på den ämbetsman, som å konungens vägnar utöfvade högsta dömande och verkställande makten inom

landskapet; angående tillsättningen af lagmän, hvilka man, om man ville sluta något af det sammanhang, hvari de här nämnas, skulle anse för konungens ämbetsmän liksom landsdomarne, veta vi, att de enligt VGL. I och II valdes af bönderne, enligt Hels.L. af tolf män, som nämdes af konungens syssloman, och att de enligt MELL. utsågos på det sätt, att landskapets allmoge valde sex hofmän och sex bönder, hvilka jämte två klerker valde tre män, af hvilka konungen utsåg en; domare tillsattes enligt Upl.L., SML. och VML. II på det sätt, att konungens länsman, som var dennes ämbetsman inom hundaret, nämde tolf män, hvilka utsågo hundarets båda domare; desse stadfästes sedan i sitt ämbete af konungen eller hans ombud; enligt MELL tillsattes häradshöfding på det sätt, att häradet nämde tolf män, som jämte lagmannen utsågo tre män, bland hvilka konungen eller den, åt hvilken han gifvit det i uppdrag, valde en [77]). Citatet från ESAIAS återfinnes 1: 23 [78]); af bestämningarna, hvad med tjufvar och tjufvars stallbröder bör förstås, synes åtminstone den förra: "de äro tjufvar, som afhända andra deras gods utan egarens vetskap och vilja", härstamma från den Romerske rätten [79]).

69—70 (169—172; 75—77). Såsom "vise mästare" säga, är det fyra ting, som från rätt och sanning bortvända domar och vittnesmål, nämligen: rädsla, penningbegär, vänskap och slägtskap; huru de två förstnämda bevekelsegrunderna föra menniskor på afvägar, utvecklas ytterligare, hvarvid åtskilliga ställen ur andra skrifter anföras; sålunda heter det, att AUGUSTINUS säger: *hua som före nokors manz rädde skuld löne sannind älla sighr osant, han rete Gudh amot sik ok hans hardha wredhe, ty at han rädhes mera wärilzmän än Gudh sieluan;* SALOMO: *warna at tu warder ey domare, utan tu tröste tik ther til, at tu maghe fördriua orät ok osannind, ok göm at tu ey sua rädhes wärulzmanna opsyn, at tu fa blyghd ok synd före tin dom, ok lykte tit wald medh skam ok ofräghd;* en vis man: *ther ma aldrei wara godhr rättr medh mannom, ther domare älla wittnesmän äru för peninga fali;* vidare heter det, att så är skrifvet: *ta fatekr man hauer änkte giua wildoghom domare, ta wil ey atenast ängin han höra, utan han warder ok försmadhr ok nidher öpter i allo ty han tala;* att DAVID säger: *the som giärna wäria ok älska orät ok osannind, thera händr äru fulla medh gauum;* SALOMO: *gawor göra ok stundom rätuisa män blinda;* ESAIAS: *then är sel sina händer göme för allom gauom.* Källan till det, som enligt "vise mästare" säges om de fyra ting, som från rätt och sanning vända domar och vittnesmål, är *Decretum Gratiani* c. 78 C. 11 qv. 3, hvarest en liknande utsaga förekommer, dock med den skilnad, att på detta ställe såsom det tredje i ordningen nämnes hat, under det att vänskap och slägtskap äro

förenade såsom ett enda moment; på väsentligen samma sätt som hos Gratianus, ehuru i annan ordning, uppräknas dessa fyra stycken VGL IV 12. Äfven det, som i Kg. Styr. vidare anföres rörande denna sak, återfinnes till en del i *Decretum Gratiani* c. 72, 79, 80, 83 C. 11 qv. 3; sålunda det Augustinus tillskrifna yttrandet samt de ord, om hvilka det heter "så är skrifvet" [80]). De båda här Salomo tillagda utsagorna förekomma hos Syrak, den förra 7: 6, den senare 20: 31; Davids ord återfinnas Ps. 25: 10, Esaias' läsas 33: 15, 16 [81]); hvarifrån författaren af Kg. Styr. hämtat det "en vis man" tillagda yttrandet, kunna vi ej uppgifva.

70 (172—174; 77). Med afseende på rådgifvare heter det i fl. 5, att konungen i sitt råd skall hafva de främste och visaste i riket och för öfrigt flere gode, rättvise, förståndige och erfarne män, lekmän och andlige; med afseende på gagnet af rådplägning med flere anföres dels ett gammalt ordspråk dels en utsaga af Aristoteles: det råd finnes lättare, hvarom man spörjer flere vise män. Möjligen åsyftas här ett hos Egidius III II 17 citeradt ställe ur Aristoteles' Eth. 3: 3 [82]).

71 (174; 77—78). Af ålder har det varit en sedvana hos Romare och Fransmän, att de bland sig utvalt tolf män, som skola öfverväga och undersöka alla vigtiga mål, och efter hvilkas råd konung eller kejsare i alla dylika saker skall fälla sin dom. Sannolikt åsyftas här Frankrikes tolf pärer; att det Romerska rådet, senaten, som författaren utan tvifvel här haft i tankarne, uppgifves hafva haft tolf medlemmar, beror väl på ett missförstånd eller bristande noggrannhet i uttrycket. — En konung skall dock, såsom förut är sagdt, högeligen taga sig till vara, att han icke för många uppenbarar sina hemligheter; med afseende härpå anföras följande ord, om hvilka det uppgifves, att Salomo säger dem i "*snille bok*": *tik skal radgiua* (f. -*e*) *wara näppelike en af tusend, ok tu skalt ey tit hiärta huariom opinbara, ty at thet kan then höra tik wil suika, ok haldr tik för owitran man.* — De ord, som här återgifvas, äro dock icke hämtade ur Vishetens bok, utan från Syrak, hos hvilken de förekomma 6: 6 och 8: 22 [83]); vidare följer denna, Seneca tillagda, utsaga: *tu skal ey firi hwariom tin hug lysa, ok ey huarn firi hemelikan win halda.*

71 (175; 78). Aristoteles säger, att råd är en undersökning (*spurdaghi*) i ovissa och tvifvelaktiga ting. — Denna bestämning är utan tvifvel lånad närmast från Egidius, hos hvilken hon med hänvisning till Aristoteles förekommer III II 17 [84]).

71 (175; 78). Föremål för rådplägning kan endast det blifva, som kan ske på mer än ett sätt; ty om det, som icke kan ske eller nödvändigt måste

ske, behöfves ingen rådplägning. — Denna anmärkning synes författaren hafva lånat från Egidius III ii 16 [85]).

72—73 (175—179; 78—80). Sex stycken skall en god rådgifvare särskildt taga i akt i sina råd: 1. om den sak, hvarom han rådfrågas, är mycket tvifvelaktig, skall han länge och väl betänka sig; 2. han skall ej länge tänka på obetydliga ting; 3. om alla vigtiga saker skall han öfverlägga med andre vise män; 4. han skall vara tystlåten; 5. han skall tala sanning och icke fara med smicker; 6. man skall länge öfverväga en sak, men då beslut är fattadt, skall man sätta det i verket ju förr dess hällre. — Författaren har här följt Egidius III ii 17 [86]).

73—75 (179—186; 80—83). De, som äro i konungens och rikets råd skola, enligt hvad Aristoteles säger, hafva sin uppmärksamhet fäst särskildt vid följande fem stycken: 1. att gammalt kronogods och konungens inkomster icke minskas eller förstöras, samt att konungen icke med våld sätter sig i besittning af sina undersåtars gods; i sammanhang härmed heter det: "så är skrifvet: om man tager eller sätter sig i besittning af annans gods mot folkets vilja, är det rån eller tjufnad; om man tager det utan egarens vetskap och vilja, är det tjufnad; om man tager gods, löst eller fast, från rätt egare med hans vetskap och mot hans vilja, är det, om det icke sker enligt lag och rätt, att anse såsom en last, hvilken är en konung och höfding ovärdig"; 2. att icke allenast konungen och hans omgifning utan äfven folket i riket har sitt uppehälle, äfvensom att innebyggarne icke lida skada genom falska varor och bedrägerier i mått eller vigt; 3. att inbördes strider ej uppstå inom landet, och att rikets fiender ej må skada det samma; 4. att folket må njuta fred och trygghet, och huru man bör gå till väga, om inhemsk eller utländsk fiende vill skada riket; 5. att land och folk hafva rättvis lag; i detta afseende åberopas Aristoteles' yttrande, att rättvis lag är folkets lif och helsa och heder och ett värn för den konungsliga makten. Ehuru författaren vid uppräknandet af dessa fem stycken åberopar Aristoteles, har han dock hämtat det ofvanstående från Egidius, hvilken vid början af sin redogörelse för dessa stycken, III ii 19 [87]), citerar Aristoteles; äfven det citat från Aristoteles, hvilket förekommer i slutet af 5, är närmast taget från nyssnämda kap. i Egidii skrift. Af det, som inledt af orden: "så är skrifvet", under 1. talas om att på ett orättmätigt sätt taga annans gods i besittning, är åtminstone bestämningen af tjufnad lånad från den Romerske rätten [88]).

76—78 (186—194; 83—86). Fl. 6 börjar med den anmärkning, att hvart väl inrättadt rike har tre samhällsklasser: ridderskap, allmoge och arbetsfolk; dessa klassers betydelse och verksamhet angifves i korthet, hvarvid det heter, att allmogen utgöres af bönder, köpmän och allahanda handtverkare. Aristoteles undersöker, hvilken af dessa tre klasser ett rike minst kan undvara, och visar på grund af anförda skäl, att det är allmogen eller medelklassen, och att konungar derför böra söka ställa så, att de i sina land hafva mycken och rik allmoge. Den, som af sin konung eller herre vill hafva kärlek och tillgifvenhet, skall vara honom trogen och lydig, akta sig för att bryta mot hans bud samt taga sig till vara för hans vrede. Liksom det för en konung är stor heder att hafva rik allmoge, är det en skam för honom att heta och vara konung öfver tiggare, hvarför konungar böra se till, att de ej utarma sitt folk; författaren anför här följande ord af Salomo: *riker almoghe är kunungs ära ok tröst landa, ok armbr almoghe är kunungz nese.* Den, som vill fly konungens vrede och ovänskap, skall taga sig till vara, att han icke i något afseende förolämpar honom, hans barn, syskon, fränder, vänner eller tjenare, ej häller gör något till förfång för hans egendom eller konungsliga rätt. Om en konung vill hafva lydiga och villiga undersåtar, skall han å sin sida iakttaga tre ting; han skall mot dem vara gifmild, värja dem för orätt och skada samt vara rättvis. — Om man undantager anmärkningen om det nesliga i att vara en konung öfver tiggare, en anmärkning, som för öfrigt afbryter sammanhanget, samt citatet från Salomo, hvilket återfinnes Ordspr. 14: 28, är det, som i denna flock anföres, i det hufvudsakliga hämtadt från Egidius III II 33, 34, 35, 36 [89]); från honom är äfven det i flockens början förekommande citatet från Aristoteles lånadt. Egidii framställning är här behandlad med mycken frihet och dels förkortad dels utvidgad; förändrad och utvidgad är särskildt redogörelsen för de tre samhällsklasserne.

79 (194—196; 86—87). Fl. 7 inledes med den anmärkningen, att man, huru god freden än må vara, dock bör vara beredd på hvad hälst, som kan hända (hvilket framställes i uttryck liknande dem, som förekomma vid behandlingen af klokhetens dygd i den efter Martinus bearbetade redogörelsen för de fyra kardinaldygderna). Liksom menniskan för sin styrelse behöfver tre ting: sundt förnuft, goda seder, säkert skydd för det, som kan skada henne till lif och kropp, behöfver hvart rike för sin styrelse dessa tre ting: vis konung, goda lagar och seder, säkert skydd för ovänner. Detta värn är af två slag: det ena är godt ridderskap oeh tapper allmoge för att med strid försvara landet mot ovänner; det

andra är fästen och borgar för att hindra rikets ovänner från att komma in i landet. — För det, som säges om vigten af att vara klok och varsam, har möjligen det nyss påpekade stället i Martini skrift i någon mån legat till grund; för öfrigt kunna vi till det ofvanstående icke uppgifva någon källa, ehuru åtminstone jämförelsen mellan de tre ting, som menniskan och som ett rike behöfver för sin styrelse, troligen är lånad.

79—82 (196—202; 87—89). I det författaren härefter öfvergår till att tala om stridsmännen, erinrar han först, att Aristoteles säger, att i strid klokhet och raskhet uträttar mer än manskapets styrka och mängd; det är sålunda vigtigt att i striden hafva tappre och modige män. Det heter vidare, att Aristoteles säger: "såsom pris och ära skola vara tapperhetens lön, så skola ock rädsla och omanlighet hafva skam och skada till sin lön"; en grundsats, hvilken vise konungar och höfdingar böra efterfölja. Sedan anföras, såsom det uppgifves efter Aristoteles, de yttre kännetecknen på de män, som äro passande till strid och arbete. — Hvad dessa tre efter Aristoteles citerade ställen vidkommer, äro åtminstone det första och det tredje hämtade från Egidius; hos denne förekommer det första III iii 1 [90]), men de ifrågavarande orden uppgifvas icke såsom yttrade af Aristoteles, utan af Vegetius; vid det andra tyckes författaren hafva åsyftat några hos Egidius I ii 14 [91]) förekommande, efter Aristoteles anförda ord; då likväl uttrycken i Kg. Styr. synas komma Aristoteles' egna ord Eth. III 8 [92]) något närmare, skulle man kanske böra antaga, att dessa här förelegat den Svenske författaren i den skrift, hvari de från början stått, eller snarare i någon annan, i hvilken de liksom hos Egidius finnas citerade; på det tredje af de nämda ställena följes Egidius III iii 3 [93]), hvarest det stycke, som i Kg. Styr. återgifves, dock icke anföres såsom i sin helhet grundadt på Aristoteles, utan denne, liksom Vegetius, endast med afseende på enskilda punkter citeras. Uttryckligen uppgifver författaren Egidius såsom sin sagesman, då han sedan uppräknar åtta egenskaper, som tillhöra dem, hvilka vilja förhålla sig väl i strid; han har här återgifvit III iii 4 [94]), hvarifrån är lånadt äfven det citat från Aristoteles, hvilket förekommer vid redogörelsen för den åttonde egenskapen.

82—84 (202—207; 89—92). Under erinran, att i alla företag förtänksamhet är god, men mest behöflig i strid, uppräknas sedan tolf stycken, som en vis konung eller härförare bör taga i akt, då han vill strida; källan för detta är Egidius III iii 9 [95]); såsom stundom annars har den Svenske författaren i sin parafras af den främmande texten inflätat några Svenska ordspråk. Under det andra stycket citeras såsom utsaga af Aristoteles: *sidhwänia är huariom*

suasom naturlik skipelse; det samma säges äfven på motsvarande ställe hos Egidius, men utan att anföras såsom yttradt af Aristoteles; antingen har väl den Svenske författaren känt detta uttryck såsom Aristoteles', eller ock har det i den handskrift, han följt, verkligen blifvit citeradt såsom yttradt af denne.

84—87 (207—212; 93—95). Till slut handlas om det andra värnet för ett land: borgar och fästningar. För sättet, huru fästen skola byggas, försvaras och intagas, redogöres med ledning af Egidius, som här citeras. Först visas enligt III iii 20, 21, 22 [96]) i dennes bok, huru fästningar böra byggas och försvaras, sedan enligt III iii 16, 17 [97]), huru de kunna belägras och intagas. Den Svenske författaren har dock icke synnerligen bundit sig vid den Latinska skriften, utan ur den sammas framställning endast hämtat det, han för sitt ändamål ansett nödigt. På ett och annat ställe har han äfven gjort tillägg; sådana äro: anmärkningen, att man vid ett fästes anläggande bör tillse, att ingen höjd är så nära, att man behöfver frukta, att eld eller stenar skola genom blidor kunna kastas från den samma; föreskriften, att fästningsgrafvarna böra innantill pålas eller muras med sten eller tegel, samt att framför hufvudporten bör vara en stor grop och öfver denna en vindbro; huruvida författareu lånat dessa anmärkningar ur andra skriftliga källor eller framstält dem på grund af egen erfarenhet, kunna vi ej afgöra.

Genom den föregående undersökningen torde det vara ådagalagdt, att Kg. Styr. till största delen är utarbetad efter främmande källor. Vi gå nu att gifva en öfversigt af dessa källor och det bruk, förevarande skrifts författare gjort af dem.

I främsta rummet har, såsom vi sett, skriften *De regimine principum* af Egidius de Columna blifvit anlitad [98]). Denna boks författare var född i Rom 1247, inträdde i Augustinerorden, kallades till Paris såsom lärare för den Franske prinsen, sedermera konungen, Filip den sköne, blef 1292 sin ordens general och 1296 ärkebiskop i Bourges, samt dog 1316. Utom förevarande skrift, som torde vara författad omkring 1280—1285 och som är tillegnad nyssnämde prins, på hvars begäran hon författades, skref han många arbeten i teologi och filosofi. Såsom lärjunge af Thomas af Aquino, tillhör han afgjordt den skolastiska riktningen, hvars metod genomgår äfven hans skrift *De regimine principum.* Hvad detta arbete för öfrigt vidkommer, röjer det föga originalitet, men utgör en

grundlig och redig samt med afseende på plan och anordning självständig framställning af de tankar, som finnas uttalade hos de författare, han följer. Hans förnämsta auktoritet är Aristoteles, hvars åsigter han oftast troget omfattar, och hvars skrifter, i synnerhet *Politica* och *Ethica*, han ständigt citerar; i flere vigtiga stycken sluter han sig likväl till Thomas, hvilken han dock aldrig nämner; med afseende på enskilda punkter citeras andre författare såsom Macrobius, Plotinus, Valerius Maximus, Boethius, Vegetius; biblen och kyrkliga skriftställare anföras ytterst sällan; denna omständighet likasom den, att han icke talar om kyrkan och hennes förhållande till staten, är anmärkningsvärd, icke allenast emedan han tillhörde det andliga ståndet och, såsom andra skrifter af honom visa, var väl bevandrad i biblen och den kyrkliga litteraturen, utan äfven emedan ett i båda dessa afseenden motsatt förfaringssätt merendels råder i andra likartade skrifter från medeltiden [99]. — Såsom förut blifvit antydt, är arbetet indeladt i tre böcker, af hvilka den första visar, huru en konung skall regera sig själf, den andra, huru han skall förestå sitt hus, den tredje, huru han skall styra riket. Den första boken har fyra delar, i hvilka undersökes: 1. hvari en konung bör sätta sin lycksalighet; 2. hvilka dygder han bör hafva; 3. huru han bör förhålla sig med afseende på passionerna; 4. hurudana hans seder böra vara. I den förste delen förekommer först en inledning till hela verket och särskildt till första boken, hvarefter författaren, sedan han redogjort för de tre slagen af menniskolefnad: *vita voluptuosa, politica, contemplativa*, af hvilka de båda sistnämda böra tillkomma en konung, först utförligt ådagalägger, hvari en konung icke bör sätta sitt högsta goda, och sedan visar, att han, såsom menniska, Guds tjenare och folkets styresman, bör sätta detta sitt högsta goda i Gud, i kärleken till honom och i uppfyllandet af hans vilja, hvilken åter med afseende på konungar särskildt är den, att de med vishet styra sina folk. I den andre delen visas, huru dygderna indelas efter de särskilda själsförmögenheterna; de själsförmögenheter, hvilka dygder kunna tillkomma, äro: *intellectus* och *appetitus; intellectus* är *speculativus* och *practicus; appetitus* är *intellectivus* och *sensitivus; appetitus sensitivus* åter delas i *irascibilis* och *concupiscibilis;* dygderna indelas sålunda i spekulativa, som tillhöra *intellectus speculativus,* och moraliska, som tillhöra *intellectus practicus* samt *appetitus;* de senare åter kunna tillhöra *intellectus practicus: prudentia; appetitus intellectivus (voluntas): justitia; appetitus irascibilis: fortitudo, mansuetudo, magnificentia, magnanimitas; appetitus concupiscibilis: temperantia, liberalitas, honoris amativa, veritas, affabilitas (amicabilitas), eutrapelia (jucunditas).* Af dessa dygder, hvilka, ehuru icke på detta

sätt indelade, behandlas af Aristoteles, äro fyra kardinaldygder: *prudentia, justitia, fortitudo, temperantia;* de öfriga åtta kallas i motsats till de nämda *annexæ*. De särskilda dygderna beskrifvas härefter utförligt både i och för sig och så vidt de tillkomma konungar och höfdingar. Härvid genomgår författaren först kardinaldygderna, sedan de öfriga i följande ordning: *liberalitas, magnificentia, magnanimitas, honoris amativa, humilitas, mansuetudo, amicabilitas, veritas, jucunditas;* såsom vi finna, har här tillkommit en dygd: *humilitas*, hvilken, såsom ej nämd af Aristoteles, icke förekommer vid den första uppräkningen. Till slut visas, att alla dygder med hvarandra stå i ett nödvändigt samband, att särskilda grader finnas af goda och onda menniskor och likaledes af dygder, samt att konungar böra eftersträfva den högsta dygd, hvartill de dock icke kunna komma utan Guds nåd. I den tredje delen uppräknas och beskrifvas passionerna, tolf till antalet, och visas, hvilket förhållande en konung bör iakttaga med afseende på hvar och en af dem. I den fjärde delen beskrifver förf. särskildt de seder, som pläga tillhöra ynglingar och ålderstigne, ädlingar, rike och mäktige, hvilka af dessa seder äro lofvärda och klandervärda, samt huru en konung bör förhålla sig i afseende på dem. — I den andra boken visas först, att menniskan är ett *animal sociale* och i följd af sin natur har behof att lefva i sällskap med sina likar; det ursprungliga och första mennisko-samfundet är familjen, hvilken kan betraktas ur synpunkten af förhållandet mellan man och hustru, mellan fader och barn, mellan husbonde och tjenare; på grund häraf kommer denna bok, som afhandlar, huru en konung bör förestå sitt hus, att sönderfalla i tre delar. I den första handlas, med särskildt afseende på furstliga personer, om äktenskapet och makars pligter. I den andra delen talas först om fadersväldets grund och beskaffenhet samt om den kärlek, som bör råda mellan fader och barn, hvarefter det visas, huru konungar och höfdingar böra sörja för, att deras söner från barndomen uppfostras i den kristna tron, lära goda seder samt få undervisning i vetenskaperne; och i sammanhang härmed, hurudan lärare en konung bör gifva sina söner; sedan säges, huru man bör lära ynglingar att förhålla sig med afseende på sitt tal, på det, som de se och höra, mat och dryck, klädedrägt, lekar o. s. v.; vidare huru uppfostran bör på olika sätt inrättas under särskilda åldrar; till slut framställes, huru konungars och höfdingars döttrar böra uppfostras. — I den tredje delen handlas icke allenast om förhållandet till tjenare, utan äfven i allmänhet om det, som afser medlen för tillfredsställandet af lifvets sinliga behof; först talas om de liflösa medlen, sedan om de lefvande. Vid redogörelsen för de förra talas om byggnadernas beskaffenhet, om egendom och

särskilda lefnadssätt, om mynt och penningväsende samt om den omsorg, en konung bör egna åt dessa ting. De lefvande medlen äro dels trälar dels tjenare, som antingen för lön eller af kärlek till det goda åtaga sig detta kall; det visas, huru en konung bör fördela de särskilda sysslorna mellan dessa underlydande, och huru han mot dem bör förhålla sig. Slutligen erinras, att vid måltider hos konungar och förnäme män icke allenast tjenarne utan äfven de, som sitta till bords, böra akta sig för att tala för mycket. — I den tredje boken visas först, att menniskans behof af umgänge med sina likar icke kan tillfredsställas ensamt genom familjen, att hon är icke allenast ett *animal sociale*, utan äfven ett *animal civile et politicum*, samt att hon behöfver staten så väl för att kunna lefva dygdigt som för att kunna nå det, som är nödigt för det sinliga lifvet. En samhällsbildning af högre art än staten (*civitas*) är dock riket (*regnum*), hvari flere stater sluta sig till samman under ett gemensamt öfverhufvud; de fördelar, som härigenom vinnas, äro: att de särskilde staterne lättare kunna bistå hvarandra med det, som behöfves; att ett dygdigt lif tryggas genom den makt, rikets styresman har att tvinga och straffa dem, som ej vilja underkasta sig lagen och som söka störa andras fred; att försvar mot fiender bättre åstadkommes genom flere staters sammanslutning. Då rikets ändamål sålunda är att befordra ett lugnt och dygdigt lif samt försvar mot fiender, blir det förevarande boks syfte att afhandla dessa stycken; dessförinnan lemnas dock en öfversigt af äldre tänkares åsigter om samhällets styrelse. Boken får alltså tre delar. Den förste innehåller en kritisk framställning af Sokrates', Platos, Faleas' och Hippodami åsigter om samhällets styrelse; i den andre handlas om statens och rikets styrelse i fredstid; i den tredje om samhällets styrelse under krigstid. De stycken, som i den andre delen tagas i betraktande, äro: regenten, rådet, domaremakten, folket. I den afdelning, hvari författaren sysselsätter sig med frågan om regenten, uppräknas sex styrelseformer, af hvilka tre äro goda: monarki, aristokrati, republik (*politia*); och tre dåliga: tyranni, oligarki, demokrati; i de förra afses nämligen allmänt väl, i de senare någras fördel och andras förtryck. Af de tre berättigade styrelseformerna är monarkien den bästa, hvilket ådagalägges genom följande skäl: den fred och enighet mellan medborgarne, hvilken bör vara lagstiftarens mål, åstadkommes lättare genom *en* styrande än genom flere; den makt, som är sammansluten till ett, är starkare än den, som är söndrad; på hvart af naturens särskilda områden uppenbarar sig en styrande princip; erfarenheten visar, att de land, som styras af en konung, äro de lyckligaste. De skäl, Aristoteles anfört till försvar för flervälde,

upptagas till vederläggning. I frågan om valrikets och arfrikets inbördes förhållande förklarar sig Egidius (i detta afseende följande hvarken Aristoteles eller Thomas) afgjordt till förmån för arfriket, hvilket är att föredraga, emedan i detta konungen mera betraktar rikets gagn såsom sammanfallande med sitt eget; emedan de, som hastigt kommit till välde, icke kunna bära sin lycka, utan blifva uppblåste och tyranniske, men de, som ärft sin makt, icke finna sig hafva skäl att yfvas öfver en storhet, som deras fäder förut innehaft; samt emedan folket är mera villigt att lyda den, som tillhör en slägt, hvilken det vant sig hörsamma; inom denna slägt bör regeringen öfvergå till den förstfödde på den manliga linien. Med afseende på de faror, arfriket kan medföra, angifves, huru de kunna undanrödjas, och hänvisas till de ännu större, som åtfölja valriket. Vidare framhålles, hvilka en konungs pligter äro, huru han skiljer sig från en tyrann, hvilka försigtighetsmått en tyrann vidtager för att befästa sitt välde, huru en sådans styrelse är den sämsta af alla, och huru en konung bör akta sig för att blifva en tyrann, samt på hvad sätt han bör befästa sin makt. Då författaren härefter talar om rådet, visar han först, om hvilka ting ett rådgörande kan komma i fråga, sedan hvad man bör taga i akt vid rådplägning, samt slutligen hurudana en konungs rådgifvare böra vara, samt hvad desse böra betänka med afseende på de särskilda föremål, som kunna komma under öfverläggning. I den afdelning, som handlar om domare, visas, dels hurudana desse böra vara, och huru de böra gå till väga, dels att, så vidt möjligt är, allt bör bestämmas genom lag; att två slag af lag finnas: naturlig och positiv; hvilka egenskaper den positive lagen bör hafva; att lagstiftningen tillkommer antingen regenten eller folket, i fall detta är styrande, samt att lagens innehåll och syftemål bör vara: att bjuda, tillåta, förbjuda, belöna, straffa; för öfrigt anmärkes, att gammal lag ej bör ändras, så vidt den icke är förnuftsvidrig, samt att utom den naturlige och den positive lagen äfven gifves en tredje: den evangeliske och gudomlige. Innan författaren öfvergår till att tala om folket, undersöker han först statens och rikets begrepp; sedan visas, af hvilka delar folket i en stat eller ett rike består, nämligen: de rike, de fattige och medelklassen, samt att det är bäst, att medelklassen har öfvervigt; vidare att folket bör lyda konungen och lagen, huru rikets innebyggare böra och kunna taga sig till vara för att reta konungen till vrede, samt huru konungar böra bete sig, för att älskas och fruktas af sina folk. I bokens tredje del framställes, hurudana krigarne böra vara, och hvilken öfning de böra få, huru hären bör ordnas och lägret inrättas, samt hvad som bör iakttagas vid ett fältslag; vidare huru fästningar

böra belägras, samt huru de böra byggas och försvaras, samt slutligen i största korthet, huru krigsfartyg böra byggas, samt huru sjökrig bör föras.

Såsom vi hafva sett, har författaren af Kg. Styr. med afseende på den allmänna planen för sitt ämnes behandling följt Egidius, dock med den skilnad, att han i en särskild hufvudafdelning, som börjar arbetet, behandlat de preliminära frågorna om samhällets uppkomst, nödvändigheten af styrelse, förhållandet mellan mångvälde och konungamakt samt mellan valrike och arfrike. Såsom vi vidare funnit, hafva från Egidii verk betydliga delar ingått i Kg. Styr. Då ganska mycket af innehållet i Egidii skrift blifvit i Kg. Styr. lemnadt å sido, har sistnämda arbetes författare låtit leda sig af sin sträfvan att framställa endast det, som ur praktisk synpunkt kunde vara af vigt, och att undvika onödig vidlyftighet. Sträfvan efter korthet röjer sig ock merendels i det sätt, hvarpå han begagnar Egidii arbete; vanligt är, att han sammandrager dennes framställning, och jämförelsevis inträffar sällan det, att denna utvidgas. Genom den större kortheten har Kg. Styr. utan tvifvel vunnit betydligt i formelt hänseende, likasom man i allmänhet på de ställen, hvarest anledning gifves till jämförelse mellan de båda arbetena, skall finna, att den Svenske texten genom sin enkelhet, sin lifligket och sin styrka i uttrycket mycket utmärker sig framför Egidii uttänjda, ofta spetsfundiga framställning.

Skrifter af Thomas af Aquino synas, ehuru denne aldrig citeras, hafva i någon mån begagnats vid författandet af Kg. Styr. Den af hans skrifter, som med största skäl kan antagas hafva varit nyttjad af författaren af Kg. Styr., är *De regimine principum*, ett arbete, hvilket, sådant det nu föreligger, i fyra böcker behandlar till statsläran hörande frågor; såsom äkta anses dock endast den första boken och de fyra första kapitlen af den andra (se Baumann, Die Staatslehre des heil. Thomas von Aquino, s. 6). Vi hafva sett, att mellan åtskilligt, som förekommer i förste balken af Kg. Styr. och i I 1, 2 af ifrågavarande skrift af Thomas, likheten är så stor, att man måste antaga det senare verket här hafva varit original för det förra; vi hafva likaledes funnit, att innehållet i fjärde balkens andre flock synes till en del vara hämtadt ur I 12, 13, samt II 3, 12, möjligen äfven ur 10 af nyssnämda skrift (hvars senare tillagda stycken således tyckas åtminstone till en del hafva förelegat författaren af Kg. Styr). Äfven från andra bland Thomas' arbeten, särskildt från det största och vigtigaste: *Summa theologiæ*, synes ett och annat, som i andre balken förekommer, vara hämtadt[100]). Det torde emellertid icke vara så lätt att med säkerhet afgöra, i hvad mån det anförda är lånadt omedelbart från Thomas.

Aristoteles citeras ofta, men merendels finna vi inga andra ställen anförda än sådana, som äfven förekomma citerade hos Egidius, från hvilken de sannolikt i de flesta fall närmast äro hämtade (ett citat är kanske lånadt från Thomas); på några ställen tilläggas Aristoteles utsagor, som träffas hos Egidius, utan att denne säger dem vara yttrade af Aristoteles, och som, hvad ett par af dem vidkommer, säkert eller sannolikt icke härröra från honom. Det ligger nära till hands att antaga, att i allmänhet de efter Aristoteles anförda ställena, närmast äro lån på andra hand, och att den, som skrifvit Kg. Styr., sålunda icke omedelbart begagnat Aristoteles' skrifter. Kanske bör man dock här undantaga den Aristoteles tillagda skriften *Secreta secretorum* [101]), hvarifrån ett stycke, såsom vi visat, synes vara upptaget i Kg. Styr.

Cicero nämnes icke, men på ett par ställen förekomma dock utsagor, som härstamma från hans skrifter; utan tvifvel äro de lån på andra hand.

Seneca citeras på tre ställen och synes dessutom vara begagnad åtminstone på två ställen, hvarest hans namn icke nämnes. På det ställe, hvarest han först nämnes, intages i förkortad öfversättning en under hans namn i medeltiden känd, men först i 6 århundradet af en biskop Martinus författad skrift om de fyra kardinaldygderna [102]).

En annan skrift, som blifvit intagen i sin helhet, ehuru i förkortad form, är *De duodecim abusionum gradibus*, återgifven i tredje balken, och af förf. af Kg. Styr. tillagd Augustinus, af andra Cyprianus, båda dock med orätt [103]).

Augustinus, hvars skrifter författaren af Kg. Styr. möjligen oftare begagnat, anföres dessutom på två andra ställen såsom sagesman; det ena citatet är hämtadt från den honom tillagda skriften *De sobrietate et castitate* (huruvida det är taget omedelbart härifrån, kan naturligtvis ej afgöras); det andra, hvilket förekommer tillika med några andra från *Decretum Gratiani* hämtade uttryck, är med säkerhet lånadt från nämda verk [104]).

Nyssnämda från *Decretum Gratiani* hämtade utsagor finnas, såsom vi sett, i den afdelning, som handlar om domare, och vi kunna väl antaga, att ifrågavarande arbete eller möjligen ett annat till den kanoniske rätten hörande, som upptagit dessa ställen, förelegat författaren. Äfven från den Romerske rätten har ett och annat inkommit i Kg. Styr.

Oftare än någon annan bok citeras af författaren de bibliska skrifterna, från hvilka för öfrigt flere ställen anföras, utan att det uttryckligen uppgifves, hvarifrån de äro hämtade. Bland de bibliske författarne nämnes företrädesvis Sa-

lomo, under hvars namn anföras ställen ur Ordspråksboken, Predikareboken, Vishetens bok och Syraks bok; vanligen angifves icke boken, ur hvilken citatet är taget, dock nämnes några gånger *"snille bok"* (Vishetens bok); två af dessa ställen stå likväl ursprungligen att läsa icke i denna utan hos Syrak, hvilkens bok för öfrigt i Kg. Styr. citeras under Salomos namn. Sättet att citera Syraks bok såsom Salomos förekommer redan hos kyrkofäderne (se Augustinus, *De doctrina christiana*, II 13; *Decretum Gratiani* c. 76 gl. C 11 qv. 3.) Bland bibliske författare citeras äfven David, Esaias, Petrus; öfriga bibliska böcker, ur hvilka ställen anföras, äro: Genesis, 1 Samuelsbok (kallad *konunga bok* i öfverensstämmelse med den i Vulgata förekommande benämningen *liber primus regum)*, Matthei evangelium, Romarebrefvet. Med afseende på några af dessa ställen hafva vi kunnat visa, att de anföras i skrift, som förf. af Kg. Styr. begagnat och ur hvilken de närmast torde vara hämtade; det är väl troligt, att ett liknande förhållande eger rum äfven med flere af de öfriga här förekommande bibelspråken. Den bibeltext, som ligger till grund, hvarifrån än de citerade ställena närmast äro hämtade, är naturligtvis Vulgata.

Vi hafva förut sett, att på ett ställe ej ringa likhet finnes mellan Kg. Styr. och Engilberti skrift *De regimine principum* [105]), som här kunde tyckas hafva varit original för den förra; denna skrift, som anses vara skrifven ungefär vid åren 1290—1327, och hvars författare († 1331) var abbot af Admont i Steiermark, har dock, så vidt vi kunnat finna, ej annars varit begagnad vid författandet af Kg. Styr., ett förhållande, som blifvit anmärkt äfven af Reuterdahl (Sv. kyrkans hist. III II 447). — Då det möjligen för någon skulle synas ligga nära till hands att antaga, att den Fornnorska skriften *Speculum regale*, som är vida äldre än Kg. Styr. och till en del behandlar likartade ämnen, varit nyttjad af nämda skrifts författare, torde här böra anmärkas, att en jämförelse mellan de båda verken icke gifver ringaste stöd åt ett dylikt antagande.

Utom de källor, som det i det föregående lyckats oss påvisa, hafva äfven andra säkert förelegat författaren af Kg. Styr. Sålunda äro väl alla de utsagor, med afseende på hvilka det heter "så är skrifvet", "så säger en vis man", o. d., lånade från andre författare; men hvilka desse äro, hafva vi icke alltid kunnat ådagalägga; sådana ställen, öfver hvilkas ursprung ytterligare forskning torde behöfvas, förekomma: 13 (30; 13), 15 (34; 16), 20 (49; 21), 35 (89—90; 37), 36 (93—94; 38), 37 (97; 40), 50 (126; 54), 55 (138—139; 59), 60 (150; 66), 69 (170; 76). Äfven åtskilligt annat, som läses i Kg. Styr., kan, såsom vi

funnit, med säkerhet eller med åtminstone en viss grad af sannolikhet antagas vara hämtadt ur andra skrifter; vi hänvisa särskildt till det, som i detta afseende blifvit yttradt rörande 32—33 (83—84; 35), 41—42 (106—108; 44—45), 44—45 (113—115; 47—49), 79 (195; 86— 87).

Med afseende på författarens sätt att begagna sina källor hafva vi funnit, att det på långt när icke alltid uppgifves, då något lånas från en annan författares verk; att då något anföres såsom förut yttradt af en annan, författaren ofta icke nämnes; samt att då han nämnes, sällan hänvisas till någon bestämd skrift, aldrig till viss afdelning af en sådan. Vidare må anmärkas, att dessa källor behandlas mycket fritt, att författaren merendels endast söker framställa originalets mening och sällan öfversätter ordagrant samt, då längre stycken anföras, ofta förkortar, men äfven inskjuter egna tillägg.

Om ock, såsom det blifvit ådagalagdt, innehållet i Kg. Styr. till det mesta är hämtadt från främmande källor, och denna skrift sålunda icke i strängare mening kan gälla såsom original, kan det dock sägas, att författaren fullkomligt gjort till sin andliga egendom det, som han meddelar ur andras skrifter, och att han städse visar sig vara herre öfver sitt ämne. Af det material, som stått honom till buds, har han förstått att dana ett verk, som alltigenom har nationel prägel. Detta gifver sig till känna särskildt i den kärnfulla stilen och den mästerliga språkbehandlingen, som i satsfogning nästan aldrig visar spår af utländskt inflytande och som kommer uttryckssättet i landskapslagarne tämligen nära. Likasom i dessa finner man i Kg. Styr. stundom alliterationer såsom: *byggia ok boa* 65 (162; 72); *fagher ella ful* 52 (132; 56); *forda ok främia* 64 (158; 70); *forda ok fulkoma* 68 (167; 74); *fridh ok frälse* 6 (14; 7) och flerstädes; *hedhr ok hughnadh* 37 (98; 40); *hughnadh ok hälsa* 49 (124; 93); *häfd ok handavärk* 61 (151; 66); *häradhe ok hundare* 68 (168; 75); *härrom ok höfdingom* 60 (150; 66); *hertoghom ok höfdingom* 64 (159; 71); *lagha ok lanzrät* 61 (151; 66); *laghmän älla lanzdomara* 68 (168; 75); *last ok lyte* 32 (82; 35); *leca ok lärda* 70 (173; 77); *lif ok likama* 3 (5; 3); *löddara ok lakara* 49 (123—124; 53); *mun ok mäle* 32 (82; 34); *riva ok röva* 61 (152; 67); *röuara ok ransmän* 29 (72; 31); *skapat ok skipat* 63 (158; 69); *tidh ella tima* 43 (110; 46); anmärkningsvärdt är likväl, att, med undantag af *byggia ok boa, lagh ok landzrät, last ok lyte, leker ok lärdher,* dessa alliterationer icke förekomma i de gamle lagarne (*likame ok lif* finner man i MELL.). I det hela äro uttryck och vändningar från vårt gamla lagspråk här just ej vanliga, men saknas likväl icke alldeles; utom orden: *laghman, landzdomare, häradh, hundare,* kan såsom

ett sådant uttryck anföras: *kirkiu fridh ok quinna frid halda* 49 (124; 53). Något, hvari verkets Svenska skaplynne också röjer sig, äro de Svenska ordspråk, som rätt ofta inflätas i framställningen.

II.

De författare, som i Kg. Styr. hafva erkänt en medeltidsskrift, hafva i allmänhet ansett detta verk vara författadt under 1300-talet, ehuru de, så vidt de sökt närmare angifva tiden, icke hafva alldeles öfverensstämt. Sålunda förklarar Schlyter denna skrift vara från 14 århundradet (Stadslagen s. LXV); Rydqvist anser henne likaledes härstamma från 1300-talet (Svenska språkets lagar III 303); såsom hon i tryck föreligger, har hon enligt honom en språkform, "vittnande om den, som herskade vid medlet af 14:de seklet och närmast följande årtionden" (anf. arb. III xvi); Klemming hänför urskriften af Kg. Styr. till "första fjerdedelen, eller i det minsta första hälften af 1300-talet" (Ett Fragment af Konunga styrelsen s. 9); Wieselgren sätter författandet till tiden mellan 1290 och 1350, men synes, då han gissar på den år 1317 aflidne domprosten Andreas såsom författare, snarast anse henne icke vara yngre än från 1300-talets första decennier (Sveriges sköna litteratur II 385—386); H. H(ildebran)d antager, att boken tillkommit under konung Magnus Erikssons tid (Historiskt bibliotek 1878, s. XLI); samma åsigt har uttalats äfven af Scheffer, hvilken dock ännu närmare sökt begränsa tiden för författandet (*Kununga ok Höfdinga Styrilse* i företalet). — Vi skola i det följande undersöka de grunder, som från verkets innehåll och språk kunna hämtas för bestämmandet af tiden, då det blifvit författadt.

På innehållet i Kg. Styr kan man grunda endast en enda fullt säker tidsbestämning, nämligen att denna bok är författad senare än Egidii skrift *De regimine principum*, hvilken, såsom vi funnit, författaren af Kg. Styr. flitigt begagnat. Då nyssnämda verk af Egidius icke kan antagas vara skrifvet förr än omkring 1280, infaller således författandet af Kg. Styr. efter denna tid. — För öfrigt kan man, enligt vår uppfattning, endast med en viss grad af sannolikhet på grund af innehållet sluta till tiden för författandet. De antydningar, som vi i detta afseende trott oss kunna upptäcka, äro följande.

Bland de ställen, hvarest tyranniske konungar och de straff, desse ådraga sig, skildras, vilja vi såsom från den synpunkt, hvarom här är fråga, i någon mån anmärkningsvärda framhålla två. Om en tyrannisk konung heter det 61—

62 (153; 67), att han sparar icke ens bröder eller fränder, utan söker förderfva deras lif på hvad sätt, han kan, "*medh förgärningom, fördervilsom, fängilsom ok fulan dödh*"; Egidius har här (III ii 10) "*proprios fratres et nimia sibi consanguinitate conjunctos venenant et perimunt*"; särskildt i den omständigheten, att den Svenske författaren här tillägger: fängelse, skulle man möjligen kunna finna en häntydan på hertigarne Eriks och Valdemars afdagatagande 1318. Vidare säges det 30 (76; 32): "vi hafva ymniga exempel, både nya och gamla, på det, att folket har förderfvat sine girige och orättvise konungar och höfdingar"; då nya exempel här uttryckligen omtalas, synes här åsyftas någon tilldragelse, som timat icke långt före bokens författande, och det ligger nära till hands att tänka på konung Birgers fördrifvande och hans förnämste mäns afrättning 1318. — En erinran om det, som inträffade i sammanhang med nyssnämda händelse, skulle till äfventyrs kunna sökas äfven på ett annat ställe i förevarande skrift. Bland de olägenheter, som valriket medför, nämnes 11 (27; 12) äfven den, att vid konungaval lika ofta väljas barn och öfvermagar som erfarne män, något, hvars skadliga följder de land fått erfara, i hvilka sådant inträffat. Åberopandet af detta skäl, som icke nämnes af Egidius, tyckes vara föranledt af tilldragelser, som på författarens tid ännu voro i någorlunda friskt minne; om detta är fallet, skulle man kunna antaga, att författaren haft för tankarne Magnus Erikssons utkorande till konung 1319 och förhållandena under hans minderårighet; otänkbart är dock icke, att andra likartade fall här åsyftas.

Då 65 (161—162; 71—72) gagnet af gästgifvaregårdar framhålles, sker detta i uttryck, som påminna om de ordalag, hvilka rörande denna sak förekomma i Skeninge-stadgan af 1335, och som i nästan oförändrad form återgifvas i Upsala-stadgan af 1344 samt i MELL. Kg. 23 : pr. [106]). Om denna likhet icke beror af en tillfällighet eller deraf, att både Skenninge-stadgan och Kg. Styr. här lånat uttryckssätt från någon äldre urkund, får väl sistnämda skrift anses vara författad åtminstone efter 1335 (att orden i Kg. Styr. skulle hafva utöfvat inflytande på uttrycken i Skeninge-stadgan, är väl mindre antagligt).

Vi hafva sett, att man af innehållet i Kg. Styr. med säkerhet kan sluta, att denna skrift är författad efter tiden omkring 1280, samt med någon sannolikhet, att hon är skrifven efter 1320, eller till och med efter 1335. De anförda skälen äro visserligen tämligen svaga, men å andra sidan hafva vi icke sett anfördt eller kunnat finna något, som, då man utgår från innehållet, skulle kunna gifva stöd åt andra tidsbestämningar.

Säkrare ledning för bestämmandet af åldern hafva vi i denna skrifts språkform. Vi fästa först uppmärksamheten vid vissa drag, som röja en större ålderdomlighet och synas gifva en antydan om den tid, efter hvilken boken ej gärna kan vara affattad [107]).

I verb med vokaliskt slutande stam (tillhörande Rydqvists 3 konjug.) qvarstår oftast den inf. och 3 pers. pl. pres. ind. tillhörande ändelsen *-a;* sålunda: *döa* 11, 84; *sea* 11, 15, 32, 39, 54, 58, 81; *tea* 4, 58; *boa* 65, 75, 76, 79; *troa* 21; *flyia* 13, *flyghia* 17, *flya* 14, 17, 24, 39, 42, 78, 82, 83 (men *see* 9, 26; *tee* 38). Bortkastande af *-a* framträder här tidigt, t. o. m. redan i VGL. I (jfr Rydqvist I 118 f., Kock, Språkhistoriska undersökningar om Svensk akcent s. 187), men i handskrifter från förra hälften af 14 årh. är det dock vanligt, att denna ändelse bibehålles, och former med bortkastad ändelse förekomma jämförelsevis mera sällan. I MELL. bibehålles oftast *-a;* dock finner man *dö* G. ind. 6, 6: pr., 34: 2; *fly* Eþs. 6: 1; *se* G. 15, Kg. 30; *see* G. 22; *te* Kg. 19; *tee* Kg. 12: pr.; på flere af dessa ställen hafva likväl varianter *-a;* i texthandskriften af StadsL. äro former utan *-a* vanligast, men i andra handskrifter af samme lag har nämda ändelse en större utbredning. I Cod. Bur. vexla former med och utan *-a*, men de senare äro långt vanligare; å ena sidan heter det *boua* 144; *flya* 57; *flyia* 190, 199, 491; *sea* 186; *seia* 56, 193, 502, 509, 511; *teia* 204; å den andra *dö* 20, 27, 136, 141, 422, 491, 495, 509, 512; *fly* 8, 143, 491; *strö* 501; *tro* 15, 101, 102, 139, 184, 187, 501; *lee* 101; *se* 62, 151, 156, 184, 186, 495; *te* 143, 151. Äfven i andra handskrifter från senare hälften af 1300-talet vexlar bruket i detta hänseende; man finner sålunda *boa* Bidr. t. Skand. Hist. I 185 (1386); *sea* ibm 164 (1376), 191 (1387), *seæ* ibm 181 (1381); men *se* ibm 177 (1379), *see* ibm, ibm 178 (1381); likväl är bortfallandet af *-a* i det hela mycket vanligare; i den Oxenstjernska handskriften saknas sålunda här nästan alltid *-a* (*seia* läses 388). I senare handskrifter är ifrågavarande ändelse oftast borta; det är sällan man finner sådana former som *ströia* (som dock snarast icke bör föras hit, då samma sida förekommer part. pret. ack. sing. f. *ströiadha)* Bonav. 144; *flyas* ibm 172; *troas* ibm 227; *boa* Kr.LL. Kg. 2: 2, 8: pr., G. 23, Æ. 13, B. 13: 2, 48: pr., Tg. 1: pr., Rimkr. I 533, Med. Bib. I Cod. B. (se s. 568); *sea* Cod. Bildst. 743, Ivan 1279, 2597, 2611, 5555, Sv. Dipl. Ny ser. I 10 (1401), 22 o. s. v. (i diplomens vanliga inledningsord: *alla the män thätta bref sea älla höra* är dock *-a* vanligen bortfallet ur *sea* redan i urkunder från början af 1400-talet); *döia* Ivan 2762; *döya* Kr.LL Æ 7: 4; *flya* ibm Eds. 6: pr.

Framför suffigerad artikel qvarstår i Kg. Styr. oftast ändelsen *-r* i nom. sing. m.; det heter sålunda: *luteren*, *lutren* 31, *winskaperen* 37, *fridhren* 79 (men *-r* är bortfallet i *konungen* 34). Detta *r* är i allmänhet, men visst icke alltid, bevaradt i handskrifter från förra hälften och midten af 1300-talet (jfr Rydqvist II 252); redan i Cod. Bur. är det emellertid här ofta utelemnadt (se Landtmanson, Om ordböjningen i den Svenska fornskriften Codex Bureanus, s. 13—14), ett utelemnande, som merendels inträffar i den Oxenstjernska handskriften och är ännu vanligare i yngre skrifter, ehuru man i sådana finner enstaka former med qvarstående *-r;* ännu i Bernh. och Suso förekommer det på några ställen i den artikulerade nom. sing. af *hugher (hogher);* se Bernh. 30, 31, 83; Suso 394.

Adjektivens gamla ändelse *-ri (-re)* i dat. sing. fem. finna vi qvarstå oförändrad i *ondre* 20, *aldre* 29, *godhre* 83 (men *fulle* 10, *alle* 16, 17, 45, *marghfalde* 39, *ouarlike* 52). Utom landskapslagarne och MELL. torde af öfriga Fornsvenska skrifter endast Skeninge-stadgan af 1285 och Med. Bib. I ha att uppvisa denna ändelse, som i den förstnämda urkunden förekommer i *trolekre* Sv. Dipl. I 669 (gammal afskr.) och i den senare skriften i *fetre* 215; för öfrigt har den öfvergått till *-i (-e)*, hvarpå ex. träffas redan i VGL. I, likasom äfven i andra gamla handskrifter (Rydqvist II 606); i Cod. Bur. är sistnämda ändelse ensamt bruklig (Landtmanson, anf. skrift s. 20). — I adj. på *-liker* bibehållas vanligen de äldre former, som redan under senare hälften af 1300-talet ganska ofta utbytas mot *-likin (-liken, -lekin, -leken)*, n. *-likit* (jfr Rydqvist II 428).

Räkneordet *fiurir* har i Kg. Styr. såsom nom. och ack. n. den gamla formen *fiughur* 47, 69, hvilken man för öfrigt finner i landskapslagarne, Sv. Dipl. V 563 (1346), MELL., StadsL. (B. 22: 10), Cod. Bur. 12, 177, 502, Cod. Bildst. 89, Med. Bib. I Cod. B (se s. 568), under det att redan den Oxenstjernska handskriften har *fyra (fira thing* Klosterläsn. 246, *fyra aar* ibm 260, *fyra elemänta* Birg. IV 217), hvilken form är ensamt rådande i yngre skrifter; i Kr.LL. G. 7: pr. förekommer visserligen den gamla formen i den handskrift, som ligger till grund för den tryckta texten, men stället är såsom afskrifvet ur den äldre landslagen icke bevisande för språkbruket på den tid, då Kr.LL. affattades.

Af *thänne* förekommer dat. sing. m. *themma* 52; denna form, hvilken både såsom dat. sing. m. och såsom dat. pl. m. f. och n. träffas i de fleste af landskapslagarne samt i Bjärk. R. och Sv. Dipl. I 668 (1285; gammal afskr.), sy-

nes utom kretsen af dessa urkunder icke förekomma inom den Fornsvenska litteraturen mer än på detta ställe.

Såsom en ålderdomlighet kan äfven anmärkas, att adjektivet efter en gen. eller ett possessivt pron. ofta sättes i den starka eller obestämda formen, t. ex. *aff sin naturlik skipelse* 4, *iui sit fatökt folk* 29, *medh sit daghlikt äruodhe* 76 (jfr Geetes upplaga af Kg. Styr. s. 102); detta bruk förekommer dock ej sällan äfven i yngre skrifter såsom Bonav. och Suso (se t. ex. Bonav. 1, 112, 123, 126, 184, 233; Suso 19, 24, 34, o. s. v.).

Såsom mera ålderdomliga ordformer, hvilka tillhöra denna skrift, må nämnas: *göra* 4, 5, o. s. v.; för öfrigt endast i VGL. I, II, IV och ÖGL., samt dessutom på två ställen i ett diplom från 1404 (Sv. Dipl. Ny Ser. I 390); öfriga fornskrifter, likasom ofta äfven Kg. Styr., hafva endast *göra (giöra, giora)*; — *firi* 4, o. s. v.; denna form förekommer i de fleste landskapslagarne (ej i Upl.L.), Cod. Bur., Med. Bib. I Cod. B., Magn. Er. Test. (1346), MELL. (dock mindre ofta, särskildt i texthandskriften), men träffas mycket sällan i skrifter från tiden efter 1350, i hvilka formerna *for*, *fore*, *fori*, *för*, *före*, som i de förut nämda skrifterna, likasom i Kg. Styr., finnas vid sidan af *firi*, ersätta det samma (jfr. Rydqvist IV 81); — *ivir*, *ivi* 2 o. s. v.; dessa former äro vanliga i landskapslagarne, MELL., Magn. Er. Test., Cod. Bur., Cod. Bildst., Med. Bib. I Cod. B, Birg. Avtogr., och träffas stundom äfven i Oxenstjernska handskriften, hvarest dock denna prep. oftast heter *ovir*; i öfriga skrifter från senare hälften af 14 samt från 15 årh. är *ovir (over, ofvir, ofver, övir)* den vanliga formen, om ock *ivir* någon gång förekommer (jfr Rydqvist IV 81).

I Kg. Styr. finner man åtskilliga ord, hvilka icke eller endast undantagsvis träffas i skrifter, som leda sitt ursprung från tiden efter midten af 1300-talet. Såsom sådana kunna nämnas: *är* rel. pron. 9, hvilket för öfrigt förekommer i VGL. I, II, IV, ÖGL, Upl.L. VML. I, II, Hels.L., Sv. Dipl. V 637 (1347); i öfriga Svenska medeltidsskrifter (äfven SML. och MELL.) saknas ordet, så vidt vi känna, helt och hållet; — *hvarin*, obest. pron. 17, 41; under formen *hvarn* 18, 39; *hvarin* förekommer för öfrigt endast i VGL. I, II och Smål.L. samt under formerna *hvariun*, *hvarion* i Upl.L. och VML. II; *hvatvitna*, obest. pron. 22, 23, 54, sammandraget till *hvatna* 7, 26, 32, 54, 71; i Med. Bib. I Cod. B finner man *huat vithna* 527, *hwit witna* 531, *hui uitna*, *huiuitna* 532, 534, 535, 548, 554, 560; i Suso träffas *hwatna* 394; för öfrigt saknas inom vår gamla litteratur alla spår af ordet; — *gif*, f. 70; med samma vokal i stammen mö-

ter ordet äfven i Upl.L., SML., VML. II Cod. C, Hels.L.; till en nominativ *gäf* är *gäuum* 45, 47 att hänföra; denna form (äfven skrifven *giäf*, *gief)* finnes i lagarne samt i Med. Bib. I, men är annars utträngd af *gava; — väla*, v. 18, för öfrigt endast i stadfästelserna af Upl.L. och SML. samt i Cod. Bildst. och Rimkr. I. — Ord, som visserligen en och annan gång träffas i yngre skrifter, men dock synas snart hafva blifvit föråldrade, äro: *hember*, m. 7, o. s. v.; *kona*, f. 46; *thäver* m. i *mat täfia* 24; *thäfka*, v. 55; *viter*, adj. 10, o. s. v.; de båda sistnämda äro i det bevarade handskriftfragmentet af Kg. Styr. utbytta mot *smaka*, *vis* (jfr Klemming, Ett Fragment af Konunga-styrelsen, s. 8).

Såsom vi finna, har språket i Kg. Styr. att uppvisa ålderdomligheter, som utom detta verk träffas endast eller hufvudsakligen i skrifter, hvilka antingen äro nedskrifna senast omkring midten af 1300-talet eller, om ock förvarade i yngre handskrifter, åtminstone med säkerhet kunna antagas vara senast vid denna tid affattade. Betraktade i förening med hvarandra synas dessa fornartade drag göra det i hög grad sannolikt, att den skrift, hvari de förekomma, icke är författad senare än den nyss angifne tidpunkten.

I denna skrift förekomma emellertid äfven drag, som tillhöra ett nyare språkskick, och hvilka vi här hafva att taga i betraktande.

Bland det, som tyder på en yngre utveckling, är mycket, som träffas redan i skrifter från midten af 1300-talet eller tidigare. Utom de nyare drag, som vi redan antydt i sammanhang med här förekommande ålderdomligheter, må såsom hithörande anföras: utelemnandet af *r* i ändelserna *-ar* och *-ir* (om utelemnandet af *r* i Kg. Styr. se Landtmanson, Undersökn. öfv. språket i skriften: Um Styrilsi kununga ok höfdinga s. 3, 4, 5, 6, 28, 29, 30, 63; i andra Svenska medeltidsskrifter se Rydqvist II 252, 253, 608—609, IV 429—432, Söderwall, Om verbets rektion i Fornsvenskan s. 4—5, Några anmärkningar öfver de Svenska kasusformerna under medeltiden s. 3—7); försvinnandet af de gamla dativ-formerna *mær*, *þær*, *sær*, (härom se Rydqvist II 473—476, Söderwall, Om Verbets rektion 14); att åtskilliga verb och prepositioner, hvilka ursprungligen och regelbundet sättas med gen. eller dat., förekomma i Kg. Styr. uteslutande eller omvexlande med den kasus, som det ursprungliga språkbruket skulle kräfva, konstruerade med ack.; detta är förhållandet med *bedhas; göma (göma —likaman* 32); *thorva; styra; radha* (råda öfver); *skipta; skadha; näpsa; fylghia; spara* (*sparom ey änkio ella fadhrlös barn* 61; *spar widh töm sit goz ok päninga* 78); *vidhersighia (hawa vidhr saght alt wärilzlikt godz* 3); *koma (ther gitr han änga bätring a komit* 82); *mällom; til; af; mot; mädh* (se Landtmanson, anf. arb. sid.

103 f). I allmänhet tyckas dock dessa verb och prep. hafva rätt tidigt börjat att åtföljas af ack.; sålunda förekommer *beþas* med ack. redan i Upl.L.; *þorva* VGL. I (K. 14: pr.), Upl.L. (V. 20: 1); *styra* VGL. II præf., IV, Cod. Bildst. (339); *raþa* Up.l. L. V. 17: 4, Hels. L. Æ. 16: 1, Flores (1904), Ivan (2855); *skipta* VGL. I, Upl.L., VML. II, ÖGL. (se Schwartz, Om oblika kasus och prepositioner i fornsvenskan s. 96); *skaþa* ÖGL., SML. (se Söderwall, Om verbets rektion s. 20); *näpsa* Cod. Bildst. (599), Med. Bib. I (349); *fylghia* Cod. Bur. (152); *spara* Ivan (3318), Rimkr. I (609); *viþersighia* Hels. L. (Kk. 21: 3), Cod. Bur. (28); *koma* VGL. IV, Upl.L., Cod. Bur. (se Schwartz, anf. arb. s. 96, Söderwall, anf. arb. s. 29); *mällum* Upl.L. præf., SML. prol.; *til* VGL. I, II, Upl.L., SML., VML. I, Cod. Bur. (se Rydqvist II 603, Söderwall, Hufvudepokerna s. 38); *af* VGL. I Br., IV (se Söderwall, anf. arb. s. 36); *mäþ* Sv. Dipl. I 670 (1285; gammal afskr.). Vidare må anmärkas, att man ofta finner en gen. eller dat. koordinerad med en ack., t. ex. *til sina skiäla ok andelik thing* 3; *rönter til mandom ok godha radha* 10; *mote gudhz budhordum ok gudhelikan rät* 50; *medh houe ok fullan kärlek* 24 (se vidare Landtmanson, anf. arb. s. 104); äfven härpå finner man exempel i våra tidigare handskrifter (se Rydqvist II 603, Södervall, anf. arb. s. 36); att förklara ändelsen *-an* i dylik ställning såsom beroende af felläsning eller orätt upplöst förkortning torde sålunda icke vara nödigt. Också till ett sådant uttryck som *sik älla sin slektaman nokrom til kununglikt wald komma* 11 finner man motstycken: *i alt götllanði* VGL. IV 16: 11, *the gatu ängin sin lim rättan quarrum haldit* Cod. Bildst. 289.

Mycket af det, som tillhör språkformen i Kg. Styr., sådan denna skrift föreligger oss, är dock af den art, att det antingen med säkerhet eller med sannolikhet kan påstås icke kunna hafva tillhört en skrift, som blifvit författad vid midten af 14 århundradet eller ännu tidigare.

I sådant afseende må först påpekas den rubbning i det äldre ljudsystemet, som här och der framträder, i det att *a* i ändelsen ej sällan öfvergått till *e*, samt *k* i slutet af ord efter vokal stundom förändrats till *gh* äfvensom *t* i samma ställning till *dh* (se Landtmanson, anf. arb. s. 2, 3). Dessa ljudförändringar framträda mera enstaka i handskrifter redan före midten af 1400-talet, men först vid denna tid träffas de i en något vidare utsträckning (se Rydqvist IV 42, 267, 294, Söderwall, anf. arb. s. 56—57). I sammanhang härmed erinra vi om utbytet af tecknet *þ* mot *th* och *dh* samt af *a* (*aa*) i åtskilliga ord mot *å*, hvilken bokstaf Bures handskrift af Kg. Styr. tyckes hafva haft men endast un-

dantagsvis (se Rydqvist III 301—2; Klemming, Ett Fragment af Konungastyrelsen s. 6); den förra förändringen genomfördes i slutet af 1300-talet; hvad bruket af *å* angår, förekommer det sällan under 15 århundradet (se Rydqvist IV 35—6) och är äfven under det följande århundradets två första decennier långt ifrån vanligt. Bland de i denna skrifts språk förekommande drag, som tillhöra en senare tid, kan också nämnas det mera utsträckta bruket af *för* i st. f. *for* såsom prep. och prefix (se Rydqvist IV 63). Hit bör troligen äfven räknas utelemnandet af ändelsen *-r* i nom. sing. m. af ett den starka böjningen följande subst. el. adj., hvilket förekommer i *kunung* 17, 18, 64, *drukinskap* 43, *rät* 1; af *a* i ack. sing. f. af adj. i stark form: *naturalik* f. *naturalika* 24 (likväl finner man ett sådant bortfallande redan i Cod. Bur., se Landtmanson, om Ordböjn. s. 24); i dat. sing. m. af adj. i stark form: *all likamanom* f. *allom likamanom;* förvexling af nom. och oblik kasus i svaga mask. och fem. (se Landtmanson Undersökn. s. 31; äfven härpå finner man dock rätt tidiga ex.; jfr företalet till Hels.L. s. III), samt bruket af *-a (-e)* för *-o* i adjektivets svaga form i pl. (se Landtmanson anf. arb. s. 64); ehuru enstaka exempel på *-a (-e)* i denna ställning förekomma redan vid midten af 1300-talet, är dock *-o (-u)* rådande i skrifter från 14 och förra hälften af 15 årh.; först i skrifter från slutet af sistnämda årh., får den senare ändelsen öfverhand; vi finna sålunda *-o* öfvervägande brukadt i Oxenstjernska handskriften, Bonav., Gregor., Rimkr. I, Birg. I—III.

För öfrigt träffas på några ställen enstaka former, som äro främmande för det äldre språkbruk, som i allmänhet framträder i Kg. Styr.; såsom dylika former anmärka vi: *haar* 25; en sådan pres. ind. sing. af *hava* förekommer, så vidt vi känna, annars aldrig i det Svenska medeltidsspråket; — *sadhe*, denna imperfektform af *sighia* hafva vi funnit G. Ordspr. 903 (pl. *sadho* Själ. Tr. 172); — *hänna* 63, en ack. af *hon*, hvilken är alldeles främmande för 1300-talets språk.

Inom ordförrådet framträder vid sidan af mycket ålderdomligt äfven åtskilligt, som visar sig vara af ett nyare ursprung. I detta afseende må först erinras om två inhemska ord, som i sin här förekommande form eller användning häntyda på en jämförelsevis senare tid. Dessa ord äro: *qvinna*, f. 5 (såsom nom. pl. 59), en form, som i det äldre språket nyttjas blott såsom gen. pl., men hvilken man dock finner såsom sing. redan i den yngre handskriften af SML. i MELL. och i Cod. Bur.; — samt *i bland*, såsom prep. med dat., 45, 49; med ack. 44, 45; de ställen, hvarest man för öfrigt tidigast finner ordet i dylik användning, äro: Med. Bib. I 430, 440, 461, hvarest det står med gen.; VGL. II præf., Cod. Bildst. 124, 210, hvarest det åtföljes af dat.; Cod. Bildst. 54, 227,

742, Klosterläsn. 106, 125, hvarest det är förbundet med ack. (*bland* med ack. Hels.L. præt.).

De yngre beståndsdelar, som kunna uppvisas i denna skrifts ordförråd, äro dock hufvudsakligen af främmande börd. Vi hafva här att märka dels utifrån lånade suffix och prefix, hvilka förekomma äfven i ord af för öfrigt inhemsk daning, dels från främmande språk upptagna ord. Till det förra slaget af främmande beståndsdelar höra tre slutformer och ett prefix. Af slutformerna finna vi en: - *ilse* (om dess Nedertyska härkomst se Tamm, Tränne tyska ändelser i Svenskan s. 16—25) tidigt nyttjad i vårt språk; den förekommer sålunda redan i VGL I Br., III, samt i Upl.L. — En främmande ändelse, hvilken blott enstaka framträder i Kg. Styr., är *-het;* den förekommer i orden *falskhet* 19 och *hemelikhet* 35, af hvilka dock det förra står på ett ställe, som tydligen är förderfvadt. Ifrågavarande suffix träffas eljest icke i handskrifter från tiden före senare hälften af 1300-talet, då det visar sig i Oxenstjernska handskriften, hvarest det förekommer ofta; för öfrigt finner man det stundom i Ivan, Hert. Fredr., Rimkr. I samt synnerligen ofta i Bonav. och Gregor. — Den adjektiva slutformen *-färdhogher* (lånad från Mnt. *-verdich),* förekommer i orden *renfärdhogher* 33 och *rätfärdhugher* 40; af dessa båda ord finner man det förra i Cod. Bur. och Med. Bib. I, det senare i StadsL. och Cod. Bildst. — Prefixet *bi-* finnes i Kg. Styr. endast i ett ord: *bilaghder* 86, 87; ifrågavarande prefix, hvilket äfven har formen *be-*, som slutligen blir rådande, synes hafva inträngt i vårt språk redan under förra hälften af 1300-talet; sålunda finner man *bisätia, bysätia* Bjärk. R.; *berepa* Sv. Dipl. IV 466 (1335; nyare afskr.), V 376 (1344; nyare afskr.), 639 (1347); *bikostä* Sv. Dipl. V 566 (1346), *beläte* Sv. Dipl. V 563 (1346), *belätte* Sv. Dipl. V 564 (1346), *biläte* Cod. Bur. 101; 188; *bevara* Sv. Dipl. V 476 (1345; nyare afskr.); *biläggia* Cod. Bur. 16, 190, bland skrifter, som med säkerhet eller med hög grad af sannolikhet kunna föras till förra hälften af 1300-talet, har Med. Bib. I detta prefix sällan; man finner sålunda *beläggia* 11, *beradh* 425; på ett par ställen motsvaras ett i Cod. A förekommande med *be-* sammansatt ord af ett annat i Cod. B och torde då hafva saknats i originalet; detta är fallet med *behalda* 3, *beradha* 9; deremot träffas med detta prefix förenade ord icke sällan i Rimkr. I och Eufemia-visorna. Den Oxenstjernska handskriften har ganska ofta dylika ord.

Antalet af ord, hvilka i sin helhet kunna betraktas såsom främmande, är i Kg. Styr. tämligen betydligt. Vi meddela här en förteckning på sådana och

anmärka vid hvart och ett, i hvilka Svenska medeltidsskrifter vi för öfrigt finna de tidigaste exemplen på dess användning.

akt, f. 3, 7, o. s. v., Sv. Dipl. V 376 (1344; nyare afskr.), MELL., Cod. Bur., Med. Bib. I, Rimkr. I, Hert. Fredr., Ivan; *akta*, v. 3, 13, o. s. v., Cod. Bildst., Med. Bib. I; *almosa*, f. 46, VGL. II, Hels.L. præf., Cod. Bur.; *alvore*, f. 24, under formen *alvara* Cod. Bildst., Rimkr. I, G. Ordspr.; *ankare*, n. 30, StadsL., under formen *ankar* Cod. Bildst., Flores. *akkiäri, akkiär* Bjärk. R.; *armbyrst*, n. 53, MELL.; *barfridher*, m. 85, *barfridh*, n. Bidr. t. Skand. Hist. I. 195 (1387), *landfriid* Rimkr. I; *biddare*, m. 34. Bonav.; *biskoper*, m. 49, VGL. I, o. s. v.; *bismare*, m. 74, VGL. II, III; *blidha*, f. 86, Rimkr. I; *blotter*, adj. 4, Alex.; *borghare*, m. 85, 86, Cod. Bildst., Rimkr. I, Hert. Fredr.; *bref*, n. 51, VGL. I, II, III, o. s. v.; *bulvärk*, n. 86, *bolvärk* Rimkr. II; *daghthingan*, f. 75, Cod. Bildst., Rimkr. I (*daghþinga* v. redan i Cod. Bur.); *dare*, m. 58, Cod. Bur.; *dikta*, v. 67, Upl.L. conf., SML. conf., Cod. Bur., Med. Bib. I; *dröva*, v. 43, o. s. v., Cod. Bildst., Klosterläsn.; *drövilse*, n. pl. 43, Sv. Dipl. IV 464 (1335; nyare afskr.), Med. Bib. I., Klosterläsn.; *fals*, n. 21, 69, Upl.L., VML. II; *fals*, adj. 16, Sv. Dipl. V 639 (1347), Cod. Bur.; *falskhet*, f. 19, se ofvan; *falsker*, adj. 21, Cod. Bildst., Hert. Fredr.; *fordärva*, v. 59, 61, Up.L.; *forgripa*, v. 27; *forgäta*, v. 44, Alex., Bonav.; *formagha*, v. 11, Sv. Dipl. V 564 (1346), MELL., Cod. Bur.; *forrädhilse*, n. pl. 59, Gregor., *forradhilse*, Bonav. (*forraþa* SML., Cod. Bur); *forsma*, v. 35, Sv. Dipl. V 466 (1335), Cod. Bur.; *forsmailse, forsmäilse*, n. pl. 35, 44, Klosterläsn., Birg. I; *forstanda*, v. 51, Cod. Bur., Med. Bib. I.; *forstandilse*, n. pl. 27, 52; *frilika*, adv. 58, Bidr. t. Skand. Hist. I 132 (1371); *frir*, adj. 23, Cod. Bur., Ivan, Hert. Fredr., Rimkr. I; *fromber*, adj. 6, Cod. Bildst., Ivan, Hert. Fredr., Rimkr. I; *frukt*, f. 46, SML., Cod. Bur., *frykt*, VGL. I Br., VGL III; *föghelika*, adv. 45; *fögheliker*, adj. 42, Rimkr. I; *grop*, f. 85, Cod. Bur.; *hop*, n. 18, Cod. Bur.; *hopas*, v. 18, Cod. Bildst., Rimkr. I., Flores; *härra*, m. 47, VGL. I Br., II, III, IV, ÖGL., Upl.L., o. s. v.; *härtoghe*, m. 64, ÖGL., Upl.L., o. s. v.; *höveliker*, adj. 55, Rimkr. I, Gregor.; *höviska*, f. 54, Cod. Bur., Med. Bib. I, Flores, Ivan; *hövisker*, adj. 44, 51, Ivan, Rimkr. I; *iu*, adv. 79, Klosterläsn., Bidr. t. Skand. Hist. I 187 (1386), Alex. (på ett ställe i texthandskriften af StadsL. läses *jo*, men är här kanske felskrifvet för *tho*); *kesare*, m. 71, Cod. Bur., *käsare* Upl.L.; *kif*, n. 59, Cod. Bildst., Ivan, Hert. Fredr., Rimkr. I; *klärker*, m. 50, VGL. I o. s. v.; *kompan*, m. 68, VGL. II præf., Cod. Bur.; *kreatur*, n. 2, Cod. Bur., Patr., Med. Bib. I; *kristin*, adj. 47, VGL. I, o. s. v.;

krona, f. 58, SML., Cod. Bur., *kruna* Upl.L.; *krona*, v. 2, SML. Add., MELL., Cod. Bur.; *leker*, adj. 70, Upl.L., VGL. IV, Cod. Bur.; *leon*, n. 29, Cod. Bur.; *lika*, adj. 9, G. Ordspr., Birg. I, II (*til lika* Med. Bib. I, Flores); *löddare*, m. 49, *lyddare* 58, Med. Bib. I (Cod. B), *luddare* Med. Bib. I; *makt*, f. 13, o. s. v., SML. Add., MELL., Sv. Dipl. V 479 (1345; nyare afskr.), 562 (1346), Cod. Bur.; *maktugher*, adj. 8, Cod. Bur., *mäktugher* 61, Med. Bib. I; *mur*, m. 85, Bjärk. R., VGL. II præf., Cod. Bildst.; *mura*, v 85, Ivan, Rimkr. I; *mynt*, n. 28, VGL. I Br.; *människia*, f. 51, Cod. Bur.; *mästare*, m. 1, o. s. v., Hels.L. præf., Cod. Bur., Med. Bib. I, *mäster* Upl.L. conf.; *mögheliker*, adj. 67, Upl.L. conf., SML. conf., Cod. Bur.; *natura*, f. 46, Cod. Bur., *nattur* VGL. I Br.; *naturliker*, adj. 28, Cod. Bur., Med. Bib. I; *pala*, v. 85, Rimkr. I; *pina*, v. 14, MELL.; *plagha*, f. 50, Sv. Dipl. V 480 (1345; nyare afskr.), 606 (1346), MELL.; *plagha*, v. 14, Cod. Bildst.; *plägha*, v. 43, Cod. Bur., Cod. Bildst., Med. Bib. I, Hert. Fredr., Rimkr. I; *porter*, m. 85, Cod. Bur., Med. Bib. I, Flores, Ivan; *pris*, m. 80, Cod. Bur; *pröva*, v. 7, o. s. v. VGL. III, IV, MELL.; *päninger*, m. 78, VGL. I, o. s. v.; *riddarskap*, n. 79, Cod. Bildst., Med. Bib. I, Ivan, Hert. Fredr.; *reghla*, f. 3, Cod. Bildst., *reghola* Cod. Bur.; *räkna*, v. 3, ÖGL.; *räkning*, f. 51, Upl.L., Cod. Bur.; *röva*, v. 60, VGL. III, Bjärk. R.; *rövare*, m. 28, Cod. Bur.; *siker*, adj. 26, 63, MELL., Cod. Bildst.; *skalker*, m. 35, Rimkr. I, G. Ordspr.; *skanz* (tillfälle, Mnt. *schanze*, Franska *chance*), f. (?) 82; *skript* (skrift, det som är skrifvet), f. 52, SML., VGL. II præf., Add.; *skriva*, v. 51, Upl.L., VGL. IV; *slagter*, m. (?) 84; *släkt*, f. 9, MELL., Cod. Bur.; *speghil*, m. 39, Cod. Bildst.; *tafla*, f. 52, VGL. IV, Sv. Dipl. V 564 (1346), Cod. Bildst., Med. Bib. I; *tighl*, n. 85, *tighel*, *-il* Med. Bib. I, StadsL.; *tyktomästare*, m. 51, Cod. Bur.; *ungara*, m. 38, 42, 53, 54, *ungkara* 43, *ionkara* Cod. Bur.; *undidan* (*-e*), m. 10, 12, 16, 39, Sv. Dipl. IV 466 (1335; nyare afskr.), 467, V 378 (1344; nyare afskr.), Cod. Bildst., Med. Bib. I; *vagha*, v. 6, Med. Bib. I, Ivan, Flores; *väght*, f. 74, *väkt*, Cod. Bildst., Flores; *vikt* Sv. Dipl. V 479 (1345; nyare afskr.), MELL., Med. Bib. I.; *ädhla*, m. 51, Hels.L., Cod. Bur.; *ära*, f. 1, o. s. v., VGL. IV, Cod. Bur.; *ära*, v. 14, Cod. Bildst.; *ärlika*, adv. 56, VGL. IV; *ärliker*, adj. 81, VGL. IV; *oärliker*, 45, Med. Bib. I; *örlogh*, n. 81, Cod. Bildst., Med. Bib. I, Rimkr. I; *örlöghisman* 81, *örlögx man* Cod. Bur.; *öva*, v. 8, Alex., Bonav.

Af ofvanstående förteckning synes, att de flesta i Kg. Styr. förekommande ord af främmande härkomst finnas antingen i handskrifter, som tillhöra senast tiden omkring midten af 1300-talet, eller åtminstone i skrifter, som till

tiden för sin affattning kunna anses icke vara yngre. Dock finner man i Kg. Styr., några främmande ord hvilka annars träffas först i skrifter, som tillhöra en något senare tid; detta är förhållandet med *biddare, blotter, bulvärk, forgäta, forrädhilse, forsmailse, frilika, iu, lika, öva;* dessutom synas ett par dylika ord inom vår medeltidslitteratur icke förekomma utom ifrågavarande bok; sådana äro: *forgripa, forstandilse, föghelika, skanz, slagter.*

I förevarande skrifts språk finnes, såsom det blifvit visadt, mycket, som röjer ett yngre skick och till stor del tillhör en senare tid än den, till hvilken vi på grund af vissa ålderdomligheter i språkligt hänseende ansågo oss böra förlägga denna skrifts författande. Med afseende härpå få vi erinra, att i följd af den frihet, hvarmed afskrifvare under medeltiden gingo till väga, nyare former och ord i en skrift icke utgöra ett bestämdt bevis för den sammas senare affattning. Särskildt voro ljudens beteckningssätt liksom ändelserna lätt utsatta för att förändras i öfverensstämmelse med en senare tids bruk. Då sålunda vissa språkliga drag i Kg. Styr. synas tillhöra senare hälften af 1400-talet eller en ännu yngre tid, kan man häraf endast sluta till åldern af den handskrift, som legat till grund för Bures upplaga. Ett och annat hithörande kan till och med härröra från utgifvaren. Hvad ordförrådet vidkommer, var detta visserligen i allmänhet i mindre grad underkastadt förändringar genom afskrifvares åtgärd, men i någon mån plägade äfven detta moderniseras; ehuru den, som skrifvit den för Bures upplaga till grund lagda handskriften, synes hafva särskildt i detta stycke iakttagit ej ringa trohet, är det väl antagligt, att han någon gång mot andra utbytt de ord, hans original haft. Af de jämförelsevis få i Kg. Styr. förekommande ord och ordbildningsmedel, hvilka eljest träffas först efter midten af 1300-talet, kunna således några mycket väl hafva inkommit vid afskrifvandet (särskildt torde detta gälla de båda orden med ändelsen *-het*, af hvilka det ena, *falskhet*, såsom vi sett, står på ett ställe, hvarest texten är förderfvad, och det andra, *hemelikhet*, kan tänkas ersätta ett äldre *hemelleker*); för öfrigt är det alls icke orimligt att antaga, att flertalet af dessa ord, eller till och med alla, funnits i språket tidigare, än man kan sluta på grund af de ställen, hvarest de för öfrigt först träffas (nästan alla förekomma i skrifter, som äro nedskrifna eller åtminstone med sannolikhet affattade under senare hälften af 1300-talet). Den omständigheten, att prefixet *bi-* och suffixet *-het* i Kg. Styr. äro så sällsynta, och att i denna skrift så få främmande ord förekomma, hvilka icke finnas äfven i andra skrifter, som äro affattade före midten af 1300-talet eller vid en obetydligt senare tid, styrker i hög grad den slutsats, hvartill vi förut kommit med

afseende på tiden för bokens författande. Till en tid, som icke gärna kan vara yngre än midten af 14 seklet, hänvisar också saknaden af ett senare så allmänt ord som *bliva,* hvilket icke finnes i Kg. Styr., men som förekommer på ett ställe i Bjärk. R., på ett i HelsL., på två i MELL., på fyra i StadsL., i ett diplom från 1340 (Sv. Dipl. IV 748; nyare afskr.), i ett från 1347 (Sv. Dipl. V 636), på två ställen i Cod. Bur., på ett i Med. Bib. I, och som redan i Oxenstjernska handskriften liksom i senare medeltidsskrifter är mycket vanligt.

Svårare än att på grund af språkformen afgöra, när boken senast är författad, är det att af den samma sluta till tiden, då hon tidigast kan vara utarbetad. Härom tilltro vi oss ej att säga något bestämdt; dock vill det synas, att, om de här brukade främmande orden till det mesta funnits i urskriften, denna snarare tillhört tiden närmare midten af 14 århundradet än dess första decennier eller de sista af det föregående. Det är dock icke utan tvekan, vi uttala denna förmodan, hvilken särskildt grundar sig på den förutsättningen, att orden *biddare*, *blotter*, *forgäta*, *iu*, *lika*, *öva* tillhört originalet.

Vi anse oss hafva i det föregående ådagalagt, att särskildt språkformen i Kg. Styr. gör det i hög grad sannolikt, att detta verk icke är skrifvet senare än omkring 1350, samt att innehåll och språk gifva något skäl till den förmodan, att det samma är författadt efter 1320 eller kanske efter 1335.

Såsom kändt är, har man gissat på flere personer såsom denna boks författare. Vi ämna icke här ingå i en undersökning om den större eller mindre sannolikhet, de särskilda gissningarna kunna hafva, men vilja dock anmärka, att enligt vår uppfattning intet hinder möter för att anse denna skrift vara författad af en man tillhörande det andliga ståndet. Då det emot en sådan åsigt blifvit invändt (särskildt af Elmgren, Historiallinen Arkisto II 87), att en klerk icke skulle till den grad som författaren af Kg. Styr. hafva kunnat förbise det andliga ståndet, må med afseende härpå erinras, att samma förbiseende eger rum äfven i Egidii skrift *De regimine principum,* hvilken varit förebild för Kg. Styr., och hvars författare tillhörde det andliga ståndet, inom hvilket han intog en framstående plats. För Egidius liksom för författaren af Kg. Styr. var syftemålet att behandla endast det, som afser det verldsliga samhället. I någon mån har den senare till och med mer än den förre egnat uppmärksamhet åt de andlige. Sålunda har han åt den lefnad, som liknar änglarnes i olikhet med Egidius gifvit en bestämning, som alldeles träffar in på nämda stånd. Vidare talas i 2 balken s. 14 (34: 15) om Guds vänner och tjenare, i 4 bal-

ken s. 60 (149; 65) om Guds hus och tjenare; på båda ställena kan med uttrycket "Guds tjenare" knappast åsyftas annat än de andlige. För antagandet, att en andlig varit författare af Kg. Styr., talar, såsom Reuterdahl (Sv. Kyrkans Hist. III II 451) påpekat, äfven bekantskapen med kyrklige författare och i synnerhet med de bibliska skrifterna, om ock denna bekantskap kanske ej varit synnerligen grundlig.

[1]) Kg. Styr. är först utgifven af Johan Thomesson Bure Sthm 1634, 4:o; efter denna upplaga aftryckt Sthm 1650, 12:o; sedermera utgifven af Johannes Scheffer Sthm 1669, fol; somt af Robert Geete Sthm 1878, 8:o. (I förevarande uppsats citeras efter Bures upplaga, men i parentes angifvas, då det icke är fråga endast om språkformer, motsvarande ställen i Scheffers och Geetes). Det 1867 i Finland funna fragmentet af en handskrift af Kg. Styr. är utgifvet af G. E. Klemmimg i Ett fragment af Konunga Styrelsen, Sthm 1868; samt af S. Elmgren i uppsatsen; Fragment af boken om konunga styrelse och höfdinga i Historiallinen Arkisto, II, s. 78—88; båda dessa utgifvare hafva till aftrycken fogat anmärkningar om bokens ålder, författare, o. s. v. Till föremål för särskilda monografier har denna skrift blifvit gjord i följande afhandlingar: C. G. Nordin, Monumenta Suiogothica vetustioris ævi falso meritoque suspecta, Ups. 1773 (afhandlingens första del har Kg. Styr. till föremål); J. G. Wahlström, Liber qui inscribitur: Um Styrilse Kunungu ok Höfdingia sub examen revocatus, Ups. 1839; C. J. G. Landtmanson, Undersökning öfver språket i skriften: Um Styrilse Kununga ok Höfdinga, Ups. 1865. Utförligare undersökningar eller anmärkningar rörande Kg. Styr. förekomma på följande ställen: Wieselgren, Sveriges Sköna Litteratur, II, s. 385— 391; Reuterdahl, Svenska kyrkans historia III 2, s. 437—454; Rydqvist, Svenska språkets lagar I, s. XXXI—XXXVII och III, s. 298—303; Lyngby, Dansk og svensk litteratur og sprog 1350—1500 i Tidskrift for Philologi og Pædagogik V, s. 89—91; Söderwall, Om verbets rektion i Fornsvenskan, s. 7—9; samt i anmälningar af Geetes upplaga i Historiskt Bibliotek 1878, s. XXXIX—XLII, af H. H(ildebran)d; Nordisk Tidskrift 1878, s. 679—683, af A. Noreen; Finsk Tidskrift 1879, s. 155—158, af S. Elmgren.

[2]) 1 (1—2; 1) Egid. I i 2. In primo ostendetur, quomodo majestas regia et per consequens quomodo quilibet homo se ipsum regere debeat. In secundo manifestabitur, quomodo debeat suam familiam gubernare. In tertio declarabitur, quomodo præesse debeat civitati et regno.

[3]) 2 (3—4; 2—3). Thom. De reg. princ. I i. In omnibus — quæ ad finem aliquem ordinantur, in quibus contingit sic et aliter procedere, opus est aliquo dirigente, per quod directe debitum perveniatur ad finem. — Est autem unicuique hominum naturaliter insitum rationis lumen, quo in suis actibus dirigatur ad finem.

[4]) 2 (4; 2—3). Ps. 8: 5—9. Quid est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum et constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas: insuper et pecora campi: volucres caeli et pisces maris, qui perambulant semitas maris.

[5]) 3—4 (5—7; 3—4). Egid. I i 4. Distinxerunt autem Philosophi (ut patet ex 1 Ethic.) triplicem vitam, videlicet, voluptuosam, politicam et contemplativam: videbant enim hominem esse medium inter superiora et inferiora; est autem homo naturaliter medius inter bruta, quibus est superior, et substantias separatas (quas communi nomine vocamus angelos), quibus est inferior. Tripliciter igitur poterit considerari homo: primo ut communicat cum brutis; secundo ut est aliquid in se: tertio ut participat cum angelis sive cum substantiis

separatis. Secundum has tres considerationes sumptæ sunt a philosophis prædictæ tres vitæ; voluerunt enim, quod homini, ut communicat cum brutis, competit vita voluptuosa, ut est aliquid in se ipse, vita politica; sed ut participat cum substantiis separatis, competit ei vita comtemplativa. Quilibet ergo vel vivit ut bestia, vel vivit ut homo, vel vivit ut angelus: nam secundum vitam voluptuosam vivit ut bestia; secundum civilem vivit ut homo; secundum contemplativam ut angelus. — Ex 1. Politicorum patet quod quilibet vel est homo, vel est homine pejor et tunc est bestia, vel est homine melior, et tunc est quid divinum et semideus. Si autem est homo, quia homo (ut ibi probatur) est naturaliter animal sociale, civile et politicum, sequitur, quod regatur secundum prudentiam et vivat vita politica. Si autem est bestia et homine pejor, tum non regitur ratione et prudentia, sed regitur passione et vivit vita voluptuosa. Sed si sit divinus et homine melior, tum speculatur per sapientiam, et vivit vita contemplativa.

[6]) 5 (9—10; 5). Gen. 2: 18. Dixit — Dominus Deus: Non est bonum, esse hominem solum: faciamus ei adjutorium simile sibi. — Ps. 132: 1. Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum.

[7]) 4—5 (7—9; 4—5). Thom. De reg. princ. I 1. Naturale autem est homini, ut sit animal sociale et politicum, in multitudine vivens, magis etiam quam omnia alia animalia. Quod quidem naturalis necessitas declarat. Aliis enim animalibus natura præparavit cibum, tegumenta pilorum, defensionem, ut dentes, cornua, ungues, vel saltem velocitatem ad fugam. Homo autem institutus est, nullo horum sibi a natura præparato; sed loco omnium data est ei ratio, per quam sibi hæc omnia officio manuum posset præparare, ad quæ omnia præparanda unus homo non sufficit. Nam unus homo per se sufficienter vitam transigere non posset. Est igitur homini naturale, quod in societate multorum vivat. — Hoc etiam evidentissime declaratur per hoc, quod est proprium hominis, locutione uti, per quam unus homo aliis suum conceptum totaliter potest exprimere. — Hoc ergo considerans Salomon in ecclesiaste ait: Melius est esse duos, quam unum. — Si ergo naturale est homini, quod in societate multorum vivat, necesse est in hominibus esse, per quod multitudo regatur. Multis enim existentibus hominibus et unoquoque id, quod est sibi congruum, providente, multitudo in diversa dispergeretur, nisi etiam esset aliquis de eo, quod ad bonum multitudinis pertinet, curam habens. — Qui perfectam communitatem regit, autonomasice rex vocatur.

[8]) 6—7 (13—15; 6—7). Egid. III ii 4. Philosophus 3. Politicorum videtur tangere tres rationes, per quas probari videtur, quod melius sit civitatem aut provinciam regi pluribus quam uno. — Prima via sic patet; nam plures oculi plus vident quam unus, et plures manus plus possunt quam una, et plures intellectus superant unum in cognoscendo, quare si dominentur plures, erit ibi perspicacior ratio, quia plura cognoscent, quam si principaretur unus tantum. — Dominari — plures dominio recto non est dignius quam dominari unum, cum numquam plures recte dominari possint, nisi in quantum tenent locum unius, et prout habent ad se invicem concordiam et unitatem.

[9]) 7 (16—17; 7—8). Thomas De reg. princ. I 2. In membrorum multitudine unum est, quod omnia movet seu cor et in partibus animæ una vis principaliter præsidet seu ratio. Est et apibus unus rex et in toto universo unus Deus, factor omnium et rector, et hoc rationabiliter. Omnis nempe multitudo derivatur ab uno. Quare si ea, quæ sunt secundum artem, imitantur ea, quæ sunt secundum naturam, et tanto magis opus artis est melius, quanto magis assequitur similitudinem ejus, quod est in natura, necesse est, quod in humana multitudine optimum sit, quod per unum regatur.

[10]) 7—9 (16—21; 7—10). EGID. III II 3. Assignantur — communiter quatuor viæ, quod regnum est optimus principatus et quod melius est civitatem aliquam sive provinciam regi uno quam pluribus. — Secunda via ad investigandum hoc idem sumitur ex civili potentia, quæ requiritur in regimine civitatis. Nam quanto virtus est magis unita, fortior est se ipsa dispersa. — Tertia via sumitur ex his quæ videmus in natura. Ubicunque est regnum naturale, semper totum illud regnum reducitur in aliquod unum principans. — Si — singula naturalia considerentur, semper videmus multitudinem quamlibet reduci in unum aliquod principans et gubernans. Nam sicut naturale est, quod multitudo ab uno procedat, sic etiam est naturale, quod in unum aliquod reducatur. — Quarta via sumitur ex his, quæ experimento videmus in regiminibus çivitatum. Experti enim sumus civitates et provincias non existentes sub uno rege esse in penuria, non gaudere in pace, molestari dissensionibus et guerris.

[11]) Se HALLAM, Europe during the Middle Ages Paris 1835 I s. 187—189, 201—202; LANDTMANSON, anf. arb. s. III.

[12]) Se VGL. I R. 1: II R. 1; Upl. L. Kg. II 1; SML. Kg. 1, Add. 1: 2; MELL. Kg. 4; Kr. LL. Kg. 3.

[13]) 10—11 (23—28; 10—12). EGID. III II 5. Videretur forte alicui omnino esse melius et dignius dominationem regiam et principatum ire per electionem quam per hereditatem. Nam superficialiter considerata veritate quæsiti, dubitans an melius sit regiam dignitatem ire per electionem an per hereditatem dubitare videtur, an melius sit constituere dominium arte vel sorte. — Populus — si per diuturnam consuetudinem obedivit patribus, filiis, et filiorum filiis, quasi naturaliter inclinantur, ut voluntarie obediant. — Dominantes per electionem — non sic diligunt bonum regni sicut hereditarie principantes. — Videmus autem per experientiam plura mala oriri in civitatibus et regnis, ubi non est dominus aliquis naturalis: nam contingit ea aliquando diu carere gubernatore, et cum gubernatorem habent, ut plurimum tyrannizant: plura enim hujusmodi mala in talibus regiminibus vidimus, quæ enumerare per singula longum esset. Dicere ergo possumus, quod expedit regno filium succedere in regimine patris: et si aliquis defectus esset in filio regio, ad quem deberet regia cura pervenire, suppleri poterit per sapientes et bonos, quos tamquam manus et oculos debet sibi rex in societatem conjungere.

[14]) 15—16 (34—40; 15—17). Liber de secretis secretorum Aristotelis (å Kongl. Biblioteket i Köpenhamn förvarad paleotyp utan årtal och tryckort) Cap. 10. — Sapientes philosophi et divinitus loquentes dixerunt, quod in primis deceat regiam majestatem obtemperare se in omnibus legalibus institutis non in ficta apparentia sed in facti evidentia, ut cognoscant eum omnes timere Deum excelsum et esse subjectum divinæ potentiæ. Talem enim solent homines revereri et timere regem, quem vident ipsum timere et revereri Deum. Si itaque tantum in apparentia religiosum se ostendat et in operibus sit maleficus, cum difficile sit nefaria opera celari et apud populum ignorari, a Deo reprobabitur et ab hominibus condemnabitur, infamabitur ejus factum, diminuetur ejus imperium, diadema gloriæ suæ carebit honore.

[15]) 14—16 (34—40; 15—17). Själens kloster, i Skrifter till läsning för klosterfolk, s. 34: *sigher bernardus — om wi ärom ekke wndherdanoghe warom skapara, jnghen tingh wardha os lydogh — tha lydha all creatur os om wi lydhom honom som all tingh satte wndher os.* — BURE uppgifver i den till hans upplaga fogade "Andra längden", att det, som här står, finnes i en äldre Svensk bok, som börjar: *Enok heet madher;* på en Norsk snarare än på en Svensk bok häntyda dock de af honom citerade, mot förevarande ställe i KG. STYR.

svarande orden: ***Annar späkinger sagdi: Sa är Gud ottaz ten rädhaz aller luter: En sa är cy rädhiz Gud, sa rädhiz alla luti.***

[16]) 16—17 (41—42; 18). SYR. 6: 6. Consiliarius sit tibi unus de mille.

[17]) 17 (43; 18). Prov. 11: 14. Ubi non est gubernator, populus corruet; salus autem, ubi multa consilia.

[18]) 18 (45; 19). EGID. I II 3. Philosophus circa finem V Ethicorum præter prudentiam et justitiam enumerat 10 virtutes morales. — Igitur computata justitia et prudentia duodecim sunt virtutes morales. — Omnis virtus moralis vel est in intellectu, ut prudentia: vel in voluntate, ut justitia: vel in appetitu sensitivo, ut illæ decem virtutes morales.

[19]) 18 (46; 20). EGID. I II 31. Tam sancti quam philosophi in hanc sententiam convenerunt, quod oportet virtutes connexas esse. Dixerunt enim, quod qui unam virtutem habet, omnes habet: et qui una caret, omnibus caret. — Numquam est aliqua una virtus, quæ sine aliis virtutibus omnibus perfecte possit haberi.

[20]) 18—19 (47—49; 20—21). AUGUSTINUS, Enarratio in Psalmum LXXXIV (Augustini Op. IV 667). — Prudentia dicitur, qua dignoscimus inter bonum et malum. Justitia dicitur, qua sua cuique tribuimus. — Temperantia dicitur, qua libidines refrenamus. Fortitudo dicitur, qua omnia molesta toleramus. — AUGUSTINUS, De libero arbitrio. (Augustini Op. I 429) I 27. Prudentia (est) appetendarum et vitandarum rerum scientia. — Fortitudo illa est animæ affectio, qua incommoda et damna rerum non in nostra potestate constitutarum contemnimus. — Temperantia est affectio coercens et cohibens appetitum ab iis rebus, quæ turpiter appetuntur. — Justitia — (est virtus). qua sua cuique tribuuntur. — THOMAS, Summa II II q. 47 Art. 1. Augustinus dicit — prudentia est cognitio rerum appetendarum et fugiendarum. — q. 123 art. 2 Tullius dicit in sua rhetorica, quod fortitudo est considerata periculorum susceptio et laborum perpessio. — q. 141 art. 4. Dicit Augustinus, quod virtus temperantia est in coërcendis sedandisque cupiditatibus, — q. 58 art. 1. (Definitur) a jurisperitis, quod justitia est perpetua et constans voluntas, jus suum unicuique tribuens. — art. 2 Tullius dicit in primo de off., quod justitiæ ea ratio est, qua societas hominum inter ipsos et vitæ communitas continetur.

[21]) 20 (49; 21). EGID. I II 5. Omnis actus, si virtuosus esse debet, oportet quod fiaprudenter, juste, fortiter et temperate.

[22]) 20—26 (50—66; 21—28). De Quatuor virtutibus cardinalibus. Quatuor virtutum species multorum sapientium sententiis definitæ sunt, quibus animus humanus componi ad honestatem vitæ possit. Harum prima est prudentia; secunda magnanimitas; tertia continentia; quarta justitia. Singulæ — bene moratum virum efficiunt. — Quisquis prudentiam sequi desideras, tum per rationem recte vives, si omnia prius existimes et perpenses et dignitatem rebus non ex opinione multorum, sed ex eorum natura constituas. Nam scire debes, quia sunt, quæ videantur esse bona et non sunt, et sunt, quæ videantur non bona esse et sunt. Quæcunque autem ex rebus transitoriis possides, non mireris nec magnum existimes, quod caducum est, nec apud te quæ habes, tamquam aliena servabis, sed pro te tamquam tua dispenses et utaris. Si prudentiam amplecteris, ubique idem eris; et prout rerum ac temporum varietas exigit, ita te accommodes tempori. — Prudentis proprium est, examinare consilia, et non cito facili credulitate ad falsa prolabi. De dubiis non definias, sed suspensam teneas sententiam. Nihil inexpertum affirmes, quia non omne verisimile statim verum est, sicut et sæpius quod primum incredibile videtur, non continuo falsum est. Crebro siquidem faciem mendacii veritas retinet; crebro mendacium specie veritatis occulitur. Nam sicut aliquando tristem frontem amicus et blandam adulator ostendit, sic verisimilitudine coloratur veritas. Si prudens esse cupis, in futurum prospec-

tum intende, et quæ possunt contingere, animo tuo cuncta propone. Nihil tibi subitum sit, sed totum ante conspicies. Nam qui prudens est, non dicit: Non putavi quidem hoc fieri, quia non dubitat, sed exspectat: nec suspicatur; sed cavet. Cujuscunque facti causam require: cum initia inveneris, exitus cogitabis. Scito te in quibusdam debere perseverare, quia cœpisti; quædam vero nec incipere, in quibus perseverare sit noxium. Prudens fallere non vult, falli non potest. Cogitationes vagas et inutiles et velut somnio similes non recipies. — Sermo quoque tuus non sit inanis. — Lauda parce, vitupera parcius. Nam, similiter reprehensibilis est nimia laudatio ut immoderata vituperatio. Illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est. Testimonium veritati, non amicitiæ reddes. Cum consideratione promitte; plenius, quæ promiseris, præsta. Si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur. Præsentia ordina, futura prævide, præterita recordare. Nam qui nil de præterito cogitat, perdit vitam, qui nil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidit. Proponas in animo tuo futura mala et bona; ut illa sustinere possis et ista moderari. — Requies ipsa plena sit sapientiæ studiis et cogitationibus bonis. Nam prudens numquam otio marcet. — Non te moveat dicentis auctoritas, nec quis, sed quid dicat, intendito. Nec quam multis, sed qualibus placeas, cogita. Id quære, quod invenire possis. Id disce, quod potes scire. — Nec altiori te rei imponas, in qua tibi stanti tremendum, ascendenti cadendum sit. Consilia tibi salutifera advoca. Cum tibi alludit vitæ prosperitas, tunc te velut in lubrico retinebis ac sistes; nec tibi dabis impetus liberos, sed circumspicies, quo eundum sit, vel quousque. — Magnanimitas vero, quæ et fortitudo dicitur, si insit animo tuo, cum magna fiducia vives liber, intrepidus, alacer. — Si magnanimus fueris, numquam judicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices: Non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit; et cum illum in potestate tua videris, vindictam putabis vindicare potuisse. Scito enim honestum et magnum genus vindictæ esse ignoscere. Neminem susurro appetas, neminem suffodias; palam aggredere; non geres conflictum, nisi indixeris, nam fraudes et doli imbecillum decent. Eris magnanimus, si pericula nec appetas ut temerarius nec formides ut timidus; nam nil timidum facit animum, nisi reprehensibilis vitæ conscientia. — Continentiam — si diligis, circumcide superflua, et in arctum desideria tua constringe. Considera tecum, quantum natura poscat, et non, quantum cupiditas expetat. Si continens fueris, eo usque pervenias, ut te ipso contentus sis. Nam qui sibi ipsi satis est, cum divitiis natus est. Impone concupiscentiæ tuæ frenum et modum; omniaque blandimenta, quæ occultam voluptatem trahunt, rejice. Ede citra cruditatem, bibe citra ebrietatem. — Victus tibi ex facili sit: nec ad voluptatem sed ad cibum accede. Palatum tuum fames excitet, non sapores. Desideria tua parvo redime, quia hoc tantum curare debes, ut desinant. — Sales tui sint sine dente, joci sine vilitate, risus sine cachinno, vox sine clamore. — Lætior esto, quoties displices malis; et malorum de te existimationes malas veram tui laudationem ascribe. — Nullius per assentationem amicitiam merearis. — Esto vitiorum fugax ipse, aliorum vero neque curiosus scrutator neque acerbus reprehensor, sed sine exprobratione corerptor. Dicentium esto tacitus auditor, audientium promptus receptor. Requirenti facile responde — nec in jurgia exsecrationesque discedas. Si continens es; animi tui motus corporisque observa, ne indecori sint. — Mobilis esto, non levis; constans, non pertinax. — Omnes tibi pares facies; sed inferiores superbiendo non contemnes. Superiores recte vivendo non metuas. In reddenda officiositate, neque negligens neque exactor appareas. Cunctis esto benignus, nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus. Severior esto in judicio quam in sermone, vita quam vultu; cultor clementiæ; detestator sævitiæ; bonæ famæ neque tuæ seminator neque alienæ invidus. Rumoribus, criminibus, suspicionibus, mi-

nime credulus vel malignus. — Ad iram tardus, ad misericordiam pronus; in adversis firmus, in prosperis cautus et humilis. — Rari sermonis ipse, sed loquentium patiens. — Quid est justitia nisi naturæ tacita conventio, in adjutorium multorum inventa? — Quisquis ergo hanc sectari desideras, Deum time prius et ama, ut ameris a Deo. Amabilis eris Deo, si in hoc illum imitaberis, ut velis omnibus prodesse et nulli nocere. Et tunc te justum virum apellabunt omnes, sequentur, venerabuntur et diligent. Justus enim ut sis, non solum non nocebis, sed etiam nocentes prohibebis; nam nil nocere non est justitia sed abstinentia alieni est. Ab his ergo incipe, ut non auferas — et aliis ablata restituas. Raptores quoque ipsos, ne aliis timendi sint, castiga et cohibe. Ex nulla vocis ambiguitate controversiam nectes, sed animi qualitatem speculare. — Hæc ergo si studere curaveris, lætus et intrepidus cursus tui finem exspectabis; prospicies hæc tristia hujus mundi hilaris, tumultuosa quietus, extrema securus.

[23]) 26—27 (66—67; 28—29). EGID. I II 6. Est — prudentia virtutum moralium directiva. — Prudentia — est perfectio intellectus, sive — bona qualitas mentis, directiva in finem virtutum moralium.

[24]) 27 (27; 29). EGID. I I 3. Distinguuntur bona, quia quædam sunt delectabilia, quædam utilia, quædam honesta. — I II 3. Bona hominis in se tria sunt: nam quædam sunt delectabilia — quædam utilia — quædam honesta.

[25]) 27—29 (68—74; 29—31). EGID. I II 7. Sunt — tria, quæ maxime rex attendere debet. Primo enim spectat ad ipsum summe intendere, ut sit rex, secundum rei veritatem, et non nomine tantum. Secundo studere debet, ne suus principatus in tyrannidem convertatur. Tertio studere debet, ut naturaliter dominetur. Triplici ergo via investigare possumus, quod decet regem esse prudentem. Primo, quia sine prudentia non est rex secundum rei veritatem, sed nomine tantum. Secundo, quia sine ea de facili vertitur in tyrannum. Tertio, quia sine ipsa non potest naturaliter dominari. Prima via sic patet. Nam rex est nomen officii et dignitatis. Est enim regis officium, ut suam gentem regat et dirigat in debitum finem, quod ipsum nomen regis ostendit; nomen enim regum a regendo sumptum est; regere autem alios et dirigere ipsos ad finem debitum fit per prudentiam. Unde dicitur Ethic. 6, quod illos existimamus esse prudentes, qui sibi et aliis possunt bona speculari et providere. Prudentia ergo est quidam oculus, quo bonus et debitus finis conspicitur. Qui ergo hoc oculo caret, non sufficienter videre potest ipsum bonum, nec ipsum debitum finem, in quem est populus dirigendus. — Videtur — quod vir sine prudentia positus in dignitate regia sit denarius æneus vel plumbeus positus in computo mercatorum, mercatores enim cum ratiocinando computant, aliquando unum denarium æneum vel plumbeum ponunt loco mille librarum; quod ergo non valet unum ovum, repræsentat valorem magni pretii; denarius ergo ille magis est signum valoris, quam valeat. — Ut — sit rex non solum nomine sed re, decet ipsum habere prudentiam. Secundo hoc decet eum ne de facili in tyrannum convertatur. — Prudentia carens, quia non cognoscet, non reputabit nisi sensibilia bona et dimissis virtutibus totum studium suum ponet, ut affluat divitiis et sensibilibus bonis. Efficietur ergo deprædator populi, dominabitur tyrannice, non curabit, qualitercumque possit pecuniam extorquere. Tertio decet reges et principes habere prudentiam, quia sine ea non possunt naturaliter dominari. Nam (ut declarari habet 1. Polit.) ex hoc est aliquis naturaliter servus, quia deficit intellectu et nescit se ipsum regere. Ex hoc autem naturaliter est dominus, quia viget intellectu et prudentia et novit se et alios in debitum finem dirigere.

[26]) 29 (72—73; 31) Prov. 28: 15. Leo rugiens et ursus esuriens princeps impius su-

per populum pauperem. — 29: 2. Cum impii sumserint principatum, gemet populus. — 4. Rex justus erigit terram, vir avarus destruet eam.

[27]) 30 (76; 32). Se L. BECHSTEIN, Mythe, Sage, Märe und Fabel, III s. 146—147; F. LIEBRECHT, La tour des souris (der Mäusethurm), Bulletins de l'Académie royale des sciences de Belgique, T, XXI, 1re Partie 1854, p. 942—956; bland de variationer af sagan, som på sistnämda ställe anföras, öfverensstämmer dock ingen fullkomligt med den, som förekommer i KG. STYR.

[28])) 31 (79—80; 33). EGID. I II 10. Justitia legalis, id est impletio legis, est quodammodo omnis virtus. Justitia autem æqualis est quædam virtus specialis, per quam redditur cuique quod est æquum, id est quod sibi debetur. — Inde est ergo quod hæc justitia dicitur unicuique suum tribuere.

[29]) 31—32 (80—83; 33—34). EGID. I II 11. Quodlibet — regnum et quælibet congregatio assimilatur cuidam corpori naturali. Sicut enim videmus corpus amimale constare ex diversis membris connexis et ordinatis ad se invicem, sic quodlibet regnum et quælibet congregatio constat ex diversis personis connexis et ordinatis ad unum aliquid. — Unius — et ejusdem corporis membra habent ordinem ad se invicem et ordinantur ad unum aliquid, ut ad cor, a quo recipiunt motum et vitalem influentiam. — Est — commutativa justitia, prout unus ordinat bona sua in utilitatem alterius et e converso. Hunc autem modum reperimus in membris ejusdem corporis. Oculus enim pollet acumine visus, deficit tamen a potentia gressiva, quia non potest pergere. Pes autem abundat ingressiva potentia, deficit tamen in visione, quia nil videt. Oculus igitur secundum visionem, in qua abundat, subvenit indigentiæ pedis, quia dirigit ipsum. Pes autem per potentiam gressivam, qua pollet, subvenit indigentiæ oculi, quia portat eum. Nisi igitur membra sic suæ indigentiæ subvenirent — corpus naturale non posset subsistere. — Secundo in membris est quædam distributiva justitia, prout habent ordinem ad ipsum cor. Nam cor singulis membris secundum suam proportionem et dignitatem influit eis spiritum vitalem et motum; ita quod principium vitæ et principium movendi est in corde. — Sic et in civibus est distributiva justitia, prout ordinantur ad unum aliquid ut ad regem vel ad ducem, qui secundum eorum virtutem et dignitatem debet eis honores et bona tribuere.

[30]) 32 (83; 35). THOMAS, Summa Theologiæ II II q. 137 art. 1. Dicit — Tullius in sua Rhetorica, quod perseverantia est in ratione bene considerata stabilis et perpetua permansio.

[31]) 33 (83; 35). EGID. I II 29. Decet eos (ɔ: reges) — esse — apertos et veraces non — promittendo aliis majora quam faciant.

[32]) 33 (84—86; 35—36). EGID. I II 16: Hujusmodi vitium (ɔ: intemperantia) maxime est turpe et contemptibile. Homines enim intemperati, quia appetunt vilia et turpia, ideo, si in principatu sint, maxime contemnuntur, quia quilibet indignatur regi ab eo, quod est intemperatus et non sequitur rationem sed passionem. — Quia intemperati injuriantur aliis, in personis maxime conjunctis, ut in uxoribus et in filiabus, maxime provocant alios contra se.

[33]) 34—35 (86—90; 36—37). EGID. I II 17. Liberalitas quia est media inter avaritias et prodigalitates, ideo est virtus reprimens avaritias et moderans prodigalitates. — 18. — Avaritia pejor est prodigalitate, propter quod omnino detestabile est reges et principes esse avaros; tam enim fugienda est avaritia a principibus, quod si possent esse prodigi, melius esset eos esse prodigos quam avaros. — Spectat — ad liberalitatem primo respicere quantitatem dati, ut non det minus vel plus quam debeat. Secundo debet respicere, quibus det, ut non

det, quibus non oportet. Tertio videndum est, cujus gratia det, ut det boni gratia, non propter aliquam aliam causam. Reges enim et principes vix possunt deviare a liberalitate in dando plus, quia magnitudo expensarum vix potest excedere multitudinem reddituum.

[34]) 34— 35 (88—89; 37). SENECA, De beneficiis II 17. Ab Antigono cynicus petiit talentum. Respondit plus esse, quam quod cynicus petere deberet. Repulsus petit denarium. Respondit minus esse, quam quod regem deceret dare.

[35]) 35 (89; 37). SENECA, De beneficiis II 11. Nihil æque in beneficio dando vitandum est quam superbia. — Detrahenda est inanis jactatio. — Non tantum ingratum, sed invisum est beneficium superbe datum.

[36]) 35 (92; 38). SYR. 3: 20. Quanto magnus es, humilia te in omnibus.

[37]) 35—36 (92—95; 38—39). EGID. I II 26. Humilitas est virtus nos retrahens, ne ratione bonitatis et delectabilitatis, quæ est in rebus honorificis, prosequamur ea, ultra quam ratio dictet. — Inquirendo enim opera honore digna, non solum contingit peccare per superbiam, sed etiam per dejectionem. Nam si quis ultra quam suus status requirat præter rationem et notabiliter se dejiceret, iste vel esset vilis, dejectus et bestia, quia suum statum non cognosceret; vel esset superbus et jactator. — Unde Philosophus 4. Ethic. quandam gentem Graecam, Lacedæmones scilicet, iactatores et superbos appellat, quia ultra quam eorum status requireret, vilius induebantur, credentes ex hoc — in quandam excellentiam consurgere.

[38]) 35 (93; 38). EGID. I II 28. Nimia familiaritas contemptum parit.

[39]) 36 (94). EGID. I II 25. Humilis alios reveretur, magnanimus vero (ut dicitur 5. Ethicorum) alios despicit. Sciendum, quod, nisi omnis magnanimus esset humilis, non dedissemus principibus congruum documentum, quia docuissemus eos esse sine virtutibus, cum absque humilitate virtutes haberi non possint.

[40]) 35—37 (95—96; 39). EGID. I II 27. Irasci — loco et tempore est virtutis opus. — Quia malum proprium vix potest esse ita modicum, quin videatur nobis multum, non solum naturaliter inclinamur, ut velimus puniri inferentes nobis aliqua mala, sed etiam quodammodo naturale est nobis appetere punitionem ultra condignum. Nam quia malum nobis illatum videtur nobis majus esse, quam sit, injuriatores nostros plus puniri volumus, quam puniendi sint.

[41]) 37 (98; 40). CICERO, De Amicitia. 6: 20. Est amicitia nihil aliud, nisi omnium divinarum humanarumque rerum cum benevolentia et caritate summa consensio. — Miscellaneæ sententiæ incerti auctoris (AUGUSTINI Opera, T. VI, p. 783). Legi in cujusdam controversia, amicus diu quæritur, vix invenitur, difficile servatur.

[42]) 37—38 (97—100; 40—41). EGID. I II 28. Nihil est — aliud amicabilitas sive affabilitas — nisi recte conversari cum hominibus et ordinare opera et verba nostra ad debitam conversationem. — Cum recta ratio dictet, quod secundum diversitatem personarum diversimode sit conversandum; licet omnes homines volentes vivere politice debeant esse amicabiles et affabiles, non tamen omnes eodem modo amicabiles debent esse. Nam quia nimia familiaritas contemptum parit, reges et principes, ut in reverentia habeantur et ne dignitas regia vilescat, maturius se habere debent quam alii.

[43]) 38—39 (100—101; 41—42). EGID. I II 30. Dicitur quarto Ethic., quod videtur requies et ludus esse aliquid necessarium in vita. Sicut ergo sensus corporales, ut visus et auditus, quia laborant in sentiendo, natura ordinavit somnum propter eorum requiem, et est necessarius somnus in vita, sic quia studendo, vel negotiis regni insistendo, vel alia faciendo, continue laboramus, aliquæ delectationes, si sint iocosæ, si sint moderatæ et honestæ, non otiosæ, interponuntur curis et laboribus nostris. — Iocosa delectatio non est otiosa et ordina-

tur in bonum finem, quia interposita nostris curis quandam recreationem accipimus, ratione cujus ardentius insurgimus, ut insistamus bonis operibus, quorum curam habere debemus.

[44]) 39—40 (101—103; 42). Egid. I ii 33. Ipsi (ɔ: reges et principes) aliorum debent esse regula et exemplar. Tantæ enim bonitatis debet esse princeps, ut quilibet suus subditus accipiat inde formam vivendi et cognoscat defectum suum, videns vitam et perfectionem principantis. Quare apud reges et principes non solum detestabile esse debet eos turpia operari, sed etiam nominare et audire turpia nefas esse debet. — Cum tantæ bonitatis nullus esse possit absque Dei gratia et ejus auxilio; quanto reges et principes alios excellere debent, tanto ardentius decet eos divinam gratiam postulare.

[45]) 40 (104; 43). Egid. II i 1. Non sufficit, quod reges et principes sint boni in se ipsis, nisi sint boni quoad alios et nisi sciant alios gubernare; nec sufficit, quod reges debite se ipsos regant, nisi regere sciant domum, civitatem et regnum. In hoc ergo secundo libro determinabitur de regimine domus.

[46]) 40—41 (104—105; 43—44). Egid. II i 1. Sciendum — quod homo ultra alia animalia quatuor indigere videtur, ex quibus quadruplici via venari possumus ipsum esse communicativum et sociale. Prima via sumitur ex victu, quo homo indiget. Secunda ex vestitu, quo tegitur. Tertia ex remotione prohibentium, per quam ab hostibus liberetur. Quarta ex disciplina et sermone, per quæ instruitur. — Homo inter cetera animalia habet meliorem tactum et meliorem complexionem. Ideo inter omnia animalia indiget cibo diligenter et artificialiter præparato. — Homini — non sufficienter providet natura in vestitu; cum enim homo sit nobilioris complexionis quam animalia alia, a frigiditate et ab intemperie temporis magis habet offendi quam illa; quare cum habere victum et vestitum congruat ad vitam humanam, et nullus sibi sufficiat sine societate alterius, sequitur, quod homo naturalem impetum habeat, ut sit animal sociale. — Tertia via ad investigandum hoc idem sumitur ex remotione prohibentium, prout ab inimicis et ab hostibus defendimur. — Quarta via sumitur ex parte sermonis et disciplinæ, per quam instruimur. — Quia — homo non sufficienter ex instinctu naturæ inclinatur ad opera sibi debita, natura dedit ei loquelam sive sermonem, ut per sermonem homines se invicem doceant et unus ab alio suscipiat disciplinam. Et quia hoc fieri non potest, nisi simul cum aliis convivamus, naturale est homini simul convivere cum aliis et esse animal sociale.

[47]) 41 (105—106; 44). Egid. II iii 3. Quod — reges et principes debeant habere habitationes mirabiles et subtili industria constructas, probat Philosophus. — Ut non solum personæ regis et principis, sed etiam multitudo ministrorum debite commorari possint in ædificiis constructis, oportet ipsa esse magnifica.

[48]) Dionis Cassii Historia Romana, ed. Dindorfius, Vol. V. Excerpta Planudea, p. 234—235.

[49]) 42 (108—109; 45). Egid. II iii 7. Distinguit — Philosophus primo Politicorum quatuor vitas simplices vel quatuor modos vivendi. — Est enim vita quadruplex, videlicet pascualis, venativa, piscativa et furativa. Pascualem autem vitam ducunt viventes ex agricultura vel ex animalibus domesticis; venativam autem viventes ex silvestribus; piscativam autem ex piscibus, sed furativam vitam ducunt viventes ex rapina et furto. — Verum quia nulli est injuria facienda, per se loquendo, vita furativa vel prædativa debet illicita judicari.

[50]) 32—43 (109—111; 45—45). Egid. II ii 11. Circa cibum autem contingit sex modis peccare vel delinquere. Primo si sumatur ardenter, secundo si nimis, tertio si turpiter, quarto si inordinate, quinto si nimis laute vel delicate, sexto si nimis studiose. Delinquitur enim primo circa cibum, si sumatur ardenter. Nam hoc non solum nocet animæ, quia nimis

ardenter et avide sumentes cibum fiunt gulosi et intemperati, sed etiam nocet corpori. Nam cibus nimia aviditate sumptus non bene masticatur et per consequens minus semper digeritur. — Secundo delinquitur circa cibum, si sumatur nimis in quantitate. Nam et hoc nocet animæ, quia reddit ipsam intemperatam, et etiam nocet corpori, quia impedit digestionem debitam. — Tertio delinquitur, si sumatur turpiter. Sunt enim plurimi se ipsos pascere nescientes, quod vix aut numquam comedere possunt, quin sua vestimenta deturpent. — Quare cum turpis modus sumendi cibum signum sit cujusdam gulositatis, — cavenda est turpitudo. — Quarto circa cibum delinquitur ex inordinatione temporis: ut si nimis ante horam vel nimis inordinate sumatur cibus. — Quinto peccatur circa sumptionem cibi, si quærantur cibaria nimis lauta et delicata, ultra quam ejus status requirat. — Sexto delinquitur, si quærantur cibaria nimis studiose parata. Videntur enim tales vivere, ut comedant, non comedere, ut vivant, cum nimium studium et nimiam curam apponant circa præparamenta ciborum.

[51]) 43 (111; 47). Egid. II ii 12. Secundum malum, quod inducit nimia sumptio vini, est depressio rationis. Nam ascendentibus fumositatibus vini ad caput, turbatur cerebrum, quo turbato deprimitur ratio.

[52]) 44 (112; 47). De sobrietate et castitate (Augustini Opera, T. VI., p. 707—708). Ebrietas — flagitiorum omnium mater est, culparum materia, radix criminum, origo omnium vitiorum, turbatio capitis, subversio sensus, tempestas linguæ, procella corporis, naufragium castitatis. Ebrietas temporis amissio est, insania voluntaria, ignominiosus languor, mentis sanæ debilitatio, turpitudo morum, dedecus vitæ, honestatis infamia, animæ corruptela. — Dum quisquis immoderatus — insana fuerit ebrietate prostratus, — vultu dejecto supinus accumbit — cordis sui arcana patefacit et amicorum sibi commissa secreta in medium prodit. Ad universa autem vel crudelitatis vel turpitudinis facinora perpetranda facilis invenitur, cui nulla sobriæ mentis ratio, sed ebrietas dominatur. Assumit inter pocula injusta certamina et — asperam excitat rixam.

[53]) 45—51 (112—128; 47—55). De duodecim abusionum gradibus (Augustini Opera P. VI, p. 691—696). Primus abusionis gradus est, si sine bonis operibus sapiens et prædicator fuerit, qui, quod sermone docet, actibus explere negligit. — Quibus — committuntur multa, majora perdunt, si non recte dispensaverint rectoris sui munera, quæ perceperunt. Cui enim plus committitur, plus ab eo exigitur. — Secundus a. g. est, si sine religione senex esse inveniatur. Cui cum membra exterioris hominis veterascunt, vires animi, id est interioris hominis membra, incrementa roboris non capiunt. Plus enim omnibus religioni operam dare senibus convenit, quos præsentis sæculi florida ætas transacta deseruit. — Unicuique — considerandum est, quid ætate eminenti dignum sit, ut hoc agat, quod nec vitam nec ætatem nec ministerium vile reddat. — Tertius a. g. est adolescens sine obedientia. — Qualiter in senectute ille ministrari sibi sperabit, qui in adolescentia senioribus obedientiam exhibere contemnit? Unde et in proverbio apud veteres habetur, quod dominari nequeat, qui prius alicui servitutem præbere denegat. — Sicut ergo fructus non invenitur in arbore, in qua pampinus aut flos prius non apparuerit: sic et in senectute honorem legitimum adsequi non poterit, qui in adolescentia disciplinæ alicujus exercitatione non laboraverit. — Quartus a. g. est dives sine eleemosyna; qui superflua usus sui, quæ custodienda in posterum recondit, indigentibus et nihil habentibus non distribuit; per quod efficitur, ut, dum in terra quæsita diligenti cura custodit, cælestis patriæ perennem thesaurum amittat. — Dives namque etsi multa congregaverit, his frui solus nequaquam poterit; quia unius hominis natura multis rebus non succurrit. Quid ergo stultius est quam propter unius hominis victum et vestitum totam regni cælestis per-

dere jucunditatem et æternos inferni cruciatus absque consolationis præstolatione subire? — Quintus a. g. est femina sine pudicitia. Sicut enim omnes bonos mores procurat et custodit in viris prudentia; sic et in feminis cunctos honoris actus nutrit et fovet et custodit pudicitia. — Sextus a. g. est dominus sine virtute. Quia nihil proficit dominandi habere potestatem, si dominus ipse non habeat virtutis rigorem. — Tria ergo necessaria hos, qui dominantur, habere oportet: terrorem scilicet et ordinationem et amorem. Nisi enim ametur dominus pariter et metuatur, ordinatio illius minime constare poterit. Per beneficia ergo et affabilitatem procuret ut diligatur: et per justas vindictas non propriæ injuriæ, sed legis Dei, studeat ut metuatur. — Septimus a. g. est christianus contentiosus, qui, cum participationem nominis Christi per fidem et baptismum susceperit, contra Christi dicta et propositum mundi caduca delectamenta diligit. Omne enim, de quo contenditur, aut propter propriam ejus rei dilectionem, de qua agitur, aut propter alterius amorem, quæ sub odiosa specie latet, appetitur. — Octavus a. g. est pauper superbus, qui nihil habens in superbiam extollitur. — Quid ergo stolidius potest fieri: quam illum, qui per infimam miseriam velut in terram abjectus, extremus et humilis incedere et contristari debuerat, supercilioso superbiæ tumore inflatam mentem contra Deum erigere? — Cavendum ergo pauperibus est, ne, dum per egestatem et necessitatem terrenum regnum perdunt, per mentis etiam impudentiam cælorum regna amittant. — Etenim humiles qui bene divitias possessas habent, possunt pauperes spiritu appellari: superbos autem, nihil habentes, haud dubium est beatitudine paupertatis privari: de quibus utrisque sancta Scriptura ita loquitur: Est quasi dives cum nihil habeat, et est quasi pauper, cum in multis divitiis sit. Quasi pauper ergo in multis divitiis, est dives humilis spiritu; et nihil habens quasi dives, est pauper superbus mentis affectu. — Providendum ergo pauperibus est, ut semetipsos, quales sint, intelligant: et quia rebus consequi quod cupiunt non valent, mentis tumore superbire desinant. — Nonus a. g. est rex iniquus. Etenim regem non iniquum, sed correctorem iniquorum esse oportet. — Sed qualiter alios corrigere poterit, qui proprios mores, si iniqui sint, non corrigit? Quoniam in justitia regis exaltatur solium, et in veritate regis solidantur gubernacula populorum. Justitia vero regis est neminem injuste per potentiam opprimere, sine acceptione personarum inter virum et proximum suum judicare, advenis et pupillis et viduis defensorem esse, furta cohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, impudicos et histriones non nutrire, impios de terra perdere, parricidas et pejerantes vivere non sinere, ecclesias defendere, pauperes eleemosynis alere, justos super regni negotia constituere, senes et sapientes et sobrios consiliarios habere, magorum et ariolorum pythonissarumque superstitionibus non intendere, iracundiam differre, patriam fortiter et juste contra adversarios defendere, per omnia in Deo confidere, prosperitatibus non elevari animo, cuncta adversa patienter tolerare, fidem catholicam in Deum habere, filios suos non sinere impie agere, certis horis orationibus insistere, ante horas congruas cibum non gustare. Væ enim terræ, cujus rex puer est, et cujus principes mane comedunt. Hæc regni prosperitatem in præsenti faciunt, et regem ad cælestia regna meliora perducunt. — Super omnia vero regis injustitia non solum præsentis imperii faciem offuscat, sed etiam filios suos et nepotes, ne post se regni hereditatem teneant, obscurat. — Omnes namque quoscunque peccatores sub se in præsenti habuit, supra se modo implacabili in illa poena futura habebit. — Decimus a. g. est episcopus negligens, qui gradus sui honorem inter homines requirit, sed ministerii sui dignitatem coram Deo, pro quo legatione fungitur, non custodit. — Caveant ergo negligentes episcopi, quod in tempore vindictæ Dominus per prophetam conqueritur, dicens: Pastores multi demoliti sunt populum meum, et non pascebant gregem meum pastores, sed pascebant semetipsos. — Undecimus a. g. est plebs sine disciplina, quæ, cum di-

sciplinæ exercitationibus non servit, communi se perditionis laqueo constringit: iram enim Domini absque disciplinæ rigore non evadit. — Disciplina vero est morum ordinata correctio et majorum præcedentium regularum observatio. — De qua etiam disciplina Isaias quidem indisciplinatæ plebi prædicat, dicens: Quiescite agere perverse, discite bene facere. Et ad eandem psalmista consona voce psallit, dicens: Declina a malo, et fac bonum. — Duodecimus a. g. est populus sine lege, qui dum Dei dicta et legum scita contemnit, per diversas errorum vias prævaricationis laqueum incurrit. — De quibus viis etiam sapientia loquitur per Salomonem: Multæ viæ videntur hominibus rectæ, et novissima earum deducunt ad mortem. Quæ utique multæ perditionis viæ tunc inceduntur, cum una regalis via, lex Dei videlicet, quæ neque ad dexteram neque ad sinistram declinat, per negligentiam deseritur.

[54]) 46 (118; 50). SENECA, Epist. 6. Nullius boni sine socio jucunda possessio est.

[55]) 47 (119; 51). SYR. 10: 1. Judex sapiens judicabit populum suum et principatus sensati stabilis erit.

[56]) 51 (128; 55). MAT. 19: 17. Si — vis ad vitam ingredi, serva mandata.

[57]) 51 (129; 55). EGID. II II 2. Secundum Philosophum in Politic. secundum quod aliqui sunt in majori statu et in altiori dignitate, sic debent meliores esse magis perfecti scientia et virtutibus.

[58]) 51 (129; 55). EGID. II II 6. Quanto anima est nobilior corpore, tanto omnes cives et maxime reges et principes magis sollicitari debent, ut proprii filii sint perfecti in anima quam in corpore.

[59]) 51 (130; 55). PROV. 22: 6. Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

[60]) 51 (130—131; 55—56). EGID. II II 8. Decet reges et principes scire idioma literale, ut possint secreta sua alii scribere et legere absque aliorum scitu.

[61]) 52 (131—132; 56). EGID. II II 6. Si ergo sollicitantur circa hereditatem et circa numismata, ut possint subvenire filiis quantum ad indigentiam corporalem, multo magis sollicitari debent, ut habeant perfectam animam et ut virtutibus et bonis moribus imbuantur.

[62]) 52 (132; 56). PROV. 10: 1. Filius sapiens lætificat patrem.

[63]) 52 (132; 56). THOMAS, Summa Theologiæ, I q. 79, art. 2. Intellectus — humanus — in principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, ut Philosophus dicit in tertio de Anima.

[64]) 53 (133—134; 57). EGID. II II 9. Magister puerorum nobilium et maxime regum et principum tria in se habere debet. Debet esse sciens in speculabilibus, prudens in agibilibus et bonus in vita.

[65]) 53 (135—136; 57—58). EGID. II II 17. A quartodecimo anno assuescendi sunt pueri ad labores fortes, ut ad exercitationem luctativam vel ad aliquam aliam exercitationem similem exercitationi bellicæ.

[66]) 54 (137—137; 58—59). SYR. 32: 13. In medio magnatorum non præsumas et ubi sunt senes non multum loquaris. — 31: 21. Si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum nec prior poscas bibere. — 32: 6. Ubi auditus non est, non effundas sermonem. — 37: 32—34. Noli avidus esse in omni epulatione, et non te effundas super omnem escam; in multis enim escis erit infirmitas, et aviditas appropinquabit usque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adjiciet vitam.

[67]) 54—55 (138—139; 59). EGID. II III 20. Possumus — duplici via ostendere, quod non decet in mensis regum et principum et universaliter omnium nobilium et etiam omnium civium

abundare eloquiis. Prima via sumitur ex eo, quod hoc repugnat ordini naturali. Secunda ex eo, quod contradicit bonitati morum. Prima via sic patet, nam, ut dicitur primo Polit., tunc secundum naturam unumquodque perficitur, quando unum organum ordinatur ad unum opus. — Cum secundum philosophum in tertio de anima, lingua congruat in duo opera naturæ, ut in gustum et locutionem, contra naturalem ordinem est, cum hujusmodi organum exercemus ad illud opus, quod est gustare, quod fit in mensa tempore comestionis, si tunc temporis non cessemus ab opere alio, quod est loqui, repugnat ergo hoc ordini naturali. Secundo repugnat bonitati morum, nam si recumbentes in mensa erga multiloquium insistant, quia vinum videtur eloquia multiplicare et homines abundantes vino quasi calefacti et audaces libenter in verba prorumpunt, videbuntur magis esse ebrii quam sobrii.

[68]) 56 (141; 61—52). EGID. III II 1. Videtur — Philos. 3 Polit. tangere quatuor, quæ consideranda sunt in regimine civitatis. Hæc autem sunt princeps, consilium, prætorium et populus.

[69]) 57 (143—144; 62). SYR. 10: 1—3. Judex sapiens judicabit populum suum et principatus sensati stabilis erit. Secundum judicem populi sic et ministri ejus: et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea. Rex insipiens perdet populum suum; et civitates inhabitabuntur per sensum potentium. — 8. Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias et injurias et contumelias et diversos dolos.

[70]) 57—60 (144—150; 63—66). EGID. III II 9. Narrare — possumus decem, quæ debet operari bonus rex et quæ tyrannus se facere simulat. — Est — primum quod spectat ad verum regem facere, ut maxime procuret bona communia et regni redditus studeat expendere in bonum commune vel in bonum regni. — Secundo spectat ad rectum rectorem regni non solum redditus et oblationes ordinare in bonum commune regni, sed etiam bona communia et jura regni debet maxime custodire et observare. — Tertio decet regem et principem non ostendere se nimis terribilem et severum, nec decet se nimis familiarem exhibere. — Quarto spectat ad regem nullum subditorum contemnere, nulli injuriari, nec in filiabus, nec in uxoribus, nec in persona, nec in aliquibus aliis. — Quinto decet reges et principes non solum habere familiares et diligere nobiles et barones et alios, per quos bonus status regni conservari potest, sed etiam — inducere debent uxores proprias, ut sint familiares et benevolæ uxoribus prædictorum: nam mulieres valde inclinant viros ad voluntates proprias, eo quod quilibet valde inclinatur, ut nolit proprias delicias contristare, quare si uxores nobilium et aliorum, per quos bonus status regni conservari habet, viderent se contemni ab uxore regis aut principis, inducerent viros, ut seditiones moverent in regno aut principatu. Sexto decet verum regem esse moderatum in cibis et venereis, ne a subditis habeatur in contemptu. — Septimo decet verum regem ornare et munire civitates et castra existentia in regno. — Octavo decet verum regem — sapientes et bonos, etiam extraneos adeo honorare, ut putetur non sic honoratos esse a civibus propriis, si inter ipsos existerent. — Nono decet verum regem per usurpationem et injustitiam non dilatare suum dominium. — Decimo et ultimo decet veros reges bene se habere circa divina. Populus enim — omnino est subjectus regi, quem credit esse deicolam et habere amicum Deum: existimat enim talem semper juste agere et nihil iniquum exercere. Possumus tamen ad hoc aliam meliorem rationem adducere dicentes, quod si Rex habeat amicum Deum divina providentia, cui omnia sunt nota, et ejus potentia, cui nihil potest resistere, continget eum, ut expedit, suæ saluti semper in suis actibus prosperari. Immo propter sanctitatem regis, multotiens Deus multa bona confert existentibus in ipso regno.

[71]) 60 (150; 66). Prov. 20: 7. Justus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet.

[72]) 60—61 (150—151; 66—67). Sap. 2· 6—10. Venite ergo et fruamur bonis, quæ sunt, et utamur creatura tamquam in juventute celeriter. Vino pretioso et unguentis nos impleamus, et non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant; nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo nostrum exsors sit luxuriæ nostræ: ubique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars nostra, et hæc est sors. Opprimamus pauperem justum, et non parcamus viduæ, nec veterani revereamur canos multi temporis.

[73]) 61—63 (152—157; 67—69). Egid. III ii 10. Multas cautelas tangit Philosophus 5. Polit., ex quibus possumus enumerare decem, per quas nititur tyrannus se in suo dominio præservare. Prima cautela tyrannica est excellentes perimere. Cum enim tyrannus non diligat nisi bonum proprium, excellentes et nobiles existentes in regno non valentes hoc pati insurgunt contra ipsum: tyrannus autem ex quo talem se esse cognoscit, non cogitat, nisi quomodo possit excellentes perimere. Immo cum aliqui tyrannizare cupiunt, non solum excellentes alios, immo etiam proprios fratres et nimia sibi consanguinitate conjunctos venenant et perimunt. — Secunda cautela tyrannica est sapientes destruere. Vident enim se contra dictamen rectæ rationis agere, et non intendere bonum commune sed proprium: ideo vellent omnes suos subditos esse ignorantes et inscios, ne cognoscentes eorum nequitiam incitent populum contra ipsos. — Tertia est disciplinam et studium non permittere. — Quarta est nullas sodalitates nec etiam aliquas congregationes permittere. Vult enim tyrannus cives et eos, quia sunt in regno, non esse sodales nec esse ad invicem notos: nam (ut ait Philosophus) notitia fidem facit: eo enim ipso quod quis habet notitiam alterius, confidit de illo; hoc autem tyrannus non diligit; timet quidem, ne cives de se confidentes propter injurias, quas eis infert, contra ipsum insurgant. — Quinta cautela tyrannica est habere multos exploratores et temptare non latere ipsum, quicquid a civibus agitur. — Sexta cautela tyrannica est non solum non permittere fieri sodalitates et amicitias, sed etiam amicitias jam factas et sodalitates turbare et pervertere. Volunt enim tyranni turbare amicos cum amicis, populum cum insignibus, insignes cum seipsis. Vident autem, quod quamdiu cives discordant a civibus, et divites a divitibus: tamdiu non potest æque de facili ejus potentiæ resisti. — Septima est pauperes facere subditos adeo, ut ipse tyrannus nulla custodia egeat. Volunt enim tyranni subditos esse in tantum pauperes, ut sic occupentur circa cotidiana, quibus indigent, ut non vacet eis aliquid machinari contra ipsos. — Octava est procurare bella, mittere bellatores ad partes extraneas et semper facere bellare eos, qui sunt in regno: quatenus semper circa bellorum onera intenti, non vacet eis aliquid machinari contra tyrannum. — Nona est custodiam corporis exercere non per eos, qui sunt in eo regno, eo quod diffidat de illis, sed per extraneos. — Decima cautela tyrannica est quod, postquam procuravit divisiones et partes in regno, cum una parte affligit aliam ut clavum clavo retundat.

[74]) 63—66 (158—163; 69—72). Thom. De Reg. princ. I 8. — Rex populum gubernando minister Dei est, dicente apostolo Ro. 13 quod omnis potestas a domino Deo est et quod est Dei minister, vindex in iram ei, qui male agit. Et in libro sapientiæ, Reges Dei esse ministri describuntur. I 12. Hoc igitur officium rex se suscepisse cognoscat: ut sit in regno sicut in corpore anima et sicut Deus in mundo. — 13. Oportet igitur considerare, quid Deus in mundo faciat. — Sunt autem — consideranda duo opera Dei in mundo. Unum quo mundum instituit. Alterum quo mundum institutum gubernat. — Ratio autem instituti-

onis regni ab exemplo instutitionis mundi sumenda est. In quo primo consideratur ipsarum rerum productio; deinde partium mundi ordinata distinctio. Ulterius autem singulis mundi partibus diversæ rerum species distributæ videntur, ut stellæ cœlo, volucres aeri, pisces aquæ, animalia terræ. Deinde singulis ea, quibus indigent, abundanter provisa videntur. — II 3. Nec negotiatores omnino a civitate oportet excludi, quia non de facili potest inveniri locus, qui sic omnibus vitæ necessariis abundet, qui non indigeat aliquibus aliunde allatis, eorumque quæ in eodem loco superabundant, eodem modo redderetur multis damnosa copia, si per mercatorum officium ad alia loca transferri non possent. — 10. Videndum est de ministris, — quia sine eis quodcunque dominium transire non potest, ut per eos secundum gradum personarum exerceantur officia, distribuantur opera et administrentur necessaria. — 12. Est et aliud necessarium regi ad bonum regimen regni, — ut videlicet stratas faciant securas et aptas ad transeundum sive pro advenis sive pro indigenis vel regalibus suis. — I Reg. 26: 16, Filii mortis estis vos, qui non custodistis dominium vestrum. — I Petr. 2: 13, 14. Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi quasi præcellenti: sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

[75]) 66—68 (164—167; 73—74). EGID. III II 26. Tria — lex habere debet; — oportet quod sit justa; — necesse est quod sit utilis; — oportet quod sit competens et compossibilis consuetudini patriæ et tempori. Primo igitur oportet legem humanam — esse justam, ut comparatur ad rationem naturalem, — quoniam si justa non sit, non est lex, sed corruptio legis; nihil enim ab homine statuitur juste, nisi aliquo modo sumat originem ex lege naturali, et nisi aliquo modo ratio naturalis dictet illud statuendum esse. Secundo lex humana — debet esse utilis, ut comparatur ad bonum commune; nam si in lege non intenditur bonum commune, tunc non est recta et regularis, sed perversa et tyrannica; nam sicut rex differt a tyranno, quia rex dicitur, qui recte agit et intendit commune bonum, tyrannus vero, qui perverse principatur et intendit proprium et privatum commodum, sic lex recta et regia, in qua intenditur bonum commune, differt a perversa et tyrannica, in qua intenditur privatum bonum. — Tertio lex prout comparatur ad populum, cui est imponenda, debet esse compossibilis et competens regioni et consuetudini et moribus illius gentis. Ideo dicitur 4. Politicorum, quod non oportet adaptare politias legibus sed leges politiæ, quas leges oportet diversas esse secundum diversitatem politiarum. — Aliqui sunt de se boni, ita quod amore honesti inclinantur, ut agant opera virtuosa, et desistant agere perverse. Aliqui vero si ex seipsis non sufficienter inclinantur ad bonum, attamen sunt facile disciplinabiles per alios, ita quod soli sermones et solæ increpationes inclinant eos ad bonum. Sed aliqui sunt adeo perversi, qui nec de se inclinantur ad bonum, nec per solos sermones corriguntur; oportuit igitur saltem propter tales statuere leges, quæ (ut dicitur 10 Ethicorum) coactivam habent potentiam. Condendæ igitur sunt leges et expediebat eas statuere; ut saltem metu poenæ volentes impedire pacem civium desisterent agere perverse. — III II 28. Tria legibus attribuimus, videlicet præcipere quantum ad opera bona, prohibere quantum ad mala; permittere quantum ad indifferentia. — Is. 10: 1. Væ, qui condunt leges iniquas et scribentes injustitiam scripserunt.

[76]) 68 (167; 74). EGID. I II 12. Princeps – est quædam animata lex. — ENGILBERTUS, De reg. princ. Proœmium. Secundum Philosophum tertio Politicorum Rex est lex animata etc. Lex enim scripta in chartis est quodammodo mortua, quasi privata motu proprio. — Rex vero est lex animata: quia præcepto et correctione movet ad ipsius observantiam et decla-

rando et interpretando et addendo dat sensum legi, et determinat particularia et emergentia et incerta circa intellectum et usum ipsius ad recte vivendum et faciendum secundum legem.

[77]) 68 (167—168; 75). Om lagmäns tillsättande se VGL. I R. 3: pr.; VGL. II R. 3; Hels. L. þg. 1: pr.; MELL. þg. 1; om domares tillsättande se Upl. L. þg. 1: pr.; SML. þg. 1; VML. II þg. 1; MELL. þg. 2.

[78]) 68 (169; 75) Is. 1: 23. Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.

[79]) 68—69 (169; 75). PAULUS, rec. sent. II. 31. § 1 (Vangerow, Lehrbuch der Pandekten, 6 Aufl., III 591). Fur est qui dolo malo rem alienam contrectat.

[80]) 69—70 (169—171; 75—76). Decretum Gratiani c. 72, 78—80, 83, C. 11, qv. 3. Pauper dum non habet quod offerat, non solum audiri contemnitur, sed etiam contra veritatem opprimitur. Cito violatur auro justitia, nullamque reus pertimescit culpam, quam redimere nummis existimat. — Quattuor modis pervertitur humanum judicium: timore, dum metu potestatis alicujus veritatem loqui pertimescimus; cupiditate, dum præmio animum alicujus corrumpimus; odio, dum contra quemlibet adversarium molimur; amore, dum amico vel propinquo complacere contendimus. Quam vero grave sit vel odio vel amicitia vel metu vel munere vel quolibet modo judicium pervertere, testatur Hieronymus in Amos, cap. 6 dicens; Quicunque aut consanguinitate aut amicitia, et e contrario vel hostili odio vel inimicitiis in judicando ducitur, pervertit judicium Christi, qui est justitia. — Item Augustinus ad Casulanum: Quisquis metu cujuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei superse provocat quia magis timet hominem quam Deum. — Qui falsum testimonium dicunt et veritatem pro pecunia negant, sceleris Judæ participes fiunt. — Cum pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profecto, quia veritatem pro pecunia negant, Deum pecunia vendunt. Ipse enim dixit: Ego sum veritas.

[81]) 69— 70 (170—172; 76). SYR. 7: 6. Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis et ponas scandalum in æquitate tua. — 20: 31. Xenia et dona excæcant oculos judicum. Ps. 25: 10. In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus. Is. 33: 15, 16. Qui — excutit manus suas ab omni munere — iste in excelsis habitabit.

[82]) 70 (174; 77). EGID. III II 17. Dicitur 3. Ethicorum: consiliatores assumimus in magna discernentes, nobis ipsis velut non sufficientibus dignoscere.

[83]) 71 (174; 78). SYR. 6: 6. Consiliarius sit tibi unus de mille. — 8: 22. Non omni homini cor tuum manifestes, ne forte inferat tibi gratiam falsam et convitietur tibi.

[84]) 71 (175; 78). EGID. III II 17. Ut dicitur 3. Ethicorum, licet omne consilium sit quæstio, non tamen omnis quæstio est consilium. — Consilium erit quæstio non de quibuscumque, sed solum de agibilibus humanis. — Consilium est quæstio agibilium humanorum.

[85]) 71 (175; 78). EGID. III II 16. Quæcumque sunt immutabilia, consilium nostrum subterfugiunt. — Consiliabilia non sunt quæcumque mobilia, si semper uniformiter moveantur.

[86]) 72— 73 (175—179; 78—80). EGID. III II 17. Sunt — sex observanda, ut sciamus, qualiter sit consiliandum. Primum est, quia quanto aliquid est magis determinatum, tanto minori eget consilio. — Est ergo unus modus in consiliis adhibendus, quod quando aliquod factum regni proponitur, quanto pluribus modis fieri potest et quanto minus habet certas et determinatas vias, tanto per plus tempus est consiliandum, ut de illis viis facilior et melior eligatur. Secundo est in consiliis attendendum, ut non consiliemur de quibuscunque minimis, sed de magnis. — Quæ ergo sunt valde modica, ut quæ sunt apta nata efficere par-

vum bonum, vel prohibere modicum malum, non sunt consiliabilia. — Tertio cum consiliari volumus, debemus alios assumere nobiscum, inter quos conferamus de negotiis fiendis. Nam licet homo inter seipsum possit invenire vias et modos ad aliquid peragendum, attamen imprudens est, qui solo suo capiti innititur et renuit aliorum audire sententias. — Quarto est in consiliis attendendum, ut secreta habeantur, quæ ibi dicuntur, nam multa negotia disturbantur ex revelatione consiliorum. — Nam maxime est hoc in consiliis attendendum et maxime in consiliis, ubi tractantur negotia communia et facta regni: ut unusquisque consiliarius abjecta dilectione privati boni solum aspiciat ad communem profectum: et ut regni profectus impediri non possit, secreta tenere debet, quæ ibi sunt tradita. — Quinto est in consiliis attendendum, ut non loquantur ibi placentia, sed vera. Adulatores enim dum principi placere student, vera silentes et placita promulgantes, exponunt periculo totum principatum vel totum regnum. — Sexto est in consiliis attendendum, ut diu consiliemur; et si adsit opportunitas, cito in opere exequamur. — Bene ergo se habet diligenter quodlibet negotium discutere arduum, an utile sit illud facere; sed postquam per diuturnum consilium est recte cognitum, quid fiendum, si adsit operandi facultas, prompte operari debemus.

[87]) 73—75 (179—186; 80—83). Egid. III ii 19. Si considerentur dicta Philosophi i. Rhet., quinque sunt, de quibus consiliantur homines: videlicet de proventibus, de alimento, de custodia civitatis, et de pace et bello, et de legislatore: circa hæc ergo quinque oportet consiliatores esse instructos. Primo enim contingit esse regis consilium circa proventus, in quo duo sunt attendenda. Primo, ne majestas regia aliquos proventus injuste usurpet a suis concivibus. — Rursus est attendendum, ne in suis proventibus defraudetur. — Secundo debet esse consilium de alimento, ut sciatur, utrum civitas vel regnum, cui principatur aliquis rector, sufficiat sibi in alimento et in deservientibus ad sufficientiam vitæ; considerandum est enim, quantum alimentum est in regno vel in civitate qualibet ipsius regni, et quantum est ibi adductibile et quorum inductione adduci valeat, ut circa hæc debita consilia et debitæ ordinationes fieri possint. — Considerandæ — sunt mensuræ et pondera vendentium et, cum expedit, taxandum est pretium venditionis, si (ultra quam deberet) venditores res suas vendere vellent. Tertio est consilium adhibendum circa custodiam civitatis et regni, quod dupliciter fieri habet: nam primo est custodia adhibenda, ne insurgant seditiones et malitia inter cives. Ideo attendendum est diligenter, qui civium reputantur boni, et qui infames, et circa infames major custodia adhibeatur: et si deprehendantur male egisse, puniantur, vel etiam totaliter extirpentur. — Rursus circa custodiam civitatis et regni non solum sunt adhibenda consilia propter ipsos cives vel propter eos, qui sunt in regno, ne unus injustificet in alium: sed etiam propter ipsos extraneos: considerandum enim est, utrum regnum ex aliqua parte possit invadi, et utrum aliqua civitas regni ab extraneis possit suscipere detrimentum: ideo passagia, portus, introitus et cetera talia, unde possunt extrinseci advenire, non sunt extraneis committenda vel tribuenda, sed sunt diligenter custodienda et munienda. Quarto habet esse consilium circa pacem et bellum. — Pax civium pro viribus est prosequenda, et eorum dissensiones et bella pro viribus fugienda. — Utrum cum extraneis debeamus habere pacem vel bella, dubitabile esse potest, et possunt ad hoc adhiberi consilia, circa quod sunt duo consideranda. Primo, ut numquam capiatur injustum bellum, quia injustificari in alios et eos indebite opprimere per se est malum et fugiendum. Deinde, si visum sit bellum esse justum, consideranda est potentia regni vel civitatis, quæ bellare debet, quanta sit, et quanta ei potest advenire extrinsecus. Consideranda est etiam potentia adversariorum; nam secundum Philosophum 1. Rhetor. ad meliores pacem debemus habere, ad deteriores autem nobis est expugnare vel non pugnare contra eos. Posito

enim, quod potentiores, ad quos resistere non valemus, in nos forefaciant, prudentiæ est non insurgere in ipsos, nisi occurrat opportunitas temporis, in quo ex eis congrue possimus vindictas assumere. Quintum, circa quod sunt consilia adhibenda, est lator legum: nam ut dicitur primo Rhetoricorum in legibus est salus civitatis: conservantur enim civitates et regna per leges justas, quia absque justitia nequeunt regna subsistere.

[88]) 73—74 (180; 80—81) § 6. J. 4: 1. Furtum — fit generaliter, cum quis rem alienam invito domino contrectat.

[89]) 76—78 (186—194; 83—86). Prov. 14: 28. In multitudine populi dignitas regis, et in paucitate plebis ignominia principis. Egid. III ii 33. Quarto Politicorum ait Philosophus, quod tres oportet esse partes civitatis. Nam alii quidem sunt opulenti valde, alii autem egeni valde, alii vero sunt horum medii. Hoc ergo modo, quo divisa est civitas in tres partes, dividi potest quilibet populus et quodlibet regnum. — Tangit autem Philosophus 4 Politicorum quatuor, ex quibus sumi possunt quatuor viæ, ostendentes meliorem esse politiam vel melius esse regnum et civitatem, si ibi sit populus abundans in multitudine mediarum personarum. Prima via sumitur ex eo, quod talis populus magis rationabiliter vivit. Secunda ex eo, quod inter ipsos habet esse major dilectio. Tertia, quia ibi major æqualitas. Quarta, quia est ibi minor invidia et minor contemptus. Prima via sic patet. Nam si in populo sint multi valde diviteset multi valde pauperes et paucæ personæ mediæ, vix aut numquam rationabiliter vivet. Nam multum divites ad multum pauperes nesciunt rationabiliter se habere, sed modica occasione sumpta eis manifeste nocent. Sic etiam multum pauperes ad nimium divites nesciunt se rationabiliter gerere; insidantur enim eis, quomodo possint, astute et latenter eorum deprædari bona. Sed si in populo sint multæ personæ mediæ, cessabunt hujusmodi nocumenta et de facili rationi obediunt. — Secunda via sumitur ex mutuo amore, qui debet esse inter existentes in eodem regno vel inter commorantes in eadem civitate. Nam ut dicitur 4. Polit. isti videlicet pauperes minime amant principes, id est potentes et divites: hæc autem sunt valde nociva civitati. Ut ergo sit mutuus amor inter cives, bonum est propter hoc abundare in personis mediis. Tertia via sumitur ex æqualitate et justitia, quæ est servanda in civitate. Nam (ut ait Philosophus) excedentes in fortunis, potentiis, divitiis et amicis et in aliis hujusmodi bonis, nesciunt subjici. Qui autem secundum excessum sunt indigentes et pauperes, nesciunt principari. Quare si populus sit solum ex duabus partibus constitutus, ex nimis divitibus et nimis pauperibus, et paucæ aut nullæ sint ibi personæ mediæ: de difficili servabitur ibi æqualitas et justitia. — Quarta via sumitur, ut vitetur invidia et contemptus. Nam pauperes (ut dicitur 4. Polit.) maxime invident divitibus, et maxime divites contemnunt eos: nulla societas est bene durabilis, ubi est multa invidia et contemptus. Quare optimus est populus ex multis personis mediis constitutus, quia tunc de facili rationabiliter vivent, ad invicem se diligent, reservabitur inter ipsos æqualitas et justitia, et non erit inter illos contemptus et invidia. — Decet ergo reges et principes adhibere cautelas, ut in regno suo abundent multæ personæ mediæ. — III ii 34. Summo — opere studere debet populus et omnes habitatores regni circa obedientiam regiam et observationem legum. — III ii 35. Cives itaque ut non provocent reges ad iram, non debent forefacere nec in regem nec in ea, quæ sunt ipsius, nec in illa, quæ aliquo modo ordinantur ad ipsum. Spectat — ad habitatores regni, si nolunt regem ad iram provocare, non solum non forefacere in ipsum regum, sed etiam non forefacere in cognatos, uxorem, filios et universaliter in omnes subjectos ipsi regi. — Spectat ad habitatores regni non forefacere in ea, quæ aliquo modo ordinantur ad regem. Hujusmodi autem sunt possessiones propriæ et debita jura regni. — III ii 36. Sciendum — quod, ut reges et

principes communiter amentur a populo, tria potissime in se habere debent. Primo quidem esse debent benefici et liberales. Secundum fortes et magnanimi. Tertio æquales et justi. — Ut reges amentur in populo, debent esse fortes et magnanimi, ponentes (si oporteat) se ipsos pro bono communi et defensione regni. Nam populus valde diligit fortes et magnanimos, exponentes se pro bonis communibus; credit enim per tales salutem consequi.

[90]) 79—80 (196; 87). Egid. III iii 1. Ut plurimum bellorum industria, ut patet per Vegetium in De re militari, plus confert ad obtinendam victoriam, quam faciat multitudo vel fortitudo bellantium.

[91]) 80 (197; 87). Egid. I ii 14. Ait Philosophus, quod — fortissimi videntur esse apud illas gentes, apud quas timidi inhonorati sunt, fortes vero honorantur.

[92]) 80 (197; 87). Aristot. Eth. III 8. (Interpretatio Lambini, i den Venedig 1576 utgifna Latinska upplagan af Aristoteles' Ethica). Videntur — cives pericula subire cum legitimis pœnis atque ignominiis compulsi, tum honoribus ac præmiis invitati; atque ob eam causam apud eos maxime viri fortissimi reperiuntur, apud quos et infamia notantur ignavi et honore afficiuntur viri fortes.

[93]) 80 (198—199; 88). Egid. III iii 3. Tribus — generibus signorum cognoscere possumus bellicosos viros. Primo quidem per signa, secundum quæ arguitur animositas et audacia. Secundo vero per signa, secundum quæ ostenditur virilitas et fortitudo corporis. Tertio autem per signa, secundum quæ conformamur animalibus bellicosis. Sunt autem signa, per quæ ostenditur animositas et strenuitas cordis, vigilantia oculorum et erectio cervicis. Ideo dicit Vegetius, quod adolescens Martio operi deputandus debet esse vigilantibus oculis et erecta cervice. Signa vero, per quæ ostenditur fortitudo corporis et vires membrorum, sunt durities carnis et compactio nervorum, musculorum et lacertorum. Nam secundum Philos. 8 Polit. opus bellicosum et industria mentis omnino requirunt modum contrarium. Nam ut scribitur in 2. de Anima, molles carne aptos mente dicimus. Sed e contrario dicimus: duri carne habentes compactos nervos et lacertos sunt virosi et fortiores corpore, sunt aptiores ad pugnam. Signa vero conformantia nos animalibus bellicosis sunt magnitudo extremitatum et latitudo pectoris. Videmus enim leones animalium fortissimos habere magna brachia et latum pectus. Quando igitur in homine videmus, quod sit vigilans oculis, erectus cervice, durus in carne, compactus in nervis et musculis, habens longa brachia et latum pectus, debemus arguere ipsum esse bellicosum et aptum ad pugnam.

[94]) 81—82 (199—202; 88—89). Egid. III iii 4. Enumerare possumus octo, quæ habere debent homines bellatores: secundum quæ — investigare poterimus, quos aut quales bellatores debet rex aut princeps eligere. Primo enim oportet pugnativos homines posse sustinere magnitudinem ponderis. Secundo posse sufferre quasi assiduos membrorum motus et labores magnos. Tertio posse tolerare parcitatem victus. Quarto non curare de incommoditate jacendi et standi. Quinto quasi non appretiare corporalem vitam. Sexto non horrere sanguinis effusionem. Septimo habere aptitudinem et industriam ad protegendum se et feriendum alios. Octavo verecundari et erubescere eligere turpem fugam. Est enim primo necessarium bellantibus posse sustinere ponderis magnitudinem. Nam inermes, a quacunque parte feriantur, succumbunt: quare nisi quis posset sustinere armorum pondera, inutilis est ad bellum. — Secundo bellantibus expedit posse sufferre quasi assiduos membrorum motus. — Expertum est enim, quod homine continue se ducente et movente vix aut numquam ad plenum aliqua percussio potest ipsum attingere, sed semper vulnera subterfugit. — Tertio homines pugnativos decet non curare de parcitate victus. Nam grave est ultra armorum pondera et eorum, quæ requiruntur ad defensionem exercitus, deferre in abundantia victualium

copiam; immo et si adesset pugnantibus ciborum ubertas, adhuc esset eis necessaria abstinentia, et non gravari ex nimio cibo, ut laborem pugnandi melius tolerare possent. Quarto decet eos non curare de incommoditate jacendi et standi. Nam expedit aliquando pugnantibus die noctuque esse in armis. — Quinto decet ipsos propter justitiam et commune bonum quasi non appretiare corporalem vitam. Nam cum tota operatio bellica exposita sit periculis mortis, numquam quis est fortis animo et bonus bellator, nisi aliquo modo sit impavidus circa pericula mortis. Spectat enim ad fortem et ad bonum bellatorem, ut innuit Philosophus 3., Ethic. non curare in bello bene mori. -- Sexto pugnantes non debent horrere sanguinis effusionem. Nam si quis cor molle habens, muliebris existens, horreat effundere sanguinem, non audebit hostibus plagas infligere et per consequens bene bellare non potest. Septimo decet eos habere aptitudinem et industriam ad protegendum se et feriendum alios. — Octavo decet bellatores verecundari et erubescere turpem fugam. Nam ut dicitur 3. Ethic. apud illos sunt viri fortissimi, apud quos honorantur fortes.

[95]) 82—84 (202—207; 89—92). Egid. III iii 9. Ut patet per habita, circa negotia bellica est cautela maxima adhibenda. Nam quia bellorum casus irremedicabiles sunt, diligenter videnda sunt, quæcunque circa bella consideranda existunt, prius quam pugna publica committatur; melius est enim pugnam non committere, quam absque debita prævisione fortunæ et casui se exponere. — In universo - rex aut princeps aut dux exercitus, qui debet esse vigilans, sobrius, prudens et industris, duodecim debet considerare: sex ex parte virorum bellatorum et sex ex parte amminiculantium, prius quam eligat publicam pugnam committere. Sunt autem sex ex parte hominum bellatorum, quæ faciunt ad obtinendam victoriam. Primum est numerus bellantium. Nam ubi plures sunt bellantes (ceteris paribus aliis), secundum quod hujusmodi sunt, victoriam obtinere debent. — Secundo ex parte bellatorum attendenda est exercitatio. Nam habentes brachia inassueta ad percutiendum et membra inexercitata ad bellandum, deficiunt in sustinendo pugnam; est enim consuetudo quasi altera natura, ut quilibet virilius et expeditius et cum minori labore et poena faciat opera consueta. Tertio attendenda est tolerantia erga necessitates corporis. Nam existentes in exercitu oportet multa incommoda tolerare, quare si sint ibi aliqui molles et muliebres renuentes incommoditates aliquas sustinere, devicti propter incommoditates, quas sustinent, bellare recusant et exercitium fugiunt. Quarto consideranda est fortitudo et durities corporis. — Nam habentes carnes molles (ut supra tangebatur) sunt aptiores ad intelligendum, sed ut plurimum sunt inepti ad pugnandum: nam tales difficilius sustinent armorum pondus, vehementius dolent ex illatione vulnerum. Qninto consideranda est in bellantibus versutia et industria ad bellandum. Nam quanto cautiores sunt bellatores, tanto citius victoriam obtinent. Sexto attendenda est virilitas et audacia mentis, quia audaciores et magis cordati ut plurimum in pugna victoriam obtinent. — Reliquum est enumerare sex alia, quæ sumuntur ex parte amminiculantium et eorum, quæ auxiliantur ad bellum. In bello quidem auxiliantur equi, arma, victualia, loca pugnandi, tempus et auxilium præstolatum. Debet igitur dux exercitus considerare primo, ex qua parte sunt plures equi et meliores. Secundo, ex qua parte sunt meliores sagittarii, plures armati et habentes meliora arma. Tertio, ubi plus victualia abundant: nam aliquando absque vulnere et absque bello adversarii cedunt deficientes in victualibus, et ob mendicitatem, non valentes moram contrahere. Quarto considerandus est pugnationis locus, qui sunt in altiori situ, vel meliori ad pugnandum. Quinto circa pugnam attendendum est tempus, utrum tempore, quo committenda est pugna, sol sit oppositus faciebus eorum vel hostium, et utrum sit aliquis ventus flans et elevans pulverem contra ipsos, vel contra adversarios: nam habentes solem et

ventum sive pulverem contra se, offendentur in oculis, ut dimicare non possint. Sexto est attendendum, qui plures auxiliatores expectant. Nam si hostes plura expectant auxilia, vel non est bellandum, vel acceleranda est pugna. Si autem ipsi plures auxiliatores expectant, est compugnatio differenda. His itaque igitur omnibus diligenter inspectis prudens dux exercitus sufficienter advertere potest, utrum debeat publicam pugnam committere. Nam prout viderit se in pluribus conditionibus præfatis abundare vel deficere, sic se habere poterit erga bellum: forte enim numquam contingeret omnes conditiones præfatas concurrere ex una parte: ubi tamen plures et meliores conditiones concurrunt, est pars potior ad bellandum.

[96]) 84—86 (207—210; 93—94). Egid. III iii 20. Primum autem, quod maxime facit, ne obsessa civitas devincatur ab obsidentibus, et maxime facit, ut obsessi faciliter possint defendere munitionem aliquam, est scire, qualiter ædificanda sunt castra et civitates et munitiones ceteræ, ne faciliter impugnentur. Sunt autem quinque in hujusmodi ædificatione consideranda, per quæ munitiones fortiores existunt et difficiliores ad capiendum. Primo quidem fortificantur munitiones et sunt difficiliores ad bellandum ex natura loci. Secundo ex angularitate murorum. Tertio ex terratis. Quarto ex propugnaculis. Quinto ex fossatis. Ex natura quidem loci urbs et munitiones fortiores existunt, si editæ sint in præruptis rupibus vel in locis eminentibus et inaccessibilibus, aut si mare sit circa eas, vel paludes aut flumina circumdant ipsas. — Secundo urbes et munitiones sunt difficiliores ad impugnandum ex angularitate murorum. Nam si munitio muros habeat angulares, si contingat obsidentes ad muros accedere, ut munitionem devincant, obsessi facilius se tuentur ab illis et levius offendunt obsidentes. — Fiendi itaque sunt muri angulares, ut munitio faciliter defendi possit. Tertium, quod reddit munitionem difficiliorem ad capiendum, dicuntur esse terrata vel muri ex terra facti. — Circa munitionem illam ædificandi sunt duo muri aliqualiter distantes: et intra spatium, quod inter illos duos muros includitur, ponenda est terra, quæ fodienda est de fossis, quæ fiendæ sunt circa munitionem illam, vel est aliunde terra apportanda et ponenda in illo spatio intermedio. Est etiam hujusmodi terra inter tale spatium posita ita densanda, quod ad invicem conglutinetur et efficiatur quasi murus. Contingit etiam turres ex terra facere, si bene condensetur: propter quod non est inconveniens construere hujusmodi muros ex terra depressata. Valet quidem constitutio talium murorum ad defendendam munitionem, ne devincatur per machinas lapidarias. Nam dato, quod per hujusmodi machinas totus murus exterior rueret, murus constitutus ex terra quasi absque læsione susciperet ictus machinarum: quia cum lapis ejectus a machina perveniret ad hujusmodi murum, propter mollitiem ejus cederet terra et reciperet lapidem illum, quasi ac si esset sic fabricatus. Expertum est enim muros ex terra densata constitutos minus lædi a machinis lapidariis, quam muri alii; debet quidem talis murus ex terra factus esse grossus, quia tunc quasi absque læsione suscipiet lapides emissos a machinis. Quartum autem, quod facit munitiones fortiores, sunt turres et propugnacula. Nam in ipsis muris construendæ sunt turres et propugnacula, ut munitio levius defendi possit. Maxime autem ante portam quamlibet ipsius munitionis, de qua timetur, ne ad eam accedant obsidentes, fiendæ sunt turres et propugnacula: et ante hujusmodi portam ponenda est cataracta pendens annulis ferreis undique etiam ferrata, prohibens ingressum hostium et incendium ignis. Nam si obsidentes vellent portas munitionis succendere, cataracta, quæ est ante portam, prohibebit eos. Rursus supra cataractam debet esse murus perforatus recipiens ipsam, per quem locum poterunt projici lapides, emitti poterit aqua ad extinguendum ignem, si contingeret ipsum ab obsidentibus esse appositum, Quintum, quod facit munitiones magis inaccessibiles et fortiores, est latitudo et profunditas fossarum, quæ (si adsit facultas)

replendæ sunt aquis. Egid. III iii 21. De levi patere potest, qualiter se debeant habere obsessi, ne devincantur per sitim. Nam antequam aliqui eos obsideant, providere debent, quod ad talem munitionem pergant, in qua sit aquarum copia: quod si vero ibi non sint fontes, fodiendi sunt putei; quod si etiam locus sit siccus, ut ibi nec putei fieri possint, fiendæ sunt cisternæ, ut cælestium aquarum superabundantia suppleat aliarum aquarum defectum. Egid. III iii 22. Resistitur machinis lapidariis faciendo alias machinas interius, percutiendo eas et destruendo ipsas. — Sunt autem et multæ aliæ particulares cautelæ, valentes ad defensionem contra lapidarias machinas: sed quia talia complete sub narratione non cadunt, prudentis judicio relinquantur.

[97]) 86—87 (210—212; 95). Egid. III iii 16. Est — triplex modus obtinendi munitiones et castra, videlicet per sitim, famem et pugnam. Contingit enim aliquando obsessos carere aqua: ideo vel oportet eos siti perire vel munitiones reddere. Quare diligenter excogitare debent obsidentes munitiones aliquas, utrum per aliqua ingenia vel per aliquam industriam possint ab obsessis accipere aquam. — Secundus modus impugnandi munitiones est per famem. Nam sine cibo durare non possumus; ideo obsidentes, ut munitiones obtineant, passus, vias et omnia loca, per quæ possent obsessis victualia deferri, diligenter custodire debent, ne eis talia deferantur. In hujusmodi enim obsessionibus multototiens plus affligit fames quam gladius. — Tertius modus obtinendi munitiones est per pugnam. Egid. III iii. 17. Si obsidentes negligentes fuerint et non diligenter se muniant, ab obsessis molestari poterunt. Nam cum contingat obsessiones per multa aliquando durare tempora, non est possibile obsidentes semper esse paratos æque. Ideo nisi sint muniti, contingit, quod existentes in castris (cum fuerint occupati obsidentes somno vel ludo vel otio aut aliqua necessitate dispersi) repente prorumpunt in ipsos et succedunt tentoria, destruunt obsidentium machinas, et aliquando multi ex obsidentibus pereunt. Quare obsidentes ut tuti permaneant, longe a munitione obsessa saltem per ictum teli vel jaculi debent castra metari et circa se facere fossas et figere ibi ligna et construere propugnacula, ut, si oppidani eos repente vellent invadere, resistentiam invenirent.

[98]) Egidius, De regimine principum; äldsta upplagan (Augsburg) 1473 fol., sedan flere gånger å nyo utgifven; den upplaga, som vi begagnat och som benäget blifvit lemnad oss till låns från Kongl. Biblioteket i Köpenhamn, är tryckt i Rom 1607 8:o. Verket öfversattes redan under författarens lifstid på franska af Henri de Gauchi (se det strax nedanför anförda arbetet af Courdaveaux, s. 84); för öfrigt har man en Spansk öfversättning, tryckt i Sevilla 1494, en Katalansk, tryckt i Barcelona 1480, 1498 (se Brunet, Manuel du Libraire I 58), och en under förra hälften af 15 århundradet gjord versifierad Engelsk bearbetning af Thomas Occleve. Om Egidius och särskildt hans statslära jfr Courdaveaux, Ægidii Romani de regimine principum doctrina, Paris 1857; Janet, Histoire de la science politique, 2 éd., Paris 1872, I s. 439—452; Reuterdahl, Svenska kyrkans historia, III ii s. 444, 446—447; Förster, Die Staatslehre des Mittelalters I (Allgemeine Monatsschrift für Wissenschaft und Literatur, 1853, s. 832—864).

[99]) Sina åsigter om förhållandet mellan kyrka och stat har Egidius utvecklat i skriften De ecclesiastica potestate; se Janet l. c.

[100]) Thomas, De Regimine principum, flere gånger utgifven dels i kollektivupplagor af Thomas dels i separattryck, är af oss begagnad i ett aftryck, som är fogadt till Aristotelis Politicorum sive de Republica libri octo, Venet. 1568 fol. Om Thomas' statslära jfr Baumann, Die Staatslehre des h. Thomas von Aquino, Leipz. 1873; Janet, anf. arb. I s. 399—439;

Stöckl, Geschichte der Philosophie des Mittelalters, Mainz 1865, II s. 721—734; Reuterdahl anf. arb. III ii s. 444—446; Förster, anf. uppsats. Summa theologiæ hafva vi begagnat i en upplaga, tryckt i Leiden 1581; De virtutibus i en samling smärre skrifter af Thomas, hvilken är utgifven i Antwerpen 1569.

[101]) Om den från Arabiska till Latin öfversatta skriften *Secreta secretorum* se Jourdain, Recherches critiques sur l'âge et l'origine des traductions latines d'Aristote. Nouv. éd. Paris 1843, s. 147—148, 185—186.

[102]) De af oss anförda ställena ur Senecas skrifter likasom ock Martini afhandling äro återgifna efter den i Basel 1573 fol. tryckta upplagan af L. Annæi Senecæ opera.

[103]) Ställen, som af oss äro anförda ur skrifter, hvilka äro författade af Augustinus eller honom tillagda, äro återgifna efter den i Antwerpen 1700—1703 fol. tryckta uplagan. — Skriften De duodecim abusionum gradibus finnes äfven i Isländsk bearbetning: Tólf pallar ósóma el. tólf heimsins ósómar; se Leifar fornra kristinna fræða islenzkra prenta ljet Þorvaldur Bjarnarson, Kphn 1878, s. II—III, 1.

[104]) Decretum Gratiani hafva vi begagnat i den i Paris 1601 fol. tryckta upplagan.

[105]) Engilbertus, De regimine principum. Ed. Huffnagl. Ratisbonæ (s. a.). Om Engilbertus och särskildt hans skrift De regimine principum jfr Reuterdahl, anf. art. III ii s. 444, 447; Riezler, Die Literarischen Widersacher der Päpste zur Zeit Ludwig des Baiers, s. 159—169; Förster, anf. uppsats.

[106]) Skeninge-stadgan, Sv. Dipl. IV 465. tawerne skulu skipæs aa allmannæ wæghum, rættæræ i storbyum ther eigh gitæ tawerne wærit, wæghfarænde mannum at sælliæ matt ok hæstæ foodher, huns laanæ them sum bedhæs mædh godh williæ; närmast motsvarande ord i Kg. Styr. lyda sålunda: a thöm wägom (ɔ: almanna väghom) skal han skipa ok städhia köptorp, ther som ey äru köpstadi, wäghfarande mannom til härberghja, huat te widh torva, nat älla dagh, at the tär fan köpa för sina peninga sik ok sinom hästom födho ok huat annat wäghfarande män widh torvo.

[107]) Måhända torde det vara lämpligt att här göra några erinringar om tidpunkten för affattande och nedskrifvande af de skrifter, hvilka för bestämmandet af språkföreteelsers ålder och utbredning af oss anföras. Äldre Vestgötalagen (VGL. I), affattad i förra hälften af 1200-talet, den enda bevarade fullständiga handskriften från slutet af samma årh.; den här förekommande Bryniolfs stadga är utfärdad 1281. Yngre Vestgötalagen (VGL. II), affattad i slutet af 1200-talet, äldsta och fullständigaste handskriften från midten af 1300-talet; företalet (præf.), som finnes i en senare handskrift, är nedskrifvet i slutet af 1300-talet. Lydekini anteckningar (VGL. III) i samma handskrift som VGL. I, skrifna omkring år 1300. Anteckningar af historiskt och juridiskt innehåll (VGL. IV) i samma handskrift som VGL. I, skrifna till större delen omkring 1325. Östgötalagen (ÖGL.), troligen affattad i slutet af 13 årh., den enda fullständigt bevarade gamla handskriften från midten af 14 årh. Smålandslagen (Smål. L.), affattad tidigast i slutet af 13 eller början af 14 årh., båda handskrifterna från senare hälften af 14 årh. Uplandslagen (Upl. L.) stadfäst 1296, äldsta handskriften troligen nedskrifven år 1300. Södermannalagen (SML.), stadfäst år 1327, den äldsta handskriften enligt Schlyter skrifven ej långt efter detta år, en yngre enligt den samme ej långt efter år 1335; sistnämda handskrift innehåller åtskilliga tillägg (Add.). Äldre Vestmannalagen (VML. I), affattad under förra hälften af 14 årh., handskriften nedskrifven vid midten af samma årh. Yngre Vestmannalagen (VML. II), affattad under förra hälften af 14 årh., de båda äldsta handskrifterna nedskrifna under samma tidrymd. Helsingelagen (Hels. L.), affattad under förra hälf-

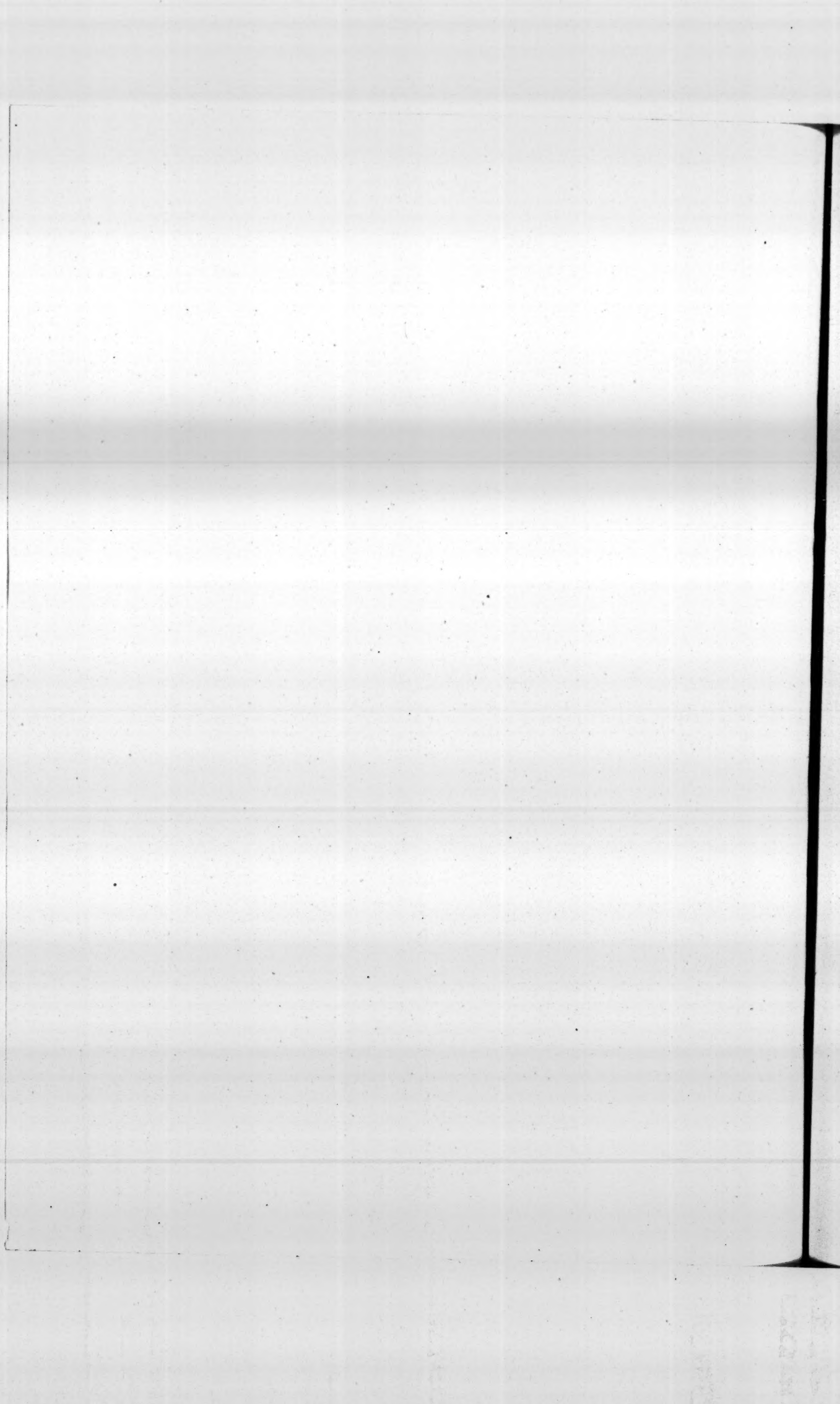
ten af 1300-talet, den enda bevarade handskriften är från midten af samma århundrade. Bjärköarätten (Bjärk. R.), sannolikt affattad i slutet af 13 eller början af 14 årh.; handskriften nedskrifven något före midten af 14 årh. Magnus Erikssons Landslag (MELL.), affattad kort före midten af 14 årh., troligen 1347, de äldsta handskrifterna från midten af nämda årh. Stadslagen (Stads. L.), affattad mellan 1350 och 1357, de äldsta handskrifterna skrifna i senare hälften af 14 årh. Kristofers landslag (Kr. LL.), stadfäst 1442; de äldsta handskrifterna från medlet af 15 årh. Codex Bureanus (Cod. Bur.), en legendsamling, i det hufvudsakliga sannolikt affattad under förra häften af 1300-talet, nedskrifven omkring midten af 1300-talet eller något senare. Codex Bildstenianus (Cod. Bildst.), en yngre, i mera fullständigt skick bevarad afskrift af samma verk, skrifven 1420—1450. Parafras af Mose böcker med inledande och afslutande bibliskt-filosofiska spörsmål (Med. Bib. I), affattad under förra hälften af 1300-talet, i två handskrifter, af hvilka den ena (Cod. A) är från åren 1420—50, den andra (Cod. B) från 1526; den senare har ofta bättre än den äldre bevarat gamla ord och former. Oxenstjernska handskriften (egentligen "ett samlingsband, bildadt af sex tidigt hopförda handskrifter eller delar af sådana"), hvaraf en stor del enligt uppgift i handskriften är skrifven 1385; af det öfriga torde vissa stycken vara ungefär samtidiga, andra något yngre; en del af handskriften (Engelens Diktamen) är utgifven i Birg. IV; det öfriga till det mesta i Klosterläsning; de särskilda stycken, hvaraf handskriften består, äro sannolikt affattade efter midten af 1300-talet. Bonaventuras betraktelser (Bonav.), troligen öfversatta i slutet af 1300-talet, äldsta handskriften från omkring 1420. Legenden om Gregorius af Armenien (Gregor.), troligen öfversatt vid samma tid som Bonaventura; äldsta handskriften den samma, som innehåller äldsta uppteckningen af sistnämda skrift. Birgittas uppenbarelser (Birg.), till största delen (I—III) troligen öfversatta i slutet af 1300-talet. handskrifterna från förra hälften och midten af 1400-talet; två sannolikt med Birgittas egen hand gjorda uppteckningar (Avtogr.) anses vara från åren 1360 och 1367. Helige Bernhards skrifter (Bernh.), åtminstone till största delen sannolikt öfversatta i slutet af 1400-talet, de bevarade handskrifterna tillhöra samma eller en obetydligt senare tid. Susos Gudeliga snilles Väckare (Suso), i två Svenska bearbetningar, den ena från slutet af 1400-talet och i handskrift från samma tid, den andra fullständigast i handskrift från början af 1500-talet, troligen affattad kort förut. Gamla Ordspråk i handskrift från förra hälften af 15 årh. Didriks saga (Didrik), från Fornnorskan öfversatt vid medlet af 15 århundradet, äldsta handskriften från något af 16 århundradets första decennier. Gamla Rimkrönikan (Rimkr. I), författad omkr. 1320, men bevarad i handskrifter först från senare hälften af 15 årh. Karlskrönikan (Rimkr. II) författad omkring midten af 15 århundradet, originalhandskriften bibehållen. De s. k. Eufemia-visorna, Flores, Ivan, Hert. Fredrik, enligt i dessa rimverk förekommande, sannolikt riktiga, uppgifter öfversatta i början af 1300-talet, den äldsta bevarade uppteckningen af dem från 1430—50. Rimdikten "aff konung Alexander" (Alex.), öfversatt mellan 1375 och 1386, i handskrift från 1430—50. Diplom, hvilka citeras i original, då annat icke uppgifves.

Fornsögur Suđrlanda.

Isländska bearbetningar af främmande romaner från medeltiden.

Efter gamla handskrifter utgifna af GUSTAF CEDERSCHIÖLD.

(Fortsättning från Tom. XIV).

Flouent; "vil ek færa honum til litillætis ok audmiukligrar þionostu." Nu geingr skeinkiarin ok fyllir kerith okurteisligha; þui ath hann giordi of fullt; 5 þui ath hann ófundadi fegurd ok kurteisi Flouentz, er hann hafdi vm fram adra menn. Flouent tekr vid kærinu ok gair eigi, ath of fullt var, ok snyr ath bordi firir keisarann. Enn [frammi] 10 firir keisaranum sat einn hertugi, ofundar fullr ok illzsko. Enn er Flouent ste nær honum, þa staupluduz yfir kerit nókkurir dropar ꜳ skinn hertugans ath ouilia Flouentz. Hertuginn braz[1] reidr 15 vid ok laust Flouent med hendi sinni ok mælti þessum ordum: "Putu son!" segir hann, "illa erttu lærdr, ok synir þu, huadan þu ert komin; 'af beisku tre renn beisk[r] [æ]voxtr'. Ok þat 20 ueitt gud, ath ef ek giorda eigi sakir hatidar ok þers annars, ath keisarinn hefir oss hingat bodit til dyrligrar veizlu, skylda ek færa þik j þann stad, er saur[g]astr er j Roma borg." Nu 25 hófum vær heyrt illyrdi hertugans, redum[2] nu vm[1] athæfi Flouentz! Hann skytr nidr kerinu ꜳ bordit ok hirdir eigi, þott af stópliz; þui ath hann kunni reidaz, þo ath hann væri ungr. 30 Sidann reidir hann vpp hnefa sinn ok V lystr || hertugann med suo myklu afli, at vtt flugu hans bædi augu ok j sundr brast hans halsbeinn, ok fell hann daudr til jardar. Flouent mælti þa: "Nu ero þer launuth þinn hrakyrdi; ok var þer 35 eigi þat[3] vonn, ath ek munda þola þer skom." Flouent snyr nu þegar til hallar dura. Enn keisarinn kallar harri róddu: "Taki þer fol þetta! Ok skal refsa honum sitt overkann eptir laugum." 40 Enn Flouent uar suo vinsæl, at eingi af keisara mónnum vildi honum meinn giora. Aunguann atti Flouent ok suo godann frænda, ath þyrdi ath fylgia honum vid keisarann[4]. Ok þa sor 45 keisarinn eid vid hinn helga Petrvm postola[5], ef Flouent yrdi tekinn j Roma borg, at hann væri viss til dauda.

Nu er ath segia fra Flouent. Hann kom til herbergis sins ok kallar skialld 50 sveina sina ok bad þa taka hesta þeirra ok sódla sem skiotaz. Þeir hetu annar Otun enn annar Jofreyr; ok þeir giordu þegar, sem hann mælti. Þetta heyrir husbondi hans ok spyr, huat titt[6] væri. 55 "Godr husbondi!" segir Flouent, "illa hefir ath boriz: ek drap mann firir keisaranum, frænda minum; enn hann hefir svarit eid, at hann skal lata drepa mik, ef ek verd handtekinn." Bondi 60 ogladdiz miok vid þetta ok gaf Flouent hest þann, er hann kalladi Bauþan, ok óll vopn ok digran fesiod. "Suo syniz mer," segir bondi, "sem þu munir hafa afl til at veria þik." Flouent ste 65 nu ꜳ́ hest sinn ok tueir sveinar hans

[1] *Otydligt B* [2] -ed- *otydligt B* [3] *Så B* [4] keis' *B* [5] pla *B* [6] tıþ̄/ (= tiþenda?) *B*

med honum, ok þakka mikilliga bonda sinn velgiorning, ok snua nu leid sinni nordr til fiallz.

Kap. II.[1]

KEisarinn hefir mykla ogledi, er suo illt verk hafdi vnnit verit jhans hǫll ok firir sialfs hans augum ok kniam ok aa suo haleitri hatith almattigs guds. Hann mælti þa til sinna manna: "Huorki vil ek eta ne drekka fyʀ, enn þer færit mer þenna ohappa mann." Þeir svǫrudu: "Herra! hann reid lǫngu brott af borginni." Ok er keisarinn heyrdi þetta, kalladi hann aa kafliga: "Færit mer hest minn Magrimon ok alla mina herneskiu, ok herklædiz at fylgia mer!" Sidan var buinn hestr hans; eingi hestr hefir skiotari verit; hann var borinn j eyiu einni ok var huitr sem faunn. Nu stigr keisarinn abak honum; ok var hann gyrdr þui suerdi, er bazst var j Roma, ok þungr skiolldr festr áá hans hlid. Sidann var honum feingit mikit spiot med fogru merki. Ok sidann ridr keisarinn vtt af borginni ok med honum fioldi ʀiddara ok áá þann veg, sem Flovent hafdi undann ridit. Nu ridr keisarinn suo mikit, ath hann var áá litilli stundu langa leid fram fra ollum sinum mǫnnum, þui ath hestr hans var hueriu dyri skiotari. Ok þa ser kongr, huar Flouent ridr, ok æpti aa þa harri rǫddu ok mælti: "Illz mannz efni ok vondr sveinn! ekki munn nu stoda ath flyia. Ok þat skulo menn sia þat mund, er vid skilium, at þu skalt eigi optar drepa goda dreingi med folsku þinni firir mer ok þyrma ǫngum hlutum þar ath." Flouent heyrir nu keisarann tala af mikilli reidi til sinn, ok ottaz hann ‖ nu jmeira lagi, þui ath hann **71** var barn ath alldri. Þa mælti hann aa þessa lund: "Gud allz radandi ok ollu styrandi! firir gef mer þa hina myklu synd, er ek hefi giort! Bid ek, drottinn! reis vpp þu matt minn ok hugg! ok vardveitt likam minn, at ek verda eigi felldr eda handtekin! Helldr sia þu, drottin! okkr keisara þann skilnat, er okkr se sæmilegr, enn þer lofligr! Þui ath ek em barn ok hefi ekki freistat minn; ok þott ek snyumz jmott, þa er viss vonn, at hann fellir mik; þui ath hann er hinn hraustazti ʀiddari. En ef ek fly vndann, þa fær hann skiott tekit mik; ok er vonn minn huortueggi(a) hinn haskaligsta. Nu skytt ek minu mali til almatigs guds ok ennar helgu Mariv, ath hon se vornn ok vardveizla minn aa þessum degi."

Ath suo mæltu bryndi hann hug sinn ok sneri aptr hesti sinum — ok laust hann med sporum — jmot frænda sinum; ok lagdi huor þeirra til annars spioti,

[1] *Öfverskrift:* Flouent reid af baki keisarann *B*

ok misti keisarinn; enn Flouent lagdi til keisarans af suo miklu afli, at hann lagdi j gegnum skioldinn ok brynniuna ok aptr vndir hǫndina — hlifdi þa 5 gud, er eigi tok likam hans, — ok hrat honum suo af hestinum; enn j ofann falli hans hraut suerdit or slidrunum. Enn Otunn var nær stadr ok þreif suerdit. Enn Flouent tok hest-10 inn med agætum bunadi ok mælti þessum ordum: "Þat veitt gud, ath þenna hest vil ek þer eigi aptr gefa, þot þu gefir mer .xx. merkr af mǫlnv gulli." Nu stigr Flouent abak Magr-15 imon, ok sveinar hans fylgia honum; ok er þat[1] meiri von, at þeir verdi eigi teknir j Roma riki.

Enn keisarinn satt eptir a vellinum þar til, er menn hans koma at, ok 20 var j illum hug. Þeir mæltu: "Hui gegnir, herra! þessi atburdr?" — "Godir vinir!" segir hann, "gabbit mik eigi! Mikit gull ok silfr vilda ek gefa til, at ek hefda eigi her komit. Þar fer 25 Flouent nu med hest þann, er eingi mann annar slikr finnaz j veroldo, ok med suerdi hardla agætu." Þeir gledia keisarann ok reisa hann upp ok settia vndir hann hest. Rida þeir nu aptr 30 til Romam, þar sem huorki skortir piment ne clare. Latum nu keisarann drekka jol sinn, enn rædum nu vm vandrædi Flouentz!

Kap. III.[2]

Þeir kǫmu ath kuelldi til borgar 35 einnar ok hǫfdu þar gott herbergi. Enn þegar j dagann ridu þeir til Mundio[3] fiallz med mikilli mædu; þui ath þeir treystuz eigi ath rida almanna veg, ok vrdu firir þeim diupir daler 40 ok brattir hamrar ok margar torfærur; ok mædduz þeir a kafliga. Ok er miok tok ath aptna, þa leitt Otunn vm sik ok mælti: "Herra Flouent! ek se kirkiu eina litla fram firir oss ok 45 hus hia; ok munum vær hafa þar herbergi natt langt." — "Vel máá suo vera," segir Flouent. "Ridum þangat!" Ok var þar grafit diki diupt vm herbergit, ok stein mur firir jnnan. Nu 50 stigu þeir af hestum sinum, ok gekk Flouent til kirkiu ok badz firir, enn Jofreyr geymdi hesta. Otunn klappadi ath durum.

Enn þetta || herbergi hafdi einn V einsetu madr agætr ok þar med honum tueir menn ath fa honum eldividar. Þessi heremita hafdi verit hinn mesti obstopa madr ok vildi eigi heyra guds ord; ok hann drap .vi.[4] helga menn, adr 60 enn Siluester pafi[5] kristnadi hann. Enn nu var hann suo áavardr gudi, ath einglar guds hǫfdo kent honum psaltara ok fundu hann áá huerium .ij. dægrum. Heidingiar komu opt ath vittia hans; 65

---

[1] *Så B* [2] *Öfverskrift:* Flouent fann heremita *B* [3] m̄dio *B* [4] *Otydligt* (.iij.?) [5] p̄p *B*

enn hann atti vopn áá gæt, ok vardiz hann med þeim firir heidingium.

Nu gekk heremita til dura[1] ok spyr, huat þar se, eda huat hann vildi. Otun segir: "Herbergi, herra! j nott." Heremita mælti: "Huersu margir eru þer?" Otun segir: "Eitt vngmenni ok vid .ij., er þionum honum." Heremita mælti: "Huar er herra þinn?" Otun segir: "Se, huar hann ligr frammi firir kirkiunni ok bidz firir." Nu sa heremita, ath þeir voru kristnir menn, ok mælti: "At visu vil ek veita ydr herbergi firir guds sakir ok slikan forbeina, sem til er."

Nu leidir Jofreyr jnn hesta þeirra, ok var þeim gefit kornn. Enn Otun geingr til Flouentz ok segir honum, at þeim er veitt herbergi; enn hann þakkar þat gudi, ok geingo nu j herbergi. Ok var huergi nidr ath settiaz nema áá eiki stokka. Ok sidann var kueiktr elldr firir þeim af þurum vidi. [Ok þa mælti Flouent[2]: "Fai oss matt, ok fórum ath sofa!" Ok nu var þeim sett bord; ok þui næst koma þar fram þrir bygghleifar áá ausku bakadir ok vid vatnn j skal. Þa mælti Otun: "Herra Flouent! huersu skaltþu metr verda af þessu hinu suarta braudi?" Flouent segir: "Ek ma nu eta mik fullann af." Enn eigi atu þeir meira .iij. enn fiordung or einum hleif; ok nu ero þeir mettir, ok eigi j meira lagi. Nu foru þeir ath sofa; ok funduz eigi dynur ne hægindi, helldr nefrar, ok holluduz þeir þar áá. Sidann bad heremita þa sofa j fridi guds. Enn hann gek þa til kirkiu ath bidiaz firir. Enn þegar kom eingil guds til hans at hugga hann ok mælti: "Her er kominn systur son keisara j Roma borg ok hefir flyit or landi firir þat, er hann vo mann einn (firir) augum honum; enn þat skal hann bæta j myklu meinnlæti. Enn [Jesus Kristr[3] bydr þer ath gefa honum vopn þinn óll, þui ath þer skulu þau nu ekki hedann af. Enn hann skal med þeim margann heidingia hugsiukann giora firir sakir guds laga. Ok ef hann trvir fastliga guds miskunn, þa munn hann einn rada ollu Fraklandi, adr enn luki." Þa segir heremita: "Ek vil giarna þa giof veita honum." Enn sidann huarf eingillinn ath syn. Enn hann sóng tidir sinar.

Ok sidann gekk hann vpp j loptit ok tok vopn sinn ok kalladi Flouent ok mælti: "Sonr!" segir hann, "gott mannz efni ertþu ok gófugligr ath sia. Ek skal bua þik med godum ok dyrligum herklædum; ok ónguan mann þarft þu at ottaz, ef þu helldr þinum vopnum." Sidann fek hann Flouent brynniu, — hon var óll tuisett ok med myklum[4] . . . . . .; biort var hon sem skirt silfr; — þar næst hialm, þann

[1] *Eller möjl.* dyra *B* [2] *Från* [*två gånger skrifvet B* [3] *Från* [jhc x° *B* [4] *Efter detta ord, som står i radens slut, tyckes något saknas* (hagleik gior?) *B*

er allr var buinn med ʀaudu gulli, þar med skiolld, þann er .vij. falldr var áá byktina[1]. Eptir þat f[e]k hann honum suerd, þat var med gullhioltum ok gulli vafidr medalkaflinn. Ok þa mælti heremita: "Her er þat sverd, er ek **72** hygg at || bez se j heiminum; þetta suerd giordi Iosez[2] smidr æ .vij. vetrvm ok valdi öll jarn til; enn er hann hafdi hert suerdit, þa hio hann þui j stedian ok klauf hann, suo ath j jordu nam stadar. Enn þetta sverd heitir Jouis; enn þat þydir 'fagnadr'; þui ath sa munn jafnann fagna, er æ þessv sverdi helldr."

Nu tok Flouent vid vopnunvm ok fell til fota heremita ok kysti áá fætr hans ok mælti: "Haleitr ok heilagr fadir! huer rad legr þu nu firir mik?" (Heremita svarar:) "J nafni drottins vil ek heilt rada þer. Far nu nordr j Frakland! þar rędr firir kongr, sa er Florent heitir. Enn hann þarf miok lidveizslu godra dreingia; þui ath Salatres Saxa kongr er kominn j Frakland med otaululigum her. Hann hefir med ser .iiij. konga koronada ok mikinn fiolda annaʀra agætra manna. þeir hafa bariz margar orrostur[3], ok hefir Frakka kongr jafnann farith osigr firir honum. Ok nu er suo miok þraungt hans kosti, ath hann sitr nu j Paris borg, ok eigi hefir hann meira af landi sinu." Flouent svarar: "Vildi gud, ath ek væra þar nu!" Heremita mælti: "þat skalt þu ok vita, at allt folk nordr hedann er heidit sem hundar; ok ef þeir vita, ath þu ert kristin, þa er þer viss daudi. Nu vil ek þat til leggia med þer, at þu ganger jblothus þeirra[4], ok lut godum þeirra, enn iata firir sialfum þer jhiarta þinu, ath þu lutir almattkum[5] gudi! Enn ek mann þat varda, ath gud munn lita briost yduart ok trv. Enn þu skalt þola mikil volk ok vandrædi af heidnum þiodum firir guds sakir; ok skal þat vera skript þin firir vig þat, er þv vott áá hinni hæstu hatith almattigs[5] guds. Enn þat hefir gud [sac]t mer, ath þu skalt einn styra ollu Frakka veldi, ef þu hellz j hans bodordum; ok þu munt margan lyd leida áá guds götu. Enn nu far þu jnafni drottins!" Flouent mælti: "[Jesus Kristr[6] se lofadr!" Ok nu kallar hann sveina sina; ok er þeir komu þar, fögnodu þeir af fogrum giofum, er[7] Flouent hafdi þegit, ok þökkodu gudi.

þa mælti Flouent: "Saudlit hesta vora!" Ok þa gyrdi hann sik med suerdi sinu Jouiso. þa var hestr hans buinn. Enn heremita hellt j istig hans, er hann ste æ bak, ok blezadi Flouent. Sidann tok hann j beisl hans ok sneri hesti Flouentz til Fraklandz. þa mælti

[1] y *otydl.* (u?) [2] *Nästan utplånadt; äfven det följande (till ordet* til) *är något svårläst B* [3] *Skrifvet* oror *B* [4] hra *B* [5] alm *B* [6] *Från* [jhc x^c *B* [7] ꝫ (= ok) *B*

heremita: "Gud, allrar skepnu fadir! styrk[1] þu þenna mann, at hann sigriz aa vvinum sinum ok nidri hinu bannsetta af springi Gydinga!"

Kap. IV.[2]

Enn er Flouent hafdi tekit orlof af heremitanum, þa ridu þeir ofann af fiallinu; ok sidann mundo þeir hafa ridit tuær milur. Þa leitt Otun vm sik ok sa .iiij. riddara alvopnada aa einu bergi; ok þa mælti hann: "Herra Flouent! ek se .iiij. riddara áá einu bergi albryniada alla; ok nu er þeir lita[3] vora reid, skynda þeir til sinna hesta ok buaz til at soknar vid oss. Huat er oss nu til rads?" Flouent svarar: "Gud, himneskr fadir, nidri þeim, enn efli vornn matt jmoti þeim!" Ok þa herklæddiz Flouent ok steypti || yfir sik brynniunni, þeirri er heremita gaf honum, ok (setti) þann hialm a hofut ser ok gyrdi sik med suerdino Jouiso ok ste sidann áá hest sinn Magrimon.

Ok jþui hleyptu hinir fra berginu; enn Flouent reid þegar jmoti þeim akafliga. Ok þegar þeir mættuz, lagdi hann spioti sinu til þess, er honum var næstr, j gegnum skioldinn ok brynniuna (ok) bukinn, suo ath oddrinn yddi vtt vm bakit. Þa bra hann suerdinu ok reid ath odrum ok hio til hins heidna; suerdit klauf skiolldinn ok þar med tok óxlina ok suo nidr likamann, at jsódli nam stadar. Nu fellu þessir badir daudir til jardar. Þa mælti Flouent: "Rid fram, Otun! ok freista þinn! Ekki vil ek draga eptir mer huglausa menn." Otun satt aa Barþan ok laust med sporum ok reid fram aa kafligha ok hio til heidingians med sverdi þui, er keisarinn hafdi att, ok sneid jsundr mannin j midiu. Þa mælti Flouent: "Suo syniz mer, sem þu munir vera bædi sterkr ok uel hugadr. Ok nu skalt þu eigi leingr vera sveinn minn, heldr felagi; ok þolum badir samann gott ok illt! Jofreyr, vinnr!" segir Flouent, "huat hefz þu ath?" Jofreyr segir: "Litit ma ek ath hafaz, vopn lauss madr." Þa reid Flouent ath heidingia þeim, sem eptir var, ok hio hann vndarligt hóg j hialmin ok klauf hofut hans ok buk albrynniadann ok hest hans jtvau. Þa mælti Flouent: "Gud þakki þer, heremita! Gott suerd gaft þu mer; þat munn alldri bila, ef dreingr helldr áá." Nu hefir Flouent sigraz j þessum bardaga; ok dubbar hann nu Jofrey[4] til riddara med huitri brynniu ok biortum hialmi ok godu suerdi.

Sidann rida þeir leid sina, ok er þeir hafa ridit leingd einnar milu, — ok nu ser Otun vm sik ok sa kastala

[1] *I st. f.* ft *har först skrifvits* ﬁ *B* [2] *Öfverskrift:* Flouent drap Fabrin *(otydl.)* ok hans menn *(otydl.) B* [3] leíta (e *underprickadt) B* [4] *Så (i st. f.* Otun) *B*

ein vndarliga sterkann jdalnum. Ok þann kastala atti sa madr firir ath rada, er Fabrin het. Hann var einn mikil vikingr ok hafdi sezt j þenna 5 kastala ath ræna alla vm farandi menn ok hafdi fiolda folks med ser. Þa mælti Otun: "Herra Flouent! ser þu kastala þenna? þar skulum vid hafa daguerd." Ok nu rida þeir þangat; ok kaupir 10 Jofreyr þeim mát; ok settuz þeir til j husi einu. Ok nu signadi Flouent sik ok mát sinn ok minntiz eigi orda heremitans. Nu sa kastala madr einn sid þeirra ok vissi af þui, ath þeir 15 voru kristnir. Hann hliop vtt ok til Fabrins ok mælti: "Hérra Fabrin!" segir hann, "mykla skom hefir þu bedit jdag; þui ath drepnir ero vardmenn þinir, þeir er gæta skyldu vega allra; 20 þui ath her ero komnir .iij. riddarar kristnir, ok þar kenda ek vopn vorra manna." Þa æptu marger heidingiar ok mælto: "Herklædumz sem skiotaz, ok drepum þa!" Fabrin kallar þa áá 25 kafligha ok bad fa ser hest sinn ok herneskio; ok þegar var honum fært; ok sidann ste hann áá hest sinn, ok fylgdi honum .c. bannsettra manna, ok foru þeir til herbergis Flouentz.

30 Hann heyrdi dyn mikin koma 73vndir husit ok || leit vm sik ok sa mikit lid herklæt fara ath husinu. Hann tok þa herklædi sinn sem skiotaz ok sverdit Jouiso. Ok j þui komu inn 35 menn Fabrins j husit ok mælto: "Jllmenni!" sogdo þeir, "nu er kominn enda dagr lifs þins." Flouent suarar: "Dyrt skulo þer kaupa þat," ok hio til þess heidingia, er næstr honum vard, j hialm hans ok klauf haufutit ok bukinn bryn- 40 iadann. Ok er heidingiar sáá þetta ith mikla hógg, þa ottuduz þeir. Enn Flouent hio huern ath ódrum, þar til er ollum þotti vti betra. Enn er husit ruddiz af mónnum Fabrins, voru sumir 45 vti. Þa herklædduz þeir Flouent allir ok biuggu hesta sina ok fóng, enn lokudu hurdina medann. Enn heidingiar sottu þa ath husinu, ok áá mældi[1] huer ódrum, er .iij. menn skyldu giora þeim 50 suo mikit mannspel; ok þui næst hófdu[2] þeir vppi hurdina. J þui kom Flouent vtt ridandi ok hafdi hulit hófut áá hestinum med skildi sinum ok hafdi suerd sitt j hendi; ok matti þat vel 55 segia, at þeim var viss daudi, er honum var næstr. Hann ruddi þáá vegin ok felldi margann heidingia. Enn sveinar hans fylgdu honum, ok sottu suo vtt ath hlidinu. Heidingiar æptu þa harri 60 róddu ok mæltu: "Maumet lauardr verdi þeim reidr, er þat suerd giordi, ok suo þeim, er áá helldr!" Ok þa sneruz þeir til kastalans, huer sem hardaz matti. Flouent mælti: "Skundum j brott 65 hedann! illz eins munu vær her bida." Nu koma þeir til borgar hlids; ok var þat læst med digrum slagbraundum; ok hio Flouent þa jsundr med suerdi sinu, ok ridu nu vtt af borginni. 70

---

[1] *Sá B* [2] hófdí *B*

Kap. V.[1]

FAbrin sa nu fall sinna manna ok ridr nu eptir Flouent fyrstr allra ok æpti áá þa harri róddu: "Ekki munn nu stoda vndann ath flyia; ek skal lata heingia ydr áá galga sem hina verstu þiofa." Flouent heyrdi Fabrin illyrda sik, ok sneri aptr hestinum jmoti honum ok hio þegar til hans ok klauf buk hans til beltis stadar ok mælti: "þat hugda ek, ath þu mundir nokkurv nytur, er þu vart suo stor ordr." þa tok hann hest hans med smeittum sódli ok reid eptir félaugum sinum. Enn heidingiar koma ath hofdingia sinum daudum ok yla eptir hann sem vargar.

Enn Flouent reid nu leid sina, gabbandi illa faur Fabrins ok hans manna; ok ridu þann dag allt til kuelldz, ok fundu ónga bæi ne borgir, ok alla nottina med til prima mals, ok kómu þa til borgar þeirrar, er heitir Betheron, ok toku ser ath eins bonda herbergi ok keyptu ser mát. þa bad Flouent þa leyna trv sinni; "ok minnumz þeirra vandræda, er oss bar j gær at hendi, enn væntum oss miskunnar af gudi almattkum[2], ok lutum godum þeirra!"

Husbondi þeirra var hardla kurteis madr ok lett gefa þeim laugar. Ok sidann settuz þeir til matar, ok var þeim einskis vant. Enn er þeir voru mettir, spurdi bondi: "Huadann ero þer? eda || huert gioriz þer?" Flouent svar- **V** ar: "Vær erom þerskonar menn, ath vær vildim finna hofdingia nokkurn ath þiona, þann er þyrfti lidveizslu godra dreingia." Husbondi mælti: "Ek munn heillt rada ydr: farith til Florenz Frakka kongs! hann þarf. Salatres Saxa kongr hinn dramblati sitr vm borgina Paris med otaululigum her." (Flouent svarar:) "þangat vilium vær ok fara." Sidann foru þeir at sofa.

Enn vm morguninn risu þeir vpp ardegis; ok fylgdi husbondi þeim til blothus sins, ok liggia þeir æ bænum ok bidia gud miskunnar, at þeir se eigi sueltir ne handtekner. þa risv þeir vpp; ok voru saudladir hestar þeirra; ok bondi visadi þeim jveg.

Ok ridu þeir or borginni vm margar brattar brekkur ok kómo j skog einn mikinn. þa toku þeir at tala af speki Salomonis ok vm lóg Moysi ok burd drottins. Enn sveinn einn stod jkiarri eino nær veginum ok skildi vel vid rædu þeirra ok kalladi áá þa: "Firir guds sakir, godir dreingir! siait miskunnar augum áá mik! Ek kom firir halfum manadi or myrkuastofu ok or sterkum fiotrum, ok hefi ek sidann lifat vid grós." þa mælti Flouent: "Huadan komtþu, brodir! eda hui ertþu her kominn?" — "Herra minn!" segir sveinninn, "ek em son Vilhialms kongs,

[1] *Öfverskrift:* Flouent fann Angsæis fren[da sinn] *B* [2] alm̄ *B*

er red firir Ange borg hinni riku. Eda muni þer herin hinn mykla, þa er Frankis menn foru til Roma borgar, þa er Konstantinus keisari hafdi tekit kristni, ok eyddu þar mórg ʀiki ok drapo fodur minn, enn hertoko mik ok selldo jarli einum. Ok neyddi hann mik til ath luta Maumet; enn sidann gaf hann mer þuilikan rett sem odrum knópum. Sidann hlupumz ek fra þeim med myklum naudum." Flouent mælti: "Heyrt hefi ek þessa getit, ok veitt ek, ath suo er, sem þu segir. Far þu hingat ok kyss mik! Þu ert frændi minn: ek em brodur son kongs, fodur þins. Nu far þu med oss, ok rid hesti þeim, er Fabrin enn heidni atti!" Nu ste sveinninn a bak hestinum, ok samir honum vel godr hestr[1]. Þa mælti Flouent: "Huatt heitir þu?" Hann svarar: "Ek heiti Angsæis[2]. Enn nu uil ek spyria: huersu mega frændr vorir?" Flouent svarar: "Philippus, brodir þinn hinn ellzti, er kongr yfir Ange borg ok .iiij. odrum borgum; enn brodir þinn hinn yngzsti var nu dubbadr til ʀiddara jvor ok rædr nu myklu med keisara."

Kap. VI.[3]

NV rida þeir or skoginum fram, ok lidr a dagin; ok nu sia þeir hefiaz vpp firir ser mykla borg med hafum turnum. Þar red firir greifi, sa er Josez hinn gamli het; hann hafdi þa[4] .ccc. vetra; hann var mikil a vóxt sem risi ok sterkr ok hafdi opt bariz j einnvigium ok jafnann sigraz; ok nu var eingi suo mikill kappi, ath vid hann þyrdi ath rida; suo mikill ognn stod af honum.

Þenna dag var sonn hans ridinn vtt á veidar ok med honum .xl. ʀiddara, aller vel vopnadir. Þeir hittu vm dagin hiort einn mikinn ok fagran; ok || rann hann suo leingi vndann 74 þeim, ath hann mæddi bædi þa ok hesta þeirra ok hunda, ok kom þar farandi, sem þeir Flouent ridu. Þa mælti Jofreyr: "Se, herra! hiort þenna, er renn j mott[5] oss!" — "Gud se lofadr!" segir Flouent, "er hann sendi oss þetta dyr." Þa laust hann Magrimon sporum ok rendi eptir hirtinum; ok þegar gát hann farit hann ok laugadi suerd sitt j blodi hans, ok ste sidann af baki ok sundradi hiortin eigi verr enn hinn bezsti veidi madr. Þa kom sa ridandi, er allann dag adr hafdi ellt hiortinn, ok mælti haʀi róddu: "Latt vera hiortin, madr! þu att ekki j veidinni, ok þu skalt ekki af hafa." Flouent mælti: "Gefa munt þu vilia mer einn liminn." (Hann svarar:) "Ok eigi

[1] h./ *B* [2] *En senare hand (från 17:de årh.?) har skrifvit* Angfæ^c *i de gamla skriftdragen, som därigenom ej kunna läsas B* [3] *Öfverskrift:* Flouent drap Josez gamla *B* [4] *Kanske bör* lifat *tilläggas B* [5] *Eller möjl.* motti *B*

meira af, enn þu sleik hendr þinar blodgar! Ok verd j brottu, putu son! annar munn þer verri!" Flouent svarar: "Nu hefir þu illyrt mik, ok þui[1] skal ek gialda þer;" hliop nu áá hest sinn med mikilli reidi ok hleypti ath hinum heidna ok hio hann þegar þat hôg, ath hann fell[2] daudr af hestinum. Enn skialld sveinar hans drapu þegar .iij. med spiotum sinum. Þa drap Flouent adra .iij. med sverdi sino. Þa mælti Otun: "Gud gæti þinn, herra! reidr ertþu nu ordinn." Sidann ridu þeir fram moti heidingium ok felldu áá skamri stundu allz .xx. riddara ok þar med son Josez; enn adrir .xx. flydu þa. Otun mælti: "Ridum leid vora ok leifum hiortinn!" Ok svo giordu þeir.

Nu var madr einn vppi jvigskôrdum jborginni ok sa vid skipti þeirra ok alian skilnat, ok hliop ofann sem aakafligaz ok æpti hari rôddu: "Ho mik[3]! æ! Mikil skadi er eptir son þinn, Josez! ok marga adra dugandi dreingi, er drepnir ero firir þer jdag. Ok nu flyia sumir vndann, sem mega, hingat til borgarinnar." Josez hinn gamli vard storliga reidr vid þessa sôgu ok kalladi sinn hest ok herklædi. Ok sidann reid hann vtt af borginni ok med honum .c. riddara, aller albryniadir, ok þegar þann veg, er Flouent reid vndann; ok nu ridu þeir, sem mest matu þeir, badi reidir ok j illo skapi; ok er illt ovinum þeirra firir þeim ath verda. Þa æpti Josez harre rôddu ok grimligri ok mælti: "Vondir þrælar ok illir raufarar! ekki munn nu tioa vndan ath rida." Flouent heyrdi kall heidingians ok mælti þessum ordum: "Gud, eilifr fadir! ver vernd þinna manna! gæt likama mins! Her fara eptir heidnari menn enn hundar ok sterker sem risar. Betra þikki mer nu at deyia enn renna leingra." Hann sneri þa aptr hesti sinum ok rendi ath Josez hinum gamla; ok lagdi huor spioti til annars. Josez lagdi j skiolld Flouentz ok jgegnum skioldinn; ok tok þa vid brynnian, ok var hon suo traust, at hon brast eigi ne rifnadi. Flouent sat ok suo fast j sodlinum firir þessum risa, studdr med guds miskunn, ath hann þokadi huergi; ok þa brast spiottskapt Josez. Flouent lagdi sinu spioti j skiolld Josez ok jgegnum skiolldinn ok brynniuna ok suo aptr med sidunni, ath eigi tok likaman. Ok þa greip Flouent sverd sitt ok hio hinn gamla Josez j hofud, || suo ath jsodlinum nam V stadar. Nu vaxa vandrædi Flouentz ok hans lags manna; þui ath nu kom ridanda þat .c. riddara, er fylgt hafdi Josez; ok matti þar sia hefiaz vndarligann bardaga, þar er .iiij. menn bordsuz vid .c.. Ok þat ma segia, ath alldri er sáá einn samann, er gud er med. Flouent hoggr nu aa badar hendr

[1] *Så* (þ') *B* [2] *Härefter* jtı/ *B* [3] *Så B*

ok fellir margann heidingia; enn hans lags menn gefaz ok einkar vel. Suo lykr þessum bardaga, ath þeir fella þar .xxx. heidingia. Enn hinir rida þa fra.

Flouent ok hans menn rida leid sina ok voru bædi modir ok sarir. Ok nu koma þeir j Frakland ok taka ser gott herbergi ok huila sik þar nôkkurar nætr. Flouent mælti: "þat er mitt rad, ath vær leigim oss leidtoga til Paris[1] borgar vm okunna leyni stiga; þuiat Saxar hafa landit allt ok ero varer vm sik ok muno drepa oss, fyr enn vær naim til Frakca kongs." Nu giora þeir suo ok rida nu til Orliens borgar ok voru þar vm nott. Enn er hani goll, ridu þeiʀ þadann ok foru þa dag ok nott, þar til er þeir kômo til Pariss borgar.

J þessi borg satt Florens Fracka kongr; ok suo hafa Saxar þraungt hans kosti, ath hann hefir eigi meira af Fracklandi. Hann atti eina dottur, er hett Florentia, enn ônguann sonn.

Angsæis reid nu ath borgar hlidi ok mælti, ath vpp skyldi luka firir þeim. Sa svarar, er gætti: "Eigi bydr kongr vor suo; þui ath nu ero lidnir .ij. ᴍanadir[2], sidann er ek þorda þetta hlid upp ath lata; ok eingi er suo huatr ʀiddari j Paris borg, ath þori vtt rida eitt ôr drag." — "Brodir!" segir Flouent, "vær erom frid menn ok vilium veita ydr lid." þa setti hinn hornit áá munn ser ok bles j þrysvar; ok vissv þeir þa, ath einngi vonn var, ath þeir kæmiz jborgina. Nu voru tuær budir litlar hia borginni; ok rido þeir þangat ok leiddu þar inn hesta sina ok biuggu þar þa nott.

Kap. VII.[3]

Nv er ath ræda vm̃ Saxa. Salatres hinn ʀiki, Saxa kongr, hafdi j Fracklandi o taululighann her. Hann sáát sialfr j Korbuille. Med honum voru .iiij. kongar koronadir; einn het Korsablinn, .ij. Kabue, .iij. Falsard, .iiij. Konabez[4]. þessir kongar voru hardir ok mykler orrosto[5] menn ok keppaz allir vm astar þokka Marsibilio hinnar vænu, dottur Salatres hofut kongs. þessir .iiij. kongar voru komnir firir borgina Pariss med .xx. þusundir[6] ʀiddara ok hôfdu þar sett sinar herbudir ok gættu þar med vega allra, ath eingi hlutr flyttiz til borgarinnar, sa er þeim væri gagn.

Nu kom dagr hinn fegursti, ok skeinn sol vm alla verolld. Korsablinn kongr er upp stadinn arla, hardligr madr ok hinn bæzsti ʀiddari. Hann herklæddiz hinum bezstum vopnum ok gyrdi sik sverdi þui, er hann kalladi

---

[1] pʳıf *B* [2] ᴍan̄./ *B* [3] *Öfverskrift:* Flouent drepr *(så!)* Korsabl[in kong] *B* [4] *otydligt, likt ett* k; -z *kan läsas* -r *B* [5] *Skrifvet* o̅r̅o̅ *B* [6] þuſ᷑ *B*

Jarnbitt[1]; þat var honum sent af Jndia landi. Hann ste áá godann hest. Sendi madr kongs dottur hafdi fært honum merki adr vm daginn med þeirri quediu, 5 ath hann skyldi dryggia nokkut snilldar bragd firir hennar sakir. Merki þat var fest vid spiotit med .iiij. gullnóglum. þa reid hann fram ath borg-75inni Paris ok || huildiz aa einni brekcu 10 ok hellt vpp spioti sinu ok lett lysa amerkit jmoti morginn sollunni.

Nu er Otun upp risinn ok ser kongin herklæddan; þui ath langa vegu liomadi af gulli þui, er áá var hans vopn-15 um. Hann kalladi aa Flouent ok mælti: "Herra Flouent! 'sialdann vegr sofanndi mann[2] sigr'. Se kong þenna hinn tiguligha, er her bydr sik til einvigis! þar væri nu vngum dreing ath reyna sik." 20 Nu heyrdi Flouent ord Otvns ok gladdiz miok ok bad Jofrey taka brynniu sina ok herklæddiz skiott sinum bezstum vopnum ok herklædum ok ste áá hest sinn Magrimonn. Ok þui næst ridr 25 hann fram jmoti Korsablin kongi.

Florentia, dottir Frakca kongs, var geinginn jhinu hæstu vigskord jborginni ath lata suala ser ok margar meyiar med henni. Hon sa Korsablin 30 kong ok suo reid Flouentz. Hon kallar haʀri róddu aa fodur sinn ok mælti: "Fadir minn!" segir hon, "huer er þersi yduar madr, er brotit hefir yduart bod, ok er ridinn vtt af borginni j moti Korsablinn kongi? Ok muno þeir nu 35 skiott finnaz." Enn er Florent kongr heyrdi ord dottur sinnar, þa kalladi hann ludr svein[3] ok bad hann blasa ollu lidi vpp j vigskord. Gekk hann þa ok þangat; ok þegar dreif til hans allr 40 lydr or borginni ath sia þetta einn vigi.

Flouent reid nu til þess, er Korsablin kongr sáá hann, er .viij. alna var hár. Hann mælti þa: "Vngmenni!" segir hann, "huert uiltþu? eda ertþu 45 sendi madr? eda fer þu med tiþindi? eda hui ber þu vópn?" Flouent svarar: "þat veitt ek, ath ek em ekki sendi madr, helldr ʀiddari. Ok ætla ek þau mein at þer ath færa, ath þu 50 skalt ofeginn verda, ok alldri sidann skalt þu hælaz firir Marsibilia kongs dottur." Korsablin kongr mælti: "Geysi diarfr sveinn ok storordr ertþu; enn ek mund[a] eigi kunna ath ottaz þik, þott 55 ek væra vopn laus. Enn nu skaltþu fara med mer til kongs dottur; ok skal ek færa þik henni firir merki þat, er hon sendi mer fyʀa dag." Flouent segir: "Jlla mæler þu, ath ek muna 60 vera þinn naudungar madr. Ok ræd ek þer heillt: gætt þinn firir mer! ella munn ek þau meinn ath þer færa, ath þik giora ofeginn, ok eigi munn kongs dottir vilia kyssa þik firir allt þat 65 gull, er j verolldu er." Nu reiddiz heidinginn ok laust sinn hest med sporum ok rendi med mykilli reidi ath

---

[1] -rn- *kan möjl. läsas som* -m- *B* [2] *Så B* [3] ſv' (= sveininn?) *B*

Flouent, enn hann jmoti, ok lagdi huor spioti til annars. Enn skiolldr Flouentz var suo orugr, ath ekci[1] beit spiotit áá. Enn spiott Flouentz geck 5 j sundr j skildi Korsablins kongs. Þa bra huortueggi sinu suerdi, ok hio huor til annars, ok mættuz þa suerdinn æ lopti, ok hraut þa elldr vm. Nu er bardagi hinn hardazsti; ok hoggr inn 10 heidni stortt, enn Flouent hefir godar hlifar ok orugg vopnn, enn eilifann (gud) ath hlif. Þa eirdi Flouent illa suo langr att gangr þeirra, ok bad gud tenadar, ok hio þa til kongsins 15 ofann j hialm[2] hans ok fiordung af andliti hans hinum vinstra meginn ok af honum hondina vinstri; ok fell þa nidr skiolldr hans. Ok þa mælti kongrin vid Flouent: "Ek gef mik nu vpp 20 j yduart valld. Tak her sverd mitt, ok gior af mer slikt, er þu vil!" Þa tok Flouent vid sverdi hans; ok sidann tok hann jbeisltauma hans ok reid med V hann af || vigvelli[3]; ok var þa kongr 25 ekci fiolmennari enn þiofr sa, er leidr er til galga.

Nu sa þeir or borginni Paris, huersu farith hafa vid skipti þeirra, ok mælti[4] huer vid annan: "Nu er nidr 30 fallinn ofmetnadr Korsablins kongs."

Þa kómu rennandi Otvn ok Jofreyr ok mæltu: "Herra! hue leingi skaltþu leida hund þenna jtaumi? eda huersu eroth þit skildir?" — "Gud se þess lofadr," segir hann, "ath vid erum vel 35 skilder. Hann hefir heitit oss firir lif sitt mykla fiar hluti. Takit hann nu til ykkar j vardveizslu! ok vildi ek eiga slika hunda marga." Ok lett Flouent hann varda áá trv sina, at hann 40 leti vera j hans valdi fe sinn óll. Nu er uel radit ok viturliga.

Kap. VIII.[5]

Enn nu hofdu heidingiar niosnar menn, ath eigi kæmi Frankis menn áá 45 þa o vara. Einn af þeim niosnar mónnum hafdi seth holmgóngo þeirra ok allan skilnot. Hann skvndadi for til herbudanna ok kalladi harri róddu: "Mikil harmr er nu at ydrum felagskap. 50 Þer drambit mikit, ok skortir ydr eigi ofmetnod. Enn Korsablin, felagi yduar, hefir nu tyntt sæmd sinni: ek sa einn Frankis mann veita honum þat eitt hogg, ath hann tyndi hendi sinni; ok 55 sidann gaf hann sik vpp hinum jvalld; ok for sa med hann til Paris borgar." Nu hafa Saxar heyrt þau tidindi, er eingi vard feginn, ok blasa þeir þegar jludra sina ok buaz til bardaga; ok 60 ero áá litilli stundu bunar .xx. þusundir Riddara med biortum hialmum ok huitum brynnium (ok) godum suerdum; ok skallf oll jord af akafri reid. Nu

---

[1] *Prick öfver* k *B* [2] hıalm *B* [3] *De tre första bokstäfverna otydliga B* [4] m. (= mæltu?) *B* [5] *Öfverskrift:* Flouent drap Kanabez kong. Capitulum *(slutet otydligt) B*

heyrir Flouent brak af vopnum þeirra
ok þytt af ludrum þeirra. Þa hett
hann áá gud almatkan til hialpar ser,
ok skundadi þa reid sinni vndann.
5 Nu er at segia af Florent[1] Fracka
kongi. Hann ser her þann hinn mykla
er fer eptir Flouent ok hans felogum,
ok æpti a menn sina ok mælti: "Her-
klædiz, godir dreingir! sem skiotaz! ok
10 dugum þeim mónnum, er vndann flyia!"
ok lett þa þeyta ludra sina. Ok voru
þa áá litilli stundu bunir[2] tiu þusundir
ʀiddara ok .cccc. bogmanna; ok var
eingi sáá, er eigi væri vel buinn til
15 bardaga ath ollum hervopnum; ok ridu
nu vtt or borginni til lidveizlu vid
Flouent, enn kongr sialfr fremstr.

Ok er Flouent skildi þetta, þa
mælti hann til sinna manna: "Godir
20 felagar!" segir hann, "minnumz nu áá
vandrædi vor, ath vær eigum ekki heim
ath vitia, ok hue illt er at lifa vid
annars, nema madr eigi nokkut sialfr.
Gefumz nu vel j þessum bardaga, at
25 vær sem gods verder! Enn ek skal
þui heita, ath Saxar skulo bædi kunna
nafn mitt ok sverdz mins, adr vær
skilium, ok skal eingi þeirra feginn af
verda." Nu lett Flouent Korsablin fara
30 lidugann, enn sneri aptr hesti sinum
ok ʀeid j moti Kanabez kongi; ok rendi
huor ath ódrum. Flouent hio til heid-
ingians, ok tok fiordunginn af skildi
hans ok nidr lærit vid sódull treyi-
unni; ok steyptiz kongr daudr af hest- 35
inum. Enn lags menn Flouentz, Otun
ok Jofreyr, vildu eigi seinka at fylgia
honum; ok reid annar ath Falsardi
kongi, enn annar ath Kabue kongi
hinum hrausta; ok fellu þeir ofann 40
badir, Otun ok Jofreyr, firir heidingium.
Flouent sa fall sinna || manna; þreif 76
hann hest þann, er Kanabez kongr hafdi
att, ok færdi Jofrey; enn hann hliop
aa bak honum ok þottiz nu vera spa 45
nyʀ. Angseis færdi Flouent þa spiot
þat, er att hafdi Korsablin kongr, ok
þar var vid merki þat, er kongs dottir
hafdi sent honum. Hann rendi þa ath
Falsardi kongi; enn brynnia hans var 50
suo orug, at hon hellt lifi hans; enn
þo lagdi Flouent suo hart til hans,
ath hann kom fiarri nidr hestinum,
ok fastr var hiallmr hans jvellinum ok
vard miok sórugr, adr hann komz áá 55
fætr. Þa tok Flouent hest hans med
agætum bunadi ok mælti: "Otun fe-
lagi! jlla eirdi mer ofann fall þitt. Enn
nu fæ ek þer godann hest." Þa hliop
hann áá bak. 60

Ok j þui kómo Frankis menn rid-
andi. Ok sa, er þar var, matti sia
hefiaz fagran bardaga: þar matti heyra
mikinn[3] þyt ok áá kafligann ludra gang,
ok þar matti sia harda samkuomu ok 65
heiptuliga[4] att reid, mart spiottskapt
brotit ok margann ʀiddara lagt ligia.
Þui næst bra Flouent suerdi sinu ok

[1] fl̄orent (*namnet* Flouent *plägar skrifvas* fl̄) *B* [2] *Så* (bun^s) *B* [3] *Öfver* mı *står ett tvärstreck B* [4] heıp/tul̄ (*efter* p *är* ul̄ *utplånadt*) *B*

reid j midia fylking Saxa ok mætir ǫngum suo dramblatum heidingia, ath eigi se honum viss bani. Otun ok Jofreyr voru honum næstir, veitandi 5 goda fylgd. Saxar beriaz einkar vel; enn þo finna þeir þat, at Flouent er þeim of madr; þuiath huer er jmoti honum reid, þa fekc skiotan bana; ok suo mikit rum var þar j fylkingunni, 10 ath allir droguz fra Flouent j brott. Florent[1] Fracka kongr ok hans riddarar beriaz einkar vel; enn þo var Flouent[1] audkendr af ollum þeim. þa mæltu Frankis menn: "Maumet lau- 15 ardr! dyrliga dreingi hefir þu oss sent. þessir steypa ofmetnadi Saxa."

Nv ser Kabue kongr hinn hrausti mikit fall sinna manna. Ok sat hann aa hesti þeim, er Aviment[2] het; hann 20 var keyptr firir .iiij. kastala; enn hann var fimari aa ras enn suala aa flug; ok alla herneskio hafdi hann aagætliga. Hann laust hest sinn sporum ok rendi fram j midiann her Frankis manna af 25 mikilli reidi [ok giordi þar mikinn skada[3] ok feldi margann dyrlighann dreing. Nu var Flouent sagt, huat Kabue kongr hinn hrausti hafdizst ath. Ok þa sneri Flouent þangat hesti sin- 30 um; ok þa saz þeir vonum bradara; ok ef hann er hraustr, hittir hann nu sinn iafningia eda huatara. þeir riduz sidann ath med spiotum, ok stauk þar huortueggi af sinum hesti. þeir hlaupa þa aa hesta sina ok brugdu suerdum 35 ok hiugguz til af mikilli reidi. þa eirdi illa hinum heidna, er Flouent skyldi suo leinggi standaz honum, ok hio þa ofann j hialminn ok ætladi ath visv ath bana honum; ok ef eigi væri 40 gud nær honum, þa hefdi hann ath visu banat honum. Enn hialmr hans var suo traustr, ath hann brast eigi ne klofnadi. Enn suo var hoggit mikit, ath Flouent omætti; ok hne hann þa 45 fram áá sǫdul bogann; ok þa mælti hann lagt þessum ordum: "Gud, hinn mildi ok hinn miskunsami, er jafnann[4] helpr þinum mǫnnum, er þig elska! ok orugt skiol þurftugra! Suo sem ek 50 trvi, ath þu fæddiz af hinni helgu mey Marie ok þoldir pisl ok dauda af[5] bæn Gydinga ok reist vpp ‖ af dauda aa V þridia degi, suo leys þu, drottin! likam minn or valdi þessa fianda, firir krapt 55 hins dyra nafns þins!" Ok er hann hafdi suo mælt, vitkadiz hann ok fekk meginn sitt allt, ok var þa eigi verr vigr ne modari enn vm morguninn, er hann herklæddizst. Hann settiz þa 60 rettr j sodulinn ok bioz ath hefna sinn. Flouent hio þa til Kabue kongs hins hrausta j hialm hans, ok klauf hialminn ok hofudith ok bukinn brynniadan allt til beltis stadar; ok steyptiz hann 65 þa daudr or sodlinum. Enn Jofreyr

---

[1] fl̄ *B* [2] avim̄t *B* [3] *Från* [*två gånger skrifvet i B* [4] jafn̄/ *B* [5] *Bör kanske ändras till* at

þreif hestin ok mælti: "Godan hest hafi þer her eignaz af ydrum frækleik; gef mer hann!" Flouent segir: "þinn se hann! Ok ef ofridr sia hellz, munum vær eignaz marga hesta goda."

Kap. IX.[1]

NV sia heidingiar, ath fallinn var Kabue kongr hinn hrausti. þa æpti huer aa annann: "Flyit vndann sem hardaz! þui ath þetta er ekki madr vid ath eiga, ok Maumet verdi honum reidr!" Ok nu snua allir Saxar a flotta, ok ridr sa mest, er bezstann hefir hest.

Enn þegar er Korsablinn sa Flouent, reid hann ath honum ok mælti: "Legg áá mik nu gialld slikt, er þu vil, ok lat mik fara frialsan! þui ath ek vil eigi bregda trv minni." Flouent mælti: "þu munt vera einnardr madr, er þu vil suo uel halda ord þinn. Enn nu vil ek rada þer heillt: leita nu firir þer, ath eigi verdi Florent kongr var vid þik! þu hefir mikinn skada giort aa mônnum hans; ok munn hann þer illu launa, ef hann mætir þer. Enn þu send mer jlausn þina þui likt fe, sem þer syniz!" þa reid Korsablin kongr leid sina.

Florent Fracka kongr lett nu samna samann herfanngi þui hinu mykla, er þar var j vopnum ok klædum ok môrgum dyrum gripum. Sidann lett hann kalla til sin Flouent ok mælti: "Mykilliga eigum vær ath þakka þer þenna sigr, er vær hôfum feingit. Enn nu vil ek, ath þu takir til þin fyrst herfang þetta. Enn sidann skal ek giarna med godu vid auka, ef þu vil med oss vera." Flouent mælti: "Maumet þakci ydr, herra! gott bod; enn eigi áá ek til þeirra manna ath telia, sem sinkir ero; ok af þui vil ek, ath ydrir menn skipti herfangi eptir sid ydrum." þa mæltu Frankis menn: "þessi er dreingr, ok hann munn ath visv kongborinn madr vera. Ok þer, herra kongr! giorit vel vid hann! þui at eigi ottumz vær Saxa, ef þessi madr er hia oss." Kongr spyr þa, huadann hann væri, eda huert kynn hans væri eda nafn. Enn Flouent segir nafn sitt, en kuez vera ættadr af Spania, "enn erom þui her komnir, ath vær spurdum ofrid þenna hin mikla, er her var med ydr. Ok nu uil ek bioda ydr mina þionosto." Kongr mælti: "Ek vil giarna vid ydr taka ok miklar sæmdir til þinn leggia."

Nu rida Frankis menn til borgarinnar; ok lofa allir Flouent ok hans hreysti verk. þa kallar kongr til sin þann husbonda, er Hermet het; hann var hinn rikazsti mann[2] j borginni. þa mælti kongr: "þenna riddara fæ ek

[1] *Öfverskrift:* Sigr Frankis manna :a Sôxum *B* [2] *Sâ B*

þer j hendr ok hans felaga; ok latt þa 77|| ònguann hlut skorta, þann er þeir vilia hafa." Hermet segir: "Hefi ek fe til ath veita þeim .iij. nætr, þott þeir 5 se alfiolmennir." — 'Enn (ek) ętla þat,' segir Simon meistari, er þersa sogu hefir dictad, 'þo ath Flouent væri .iij. vetr med Hermet med margar þusundir, ath eigi mundi hann fe skorta til 10 ath veita þeim; þui ath hann atti meira lausa fe, enn .xx. ulfaldar mætti bera.'

Latum nu Flouent fara til dyrligra herbergia med Hermet husbonda ok taka huild eptir mikla mædi, enn 15 rædum nu vm Saxa, er vndann hafa flyit. Þeir komo til herbuda sinna ok lògdu elld j, enn skialldsveinar klyfiudu hesta þeirra, ok ridu sidann, sem mest mattu þeir, til Korbuillam.

20 Salatres kongr saat yfir skaktafli, en son hans var farin vpp jvigskord ath siazt vm. Hann sa lid konganna ok kendi ferd þeirra. Hann for skyndiliga ofann ok til fodur sins ok mælti: 25 "Hefir þu sent eptir kongum þinum, þeim er gæta skyldu hlida áá Paris, ath hvorki kæmi v uinum þinum vist ne vinn? Enn nu munn þeim koma hialp fyʀ, enn þu faer bannat þeim, 30 ok muno þa vaxa vandrædi vor." Þa reiddiz kongr ok mælti: "Jllmenni!" segir hann, "eigi senda ek eptir þeim." Kongs son svarar: "Þat veitt ek, at nu matþu skiott sia þa." Ok j þui 35 kom inn Falsardr kongr ok .x. ʀiddarar med honum. Enn hofud kongr stod vpp jmoti honum ok mælti: "Huat er nu vm at vera, godir dreingir? leynith mik eigi! hui ero þer her komnir ok sveittir hestar ydrir, 40 enn sart lid ok blodukt?" Falsardr kongr segir þenna attburd allann, sem farit hafdi. Ok er hofud kongr[1] heyrdi þetta, vard hann suo reidr, at naliga gek hann af vitinu, ok mælti: "Maumet 54 lavardr! skal ek lifa suo leingi, ath ek hefna þeim manni, er mer hefir þuilikann skada giort?" Falsardr kongr mælti: "Veitt ek, ath þu munt mega finna hann; þui ath giarna vil hann 50 hafa þinn fund; ok munt þu eigi feginn af verda." Hofud kongr mælti: "Huadann er þessi madr?" Falsardr kongr svarar: "Þat veitt ek eigi gior enn suo. Enn nu vilium vær eigi 55 leingr her beriaz til annarra[2] konga rikis; þui ath vær munum bratt tyna sialfum oss." Þa svarar kongs son: "Alldri saa ek meira klæki, enn vera suo hrædr firir einum mala manni; ok 60 þu ert eigi verdr kongs nafn ath bera firir hugleysis sokum." Þa reiddiz Falsardr kongr ok mælti: "Enn ek ætla, þott þer værit .x., ok allir jafnnstorordir sem þu, ok hærklæddir huer eptir 65 vilia sinum, ok kæmi sáá malamadr til vid annan mann, ok sæir þu hogg hans eitt eda bædi tuau, ath þu mundir eigi hafa viliat komit þar firir allt þat gull, er þu att." Þa reiddiz kongs 70

[1] *I* kr *är* k *ändradt från* h *B* [2] *Det första* a *är likt ett* n *B*

son vid ord hans ok hliopp at honum
ok vildi liosta hann. Þa mælti hofud
kongr: "Þat veitt ek firir mónnum, ef
Þit lettit eigi Þrætu ykkarri, at Þat
5 skal illa endaz."

Þa kom jnn Korsablin kongr, ok
mæddi suo blodras, ath[1] miok suo fell
hann jo vitt. Enn hofud kongr reisti
hann vpp, ok Þa vitkadiz hann; ok
10 allir heidingiarnir vrdu ogladir firir
hans sakir. Hofud kongr mælti: "Seg
mer, huersu Þu komz or hondum Þeim
hinum illa manni, er mer veitti slikan
skada!" Enn Korsablin kongr segir alla
15 Þeirra samkuomu ok skilnat. Þa mælti
kongs son: "Þat veitt Maumet, ath
V alldri verda meiri || suikarar[2], enn Þith
.ij. kongar: Þid hælit einum manni,
enn Þith erot suo hræddir, ath Þith[3]
20 Þorith eigi ath bida hans." Þa suarar
Korsablin kongr: "Suo hialpi mer Mau-
met, ef ek væra heill sem adrir menn,
ath Þessa orda skylda ek minnaz, er
Þu kennir mer drottins suik."

25 Enn j Þui kom Marsibilꜳ, dottir
hofud kongs. Hon hafdi yfir ser skikciu
gullbuna; enn hon var j kyrtli Þeim,
er Þat klædi var j, er ciclade[4] heitir.
Þat var allsagt, ath eingi kuenmadr
30 hafi verit fridari fædr, sidann var pisl
drottens vors; en Þat sagdi sa madr
fra fegurd hennar, er hana hafdi sied,
ath lysti af hórundi hennar sem af
solar[5] geisla, enn augu hennar voru
likari stiornum enn kuennmannz aug- 35
um, enn gullz litr var ꜳ hari hennar.
Hófut kongr stod Þegar vpp j moti
dottur sinni ok bad hana vel komna.
Ok sidann segir hann henni fra skada
Þeim, er Þessi mala madr hafdi honum 40
giort. Kongs dottir svarar[6]: "Kæri
fadir!" segir hon, "Þess muntÞu vel
hefna; ser[7] her Korduban, brodur minn:
ef hann er herklæddr ok gefi gud honum
gæfu til, ath hann mætti [Þeim manni[8] 45
mæta, mundi hann alldri sidann fra tid-
indum segia."

Korsablin kongr gek Þa firir hofud
kong ok hneigdi honum ok bad hann
gefa ser fe til at frelsa trv sina vid 50
Flouent. Enn kongr jatti Þui ok gaf
honum jafnvægi[9] sitt af maulnu gulli
ok marga gripi adra. Enn Korsablin
sendi med frænda sinn, Þann er Gam-
elfinn het. Hann lett Þa klyfia .iij. 55
vlfalda, sem mest matti, af ródu gulli
ok skiro silfri ok agætum gripum.
Sidann fek hann med .x. menn adra
ok bad Þa færa fe Þetta Flouent ok frelsa
trv sina. 60

Nu foru Þeir hinn beinzsta veg
til Paris borgar ok baru firir ser huit-
ann kuist af oliuo tre. Ok er Þeir
komu j borgina ok spyʀia, huar her-
bergi Flouentz var, — sidann geingo 65
Þeir inn firir hann. Þa mælti Gam-

[1] ꝫ (= ok) *B* [2] *Så β (= AM. 18, fol., addit.); otydligt i B* [3] *El.* Þitt *(?) B* [4] *El.* -a*(?) B* [5] *Otydligt i B* [6] ſ. *B* [7] *Så (i st. f.* séđ*?) B; kanske bör man läsa:* ek *(el.* Þu*)* ser [8] *Från [otydligt B;* Þeim *β* [9] *I st. f.* æ *står snarare* ꜳ *B*

elfin: "þat veitt ek, hinn verzsti[1] mann, Flouent! ath litla elsku æ ek vid þik: þu hefir rænt modur brodur minn hendi sinni. Enn nu ero her penningar þeir, er hann sendi þer ath frelsa trv sina." Flouent mælti: "Hafi hann sialfr trv sina, ekki skal mer hon. Enn þu þigg af fe þessv þria kostgripi, þa er þu vil hellz, enn sinn grip huer forunauta þinna!" Gamelfinn mælti: "Suo hialpi mer gud, ath eingi vor vil þiggia peninga af þer[2]. Haf sialfr! þu ert fatękr stafkarl." Flouent mælti: "Værir þu eigi sendi madr, þa mundir þu tapa lifi þinu firir illyrdi þinn: enn nu skulum vær minnaz jannat sinn." Ok nu foru þeir brott. Enn Flouent hugdi firir fe þessu ok gaf fokit[1] Hermet, husbonda sinum.

Kap. X.[3]

Florens Fracka kongr sendir eptir hofdingium sinum ok rikis mónnum, ok komu þeir aller til hans. þa mælti hann: "Rad vil ek ath þer radit mer, godir hofdingiar! Riddari þessi, er til vor er kominn, er ollum kunnigr sakir huatleiks sins. Enn ek hett honum sæmdum; enn nu vil ek þui vpp hallda med ydru radi." þa svara hans rads menn: "þat vilium vær, ath þu efnir ord þinn vid jafngodann dreing; enn ef þu giorir annan veg, þa ryfr þu vornn vilia, ok muntþu jdraz mest sialfr."

Kongr sendi þa tuo menn til Flouentz, Sinabat ok Espanuel. Ok er þeir komo firir Flouent, mæltu þeir: "Kongr sendir [ydr quediu][4], ok þat med, ath þer komit til hans, ok vil hann efna heit sin vid ydr." Flouent syndi þa aur[leik] || sinn, ok bra honum þa til Konstantini keisara, frænda sins; hann gaf þeim pell[5] til klæda ok sina skikeiu huorum þeirra. þa mælti Flouent: "Nu skulo þit fara ok seggia kongi, ath ek munn koma af stundu." þeir fundu kong; ok fretti hann, huar Flouent væri, "eda[6] huer hefir yckr suo fagurliga buit?" — "Herra!" segia þeir, "Flouent kemr; ok hann valdi okkr agætar giafir." þa mæltu borgar menn: "Herra! eigi hefir þuilikr madr her komit; ok hann sannar sik jafnann af agætu kyni."

Hermet hinn audgi var listugr madr; hann kalladi Flouent til sin ok mælti: "Vinr!" segir hann, "kongr hefir sent eptir þer; ok er nu med honum badi fiolmennt ok godmennt, ok allir vel bunir; ok munn sa skiott gabbadr, er þar kemr illa klædr. Enn mer munn illa eira, ef hætt verdr ath þer. Nu skaltþu fara med mer j lopt mitt." Enn er Hermet kom þar, tok hann klæde af Flouent; ok voru þau farinn

[1] *Så(?) otydligt B* [2] *B tyckes hafva* s^s [3] *Öfverskrift:* Vid[r]tal . . . . *B*
[4] *På denna och nästa sida äro de inom* [ ] *satta bokstäfverna utplånade i B och supplerade efter β* [5] *B har snarare* fell [6] e^s *B*

af vopna gangi. Þa tok hann kyrtil af gudvef; enn þar var vm halsinn hlad læfdar breitt med vndarligum hagleik giort ok sett gimsteinum. Þar var fyrstr[1] hinn biarti kristallus ok smaragdus, berillus[1] ok jaspis; þessir voru [vm] halsinn til þess, er spenzlin[1] toku vid. Enn ofann fra voru þessir: smaragdus, calcedonius, crisolitus; [þeir voru ofan ath belti. Enn] vm ermar voru þessir: topazius, crisop....[2], jacinctus, ametistus. Nu er Flouent [buinn] ath kyrtli. Enn þa[3] lagdi Hermet yfir hann skikciu; þann motul hafdi hann keypt ath þiof, þeim er stolit hafdi fra Salatres hofud kongi, firir .M. marka gullz. Enn skinn þau, er vndir voru, vissi eingi, huadan af voru; enn ǫll voru þau gullsaumuth; enn þau voru asyndar sem [gu]ll, [enn at]ak[s][4] sem skinn; enn þau voru ælíz raud [eda brun]. Enn aa mottuls bond[unum var allzkyns hagleikr, bæ]di dyr ok fuglar. Sidan fek hann honum mul [einn] ath rida; [enn bunadr mulsins var] eigi verri enn .x. merkr gullz. Ok þa ste [Flouent aa bak honum; ok for med honum Hermet husbondi ok .c. manna.]

Sidann gekc Flouent inn j hollina ok kuaddi kong þessum ordum: "Maumet, [sa er firir ǫllu rædr,] blezi þik ok gæti þin ok allz þins varnadar!" Þa var tekin stol einn af filsbei[ni gior] med myklum hagleik, ok setr firir kong, ok breitt yfir ofann silki. Nu s[etz] Flouent firir kong [ok Hermet] husbondi áá adra hǫnd honum, enn Otun ok Jofreyr firir fætr honum. Þa mæltu Frankis menn: "Þersi er [fridr] madr ok hardligr; suo þikkir mer kongr vor hia honum, sem hann se borgar madr."

Þa kom jnn dottir kongs, ok l[eiddu] hana .ij. jarlar. Hon var biort ok golig. Hon settiz j hasæti hia fedr sinum, ok g[etr skiott] at lita Flouent. Ok þa skiptiz asiona hennar ok vard suo bleik sem nar. Þa mæltiz hon vid [ein] samann: "Maumet hinn godi! sæl væri sa kuenmadr, er þuilikann mann ætti." Þa mælti kongr vid dottur sina: "Huar er biartleikr þinn nu? eda hui ert þu þuilik?" — "Fadir minn!" segir hon, "ek kenni ridu sottar." Ok þa vard hon þegar til sængr ath ganga.

Nu er romr mikil j lidi Frakca kongs, ok lofa allir Flouent ok hans attgiorfi. Þa krafdi kongr hliods ok mælti sidann: "Nu skulu fram koma sæmdir þær, Flouent! er ek het þer: ek giori þik merkis mann minn, ok þar med gef ek þer .M.[1] riddara, þeirra er þu kys af lidi mino; þar skal fylgia borg Korbuille, er Saxar sitia j, ok ǫll þau riki, er þar til liggia, ok þau er liggia firir vtann áá þa, er Frandenis heitir." || Ok sidann lett hann fylgia fingur gull sitt giofinni;

[1] *Otydligt B* [2] *Slutbokstäfverna utplånade i B* (C'sop^v s^9 *β*) [3] þo *(?) B* [4] *I st. f.* ataks *har β* ekki

enn þar var j steinn sa, er frasagnar er verdr: þott madr væri jfiolmenni stadr, ok hefdi hann þann steinn j munni, þa mundi eingi sia hann, nema hann vildi.

Flouent stod þa upp ok þakkadi kongi med fögrum ordum þa sæmd, er hann hafdi honum veitt. Sidann hlupu upp vngir riddarar, huer ath odrum, ok buduz til fylgdar vid Flouent, ok voru þa skradir eptir, ok fvnduz þa .xvi. hundrut. Þa mælti kongr: "Huer hefir sied dreingiligra foruneyti enn þetta? Enn nu vil ek onguan af fella."

Enn þann dag veitti kongr hird sinni med hinu mesta kappi. Flouent tok þa orlof af kongi ok gek sidann heim med Hermet husbonda. Þa mælti Flouent: "Ek vil, ath þu kaupir vopnn ok klædi at gefa minum mönnum." Enn Hermet giordi, sem hann baud. Enn um morguninn hafdi Flouent þa alla jbodi sinu ok gaf þeim þa vopn ok klædi ok bio sitt lid sem dreingiligaz. Sidan mælti hann vid sina menn: "Þer viteth, at Saxar sitia yfir eignum þeim, er oss ero gefnar; ok er þat[1] meiri von, ath þeir[2] ætli oss litith af, nema vær legim oss sialfa j æ byrgd. Nu viti þer allir, er mer vileth fylgia: verith herklæddir æmorginn allir þann tima, er lysir til prima mals!" Enn allir kuoduz giarna vilia honum fylgia.

Kap. XI.[3]

EN vm morguninn voru bunir[1] .xvi.c. riddara or Paris borg. Ok ridr nu Flouent med lidi sinu ok stefnir til Korbuillam; ok er þes meiri vonn, ath hann ottiz, adr hann kemr aptr. Enn sa drottin, er leysti .iij. sveina (af) brennanda ofni ok frelsti Susannam af hendi .ij. lygi presta ok Daniel spamann af grof leona, hann gætti Flouentz j þessi för, ath hann verdi eigi drepinn ne höndum tekinn!

Kordubann, son hofud kongs, stod upp snemma ok taladi til riddara: "Herklædiz!" segir hann, "ok fylgit mer!" Enn æ þeirri stundu voru herklæddar .x. þusundir riddara, ok ridu vtt af Korbuilla. Ok er þeir hofdu ridit miok leingi, þa sa þeir lid fara jmoti ser. Þa mælti kongs son: "Her fer lid Frankis manna; ok ridum eigi leingra! Nu skulo rida aptr .iij. hinir huotuzstu riddarar ok segia fedr minum. Enn vær skulum veita her vid nam ok fylkia lidi voru." Nu giordu þeir svo.

Flouent ok hans menn verda nu ok varer vid herin. Hann mælti þa: "Nu skulum vær gefaz vel j jnni fyrstu orrosto[4]. Fylgiz vel ok farit eigi dreipt[5]! ok ridum ath þeim fast!" Þui næst tokz þar mikil orrosta[5] ok mikil atreid

---

[1] *Så B* [2] þ̄r *är ändradt från* þ^s^r *B* [3] *Öfverskrift*: Flouent vann yfir kongs son j burtreid *B* [4] o̅r̅o̅ *B* [5] *Så (=* dreift*) B* [5] o̅r̅a̅ *B*

ok grimlig; ok var brat mikit mann fall. Flouent hio þa til eins hǫfdingia j hialm hans ok klauf hann allt til beltis. Otun ok Jofreyr drapu ok .ij. hofdingia. Frankis menn gafuz ok einkar vel ok drapu j fyrstu hrid .ccc. af Sǫxum.

Korduban kongs son sa fall sinna manna; hann satt a godum hesti; hann rendi fram af mikilli reidi; hann lagdi til eins Frankis mannz ok j gegnum hann ok fleygdi[1] honum daudum æ jord. Enn sa atti brodur, ok hio (hann) til kongs sonar; enn hlifar hans voru oruggar, ath hann sakadi ekki. Kongs son skaut þa ath honum spiotinu, ok flo þat j gegnum hann, ok fell hann daudr. Kongs son || æpti þa hat ok mælti: "Hefnum vorra manna!" þa matti sia Saxa duga einkar vel; ok feldu þeir a litilli stundu .xxx. Frankis manna.

Flouent ser nu fall sinna manna. Hann rendi þa fram j midia fylking Saxa ok hio til begia handa. Ok þat mundi sa segia, er þa sæi Flouent, ath hann uæri verdr mala sins. J þeirri hrid feldu Frankis menn .c. af Sǫxum. Nu ridr fram kongs son ok haugr til eins Frankis mannz ok klauf hann j tuav ok mælti: "Bleydiz eigi!" segir hann. "Maumet verdi þeim reidr!" þa feldi kongs son .x. ʀiddara. þa kaullvdu Frankis menn æ Flouent, ath hann dygdi þeim. Flouent heyrdi nv, ath menn hans ottuduz kongs son; rendi nu þangat ok bioz þegar at hǫggua til hans. Kongs son þekti hann full giorla. Enn kongs son hafdi skiolld þann, er gior var af hudum vtann, enn jnnan var hann limdr med fils beinn; ok var hann hardari enn marmari. Hann hellt skildinum fra ser, sem hann matti mest ok leingst, ok skautt vndir sverd Flouentz. Enn sverd hans var suo gott, at þat brast eigi ne biladi; helldr klauf hann skioldinn, ok fylgdi stukann allt fra axlar bladi; enn eigi tok holdit, er verr var. þa mælti kongs son: "Fiandi er þetta, enn eigi madr; ok ef ek bid annars hoggs, tyni ek lifi minu." Slo þa æ hann mikilli hræzlu, ok sneri vndann hestinum sem skiotaz. Flydu þa ok allir Saxar, sem mest mattu þeir.

Kap. XII.[2]

NV er ath segia fra hofud kongi. Sendi menn sonar hans koma firir hann ok sogdu honum sitt eyrendi. Kongr gek þa vpp j vigskord ok sa til bardagans. Hann sa menn sina heim fara herviligha. Hann kendi þar son sinn ok sáá, ath madr elti hann ok hafdi miok suo tekit hann. Kongr skundadi fauʀ sinni ofann ok lett blasa herblastr

---

[1] *g är ändradt från ett* d *B* [2] *Öfverskrift:* Otun hertekin af [Sǫxum]. Capitulum *B*

ok bad riddara sina herklædaz; enn hann sialfr gadi eigi ath herklædaz, ok hliop þegar aa hest sinn ok .x. riddarar med honum. Enn herrin herklæddiz eptir.

Flouent sotti nu eptir kongs syni ok lett þa Magrimonn kenna spora, ok dro þa saman fast med þeim. Kongs son leitt þa aa bak ser ok sáá Flouent ok ottadiz þa jmeira lagi. Þa fell hestr kongs sonar jtal gröf, er gior var til dyra leyniliga. Þa greip Flouent j nefbiorg hialmssins ok reiddi suerd sitt ok syndi honum bana sinn. Þa mælti kongs son: "Firir Maumez sakir gef mer grid! Enn ek skal gefa þer uog mina af molnu gulli;" ok gaf sik vpp ok sverd sitt. Otun ok Jofreyr toku þa vid kongs syni; ok snero þa heim leidis.

Enn jþui kom rennandi höfud kongr ok æpti harri röddo: "Huert skulo þer med hann fara? Ek skal leysa hann, enn þer skulot allir dauda þola." Þa reidiz Flouent vid ord kongs ok sneri aptr hesti sinum ok rendi ath honum, ok huor ath ödrum, ok huor hio til annars. Flouent hio til kongs med þeim hætti, ath hann klauf skiolld hans ok særdi hann miklu sari áá ar[m]legg hans ok skautt honum suo ofann med skildi sinu. Enn j þui hliopp hestr Flouentz j gröf eina diupa. Hliop Flouent þa af baki honum ok hafdi j annarri hendi sverd sitt Joviso, enn j annari skiolldin.

Hestr Flouentz hliop vpp or graufinni ok beid hans eigi || ok sneri þa aptr til borgar hlids þerss, er honum var vtt ridit vm morguninn. Enn er læst var hlidit, lett hann suo hatt, ath naligha heyrdi vm alla borgina. Florent kongr var geinginn[1] vpp j viggskord ok med honum .xv. þusundir[2] riddara. Kendi kongr hestinn ok mælti: "Jlla hefir nu til tekiz: þar fer hestr Flouentz, ok er hans lauardr annat huort drepinn eda handtekinn. Mikill harmr, er ek skylda eigi vita brott ferd hans! ok munda ek hafa feingit honum .xv. þusundir riddara." Ok þa mælti hann til sinna manna: "Færi mer hestin!" Ok er þat var giort, þa þerdi kongr af honum sveita med skikciu sinni ok mælti: "Mikil harmr er eptir þuilikann dreing; eingi mun slikr nyliga fædz hafa; ok hann hefdi eytt ofmetnadi Saxa." Þar matti þa heyra hormuligan grat margra manna; enn þo bar sik hardaz Hermet husbondi ok Angsæis, frændi Flouentz. Nu vard kongs dottir[3] vör vid tidindinn. Hon reif þa af ser klædi sinn ok ryskti sik ok veinadi ok va kalladi ok mælti þessum ordum: "Hoi mer! ei! vesol em ek; nu er sa madr daudr, er ek vnna meira enn lifi minu." Ok sidann lagdiz hon nidr ok æpti, sem hon matti.

---

[1] ggıt *B* [2] þuſ˜ *B* [3] dotˢ./ *B*

Latum hana nu gælaz, ef hon vil, enn rædum nu vm vandrædi Flouentz ok hans lags manna.

Menn Saxa kongs skundudu sem 5 mest ath koma hesti vndir hann; ok er hann var áá bak kominn, mælti hann: "Taki þer meinnvætti þessa! Ek skal hefna minn áá honum; ok latit hann hanga sem þiof ok hugga[1] suo 10 menn hans!" Kongs menn svara: "Þat skyldi sem fyrst verda." Þa rida þeir ath Flouent. Enn hann var þa ꜳ fæti stadr a bergi einu litlu ok hlifdi ser med skildi sinum ok vardiz betr 15 firir heidingium enn villigolltr firir smarǫkkum. Hann særdi þa margann mann til bana; enn þeir gatu eigi sottann hann. Þa stigu .iiij. heidingiar af hestum sinum ok treystu afli sinu, 20 ath þeir skulo handtaka Flouent ok binda; enn þeir feinngu þau vandrædi af honum, at fara penninga var vert lif þeirra. Otun ok Jofreyr kǫmu þa ath duga Flouent, ok vrdu þa ath lata 25 lausan kongs son. Ok ste Jofreyr af hesti sinum a bergit ok mælti: "Herra Flouent!" segir hann, "stig vpp ꜳ hest þenna! Þer gafut mer; enn nu niot þu hans!" Þa hliop Flouent ꜳ hest sinn 30 ok reid at einum myklum hofdingia ok hio til hans, suo ath fiaʀri kom nidr hofud. Þa tok hann hestin vel buinn ok færdi Jofrey. Ok er hann var áá bak kominn, þa var Otun illa stadr. Þui ath þa komo ridandi or borginni .xx. 35 þusundir Saxa ath hialpa kongi sinum; enn fyrstir ridu af þeim .ij. hofdingiar, Gamelfinn, frændi Korsablins, ok Tenebet. Þeir hiǫggu[2] badir senn til Otuns, annar j skiolldinn, enn annar 40 j hialminn; ok var furdu laust, þott hann felli ofan firir þeim. Hann hliopp vpp fimligha ok skautt skildi firir [si]k, ok matti eigi betr veriaz .jj. mǫnnum. Þa komu ꜳ hendr honum .l. ʀiddara, ok var hann þa hǫndum tekinn, ok hofdu hann j fylking sina. 45 Enn er Flouent sa, huersu þeir biuggu vid hann, þa rendi hann þangat ꜳ kafliga ok hio vndarliga; þvi ath hann hio j einu hoggi .xv. ʀiddara. Enn þeir hofdu suo þykt fyllgt[3] firir, ath 50 hann vard þa aptr ath snua; ok fylgdi honum Jofreyr, en Otun dualdiz eptir. Frankis menn hǫfdu illa . . . . . .[4] Flouent; þui ath þeir || hofdu margir **80** dualiz eptir jdal þeim, er þeir hofdu 55 bariz j fyrstu vid kongs son, ok ræntu valinn miklu fe.

Flouent reid nu til sinna manna ok var eigi hrædr, þo ath hann flydi; þui ath hann reid opt aptr ꜳ hendr 60 Sǫxum ok felldi margann ʀiddara af þeim. Gamelfinn reid þa fram af lidi Saxa ok æpti áá Flouent ok mælti: "Þu mala madr! bid minn, ef þu þorir! Þu skalt taka hefnd áá sialfum 65 þer þeirra meizla, er þu giordir Korsa-

[1] hug^(co) *B* [2] ı *öfver raden B* [3] *Så* (= fylkt) *B* [4] *De otydliga bokst. synas vara:* or v[1] *B*

blinn kongi, frænda minum." þa rendi hann fram ovarliga suo langt, ath hann matti eigi aptr náá. þa leitt Flouent aa bak ser ok þekti hann ok sa, at lidinn mundo þeirra vid skipti, adr meginn lidit kæmi eptir. Hann sneri þa aptr hesti sinum ok hafdi suerd sitt j hendi, enn skiolld sinn firir ser; ok riduz jmoti; ok lagdi Gamelfinn spioti til Flouentz, ok gekc j svndr spiottskaptit. þa hio hann þegar til Flouentz; enn hann bar af ser hǫggit. þa hio Flouent til hans, ok tok af hofudit af herdunum. þa namu allir Saxar stadar ok vildu eigi leingr fylgia honum. Enn Flouent reid þa heim j jllu skapi firir sakir Otuns, felaga sins, er hertekin var.

Kap. XIII.[1]

NV er ath seggia fra Frankis mǫnnum j Paris. þeir harma Flouent. þa mælti Florent kongr vid sina menn: "Vardveiti þerr borgar hlid, ath eigi komi Saxar a ovart oss!" þeir geingo þa vpp j vigskǫrd ath siaz vm, ok sa þa lid Frankis manna, ok segia kongi. Enn er Flouent reid j borgina med lidi sinu, þa vrdu allir menn honum storligha fegnir. Ok þegar kongr spyr heimkomu hans, sendi hann eptir honum. Flouent reid þa til hallar dura, enn kongr gekk þegar vtt jmoti honum ok fagnadi honum. Angsæis tok þa vid herklædum Flouentz; þui ath hann var miok modr. Kongr vildi þa kyssa hann; enn Flouent mælti þa: "Herra! komi þer eigi nær mer! Ek hefi svarit eid, ath ek skal ǫnguann mann kyssa fyʀ, enn ek hefi rekit harma minna aþeim, er tekit hafa Otun, felaga minn. Hann fylgdi mer or fostur landi, ok firir lett fǫdur ok modur ok fostur jord firir minar sakir. Ok nu verd ek alldri gladr fyr, enn ek hefni hans." Kongr segir: "Ver eigi o gladr þar firir! Ek skal fyʀri hlada .xx. vagna af gulli j lausn han(s), enn hann se þar pindr. Enn þu hefir verit med oss vm hrid ok vitiath eigi goda vorra; ok ottumz ek, at Maumet se þer reidr. Gǫngum nu til goda hussins[2], ok gefum þeim .x. merkr gullz!" Flouent svarar: "Eptir þui, sem þer vilith, herra!"

Nu kom kongr ok Flouent j hofit ok mikil fioldi manna med þeim. Enn er Flouent leitt skurdgodit ok heidingia vm bergis sik, þordi hann eigi at signa sik med marki hins helga kros. Hofit var allt buit innan med gullskotnum pellum ok guduefium, ok liomadi allt, er solinn skeinn aa glergluggana. Kongr tok þa .x. merkr gullz, ok lagdi Flouent[3] firir Maumet med illum vilia; þui ath hann vard ath leyna trv sinni. Sidann lagdiz hann nidr a golfit; ok

[1] *Öfverskrift:* Brennr blothus heidingia *B* [2] h⁹ffinf *B* [3] *Öfver raden, två gånger skrifvet B*

hugdi kongr þat, ath hann heti aa Maumet; enn hann hett aa sannan gud af godu hiarta ok badz firir a þessa lund: "Gud, skapari allrar skepnu, miskunn syndugra, dyrd ok lof retvisra, hialp meinn lausra! þu komt ǫllu mann kyni til lausnar[1], ok kaust þer til herbergis hin hreinnazsta kuidd sancte Marie meyiar, ok fæddizst j Bethléém, ok þott- V syndir allz mann kyns || j Jordann, ok fastadir .xl. daga, ok reistir af dauda Lazarum, er .iiij. daga hafdi j grof legitt; þu þoldir pisl ok dauda ok reist vpp aa þridia degi, stet vpp til himna, ok gaft helgan anda postolum[2] þinum. Nu, drotten minn! suo sem ek trvi þetta sat vera, frels þv mik fra pislum ok vandrædum, ath eigi firir fari mer sią hinn illi afspringr Gydinga! Helldr lat þu mik firir miskunn þina fáá ath nidra villu heidingia, ok ek mætta þat[3] lifa ath vera vpphallz madr þinna boddorda, jnafni fodur ok sonar ok anda heilags!" Ok er Flouent lauk bænn sinni, gek hann vtt or hofinu. þa vard landskialpti mikil ok reidar þrumur storar, ok flo elding af himni suo mikil, ath blot husit bran allt þegar, ok vard ǫngum hlut biargat. Enn heidingiar vrdo hræddir ok hlupu fra j brott. Enn kongr lett þa kalla visenda menn til sin ok spyr, huat koma mundi eptir slikar bendingar. Enn þeir segia, ath kongr mundi verda sa, er nidra mundi ollum laugum heidingia; enn eigi vissu þeir, huat sa skyldi heita. Flouent gek þa, er blothusitt bran, heim til Hermet husbonda. Ok latum nu Flouent taka huild, enn tǫlum nu vm vandrædi Otuns.

Kap. XIV.[4]

SAlatres hofud kongr var kominn j Korbuillam ok lett senda eptir læknum at binda sar sin. Ok þa var Otun leidr jnn firir hann, ok leiddu hann .x. heidingiar. Kongr mælti: "Huersu skyldr ertþu Flouent?" — "Herra!" segir hann, "madr hans er ek, enn eigi frændi. Enn nu bidr ek ydr a konglígha tignn, ath þer leggit aa mik lausn ok gefit mer grid." — "Nei," sagdi kongr, "huorki skal koma firir þik gull ne silfr." — "Herra!" segir Otun, "ek em nu áá ydru valdi; enn ydr munn dyrkeypt verda ath drepa mik; þui ath þar firir munn Flouent lata ydr tyna mǫrgum agætum hofdingium." þa mælti Korduban kongs son: "þat mæli ek vm, ath fyr sokkuiz nidr allt riki fodur mins, enn hann gefi þer grid! heldr skal hann heingia þik a galga sem hinn versta þiof." þa mælti Otun: "þu fekt eitt hǫgg aa skiolld þinn, ok vart þu svo hrædr, ath þu rant sem geitt fra lidi sinu. Enn þa for þer, sem maklikt var, ath þu vart

[1] u är *otydligt B* [2] plm *B* [3] *Så B* [4] *Öfverskrift:* Fra Otun, er hann drap Bellirum ok Ka(ssum) *B*

hǫndum tekinn, ok baudt þu meira gull firir lif þitt, enn allir kongar hǫfdu allt æ Saxlandi." Enn kongs son vard reidr vid ord hans ok hliop vpp ok slo hann mikit hǫg ok fekxti j har hans. Otun var vel hugadr ok ottadiz ekki, þot hann væri illa stadr. Hann vildi helldr deyia, enn hefna sinn eigi, ok reiddi þa hnefa sinn af ǫllu afli ok setti vndir eyra kongs syni, suo ath hann fell þegar æ kne firir fodur sinn, ok mælti þessum ordum: "þat veit ek, huglaus snytta! ath illa mundi þer launat vera, ef Flouent væri hia." Enn þa hliop kongs son vpp ok þreif einn staf ok bardi bædi hofud Otuns[1] ok andlit, suo ath flaut vm blod; enn honum var þa haldit firir. Hofud kongr mælti vid þa, er gættu myrkuastofunnar — enn hann het Marun, ok .ij. synir hans Bellirus hinn otryggi ok **81** Kassus || hinn suikli —: "Vardveitit þenna mann til morgins! þa skal ek lata pina hann." þa toku þeir streing ok brugdu vm hann midiann ok leiddu hann suo til myrkuastofu sem þiof. Otun vissi nu bana sinn ok vildi giarna hefna sinn; hrat þa Belliro j myrkuastofuna, ok kom hofud hans æ stein, ok sprak haussinn, enn halsinn brotnadi, ok hafdi hann þegar bana. Enn þa tok hann badum (hǫndum) j har Kasso ok rak hofud hans æ steinn ok gek af honum daudum. Marunn hinn illi rann þa aptr j hollina æpandi ok mælti: "Dugi þer mer! Fiandi þersi hefir drepit sonu mina bada." þa hlupu vtt .xx. heidingiar; ok hefdi hann haft sverd sitt, þa mundo þeir dyrt kaupa lif hans. þeir[2] drogo Bellirum j braut or myrkuastofunni, enn letu Otun þangat. Ok ef eigi bergr gud honum nu, eilifur fadir, þa hefir hann nu harda fǫr. Latum nu Otun vera j vandrædum sinum þar til, er gud leysir hann.

Kap. XV.[3]

MArsibil hinn væna gek ath hitta fodur sinn ok mælti: "Eigi mæ ek glaud vera, er ek se þik saran. Ok þann skyldi j eldi brenna, er þer hefir slikt veitt." Enn er hon hafdi þetta mælt, þa laust jbriost henni astar hita suo miklum til Flouentz, ath hon vard þegar lit laus af ok tok ath anduarpa af hinum jnzstum hiarta rotum. þa hugdi kongr ath dottur sinni ok mælti: "Ver eigi oglǫd, dottir! þui ath mer batnar nu, ok hafa læknar bundit sar mitt. Enn vær tokum frænda Flouentz; ok æ honum skal ek fyrst hefna harma minna." Hon mæltiz vid einn samann: "Eigi skaltþu drepa hann ne þinir menn; heldr skal ek leysa hann. Hann mæ mik giora kæra Flouent ok færa ast okkra samann."

[1] otᴬ *B* [2] þᵇ *B* [3] *Öfverskrift:* Marsibil hialpar Otun *B*

Enn kongs dottir gaf þa fodur sinum godann[1] dag ok gekc at skemmu sinni ok kalladi fostrv sina, er henni hafdi kent margann frodleik ok hon 5 trvdi vel, ok mælti: "Fostra minn!" segir hon, "huersu villt þu duga mer? ek vil hafa ast Flouentz; eingi madr er sia a lifi, er ek vnna jafnmikit sem honum." Fostra hennar svarar: "þat 10 veit ek, at þu mælir mikla folsku, er þu uilt þann elska, er þu ættir ath hata. Hann hefir drepit margan ʀidd-ara firir fodur þinum. Fylg heldr minu radi! her er mikil hofdingi Alm- 15 azur, hann ann þer mikit ok hefir mikit riki. Enn þessi madr er allz-vesal; hann hefir eigi penninga ok lifir vid þat eina, er adrir gefa honum." Kongs dottir mælti: "Ekki munn stoda 20 ath avita mik. Betri er frgd[2] hans ok rad ok attgiorfui enn einskis mannz j veroldu, nema fodur mins. Enn ek skal gefa honum gnott gullz ok gersima. Enn Almazur er huorki godr 25 kosti ne huatr." Fostra hennar segir: "Ær ert þu, huat þu mæler: þu mundir elska þann, er þu ættir ath myrda. Enn Almazur er agætr ok mikils hattar, ok skortir eigi aud ne riki; ok eigi 30 muntþu fa betra mann." Kongs dottir mælti þa: "þat veitt hin mattugi Maumet, ath ek vil helldr brenna kuik j eldi enn koma j sæng Almazurs. Ok giafir hans draga hann fram vid þik, enn eigi kostir." Ok þa fekk kongs 35 dottur suo mikils, at hon grett ok reif af ser || klædi sinn. þa mælti fostra V hennar: "Eigi skal þetta heldr giora j moti vilia þinum enn annat. Vid skulum koma bandingia or myrkuastof- 40 unni; ok skal hann færa samann astir ykkrar." Kongs dottir segir: "þetta rad likar mer."

Enn er kuelda tok, foru þær[3] til myrkuastofunnar. Enn henni var suo 45 hattat, at þat var einn turn, enn opit ofan, enn dyr af strætinu. þær[3] toko þa stiga, ok .ij. meyiar med þeim ok tueir trvnadar menn kongs dottur; ok sidann drogo þau] Otun vpp or 50 myrkuastofunni; ok for hann þa jlopt til kongs dottur. þa mælti hon: "Nu vil ek giora kaup vid þik: ek skal gefa þer lif, enn þu skalt sveria mer eid ath koma samann ast okkarri Flou- 55 entz." Otvn svarar: "þat skal ek giarna giora, frv! ath gefa þar til trv mina, ath hann skal eiga ydr ok öngua frv adra; þui ath þu ert listugri ok fegri enn nokkur önnur." þa tok mær- 60 inn a gæt klædi ok færdi Otvn; ok er hann var klædr, gafu þær honum ath snæda ok hinn bazsta dryk med. Sidann lett kongs dottir fa honum öll ʀiddara vöpn, ok klæddu þær hann þa 65 fagurliga. þa mælti kongs dottir: "Otvn felagi! kios þu þer vnnösto af meyium minum! þui ath þu ert kurt-

[1] gadann (*det första* a *utplånadt*) B [2] g *är ändradt från ett* d B [3] þr B

eis dreingr." Otvn hugdi þa ath mey-
iunum vandligha. "Ja, frv!" segir
hann[1], "þessar .ij. kys ek okkr Jofrey,
felaga minum." — "Þat er ok vel,"
5 sagdi kongs dottir; "þui ath þær badar
ero konga dætr. Enn nu segi þid, ef
þith vilit jata þeim!" Þær svara:
"Giarna, vndir ydra forsia, frv!" Otvn
mælti: "Ek skal eiga Fausetam, enn
10 Jofreyr Florentem[2]; hann er kurteis
madr ok kann stortt ath hôggua; ok
vid skulum giora margann heidingia
hugsiukann firir ydra ast." Marsibil
kongs dottir sendi þa Flouent fingur
15 gull sit ok merki allt gullsaumat. Ok
nu er Otvn buinn, ok er setr vndir
hann agætr hestr, ok tekr nu orlof af
kongs dottur; ok fylgia þær honum vtt
vm borgar hlid; ok þakkar hann þeim
20 med fogrum ordum sinn velgiorning.
Nu ridr Otvn leid sina; ok er þat[3]
mest vôn, ath hann verdi eigi tekinn
fyr enn j Paris borg.

Kap. XVI.[4]

25 OTunn er nu kominn til Paris borg-
ar; ok er þegar hlidit latith upp firir
honum; ok ridr hann nu til herbergia
Hermez ok kom þar j hangaldr. Hann
krafdi hliodliga dura; enn Flouent lá
30 vakandi firir hans sakir, ok bad upp
lata herbergit. Enn (er) Flouent þekti
Otun, þa hliop hann á hals honum
ok mælti: "Otvn felagi! segg mer, huer
þik hefir frelstann! Þeim skal ek
bazstr, er þer hefir mest lid veitt." 35
Otvn mælti: "Herra Flouent! efn þu
þessi ord þinn!" ok sidann segir hann
honum allann til gang þar komu sinn-
ar ok syndi honum giafir þær, er kongs
dottir hafdi sent honum, gull ok merki. 40
"Ok er j gullinu sa steinn, er þu þarft
eigi at ottaz galldra ne eitur dryk ne
suik rad, ef þu hefir þenna steinn á
þer." Flouent svarar: "Eigi þarftþu,
Otun! þat at ottaz. Fra[5] þui, er hon 45
gaf þer lif firir minar sakir, þa skylda
ek henni alldri bregdaz, þot hon væri
eigi suo agæt frv sem þessi." Hann
segir ok Jofrey, ath hann hafdi jatat
honum eina kongs dottur. Ok þui 50
næst foru þeir at sofa.

Þa var kominn Maius, hinn fyrsti
manódr svmars; þa leingaz dagar, ok
batnar vedratta, græniz jord, ok laufg-
astz grôs ok skogar. Flouent var vpp 55
risin snemma || ok for ath finna kong 82
ok kuaddi hann med þessum ordum:
"Sa, er ollum he(i)mi rædr, gæti þinn,
kongr! ok gefi þer styrk ok stadfestu
til allra þarfsælligra hluta!" Kongr 60
mælti: "Sa hinn sami gefi þer gott!
Enn ek vil nu gipta þer dottur mina
ok giora þik jarll; enn þa att þu allt
rikit eptir minn dag." — "Þat er mer
of hatt, herra!" segir Flouent; "ek em 65

[1] här *B* [2] -tō *B* [3] *Så B* [4] *Öfverskrift:* Flouent drepr Falsard kong *B* [5] *Så* (f^(o)) *B*

barn ath alldri; enn dottur þinni somir haleit giaford." Þa mælti kongs dottir: "Þu ert fridr ok hinn huatazsti; ok beidi ek mer eigi betra manz, ef fadir minn vil 5 suo." Enn ef þa hefdi giort verit eptir hennar vilia, þa hefdi hon gefinn verit Flouent. Enn Flouent sneri þa rædu sinni ok mælti: "Herra!" segir hann, "miok em ek reidr þeim mönnum, er 10 spilt hafa Fracklandi ok eytt riki þino. Setium nu rad til at hefna þeim! Ridi nu þusund manna til Korbuillam[1] aa niosn ok teygi þa vtt or borginni med storyrdum; enn meginn lid vort fari 15 sidar. Enn þeir munu lata teyggiaz eptir vorum mönnum; enn þeir ridi vndann til meginn lidsins." Þetta rad lofudu allir Frankis menn.

Sidann let kongr blasa ollum ludr- 20 um; ok ridu þa vtt .xx. þusundir ʀiddara af Paris. Enn er þeir komu j kioʀ nokkur, þa sendi kongr Otvn ok Jofrey til borgarinnar ok þusund ʀiddara med þeim. Ok er þeir komo 25 firir borgina, voru Saxar vppi j vigskordum ok ottuduz ekki fa menn. Þa mælti Otun: "Segit suo Salatres hofud kongi, ath vær kollum til eigna ok odala þeirra, er þer Saxar hafit eytt 30 af Frakclandi ok med röngu tekit; gefit upp! Þui ath sa munn ydr hinn bezsti." Enn er hofud kongr heyrdi ord þeirra, þa æpti hann a menn sina ok mælti: "Takit fol þessi ok færit mer!" Enn heidingiar herklædduz þa 35 aa kafliga ok blesu jludra sina, ok hleypti huer af borginni, sem buinn var. Enn þeir Otvn ok Jofreyr ridu þa aptr med lidi sinu.

Marsibilia kongs dottir gek þa vpp 40 jhinu hæstu vigskörd j borginni at sia til bardagans. Þa mælti Fauseta: "Se, huar Otvn ridr aa hesti þeim, er ek gaf honum!" Florenta mælti: "Frv!" kuad hon, "þar ætla ek Jofrey, vnn- 45 östa minn, rida jafnn fram honum; vel soma honum sin vopnn. Enn ek ætla, kongs dottir! at vnnösti þin se sofnadr." Kongs dottir mælti: "Hæt þu!" segir hon. "Hann er eigi aa mélis verdr; 50 hann er badi fridr ok huatr ok meira lofs verdr, enn ykk(r)ir menn badir."

Tueir höfdingiar ridu langt vndann ödru lidi Saxa; þui ath þeir höfdu hesta skiotari. Þa mælti Otun vid 55 Jofrey, felaga sinn: "Se, huar vnnöstur okkrar eru komnar! Ridum aptr j moti þessum, er næst okkr rida, ok latum þær sia atgiordir okkrar!" Nu sneru þeir hestum sinum, ok bar þa 60 skiot samann fund þeirra; ok hiuggo þeir þegar til þeirra ok klufu þa bada j herdar nidr ok steyptu daudum áá jord; ok sidann ridu þeir til sinna manna. 65

Nu koma ʀidandi .xv. hundrut[2] af Söxum. Enn er Flouent sa lid þeirra, þa lett hann settia vpp merkit

---

[1] korb B [2] hund²t B

ok blasa herblastr; ok rido aullum megin at þeim, fyʀ enn þeir yrdi varer vid. Ok var þar þa skiott mikit mannfall, ok feldu þeir þann mestan hlut lids[1] þers, er þar var komit. Enn j þui heyrdo þeir mikit heropp heidingia ok ludra þyt; þa kom || rennandi Salatres hofud kongr ok Falsardr kongr ok Rudent hinn hrausti. Hann var kominn af Dannmork til lids vid hann; ok fylgdu honum .xx. þusundir ʀiddara ok .x. þusundir borgar manna; ok var ogurligr gnyr ath heyra til þeirra. Rudent hinn hrausti kalladi haʀri rǒddu ok mælti: "Huar ertþu, mala madr? rid hingat ok berz vid mik, ef þu treystiz!" Flouent svarar: "Her er sa madr, er þu spyr ath." þeir lustu þa hesta sina sporum ok riduz ath med miklu kappi, suo ath huorstueggia spiotskapt gek j sundr. þeir brugdu þa suerdum sinum; hio þa Flouent til hans med mikilli reidi ok klauf hann j herdar nidr. þa mælti Flouent: "Lofadr ser þu, gud eilifr skapari! audkend ero vopnn vor, sakir krapz þins."

Nu sa hofud kongr fall frænda sins, ok þekti hann þa Flouent af biortum vopnum ok storum hoggum. Hann rendi þa ath ok lagdi til Flouentz vndir skioldinn. Enn gud, er hlif er allra sinna manna, hann gætti Flouentz, suo ath eigi rifnadi brynia hans; hann[2] stodz ok a baki fyrst; enn kongr lagdi þo suo hart til, ath j sundr geingo giardir Flouentz, ok stauk hann þa ofan, ok vard þo eigi sar. Angsæis var nær stadr ok greip hest Flouentz ok lagdi a sodul fimliga ok leiddi til Flouentz; ok hliop hann a bak ok mælti: "Eigi munn ek nu gladr fyr, enn ek hefni min." Jofreyr var nær stadr, er kongr feldi Flouent ofann. Hann rendi þa at kongi ok hio til hans af ollu afli aptann a hialminn ok af þat, er tok, — ok þar med brynstukan firir aptann ǒlbogan, — ok j sundr sǒdullinn ok hestin, ok tok eigi likam kongs; ok fell kongr þa firir midri fylking sinni. þa komo ath .c. ʀiddara ok fengu kongi hest annan; ok bioz hann þa ath hefna sinn. Hann hafdi ludr ok bles hann þa þrysuar, ok sottu þa hans menn þangat, huer sem matti. Hofud kongr ok Korduban, son hans, fylgtu[3] þa lidi sinu.

Enn Fallsardr kongr kallar til sin .iiij. agæta hofdingia; ok soro þeir þa allir vid Maumet, at eingi þeirra skyldi fyʀi þadan rida, enn Flouent væri annath huort drepinn eda hondum tekinn.

Nu rida Saxar áá hendr Franckis mǒnnum ok veittu þeim mikla ath sokn. Ok matti þar sia margann skiolld klofna ok marga brynniu rifna ok margan ʀiddara lagt liggia. Nu ser Florent kongr fall sinna manna ok ætladi

---

[1] *I st. f.* l *tyckes skrifvaren först hafva ämnat teckna ett* þ *B* [2] hf *B* [3] *Så (=* fylktu*) B*

þa ath flyia. Ok j þui kom Flouent fram ridandi med merki kongs ok med honum tuær þusundir riddara. Þa hio Flouent[1] til eins hofdingia ok veitti 5 honum bradan bana; ok þa feldi hann .iiij. adra hôfdingia. Þa sotto Frankis menn fram einkar vel ok felldu þa betr enn .ccc. af Sôxum. Enn Flouent mætti ongum suo dramblatum riddara, 10 ath eigi felli. Enn Otun ok Jofreyr veittu honum goda fylgd. Enn þui var likaz, þar er þeir foru, sem menn væri j skogi ok hiuggi[2] ôll tre badi sma ok stor.

15 Falsardr kongr sa þa ath hefi Flouentz; reid hann þa fram ok þeir .iiij., er handsellt hofdo dauda Flouentz. Sottu þa til lids menn huorratueggio; ok er suo sagt, ath eingi muni verit 20 hafa hardari sokn. Þa reid Flouent fram ok drap .iiij. riddara. Falsardr kongr eggiadi þa lid sitt; reid hann þa fram ok drap .vi. riddara firir aug- 83um Flouentz. Þa ken||duz þeir, ok 25 riduz at ok hofdu suerd sinn j hondum bla ok blodug. Þa hio kongr til Flouentz af miklu afli j hialm, þann er heremita gaf honum; ok var hoggit mikit, ok meiddiz eigi hialmrenn; enn 30 hinn biarti brandr hans stôk j tuo hluti. Flouent skundadi þa ath hefna sinn ok hio til kongs med þui sverdi, er alldri biladi j hoggi, ok klauf bædi hofud hans ok herdar ok steypti daudum til jardar. Enn hinir, er svarit 35 hôfdu dauda hans, dignodu þa.

Kap. XVII.[3]

Þesso jafnfram sotti kongs son a fylking Florenz kongs ok feldi margann mann; ok var þa at komit 40 flotta. Þa var kallat a Flouent ok sagt, at kongr var naudugliga stadr. Flouent reid þa þangat, ok fylgdi honum lid hans. Ok þegar er Florenz kongr sa hann, þa mælti hann: "Jlla 45 fara nu vorir menn, ok fellir kongs son margann mann firir oss; ok værim vær nu a flotta komnir, ef þu værir eigi her." — "Herra!" segir Flouent, "lat eigi sia bleydi a þer! Þu ert 50 hôfdingi vor, ok at þu vel vm ath mælaz. Ridum nu jmoti Soxum, ok hefnum vorra manna!" Frankis menn glôdduz miok vid ord Flouentz ok blesu j ludra sina. 55

Flouent reid þa at Sôxum, þuilikaz til at jafna, sem soltinn falki ath taka fagra brad; ok drap hann þa .x. hofdingia, a gæta menn. Ok þa kalladi hann: "Þu, Kordubann kongs son! rid 60 hingat, ef þu þorir, ok berstz vid mik!" Enn kongsson þekti Flouent full giorla ok sa sverd hans blodukt allt, ok ottadiz hann miok ok sneri vndann hesti sinum j fylkingina. Enn Flouent rendi 65

[1] þa *B* [2] *Så B* [3] *Öfverskrift:* Flouent drap hest Salatres kongs *B*

ath honum; ok hỏfdu þeir þa suo þykt fylkt firir, at hann matti eigi na honum; enn þo drap hann þa marga, er honum voru næstir. Menn hans veittu honum ok goda fylgd, ok slitu þeir þa skiott fylking Saxa ok feldu margann mann.

Flouent reid jmidri fylking Saxa ok hio til beggia handa ok vildi giarna na hofud kongi. Salatres kongr leit þa vm sik ok sa, at Flouent for hans leitandi ok giordi honum mikinn skada, ok sa, at eingi var suo uel at ser gior, at eigi styngi skiott nidr nausum, ef hans beid. Sneri þa hofud kongr a flotta ok allt lid hans. Frankis menn raku flottann. Flouent gat ath lita, huar hỏfud kongr reid, þui ath hann var miok aud kendr af a gætligum vopna bunadi. Hann hleypti þa eptir honum ok vildi giarna na honum ok æpti á hann: "Salatres hofud kongr! her ridr einn svein piltr .xuij.[1] vetra; bid minn ok berzst vid mik, ef þu þorir!" Enn kongi var þat ekki jskapi ath bida. Saxar skundudu til borgar hlidanna; ok vard þar suo mikil þraung, at þar traduz marger vndir hrossa fotum; margir kuomuz ok naudugliga vndann. Flouent lett þa kenna hest sinn spora ok dro suo fast eptir kongi, ath hann kom lagi á hestinn, ok fell hann daudr nidr vndir honum.

Kap. XVIII.[2]

MArsibilia[3], dottir hofud kongs, var vppi jvigskỏrdum ok sa, huar Frankis menn foru ok giordo mikinn skada a Sỏxum. Þ[æ]r fleygdu storum steinum ofann a þa, ok drapu þær .vij. riddara. Otvn sa atthæfi þeirra ok mælti: "Jungfrv kongs dottir!" segir hann, "hui haldit þer eigi ord ydr[4]? Ok || ef Flouent spyr, ath þer drepit menn hans, þa mỏno þer hafa reidi hans." Hon svarar: "Alldri skal ek bregda ast minni vid hann." Kongs dottir gek þa j kastalann yfir borgar hlid ok sa sina menn heruiliga heim fara. Þa sa hon ok, huar fadir hennar var a fæti jmidium flotta, ok Flouent sotti at honum a kafligha, ok hiogguz þeir til. Hon bliknadi þa af hræzlu ok mælti: "Nu ma ek vesol kallaz, er ek se þa tuo menn beriaz, er ek hefi mesta elsku á j he(i)minum. Enn eigi munn Flouent fyr letta, enn hann hefir fodur minn drepit eda hỏndum tekit."

Nu hefir Flouent komit hỏfud kongi af hestinum firir vtan borgar hlid. Enn kongr vardi sik vel; hann veitti Flouent mikit hỏg j hans hialm, er heremita gaf honum ok mælti suo firir, ath alldri skyldi bila hoggi; hialmrinn meiddiz eigi. Sotti Flouent suo þa ath

---

[1] *Eller kanske* .xiiij. *B* [2] *Öfverskrift:* Salatres kongr handtekinn. Capitulum *B* [3] -ſib̄ *B* [4] *Så* (= yður) *B*

kongi, at kongr mæddiz, ok vardi sik þo dreinngiliga, ok vard eigi sar, enn beiddiz huildar ok mælti: "þu ert hraustr madr, ok eingi munn hittaz þinn maki at ollum frækleik. Enn þu þionar illum hofdingia; ok munn hann veita þer litla sæmd eptir þui, sem þu ert verdr. Nu giorz þu madr minn! ok skal ek gefa þer mikit riki firir ath rada ok .xxx. þusunda[1] riddara; enn ella skal ek lata drepa þik. Ek hefi sent eptir sonum minum tueimr, Guinimer ok Ysáát; þeir[2] hafa at styra o taululigum her, ok muno þeir nu skiott koma til Paris borgar ok vinna hana." Flouent svarar: "Ek hefi giordz madr Fracka kongs; ok ef ek ryf ord minn, þa geing ek aa trv mina, ok munn ek þeim bri(g)zslum seint af mer koma." þa hio kongr til Flouentz, ok bar hann af ser med skildinum. þa hio Flouent til kongs ok klauf skiold-inn ok aa auxlina ok veitti honum mikit sar. þa kastadi kongr skildinum ok hliop at Flouent ok greip hann vndir hǫnd ser, sem hann færi med barn, ok ætladi j borgina med hann. þa kalladi Flouent hari rǫddu ok mælti: "Huar ero þer, felagar minir? dugit mer huatligha!" Jofreyr heyrdi ord Flouentz ok laust hest sinn sporum ok rendi ath kongi ok lagdi a honum spioti suo hart, at j beini stod, ok hrat honum suo, at hann kom fiarri nidr. Enn Flouent hliop þa vpp ok hafdi sverd sitt j hendi ok hio þa til kongs j hialm hans ok klauf hialmminn ok eyra hans ok mikla fillu af vanga hans. þa mælti kongr: "Flouent! drep mik eigi! Ek vil gefaz upp j þitt valld ok gefa þer til lifs mer Marsibiliam[3], dottur mina, er j allri veroldu er eingi henni fridari." Enn Flouent jattadi þesso; ok tok hann þa vid suerdi kongs. Ok sidann fengo þeir honum hest ath rida, ok sneru heimleidis.

Enn Marsibilia[3] kongs dottir leitt nu, huerso Flouent lek vid fodur hennar. þa kallar hon áá hǫfdingia j borgina[4] ok mælti: "Nu fer mala madr Fracka kongs med fodur minn saran. En þer vitit, at þer eigit yduart lif ath leggia vid hans lif; ok af þui gioret suo mannligha, at þer sækit eptir honum!" Af þessu vard mikil harmr j borginni. Enn þo þordi eingi eptir at rida, ok eigi Korduban kongs son heldr enn adrir.

Frankis menn glediaz nu af sigri þeim, er þeir hǫfdu feingit. Nu sa Florens || Frakca kongr hofud kong ok mælti: "Vel hefir þu, Flouent! allzkostar dugat mer, er þu hefir þeim manni komit jmitt valld, er ek [a]tta mestann fiandskap ath gialda." Nu rida Frankis menn heimleidis, ok er mikil fagnadr j lidi þeirra, ok ma langann veg heyra glaum til þeirra.

---

[1] þus̃ B [2] þˢ B [3] m'sib B [4] b̄ B

Enn ek ætla, adr þeir nai Paris borg, ath þeir fai mikin hryggleik firir gledi, ok sa muni ottaz, er bezst er ath ser buinn j þeirra flokki.

5 Florens Fracka kongr reid þa ath Saxa kongi ok mælti: "Jllmenni!" segir hann, "myklu illu hefir þu æ leid komit, eytt Frakland ok nidrat sæmd vorri. Enn nu ert þu kominn jmitt vald; ok 10 skal ek nu fa þer þat herbergi, sem þu hefir til stundat; enn þat er su hinn diupazsta ok hinn saurgazta myrkuastofa, er j Paris er; ok þar skalt þu liggia ok suo mórg vandrædi þola, 15 sem til ero j veroldu." Saxa kongr svarar nu: "þegi, hugg laus snytta! ok overdr kongs nafn at bera! Ek hefi verit j landi þinu .xxx. manada ok vnnit borgir ok kastala, ok sa ek þik 20 aldri snildar bragd dryggia. Ok ef eigi hefdi vngmenni þetta komit, er fellt hefir firir mer þria konga ok margan annan duganda dreing ok veitt mer þriar soknir, þa skylda ek hafa 25 dregit þigg at hari or Paris borg ok fest þik vid hros hala." Nu rida þeir heimleidis; ok taka sveinar þeirra vid brynnium þeirra.

Kap. XIX.[1]

30 NV er ath segia fra sonum Salatres hofud kongs. þeir hafa seth bref[2] fodur sins, Guinimus ok Ysáát. þeir ero komnir firir Paris borg ok[3] Almazur med .xx. þusundir riddara ok otaululigann annann lyd. Guinimus ridr 35 þa at borginni ok æpti harri roddu: "Huar ert þu, mala madr, kappi Frankis manna[4]? rid higat, ef þu þorir ath beriaz vid mik!" Einn madr j borginni gioriz huatskytr[5] ath svara ok 40 mælti: "Rid fram til Korbuillam[6]! þangat er hann ridenn ok kongr ok mart annat rikis manna. Ok ef þer finniz, þa munn hann skemma lid yduar[7]." Nu hefir kongsson heyrt tiđindi[8] ok 45 æpir amenn sina ok mælti: "Skundum hedann! ok vitum, ef vær megum finna þa!" Sidann ridu þeir med myklum æ kafa.

Frankis menn ridu gladir ok brynn- 50 iu lausir ok fundu eigi fyr, enn herrinn kom jmoti þeim. Slo þa skiott jmikit manfall af Frankis mónnum, ok fellu þeir hundrudum. þa kalladi Guinimus harri roddu: "Huar ert þu, mala 55 madr? rid fram, ef þu þorir! Ek hefi ætlat enda dag lifs þins." Flouent heyrdi illyrdi hans ok laust hest sin (sporum) ok (reid) suo snart ath honum, sem elding flygi, ok lagdi til hans 60 med spioti. Enn brynnian var traust, ok hialpadi þat lifi hans; enn þo stokk hann af hestinum, suo at fiarri kom

---

[1] *Öfverskrift:* Fall Florentis kongs *B* [2] brf^s *B* [3] R^(o)r *tillägger B* [4] m^(o) *B* [5] *Så B* [6] korb̄ *B* [7] *Så* (ydu^r) *B* [8] *Eller* tıd'ındí *(d. v. s. med tillämnad, ej utförd förkortning?) B*

hann nidr. Enn j þui fleygdi at Ysáát, brodir hans, ok lagdi spioti áá Flouent, suo ath j beini stod, er hann var brynniu laus, ok fek hann mikit sáár.

En þat er at segia fra Salatres hofud kongi, at jafnskiot sem þeir mættuz, toku þeir hann til sin, ok var skotinn vm hann skialld borg; ok er hann or valdi Florenz kongs.

V Nu reid Flouent || vt or[1] ok kendi, at hann var sar ordinn; enn Otvn ok Jofreyr fylgdu honum ok allir hans menn. Flouent mælti: "Nu em ek sar ordinn, ok þo litilmanliga þers, er giordi; ok verd ek skyldr at hefna minn." Nu kemr Florent kongr ok allr herrin ok suo skialdsveinar med vopn þeirra; ok nu herklædaz aller. Ok nu er Flouent herklædr; ok er þess meiri vonn, ath hann særi einnhuernn eigi minni skeinu. Otun ok Jofreyr seinkudo þo eigi ath fylgia honum ok .xv. þusundir ʀiddara. Þa taladi Flouent firir lidi sinu: "Sa gud, er ollum heimi rædr, gefi oss styrk ath hrinda þessum ofridar flokci! Geingit nu fram huatliga! Ok bidum bot eda bana! Verium karllmanliga fodur leifd vora! Gott er at velia vm tuo kosti: lifa med sæmd eda falla med dreingskap. Enn þat er fornn ordz kuidr, at 'deyr dugga, þott j dali skridi, þa er öll ero aurlög farin'."

Nu er ludra gangr mikil j lidi Frankis manna ok mikit heropp ok þytr j vellinum af reid þeirra. Enn Saxar taka jmoti af miklum hraustleik; ok verdr þar suo mikil orrosta[2] ok mikit mannfall, at eigi fekc tölu akomit. Kongs synir ganga hraustliga fram, ok er huer til bana kiorinn, er vöpn þeirra taka til. Florens kongr gefz nu ok einkar vel; þo var Flouent audkendr af ollum þeim; enn Otun ok Jofreyr fylgdu honum ok lid hans; ok rida þeir j gegnum fylkingar Saxa. Nu er bardagin sem hardazstr, ok fellr huer vm annan.

Nu sækia kongs synir þar at, sem Florens kongr er firir; ok þegar þar rymiz nokkut, ridr fram Ysáát kongs son ok lagdi til Florens kongs spioti j skiolld hans, ok brast þa spiotskapt kongs sonar. Enn kongr lagdi j skiolld kongssonar ok j gegnum[3] skiolldinn ok brynniuna ok j lærit ok særdi hann myklu sari. Kongs son hio þa þegar til kongs ok af honum hondina ok siduna alla fra, ok steypti honum daudum til jardar.

Þa æptu[4] Saxar sigr opp, er kongr var fallinn. Enn er Frankis menn sa fall kongs sins, þa brast flotti j lidi þeirra. Enn Flouent var jþann fylkingar arm, er kongr hafdi eigi verit. Otun mælti: "Herra Flouent!" segir hann, "ovænliga fer nu: nu er kongr

---

[1] *Härefter är kanske ett ord (*bardaganum? fylkingunni?*) uteglömdt i B* [2] ōra *B*
[3] gengnū *(det förra* g *synes vara ändradt från ett* p*) B* [4] æptí *B*

vor fallinn, enn allr herr vor flyr vndann, sem maa, ok er ekki eptir nema lid vort. Enn Saxar munu vera .x. vm einn. Nu snuum til borgarinnar!" Flouent vard hrygr vid þessi tidinndi ok mælti: "Hafa skal einn huern þeirra hôfdingia firir kong vorn, eda lataz ella." Otun mælti: "Gud gæti yduar nu, herra!"

Nu blesu þeir Flouent j ludra sina ok glauddu menn sina ok ridu aa hendr Sôxum med suo hardri att reid, at allt stauk vndann firir þeim, enn kiorin var huer til dauda, er beid þeirra. Nu ridr Flouent fram allt þar til, er hann saa Almazur, er eiga vildi Marsibil. Flouent reid þa at honum suo snart, sem ellding flygi, ok hio suo hart til hans, at ser for huorth hofud eda[1] bolr, ok skaut honum daudum ofann.

Þa mælti Flouent vid menn sina: "Nu skulum værr rida vndan til Paris. Munn her koma at þui, sem mælt er, ath 'ekci maa vid margnum'. Nu skulum vær treysta, at gud gefi oss betra 85 færi. Enn vær skulum eigi || fara sem flotta menn, heldr rida med fylktu lidi." Þeir giora suo. Enn Flouent snyr jafnan aptr jmoti Soxum, er eptir ridu ok feldi af þeim margan duganda dreing. Nu nalgaz þeir borginni[2]. Þa æptu[3] kongssynir a lid sitt: "Snuum aptr," sogdu þeir, "eptir fagran sigr! ok fylgium þeim eigi oflangt!" Ok nu snua þeir aptr, ok finna fodur sinn ok segia, ath þeir vilia ekci leingr uera j Fracklandi. "Hofum vær ærin lônd ok riki ônnur." Salatres hofud kongr bad þa rada, enn kuez mundo rida til Korbuillam ok sækia dottur sina ok fe. "Enn þer[4] ridit heim firir j Saxland! Enn j ôdrum manadi mann ek koma til yduar." Nu skilduz þeir; foru kongs synir heim j Saxland, enn kongr til Korbuillam, ok lett græda sar sinn.

Kap. XX.[5]

Enn nu er at ræda vm Flouent. Hann er j Paris borg med miklum hryggleik eptir kong sinn, ok tok tal vid hina vitrvzstu menn; ok eptir .vij. nætr lætr hann krefia þings j borginni ok segir, at hann vil fara til Korbuillam ok lata þa skera or med þeim Salatres kongi. Enn allir Frankis menn sogduz giarna vilia honum fylgia. Þeir stiga þa áá hesta sina ok rida þa vtt af borginni .xx. þusundir riddara ok adrar .xx. þusundir borgar manna.

Nu koma þeir til Korbuillam j solar rod. Þessi borg var suo sterk, at hon vard alldri vnnin fyr af mônn-

[1] *Sá (.e) B* [2] bgı *B* [3] æptí *B* [4] þr *B* [5] *Öfverskrift:* Salatres kongr yfir vnnin af Flouent *B*

um; þui at mikil steinmur var vm hana ok sterkr, enn diki suo breid ok diup firir vtann[1]; ok voru þar yfir bryggiur vm daga, enn læstar j borginni vm nætr. Flouent bad þa allann herin fara j skog, er þar var skamt j fra, ok binda ser byrdar ok fylla dikin; ok suo giordo þeir. Sidan lett Flouent sla j eldi ok giora bal mikit. Enn er hitnadi vegrin, lett hann limit. Þa lett hann bera at valslǫngur; ok hrundi þa vegrin. Sidann lett hann hleypa j votnum ok kæla griotit, ok redu[2] sidann til vpp gǫngo. Enn borgar menn hofdu fæt lid at verią. Geingo þa menn hans vpp j borgina med opi ok ludra gang.

Salatres kongr veitti hart vid nam, enn vard þo ofurlidi borinn ok hǫndum tekinn, ok bad ser grida. Þa mælti Flouent: "Ef þu vil halda þat, er þu baut fyr ath gefa mer: fe ok riki ok Marsibiliam[3], dottur þina, ok sveria þess eid, ath þu komir eigi j Frackland med ofridi; firir þui at gud vil, at ek radi Fracklandi med rettri skipann." Kongr mælti: "Þui vil ek jata þer, at ek etla, at dottir minn fai alldri virduligra giaford. Enn ek fæ þer j heimann ferd hennar riki þau ǫll, er þeir .iij. kongar attu, er þu hefir fellt firir mer. Skaltþu þo ok vera mer styrks madr til þess allz, er þer samir." Flouent kuad suo vera skyldu.

Nu voru fyrst trygdir veittar, enn sidann foru festar fram. Var þa fram leid su hinn frida frv Marsibilia[3] kongs dottir, er eingi hefir þuilik onnur fæd verit at fegurd sidann pisl Kristz[4]; ok henni var þess eins vant, at hon skyldi eigi æ lifa, enn aldri deyia.

Þui næst sendir Flouent eptir biskupum ok ǫdrum kenni mǫnnum til Roma borgar. Ok er þat ætlan flestra manna, ath þa hafi hinn helgi Marcius verit pafi[5]. Hann sendi þangat agætan biskup ok marga klerka med honum. Var þa Marsibilia[3] skird ok fioldi annaʀa manna. Sidan let Flouent efna til ăgætʀar veizlu j Paris borg. Giorir hann þat þa opinbert, at aller menn || j Fracklandi skyldu efla kristinn dom ok helga trv, enn hafna blotum. Lætr hann þa ok kuedia þings ok stefnir til ǫllo folki. Jatǫdu þa aller hann til kongs ok þar med ǫllum þeim bodum, er hann vil a leggia.

Kap. XXI.[6]

Sidann uar setith at brullaupi Flouentz ok Marsibiliu[3] kongs dottur, ok var þat veit med hinu mesta kappi ok stod suo leingi, sem landz vani var til. Enn eptir veizluna for Salatres kongr

[1] *Härefter är må hända något utfallet i B* [2] e *är ändradt från ett* ı *B* [3] -ſıb *B* [4] k'z *B* [5] p̄p *B* [6] *Öfverskriften är oläslig B*

heim j ʀiki sitt med mikilli sæmd, er Floueut veitti honum.

Enn Flouent kristnadi þa allt Frackland ok lett giora margar kirkiur ok braut nidr hof aull eda let vigia til kirkna.

Nu spyr Flouent kongr þau tiddindi, ath Ammiral kongr af Spania er kominn firir Roma borg med otaululigann her heidinn[a manna], ok Konstantinus[1] keisari hafdi bariz jafnann vid hann ok farit osigr ok hafdi læst[2] sik j borginni. Enn er Flouent kongr spyr þessi tidindi, þa stefnir hann her samann j Fraklandi ok ridr sidan [til] Romam. Ok þegar hann kemr jnand herbudum heidingia, þa lætr hann kueda vid ludra sina; ok tekz þar þa ꜳ kauf orrosta[3]. Enn er keisari vard þers var, at mikil her var kominn til lidueizlu[4] ser[2], þa lætr hann luka vpp borgina, ok ridr sialfr ꜳ hendr heidingium; ok tekz þa af nyu mikit mann fall. Flouent var enn audkendr j ollum her þeim; þui at hann fann onguan hofdingia suo dramblatan, at hann leti hann eigi skiott lagt ꜳ jordu liggia; hafdi hann suerd sitt j hendi ok badar hendr blodgar vpp til axlar. Enn Otun ok Jofreyr fylgdu honum nu sem fyr af mikilli hreysti ok dreingskap. Nu vm sidir ridr Flouent jmidia fylking Ammirals kongs ok veitti konginum bradan bana med sverdi sino. Enn eptir þat brast flotti ꜳ heidingium; en þeir raku flottann ok hiuggu heidingia sem bu fe. Ok er rekinn var flottinn, sneri keisarinn aptr ok fagnadi Flouent, frænda sinum, med hinni mestu gledi ok kysti hann ok þakkadi gudi ok honum sigr þann, er hann hafdi feingit.

Sidan [du]aldiz Flouent þar vm hrid j Roma borg ok var þa vigdr vndir coronu af Marcio pafa[5] [Ann]unciacione Sancte Mario[6]. Ok at þeim hlutum ollum fyldum sneri hann heim til Fraklandz med margfölldum soma, er hann þa af keisaranum, frænda sinum. Ok er hann kemr heim, verd(r) drotning honum feginn ok allr landz lydr. Sidann geingr Otun at eiga Fausetam, ok gefr Flouent kongr honum Korbuillam ok kongs nafn. Enn Jofreyr gek at eiga Florentem[7], ok gaf (Flouent) honum Nordmandi ok kongs nafn. Nu þakca þeir honum med mikilli blidi sinar giafir ok foru nu til rikia sinna.

Nu red Flouent hofut kongr ollu Fracklandi ok vann mörg agætis verk, þau er seint er at telia. Þau Marsibilia[8] drotning attu sonu samann, ok voru þat mikler ægætis menn. Flou-

[1] *Ordets slut är otydligt i B* [2] *Otydligt B* [3] ōra *B* [4] leid- *B* [5] p̄p *B* [6] *Eller möjl.* -ie *B* [7] -tē *B* [8] -ſıb̄ *B*

ent styrdi nu riki sino [marga vetr[1]; var hann rikr ok retlatr, auʀ ok agætr. Enn vm sidir vard hann elli daudr ok fek sott til bana ok grafinn j kirkiu guds modur Marie, þa[2] er hann lett giora gudi til [dyr]dar, enn sier til salu hialpar, þeim [er] med fedr ok helgum anda lifir ok rikir um allar aldir.

[1] *Från* [*otydligt i B* [2] *Otydligt* (þeirri?) *B* [3] *Två gånger skrifvet B*

Bevers saga.

Kap. I.[1]

GVion het einn rikr jarl áá Einglandi. Hann sat þar, sem Hamtun[2] heitir; hann hafdi vndir sik lagt med sinu suerdi [mỏrg konga ʀiki[3]. A hans daugum var eingin ʀiddari betri j krist(n)-inni en hann. Hann var gamal madr; hann atti aunguann erfingia || [eptir sik] til ʀikis[4]; þat þotti hans ráádi miok illa vera; þeir toludu firir honum, ath þeir skyldi kónga[5] hann. [Guion sendi[6] þaa bref ok sendi boda til kongs af Skotlandi, ath hann gipti honum dottur sina, er kvenna er venst. Keisari[7] af þydersku landi hafdi adr bedith hennar, ok vildi kongr eigi gipta hana. Enn þo ath Guion væri gamal, þa vildi hann þo fyʀi gipta honum dottur sina sakir hreysti hans ok ʀidd-araskap(ar), enn keisaran(um) sakir rik-doms sins ok bleydi. Var nu mærin send heim til Einglandz; giordi þa Guion jarl brudlaup til hennar. Ok sem þau hafa litla stund æsamt verit, þa attu þau son. Hann var kalladr Beuers. Hann var allra barna fegurst. Hann vóx vpp j hird faudur sins, þar til er hann var ellefu[8] vetra; þa var eingi .xv.[9] vetra gamal áá Einglandi, er honum væri jafnn ath vexti ok afli ok aullum ʀiddara skap ok jþrottum.

Hans modir var vng ath aldri ok allra kvenna vęnst, sem fyʀ var skrifu-ath; enn þo ath hon væri faugur, þa var hon full af flęrd ok odygd; angradi hana þat, er hon skyldi eiga svo gamlan mann. Henni þotti illa, er hon var eigi gipt keisarranum, ok hugsar vm þat sid ok arla, hversu hon skyldi svikia sinn bonda enn keis-arin hennar verda.

---

[1] *Sagans text är trykt efter skinnb. 6, 4:to å kungl. bibl. i Stockholm (= B); den röda öfverskriften:* Her h[efr] vpp segia fra hinum kurte[isa] Bevers ok frv Josuen[e] *är svårläst, emedan en hand från 17:de århundradet däri skrifvit med svart bläck:* Bevu' Saga [2] Hamptvn *δ (= pappershds. 6, 4:to i Sthlm);* Hantun *γ (= AM. 118, 8:vo)* [3] *Från* [margar borgir og kastala *γδ* [4] og hann var tekinn til forstiora af konginum yfer allt England *tillägga γδ* [5] *Så (=* kvánga*) B; γδ:* ad hann skyldi kvongast [6] *Från* [*otydligt B* [7] greifinn *γδ* [8] .vi. *γδ* [9] .xij. *γδ*

Kap. II.[1]

NV var þat einn tima, er hon satt jsinu herbergi, þa kalladi hon til sin ein svein, þann sem henni var heimonligazstr, ok mælti til hans: "þu skalt fara sendi for mina til keisarans j þyesku land med minu brefi; ok skaltu þat trvlofa mer, ath þu skalt þat segia Enskum mónnum, ath þu farer pilagrims ferd j Kolni. þu skalt fáá keisaranum brefit, ok far sem skiotazt aptr til minn ath segia mer þitt eyrendi!" Sveinnin for ok letti ei fyr, enn hann fæn keisarann, ok færdi honum bref sinnar fru. Keisarinn þegar vpp braut ok yfir las; þat segir suo, ath hon sendi honum quediu med brennandi ast. "Ydr man kunnikt[2] vera, ath þa, er þer[3] badut min ok fadir minn vildi eigi gipta mik, þa var þat ei minn vóld, þui ath jamgiarna vilda ek ydr att hafa scm lifandi vera. Ok alla mina daga sidan hefir ek ydr elskat. Ok ef þer[3] vileth þat firir mina skyld giora [ath drepa[4] þann bansetta karl, er ek var naudigh gipt; — enn þat verdr þo med radum ath giora, þuiath eingi vinr hann yfir, ef hann veitt áá þui vonir. Ok þui bid ek, ath þer[3] komet med .c.[5] manna áá þan veidi skog, er [ligr wt jhafit j Skottlandi[6] skamt fra Hamtun, enn fyrsta dag Maij manadar. Enn ek skal lata þar koma Guion jarl einn samt; bidr ek, ath þer[3] skipit suo til, ath hann komi eigi optar jmina sæng; [ok þ]a ert þu kominn til asta vid mik, ef þu færir mer hófuth hans."

Sem keisarinn hafdi brefit lesit, þa uard hann hardla gladr ok lett gefua sendi manni eitt ess ok þar med .xx. gullpeninga[7]. Duelst hann med keisaranum halfan manod. Sidan tok hann orlof af honum ok for heim ok færdi sinni frv eitt bref, er keisarinn sendi henni, huert er segir, ath hann skyldi firir hennar skyld koma, sem hon hafdi bedith. Ok er ath þeim tima kom, for keisarinn heiman leynilegha || ok lettir **4** eigi fyʀ, enn hann kom vestr yfir haf jEingland ok jþann sama veidi skog ok áá þan sama dag, sem hon hafdi áá kuedit.

Kap. III.[8]

NV er ath tala vm Gvion jarl, ath fyrsta dag Maij manadar arla, sem þau lagu jsinni sæng, þa taladi frvinn vid jarllin ok sagdizst vera miok siuk. Jarlinn fretti, huern krankleika hon hefdi, ok bad hana segia, ef hana lysti (til) [nókkurrar fædu[9]. Hon segir: "Ef ek fengi nytt villigaltar hold, þa væntir mik, ath ek fengi skiott heilsu mina."

---

[1] *Öfverskrift:* Svik drottningar *B* [2] minnugt *γδ* [3] þr *B* [4] *Från* [þa drepid *γδ* [5] .cc. *γδ* [6] *Från* [hier er j burtu *γδ* [7] pund Enskra penninga *γδ* [8] *Öfverskrift:* Drepin Guion jarl *B* [9] *Från* [þess nockurz, er hann giæti ueitt henne *γδ*

— "Þat veit gud," segir jarlinn, "ath ek skal freista giarna, ef nòkkurn kann ek villi gault ath fáá."[1] Jarlinn stigur nu vpp áá sin hest med eitt litith sverd ok skiold; huorki hafdi hann brynniu ne hialm, ne [hans riddarar færi med honum[2].

Nu sem þeir koma j þessa[3] sòmu veidi stódu, sem fyr var nefnd, þa hliop þar vpp firir þeim keisarinn med sina menn, ok æptu áá jarl harri ròddu. "Þu, hinn gamli!" kuad hann, "kom her! Ek suer þess, ath þu skalt herr þinu lifi tyna. Son þinn Beuers skal ek lata heingia, ok konu þina skal ek pusa vtann þinn vilia ok med valdi allt þitt godz til minn taka ok allt þitt riki[4]." Gvion jarl svarar: "Þa giorir þu illa ok vrett, er þu vil hafa mitt lif firir aungua sòk; ok þess sver ek vid gud minn, ef vær værum[5] fleiri kumpanar ok hefda ek mina brynniu ok minn hialm, ath ek skyldi aldri[6] þik ottazst. Ok þes vil ek bidia hinn helga anda, ath þo ath (ek) deyi herr, ath mer muni minar syndir firir gefazst." Eptir þat hleypir jarlinn ath keisaranum ok dro vtt sitt sverd ok gaf honum suo mikit hògg, ath hann steyptizst af hestinum. En þegar hlupu ath .c.[7] manna, ok lògdu aller til hans ok hiuggu. Hann vardi sik med svo mikilli hreysti, ath áá litilli stundu drap hann sextigi ridd-ara, ok þa hafdi hann feingit mòrg sar ok òll banvæn. Ok suo sem hann kendi sik miok saran ok hann sáá sina þria kumpana liggia dauda hia ser, þa hafdi hann mikla sorg, ok sáá hann þann sinn kost bezstann ath ganga áá hònd keisaranum; ok settizst a kne firir hann ok segir suo til hans: "Ek bid þik miskunnar ok gef þer[8] jvald mitt sverd, ok þar med gefur ek ydr j vald allt mitt godz, þat er (ek) áá (j) veroldunni, vtan mitt barn ok mina kono; ok aldri skulu þer þurfa mik ath ottazst." Þa svarar keisarinn: "Þat skal aldri verda, ath þu lifir leingr." Jafnskiot bra hann sinu suerdi ok hio hòfuth af jarlinum. Enn sidan kallar hann einn svein sinn ok segir suo til hans: "Þetta hòfuth skaltu færa [minni frv[9] ok heilsa henni áá minna vegna!" Riddarrinn for ok hafdi med ser hòfut Guionis jarls; ok suo sem hann kom til frvinnar, þa heilsar hann henni áá keisarans vegna ok mælti: "Frv!" segir hann, "minn herra sendi mik hingat med þeim jarteignum, ath hann hefir drepit þinn herra ok bonda, ok skal hann koma til yduar, þegar þer[8] vileth." Þa segir frvin: "Herra riddari!" segir hon, "þer[8] skulut aptur fara sem skiot-azst til keisarans, ok heilset honum af

---

[1] Frvenn vard nu kat og harla feygin og kysti hann eirn koss med miklum svikum og sætu halzfangi *tillägga γδ* [2] *Från* [neirn riddara bvnad *γδ* [3] þeſſu *B* [4] vnder mig leggia *tillägga γδ* [5] *Så* (v^s^um) *B* [6] allytt (= alllítt) *γδ* [7] .ij.c. *γδ* [8] þ̄r *B* [9] *Från* [frvnnj af Hamptvn, minni vnnustu *γδ*

minni halfu, suo segiandi, ath hann komi herr ann allri duol; þuiat jmorgin skal okkart brullaup vera." Nu snyr ʀiddarin aptur ok segir suo buit sinum herra keisaranum. ||

Kap. IV.[1]

NV skulum vær segia af syni Guionis jarls, þeim er kalladr var Bevers af Hamtun, ath suo sem hann heyrdi þessi suik, er gior voru vid hans faudur, grett hann hȯrmulega dauda faudur sins ok gekk firir modur sina med reidu hiarta ok segir suo: "þu, hinn illa puta! [firir hueria sȯk lezst þu drepa minn faudur? Jllum tima vart þu suo fȯgr skȯputh, vond skękkia![2] Ok þes suer ek vid þann, er fæddizst af skæʀi jungfrv, ef ek lifi suo leingi, ath ek megi áá hesti sittia edr vopn bera, — þa skal ek þessi tidendi gialda, sem nu hefir ek spurt." Sem modir hans skildi þat, er hann sagdi, þa vard hon reid ok slo hann suo, ath hann fell áá golfit firir hana. Nu hliop vpp einn gamal ʀiddari, sa sem het Sabaoth, — hann hafdi leingi þionat faudur hans, — ok tok vpp skiotliga sveininn ok vildi bera til sins herbergis, þuiath hann var fostur fadir sveinnsins, ok vnni hann honum mikit. Suo sem frvin sáá þetta, kalladi hon herra Sabaoth ok mælti: "þu, Sabaoth! verdr þat* ath sueria, ath þu skalt hafa drepit þenna sama sveinn firir kueld. Ok þu skalt moti taka af mer, huat er þu vilt." — "Minn frv!" segir Sabaoth, "ek giori giarna, huat er þu vill;" ok tok nu sveininn ok hafdi heim med ser.

Ok suo sem hann kom heim, þa lett hann taka [einn sveinn[3] ok drepa ok geyma allt blodit, ok lett blodga þar j klædi Bevers, ok lett heingia þau sidann áá [eina mylnu[4], ath þat skyldi sia, ath sueinnin væri daudr. Eptir þat kallar hann Beuers til sinn ok mælti: "þu skalt nu hlyda minum radum: þu skalt geyma lamba min(na) ok vera fatækliga klędr, þar til er .vij. dagar eru lidnir. Eptir þat skal ek senda þik jannars kongs ʀiki til einns jarls, minns bezsta vinar; þar skalt (þu) vera þar til, er þu ert .xvi. vetra gamal ok þu maat vopn bera. þa skalt þu strida vid keisarann; ok skal ek þa hialpa þer[5] slikt, er ek máá." Sveinnin þakkadi honum ok for nu ath geyma lambanna.

Ok suo sem hann var áá heidinni hia lȯmbunum, þa[6] giordi keisarinn brudlaup sitt til modur hans. Bevers

---

[1] *Öfverskrift:* Af Bevers ok Sabaoth *B* [2] *Från* [liest drepa minn fodur med jllu hiarta og svivirdeligum suikum og prettum, þui þu lykezt j þessu hinne uondu Dalela, er sueik Samșon, sinn herra og eiginn mann *γδ* [3] *Från* [eitt suyn *γδ* [4] *Från* [murnum *γ* [5] þr *B* [6] uard honum litid á hægre hlid sier og heirdi og sa mikla skemtan j gardi fedur synz; þvi þa *tillägga γδ* * *Så B*

vndradi, huat gledi þar mundi vera, ok tok klumbu sina ok gekk heim j gard fødur sins ok taladi til portarans: "Ek bid þik, ath þu latir mik inn; 5 þuiath ek áá skyldugt eyrendi vid keisarann." Portarin suarar[1] honum reiduglighа: "Gakk brott, vondr putu son! [þuiat þu er(t) sterkt[2] illmenni." Bevers svarar: "Suo hialpi mer gud, ath 10 ek er putu son, sem þu segir, sem ek vndir stendr; ok þat segir þu sáát. Enn þat lygur þu, er þu sagdir mik ribbalda eda illmenni; ok þers skalt þu nu viss verda, huort suo er, sem 15 þu sagdir;" ok reidir nu vpp kylfu sina sem vaxin madr enn eigi sem barn, ok slo jhøfut portaranum, suo ath heilen laa áá jordu. Sidan gekk hann in jhøllina firir keisarann ok talar vid 20 hann diar(f)legha áá þessa leid, suo ath aller heyrdu: "Herra kongr!" segir hann, "huer gaf þer[3] orlof til ath herfanga[4] þessa frv, er þar sitr hia þer[3]? þers vil ek eigi synnia, ath hon se 25 minn modir; ok sakir þess, ath þu vildir eigi mik ath spyria ne orlofs bidia, þa skalt þu hennar elsku dyrtt 5 || kaupa. Ek veitt giorla, ath (þu) drapt minn faudur firir ønga søk; ok 30 þui bid ek þik firir guds sakir, ath þu gefir mer aptr jardir minar ok faudur leifd." þa svarar keisarinn: "þegi, fol ok skiptingr! þui ath þu veizst eigi, huat þu segir." Sem Bevers heyrdi þetta, reiddizst hann miok ok færdi 35 vpp klumbu sina ok slo keisarann þriu høgg j hofutith ok veitti honum mikit sar jhvert sinn ok sor vid hinn helgha anda, ath þat skyldi honum til dauda ganga, er hann vildi ræna hann sinni 40 faudurleifd[5]. Sem modir Bevers sáá þetta, þa ępti hon haʀi røddu ok mælti, ath taka skyldi sveinin. Ok þeir ʀiddarar, sem þionath høfdu fødur hans, hliopu (vpp) ok kendu hann ok høfdu 45 mikla sorg, er sveinnin var suo fatæklighа klædr, ok letu, sem þeir vildi taka hann, enn þeir letu hann sleppa imillum sin.

Nu hliop hann heim til fostra sins. 50 Sem Sabaoth sáá hann, spurdi hann, huadann hann hliop suo aa kafliga. Bevers segir: "Ek hefi nu [drepit stiupfødur minn, keisarann. Ek gaf honum þriu sar[6]; aldri fær hann þau grææt." 55 Ok sem herra Sabaoth heyrdi, huath Bevers sagdi, mælti hann: "Minn kæri son! nu ert þu miok áá sakandi, er þu vildir eigi giora eptir minu radi; ok firir þina skyld man modir þinn 60 lata høggua mik." Sem Bevers heyrdi þetta, þa grett hann [hørmuliga fosturfaudur sinn[7]. Nu tok herra Sabaoth sveinnin ok lett hann j eitt herbergi leyniliga. þaa kom frvinn, modir hans, 65 ok kalladi áá herra Sabaoth ok spurdi,

[1] f. *B* [2] *Från* [ribballdi ok *γδ* [3] þr *B* [4] hálz fanga *γ* [5] Og sem greyfinn hafdi feingid hoggin, þa fiell hann j ovit og fram á golfit *tillägga γδ* [6] *Från* [haft mann j vercke, eg slo greyfann .iij. hogg *γδ* [7] *Från* [miog särlega harm fostra synz *γδ*

hvar hinn illi sveinn var. "Minn frv!" sagdi Sabaoth, "þer[1] þurfith eigi mik þess ath fretta, þui ath þer[1] buduth mer ath drepa hann, ok ek drap hann sennilega, ok heingda ek (hann) vid eina mylnu. Eptir þat kastada ek honum jeitt vatn." — "þat veitt gud," segir frvinn, "ath þu lygr. Ok ef þu vil eigi fa̋ mer aptr minn son, þa skal ek lata þik jeldi brenna." Sem Bevers heyrdi, þar sem hann var, huersu hon heitadizst vid Sabaoth, fostrfődur hans, ok likadi honum þat illa, ok hliop fram firir modur sina ok mælti: "Frv!" segir hann, "spyr þu eigi ath mer! Ek er her hia ydr; ok þurfui þer[1] eigi ath kenna þetta meistara minum eda honum meinn ath giora firir mina skyld. Lati mik sialfan gialda!" þa tok frvinn son sinn med illu hiarta ok kallar til sinn tvo ʀiddara ok baud, ath þeir skyldi taka Bevers ok fara med hann vtt til hafsins ok selia hann þar til penninga, ef nȯkkur vil hann kaupa, "ella sȯkkuitt honum nidr, suo ath hann komi aldri aptr!"

Kap. V.[2]

Nv taka þeir sveinnin ok fluttu hann vtt til hafsins ok fundu þar einn dromund fullann af heiding(i)um; ok ʀiddarar letu sveinnin falan. Sem heidingiar sia hann suo fridan skapadan, þa keyptu þeir hann firir fiogur jafnvægi gullz. Sem þeir voru bunir, sigla þeir j haf ok kuomu til Egipta landz. Bevers letti aldri ath grata dauda fődur sins.

J þui landi var sa̋ kongr, er Erminrikr[3] het; hann var gamal madr ok huitur firir hærum; hann hafdi hvitt[4] skegg. Hans kona var deyd, er het Marage. Hann atti eina dottur, er badi uar vitr ok fȯgur; hon het Josvena; hon var vng ath aldri, enn[5] eingi (var) henni vænni j veroldu; fadir hennar elskadi hana firir alla hluti. Til þessa kongs kvomu heidingiar med || sveinnin ok færdu hann konginum. En þo ath honum þætti sæmilig giof j þessum sveini, þa spurdi hann, huadann hann væri, eda huat hann heti. "Ok þat veitt Maumet, minn gud," segir hann, "ath ek sa̋ aldri fridara barn. Ok ef þu vildir trva a̋ Maumet, þa skyldir þu aldri vid mik skiliazst." Bevers svarar: "Ek er son eins jarls af Eingландi, þess er Guion het, af þeim stad, er heitir Hamtun; minn modir lett drepa hann med illum suikum ok tok sidann einn keisara vtann minn vilia. Ok þes suer ek vid allzualdanda gud, ef ek lifi suo leingi, ath ek megi bera vȯpn, þa skal ek þess hardliga hefna." Sem kongr heyrdi þetta, þa þotti hon-

[1] þr̄ *B* [2] *Öfverskrift:* Bevers kom til Egipta landz. Capitulum *B* [3] Erm̄ikr *B*, Ermennrekur *yδ*, ermínrikr *D (= det yngre fragmentet i AM. 567, 4:to)* [4] sytt (= sítt) *Dyδ* [5] alrosken at fogrum sidvm *tillägga yδ*

um hórmulikt, ok mælti: "þess sver ek vid Maumet, ef þu vildir[1] vera einn heidingi, þa værir[2] þu einn dugandi madr. Ek hefi ekki betra til enn dott-
5 ur mina, ok ekki henni jafngott, (ok vil ek giarna gefa þer hana)[3] ok þar med ʀiddara nafn ok riki mitt, ef þu vil vorum gudum luta." þa svarar Bevers: "þer[4] talet of mikla folsku; þui
10 ath firir óll þau lónd, er j eru heiminum, þa skal ek aldri neita [Iesu Kristo[5], er fæddizt af krapti heilags anda ok borin fra Mariu meyiu. Enn Maumet, gud yduar, maa (eigi) suo
15 mikit sem einn mus[6]; þuiath musin maa hræra sik, enn gud yduar maá þat eigi; ok saá er huer tyndr, er honum trver." þa segir kongr: "þu, Bevers! hefir stódugt hiarta; ok ef þu vil
20 eigi luta gudi minum Maumet eda gófga hann, þa skaltu skeinkia mer ath matbordi[7]; ok þann tima, sem þu hefir þann alldr, ath þu megir vópn bera, þa skal ek þik ʀiddara giora, ok þu
25 skalt minn skuiari[8] vera ok radgiafui ok j strid[9] mitt merki bera." Nu lida suo fram stundir.

Kap. VI.[10]

NV er Bevers med Erminriki kongi. Kongr elskadi sveinnin miok. Enn 30
þeir[11] voru .xj. ʀiddarar j kongs hird ok[12] hótudu hann ok tóludu illa til hans. Nv sem hann var .xvi. vetra, þa var hann suo vel ath ser gior vm vaskleik ok sterkleika, ath einginn var saa ʀidd- 35
ari j kongs gardi, er þordi ath turnera vid hann eda dustera; suo var hann sterkr.

J þann tima var kominn j landith einn villigólltr, er drap allt þat, er 40
firir honum vard, mikit ok litith. Enn þo ath .xx. ʀiddarar kæmi ath honum alvópnadir, þa gaf hann (ser) eigi meira [vm enn eina[13] riupu, þo ath þeir væri aller róskuir ok harder. Suo sem Bev- 45
ers heyrdi opt talat af þeima villigellti, þa stod hann vpp einn morgin snemma ok tok sverd sitt ok spiott ok steig vpp aa sitt ers; eigi hafdi hann platu[14] ne muzu ne brynniu, ok eigi fleiri 50
vópn, enn nu voru nefnd. Josvena[15] kongs dottir var snemma vpprisin vm morguninn ok stod j turni sins kastala. Suo sem hon saa Bevers vtt rida, tok hon ath elska hann ok firir hann mórg 55
tar fella ok vtt hella.

Nv sem Bevers kom j skogginn ath leita villigaltarins, ok hann faann hann skiott. Ok er villigóltrinn saá hann, þa hliopp hann þegar ath hon- 60

[1] villt *Dγδ* [2] verdr *Dγδ* [3] *Tillagdt efter Dγδ* [4] þ̄r *B* [5] *Från* [ıh̄u x° *B* [6] maur *C (= skinnb. 7, fol. å kungl. bibl. i Sthlm)*; maurr *D* [7] ok vera minn stiuardr *tillägger D* [8] skipuaurdr *C* [9] jstridi *C* [10] *Öfverskrift:* Bevers vinr villigóllt ok drap .vij. men *B* [11] þar *C*; þat *D* [12] er þat mislikadi miog, at Beuis (Befes *D*) var so heimuligur (kiær *D*) konginum; þuiat þeir wissu, at Beuis war keyptur og sidan gefinn konginum. Þeir *CD* [13] *Från* [at þeim en einni *C*; *D*: ath, enn ein riupa flygi ath honum [14] plaatu *C* [15] Josiuena *C*

um ok tok ath rota[1] ok lata ogurlegha, sem hann villdi svelgia hann, ok hliop ath Bevers med gapandi kiapta. Ok sem Bevers saa þetta, þa slo hann hest sinn sporum ok hellt spioti sinu til lags, ok lagdi med suo miklu afli til villigaltarins j opin kiaptinn, ath spiotith[2] gek jsundr, enn oddrinn áá spiot-**6**inu || tok hiartath, ok þegar j stad do villigóltrinn. Sidann hio Bevers hófut af honum ok setti vpp aa spiottskapt hófutith.

Jungfrv Josvena saa jnvirdulegha, huat Bevers hafdizst ath, ok þotti mikils vm vertt, ok sagdi suo: "Maumet, gud minn! se, huersu mikil kappi Bevers er! J godum tima vart þu getin. Gefui Maumet, ath ek mætti verda hans vnnazsta! Ok ef ek missir hans elsku, þa verd ek ath tapa minu lifi." Suo sagdi hon opt gratandi[3]; enn ekki vissi þa Bevers til þess.

Nv sem Bevers var vpp stigin aa sitt goda ers ok or komin skoginum, þa kómu hleypandi .xi. menn herklæddir; þessir voru hans fullkomnir o viner, ok æptu aa Bevers allir sen ok sógdu hann eigi skyldu fram rida. Sem Bevers heyrdi ok skyldi taka sitt sverd, þa var þat j brottu, ok hafdi hann gleymt þi eptir, þar sem hann hafdi hógguith hófut af villigeltinum. Þessir fiorir menn lógdu aller senn j skiolld Bevers[4] ok brutu þar j spiott sinn. Enn Bevers tok skiott spiotts[5] brott, er hann hafdi j hendi, ok slo til dauds tuo jeinu hóggi ok sidann huern ath audrum, þar til er .vij. voru daudir. Enn suo sem þeir sia [fara kumpana sina[6], þa snerv þeir vndan ok flydu. Sem iumfrvinn saa þeirra vid skipti, þa tok hennar hugur miok ath styrkiazst, ok bad Maumet, ath hon skyldi fáá astar þokka Bevers hins hrausta. Ok nu kom Bevers heim ok færdi kongi hófuth villigaltarins. Enn kongrin þakkadi honum mikillega sina veidi[7].

Kap. VII.[8]

Nókkuru sidar gekk Erminrikr kongr jkastalan til dottur sinnar ok sáá jgegnum glugginn ofan, ath þar var komit aa vóllin lid mikit heidingia. Þar var hófdingi firir þui lidi kongr sáá, er Brandamon[9] or Damasco[10] het; hann hafdi vid ser .c. þusunda riddara[11]. Nu lett Brandamon kongr senda bod til Erminriks kongs, ath hann sver þess vid Maumet, ath hann skal hafa dottur hans ok pusa ser; ella skal hann eyda land hans, ok skal hann eigi meira eptir hafa, enn hann megi settia áá tuo fætr, eda minna.

[1] ryta *CD* [2] spiotskaptit *CD* [3] ok anduarpadi af aullu sinu *(om. D)* hiarta *tillägga CD* [4] jafnfram *till. C* [5] *Härefter* aþ̄ *och kanske ännu en eller två bokstäfver utplånade B* [6] *Från* [ofarar sinna manna *C* [7] ok þotti mikils wm vert *tillägger C* [8] *Öfverskrift:* [Bevers v]ann [yfir] Brandam(on) *B* [9] Brandimon *C* [10] Damacle *C* [11] heidingia *C*

Suo sem kongrin heyrir þetta, þa vard hann suo reidr, ath nalegha gekk hann af vitinu, ok kalladi saman alla ʀiddara sina ok einka lid ok segir þeim þessi tidindi ok spurdi, huat bezst væri til ʀada. Enn þar fanz eingi sꜵ j kongs hird, ath ꜵ́ hendr vildi takazst ath vera fo(r)stiori firir lidinu; þui ath þar voru aller hræddir ok huglausir. Josvena kom nu j hollina firir fódur sin; ok hann giorir henni kunnikt vm þau tidindi, er þar voru kominn, ok huersu hans ʀiddarar voru mikler bleydi menn. Þa mælti Josvena til fódur sins: "Ek sa fyʀa dag mikit hreysti bragd, er Bevers giordi; ok ef þer[1] vileth hann ath ʀiddara giora ok fꜵ́ honum yduart merki ok gioreth hann fo(r)stiora firir lidi ydru, þa væntir mik, ath hann skal huorki skorta hug ne hreysti ath styra lidinu."

Ok þegar lett Erminrikr kongr kalla Bevers ok segir suo: "Ek skal giora þik ʀiddara, ok þu skalt bera mitt merk(i)." — "Giarna," segir Bevers, "skal ek giora yduarn vilia, hvat er þer[1] bidit mik." Nu voru latnar sœmilegar brynhosur a fætur honum; sidann var steypt yfir hann bryniu suo godri, ath aldri vard henni betri hlif ok eingi vopn bitu ꜵ́ hana. Sidan bꜵt kongrinn gulliga spora ꜵ fętur honum. Eptir þat gyrdi hann Bevers med godu sverdi; alldri matti betra giorazst || af stali ok [iarni]; þat [het Myrk]lei[2]; med þui suerdi vann Bevers sidann mǫrg konga ʀiki. Jumfrv Josuena gaf honum sitt goda ers, [er aldri fan]zt betra ne skiotara. Hann var nu ʀiddari ok hefir vǫpn eptir sinum vilia ok ers Arundele[3]; [hafdi] þat þa dygd med ser, ath eingi matti þui rida, nema hann væri godur ʀiddari ok vel borinn. Nu stigr hann vpp ꜵ ersit ok let þat hlaupa[4] ath ǫllum ꜵ́ s(i)andum[5], þeim er þar voru. Aller lofudu hans hreysti ok vaskleik. Nu bles Bevers j horn sitt hardla sterklegha, ok lidith j stadnum herkledizst þegar. Kom nu Erminrikr kongr med sitt huita skegg ok fekk alla sina ʀiddara j vald Bevers. Nu ridr herra Bevers vtt ok hafdi merki kongs; ꜵ hans skildi var skrifat eitt leo, ok merker þat hans hreysti.

Nu kom jmoti honum Brandamon kongr hinn ǫfl[ugi ok] hafdi [.xx.][6] hlutum meira lid enn Bevers. Einn stor ok illr heidingi bar merki Brandamons kongs; hann het Radifann[7]; hann var [lodinn sem] einn biorn eda villigǫlltr; hann hafdi eitt spiott stortt, er merkit var med fest med fiorum gullnǫgllum. Sem Bevers sꜵ hann, þa slo hann Arundele[8] med sporum ok hleypti ath honum ok lagdi til hans med ǫllu afli. Enn ski[oll]dr hins

[1] þ̄r *B* [2] Marglæi *C* [3] ꜵ́r- *(de tre sista bokst. nästan utplånade) B* [4] sem þat matti mest *tillägger C* [5] -a- *otydligt* (ꜵ?) *B* [6] *Så C och β (= AM. 181, C, fol.)*; .iij. *α (= AM. 179, fol.)* [7] *Så B (otydl.) och α;* Radefan *β*, Radefonn *C* [8] -a *C*

heidna dugdi honum ei meira enn[1] einn
baunn; þuiath Bevers laugadi spiott[2]
ok merki j hiarta blodi hans, ok fell
hann daudr a̋ jord. "Þu, full putu
5 son!" segir Bevers, "þu mættir betr
hafa heima dualizst[3] enn her komith."
Þa æpti Bevers ꜳ sina kumpana ok
bad þa diarflegha fram ganga: "Vort
er hitt fysta hȯgg, ok vær skulum sigr
10 vinna." Ok þegar þeir heyrdu, huat
hann sagdi, þa glȯdduzst þeir ok gengu
fram snarplegha ok drapu af mȯnnum
Brandamons kongs .cccc. manna. Bev-
ers dro vtt suerdit Myrchlei ok hio ꜳ
15 badar hendr, suo ath ekki stod vid.
Sem o vinir hans sa̋ þetta, þa vrdv
(þeir) suo hræddir firir honum sem fugl
firir hauki; ok sa þeir, ath merkis
madr þeirra var falli[nn, toku þa at]
20 flyia a̋ ·kafliga. Kumpanar Bevers
voru nu hrȯstir ok vaskir ok hredduzst
nu eigi meir o vini sina en vargar[4]
saudi.

Sem Brandamon kongr sa̋ sina
25 menn renna, þa æpti hann a̋ þa ok
bad diarfliga framganga ok drepa menn
Erminriks kongs; "ella [f]ai þer[5] [eigi
af mer gott, suo[6] ath vert se eins pen-
ings[7]." Sem Bevers heyrdi, huat hann
30 taladi, þa hlo hann ath honum ok
mælti til hans ꜳ þessa leid: "Firir
huatt komt þu her? hyggr þu skulu[8]
fa̋ frv Josvenam[9]? Aldregi skalt þu
hennar fa̋; fyr skalt þu hafa einn
galga firir þinn kyndugskap, ok aller 35
þinir menn skulu her deyia."

Nu ridr Bevers fram diarfligha ok
eyddi[10] margann saudul. Ok adr midr
dagr var kominn, þa voru drepnir
aller[11] menn Brandamons kongs, [ok 40
sialfr flydi hann. Hann hafdi bund]it[12]
.xij. menn af Riddurum Erminriks kongs;
þa vill hann heim med ser hafa, ok
sor [hann þess vid] Maumet[13], [ath
alla þa skyldi hann] fla lata kvika. 45
Sem Bevers sa̋, ath Brandamon kongr
reid vndan, þa slo hann hest sinn
sporum ok æpti harri rȯddu a̋ Brand-
amon kong: "Þu skalt bida minn vtann
þinn vilia[14];" ok helt a̋ Myrclei, sinu 50
suerdi[15], ok gaf konginum suo mikit
hȯgg, ath þegar fell hann til jardar.
Sidan ste [Bevers o]fann ok vildi hals-
hȯggua hann.

Ok þa er Brandamon kongr sa̋, 55
ath hann var yfir kominn, ok Bevers
hellt sverdi yfir hȯfuth honum, þa
fe[ll] hann a̋ ||[16] kne ok segir suo:
"Fyri þat hogg, er þier gafut mier,
þa gef ek ydr j valld mitt suerd ok 60

---

[1] eitt rotit lauf, en brynia æigi meira enn *tillägger C* [2] p *är ändradt från ett* k *B*
[3] daulízſt *B* [4] leon *C* [5] þ̄r *B* [6] *Från* [ecki suo mikit af minu riki *C* [7] halfpeings *C*
[8] ſku *(=* skyldu*?) B; C:* at hafa [9] j burt med þier? Nei, segir Beuis *tillägger C* [10] *Så αβ; otydligt B;* tæmdi *C* [11] flestir *C* [12] *Från* [*så β;* en hann sialfur flydi. Hann hafdi fangat ok latit binda *C* [13] Mꜳkon *(? el.* Piackon*?) C* [14] þack *C* [15] reiddu til hoggs *tillägger C*
[16] *Här saknas ett blad i B; luckan fylles efter C*

sialfan mik ok þar med .cccc. kaupstada ok meir en þusund kastala ok borga, ok allt mitt riki vil ek af ydr hallda." Beuis svarar: "Ek vil gefa þeir lijf þitt med þeim hætti[1], at þu skallt giorazt madur Erminreks kongs, ok af honum skalltu allt þitt land hallda; ok þess skalltu sueria at giora alldri j mót mier." Ok[2] sem Brandimon kongr hafdi þessu iatad, þa liet Beuis hann wpp standa ok heim fara, mikilli wforsyniu.

Beuis kom nu þar, sem bundnir woru hans kumpanar, ok leysti þa alla. Sidan reid hann jborgina fyrir Erminrek kong ok segir honum, at hann hafdi vndir hann lagt allt land Brandimons kongs med skauttum ok skylldum, "ok sialfan hann giort ydvarn mann." Nu þackar Erminrekr kongr Beuis mikiliga ok bad dottur sina Josiuenu leida hann j sitt herbergi ok þar afklæda hann; "ok sialf skalltu þiona honum at mat ok dryck j þinu herbergi; ok er hann þess vel verdr." — "þat skal ek giarna giora," segir hon. Jungfruin tok j haund honum ok leiddi hann til herbergis med sier ok afklæddi hann[3] sinum vopnum ok feck honum sæmiliga[4] ganguera. Sidan settuzt þau til matar j einu litlu herbergi ok vel bwnu. Hon þionadi honum med aullum athuga[5] ok hæuersku, þuiat (hon) war bædi fogur ok listug. Hon skar mat fyrir hann ok gaf honum at d r e c k a med leynilegum þvinganar e c k a.

Kap. VIII.

So[6] sem þau woru mett ok drvcku vel, þa tok Josiuena suo til máls: "Fagur herra ok hraustur riddari! ek get þui æigi leynt, at fyrir ockarn elskuga hef ek fellt margt taar ok haft marga voku nott. Ok fyrir þa skylld bidur ek, (at) þier neitit æigi minum vilia. Ella mun ek æigi leingi lifa, ef þier vilit æigi samþyckia mier hier wm."

þa suarar Beuis: "Min kæra frv!" segir hann, "þier skulut æigi jsliku fazt, þuiat þat er ecki utan fólska; þuiat ek wil æigi suikia minn herra, Erminrek kong. Hier war fyrra dag Brandimon kongr ok bad yduar, ok uilldir þu æigi samþyckia honum; ok ueit ek aunnguann þann hæuerskan kong, ef hann sier ydra fegurd, at hann muni æigi girnazt ydra elsku. Enn ek er einn fatækur madur a wkunnu landi; ok þier giorit þat bernsliga, at þier beidizt þuilikra hluta."

Kongs dottir suarar: "Ek vil[7] ydr helldr j einum kyrtli enn neinn kong

[1] æ *öfver raden C* [2] *Otydligt C* [3] *Härefter* mz *utstruket C* [4] -an *γ* [5] *Eller möjl.* al- *C* (al- *γδ*) [6] *Den stora initialen saknas C* [7] *Tillsatt i marginalen C*

med .xxx. rikia. Ok gef mier þinn
elskuga sem einn vel borinn hofþingi!"
— "Þat giori ek æigi so akafliga,"
segir Beuis, "þuiat þu trver æigi a
5 þann gud, er ek trui a." Nw sem
hon heyrdi þetta, sortnadi hon sem
kol, ok af þeirri sorg fiell hon j ouit.
Ok sem hon witkadizt, þa tok hon at
grata af aullu hiarta. "Þat weit gud,"
10 segir Josiuena til Beuis, "at þat er satt,
at engi er sa hofþingi, at æigi tæki
mik giarna, ef ek uillda þui samþyckia.
En þu hefir mier neitad ok syniazt
sem einn w hæuerskur kotkarl; ok
15 þier væri betra heima at hugsa wm
bwfie ok geyma hesta ok hlaupa hrad-
liga a fæte sem einn ribballdi, enn
vera riddari j einum[2] hofgardi, slikum
sem fadir minn helldr. Ok far aptur
20 j þitt land, jllmenne!" Nu suarar
Beuis: "Fogur jungfru!" sagdi hann,
"þat segi þier ei satt, at ek sie kot-
karll edr[3] jllmenne; ok þier hafit mik
a sakat fyrir aungua sauk; ok suo
25 launar þu mier mitt erffidi, þat (er)
ek hefir j dag giort sakir yduars fedr
ok þin. Enn nu vil ek fara heim j
mitt land, ok alldri sidan skalltu mik
sea. Eitt ers gaftu mier: tak aptur
30 til yduar! þuiat ek vil æigi hafa þat
af ydr med eptir taulum ne heitan.
En suerdit Marglæi fai þier æigi, þuiat
þat hef ek nogu keypt." Sem Josiuena
heyrir þetta, þa sprack hon næliga af
harme. En Beuis geck j bvrt þadan 35
ok feck sier herbergi hia einum burg-
eis at huila sik eptir mikit erf(i)di,
þat er hann hafdi haft[4] wm daginn,
ok lagdizt nidr j eina sæng ok var
miog reid af ordum meyiarennar. 40

Nw sem Beuis var j burt geing-
inn, þa stod Josiuena vpp ok hugsadi,
at hon hafdi asakad[5] Beuis vm ranga
sok, ok gret nu miog ok idradizt miog
sinna misgiorda, ok kalladi til sin einn 45
heimuligan suein ok sagdi til hans:
"Minn kæri!" segir hon, "gior minn
vilia ok bodskap til herra Beuis, ok
bid hann giora minn bæna stad ok
ganga til min ok tala vid mig, huar 50
sem þu finnur hann! Ok seg honum,
huat sem ek hefir j mot honum giort,
þat vil ek giarna bæta!" — "Minn
fru!" segir hann, "ek giori giarna, huat
þier vilit;" ok for nu sidan at leita 55
Beuis ok fann hann j midium bænum
ok talar suo til hans: "Min fru Josiu-
ena sendi mik til yduar med þeim
bodskap, at hon bad ydr af ollum hug,
at þier skylldut koma at tala vid hana 60
einn tima, adr þier burt færud." Be-
uis suarar: "Þu matt suo segia Josiu-
enu, at þu syslar ecki af þinu erindi,
nema þu bart mier hennar bodskap.
Ek gef þier mitt yfir fat." Var klædi 65
med bliat; þat giordizt fyrir vtan hafit.

---

[1] o *liknar ett* a *C* [2] *Härefter* b(?) *C* (rijkum yð) [3] *Två gånger skrifvet C* [4] *Eller snarare* hapt *C* [5] *Det andra* a *öfver raden C*

Send(i)madrinn þackadi honum mikiliga[1] ok geck aptur til Josiuenu ok sagdi henni sitt erindi. Sem fruin sa sueininn, þa spurdi hon, huer þat bliat hefdi[2] att. Enn hann sagdi, at Beuis gaf honum fyrir sendifaur sina. "Þat veit Maumet," segir mærin, "at Beuis er bædi milldur ok hæuerskur; ok þat veit ek sannliga, at alldri vard hann kotwngur ne hans ættmenn. Ok þo at hann vili æigi til min ganga, þa skal ek ganga sannliga til hans, huerium sem þat þikir vel edur jlla."[3]

Hun geck nu, sem sueinninn uisadi[4] henni. Suo sem Beuis sier, at hun[5] er þar komin, þa liezt hann sofa ok hraut fast ok willdi ecki tala vid hana. Josiuena geck at sænginni, er hann læ j, ok mællti til hans: "Waki, minn kæri!" segir hon, "godur vin ok kær unnasti! ek uillda giarna tala med ydr." Sem Beuis sa þetta, mællti hann: "Jungfru Josiuena! læt mik huila mik! þuiat ek vard miog módr j dag af myklu erfidi; ok þw hefir þat illu launad, þa er þu kalladir mik ribballda ok jllmenne." Sem hon heyrde þetta, tók hon at grata, ok med skærum tærum vætti hon sitt annlit. Ok er Beuis ser þetta, þotti honum mikil haurmung at hennar lætum. Hon sagdi suo til herra Beuis: "Hæuerskur riddari, herra Beuis!" segir hun, "hafit myskunn æ mier! Ok þat sem ek hefir j mót ydr giort, vil eg giarna bæta. Ek uil j burt kasta allri skurgoda villv ok æ þann sama gud trua, er fæddr var af skærri meyiu ok jungfru ok krosfestur var." Beuis suarar: "Þetta uil ek giarna." Ok jafnskiott minntiszt hann vid hana meir enn .c. sinnum. En þat giordi hann jlla, ok þess mun hann skiott jdrazt; þuiat þeir .ij. riddarar, er hann leysti ur baundum Brandimons kongs, wrdu uarir vid ok geingu þegar fyrir Erminrek kong, suo segiandi: "Herra kongr! ydr hæfir miog reidum at vera vid Beuis: þuiat hann hef[ir] . . . . .[6] ydra dotur sem uondr suikari." Enn þat lugu þeir hinir jllu menn; þuiat hann hafdi æigi[7] meira giort en minzt vid hana, (sem adr) ||[8] var sagt; þuiath hann vildi eigi eiga [likanss losta[9] fyʀ vid hana, enn hon var skird.

Kap. IX.[10]

SEm Erminrikr kongr heyrdi þetta, þa hristi hann höfuthit ok mælti: "Viti þid, ath þetta er sáátt?" Þa svarar annar: "Þat veitt Maumet, ath þat skal ek eigi liuga." — "Godir herrar!" segir kongrin, "huat radi vili þid mer herr til gefa? Þui ath sidann hann

[1] m^{c}ıhaga *C* [2] h^{i} *C* [3] *Härefter* h^{o} giord *öfverstruket C* [4] -da *C* [5] *Ändradt från* hua*(?) C* [6] *Ordet är omsorgsfullt utplånadt i C* [7] *Otydligt C* [8] *B börjar åter* [9] *Från* [*så B,* likams munud *C* [10] *Öfverskrift:* Suikin Bevers ok j myrk[ua] sto(funa) *B*

kom til minn, þa hefir ek miok elskat hann, ok þikki mer mikil harmr ath lata drepa hann; þuiath[1] ek dey skiot, ef[2] ek se hann [drepinn vera[3]." — "Herra!" segir annar þeirra, "vid kunnum herr gott raad til leggia: latt[4] giora skiott eitt bref, [huert þer j hǫnd faith[5] Bevers, ok lateth hann þat t[rvlo]fa ydr, ath þat skal hann aungum [manni af hǫndum selia nema[6] Brandamon kongi; þat skal [suo segia[7], ath Brandamon kongr lati setia Bevers jþann stad, [ath þer siaith[8] hann aldri sidan ne spyrith til hans, — suo framt sem hann vil nǫkkut suo giora, ath ydr liki."

Nu var brefit giort ok kalladr herra Bevers. Kongrin segir þa til Bevers: "Þu verdr [ath] bera mitt eyrendi j Damaskum til Brandamons kongs; ok áá þina [trv skaltu] sveria ath syna þat[9] aungum nema Brandamon kongi." — "Herra!" segir Bevers, "yduarn bodskap giori ek giarna; ok fait mer brefit ok mitt ess ok hitt bitra suerd!" — "Herra Bevers!" segir kongr, "ydr er betri einn[10] gangari godr; þui at hann berr ydr makliga[11] j þessi ferd. Enn Myrklei, sverd yduart, er of þungt; ek skal fáá ydr annath sverd jafngott[12]." Nu tok Bevers brefit ok orlof af konginum. Ekki vissi jungfrv Josvena til þessa. Nu for hann sinn veg, sem gud geymi hans!

[Vm fioll ok vm dali suo reid hann þria daga[13], ath hann faann eingann mann. Ok einn dag sem hann reid, fan hann pilagrim[14] vndir einu tre nyfarinn til matar; hann hafdi [fiogur brǿd ny baukut[15] ok tuo legla af[16] piment. Þetta var son Sabaoth[17], fosturfǿdur Bevers, ok hafdi farith ath leita hans, sidann hann var seldr heidingium. Pilagrimrinn segir: "Vel (ser) þu kominn, fagur herra! ok stig ofan firir guds skyld, ok ett med mer!" Bevers tok þui gladligha ok ste ofan ok settiz til matar. Hann var miok hungradr ok att akafliga ok þo fagurligha. Enn pilagrimrin veitti honum med nogum kosti ok godum vilia. Sem Bevers hafdi vel etitt ok drukkit, þa sáá hann [áá pilagrimin[18] ok segir suo til hans: "Seg mer, vinn! sat, ok gabba mik eigi: huadann [ert] þu? eda[19] huar vartu fædr?" — "Herra!" segir pilagrimrinn, "ek var fædr j [Einglandi j þeim[20] stad, [er Hamtun heitir[21]; minn

[1] þat veit ek sannliga, at *tillägger C* [2] *Otydligt B* [3] *Från* [daudann *C* [4] *Eller möjl.* læt *B* [5] *Från* [vel jnsiglat, þier skulud fa þat j hendr sialfum *C* [6] *Från* [*så α, utplånadt i B* [7] *Från* [æ brefinu *C* [8] *Från* [*så C, utplånadt i B* [9] þetta bref *B* [10] *C:* finn*(?)* godr gangari [11] makligar *C* [12] þat (er) æigi sie jafnþungt *tillägger C* [13] *Från* [Hann reid nu suo .iij. daga vm fiaull ok dali *C* [14] einn pálmara *C* [15] *Från* [.iij. hleifa af godu uaulſku *(? ſ likt ett* c *el.* ı*)* braudi *C* [16] fulla med *C* [17] *Så (dock är möjl. en bokstaf utplånad efter* h*) B;* -ths *C* [18] *Från* [at palmarinn horfir æ hann *C* [19] e^s *B* [20] *Från* [godum *C* [21] *Från* [Hamptwn *C;* heitir *otydligt B*

fadir heitir Sabaoth, [enn ek Terri[1]; hann bad mik, þa er uid skildum, ath ek sk[ylda lei]ta barns eins, er sellt var heidingium o fyʀirsyniu; hann het Bevers, sem gud geymi hans! J ongum stad munn[2] ek hann finna; ok þat mislikar mer miok. Ok ef þer[3] viteth nòkkut til hans, þa seg[ith] mer!" — "Ekki þurfi þer[3] hans ath leita leingr," segir Bevers; "þui ath þat barn sa ek heingt, [sem þu spyr ath[4]." Sem pilagrimrinn heyrdi þat, þa æpti hann harri roddu med miklum harmi ok mælti: "[Herra gud, sem[5] mik skapadi![6] v[er]di eigi minn kumpan Bevers[7] suo farin!" Ok fell hann j ouit. Sem hann vitkadiz, || þa mælti hann: "Hvert er (nafn) yduart, eda med huath fari þer[3]? Ef þer[3] farith med bref, þa megi þer[3] vel syna mer." — "Nei," segir Bevers, "þat syni ek aungum manni nema Brandamon kongi." — "Þat veitt trv minn," segir pilagrimrinn, "þa[8] giorir þu vretligha[9]: þu maat hafa, herra! þat bref, er þu vitir eigi nema se þinn bani." Bevers svarar: "Þat hrędumzst ek eigi; [þuiath minn herra sendi mik med þessv brefi[10]." Ekki vi^{l}di Bevers segia honum nafn sitt.

Kap. X.[11]

EPtir þetta skilduzst þeir Bevers ok pilagrimrinn, ok mintizst huor vid annan. Hann reid nu vegh sinn hlægiandi ok syngiandi ok letti eigi fyʀ, enn hann kom j Damascum. Þar var hinn frægazsti kaupstadr, er j var veroldu, ok allt, þat er til beid, var þar falt. Yfir þeim kastala turni, er kongr sat j, þa hafdi hann steypa latith ein ára or gulli, ok hafdi jklom ser einn karbunculum, er suo skeinn, ath aldri var þat myrkr, ath hann lysti eigi sem sol. Sem Bevers kom ath stadnum, þa reid hann diarfliga jnn jheidinna manna musteri, huar hann heyrdi sungit, er heidnir menn[12] blotudu gud sinn; enn þar voru meir enn .m. presta. Bevers ste af hesti sinum ok gekk jmusterit orædilegha[13] ok slo jsvndr halsbeinit j prestinum einum. Sem adrir saa þetta, þa flydu (þeir) vndan sem akafligazst ok sògdu Brandamon kongi, ath þar var kominn einn ʀiddari ok hafdi brotith nidr gud þeirra Maumet[14], "ok sialfa oss [hefir hann[15] drepit[16]." — "Latit vera bang yduart[17]!" segir hann. "Ek þikkiumz vita, ath herr munn kominn

[1] *Från* [*nästan oläsligt B* [2] ma *C* [3] þ̄r *B* [4] *Från* [*så C, utplånadt i B* [5] *Från* [*så β, oläsligt i B* [6] *I C heter det följande:* at minn kumpan herra Beuis er fram farinn af heiminum! [7] *Härefter* e^{s} *B* [8] at þa *C* [9] æigi uiturliga *C* [10] *Från* [minn herra uilldi helldr missa .x. *(otydl.)* kaupstada enn mik einn *C* [11] *Öfverskrift:* Bevers drap hofprest einn *B* [12] m^{s} *B* [13] miog reiduligur *C* [14] ok Terugant *tillägger C* [15] *Från* [*saknas i C* [16] ok suiuirda, ef ver hefdum æigi vndan flyit *tillägger C* [17] ok brak *tillägger C*

ʀiddari Bevers, minn herra; latith hann allann sin vilia giora! ok (veri)[1] eingi suo diarfr, ath moti honum tali!"

Kap. XI.[2]

A þenna sama dag hellt Brandamon kongr mikla hatith, ok sáát hann áá gull stoli millum[3] sinna ʀiddara. Sem Brandamon kongr sá Beveʀs kominn j sina hall, þa stod hann vpp jmoti honum ok bad hann settiazst nidr j hia ser. Bevers svarar: "Les mer skiott þetta bref! ella skal ek þitt hôfuth af sla." Brandamon kongr reiddizst Bevers ok tok skiottliga brefit ok las. Sem hann vndir stod, huat a var, þa hlo hann j sinu hiarta ok tok vm hôndina[4] Bevers, suo ath hann skyldi eigi bregda mega sinu sverdi, ok baud sinum mônnum vpp standa ok binda hann sterkligha. Erminrikr kongr [hafdi bodit Brandamon kongi[5] ath lata heingia hann; þui ath hann sagdi hann legith hafa dottur sina. þeir bundu hann sterkliga, ok áá hals honum lôgdu þeir þann fiotur, er stod .xv. fiordunga[6]. þa mælti kongr vid Bevers: "þess sver ek, ef þu hefdir eigi mik yfir vnnith med þinu sverdi, þa skyldir þu nu j stad hanga. Enn ek skal þo lata giora þer noga pinu: þv skalt enda lif þitt j þeirri enni hæstu ok vestu prisund, sem[7] er .xxx. alna[8] diup, ok aldri skaltu [þinn vilia ne krapt hafa[9]. Ormar ok pôddur skulu þik slita ok ônnur eiturkuikkendi[10]. þar eru pilur[11] af stali, suo þykkt standandi[12], ath[13] þinn likami skal þar meidazst. Ok eigi skalt þu neinn dag meira til matar hafa en fiordung or brôdhleif[14]. Enn þu skalt || fyrst til matar fara ok eta fylli þina 8 [einn tima[15]."

Enn er Bevers var metr, þa leiddu þeir hann til myrkkuastofunnar bundin badi (ath) hôndum ok fotum ok steyptu honum ath hôfdinu j þa dyflizu. Enn gud hialpadi honum, suo ath hann sakadi ekki j nidur fallinu. Sem hann nidr kom, fann hann þar allzkyns eiturkuikindi[16], ok vildu stinga hann. J þui gatt hann leyst hendr sinar ok leitadi vm sik ok fann [þar einn staf[17], ok þar med drepr hann ôll eiturkuikendinn. Nv var hann þar jmiklum pinum, suo ath hann fek aldri fylli sina af braudi. Tueiʀ ʀiddarar geymdu myrkuastofunnar[18]. Bevers mælti firir sialfum ser: "Herra gud!" segir hann, "hialp mer sakir þins nafns or þessarri pinu! Ok ef ek verd lauss, þa sver

---

[1] *Tillagdt med C* [2] *Öfverskrift:* Bevers settr j myrkuastofu *B* [3] miklum ok sa ꜵ leik *C* [4] hægri hond *C* [5] *Från* [hefir bodit mier *C* [6] pund *C* [7] er ek ꜵ, hon *C* [8] palla *C* [9] *Från* [þina krauf ne þinn vilia faꜵ *C* [10] illkuikindi *C* [11] j pinnar *C* [12] stangandi *C* [13] allr *tillägger C* [14] bygg leif *C* [15] *Från* [sakir goda vorra, er wer heidrum j dag *C* [16] þau foru at honum *tillägger C* [17] *Från* [eitt tre litit *C* [18] myskunnarlausir *tillägger C*

ek þess vid hinn helga Petrvm j Roma, ath ek skal taka af Erminriki kongi sina koronu ok suo mikit hógg sialfum honum gefa, ath aldri skal hann fleirum mónnum svik giora; þui ath hann hefir mik hædiliga suikit; ok [aldri skal ek til hans þena[1]." Þa áá einni nat stakk hann nadra, þa er hann suaf, framann jennit; ok sem hann vaknadi, gatt hann gripit þat illa eiturkuikendi.

Kap XII.[2]

NV er ath segia fra Erminriki kongi ok Josvene, dottur hans. Hon vissi ekki af þessum suikum. Kom hon einn dag til fódur sinns ok spurdi, huar [Bevers veri, er hon sáá hann ekki[3]. "Minn kæra dottir[4]!" (segir hann,) "hann hefir nu farith heim til Einglandz ath drepa stiupfódur sinn; ok aldri trui ek, ath hann komi aptr." Ok sem mærinn heyrdi þetta, þa matti hon ekki mæla vtan lágt innan tanna: "Avfi, Bevers! huersu maa ek lifa, ef ek hefir þinn mist! huersv máá ek þenna harm þola! þinn kærleikr skal mitt lif enda. Aufi! huersv hart hiarta þu hefir, er þv vildir suo brottfara, er þv vildir [mer eigi kunniga giora þina brottferd[5]! Enn ef þu ert, sem ek hygr, einn heyskr[6] riddari, þa mantt þu eigi minum elskhuga gleyma. Ok firir þina skyld skal ek mik hreinnliga halda ok þitt sverd ok ess geyma ok aldri fra mer skilia fyr, enn ek spyr nókkut til yduar."

Kap. XIII.[7]

J þann tima kom farandi ein kongr, er Jvorius het af Munbrak[8]; hann hafdi med ser .xv.[9] konga. Hann var (kominn) til Erminriks kongs ath bidia dottur hans ser til handa. Erminrikr jatadi þessv med godum vilia. Nv sem Josvena vard þessa vór, þa giordi hon ser eitt belti med suo mikilli list, ath eingi mannligh fysi matti henni spilla, medan hon hafdi þat vm sik. Hon gyrdi sik med þessv belti, suo ath Jvorius kongr skyldi eigi giora henni nókkurn skada.

Nv einn huern dag stod Jvorius kongr vpp ok tok orlof af Erminriki kongi ok for heim j riki sitt. Josvena[10] grett hórmuliga. Hon trvdi aungum manni ath þiona essinu Arundinel nema sialfri serr. Ok eingi var suo diarfr, ath kvæmi jnandir þui, nema Josvena. Hon lett giora þui stall, ok sidann

[1] *Från* [ek þionadi alldri til þess." Nw taldi Beuis kuein sitt med harmi graatandi ok bidiandi sier myskunnar til guds *C* [2] *Öfverskrift:* Josvena frætti ath Bevers *B* [3] *Från* [er nu Beuis, er þu elskadir mest *C* [4] dott[5] *ändradt från* dott[2] *B* [5] *Från* [æigi giora mier j kunnleika *C* [6] f *öfver raden B* [7] *Öfverskrift:* Josvena gipt *(?)* . . . . *B* [8] Meinbrak *C* [9] .xij. *C* [10] med Josiuenu; hun *C*

var þat bundit med [tveimr jarnvidi-
V um[1] hardla sterkligha; || ok huer sem
þui vildi gefa ath eta, þa vard ath[2]
siga ofann or ódru husi. Jvorius kongr
vildi giarna ridith fáá essinu; enn er
5 hann kom þar, sem essit stod, ok vildi
taka þat, ok sem þat sa ókunnann
mann kominn, þa æddizst þat ok slo
sinum eptrum fotum Jvorium kong suo
10 mikit hógg, ath hans hófut hafdi na-
liga jsundr geingit; ok þar hefdi essit
drepit hann, ef eigi hefdi .vi. riddarar
hans hialpat honum; ok baru hann
jsitt herbergi ok lógdu hann jsina sæng
15 ok fengu honum lækna.

Kap XIV.[3]

NV skal segia nókkut fra herra
Bevers. Sem hann hafdi .vij. vetur
verit j myrkuastofunni, þa tok hann
20 einn dag miok ath syrgia ok bad ser
miskunnar til guds, suo segiandi: "Hin
hreini gud, er mik skapadi ok áá kross-
inum do ok keyptir mik þinu signada
blodi; ek bidr þik af óllu hiarta, ath
25 þu latir mik eigi her leingr pinaz.
Láát mik annath tueggia þola dauda,
elligar skiottligha frelstann verda!"

þetta heyrdu þeir tueir menn, er
myskuastofunnar geymdu, ok mæltu:
30 "Jdag skaltu heingdr vera, vondr suik-
ari!" þa for annar nidr jdyflizuna til
hans med einum kadli; ok þegar hann
kom nidr, þa slo hann Bevers med
hnefa sinum, suo ath þegar fel hann
35 nidr; þui ath suo var hann magr af
sulti, ath hann gáátt varla borit sik.
Bevers hleypr þo vpp ok gripur staf
sinn ok lystr suo j hans hófuth, ath
hann fell daudur til jardar. Enn Bevers
40 tok sverd hans. Nv æpti sáá, er vppi var,
ok spurdi, hui hann for suo seint nedann
med Bevers, er j stad skyldi deyia. (Bev-
ers suarar:) "Ek er suo þungur, [þui
ek gett ekki veitt mer[4]; ok far nidr
45 ok duga honum[5]!" Hinn for þegar
ofann eptir streinginum; ok þegar hann
kom nidr j myrkvastofuna, þa lagdi
Bevers hann jgegnnum med sverdinu.
Sidann las hann sik vpp eptir streing-
50 inum. Ok er hann kom vpp j þat
hus, sem þeir hofdu j verit, tok hann
þar nog vopn ok klædi. þar fekk
hann ok einn gangara ok sódladi hann
ok ste a bak. Hann reid vtt ath borg-
55 ar hlidinu. þat var suo snemma, ath
portarin var eigi klædr ok ekki folk
jstadnum. Hann mætti þa vardmónn-
um þeim, sem vpp hófdu lokit borg-
ina; þeir[6] spyria, huerr[7] hann var,
60 eda huert hann skyldi fara. (Hann
suarar:) "Ek er madr Brandamons kongs,
ok fer ek ath leita Bevers, er jbrott
hefir komizst or myrkuastofunni." þeir

[0] *Från* [iarnrekindum *C* [2] þat ad at lata *C* [3] *Öfverskrift:* Bevers vard lauss af myrkuastofunni *B* [4] *Från* [*så B;* at hann getur æigi lyft mier *C* [5] *Så BC* [6] þ' *B* [7] hu't *B*

badu hann skunda ok nǻ honum; "ok Maumet styrki þik ok fylgi þer!"

Bevers reid nu alla nóttina, sem mest matti hann; ok vm myrginen kom hann þar, sem marger vegar mættuzst. Ok af þui, ath hann hafdi leingi j myrkuastofunni verit, þa voru honum vegir okunnigir; þ[ui] reid hann þann veg, er hann skyldi eigi. Ok er ath leid midium degi, þa sa hann firir ser eina stora borg ok þekti, ath þat var Damascus, su er hann for or vm morguninn. Hann mælti þa: "Aufi, gud! huatt er mer nu til rada! þo ath ek se herr nu drepinn[1], þa ma ek eigi fara leingra; verd ek herr ath huilazst ok sofa." Bevers ste nu nidr af hestinum ok lagdi skiold sinn vndir hófut ser ok sofnadi nókkura stund. Ok sem hann vaknadi, ste hann vpp ǻ hest sinn ok reid þann veg, sem brott vissi fra borginni. Hann var magr ok meginn lauss, þui ath hann hafdi eigi ǻ mat bergt[2] || ǻ fiorum dægrum.

þenna morginn stod Brandamon kongr snemma vpp ok kalladi til sinn systur son sinn, er Grandier het, ok mælti: "þu skalt kalla mer þa tuo riddara, sem myrkuastofunnar gæta." Hann gek ok kalladi, ok var honum ekki svarath. Hann lett þa fara nidr j myrkuastofuna, ok funduzst þeir daudir, enn Bevers j brottu. Sidann for hann ok sagdi kongi. þa vard kongr suo reidr, ath hann greip vpp einn staf ok hliop ath Maumet, gudi sinum, ok lamdi hann allann j sundr ok mælti: "þu, hinn illi gud ok hinn otrvi! ef þu lętur eigi Bevers aptr koma, suo ath jdag megi hann hanga, þa skaltu aldri hafa eina flosu[3] af minu godz(i) þer til sæmdar." Eptir þat æpti hann ǻ lid sitt ok bad þat herklædazst ok taka Bevers. Ok þegar herklęddduzst .ccc.[4] manna. Kongr vard skiotazstr[5] ok ste þegar vpp ǻ sitt ess [ok suo Grandier[6]; eingi hestur var þui betri ok skiotari; þat var keypt firir fiogur jafnvægi þess gullz[7].

Brandamon kongr reid nu firir óllum sinum mónnum ǻ hinu skiota essi; ok sem hann hafdi ridit vm hrid, þa kom hann eptir Bevers. Ok sem hann sǻ hann, æpti hann ok bad hinn illa svikara bida sin ok aptur huerfa; "þui ath þu skalt firir kveld heingdr vera." — "Herra!" segir Bevers, "ek þori eigi aptr ath huerfa; þui ath ek er miok þyngadr[8] af [hungri ok[9] vóku, ok mattu þui yfir mik stiga. Enn þo skal ek enn freista ath gefa þer eitt hógg." Sem Brandamon kongr heyrdi þetta, þa vard hann miok reidr ok slo

[1] brendr edur aflimadr *C* [2] kennt *C* [3] flauso *C* [4] .iiij. M^c. *C* [5] þuiat hann war reidaztur *tillägger C* [6] *Från* [Grandier, frændi hans, fylgdi honum. Reid kongrinn fyrir, enn Grandier næst honum. Kongr reid sinu goda essi *C* [7] med gull *C* [8] hungradur *C* [9] *Från* [þungri *C*

sitt ess med sporum ok hleypti ath Bevers ok gaf honum suo mikit hôgg, ath [skiolldr hans klofnadi[1]. Bevers bra nu sinu sverdi ok [gaf konginum þat hôgg, ath af gekk fiordungr hialminum[2], enn heilenn fell or hausinum áá jord, ok fell hann daudr af hestinum [áá jord[3]. þa mælti Bevers: "þu matt þakka mer, er ek hefir vigt þik til biskups[4]; ok þu ert nu likr [einum presti[5] sakir krunu þinnar."

J þessv kom ath Grandier áá sinu goda essi, er het Tronchevares[6], ok æpti æ hann ok sagdi, ath honum dugdi eigi vndan ath flyia. "þu, Grandier[7]!" segir Bevers, "ek ræd þer, ath þu snu aptur ok fær heim Brandamon, frænda þinn! þui ath hann er nu vigdr til prestz[8]; ok þes suer ek, ef þu kemr nær mer, þa skal ek þik til diakna vigia med minu sverdi." Bevers tok nu spiott þat, sem[9] kongrin hafdi áát, ok hleypti ath Grandier med suo miklu afli, ath hann laugadi merkitt j hans blodi. Fell Grandier nv daudr af sinu essi. Enn Bevers tok skiott essit med gullbeisl[10] ok ste áá bak ok þottizst nu ôrugr, er hann hafdi essit feingit eptir vilia sinum. Hann reid firir, enn folkit sneri eptir honum fast.

Sem Bevers hafdi ridith litla hrid, þa sezst hann vm; var hann þa kominn ath vatni einu myklu; jlla þottizst hann nu stadr vera; þat var badi diupt[11] ok stritt, suo ath spiotskaptit rak or hendi honum, er hann stak j vatnith. Hann vissi nu varla, huat hann skyldi ath hafazst; hann bad til guds med fôgrum ordum, ath hann frel(s)ti hann af heiding(i)um[12]. Hann slo. nu essit med sporum. þat[13] hliop þegar langt vtt æ vatnit ok svam med miklu erfidi yfir vathnith[14]; var vatnith stritt, ok bar þa nidr eptir vatninu; essit svám[14] æ þui meir jmoti strauminum, suo ath frodann fell vtt af munninum; || ok med guds miskunn komz hann yfir vatnith; ok vard Bevers þa miok gladr; ok suo skokk essit hann, ath hann fell af baki; ok ste skiott vpp aptur. Nu sia heidingiar, ath Bevers var yfir komin; ok voru þeir nu miok sorgfullir ok foru heim med kong sinn daudann[15].

Kap. XV.[16]

Nv fer Bevers sinn veg; ok sem hann reid einn samt, þa taladi hann

---

[1] *Från* [af geck fiordungurinn af skilldinum *C* [2] *Från* [hio til kongs j hialminn ok tok hann sundr j midiu *C* [3] *Från* [*saknas i C* [4] prezt (= prestz) *C* [5] *Från* [odrum biskupum *C* [6] Trokunares *C* [7] Grandien *C* [8] biskups *C* [9] e^s fē *B* [10] gullbleifl . . *B*; *C:* ersit Brandimons kongs med godum reidskap [11] diuft ok breitt *C* [12] Nw sem hann hafdi leingi bedit, woru þeir næliga komnir at honum *tillägger C* [13] þ̄ *är ändradt från* h̄ *B* [14] *Så B* [15] ok frænda hans *tillägger C* [16] *Öfverskrift:* Bevers drap jotunin. Capitulum *B*

áá þessa lund einn samt firir munni ser, suo segiandi: "þat skal gud vita, ath ek gefi nu med godum vilia óll minn herkledi ok mitt goda ess firir einn halfann hueiti hleif, suo leingi sem ek hefir nv hungr þolat." þar til reid hann, er hann kom j eirnn[1] kastala, allann gioruann af [marmara steini[2]. Hann saa vm sik ok leitt einn fagrann turn, ok jgluggi turnssins sáá hann eina væna frv. Bevers reid þar til, sem hann saa hana, ok taladi suo til hennar: "Minn frida frv," sagdi hann, "ok hinn heyska! firir sakir guds þess, er þu trvir áá, þa gef þu mer einn tima[3] mina fylli!" — "þat veitt Maumet," segir hon, "ath þu talar af mikilli folsku, þar sem þu[4] ert kristinn madr. Minn bondi er jotunn mikil ok sterkr[5]; ok nu skal ek til hans ganga ok bidia, ath hann gefui þer ath snæda af sinum digra jarnvol." — "þes sver ek," segir Bevers, "ath annath huortt skal ek herr eptir vera eda faa suo mikinn mat, ath ek megi eta jnogg."

Gekk hon sidann til bonda sins ok sagdi honum, ath þar var kominn einn madr ok vildi hafa maatt vtann hennar vilia. Jotunninn segir, ath hann skal reyna, hvat manna hann er, adr enn þeir skilia. Nv tok jotunninn geiʀ sinn[6] ok einn storann vól[7] ok hliopp þegar ath Bevers ok spurdi, huort hann hefdi stolit þui goda essi, er hann sáát áá; "ok ek þikkiumz kenna, ath Brandamon kongr, brodir minn, atti þat." þa suarar[8] Bevers: "Ja," segir hann, "þat segir þu sáátt; ek drap hann med minu sverdi, adr vid[9] skildum." Sem jotunninn heyrdi þetta, þa hugdiz hann þegar skyldu drepa Bevers ok slo hann med sinum jarnn vól; enn hann misti Bevers, enn slo essit til dauds. Bevers hliopp þa vpp ok greip sverd sitt ok slo til [þess illa fianda[10], suo ath af tok [fiordungs breid[11] af kiotinu. Nu skautt jotunninn geir sinum ath Bevers ok veitti honum mykit sar jgegnum lærith ok greip mæki sinn ok vildi hóggva Bevers; enn gud hialpadi honum, ok ekki tok hann þat hógg. Jþvi fell jotunninn[12]. Bevers vard þui fegin ok hliop vpp áá briost honum ok hio af hendr hans ok fætur ok hans hith leiduligha hófuth. Eptir vnninn þenna sigr gekk Bevers jkastalann ok bad frvna gefa ser mat. Ok hon giordi ok suo; skorti hann hvorki dryk ne mat, ok kendi hann sik nu styrkna. Ok sem hann var metr, lett hann binda sar sitt. Sidann bad hann frvna fáá ser hest nokkurn; ok hon giordi ok suo.

---

[1] *Så* (eırñ) *B* [2] *Från* [einum marmara ok allfogrum steinum *C* [3] at eta *tillägger C* [4] bidur mik matar ok *tillägger C* [5] ok grimmur *tillägger C* [6] ok mæki *tillägger C* [7] jarnvaul *C* [8] f. *B* [9] mit *C* [10] *Från* [hans j hofutit *C* [11] *Från* [fiordunginn *C* [12] sa hinn jlli fiandi af blódraas *C*

Hann ste nu a bak ok reid[1] veg
sinn þar til, er hann kom til Jorsala[2]
borgar, ok fann patriarcham[3] ok sagdi
honum alla æfi sǫgu sina, huatt yfir
5 hann hafdi geingit sidann j fystu, er
fadir hans var drepinn, ok þar til, sem
nu var komith. Sem patriarcha[3] heyrdi
10 þetta, || þotti honum hormulikt, ok gaf
Bevers ein mul[4] ok þar med .xxx. ok
10 .iiij. bisundir gullz[5]; ok tok Bevers orlof
af patriarcha[3] ok vildi þa enn eigi heim
fara; heldr uil hann vita, huar Josvena
var, ok snyr nu til Egipta landz Enn
hann matti hana ekki þar finna.

15 Einn dag, sem hann reid, þa mætti
hann einum manni; hann kendi hann
giorla; þeir hofdu[6] verith badir med
Erminriki kongi. Hann spurdi þenna
mann, hversv Josvena mætti. Þa svarar
20 ʀiddarin: "Einn voldugr kongr hefir
feingit hennar; hann heitir Jvorius af
Munbrak; ok ek kann vel segia ydr
veg þannigh: þer skulut fara vm [alla
Jturiam[7] ok [vm Carthaginem[8] ok vm
25 stadinn Orphanies[9]; sidan kemr þu
hardla skiott j Munbrank." Bevers
þakkadi honum ok for hardla skiott
j Munbrank.

Þa var Jvorius kongr farin á dyra
30 veidi med ǫllum sinum ʀiddurum. Josvena
var heima vid fá sveina[10]. Bevers
uar nu gladr ok gekk til hallar
duranna, þar sem hon var jnni, ok
hlydizst vm ok vildi eigi[11] jnn ganga.
Hann heyrdi, ath Josvena grett sarliga 35
med miklum harmi, suo segiandi: "Aufi,
herra Bevers! huersu miok ek hefir
elskatt þik! þinn elskugi giorir minn
endadag; ek hefir þer tapath, ok þui
hirdir ek eigi leingr[12] lifa." Sem hann 40
heyrdi þetta, þotti honum mikil harmr
j vera, ok gek inn j hallina suo buinn
sem einn palmari ok bad Josvenam gefa
ser ath eta. "Ver vel kominn, palmari!"
segir hon; "matt skal þik eigi 45
hindra." Ok hon sialf vpp stod ok gaf
honum vatn[13] ok þionadi honum heysligha.
Sem hann var mettur, taladi
hon gratandi til hans ok sagdi suo:
"Palmari! huar vart þu fædr? Suo 50
hialpi gud þer, ath þu seg mer sátt!"
— "Frv!" segir Bevers, "ek var fædr
á Einglandi." Sem Josvena heyrdi
þetta, þa blidkadiz hiarta hennar, ok
mælti: "Þekkir þv nǫkkuth þann mann, 55
er heitir Bevers af Hamtunn?" — "Ja,"
segir hann, "hardla[14] giorla; þui ath
hans fadir var mer skyldr. Ok þadann
eru enn eigi lidnir .xij. manedr[15],
er ek sá hann drepa einn kong 60
krunadan ok einn ʀisa[16]. Ok hann er
nu heima j sinu ʀiki ok hefir nu hemfnt[15]
fǫdur sins ok aptur feingit sitt riki, ok
þar med gott kǫnfang[15] ok sæmilikt;
aldri var henni fædr fridari kvenmadr." 65
Nu vard Josvena illa vid, er hon heyrdi,

[1] d *är ändradt från ett* g *B* [2] Iossala *C* [3] prı- *B* [4] mauttul *C* [5] af silfri *C* [6] d *öfver raden B* [7] *Från* [allt Nubia *C* [8] *Från* | Kartagia *C* [9] Defanus (*el.* -anns) *C* [10] skuiara *C* [11] ofskiott *tillägger C* [12] at *C* [13] at eta *C* [14] hırdla *B* [15] *Så B* [16] riddara ok einn sterkann jautun *C*

ath Bevers var kvæntr[1], ok fel jo vitt. Ok sem hon vitkadizst, þa æpti hon ok mælti: "A jllum tima var ek fæd, er ek skal missa Bevers med suo mik-
5 illi sorg." Nu sáá hon áá hann ok mælti: "Suo hialpi mer gud, ef ek vissa eigi, ath Bevers væri[2] heima j Einglandi, þa vildi ek segia, ath þu værer sa sami Bevers, er ek hefir
10 leingi eptir þraith; ok sakir þess ors, er þu hefir j þinu enni, þa kennir ek ydr eigi." — "Nei," segir Bevers, "ek er eigi Bevers, ok eigi siai þer þa rett." Nu talar Bevers til Josvenam: "Ek
15 hefi opt heyrt getith eins ess, er þer hafith ath geyma; ok ef þer hafith þat[3], þa vildi ek giarna sia þat." — "Godi herra!" segir hon, "þat skal eigi vera; þui ath sidan ek tapada Bevers,
20 hinum hrausta riddara, þa þordi eingi madr ath koma jnandir þui." Nu kom jnn einn skuiari hennar, er het Bonifrey[4]. Hon mælti til hans[5]: "Huerium þikki þer likr vera sia palmari, er
25 þar sitr?" — "Frv!" segir Bonifrey[6]. "þetta er Bevers af Hamtun, suo
V sem ek hygr." Sem essit || Arundela heyrdi nefndan herra Bevers, þa sleitt þat af ser jarnvidiarnar ok hliop vtt
30 jgardinn ok gnegiadi. Sidann lagdizst nidr essit ok veltizst. "þat veitt gud," segir Bevers, "ath ek skal einn tima vita, ef ek gett stigit vpp áá essit." Sem þat sáá Bevers, herra sinn, þa stod (þat) kyrt ok hrædi sik huergi,
35 fyr enn Bevers var abaki þui, [ok lett sidann kyndugliga[7]. þat bar Bevers til Josvenam, leikandi firir henni. Sem hon sa þat, mælti hon: "Nu veitt ek, ath þu ert sáá sami, er[8] mik hefir
40 leingi eptir langat. Ok firir guds sakir stig nidr! þer skulut hafa ess yduart ok hitt goda sverd Myrklei, er[9] ek hefir leingi geymt ydr til handa." — "Frv!" segir Bevers, "faith mer sverd
45 mitt! Ek vil nu heim fara til Einglandz." Enn hon svarar: "þagat skaltu eigi fara fyr, enn (þu) hefir mik med þer." — "Frv!" segir Bevers, "þat skulu þer eigi tala: þu ert rik drottn-
50 ing, enn (ek) er einn vkunnigr madr; ok heldr áá ek ath hata þik enn elska, þui ath þinn fadir sueik mik illa, þar sem hann let mik suo leingi ligia j myrkuastofunni. Ok enn vill ek segia
55 ydr einn[10] hlut: ek hefir til skripta geingit vid patriarcham, ok baud hann mer, ath ek skyldi alldri konu fáá vtann mey; enn[11] ef þu ert mær, þa eru þat mikil vndr, þui ath þu hefir (verit)
60 med Jvorio kongi .vij. vetr." Nu svarar Josvena: "þat skal sa gud vita, er kristnir menn trva áá, ath ek vissi ekki til þes, er fadir minn forred[12] þik.

[1] r *otydligt, likt ett* t *B* [2] varí *B* [3] leynit mik æigi þui! ok ef ydar vili er þat *tillägger C* [4] bomf[s]. *(eller snarare* bomf[s].*) B*; Bonifrey *C* [5] Seg, Bonifreyr! *tillägger C* [6] *Så (eller* Bomf-*) B* [7] *Från* [þa liet hann þat fara skyndiliga *C* [8] ek *B* [9] ꝫ *(= ok) B* [10] annann *C* [11] ꝫ/en *B* [12] sueik *C*

Enn sidann vid Jvorius kongr kuomum á samt, þa matti hann aldri koma næri minum likama til syndugra hluta. Ok þes bidr ek ydr, ath þer hafit mik med ydr til Einglandz. Þan tima sem þer latit skira mik, — ok ef ek er eigi þann tima, sem til profs[1] kemr, eptir þui, sem nu segir ek ydr, þa sendit mik aptr j einum serk[2] med eingann penning!" — "Þat skal ek giarna giora," segir Bevers; ok jafnskiott kysti hann hana med mikilli gledi.

Kap. XVI.[3]

Nv kom Jvorius kongr heim af dyra veidi med .xv.[4] sina vndir konga; hann hafdi veidt vel .c.[5] af leonum ok leopǫrdum ok suo marga[6] villigǫltu ok biornu, ath varla vard talith. Sem Josvena sa þetta, þa vard hon sorgfull ok kalladi til sinn Bonifrey, sinn heimmonliga[7] skuiara, ok mælti: "Rad mer nǫkkut gott ráád! Nu er Jvorius kongr heim kominn, ok megum vær ekki á brott komaz[8]." — "Minn frv!" segir Bonifrey, "gratt eigi! Ek skal þar gott ræd til gefa: Jvorius kongr hefir sent einn sinn vinn ok hinn kærasta brodur j þann stad ok[9] kastala, er Abilant[10] heitir. Menn kalla þan kong Bibilant[11]; [ok er hann nu luktr med allann þann herskap[12]. Ok þan tima, sem Jvorius kongr er heim kominn jgardinn, [þa skal Bevers framganga ok segia þetta konginum[13]; ok veitt ek þat sánligha, ath Jvorius kongr verdr miok vgladr ok lætur herklędazst allt sitt lid ok ferr ath duga brodur sinum, enn vær munum heima vera vid fá menn ok suo jbrottkomazst." — "Þat veitt trv minn," segir Bevers, "ath þetta er gott ræd."

Kap. XVII.[14]

Eptir þetta kom Jvorius kongr med sina veidi ok syndi Josvene. Suo sá kongr, huar Bevers stod, ok spurdi, huer hann var, eda huadann hann kom. "Herra!" segir || Bevers, "ek hefi verit **11** imǫrgum lǫndum, bædi heidnum ok kristnum, vtann jkastalanum Abilant, sakir þes, ath þar matta ek eigi inn komazst; þui ath Bibilant, brodir yduar, var þar jnni læstur[15] ok allt hans folk; hefir þat gortt kongr af Vamera[16]." Nu sem Jvorius kongr heyrir þetta, þa mælti hann: "Þetta eru hǫrmungar[17]

[1] efniss *C* [2] minum nattserk *C* [3] *Öfverskrift:* Bevers segir Jvorio kongi hersǫgo *B* [4] .xij. *C* [5] M^ *C* [6] *Ändradt från* mǫrgū *B* [7] heimuligan *C* [8] kamaz *B* [9] edr *C* [10] Abbilant *C* [11] Babilent *C* [12] *Från* [*saknas i C* [13] *Från* [mun ek segia honum senniliga(?), at Babilent, brodir hans, er inni streingdur med allann sinn her j kastalanum Abbilant *C* [14] *Öfverskrift:* Bevers tekr j brott Josven(am) *B* [15] luktur *C* [16] Amera *C* [17] hormvlig *C*

tidindi, ef minn brodir verdr þar heingdr
eda aflimadr." Hann bad alla sina
menn herklædazst sem skiotazst; "ok
fòrum ok hialpum vid brodur minum!"
5 Nu helt Jvorius kongr ollum sinum
mònnum til kastalans Abilant, enn
heima lett hann vera ath geyma rikis
ok Josvene drottningar[1] þann kong[2],
er Garsich[3] er nefndr, ok med honum
10 [margir riddarar[4].

Nu sem Jvorius kongr var brott
farinn, enn Josvena drottning ok Gar-
sich kongr voru heima eptir, var Jos-
vena miok sorg full. Bonifrey, skuiari
15 hennar, gaf henni gott traust; "þui ath
(ek) skal ydr[5] hedann koma; ek skal
ganga j yduarn grasgard, ok skal ek
taka þessattar[6] gròss ok suo mikil, ath
eigi skal einn hestr[7] bera, ok skal ek
20 steypa[8] lata ok allann lògin òr taka[9]
giorsamligha. Sidan skal ek lata þar
vin blanda ok Garsich kongi ok òllum
hans mònnum j nog af gefa[10], suo ath
eingi þeirra skal vita þat, (er) þeir
25 skulu ath hafazst, ok þar skal huer
liggia, sem kominn er. Enn sidann
skulum vær Bevers buazst sem skynd-
iligazst; langt skulum vær á veg kom-
in, þa er Garsich kongr verdr vid var."
30 Nu giordi Bonifrey, sem hann
hafdi sagt, ath hann tok grasith ok
giordi drykkin ok gaf ath drekka Gar-
sich kongi ok hans mònnum, suo ath
þeir lagu huer yfir annan ok suofu.
Ok toku þeir Bevers herclædi sinn; 35
Josvena biozst ok til ferdar med þeim;
ok er þau voru buin, foru þau j brott
med .xx. hesta klyfiada med gull ok
silfr ok allzkyns dyrgripi.

Ok annan dag eptir vaknadi Gar- 40
sich kongr ok vard nu var vid, ath
Josvena var j brottu, ok þottizt of
leingi sofit hafa. Hann hafdi eitt þes-
hattar fingurgull, ath sa steinn var j,
ath þegar hann sáá jhann, þa vard 45
hann þess viss, er hann vildi. Nu
sem hann sáá jsteinnin, vissi hann, ath
þau hòfdu skiottliga jbrotfarith, ok saa
sami palmari, er þar hafdi verit, hafdi
Josvenam jbrott tekit; ok þotti þetta 50
vera mikil vndr. Hann sáá, ath aller
riddarar hans svofu; ok gek hann til
þeirra ok vakti þa ok bad þa alla her-
klædazst ok eptir þeim fara. "Ok ef
Jvorius kongr verdr þes var, munum 55
vær sæta hòrdum afarkostum." Sem
riddararnir heyrdu þetta, herklæduzst
þeir, ok foru[11] eptir Josvene .m. ridd-
ara. þeir foru med suo miklum skunda,
ath nu verda þeir[12] Bevers vid varer. 60
"þat veitt trv minn," segir Bevers,
"ath nu vil ek aptur snua ok gefa
Garsich kongi eitt hòg med minu suerdi."
þa svarar Bonifrey: "Ek vil rada þer
betra rad: ek veitt hedan skamt jbrott 65
einn berghamar, ok þangat ligr [einn

---

[1] Beuis ok *tillägger C* [2] kgr *(men r raderadt) B* [3] Garlie *C* [4] *Från* [m. riddara *C*
[5] vel *tillägger C* [6] þess hattar *C* [7] meira *tillägger C* [8] þau stana (u *något otydl.*) *C* (stappa
γδ) [9] wr þeim taka *C* [10] gafa *(men det första* a *utplånadt) B* [11] f° (= for?) *BC* [12] þ^s *B*

stigr[1], sem vær megum fara; ok ef vær megum þangat komazst, þa þurfum vær eigi ath ottazst. Engi lifandi madr mãa oss þar finna." Sem Bevers heyrdi þetta, þa þotti honum þetta ith bæzsta raad. Bonifrey visadi þeim veginn; ok komuzst þau jhellinn, adr V || Garsie[2] kongr yrdi vid var ok hans menn. Heiding(i)ar foru hueruetna ath leita þeirra ok finna þau eigi ok aunguann þann, er þeim kynni nokkut til þeirra ath segia. Nu snua þeir[3] aptr vid suo buit harmsfullir, sem maklikt var.

Sem Bevers ok Bonifrey voru j þessum helli, þa hôfdu þeir[3] [mikil vardhôld[4] aa ser sakir hræzlu[5] vid heidingia. Þa talar Josvena til Bevers, suo segiandi: "Minn kæri!" segir hon, "ek hefir suo mikit hungr, ath ek fær eigi[6] talat; þui ath leingur maa ek eigi matlaus vera." — "Jumfrv!" segir Bevers, "þat þikki mer illa vera. Ok nu skal ek freista þegar j stad, ath ek fai[7] ydr eina hiind j þeima skogi. Bonifrey skal yduar geyma, medann ek er j brottu." Nu for Bevers skiott; enn þau Bonifrey voru eptir.

Ok sem þau hofdu eigi leingi bedit, saa þau, huar fram kuomu tueir leones; þav voru miok grimligh ok hlaupa[8] ath þeim. Ok er Bonifrey saa þat, þreif hann til vopna sinna ok ste aa sitt ess ok lagdi til annars leonssins af[9] aullu afli; enn þar var suo hart firir, ath ekki beitt aa. Nu hlaupa þau grimmu dyr ath Bonifrey, ok annat reif hann enn annat hest hans; ok eigi skilduzst þau fyʀ vid, enn hann var allr sundr rifinn ok suo hans hestr; ok lett hann suo hormuliga sitt lif. Sem Josvena sa þetta, þa tok hon ath æpa ok hormuliga at lata sakir hræzslu. Nu hlaupa dyrinn ath henni ok rifu af henni klædinn ok drogu hana millum sinn vpp aa eit berg. Hon þottiz nu illa kominn.

Ok jþui kemr Bevers ath ridandi ok hafdi veitt eina rãa[10]. Hann sa liggia armlegginn af Bonifrey ok jaudrum stad fot. Hann kalladi ãa Josvenam; ok sem hann ser ekki til hennar, þa matti hann ekki vid standa ok fel j vvitt. Ok sem Arundile[11], hans hestr, saa þetta, þa sparn[12] hann sinum fæti ãa honum hogligha, sem hann vildi vekkia hann; ok vm sidir vittkadizst hann. Tok nu Bevers suo hart hiarta ok ste upp ãa essit ok hio þat med sporum. Þa vard honum lititth vpp (aa) bergith, ok sa, huar Josvena var geymd millum tueggia dyra. Ok sem hon sa hann, kallar hon: "Herra Bevers! herra Bevers!" segir hon, "kom higat ok hialpa mer! þui ath ek þikkiz[2] nu illa stôd vera." Nu sem leones sia

[1] *Från* [eitt einstigi *C* [2] *Så B* [3] þˢ *B* [4] *Från* [mikla uawktun *C* [5] hrælzlu fak' *B* [6] varla *C* [7] fay (*el.* faŋ) *B* [8] g'mlia *tillägger C* [9] *Ändradt från* afl *B* [10] hind *C* [11] Arundela *C* [12] tok hann at gnegia ok spyrnir *C*

Bevers, hlupu þau vpp. Enn Bevers sto af sinu essi ok vildi[1] eigi, ath þau grandadi þui. Hann tok nu skiold sin ok j adra hönd sverd sitt ok gek fram 5 ath dyrunum. Nu hlaupa þau bædi senn ath Bevers; hof annat vpp bada sina fætr ok slo jsundr skiold Bevers j tuo hluti. Enn hann hio med suerdi sinu af aullu afli ofann j hofut leonis; 10 enn þat var suo hart, ath ekki beitt áá. Hleypur nu leo med gapanda kiaptin suo olmr ok grimr, ath þat vil gleypa Bevers. J þui lagdi hann ofan jhals[2] dyrinu, suo at oddrinn næm jhiartanu[3] 15 stadar. Bevers dro ath ser suerdit, enn dyrit do þegar. Nu sem annat sa ofarar[4] nafna sins, hliop þat ath Bevers ok reif brynniu hans sem einn fornann kyrtil; ok enn hof þat vpp 20 sina fyʀi fętr ok slo til hans; enn hann vardi sik suo manliga[5], ath þat kom eigi sari áá hann. Nu vard Bevers reidr, er þetta dyr skyldi suo leingi standa firir honum, ok hio nu til leonis **12** ok ‖[6] af bada fyʀi fætr; ok fell þat nu til jardar, ok gæt Bevers suo drepit þat. Sidann gekk hann til Josvenam ok gaf henni ath eta þat, sem hann hafdi föng æ. Sidann rida þau veg sinn.

Kap. XVIII.[7]

NV sem þau höfdu leingi ridit, þa sa Bevers fram firir sik áá stofnn eins tres mikinn jotun. Hann var uel [.xv. feta[8] langr; jsinni hendi hafdi hann stora klumbu, suo þunga, ath .x. akkr kallar 35 gatu eigi meira borith. Vid sik[9] hafdi hann einn męki[10]. Milli hans augna var þriggia fæta[11] langt; han(s) hold var svart[12] sem kol; nasar hans voru leidiligar, ok [framann æ krokr[13]. 40 Hann hafdi stor beinn ok löng; illa voru hans fætur skapadir. Hann matti meira hlaupa enn fugl fliuga. [Hans rödd var sem þa, er[14] tiu hundar geyia[15]. Harith var suo langt sem [hestz hali[16]; 45 augunn voru stor ok svort sem ketil botn; tenn hafdi hann sem villigölltr; munrinn var miok vidr; ok ath öllu var hann leidiligr[17] skapadr[18]. þenna hafdi Jvorius kongr[19] vtt sent ath leita 50 Josvene dröttningar ok flytia hana aptr.

Sem þessi jotun sáá herra Bevers, þa æpti hann áá hann ok mælti: "þu, illr suikari! þu skalt lausa verda ath lata þa frv, sem þu hefir med þer." 55 Sem Bevers sáá hann suo mikinn ok ferligann, þa hlo hann ath honum ok

---

[1] vıldu *B* [2] jhuopta *C* [3] nam *tillägger B* [4] misfarer *C* [5] fimliga *C* [6] ok *upprepar B* [7] *Öfverskrift:* Bevers fann Eskopart *B* [8] *Från* [.xx. fota *C* [9] sina sidu *C* [10] þungan ok huassan *tillägger C* [11] fota *C* [12] *Så* (fv^r^t) *BC* [13] *Från* [æ framanuerdum krokar .ij. *C* [14] *Från* [Ok sem hann taladi, var hann raudd verra at heyra en *C* [15] g^e^yí *C* [16] *Från* [hesta tagl *C* [17] færlha *C* [18] Hans leggir woru miog langir ok sterkir, ok sialfur var hann miog jlla farandi *tillägger C* [19] r *öfver raden B*

mælti: "Huar varttu fædr? eda huat heitir þu?" Jotunninn svarar: "Ek heiti Eskopart[1]; sterkr em ek ok mikil kappi." Bevers mælti[2]: "Huort eru suo storir aller jþinu landi?" Hann svarar: "Þat veitt Maumet, ath menn kðlludu mik þar duerg, ok ek skommudumz þar ath vera; ok flyda ek þui jbrott, ath ek [var suo[3] litil; ok hefir ek sidan þionat Jvorio kongi. Ok jstad skal ek þitt hðfut svndr briota med minni klumbu; þui ath þu hefir brott tekit minns herra drottning." Bevers segir: "Eigi skal langt til, adr þu skalt gialda þinna storyrda." Slo hann nu sinn hest sporum ok lagdi framann jbriost Eskopart; enn spiotzskaptit gek jsvndr; enn (hann) stod kyr ok vard ekki sꜳ́r. Þa kastadi hann ath Bevers sinum jarnvðl[4]; enn hann lægdi sik vndan ok kom ekki ꜳ́ hann; enn hðggit kom ꜳ́ eitt tre[5], ok gek[6] jsundr. Eskopart greip þa mæki sinn ok vildi hoggua Bevers; enn er essit Arundele sꜳ́ þat, þa keyrdi hann bada sina fætr[7] firir briost jotninum, suo ath hann fel þegar. Sem Bevers sa þetta, hliop hann af baki ok vildi halshðggva hann. Þa mælti Josvena: "Þat er mitt rad, Bevers!" segir hon, "ath þu gefir honum lif ok giorir hann þinn mann, ok latt skira hann!" Bevers segir: "Hann skal [j stad[8] deyia." Ok er Eskopart heyrdi þetta, þa æpti hann suo hꜳ́t, ath gall jskoginum: "Herra Bevers!" segir hann, "drep mik eigi! þuiat ek vil giarna vid kristni taka ok ydr þiona." Josvena segir, ath honum mætti vel trva. Lett Bevers hann þa vpp standa; ok lofadi Eskopart[9] trv sina, ath hann skyldi honum dyggiliga þiona. Eptir þat ste Bevers ꜳ sitt ess ok hans vnnazsta; enn Eskopart tok klumbu sina ok fylgdi þeim ok var þeirra sveinn.

Nu foru þau til þess, er þau kðmu nordr til hafsins. Þar var firir þeim eitt skip hladit med[10] heiding(i)um, ok ætludu þeir ath strida[11] ꜳ kristna menn. Eskopart bad þa fꜳ ser skipit; þeir neitudu þui. ‖ Hann hleypr þa wtt ꜳ skipit med klumbu sina ok drap huern þann mann, er ꜳ var skipinu. Margir hlupu ꜳ kaf ok drektu ser sialfir. Ok þegar skipit var rutt, þa bar hann vtt ꜳ́ herra Bevers ok hans vnnostu ok hesta þeirra ok ðll þeirra þing.

Kap. XIX.[12]

NV skal segia fra Jvorio[13] kongi. Hann hafdi spurt, huersu Bevers hafdi

[1] Eskupart *C* [2] Heimsligur ertu skapadur, edur *tillägger C* [3] *Från* [þotta þar miog *C* [4] hinum digra *tillägger C* [5] stortre *C* [6] þat *tillägger C* [7] æ *otydligt, likt* at *B* [8] *Från* [rett *C* [9] hann Beuis *C* [10] af *C* [11] heria vpp *C* [12] *Öfverskrift:* Bevers kemr*(?)* til Kolni *B* [13] -ie *C*

j brott farit ok Josvena. Hann kalladi til sinn frænda sinn, er Amonstrei[1] het. "þu skalt fara," segir hann, "ok færa mer[2] aptur Bevers ok Josvenam ok hinn illa svikara Eskopart." — "þat skal ek giarna giora," segir hann. Nu for Amonstrei til hafsins ok fek ser þar skip ok for eptir þeim ok fann þau jmidiu hafui. Sem þeir funduzst, þa æpti Amonstrei ok mælti: "þess sver ek vid hôfuth mitt, ath þu, Eskopart! skalt dyrt kaupa þau suik, sem þu hefir gôrt minum herra, Jvorio kongi." Sem Eskopart heyrdi heitan Amonstreis[3], þa vard hann reidr miok ok mælti: "þu skalt aptur fara," segir hann, "[illr ribballdi[4]! ok mer þikkir einskis verd[5] heitann þinn; ok ef þu kemr nær mer, þa skalt þu gialda þess." Amonstrei vard nu hrædr miok ok vildi eigi bida Eskopartz[6], ok skilduzst vid suo buit.

Nu sigla þau veg sinn vm hafit ok kômu til kristinna manna ok lendu j þeim stad, er Colonia[7] heitir[8]. Einn eRkibiskup[9] var firir j stadnum; hann hafdi stadit vpp snemma vm morguninn ok geingit til strandarrinnar ath skemta ser, þangat sem skipit lendi. ERkibiskupin var fôdur brodir Bevers; enn hann vissi þat eigi. ERkibiskupin gekk nu þar ath, sem Bevers lendi; ok þegar sem Bevers var lidugr, gek hann til eRkibiskups, ok fagnadi huor ôdrum. ERkibiskup segir: "Huadann ert þu, Riddari? eda huar vart þu fædr? þu ert [miok merkiligr[10]." — "Herra!" segir hann, "ek var fædr j Einglandi; ek er son Guions jarls, þess er drepinn var med miklum suikum." Sem eRkibiskup vndirstod þat, er hann sagdi, þa vard hann miok gladr ok hliop ath honum ok kysti hann ok sagdi: "Hin godi brodur[11] son! ver uel kominn! Eda huatt mey er þat, er þer fylgir[12]?" — "Herra!" segir Bevers, "hon hefir mik elskath ok ek hana; ok firir hennar elskhuga var ek .vij. vetr jmyrkuastofu; ok hon vil nu giarna vid kristni taka ok skirazst lata." — "Gudi se þess lof!" segir biskup. Jþessu bili kom Eskopart hlaupandi. Sem erkibiskup sáá hann, signdi hann sik meir enn .xx. sinnum ok spurdi Bevers, hvadan þat troll væri. "Herra!" segir Bevers, "hann er minn svein; ok vildi ek, ath þer kristnadith hann."

Biskup mælti: "Sabaoth, þinn fosturfadir, er miok reidr ok hryggr sakir þess, ath einn[13] hans son sagdi honum, ath þu værer heingdr. Hann hefir bygt ser einn kastala aa hafu bergi; suo er hann sterkliga gior, ath eingi madr máá hann vinna. Ok er þat

---

[1] -rai *C* [2] mik *B* [3] Amon^ *B*, amonſt^tt^ı./ *C* [4] ***Från*** [hinn jlli suikare, ribballdi ok þiofur ok jllmenne *C* [5] d *är ändradt från ett* t *B* [6] efk^ *B*, E^. *C* [7] Bolonia *C* [8] h. *BC* [9] eR'bp *B* [10] ***Från*** [fridr ok mikilmannligur *C* [11] b *är ändradt från ett* f *B* [12] suo fogur ok frid, at alldri saa ek slika edr jafnfrida *tillägger C* [13] Teri *C*

mitt ráád, ath þu farer til hans; þui ath þer megit mikit illt giora keisaranum[1]. Ek vil ok gefa þer styrk til, fimhundrat[2] manna, uell herklædda[3]." Bevers þakkadi honum vel. Nu leiddi eʀkibiskup hann j sitt herbergi, ok vard miok gladr af hans til[4] kuomu. Eptir þat geingu þeir til kirkiu; ok var Josvena skird. Sidann var Eskopart[5] framleidr; ok var honum buit stort ker, þui ath honum var fonttrin oflitil; ok bygsti[6] hann sialfr ser þar **13**|| vpp j. Hann var suo þungr, ath allt stadar folkit gáát eigi fleytt[7] honum. Eptir þat foru þeir til matar. Sidann bioz Bevers heim til Einglandz, enn lett Josvenam þar eptir ok Eskopart hia henni; reid sidan jbrott med .d. manna, er eʀkibiskup hafdi honum feingit. Enn Josvena sat eptir hrygg ok sorgfull.

Þeir Bevers foru nu yfir haf ok kuomu vid Hamtun æ Einglandi. Þar var keisarin[8] firir ok for jmoti honum ok spurdi Bevers, huer[9] hann væri, eda huat hann heti[10]. (Hann svarar:) "Ek heiti Geirardr[11] af Franz or þeim kastala, er Digon heitir." — "Herra Geiʀardr!" segir keisarin[8], "ek vil ydr giarna segia: her er einn gamal ok illr karll vtt jhafinu[12] j einum sterkum kastala; hann heitir Sabaoth; ok máá ek ekki þu(i)nga hann, enn hann giorir mer mikit meinn ok skada minum ʀiddurum." — "Herra!" (segir Bevers), "vili þer gefa ollum minum mönnum vopn ok klædi, þa skal ek freista ath náá honum ok [fæera ydr bundinn[13]." Keisarinn jatadi þessu ok lett þegar fram bera vopn ok klædi[14]. Sidann foru þeir brot ok lettu eigi fyr, enn þeir kuomu til kastalans. Sem Sabaoth sáá Bevers, þa spurdi hann, huat hann het[15]; þuiat hann kendi hann eigi[16]. "Herra!" segir Bevers, "ek var fædr j Einglandi j stadnum[17] Hamtun." Sem Sabaoth heyrdi þetta, þa vildi hann eigi leingr spyria ok [gek til hans[18] ok kysti hann astsamliga ok leiddi hann jkastalann med myklum fagnadi.

Kap. XX.[19]

Nv skulum vær segia fra hinni fridu frv Josvene ok hinni tryggu mey. Hon var j Colonia[20] ok Eskopart med henni. Þar var einn jarl j þui landi; hann hafdi einn dag séd Josvenam, ok hafdi þegar j hiarta sinu mikinn astar þokka til hennar ok hugleiddi opt,

[1] greifanum *C* [2] *Så* (-d'''t) *B* [3] *Så B (C:* .v.c. manna vel herklæddra) [4] heim- *C* [5] *Så äfven i C* [6] byckti *(el. möjl.* byſktı) *C* [7] lypt *C* [8] kraín *B* [9] huadan *C* [10] h. *BC (jfr rad. 44)* [11] Girard *C* [12] er byr *tillägger C* [13] *Från* [koma honum j augsyn ydr *C* [14] væn hertygi *C* [15] *Så B (jfr rad. 26)* [16] edur huadan hann væri *tillägger C* [17] godum stad *C* [18] *Från* [hliop at Beuis *C* [19] *Öfverskrift* Josvena drepur Militem jarll *B* [20] Kolni *C*

huersu hann mætti fáá hennar. Hann gek opt til fundar med hana; enn hon var æ þui stödugri, sem hann freistadi hennar meir. Ok suo sem hann sáá, ath hon vard eigi lokkut med fagurmælum, þa sor hann vid sitt höfuth, ath hann skyldi taka hana med valdi vtann hennar vilia, aldri væri hon suo[1] geymd. Þessi jarl het Miles. Nu segir Josvena til hans: "Miles! lat mik vera ok gior mik[2] ekki illt! Ok ef Eskopart verdr þess var, þa man hann hefna minn áá þer." Sem jarlinn heyrdi þetta, þa tok hann vm (ath) hugsa, huersu hann mætti suikkia Eskopart, ok mælti: "Eskopart brodir! Herra Bevers sendi þer sina quediu ok bad, ath þu mundir koma til hans; þui ath honum er nu þorf þinn. [Er hann nu jþeim[3] kastala, er þu mat sia wtt jhafinu, ok bidr þin þar[4]." Eskopart trvdi þessu ok segir til jarlsins[5]: "Ek bidr ydr mykilega[6], at þer færit mik þannig." — "Giarna," segir Miles[7], "ok förum nu vtann [nokkura duol[8]!" Toku nu eitt skip ok foru til kastalans. Ok er þeir kuomu þar, þa bad Miles hann jnn ganga jkastalann ok lett þegar portith sterkligha aptr. Eskopart leitadi alla vega vm kastalann ok fan eingan mann. Ok er hann sææ, ath hann var svikin, þa æpti hann harri röddu áá jarlinn ok mælti: "Gior[9] firir guds skyld ok[10] lat mik vtt hedan!" — "Þat skalt þu vita, Eskopart!" segir Miles, "ath ek skal nu heim fara ok þusa mer Josvenam." Sem Eskopart heyrdi þetta, vard hann miok reidr ok tok ath rifa steinmurinn med nöglum ser; suo var hann sterkr, ath hann gat brotitt murinn allan[11] nidr ath sionum. Sidan bygsti[12] hann ser áá sioin ok tok ath || svima af miklu afli. V Sem hann hafdi svimat vm stund, þa sa hann eitt kaupskip ok æpti áá þa, suo segiandi: "Lateth mik vpp jskipit til yduar!" Nu sem kaupmenn sáá hann suo[13] liotliga skapadann ok [hann svam mikit[14] j hafinu, þa hugdu þeir[15], ath fiandinn sialfr væri, ok saker hræzlu hlupu þeir aller vttbyrdis. Eskopart tok skipit ok reri til landz med öllu afli.

Enn þann dag kom til Bevers einn sendi madr ok sagdi honum, ath Josvena var þusuth einum jarli vtan hennar vilia[16]. Ok er Bevers heyrdi þetta, þa tok hann hest sinn ok vöpn ok reid einn saman til Kolni.

Enn nu er ath segia fra [jarli Miles[17], ath hann þusadi Josvenam med yfir valdi vtan hennar vilia. Ok vm kueldit, er þau skyldu [til huilu[18].

---

[1] vel *tillägger C* [2] *Så B*, mier *C* [3] *Från* [hann hefir settur verit j þann *C* [4] segir Milon *tillägger C* [5] j *B*, Milons jalls *C* [6] *Så B (*mikiliga *C)* [7] Milon *C* [8] *Från* [nockurar dualar *C* [9] O ho *(otydl.)* Milon! huat giorir þv *C* [10] *Saknas i C* [11] allt *C* [12] kastadi *C* [13] mikinn ok *tillägger C* [14] *Från* [huersu mikit hann *(bis)* suam *C* [15] þs *B* [16] ok at þau skylldu huila fara þat sama kuelld *tillägger C* [17] *Från* [.j. mil *B*, Milon .jr. *C* [18] *Från* [huila *C*

fara, lett hann aptur streingia dyrnar. Hann af kleddizst skiottliga ok vildi firir koma hennar meydom. Enn Josvena tok nu ath syrgia ok vm ath hugsa, huersu hon matti þeirri skom af ser koma[1] ok hann firir drifa. Hon tok nu belti sitt[2] ok giordi þar af eina snǒru[3]; ok er hann skyldi sofa fara, þa kastadi hon snorunni áá hals honum; en sęnginn var suo[4] háá, su er þau skyldu sofa j, [ath jarlinn[5] fell nidr audrum meginn sængrinnar, enn Josvena [hliopp vpp annann veg ok[6] dro beltit suo fast ath ser, ath [hon gat kyrkt[7] hann til bana.

Vm morguninn, er liost var orditt, kuomu riddarar ath loptinu ok kǒlludu áá jarlinn ok sogdu, ath timi var ath klædazst. Josvena segir, ath hann var daudr; "ok ek drap hann." Sem þeir heyrdu þetta, brutu þeir upp loptit ok toku Josvenam ok bundu. Sidann giordu þeir eitt mikit baal ok vildu brenna hana ok leiddu haduligha[8] vtann alla miskunn. Josvena gret nu harri rǒddu ok mælti: "Aufi, herra Bevers! [tapat hefir þu nu[9] þinni vnnǒstu! þer gaf ek alla mina elsku; nu hefir þu gleymt mer[10], ok nu skal ek tǒput vera firir þat, er ek vildi eigi suikia þik." Ok eptir þetta krafdi Josvena ser prestz, ok var henni hann feinginn, ok taladi hon med hann leingi.

Nu kom Bevers ridandi ok mætti einum hirdmanni[11] ok spurdi, hui[12] sa mikli elldr [var gior[13]. "Herra!" segir hann, "þat er mikil hǒrmung; þar skal vera brend einn mær firir þat, er hon kyrkti til bana einn jarl, er hana vildi taka naudga." — "Þat skal ei vera, ef gud vil," segir Bevers, ok slo hest sinn med sporum ok hleypti ath ęldinum.

Nu kom Eskopart at audrum meginn ok mætti einum manni ok spurdi, hui[14] sáá mikli elldr væri gior. Ok suo sem madrinn leitt hann, flydi hann ok æpti hátt: "*Benedicite*[15]!" ok signdi sik. Enn Eskopart greip eptir honum ok nadi j hǒtt hans ok bad hann bida sinn ok segia ser þat, er hann spurdi. Enn madr æpti ok bad ser miskunnar ok kuez giarna vilia segia honum. "Einn mær skal [brend vera[16] firir þat, er hon kyrkti einn jarl til bana [firir þat, er hann tok hana[17] med valdi[18]." — "Þess sver ek vid hǒfut mitt," segir Eskopart, "ath [(þat) skal eigi vera, ef ek máá rada, ok[19] ef klumba minn dugir;" ok hliop nv til Bevers ok kǒmu

[1] hrinda *C* [2] af godu silki *tillägger C* [3] *Under* n *är en prick B;* atrennings *(t otydl.)* lyckiu *C* [4] miog *C* [5] *Från* [Milon jarl b[ra vid] hart, er hann kendi atrennunnar, ok *C* [6] *Från* [*saknas i C* [7] *Från* [fætur hans naamu eigi nidri, ok kyrkti hon *C* [8] þar til fyrir *tillägger C* [9] *Från* [jlla hefir þu tapad *C* [10] mik *C* [11] heidingia *C* [12] huat *C* [13] *Från* [skylldi *C* [14] til huers *C* [15] benedicat *(el. snarare* -tat*) C* [16] *Från* [þar brenna *C* [17] *Från* [þann er hana uilldi taka *C* [18] ofurualldi *C* [19] *Från* [fyr skal borgin brenna til kola *C*

ath balinu badir senn ok vildu eigi
14seinnka. || Bevers dro wtt sitt suerd
Myrklei ok lett martt hofuth ꜳ jord
falla. Enn Eskopart drap .x. eda[1] .xij.
jsenn med klumbu sinni. Enn er þeir
hofdu drepit sina vvini, sem þeir vildu,
þa snerizst Bevers ath Josvene ok leysti
hana skiott ok kysti hana. Nu bad
Bevers biskupin fꜳ ser einn gangara;
ok hann giordi þat giarna. Nu lett
Bevers Josvenam[2] upp ꜳ þan goda
hest, ok foru leid sina til þess, er þau
kuomu jkastalann, þann er Sabaoth var
j; ok tok hann vid þeim med miklum
fagnadi. Sabaoth lett nu styrkia kast-
alann, suo ath þar mattu aunguir menn
komaz vtann hans vilia. Var hann
nu ȯrugr ok vhrædr vm sik.

Kap. XXI.[3]

NV sendir Bevers til keisara einn
sinn ʀiddara ok frænda, þann er Kur-
ipus[4] het, ok segir honum suo, ath
hann skal skiott vera heingdr; "þui
ath nu hefir ek feingit styrk af frend-
um minum ok vinum." Hann for nu
ok fram kom firir keisaran ok mælti:
"þu, hinn illi suikari! gud firir dæmi
þik firir þat illt, er þu hefir giort!
Sa ʀiddari, er her var hia þer hinn
fyʀa dag, het eigi Geirardr, helldr
Bevers, sem gud styrki hann[5], enn
nidri þer[6]! Hann sendi þer þau bod
med mer, ath þu skalt vera heingdr[7]."
Sem keisarinn heyrdi þetta, þa gekk
hann naligha af vitinu ok greipp[8] einn
knif odd huassan ok kastadi ath sendi
bodanum ok vildi hæfa hann j briostit;
enn hann misti hans, enn hæfdi brodur
sinn, suo ath þegar fell hann daudr
nidr. Ok ste Kuripus[9] ꜳ hest sinn
ok mælti: "þu ert mikit fol ok ȯrviti,
er þu drapt firir mik þinn frænda."
Ok nu ridr hann j brott. Enn keis-
arinn var eptir ok kunni illa hans
eyrendi. Sendibodinn kom heim til
Bevers ok sagdi honum [til svobuins[10].

Nu er (ath) segia fra keisara. Hann
hafdi svo mikla sorg af þessum tid-
enndum; sendir hann [nu til vina
sinna j þyska[11] land, at [þeir kæmi
nu til hans[12]. Suo sendi hann bod til
kongs j Skottland, [ath hann hialpi
honum j suo mikla þȯrf. Nu kȯmu
til hans ʀiddarar badi af Skottlandi ok
þyiskalandi; ok[13] hafdi keisarin nu
mikit lid. Lett hann sidan herklædazst
allann sinn her. þeir skiptu j sundr
lidi sinu jtuær fylkingar, [ok hafdi

[1] *Öfver raden B* [2] stiga *tillägger C* [3] *Öfverskrift:* Bevers hefnir fodur sins ꜳ keisara *B* [4] Hurupus *(el.* Ha-*) C* [5] ydr *C* [6] þinum gudnidingi *C* [7] vid hinn hæsta gꜳlga. enn hann ætlar at fꜳ aptur sina faudr leifd *tillägger C* [8] vpp *tillägger C* [9] Hvrvpus *C* [10] *Från* [suo buit *C* [11] *Från* [mann j Þyzsku *C* [12] *Från* [þadan kæmi honum styrkur ok mikit lid *C* [13] *Från* [*saknas i C*

sina fylking huor konganna. Keisarinn ætladi ser[1] jmott Sabaoth hinum gamla. Þeir hôfdu suo mikit lid, ath .M. riddara var j moti einu hundradi, er Bevers hafdi ok Sabaoth. Þeir skiptu lidi sinu j þria hluti; hafdi einn hlut Bevers, annan Sabaoth, þridia Eskopart.

Sabaoth for nu fyrstr med sina fylking; [hann hafdi .x. þusundir manna[2]. Sem keisarin sa þat, þa æpti hann áá sina menn ok bad þa geyma, ath Sabaoth kæmiz eigi vndan. Kongrin af Skottlandi ste vpp áá sitt ess [af Orphanie[3] ok hafdi spiott jhendi ok hleypti ath Sabaoth. Sabaoth sa þat ok hleypti jmott hônum. Ok vard þa, sem mælt er, ath 'seigar verda gamals mannz sinar'. Suo sem þeir mættuz, lagdi Sabaoth j hans skiold, ok dugdi honum hann[4] allit; þui ath hann laugadi sitt spiot j hans hiarta blodi ok steypti honum daudum áá jord. Sabaoth mælti til hans: "Oþôkk haf þu, er þu uildir bregdaz þinum kumpanum j fyrsta hôggi!" Nu dro hann vtt sitt sverd, ok stodz ekki vid hans hôggum, ok gat sundr skilith ok aptur rett[5] hina fyrstu fylking. Ok (sem) keisarinn sa V þetta, þa vard hann miok || reidr ok steigg áá hest sinn ok aller hans riddarar ok hleyptu ath Sabaoth. Enn er herra Bevers sáá þetta, þa lett hann sinu lidi vtt blasa; hann sialfr ste áá sinn hest Arundela[6]. Riddarar hans voru uel herklæddir ok diarfer ok fullhugadir. Bevers slo nu hestinn sporum ok hellt sterkligha sinum skildi firir sik ok reid nu fram. Ok jfyrsta hôggi drap hann þan hofdingia[7], er Jvore[8] hett; ok j audru hoggi drap hann þann mann, er Obbe[9] het af Moruel[10]. Enn kumpanar hans spaurdu eigi sina v uini. Ok skiott eptir þetta sa Bevers keisarann[11], stiupfodur sin; ok vnni hann honum litith. "Þat skal gud vita," segir Bevers, "þu, hinn illi suikari! ef ek mætti naa þer, þa skyldi þitt hôfut skiot af hôgguit." Sem keisarin[12] heyrdi þetta, þa segir hann: "Eigi þarftu suo ath heitaz. Ef þu uilt beriaz vid mik, þa (kom) þu skiott áá þenna sletta vôl, er her er hia, ok eigum þar einvigi!" Sem Bevers heyrdi þetta, þa vard hann aldri jafngladr. Nu skipptiz herrinn j svndr jtuo stadi, suo ath [akur leingd[13] var j millum þeirra. Bevers tok nu sit spiot ok [spenti sterkliga[14] med ollu kappi[15]. Sidann hleypti huor ath ôdrum med miklu afli[16]; ok suo mikit hôgg gaf Bevers keisaranum, ath hann vard af ath falla sinu essi; ok suo kom hann hart nidr, ath klofnadi hans skiôldr (ok) brottnadi suerdit. Keisarinn hliop vpp fimlega;

[1] *Från* [kongrinn af Skotlandi setti sina fylking j moti Beuis; enn adra fylking hafdi greifinn, ok ætludu þa *C* [2] *Från* [*saknas i C* [3] *Från* [er Porfarus het *C* [4] brynian *C* [5] *Så B*, rekit *C* [6] arm^. *B*, aar/undel *C* [7] kong *C* [8] e *otydligt* (eı?) *B*, Juorius *C* [9] Ubbi *C* [10] Mondóri *C* [11] konginn *C* [12] krāın *B* [13] skeid *C* [14] *Från* [hiellt sinum skilldi *C* [15] afli *C* [16] kappi *C*

þui ath hann var miok reidr ok hrædr vm sinn dauda. Hann fann einn storann steinn vndir sinum fæti; keisarinn var hardla sterkr, ok kastadi þessum ste(i)ni at Bevers, ok kom áá skioldinn, suo ath hann klofnadi j sundr. Nu dro Bevers vtt sitt suerd Myrklei ok hio til keisarans. Ok er hans menn sáá, ath hann mundi verda yfir stiginn, ef hann fengi óngua hialp, þa hleyptu þeir áá kafliga þangat ok fengu hialpat honum ok kuomu honum áá hest.

Nu kom herrinn samann, ok hofz nu strid j annat sinn. Kemr nu ok Eskopart med hina þridiu fylking. Hann hafdi jarnvóll sinn j hendi, ok hafdi huer bana, er firir vard; hann slo .x. eda .xij. til bana j hueriu (hóggi). Bevers kalladi[1] áá hann, suo segiandi: "Minn kæri vinn, Eskopart! ser þu, huar keisarinn sittr áá huitum hesti? Ek bid þik, ath þu takir hann ok fæʀir mer." Eskopart svarar: "þat skal ek giarna giora." Eskopart slo nu allt, þat er firir vard, med sinum [vol; hann kom nu ath keisaranum[2] ok tok hann hóndum ok bar hann allt til kastala Sabaoths ok batt hann ok lett suo liggia[3]. Eptir þat sneri hann aptr til bardagans. Nv sem hinir þyisku[4] ʀiddarar keisarans sææ, ath þeir gatu eigi vid holpit herra sinum, þa gafuz þeir vpp j vald Bevers.

Eptir þessa orrostu[5] foru þeir aptr jkastalann, þar sem keisarinn var. Sem hann sa [Bevers þangat[6] kominn, þa mælti hann: "Herra Bevers! þat þikkiumz ek vita, ath grida þarf ek eigi ath bidia. Vil ek giarna firir gefa þer minn dauda, ef þu vil enda[7] mitt lif med einu hoggi." Bevers svarar: "Suo hialpi mer gud, ath þess skalt þu nu viss verda, huersu þu [firir gaft[8] minum fodur, þa er hann bad þik miskunnar, eda huersu sviuirdliga[9] þu sveikt hann." Nu let herra Bevers giora eina stora gróf ok lett þar j steypa vellanda[10] blyi, ok lett þar j kasta keisaranum; lett hann suo lif sitt.

Jþessum tima kom || til frvinnar keisara[11] einn sendi bodi ok sagdi henni þessi tidindi. Sem hon heyrdi þetta, þa greip hon upp[12] .j. knif ok kastadi ath sendi bodanum, suo ath oddrinn nam j hiartanu stadar; ok var þat hans bani. Eptir þat gekk hon j þann [stad eda[13] turn, er hon atti, ok steypti ser nidr firir ath vilia[14] sinum; ok voru þau hennar æfi lok.[15]

---

[1] hropadi *C* [2] ***Från*** [jarnvaul, latandi ligt sem ær diofull ꜵ kristnar sꜵlir, ber med klumbunni ok slær med hnefunum, suoat allt þat lezt, er fyri vard, æigi lettandi fyrr, enn hann fann greifann *C* [3] leidann suikara *tillägger C* [4] Þyuersku *C* [5] oro *B* [6] ***Från*** [sik yfir *C* [7] hafa *C* [8] ***Från*** [gaft grid *C* [9] o dreingiliga *C* [10] biki ok *tillägger C* [11] keıf. *B (C:* módr Beuiss*)* [12] uupp *B* [13] ***Från*** [kastala *C* [14] sialfuilia *C* [15] Beuis harmadi þetta allitt, er hann spurdi þetta *tillägger C*

Kap. XXII.[1]

EPtir þetta reid Bevers heim j sialfs sins[2] borg[3] ok kastala, ok lagdi undir sik allt þat ʀiki, er keisarinn hafdi hapt ok hans fødur leifd var. Gaf hann [þáá ǫllum giafir, þeim er hann hofdu þar til styrkt[4], huer:um eptir sinni stett[5]. Hafdi [Bevers nu fagurligha sigrat sina vvini[6]. Eptir þat sende hann eptir Josvene, ok var hon þagath leid, suo ok eptir eʀkibiskupinum af Kolni ok ollum herrum rikis sins ok baud þeim til sins brudlaups. Ok er sa manfioldi var allr samann komin[7], þa pusadi eʀkibiskup þau Bevers ok Josvenam; ok var þar hinn agætazsta veizsla ok allzkonar skemtann.

[þau Bevers ok Josvena attu tvo syni; het annar Guion, enn annar Miles[8]. Ok sem Bevers hafdi eigi leingi verit heima j Hamtun, þa sendi kongr af Einglandi honum bod, ath hann kæmi áá hans fund; ok Bevers for þegar jstad med morgum ʀiddurum. Enn kongrinn reid [af stad[9] j mott honum ok leiddi hann med mikilli sæmd j stadinn, veitandi honum fagra veizlu. Ok annan dag veizlunnar lett kongr kalla samann alla (hina) bezstu menn[10]. þa mælti kongr til herra Bevers: "Ydr var kunnikt, ath yduar fadir var justis[11] yfir ǫllu Einglandi; ok suo vilium vær ath þer seth. þar med gef ek ydr aptur ǫll þau inngiold, sem kongdomrinn j Einglandi atti ath taka af þinu gozi fra þui, er fadir þinn var drepin, ok til þess, er þu aptrvant ʀikit." Ok her med gefr hann honum einn [staf med gull[12]. Bevers þakkadi konginum ok sagdiz giarna giora skyldu hans bod. Var nu Bevers herra yfir ǫllu Einglandi næst konginum. Ok j einu fiolmenni[13], er kongrin atti, þa van Bevers med sinum hesti .cc.[14] marka skært[15]; þui ath hann var fliotari ok fimari enn huer annar hestr j landinu. Ok þar sem Bevers vann þessa penninga, lett hann kastala giora, er enn heitir af hestzins nafni Arundela.

Kap. XXIII.[16]

EInglandz kongr atti einn fridann son ok giorfilighann. Hann vissi, ath Bevers atti þann hest, er bezstr var jheiminum; hann bad Bevers gefa ser eda selia hestinn; ok sem hann vildi

---

[1] *Öfverskrift:* [Bru]dkaup [Bevers ok Jo]s(vene) *B* [2] *El. möjl.* -a *B* [3] hꜳll *C* [4] *Från* [þat þa aullum, er hafa attu *C* [5] suo at allir lofudu sinn hlut, ok gꜳfu sik ok sitt gozs j valld herra Beuis *tillägger C* [6] *Från* [honum nu vel uegnat ꜳ sinum ouinum *C* [7] j Hamptun *tillägger C* [8] *Från* [*utelemnas af C* [9] *Från* [wt af stadnum *C* [10] j þa hall, er bezt var j stadnum *tillägger C* [11] min justisus *C* [12] *Från* [gullstaf *C* [13] parlament *C* [14] meir enn .ccc. *C* [15] *Så B;* af skæru silfri *C* [16] *Öfverskrift:* Arundile drepr kongs son *(otydl.) B*

þat eigi giora, þa for hann med .xl. ʀiddara ok vildi taka j brot hestinn, sem Bevers satt yfir matt bordi. Þeir hiuggu af hestinum þær jarnnvidiar, sem á honum voru; ok sem hestrin sá, ath okunnir menn heldu a honum, þa hof hann upp bada sina eptri fætr ok slo suo kongsson j ennit, ath allr gekk haussinn j sundr j sma stykki; þui ath hann stod næstr honum. Þetta var þegar sagt konginum, ath hestr herra Bevers hefdi drepit son hans. Þa vard hann suo reidr, ath naligha gekk hann af vitinu firir sorg, ok æpti þegar á sina ʀiddara ath taka Bevers ok heingia. Var nu Bevers höndum ‖ tekin ok leidr vmiskunnsamligha; þui ath hann vissi ser einskis otta vonir. Þetta sá hans frændi, jarlinn[1] [af Glocestr[2], ok Carmen[3] af Britta[4] ok Clare[5] af Leocestr[6]; gripu nu Bevers ok töludu til kongsins: "Herra!" segia þeir, "[þer dæmit[7] rangan dom á Bevers[8]; þui ath hann var saklaus; ok vilium vær, ath hann fari lidugr ok fai ydr sinn hest." Bevers sagdi þess öngua[9] von, ath hann leti sin hest. Kongrin vard[10] suo reidr, ath aungu kom vid audru, enn Bevers færi vtlægr. Enn hans ʀiki gaf hann j vald Sabaoth, fosturfödur hans. Skipti nu skiott vm hans vöilld[11], þar sem hann var vm morginen forstiori yfir öllu Einglandi, enn nu var hann ollu sinu gozi af suiptr.

Eptir þat ste hann vpp á sitt ess ok mælti til kongs: "Ek bid ydr firir guds nafn, ath þer seth Sabaoth, vin minum, godir vinir. Enn ef þer gioreth honum meinn ok má hann eigi frialsligha halda þui, sem ek fekk honum, þa skal þat gud vita, ath ek skal honum til hialpar koma, þo ath ek se hedann fiorar hafs leingdir. Enn eigi skulu þer þurfa mik ath hrædazst, nema þer hafith fullu[12] til skyldath[13]. Nu tok Bevers orlof af konginum j brott ath fara, ok letti eigi fyr, enn hann kom til Hamtun, ok fánn þar Josvenam. Hann let þa samann kalla alla sina ʀiddara ok segir þeim, huersu til hafdi borith, ok bad þa lofa trv sina herra Sabaoth[14]. Þeir vrdu vid þetta hryggir. Hann seger, ath Josvena skal med honum fara ok Terri[15], son herra Sabaoths[16]. Eskopart skal eptir vera til styrks vid herra Sabaoth; hann gaf honum firir sina þionostu eitt land, er Larthe[17] heitir[18], ok þar med .cc. ʀiddara. Eskopart þakkadi honum[19] ok gekk j brottu miok reidr ok vildi heldr farith hafa med Bevers enn vera þar eptir.

---

[1] j. *B*, Lisias jall *C* [2] *Från* [ok Glostett *C* [3] karīn *C* [4] bᵗᵗta *C* [5] Klæin *C* [6] Leysest *C* [7] þ̄r dæmīn *B*, þier dæmdut *C* [8] vorum frænda *tillägger C* [9] *I st. f.* n *har skrifvaren börjat teckna ett* g *B* [10] d *är nästan utplånadt B* [11] uelldi *C* [12] adur nóg *C* [13] skulldat *C* [14] ok giorazt hans menn *tillägger C* [15] Teri *C* [16] Sab̄. *B* [17] Læthe *C* [18] h. *BC* [19] ecki *tillägger C*

Ok þegar annann dag eptir bioz Eskopart til ferdar ok kom til hafssins ok fek ser þar skipp; ok eigi letti hann fyr, enn hann kom j Munbrank til Jvorium[1] kongs, sem hann hafdi wtt sent ath leita Josvene[2]. Sem Jvorius kongr leitt Eskopart[3], þa spurdi hann, huar hann hefdi suo leingi verit. Eskopart segir: "Ek for ath leita Josvene[2], yduarrar konu, sem þer badut mik. Ok hefir nu verit eitt áár, sidan hon for brott med þeim palmara, er þer herbergduth. Ek fáánn hann j Einglandi; þar atti hann mikit ʀiki, borger ok kastala; enn nu er þat allt af honum tekit ok hann gior vtlægr, firir þa sók er hestr hans drap kongs son j Einglandi. Ok ef þer vilet, ath ek taki þau j brottu ok færi ek ydr, — þuiath mer eru aller vegir kunnir, — þa faa mer her til lidueizslu menn!" Kongr vard nu hardla gladr ok fekk honum allt þat, er hann beiddizst. Þa for hann jveginn ath leita eptir herra Bevers ok Josvene[2].

Kap. XXIV.[4]

NV skal seggia fra herra Bevers. Hann biozst nu til ferdar ok hafdi med ser mikit gull ok silfr. Þar var stor sorg ok hórmung, er hann skildiz vid herra Sabaoth ok sina ʀiddara. Nu sigla þau j haf, Bevers, Josvena ok Terri; ok sem þau kómu yfir hafit, þa stiga þau áá hesta sina.

Ok einn dag sem þau rida j || skogi nókkurum, þa vard Josvena þraungd[5] af bradri barnssott, suo ath hon matti eigi leingra rida, ok mælti til Bevers: "Minn herra!" segir hon, "ek ma eigi rida leingra, þui ath mik hefir tekit mikil krankleiki. Ok takit mik nidr af hestinum, ok gioreth mer einn laufskala af þessu þykkua hrisi[6], er her stendr!" Sem Bevers heyrdi þetta, þa vard hann sorg fullr, er hon skyldi þenna tima [kronk vera[7]; toku hana hægliga nidr af hestinum ok skutu laufskala ok biuggu vm hana, sem likaz hófdu þeir fóng áá. Nu tok hana krankleikinn suo fast ok vþyrmilega, ath hon æpti. Sem herra Bevers heyrdi þat, þa gekk hann til hennar ok mælti: "Minn kærazsta! hia ydr vil ek giarna vera ok þiona ydr j yduarri naudsyn ok hialpa ydrum likama med ollum minum mætti." Hon segir: "Sæti herra! þat skal eigi vera, þui ath þat er ydr eigi heyrilikt; heldr skulu þer hedann ganga, suo ath þer heyrith ekki til minnar vesaldar; ok skal guds miskunn hia mer vera ok hinn miskunnsammazsta Maria, guds modir." Nu gek Bevers þadann jbrottu, ok var hon einnsamann eptir, ok fæddi j godum tima tuo sonu. Jþessv komu til hennar

[1] Jv᾽. *B* (Jvorie *C*) [2] ȷof᾽. *B* [3] *I st. f.* E *har först skrifvits* ȷ *B* [4] *Öfverskrift:* Josvena brott tekinn af Eskopart suikara *B* [5] kraunk *C* [6] laufhrisi *C* [7] *Från* [barn fæda *C*

o miskunnsamir ok firir dæmiligir heidingiar[1]; firir þeirra lidi var hinn illi svikari Eskopart. Þeir toku hana nu jbrott, suo naudugliga stadda; enn sakir sins krankleika matti hon eigi æpa áá Bevers ser til hialpar. Foru heidingiar suo brott med hana; þottizst hon nu illa stôd.

Sem Bevers ok Terri hofdu suo leingi aabrott verit, sem þeim þotti timi til, kuomu þeir j þann stad, sem Josvena hafdi legit, ok sáá, ath hon var jbrottu, ok heyrdu barna gratt ok fundu þar baurninn j laufinu. Þa æpti herra Bevers, er Josvena var j brottu, ok mælti suo: "Huar ertt þu, minn kærazsta vnnazsta? Ek elskadi þik meir enn nôkkura konu lifandi." Ok sem hann heyrdi ekki til hennar, þa þotti honum miok illa vera. Herra Bevers skar erma drôg vndan motli sinum ok sveipadi þar j sveinana; ok hafdi sinn huor þeirra Terri, ok stigu sidan vpp áá hesta sina ok leitudu Josvene[2] vm allann þann skog, ok fundu hana þo huergi. Svo vendu þeir til Greciam.

Kap. XXV.[3]

NV skal seggia fra herra Sabaoth, ath eina natt sem hann suaf j sinni sæng, þa dreymdi hann, ath [.c. leona[4] kæmi ath Bevers, ok vildu rifa hann ok toku vndann honum hans goda ess. Ok enn dreymdi hann, ath honum þotti ser bodit[5] vera ath fara [j Franz[6] pilagrims ferd til hins helga Juliens[7] ok bidia þar gud miskunnar. Ok sem hann vaknadi, tok hann ser pilagrims klædi ok for yfir hafit skynndiliga ok .ix.[8] hans kumpanar. Þeir[9] lettu eigi fyʀ, enn þeir kômu j Franz j þann stad, er Orliens[10] heitir[11]. Eptir þat foru þeir til hins helga Jvliens[12], sem þeir hofdu heitit, ok geingu þar til kirkiu ok badu ser gud miskunnar, gefandi [sitt offr[13] hinum helga Juliens[12] med rettri trv.

Eptir þat geingu þeir vtt or kirkiunni ok vildu fáá ser herbergi. Ok jþenna tima mætti hann Josvene[2] ok þekti hana, ok þotti vndarlikt, er hon var þar suo einn mana, ok vard þo hardla feginn ok spurdi, huar herra Bevers var. Enn hon sagdiz þat eigi vita, ok birti honum alla ‖ sôgu fra skilnadi þeirra; ok Eskopart ætladi nu ath færa hana Jvorio kongi. Jþui kom Eskopart ath þeim; ok sem Sabaoth sáá hann, þa hliopp hann ath honum ok slo þegar suo mikit hôgg vndir eyrath med staf[14], ath Eskopart fell þegar daudr nidr. Nu kom folkit af stadnum þeim til hialpar ok drapu alla

[1] Gydingar *C* [2] ȷosᷣ *B* [3] *Öfverskrift:* Drepin Eskopart af Sabaoth *B* [4] *Från* [grimm leo *C* [5] lofat *C* [6] *Från* [*utelemnas af C* [7] Julij *C* [8] .xi. *C* [9] þˢ *B* [10] oorlens *C* [11] h. *BC* [12] Julius *C* [13] *Från* [sik *C* [14] sinum pikstaf *C*

heidingia, suo at eingi komz vndann. Nu tok herra Sabaoth Josvenam til sinn. Ok sidann foru þau huoruettna[1] ath leita Bevers ok Terri[2], ok kømu jþann stad, er Abbaport het.[3] Þar vard herra Sabaoth miok siukr; enn fru Josvena geymdi hans ok þionadi honum, suo ath alldri skildizst hon vid hann, medann hann lǻ.

Kap. XXVI.[4]

NV vilium vær aptr huerfa ok seggia nøkkut fra Bevers ok Terri. Sem þeir hofdu leitat Josvene ok fundit eigi, þa voru þeir miok sorgfullir vm hennar liflat[5]. Ok er þeir ridu or skoginum, mættu þeir þeim manni, er skoginn[1] geymdi, ok taladi Bevers (til) hans: "Huat manna ert þu?" Hann segir: "Ek geymir skoginn[1]; eda huerra landa erut þer? mer þikkir, sem þerr seth badi þreyttir ok modir." — "Gud veitt," segir Bevers, "ath þat er satt; þui ath ek atti þa vænustu konu, er [nøkkurn tima vildi madr[6] vnna, ok hon fæddi mer tuo sonu her jskoginum ok sidann var hon brott tekinn fra mer, suo ath ek veitt eigi, huar hon er nidu̧r kominn." Þetta þotti skogar manni miok hormulikt, ok mælti: "Fǻ mer annat barnit! þui ath ek vil þat elska ok kristna lata; ok lat[7] hia mer vera, þar til er þer komit aptr eda sendet eptir!" Bevers þakkadi honum mikillega — ok tok hann vid ødrum sveininum — ok sagdi honum, ath hann skyldi Gvion heita. Skilduzst þeir[8] nu, ok foru huorir sinn veg. Herra Bevers fekk annat barnit einum fiski manni ok þar med .xx. merkr Enskar firir fostrit, ok lett skira ok kalla Miles[9].

Rida þeir nu veg sinn ok komu til þess stadar, er Ciuile[10] het[3]. Þeir toku ser herbergi j stadnum med einum bonda. Enn vm þann sama stad hafdi setith einn jarl med .lx. þusunda[11] manna; þeir[8] høfdu brent ok eytt landit vm huerfis stadinn; ok nu hefdi þeir stadinn vnnith, nema þessi hialp hefdi þeim komit, sem nu skulo þer heyra. Ok er þeir Bevers ok Terri heyra þessa søgu, stodu þeir snemma[12] vpp vm morguninn, herklæddu sik ok ridu vtt fystir or stadnum. Herra Bevers sat ǻ sinu goda essi Arundile ok hleypti ath merkis manninum ok steypti honum daudum ǻ jord, ok sidann huern[13] eptir annan, medann spiotit vanz. Terri gleymdi ok eigi sinni þionostu ok slo hest sinn sporum ok hleypti ath einum sterkum riddara med suo miklu afli,

---

[1] *Så B* [2] t'. *B*, tˢı. *C* [3] h. *(= heitir?) BC* [4] *Öfverskrift:* Fra Bevers ok Terri *B* [5] lijf *C* [6] *Från* [mik uilldi vel *C* [7] læt *B* [8] þˢ *B* [9] Miser *C; denna punkt är i C ställd efter den här näst följande:* Rida—het. [10] Ciuili/ *C* [11] þuſ' *B*, .c. *C* [12] ſm- *(men sista stafven i* m *underprickad) B* [13] *Så B*, huerium *C*

ath hann fell daudr á jord, ok greip þegar essit ok færdi sinum husbonda. Ok koma skiott stadar menn þeim til hialpar ok heldu hina mestu orrostu[1]. Bevers ok Terri geingu diarfliga fram, ok suo margan mann drapu þeir, ath jordinn var þaukt[2] af likum þeirra. J þessi framgóngu gat herra Bevers hertekit tvo[3] jarla, þa sem hann vissi eigi, huar fæddir voru. Ok sem hann aptur sneri, þa drap hann þann jarl, er hofdingi var firir lidinu; ok eptir hans fall flydu aller, þeir er eptir voru.

Firiʀ þessum stad Ciuile[4] var || 17 einn mikilshattar frv; henni hafdi til heyrt allt þat riki, sem þessi jarl hafdi vndir sik lagt. Þessi jungfrv hafdi þann dag upp farit j hina hæstu turna ok seth, huersu sia v kunni ʀiddari drap nidr hennar v vini. Þa tok hon ath vnna honum af óllum hugg, ok bad þess gud, ath hon skyldi verda hans vnnasta.

Sem jarlinn var fallinn, þa raku borgar menn flottann ok drapu mikinn fiolda; ok eptir vnnin sigur kómu þeir aptr ok lofudu miok hreysti þessa ʀiddara. Bevers ok Terri ok þeirra kumpanar fara heim med sinum husbonda. Herra Bevers sendi jungfrvnni, þeirri er kastalann atti, þessa þria jarla, sem hann hafdi feingit j stridinu. Hon lofadi miok hans hreysti ok giordi menn til herra Bevers ok bad hann til sinn koma. Enn sendi menn systu ekki ath vm sitt erendi ok foru, segiandi henni, ath þessi ʀiddari vildi ekki til hennar koma, sem hon hafdi bodit honum. Ok tok (hon) nu sitt yfir klædi ok gekk til herra Bevers. Ok sem hann sáá hana komandi, stod hann vpp j mott henni; ok heilsadi huort ódru heysligha. Hon taladi þa til hans: "Gud geymi ydr, heyskr ʀiddari! Ek sendi ydr bod med minum ʀiddurum, ok vildu þer eigi koma til minn." — "Hinn væna frv ok hæuerska!" segir Bevers, "þetta skulo þer eigi hugsa; giarna vilda ek til yduar koma. Enn hinn fyʀra morginn var ek reidr ok minn hugr sturladr, þuiath minn væna kona ok dygduga[5] var fra mer tekinn j einum skogi. Hon het Josvena; aldri fæddizst henni vænni kuennmadr. Enn þess hafi gud lof, er hon leifdi mer eptir tuo sonu." Sem jungfrvinn heyrdi þetta, þa [þotti henni hormulikt, ok segir suo: "Nu[6] skalt þu mik þer til konu taka, ok allt mitt riki[7] vil ek þer j valld gefa." Ok sem herra Bevers heyrdi þetta, þa segir hann: "Þat veitt gud, (ath) þat skal alldri verda firir allt þitt riki, ath ek taki þik mer til

---

[1] oro *B* [2] alþakin *C* [3] .iii. *C* [4] Ciuilia *C* [5] u *likt ett* a *B* [6] ***Från*** [segir hon suo: "Þat veit gud, at þetta ma uarla vera, ok fyrir allt þetta riki *(skr.* ʀ[1]; *detta och de fyra föreg. orden tyckas vara öfverstrukna)*; ok þetta er undarligur at burdr ok þo hormuligur; ok þoat þier hafit mist yduarar konu, þa *C* [7] ok goz ok menn *tillägger C*

konu." Suo tǫ̇ludu þau her vm, ath bædi voru þau reid, ok jungfrvin heitadizst vid hann, ath hans hǫ́fut skyldi af hǫ̇gguit. Sem Bevers sa hana miok reida, þa tok hann suo til ordz: "Ek vil ydr vist mer til konu taka, ef ek fæ eigi Josvenam aptr a þessum .vij.[1] vetrvm." Þa segir jungfrvin: "[Nu vil ek þer leyfi gefa ath leita þinnar konu[2]; ok er hon þa[3] her kominn, þa skaltu gefa mer Terri, þinn kumpann; enn þu skalt med mer vera ok veria mitt riki." Ok þessv iatadi herra Bevers; ok tekr hann þar nu vid ǫ̇llu med henni, ok aller hennar riddarar giorduzst hans menn. Ok var þar hinn fegursta veizsla. Þann dag voru fram leiddir jarlar þeir, er Bevers hafdi vnnit[4] j stridinu, ok gaf Bevers þeim lif; enn þeir soru honum trvnadar eida ok giorduz hans menn.

Kap. XXVII.[5]

TVeir jarlar med allann sinn styrk striddu vpp a stadinn Ciuile[6] ok ǫ́fundudu, er þessi jungfrv hafdi nokkurn formann feingit. Annar þeirra het Vallant[7], enn annar Doctrier[8]. Þeir hǫ́fdu .x. þusundir manna; þeir eyddu ok brendu, huar er þeir foru, ok drapu menn ok giordu allt þat illt, er þeir orkudu, vtann alla miskunn. ||

Einn morginn stod herra Bevers snemma upp, ok heyrdi mikinn ludra gang, ok vissi eigi, hueriu sætti. Ok hann gek j hinu hæstu turna sins kastala ok sá́ nu, ath kominn var ath kastalanum o vigr her. Hann gek nu nidr or turninum ok let herklædaz alla sina riddara ok reid vtt af stadnum ok hans menn, Terri ok hans riddarar. Herra Bevers hleypti fram firir alla ath vinna hina fyrstu attreid, sem hann var vanr; hann hleypti ath einum hofdingia[9], er Ysier[10] het, ok steypti honum daudum a jord. Terri, kumpan hans, vildi eigi gleyma ath hialpa til herra Bevers, [ok reid ath einum heidingia, er Saladinn het, ok skaut honum med sinu spioti af miklu afli daudum til jardar. Nu vard hardr bardagi, ok fell fioldi hvorrstueggia lids[11]. Herra Bevers reid diarfligha fram ok hafdi sitt huassa sverd Myrklei jhendi, ok var sá́ huer til dauda dæmdr, er hǫ́g fek af þui. Terri var ok eigi a mę̈lis[12] verdr; þui ath eingi atti sa sigri ath hrosa, er honum mætti. Nu sa herra Bevers jarlinn af Vasteua[13], er hǫ́fdingi var firir þessum bardaga; þeir hleyptu

---

[1] .uıȷ. *el.* .ııȷ. *C* [2] *Från* [Þetta er vel sagt; enn .ııȷ. ara frest uil ek gefa ydr *C* [3] *Härefter* e' (= eigi) *underprickadt B* [4] fangat *C* [5] *Öfverskrift:* Bevers vann tvo jarla *B* [6] Ciuilia *C* [7] uollant *C* [8] doct'er (*eller möjl.* doc̃ter) *B*, *otydligt i C* [9] heidingia *C* [10] Lisier *C* [11] *Från* [ridr nu diarfliga fram ok hafdi sitt hid huassa spiot *C* [12] mę̄l *B* [13] . . . fal *C* (Gedfal *γδ*)

nu huor ath ǒdrum med suo miklu kappi, ath huor þeirra brǒt sitt spiotzskapt jannars skildi; ok suo mikit hogg fek jarlinn af herra Bevers, ath hann vard firir (utann)* sina þáák[1] af sinum hesti (ath) falla. Bra nu herra Bevers sinu suerdi Myrklei ok vildi af hǒggua hans hǒfut. Sem jarlinn sáá þetta, þa hræddizst hann sinn dauda ok gaf sik jvald Bevers, enn hann gaf honum grid. Nu fer herra Bevers ath leita ath jarlinum[2] Doctrier[3]; hann mætti honum j midium hernum ok veitti honum suo mikit sár, ath eingi kunni græda. Nu [þeir, sem eptir voru, flydu[4], er þeir sáá sina hǒfdingia yfir vnna, sem þeir fara mattu. Ok laukk suo bardaganum, ath flest allt flydi eda fell af jǒrllunum; ok var þessi sigr nu miok lofadr. Reid herra Bevers nu j kastalann med mikinn pris; ok hans vnnosta gek imoti honum ok þakkadi honum mykillegha þenna sigr.

Eptir þetta var herra Bevers leinggi j stadnum Ciuile[5] ok harmadi jafnann missu sinnar frv Josvene. Nu leid miok ath þeim fiorum vetrum, er jungfrvin hafdi led honum. Ok einn dag taladi hon til herra Bevers, suo segiandi: "Herra!" segir hon, "nu lidr miok ath þeim tima, sem ek hefir gefit ydr ok okkar sam[g]angr skal vera, ok ekki hefir þu enn spurt til þinnar frv Josvenam." Þa svarar herra Bevers: "Minn hinn hæverska frv! Þui getr ek eigi imoti mælt. Enn nu em[6] ek þess bidiandi, ef yduart orlof væri til, ath þer gæfit mer tueggia áára frest, ok gioreth sidann ydvarn vilia[7]." Jungfrvin segir þa: "Yduarn vilia ok bodskap heyrir mer uel ath giora sakir mikils goduilia, er þer hafeth mer teth. Þerr beidduzst af mer tuegia áára, enn ek vil giarna gefa þriu; ok eru þa .vij., sem þer beidduth j fyrstunni." Herra Bevers þakkadi henni mykilligha firir sina dygd ok goduilia ok segir, ath hann kunni eigi betr beidazst. Ok medann þessir || .vij. vetr lidu, þa jok herra Bevers hennar riki áá alla vega ok drap hennar vvini, huar sem hann matti þa[8] finna.

Kap. XXVIII.[9]

NV skal segia fra herra Sabaoth ok frv Josvene, ath honum batnadi [af þeim[10] krankleika, sem hann hafdi, jhuerium frv Josvena hafdi honum dyggilegha þionath. Ok einn huern dag taladi hann til henna(r), suo segiandi: "Nu skulu vid enn fara ath leita herra Bevers, þins bonda, ok Terri, minns sonar." Hon sagdizst þat giarna vilia. Þau foru nu vida ok frettu ekki til þeirra. Nu kuomu þau þar eitt

[1] *Så B; C:* f^s ut^u sına þauck [2] j. *B* [3] Doterus *(cl. -ce-) C* [4] *Från* [*så B* [5] cíuıl *B*, cıuıll *C* [6] væra *C* [7] suo framt sem ek spyr þa ecki til Josiuænu *tillägger C* [8] þ/ *B* [9] *Öfverskrift:* Frv Josvena ok Sabaoth fundu [Bevers] *B* [10] *Från* [þess *C*

kueld, sem þeim var sagt ath Bevers
ok Terri hǫ́fdu vm farit snemma, ok
kuomu fram vm kueldit til stadarins
Ciuile[1] ok toku ser þar herbergi. Þau
spurdu nu ath herra Bevers ok Terri.
Enn þeim var sagt, ath þessi riddari
hafdi þar verit .vij. vetr ok att marga
bardaga[2], ok hann var þeirra forstiori,
ok nu skyldi skiott vera þeirra brud-
laup jungfrvinnar ok hans. Ok sem
þau heyrdu þetta, þa vrdu þau feginn,
er þeirra samgangr var eigi ordinn ok
þeir voru heiler. Nu skundar herra
Sabaoth til þeirrar hallar, sem honum
var sagt ath herra Bevers var jnni.
Hann sáá þa nu ok heilsadi þeim.
Þeir badu gud geyma hans ok spurdu,
huadann hann væri. Hann sagdiz vera
palmari af okunnu landi. Nu talar
herra Bevers til Terri: "Alldri sáá ek
likara mann Sabaoth, fedr þinum; ok
lát honum til reidu allt þat, er hann
þarf!" Nu stod Terri vpp ok taladi
til herra Sabaoths: "Þu, hinn gamli
karl! kom her! þu likiz fedr minum,
ok skal ek þui gefa þer nogg ath eta[3]."
— "Gud þakki þer!" segir Sabaoth;
"ok var þat[4], er menn sǫ́gdu, ath þu
værir minn son." Nv sáá Terri áá
hann ok þekti, ath þar var hans fadir,
ok mintizst nu vid hann ok bad hann
firir lata ser, er hann hafdi suo skiott-
liga talath til hans; ok foru nu til
herra Bevers, ok sagdi honum, at fadir
hans var kominn. Ok er Bevers vard
þessa var, þa vard hann fegin ok gladr,
ok tok herra Sabaoth j fadm ser ok
fretti, ef hann vissi nǫ́kkutt til Jos-
venam. En hann segir Bevers alla
þeirra framferd, ok ath Josvena var
þar j stadnum j herbergi eins burgeis.
Sem herra Bevers heyrdi þetta, vard
hann fegnari, enn fra megi segia, ok
geingu þegar til þess herbergis, sem
Josvena var jnni. Ok sem þau fund-
uzst, vard þar suo mikil fagna fundr,
ath þau gatu varla tarum haldit. Nu
leiddu þeir Josvenam til þeirrar hall-
ar, sem[5] þeir voru vanir j ath vera.
Sem jungfrvin sáá hana suo fagra[6], þa
spurdi hon herra Bevers, huort þat var
su frv, er hann hafdi mest eptir lang-
at; enn hann segir þat sáát vera. "Þat
se gudi ath þakka," segir hon. "[Nu
skalt þu[7] hennar niota[8], en Terri skalt
þu mer gefa." Hann jatadi þui giarna.[9]
Lett herra Bevers nu senda eptir son-
um sinum, ok kuomu þeir badir til
hans, ok vard Bevers ok suo Josvena
þeim feginn, ok þǫ́kkudu vel þeirra
fostur fedrum, gefandi þeim mikla penn-
inga. Var nu stofnuth fogur veizla,

---

[1] ciuil̄. *(= -lis?) B* [2] *I st. f.* d *har skrifvaren börjat teckna ett* g *B* [3] og þynum kompänum *tillägga γδ* [4] vm stund *tillägga γδ* [5] er jungfrvinn sat jnne og *γδ* [6] frijda og fagra sem ongua slyka fir nie sydar *γδ* [7] *Från* [ad þu skalt *γδ* [8] og hon þyn *tillägga γδ* [9] Frvenn geck nu til Josiuænu og fagnadi henne med mikellre blijdu og hæversku *tillägga γδ*

ok pusadi Terri jungfrvina af Ciuile[1], ok var [þetta brudlaupp veitt med aullum pris ok fagnadi[2], er menn vildu æskia. Giordiz nu Terri hôfdingi yfir ôllu þui riki ok gozi, er frvinn atti; ok aller menn j þui landi, hertugar ok jarlar giorduzst hans || vndir menn ok soru honum trunath.

Kap. XXIX.[3]

HErra Bevers fretti nu þau tidindi, ath Jvorius kongr heriadi med ôllum sinum styrk ok mætti vpp áá Erminrik kong, fôdur Josvene, ok kendi honum þat, er hann misti hennar. Kallar nu herra Bevers Terri til ʀads ok mælti: "Ek vil fara til fundar vid Erminrik kong, mág minn, honum til hialpar; þui ath ek trvir, ath þat væri ekki hans vôld, er ek var jnn kastadr j myrkuastofu Brandamons kongs; heldr voru þat vôlld [þeirra illu radgiafa, er hann trvdi[4] of miok, nær sem gud vil, ath ek hefnumz áá þeim." Herra Terri svarar: "Ek skal med ydr fara med allan minn styrk."

Suo leingi hafdi Bevers verit jkastalanum Ciuile[1], ath hann atti þar eina dottur med frv Josvene, er het Beatrix; enn herra Terri atti son, er het Bevers[5], ok veitti herra Bevers honum gudsifiar, enn Terri dottur Bevers.

Epter þetta biugguz þeir til ferdar Bevers ok Terri, Sabaoth ok Josvena, ok synir þeirra Bevers ok dottir; þau hôfdu allz .xv. þusundir ʀiddara, ok foru leid sina ok lettu eigi fyr, enn þau komu til Abbaport til þess stadar, er Erminrikr kongr red firir. Giordi nu herra Bevers sendi bod til kongs ok bad segia honum sina til kuomu. Enn kongr stod j turnum sins kastala ok sáa nu, ath herra Bevers kom med allan sinn herskap. Kongr let nu samann kalla alla sina hôfdingia ok radgiafa ok spurdi, huath[6] til rads skyldi taka; "þui ath nu er her vor daudligr ovinr herra Bevers, ok mán hann drepa oss, enn legia rikit vndir sik." Jþui kom sendibodi herra Bevers ok gek firir kong, suo segiandi: "Eigi þurfi þer ath hrædazst herra Bevers; þui ath hann er her kominn med .xv. þusundir manna ydr til hialpar moti ydrum vvinum." Sem kongr ok hans ʀiddarar heyrdu þetta, giordu þeir þakkir Maumet, gudi sinum. Ok sem Erminrikr kongr sáá Bevers[7], þa gekk hann moti honum ok fell áá kne firir hann ok sagdi suo: "Ek bidr ydr miskunnar sakir þes guds,

---

[1] cíuıl̄ *B* [2] *Från* [ad þeirra brvdkaupi mikil glede og skemtan og hinn meste prijs; þar voru og allz kins streingleijkar og hinn beste fagnadur *yδ* [3] *Öfverskrift:* Sæt *(otydl.)* Bevers ok Erminriks kongs *B* [4] *Från* [hinna vestv riddara, sem mig ofundudv *yδ* [5] Beuiss *yδ* [6] *Tillsatt i marginalen B* [7] koma og nidur stijga af synum heste *tillägga yδ*

er æ himnum er, þui ath ek hefir mykit moti ydr brotit, huat ek vil giarna bæta." Nu gek herra Bevers ath honum ok reisti hann upp ok taladi til hans: "Þat vil ek giarna ydr firir gefa med þeim skildaga, ath þer færith mer þa suikara, sem mik dæmdu til dauda." — "Þat skal ek giarna giora," segir kongr. Letı hann þa taka þa tvo RIddara ok fáá j hendr herra Bevers; enn hann lett fla þa kuika; annar þeirra het Gistilinn[1], enn annar Fures[2]. Eptir þetta geingo þeir jn j hallina med ǫllu sinu fǫruneyti, ok vard Erminrikr kongr hardla feginn dottur sinni ok bǫrnum þeirra Bevers. Var þar nu hinn mesti fagnadr ok fegursta veizla.

Kap. XXX.[3]

NV skal fyrst segia fra Jvorio kongi. Hann lett bioda vtt her vm allt sitt riki; hann hafdi einn speiara j lidi Erminriks kongs, þann er honum sagdi allt þat, sem þar for fram. Nu kom þar samann mikil mannfioldi, suo ath Jvorius kongr hafdi eigi minna lid enn .xxx. þusunda[4] ok fiorar þusundir[4]; hann hafdi med ser .xv. konga. Med þessv lidi fer hann til Abbaport, er Erminrikr kongr sat j, ok settu sinar herbudir áá slettum vǫllum firir vtan borgina; þar var mikil gnyr af vopnum þeirra.

Nu lett herra Bevers || sina menn **19** herklædazst, ok hann sialfr reid fyrstr allra vtt af borginni ok med honum .xxx. þusunda[5] uel herkledra manna. Ok þegar þeir mættuzst, lagdi Bevers til eins heidingia[6] ok steypti honum daudum til jardar. Herra Sabaoth reid nu fram ok stak annan til dauds med sama hætti; ok allir þeirra menn geingo vel fram, suo ath ekki stod vid. Nu hofz bardaginn med miklu kappi ok gny; ok fellu heidingiar suo þykt, ath huer láá yfir annan. Ok vm sidir flydi Jvorius kongr aptr j Munbra(nk) ok hafdi latith .xv. þusundir manna.

Ok er hann kom heim, kalladi hann til sinn einn jarl, er Fabur het, ok mælti til hans: "Miok er ek reidr, (er) ek hefir lateth suo margann mann. Eda huath radi uilt þu mer gefa? Nu vil Erminrikr kongr bioda mer kristni; hefir Josvena ok tru tekit, ok fæ ek hana aldri sidan." Nu svarar Fabur: "Ek kann ydr gott ráád til ath gefa: þer skulut senda bod vm alla heidnina ok til Babiloniam ok bidia alla hofdingia til yduar koma med ǫllum sinum styrk ok hialpa ydr j þessi naudsyn." Jvorius kongr sa, ath þetta var hith sniallazsta ráád, ok lett nu þegar fara sendi bod vm alla heidnina ok bioda til sin

[1] Gedilin γ, Gedelijn δ [2] Pvlis $\gamma\delta$ [3] *Öfverskrift:* Jvorius kongr yfir vnninn *B* [4] þus^r *B*; $\gamma\delta$: xl.M. [5] þus^a *B* [6] mikilz hättar hofdingia *tillägga* $\gamma\delta$

ollum vndir kongum sinum ok ollum þeirra styrk. Þeir[1] biugguz[2] skiott, þegar þeim kuomu bod sins herra, ok drogu samann allann þann styrk, er þeir kunnu fa, ok lettu eigi fyr, enn þeir kuomu til Jvorium[3] kongs j Munbrank. Þar voru nu samann komnir .xv. kongar; ok hafdi huer þeirra .xv. þusundir vel herklędra manna. Nu sem þeir kômu j Munbrank, vard Jvorius kongr þeim hardla feginn, ok þikkiaz þeir nu vera oruggir.

Erminrikr kongr[4] hafdi sent sin speiara j Munbrank ok vard nu var vid, huersu mikit lid þeir hofdu. Ok sem þeir Erminrikr kongr ok Bevers vrdu vid þetta varer, þa giordu þeir bod til Ciuile[5], ath Terri kæmi til lidveizlu vid þa. Hann bra vid skiott ok for med .xv. þusundir[13] manna til Abbaport; ok vard Bevers þeim hardla feginn ok suo[6] fadir hans. Hann[7] hafdi þar med ser Bevers, son sinn. Nu seger Bevers Terri, huersu mikinn her Jvorius kongr hafdi. Ok sem Terri hafdi þar verit eina nætt, vildu þeir eigi or stad bida, heldr letu þeir herklædaz mikinn her, ok ridu til Munbrank, farandi æ kafligha badi dag ok not, þar til er þeir kômu j Munbrank, ok namu stadar j einum skogi ok huila sik [vm stund af mikilli mædu[8]; .x. þusundir af lidi þeirra heldu samann ath rida firir ath drepa vardmenn ok speiara[9] þa, sem þeir fundu af lidi Jvorij kongs firir vtann stadinn.

Nu sem Jvorius kongr vard var vid þeirra þangat kômu, lett hann þegar herklædazst .lx. þusunda[13] manna, ok lett þa utt rida æ hendr þeim Bevers ok Terri. Enn firir lidi heidingia reid einn ʀiddari fyrst ok vildi skunda ser til heluitis; hann er nefndr Fauker[10]; hann var herra yfir ôllu Arabia landi. Hann æpti harri rôddu ââ þa Bevers ok Terri ok segir suo: "Eingi skal vndan komaz af ollum ydrum suikurum." Sem herra Terri[11] heyrdi þetta, þa slo hann hest sinn sporum ok hleypti || ath þeim heidna **V** kongi[12] ok lagdi til hans med sinu spioti, suo ath honum dugdi huorki dramb ne ofr kapp ok eigi god herklædi, þui ath hann steyptiz daudr af sinum hesti. Nu kômu heidingiar med ôllum sinum styrk, enn Bevers jmoti med .xxx. þusunda[13] ʀiddara; ok hofz orrosta ok mikit mannfall af huorumtuegium, suo þykt, ath valla komz fram firir likum heidingia. Herra Bevers reid hart fram[14], Terri ok Sabaoth gafvz vel jþessum bardaga, ok huer

---

[1] þ^s *B* [2] brugdu vid *γδ* [3] jv^s *B* [4] k̄r *ändradt från* ha *B* [5] cíuıl̄ *B* [6] herra Sab. *γ* (herra Säbac *δ*) [7] Tere *γ* (Terie *δ*) [8] *Från* [þar, þui (at) þeir woru miog dasadir af langre reijsu þeirra *γδ* [9] *Det sista* a *är ändradt från ett* i *B* [10] Paulus *γδ* [11] *Öfver raden (skrifvet* ᴛ*) B;* Biefus *γδ* [12] riddara *γδ* [13] þuſ. *B* [14] og drap eirn mikenn heidingia, er Moives *(så γ?* Mönus*? δ)* hiet *tillägga γδ*

var til dauda dǫmdr, er firir þeim vard. Nu kom Jvorius kongr med ollum sinum styrk, hleypandi firir ollum sinum mǫnnum. Ok sem herra Bevers sa hann, þa[1] slo hann essit sporum ok hleypti fram firir alla sina menn. Hann lagdi til kongs med suo miklu afli, at svndr gekk briostgiordinn ok hinn eptri sǫdulboginn, ok vard kongrin firir (vtan) sina þǫk af hestinum ath falla. Nu dro Bevers utt sitt sverd Myrklei ok gaf konginum suo mikit hǫg jhans hialm, ath þar hefdi hann latith sitt lif, ef eigi hefdi hann gefit sik ok sitt riki j vald Bevers; ok gaf honum vpp sitt suerd, ath hann heldi lifinu. Enn herra Bevers tok þat giarna ok sendi nu Jvorium kong heim til Erminriks kongs ok frv Josvenam. Ok j þessu bili æptu kristnir menn heropp mikit, enn heidingiar flydu, enn kristnir menn raku flottann vm .iiij. milur, af þeim drepandi mestann þora. Ok sem herra Bevers kom heim, reid hann til hallar, er j sat Jvorius kongr. Hann hliopp þegar vpp jmoti honum ok mælti: "Minn herra Bevers! mitt[2] hǫfut er j ydru valdi; giorith af þui, huat ydr likar! Enn giarna bidr ek mer lifs, ef ek ma þat gulli kaupa." Bevers segir: "Þu skalt lata senda mer .xx.[3] þusundir marka af brendu[4] gulli ok her vera þar til, (er) þat kemr til minn." Jvorius kongr jatadi þessu gladligha, ok sendi þegar heim j Munbrank eptir þessu fe. [Enn fehirdirenn Fabur for sialfr med þessu fe, þar til (er) hann fann sinn herra[5]. Var nu þetta allt upp[6] lokit herra Bevers, enn hann gaf honum leyfi ath fara heim j riki sitt; ok skilduzst þeir þar ath sinni.

Kap. XXXI.[7]

Litlu sidar fær Erminrikr kongr sott; ok sem hann kennir, ath sottinn þyngir hann, þa kallar hann til sinn Bevers ok syni hans bada ok segir suo: "Þessu riki hefir ek leingi radit, ok se ek, ath gud vil mik nu fra kalla; þui vil ek nu giora ræd firir riki minu, huert ek uil gefa Guioni, dottur syni minum, tvo hluti ok þar med kongs nafn, en Miles þridiung ok þar med hertuga nafn."[8] Ok litlu sidar andadiz Erminrikr kongr[9] med mykilli sæmd.

Ok er .iij.[10] dagar voru lidnir, mælti Guion til Miles[11], brodur sins: "Þat er nu rett, ath vid ok adrir þeir, er ridd-

[1] hafdi hann allann hug á honum og *tillägga yð* [2] *Skrifvet* m^t *B* [3] .x. *yð* [4] hinu dyrmætasta *yð* [5] *Från* [Hann gaf og mikit fie Ermenreki kongi *yð* [6] uupp *B* [7] *Öfverskrift:* Andlat Erminriks kongs *B* [8] Og vm morgvnen eptir voru þeir dvbbadir til riddara og Beviss, sonur herra Tiera, og margir adrir borgarmenn; og eptir þetta var herra Guion giefid kongs nafn enn Myles, brodur hanz, hertuga nafn *tillägga yð* [9] og var jardadvr *tillägga yð* [10] .iiij. *yð* [11] MIL̄ *B*

arar giorduz, ridi vtt j turniment ok freisti, [huerer menn vær erum[1].” þeir giordu suo, herklædduz aller ok ridu vtt. Ok reid huer ath ódrum, enn eingi kom þeim af baki[2]; enn þeir stungu ofann huern, er þeir vildu. Bevers, sonn Terri, var ok hinn bezsti ʀiddari. Nu ridaz þeir ath brædr, Guion ok Miles, ok kom huorggi ódrum af baki. **20** þa kalla || di Bevers, ath þeir skyldi heim rida, ok bad þa hafa þókk firir sinn leik ok sagdi, ath af þeim mattu skapaz godir ʀiddarar.

J þenna tima tok herra Sabaoth orlof ok for heim til Einglandz; þa hafdi hann .vij. vetr jbrottu verit. Herra Bevers [sendi frv Herinborg, konu hans, einn gullskotinn móttul, þann er eingi var betri gior, ok eitt gullker ok margar gersimar adrar. Letti Sabaoth sinni ferd eigi fyr, enn hann kom heim j Eingland til konu sinnar ok Rodbert, sonar sins; vrdu þar mikler fagnadar funder[3]; ok dualdizst hann[4] nu heima vm hrid.

Kap. XXXII.[5]

NV er ath tala vm Jvorium kong. Hann hugsadi nu, huersu hann mætti hefna sinn vid herra Bevers. Hann hafdi med ser einn[6] þiof, er Jupiter[7] het; eingi muʀ var suo hardr[8] eda sterkr[9], ath hann mundi eigi fáá klifith; hans negl voru suo sterker, sem arnar klær væri. þenna þiof kalladi kongr til sinn ok mælti: ”þu skalt fara til[10] Abbaport ok stela þadann hesti Bevers Arundela; ok ef þu fær[11] mer hann[12], þa [skalt þu[13] suo mikit gull [þiggia ath mer, sem mest[14] vilt þu hafa, ok þar med ein rikann kastala.” — ”þat veitt Maumet,” segir þiofrin, ”ath þann hest skalt þu fa.” Hann for nu þar til, er hann kom til Abbaport; ok er hann kom ath þeim kastala, er hestrin var j, þa lauk hann vpp [læstar dyr[15], suo ath hann þurfti eingann lykil[16]. Ok suo gát hann giort[17] med sinum trólldomi, at hann tok brott[18] hestinn ok ste upp áá ok [reid þar til, (er)[19] hann kom j Munbrank[20], ok færdi[21] hestin kongi. Enn

---

[1] *Från* [vors riddaraskapar *γδ* [2] Guion og Myles *tillägga γδ* [3] *Från* [liet borg giora med miklum kostnadi, þa er eingin var betre j þann tyma, og liet hana tigna med gull a[5] vm *(γ? om. δ)* og margskonar odrum rykdome, enn Sabot og Tere valdi hann hinar bestu hnossir. Og for Sab. sydan heim og hanz sonur Tere til Einglandz *γδ* [4] Teri *γδ* [5] *Öfverskrift:* Arundele brot stolin *B* [6] risa og *tillägga γδ* [7] Joptus *γδ* [8] haʀ *A (= det äldre fragmentet i AM. 567, 4:to; jfr inledn.)* [9] *Så Bδ;* slettr *Aγ* [10] i *Aγδ* [11] færir *Aγδ* [12] hingat *tillägger A* [13] *Från* [skal ek gefa þer *Aγδ* [14] *Från* [sem sealfr *Aγδ* [15] *Från* [*så Bγδ;* dyrum læstum *A* [16] til *tillägger A*, ad fa til *γδ* [17] Arundela villt *γδ* [18] *Saknas i Aγδ* [19] *Från* [reid brott or stadnum (af stadnum burt rydandi *γδ)* utan hvers mannz þóck ok letti eigi sinni ferd *(s. f. saknas i γδ)* fyʀ enn *Aγδ* [20] Munkbrank *A* [21] feck *Aγδ*

hann vard gladr vid ok sagdi, ath nu hafdi hann feingit þann hest, er bezstr var [vndir solunni[1]. Enn er herra Bevers vissi[2], ath jbrottu var hestr hans, angradiz hann storliga miok, ok vard þo suo giort ath hafa.

J þenna tima dreymdi herra Sabaoth heima j Einglandi, ath honum þotti sem herra Bevers hefdi jsundr brotith sinn lærlegg[3]. Hann segir konu sinni drauminn. Hon mælti: "Þat er eitt af þrimr, ath hann hefir tapath sinni konu eda ǫdrum huorum sinum syni eda[4] hinu goda[5] essi[6] Arundela, ok væri þat minztr skadi. Ok er þat mitt rád, ath þu farer sem skiotazst til hans ok hialpir honum med þinum heilrædum[7]." Hann segir, ath suo skyldi vera. Byz hann nu til ferdar, tekr palm[8] ok pikstaf[9] ok[10] orlof af konu sinni, ok fer[11] til [Jorsala hafs[12] [ok fær þar skip[13], ok letti eigi fyr, enn hann fánn Bevers j Abbaport. Hann vard honum feginn, [ok suo Josvena[14], ok segir, ath Jvorius kongr hafdi latit stela j brottu hesti hans. Þa mælti Sabaoth: "Aufi, gud!" segir hann, "nu kemr mer mikil vandi til handa; ok adr enn ek fai þenna hest aptur sott, [munn ek marga illa natt eiga[15]." Eptir þat bio hann ferd sina [ok for[16] [ok framkom[17] j Munbrank[18]. Ok hafdi Jvorius kongr nu hestin[19] j sinni geymslu haft .vij. vetr ok feingit af hans kyni einn fola suo likann Arundela[20], ok elskadi kongr nu miok þenna hest, þui ath hann var nu vngr[21] ok allra hesta bezstr ok skiotazstr. Jþann || tima hafdi Jvorius kongr stefnt til sinn V ollum sinum vndir kongum med sinn styrk ok þeim heidnum mǫnnum, sem fe vildu þiggia ok strida med honum moti Bevers; þui ath hann þottiz mikit traust eiga áá sinum hestum[22].

---

[1] *Från* [j verolldinni *A*, j heimenumm *γδ* [2] var sagt *Aγδ* [3] armlegg *γδ* [4] ella *Aγδ* [5] o *ändradt från ett* a *B* [6] sinu *tillägger A* (hesti sinum *γδ*) [7] heilum radum *A*, rádvm *γδ* [8] sinn *tillägger A*, pilagrijmz buning sinn *γδ* [9] p'k- *γ*, prik- *δ* [10] tekr *tillägger A*, takandi *γδ* [11] sidan ut *tillägga Aγδ* [12] *Från* [hafsinz *γδ* [13] *Från* [*saknas i A* [14] *Från* [*saknas i Aγδ* [15] *Från* [þa muntu og (*saknas i δ*) lata marga þyna ovine lagt liggia *γδ* [16] *Från* [*saknas i γδ* [17] *Från* [brott þadan ok letti eigi sinni ferd (s. f. *saknas i γδ*) fyʀ enn hann kom *Aγδ* [18] þar sem Jvor(ius) kongr red fyrir *tillägga Aγδ* [19] *Återstoden af kapitlet lyder i γδ:* Arundiela (-dela *δ*) hia sier, er hann hafdi latid taka fra Biefus. Hann liet nu vardueita hestinn Arvndiela miog (*saknas i δ*) vandliga, þui hann ottadizt, ad Biefus munde med eynhvoriv moti meiga yfir hann komast. Og nu af þui ad hann þottizt hafa feingid orugguan hest, og (*saknas i δ*) þad annarz, ad hann var mikill kappe sialfur og miog rykur og mektvgur, þa liet hann saman kalla alla syna konga og rykvztv hofdingia, so og til margra landa annara, og kuedzt hialp og stirck af þeim þyggia vilia til ad standa med honum mot herra Biefus; og hann hafdi (h' *γ*, hafi *δ*) mikit traust á synum goda hesti Arundiela og sinne hreysti. [20] ok alla uega skapadan sua, sem Arundele var *A* [21] yngri *A* [22] godum essum, er hann hafdi stolit fra B. *A*

Kap. XXXIII.[1]

Nv var þat einn tima, ath herra Sabaoth sáá, ath þiofrin reid hestinum til vaz. Þa gek hann ath honum ok mælti: "Þu, godr[2] sveinn! lofa mer ath sia þenna fagra hest!" Þiofrin sneri hestinum[3] ath honum ok lett hann sia; þui ath hann vissi eigi, [huer hann var[4]. Herra Sabaoth bad hann ok syna ser lendina[5] ok lofadi miok hestinn. Þa sneri hann hestinum vndan honum; hliop þa herra Sabaoth [áá bak[6] honum ok rak pikstafinn[7] milli herda honum, [ok gekk vtt[8] vm briostit, ok fell hann daudr nidr. Enn hann hleypti vndan, sem mest matti hann. Sveinar þeir[9], er ódrum hestum hofdu til vaz ridit, sa þetta; þa hleyptu[10] þeir eptir ok vildu vita, huer hann var, er vnnith hafdi þetta verk. Enn Sabaoth vildi eigi bida þeirra, ok dro þa skiott jsvndr med þeim. Ok sem þeir sáá, ath þeir gatu eigi náád honum, þa foru þeir ok sógdu konginum [allt, sem ordit var[11]. Ok er hann heyrdi þetta, vard hann reidr, suo ath nalegha gek hann af vitinu, ok bad sina menn herklędaz ok eptir[12] fara, þeir[13] giordu suo, ok skundadi huer sem matti mest[14]. Kongr kalladi Fabur[15] ok segir honum þessi tidendi. Sem hann heyrdi þetta, segir hann: "Þat veitt Mavmet, herra! ath[16] ek skal ydr hann skiott aptr færa." Tok hann nu vopn sin ok ste vpp áá folan[17] ok hleypti af ollu kappi eptir Sabaoth. Nu hafdi Sabaoth ridit alla þa nott med miklum skunda ok heyrdi jafnann eptir ser fara sina vvini, er miok heituduz vid hann; ok sem leid moti degi ok solin ran[18], þa sa herra Sabaoth aptr[19], ath vvigr her for eptir honum. Þo var fyrstr af þeim sæ, er reid slikum hesti, sem Arundela var; þersi hestr var enn skiotari ok gatt skiott eptir komiz herra Sabaoth.

Þenna morgin var Josvena snemma uppi[20] j hæstum turnum sins kastala ok sáá, ath mikil her okunra manna kom ridandi, ok fram firir herinum hleyptu tueir menn, huor eptir ódrum; ok[21] þottiz hon kenna, ath þar var Arundela, sa hestr, er hon var miok vón ath elska. Enn þat vissi hon eigi, huad-

---

[1] *Öfverskrift:* Herra Sabaoth fekk*(?)* Arundela *B* [2] godi *Aγ* [3] ess briostinu *A* [4] *Från* [vid hvat manna er *(*huorn mann *γδ)* hann taladi *Aγδ* [5] l *tyckes vara ändradt från ett* b *B* [6] *Från* [upp at *Aγδ* [7] p'k- *γ*, prik- *δ* [8] *Från* [sua at ut geck *Aγδ* [9] þ *är ändradt från* tu *B* [10] u *synes vara ändradt från ett* i *B* [11] *Från* [at hans goda ess *(*gode hestur *γδ)* var ibrottu ok *(*enn *γδ)* þiofrin drepinn *Aγδ* [12] honum *tillägger A; γδ:* eptir rijda þeim dreing [13] þ^s *B* [14] *Saknas i Aγδ* [15] á Facbuck, sa var fiehirdir hans *γδ* [16] so hialpe mier Tierogant ad *tillägga γδ* [17] sinn hest *γδ* [18] upp rann *A*, rann vpp *γδ* [19] ok sa *tillägga Aγδ* [20] ok stod *tillägga Aγδ* [21] ok þessir hestar voru sua likir, at hon kendi . . . ngi fra odrum ok *A;* hon sa, ad þeirra hestar voru so lijkir, ad huorugan *(så)* þeckti fra odrvm, enn þo *γδ*

ann sáá var [kominn, er annar reid, er suo voru likir[1]. Þa gekk hon nidr jkastalann ok segir herra Bevers[2]. Ok sem hann heyrdi þetta, bad hann herklædaz sina riddara ok honum vidhialpa; "þui ath þat munn vera minn godi vin Sabaoth, ok munn aptr hafa feingit minn hest Arundela." Riddararnir giordu, sem þeim var bodit, ok ridu vtt af borginni.

Nu sem herra Sabaoth sáá, at hann matti eigi leingra vndan komaz þeim manni, er eptir for, þa sneri hann aptr moti honum ok hafdi sin hinn sterka pikstaf[3] j hendi. Nu reid Fabur ath honum ok helt spioti sinu til lags med ollu afli ok vildi legia[4] herra Sabaoth; enn guds miskunn hialpadi honum, suo **21** ath eigi kom ‖ áá hann. Ok j þui er Fabur rendi fram vm hann, slo[5] herra Sabaoth til hans med sinum pikstaf ok gaf hinum heidna suo mikit hógg aa hans hialm, ath sundr gekk halsbeinit, ok fell hann daudr til jardar. Enn herra Sabaoth tok hans hest ok ste vpp áá, enn (let) Arundela hlaupa lausan; þui ath hann var þa gamal ok mæddiz skiotara. Reid hann nu vegg sin sem aakafaz, þui ath mikil heidingia her for eptir honum. Ok nu mætti hann mónnum Bevers, þeim er honum skyldu vid hialpa. Hann bad þa fram rida a kafliga moti heidingium; ok þeir giordu suo, ok hofz nu mikil orrosta[6]. Ok j þui bili kom suo mikil fioldi heidingia ok veita nu aahlaupp kristnum mónnum, ath þeir fengu eigi vid stadit ok vrdu nu ááhęl ath opa[7]; ok vórdu þeir sik þo manligha. Ok medan þetta strid var, þa kom herra Sabaoth til moz vid Bevers ok fek honum sinn hest Arundela; ok vard Bevers honum feginn ok ottadiz nu ekki ath ser; [enn herra Sabaoth hafdi folan. Suo voru þeir likir, ath huorngan matti þekkia fra ódrum[8]. Sabáoth bidr nu Bevers hialpa sinum mónnum ok sagdi, ath kominn var ath þeim oflyiandi her heidingia. Lett Bevers nu þegar blasa vtt sinum (riddurum)[9]. Nu voru þeir Guion kongr ok Miles hertugi badir samann firir midiu[10] lidi; þeir ridu nu vtt ok komu sinum mónnum til hialpar; ok hefz nu bardaginn[11]. Þeir brædr geingo hardliga[12] fram, ok var huerium vis daudi, er firir þeim vard. Kom nu enn áá nya leik suo mikil her heidingia, ath kristnir menn gatu varla vid haldiz. Jþui bili kom herra Bevers ok Sabaoth med miklum fiolda vaskra riddara; ok er þeir kómu ath lidi heidingia, hlupu þeir med suo mikilli hreysti áá þa, sem þa er leo kemr

[1] *Från* [ad honum uar so nær, og sa, ad hann villdi giora þeim jllt, er fremstur reijd *yð* [2] [at þan]gat f[or ri]dan[di madr] asliku essi, sem Arundela var, ok mikill herr [for] eftir honum *tillägger A (liknande yð)* [3] pila grims staf *Ayð* [4] *Så Byð*, leggia til *A* [5] *El.* flo *B* [6] ora *B* [7] hopa *yð* [8] *Från* [og þackadi herra Sab. (-bac *ð*) mikelega fyrir sitt omak *yð* [9] *Tillagdt enligt yð* [10] miklu *yð* [11] j annann tyma *tillägga yð* [12] diarflega *yð*

jsauda flok[1]: suo stukku heidingiar firir[2] þeirra vôpnum; ok vard hôrd hrid j þeirra til kômu, ok fell mart af huorumtuegium, ok þo fleira af heidingium. Geingo þeir nu hart fram Bevers ok Sabaoth, Guion kongr ok hertugi Miles, [suo ath ekki stod vid[3] þeim, ok vrdu (heidingiar) firir (vtann) sina þokk vndann ath flyia. Enn kristnir menn raku flottann [miok .xi. milna leingd[4] ok drapu mikinn[5] fiolda af þui bannsetta folki; ok eptir vnnin sigr foru þeir heim.

Nv sem Jvorius kongr vard var vid ofarar sinna manna, ok ath hann hafdi latith Fabur ok tapat sinum bezstum hestum, hugsadi hann vm alla vega, huersu hann mætti hefna sinnar sviuirdingar, ok lett nu giora bod vm allt sitt riki ok vtt stefna huerium þeim manni, er vopn mætti bera. Suo sendi (hann ok bod)[6] Soldani af Babilon, ath hann skyldi honum vid hialpa. Soldann kongr var hôfdingi yfir ollum heiding(i)um. Ok sem Soldann[7] heyrdi þetta, baud hann vtt her vm allt sitt riki ok setti þar firir forstiora Ammiral, son sinn. Sendi hann Jvorio kongi þenna mikla her; ok sem þeir kômu til hans, þa vard hann miok gladr.

J þenna tima var speiari[8] Bevers jgardi Jvorij kongs; ok sem hann vissi þetta, for hann til fundar vid Bevers ok || sagdi honum þessor tidindi. Ok V er hann heyrdi þetta, giordi hann bod vm allt sitt riki, ok til sin kalladi hann allan sin her, sem mest matti rikit bera. Sendi hann ok ord Terri hertuga, sinum goda vinn, ok bad hann koma [j suo mikla naudsyn[9]. Ok sem herra Terri vissi þetta, þa for hann sem skiotaz med allan sinn styrk til fundar vid Bevers j Abbaport. Enn hann vard gladr vid hans kuomu ok sagdi honum [alla atthofn[10] Jvorij kongs.

Kap. XXXIV.[11]

OK litlu sidar letu þeir vtt blasa af[12] Abbaport ollum herinum, ok lettu eigi sinni ferd fyr, enn þeir komu jriki Jvorij kongs, ok settu sinar herbudir áá vollum firir vtann borgina Munbrank[13]. Nu sem Jvorius kongr heyrdi þetta sagt, lett hann herklædaz lid sitt. Þar var Ammiral formadr heidingia, er adr var nefndr, ok hafdi vtallighann her. Letu þeir nu vtt blasa hernum af Munbrank[14] ok skipudu fylkingum, enn letu eptir jstadnum til geymslu [.xx. þusvndir[15] heidingia. Ok sem Ammiral var vtt kominn áá

[1] hiord *yδ* [2] vndann *yδ* [3] *Från* [og stod nu ecki neytt fyrir *yδ* [4] *Från* [vel .iij. mylur *yδ* [5] mıkıl *B* [6] *Tillagdt med yδ* [7] Sold'/ *B* [8] eirn sueirn *yδ* [9] *Från* [og sier vid hialpa j so mikellre mannraun *yδ* [10] *Från* [allt athæfi *yδ* [11] *Öfverskrift:* Jvorius kongrinn drepin af Guioni konge, syni Bevers *B* [12] ab *B* [13] munbr'/ *B* [14] munb'''r *B* [15] *Från* [.xx.c. *yδ*

volluna ok sa, ath þar var samann kominn mikil her heidingia ok kristinna manna, [ok þotti[1] mikils vm vert, ath suo [mórg riki[2] ok velbornir menn skyldu sinu blodi vtt hella[3] firir tuo menn; ok letu[4] skoda vandligha þeirra mala efni, huar[5] rettara hafdi ath mæla, ok sa, ath þat var sannaz[6], ath þeir heldi einvigi sin jmilli Jvorius kongr ok Bevers, ok sáá þeirra skyldi eignaz begia riki, er annan sigradi j þessv einn vigi. Ok sem Jvorius heyrir þetta[7], jatar hann giarna; ok þegar reid hann med miklum skunda j her Bevers ok segir til hans áá þessa leid: "Ek byd þerr [einvigi; ok sæ okkar, sem annan vinr yfir, skal eignazst huorstueggia riki; ok þetta skal huor ódrum sveria[8]." Bevers jatadi þessv giarna; ok heldu vpp hóndum sinum, ok sor huor odrum, ath suo skyldi vera, sem nu var sagt. Ok þegar j stad herklædduzst þeir. Þar var einn vóllr[9], sem þeir skyldu beriazst. Nu sem þeir voru herklæddir, ridu þeir [fram áá vóllin[10]; herra Bevers kallar ser til hialpar almatkann gud, enn Jvorius kongr kallar æ Maumet; hann var grimr madr ok mikil kappi. Þeir slogu nu hestana sporum, ok hleypti huor ath ódrum diarfliga med miklu kappi; lagdi huor j annars skiold suo sterkliga, (ath skildirnir) slitnudu[11] en spiotin[12] brotnudu; enn brynniur voru óruggar, ok sakadi þa ekki þessi samkvoma, ok huorgi fell af baki j þessi hrid. Herra Bevers dro nu vtt sitt sverd Myrklei ok hio j hialm Jvorij kongs, suo ath af geingo[13] badi lauf ok steinar ok sundr gekk mundridi skialdarins, ok áá hestin firir framan sódulbogann, suo ath af tok hofutith ok fell hann daudr nidr. Nu hliopp Jvorius kongr vpp fimlega ok hio til Bevers af óllu afli j hialminn, suo (ath) af flugu[14] lauf ok steinar; ok þat hogg hefdi giort Bevers skada, ef sverdit hefdi eigi [snuiz j hogginu[15]. Þeir hofdv nu hórd vid skipti. Nu sem Guion kongr ok Miles hertugi sáá, ath || fadir þeirra var naudugligha stadr, 22 — [ok er þat sáátt[16], sem mælt er, ath 'bradir eru barns hugir', — ok hugdu, ath hann mundi eigi fæ vid stadit suo storum hoggum Jvorij kongs, hleypti Guion kongr (ath) med miklum gny ok lagdi til Jvorium kongs med suo miklu afli, ath óll hans herklædi dugdu honum ekki[17], ok fel Jvorius kongr daudr til jardar. Vid þetta vard

[1] *Från* [þa þotte honum *γδ* [2] *Från* [margur riddari *γδ* [3] steypa *γδ* [4] liet nu *γδ* [5] *Så* (hu^r^) *B* [6] riettazt *γδ* [7] þiodrád *tillägga γδ* [8] *Från* [herra Biefus, ad þu halldir vid mig eynvygi og skulu vid enda ockrar deijlur med þeim hætti, (ad *δ*) ef eg verd yfir styginn, þa skal eg láta sveria þier land mitt og þegna, borgir og kastala og allt mitt riki *γδ* [9] holme sliettur *γδ* [10] *Från* [vt j holmenn *γδ* [11] klofnudv *γδ* [12] streingurnar (*så!*) *γδ* [13] fuku *γδ* [14] geck allur buningur, bædi *γδ* [15] *Från* [sundur geingid vndir hiolltvnvm *γδ* [16] *Från* [þa kom þar ad *γδ* [17] meira enn eirn leppur *tillägga γδ*

Bevers miok illa ok áá sakadi miok son
sin ok segir suo til hans: "Firir hui
vildir þu giora mer þessa sviuirding?
þu[1] satt, ath ek var ekki sigradr ne
5 yfir stiginn." Guion kongr segir: "Ek
þottumz firir godu giora; þuiath mer
þotti illa vera, ath þessi heidingi skyldi
gefa ydr stor hògg. Ok ef ek hefi
nòkkut misgiort herj, þa bidr ek, ath
10 þer firir gefit mer."

Jþessu bili kom herrinn samann
heidinna manna ok kristinna, ok hofz
mikil orrosta[2]; þar matti heyra mikinn
vopna gny. Guion kongr reid hart
15 fram j lid heidingia; ok giordiz mikit
manfall af huorumtueggium. Jþessum
bardaga var kongrin af Damasco, son
Brandamons kongs, er fyʀ var nefndr;
hann var grimr [madr j þessu stridi[3].
20 Franzeisar dugdu vel ok hioggu stort
ok drapu sina vvini æ badar hendr.
Herra Bevers reid ok diarfliga[4] fram,
suo ath hann drap áá litilli stundu .c.
heidingia. Franzeisar raku heidingia
25 ath einu vatni ok drapu þar mikinn
fiollda af þui bansetta folki.

Ok nu voru þeir komnir[5] ath stad-
num Munbrank. Ok sem heidingiar
sáá, ath þeir gatu eigi vid stadit, þa
30 mælti einn hofdingi, er fo(r)stiori var
firir heidingium: "Ek vil giarna æ
rettann gud trva enn neita Maumet ok
ydr fylgia ok rad til gefa, huersv þer
megit vinna stadinn[6]; þui ath þar eru
til skipadar [.xx. þusundir[7] ròskra 35
riddara; þer skulut herklædaz vopnum
heidingia, ok munu þeir ætla, ath [vær
sem[8], þeirra kumpanar, ok munu þeir
vpp luka portith firir ydr. Ek skal
inn ganga fyrstr firir ydr." þar voru 40
ok med .xv.[9] vndir kongar Jvorij kongs,
ok sa þeir þann kost bezstann ath nita
gudum sinum ok trva áá sannan gud.
þetta þotti kristnum mònnum gott rad,
ok klædduzst vopnum heidingia. þessi 45
hofdingi het Leomacior[10]; hann tok
nu merki kristinna manna ok reid
fyrstr jnn jstadinn. Ok hugdu þeir,
er firir voru, ath þetta væri þeirra
menn, ok letu upp portin. Enn Guion 50
kongr reid inn med .xx. þusundir[11]
ʀiddara, ok drapu allt þat, er firir
vard. Vid þetta vrdu heidingiar suo
hræddir, ath hinn diarfazsti vard hug-
laus. þa kom ok ridandi j stadinn 55
herra Bevers med ollu sinu lidi. Guion
kongr reid þegar jmoti honum ok fagn-
adi honum ok mælti: "þenna stad vil
ek gefa þer, fadir! þui ath hann hefui
ek vnnit minu suerdi ok alla þa drep- 60
it, er eigi vildu agud trva." Bevers
þakkadi honum þessa giof ok sagdiz
giarna þiggia vilia. Ok þegar lett
Bevers senda eptir biskupum ok kenni

---

[1] þar sem þu *γδ*, nu *B* [2] ōra *B* [3] *Från* [*saknas i γδ* [4] mædilega *γδ* [5] miog *tillägga γδ* [6] j m̄bᵗᵗc *tillägger γ* (Meinbrac *δ)* [7] *Från* [.xx.c. *γδ* [8] *Från* [þier sieud *γδ* [9] *Så Bγδ; jfr 225*[40], *232*[16] [10] *Eller* -onia- *B (saknas i γδ, där stället är förkortadt)* [11] þuſ. *B*

mónnum ok lett kristna stadinn Munbrank[1] ok allt landit.

Kap. XXXV.[2]

KOngrin af Damakle gekk fram firir Bevers ok Guion kong ok segir suo: "Ek vil nu vera kristin madr ok trva á sannann gud enn neita Maumet[3], med þui skilordi, ath ek siai, ath gud yduar || se mattugri." Ok er þeir heyrdu þetta, vrdu þeir miok fegnir. Baud þa Guion kongr, ath fram skyldi bera Terrogant, gud þeirra; ok suo var giortt. Ok hofdu heidingiar hann gofugliga buith med allzkonar gersimum. Þetta skurdgod var nidr sett á fiorum pilarum. Ok sem Guion kongr sá hann[4], mælti hann til skurdgodsins: "[Vartu nókkurn tima[5] voldugr? eda huar er nu su dygd, er þu giorir? Latt mik nu sia þat ok adra þa, er her eru nær! Synn oss matt þinn ok styrk, ef hann er[6] til!" Enn Guion kongr hafdi eina stora kylfu ok slo gudit, suo ath þat brottnadi allt j sundr. Enn einn biskup kastadi vigdu vatni á þat. Enn þar hliopp or einn [fiandi jhundz liki[7], hrędilegha hát gaulandi, ok taladi a þessa lund: "[Vesal er sa[8], er á mik trvir[9]; ok sa er huer tapadr, er traust hefir á mer." Enn þeir, er hia voru, kóstudu eptir þessum fianda ollu þui, er [á heldu[10], ok badu[11] þess gud, ath eingum skyldi hann þar meinn giora. Sem herra Bevers sa þetta, mælti hann: "Nu megi þer sia, veslir menn! á huern þer truith." Kongrin af Damakle segir: "Vær hófum rangt trvat ok miok haskasamligha; ok verdi sá firir dæmdr, er á hann trvir leingr!" Ok er þetta heyrdu heidnir menn, æptu þeir harri róddv ok vildu allir skiraz lata. Voru þa skirdir allir þeir, er þar voru komnir; var ok ekki annat giort þriar vikur enn ath skira heidit folk. Herra Bevers sendi þa ord pauanum, ath hann skyldi þar koma [med sem[12] flestum lærdum mónnum[13]. Ok er hann kom j Munbrank[1], reid Bevers kongr jmoti honum med ollum sinum bæzstum mónnum ok fagnadi honum[14]. Ok á huittsvnnu dag [krunadi pauinn herra Bevers[15] ok frv Josvenam; stod su veizla manuth; ok for pauinn heim med godum giofum [ok kristnadi óll lónd Bev-

[1] munbr^. *B* [2] *Öfverskrift:* Bevers kristnar alla Munbr(ank) *B* [3] og ollum skurgodvm *tillägga γδ* [4] godid þar standa *γδ* [5] *Från* [Maumet! seigir hann, nær uarstu *γδ* [6] nockur *tillägga γδ* [7] *Från* [ande jllelegur á at lyta so *(og δ) γδ* [8] *Från* [Villtir erv þeir *γδ* [9] trva *γδ* [10] *Från* [þeir sau ad laust uar *γδ* [11] hann fara þangat, er hann ætte leingzt ad vera, og badu *tillägga γδ* [12] *Från* [sem med *γδ* [13] og sialfur skilldi hann kryna *(så!)* Biefus; og er pauanum komu þessi ord, þa for hann vt ijfir hafed med frijdu foruneijte og fiolda lærdra manna *tillägga γδ* [14] med hinne mestu blijdu *tillägga γδ* [15] *Från* [var hin ágiætasta ueysla, krynde herra pauenn þa Biefus kong *γδ*

ers kongs[1], ok skilduz med mikilli vinnattu.

Litlu sidar kómu sendibod til herra Bevers, ath frv Herinborg[2] ok Rodbert, son hennar, hofdu þa sent [ath segia[3] þeim, at allt riki j Einglandi, sem herra Bevers hafdi gefuit herra Sabaoth, hafdi kongr af Einglandi tekit af syni hans Rodbert; ok hann hafdi ekki meira[4] enn þann kastala, er herra Sabaoth lett giora j sionum. Ok er Bevers kongr heyrdi þessi tidindi, lett hann samann kalla alla sina riddara ok baruna, ok segir þeim, ath hann vil fara til Einglandz ok hefna þeirrar sviuirdingar, er kongrin áá Einglandi hefir giort þeim Sabaoth, fosturfódur hans. Herra Guion kongr ok Miles hertugi ok Sabaoth hinn gamli ok Terri, son hans, fylgdu Bevers kongi; hann hafdi med ser meir enn .xx. þusundir riddara vmfram[5] annat folk. Fru Josvena var eptir hryg ok uglód ok ottadiz, ath aldri mundi hon sia Bevers optar.

Kap. XXXVI.[6]

NV sem Bevers var buin, siglir hann j haf med óllum sinum her; gaf þeim vel byri, ok lettu eigi fyr, enn þeir kuomu vid Hamtun j Einglandi. Ok var þegar vpp gefin stadrin j hans vald; þui at eingi þordi ath halda firir honum. Ok sem frv Herinborg[2] ok Rodbert vrdu þessa vór, foru þau til Bevers ‖ kongs ok kærdu firir honum 23 sin vandrædi, en [sógdu, ath hann var þar med þui[7] kominn, ath hann vildi þeirra hefna.

Suo sem kongr af Einglandi spurdi þetta, ath Bevers var kominn med [v vigiann her[8], — hann sendi þa bod óllum sinum bezstum mónnum, [ok fundu[9] hann j Lundunum[10]. Hann segir þeim, ath [Bevers var þar kominn ok synir hans tueir — ok var koronadr kongr — ok mikit fiolmenni. Sagdi hann, at þeir voru suo mikler strids menn[11], "ath þo ath ek væri osiukr[12] ok heill — [enn ek er nu bædi[13] siukr ok gamal —, mundu vær eigi efla strid jmoti þeim. Enn ek hefir jmoti honum giort; þui vil ek hann eirdar bidia. Ydr er kunnikt, ath ek a mer eina dottur; hana vil ek gefa Miles [ok þar med allt mitt riki, ef ydr syniz þat ráád." þeir svórudu allir ok sógdu þat jth bæzsta ráád[14]. Sendir

[1] *Från* [at kristnudum aullum rikium Beuiss *C* [2] Herborg *C* [3] *Från* [til hans ok Sabaoth, ok sogdu *C* [4] eptir *tillägger C* [5] ok at auk *C* [6] *Öfverskrift:* Bevers vinr aptr eignir sinar j Einglandi *B* [7] *Från* [Beuiss kongr kuezt af þui mest þar *C* [8] *Från* [ó flyianda her ok var nu koronadr kongr *C* [9] *Från* [at þeir fyndu *C* [10] Lunndun *C* [11] *Från* [til Hamptun er nu kominn Beuiss, ok koronadr af pafanum, ok suo mikit fiolmenni hefir hann ok goda riddara ok styrks menn, sonu hans ok Sabaoth *C* [12] vngr *C* [13] *Från* [sem þa ek matta mest, sem nu er ek *C* [14] *Från* [hertuga, hans syni, ok þar med kongs nafn *C*

hann einn eʀkibiskup ok þar med tuo jarla med þessum ordum til Bevers kongs, ok voru aller miok skyldir Bevers. Ok er þeir kuômu firir hann ok tedu honum bref kongsins, ok er Bevers kongr hafdi sieth erendi þeirra, þa fagnadi hann þeim med allri blidu ok tok gladliga þeirra ordum, ok voru þeir þa j godri veizslu med honum. Sidann baud Bevers kongr þeim ath rida til Lunduna[1]. Hann hafdi med ser bada sonu sina ok .iij.[2] þusundir ʀiddara. Ok er hann kom til Lunduna, gek hann jþat herbergi, er kongrin lá. Ok hann reistiz vpp jmoti honum ok mælti: "Ver uel kominn, Beuers!" ok [minnizst vid hann[3]. "Ok med þessum kossi gef ek Miles[4], syni þinum, dottur mina ser[5] til eigin konu ok allt mitt riki." [Ok nu settizst Bevers[6] nidr hia honum, ok tôluduzst þeir vid. Þa segir kongrin af Einglandi, ath hann hafdi suo sterka sott, ath hann vndir stod, ath hann mundi eigi leingi lifa[7]; "ok þui vil ek þenna dag lata saman þusa mina dottur ok þin son." Ok þat var giort, ath vm morgunin voru þau samann þusuth, ok var þa veitt fogur veizla. Þa er hon hafdi stadit þria daga, andadiz kongr, ok var vtt ferd hans gior sæmiligh. Þa var ok aukinn veizlann; var þa Miles til kongs tekinn ok vigdr vndir koronu; ok þionadi Guion kongr brodur sinum ath þessaʀri veizlu. Var nu Bevers kongr krunadr ok tueir synir hans, ok hafdi hann nu vnnith alla sina v uini. Stod veizlann .xv. daga[8]; sidan for huer heim til sins heimilis[9]. Bevers for heim til Hamtun ok lett bua skip sinn ok tok orlof af vinum sinum, ok bad herra Sabaoth, ath hann skyldi vid hialpa jsinum[10] radum hans syni Miles; enn hann sor, ath hann skyldi honum aldregi bregdazst. Var her nu mikil sorg j þeirra skilnadi.

Kap. XXXVII.[11]

Herra Bevers gekk nu ꜳ skip ok for til Flandr[12] ok fek ser þar hesta ok for til Roma borgar; ok [þar fekk hann skip — ok kom fram til Jorsala — ok þadan[13] goda byri; enn eigi letti hann fyʀr, enn hann kom heim j Munbrank. Aller menn vrdu honum þar fegnir. Hann gek til þess herbergis, er Josvena[14] var j, ok sá hana þar siuka liggia. Ok sem hon sá herra Bevers, þa mælti hon: "Miok er ek nu siuk, ok þat trvi ek, ath ek stônd-

[1] lund^ana *(dock tyckes skrifvaren hafva sökt ändra det förra* a *till ett* u*)* *B* [2] .xv. *C* [3] ***Från*** [minzt vid mik *C* [4] nnlef *B* [5] *Så C*, þer *B* [6] ***Från*** [Beuiss kongr minntizt til hans ok settizt *C* [7] *Så C*, lífí *B* [8] dægur *C* [9] heímíl̄ *B* [10] j aullum sinum godum *C* [11] ***Öfverskrift:*** Andlat Josvene ok herra Bevers *B* [12] *Så (el.* Flandz*)* *B*, Flæmingialandz *C* [13] ***Från*** [suo vt til Jorsala hafs; stigr hann þa ꜳ skip og feck *C* [14] Josiuæn/ *C*

umz eigi leingi þenna krankleika. ‖ Sem Bevers heyrdi þetta, vard hann suo hrygr, ath naligha gek hann af vitinu, ok mælti: "Ef ek [sæi þik[1] dauda, þa mann ek eigi leingi lifa. Ok gud hafi þar lof firir, ath hann hefir gefitt okkr þriu born ath styra ollu þui godzi, er vid eigum!" Let hann þa kalla eʀkibiskup ok lett veita Josvene alla [þionosto, sem hon þurfti ath hafa[2]. Nu fekk Bevers suo mikla sorg, ath naligha sprak hann af harme. Ok medann eʀkibiskup skriptadi Josvene, þa vard honum geingit ath sia sin goda hest Arundela, er frv Josvena hafdi gefit honum; ok sem hann kom þar, láá hestrin daudr. Þotti honum nu mikit ath bera, ok sneri aptr sorg fullr, ok mætti Guioni kongi, syni sinum, ok sagdi honum, ath daudr var hans hestr Arundela. Vard nu Guion kongr miok vgladr; gek þo til modur sinnar ok vildi hugga hana ok mælti: "Minn modir kærazsta!" segir hann, "[siait til fódur mins[3]! aldri sæ ek [sorgfullara mann, enn hann er[4]." Þa kom herra Bevers ok sa miok ath henni lid[a] ok mælti: "Aufi, gud himinʀikis dyrdar! huersu mikil er sia harmr, er nu er yfir mik kominn! Þar sem ek ser her nu liggia firir mer þa konu nalægha[5] dauda, sem ek elskadi firir alla menn[6] j verolldu. Huersu máá ek leingi lifa? Nu bid ek þik, hinn agæti Jesus[7] Kristr, er allt veitz ok ollu rædr! lát okkr bædi saman fara af þessum heimi!" Ok sem Bevers hafdi lokit bæn sinni, þa var hann skiot lostinn daudliggum krankleika ok[8] lagdizst þegar j sængina hia Josvene, lett kalla Mauricium biskup ath scripta ser[9] ok tok sidan vors herra likam ok fall sik gudi áá hendi. Nu sem hann hafdi skipt ollu sinu ʀiki, sem hann vildi ath væri eptir hans dag, ok ath giordu[10] testamento[11] þeirra begia, þa gafu þau alla sina vini gudi jvald. Enn þau toku sæmiligha[12] huort annat ser j fadm[13] jþui, er þau gafu vpp sinar andir. Enn þeirra salur fluttu guds einglar til himinʀikis vistar.

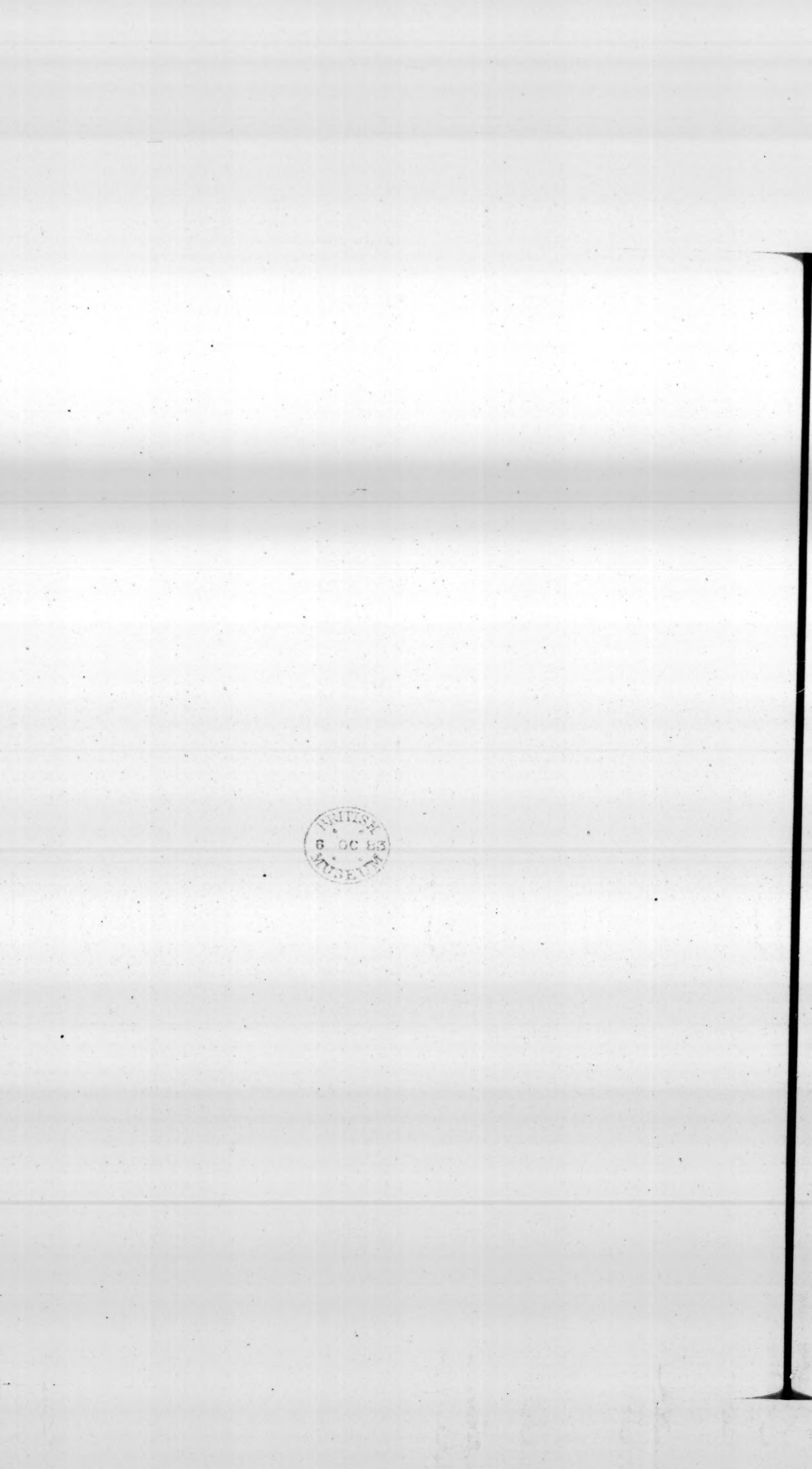
Nv var miok harmadr þeirra daudi badi nær ok fiaʀi. Guion kongr vildi eigi lata grafa þau j jord sem annath follk; helldr lett hann giora eina steinþro af[14] marmara ok lagdi þau þar j, ok (voru sidann)[15] borinn til kirkiu heilags Laurentij, ok voru nidr sett med vegsemd mikilli ok harmi vina sinna. Eptir þat lett Guion kongr kruna sik til kongs yfir Munbrank ok óllu þui landi, er fadir hans hafdi atth.

Ok lykr her nu sógu Bevers ok frv Josvene[16].

---

[1] *Från* [sier þinn *C* [2] *Från* [guds þionustu, sem til heyrdi *C* [3] *Från* [angrit æigi fodr minn, þuiat fyrir ydra skylld mun hann dauda þola *C* [4] *Från* [mann jafnsorgfullann sem hann *C* [5] *Så B*, naliga *C* [6] hluti *C* [7] jhc *B* [8] ok verk, suo at hann *C* [9] sik *C* [10] *Så B*, giorfu *C* [11] -tum *C* [12] sætliga *C* [13] fang *C* [14] wr *C* [15] *Tillagdt med C* [16] Ok þacki gud þeim, er hlyddu, er hinir hafi þo eigi illt, er skrifadi ok las *tillägger C*

Namn.

Forngutnisk Ljudlära

af

SVEN SÖDERBERG.

Förord.

Den skandinaviska dialekt, med hvilken vi göra bekantskap redan i Gotlands äldsta runinskrifter med yngre runor, men hvars mest omfattande och vigtigaste språkminnesmärken vi dock träffa i de bevarade handskrifterna af Gutalag och Gutasaga, intager en så egendomlig ställning såväl till den svensk-danska som till den norsk-isländska grenen af den skandinaviska språkstammen, att det torde kunna anses fullt berättigadt att behandla denna dialekts grammatik särskildt. Men å andra sidan komma egendomligheterna i Gotlands gamla språk att stå i sitt rätta ljus först genom en sammanställning af de former, vi der finna, med de motsvarande i gamla språkminnesmärken från det öfriga Norden. Först genom en dylik jemförelse visar det sig, hurusom det skandinaviska stamspråket på Gotland utvecklat sig på ett eget, i hög grad sjelfständigt sätt — än genom att bevara något gammalt, som annanstädes gått förloradt, än genom att sätta något nytt och egendomligt i stället — och derför bör en jemförelse med de andra nordiska språken icke saknas ens i en monografisk framställning af den här omhandlade dialekten, ty utan den kan ett rigtigt bedömande af dialektens ställning icke ega rum.

Hvad nu efterföljande afhandling beträffar, så utgör den ett försök att med användning af den ofvan antydda methoden lemna en redogörelse för den

gamla Gotlandsdialektens ljudlära. — Denna dialekt har jag kallat "forngutniska", ett namn, som erbjuder sig af sig sjelf, när man efter de gamla handskrifternas exempel om det som rör Gotland brukar adjektivet "gutnisk". "Gutniska" omfattar i enlighet härmed öns språk från äldsta tider intill våra dagar, både "forngutniska" och "nygutniska", men med "forngutniska" betecknar jag språket i dialektens äldsta minnesmärken och särskildt det språk, som möter oss i den från början eller mitten af fjortonde århundradet härstammande pergamentshandskriften af Gutalag och Gutasaga. Visserligen är en del af runinskrifterna äldre än denna handskrift, men deras mer eller mindre ofullständiga ljudbeteckning gör, att de äro föga brukbara vid en framställning af språkets ljudlära. I följd häraf har jag, för att öfverallt hafva fast grund att bygga på, hufvudsakligen hållit mig till nyssnämnda handskrifts säkra språkstoff, och det är endast undantagsvis som jag begagnar mig af det mer eller mindre osäkra språkmaterial, som runinskrifterna erbjuda. Ur den yngre, från år 1587 härstammande pappershandskriften af Gutalag anför jag former, så ofta jag med dem kan belysa den äldre handskriftens språkform, hvars beskrifvande är det egentliga föremålet för min framställning. — I motsats till "forngutniska" brukar jag namnet "nygutniska" om den moderna Gotlandsdialekten.

Mina källor äro snart nämnda. Första rummet intager: "Gotlandslagen, utgifven af C. J. Schlyter" i sjunde bandet af "Samling af Sveriges Gamla Lagar". Utgifvarens namn är en borgen derför, att de här meddelade texterna af Gutalag och Gutasaga äro rigtigt återgifna efter de gamla handskrifterna, hvarför jag härifrån hemtat mitt material med samma trygghet, som om jag hade haft handskrifterna sjelfva framför mig. — I "Gutniska Urkunder, Academisk Afhandling af Carl Säve" (Stockholm 1859) äro Gutalag och Gutasaga samt de sex kapitel af den yngre handskriften, hvilka icke finnas i den äldre, aftryckta, men texten är här normaliserad och derför mindre brukbar för en grammatisk undersökning. Deremot har jag haft stort gagn af den lärorika inledningen, äfvensom jag begagnat mig af den läsning af Gotlands runinskrifter, som meddelas i "Urkunderna".

De nygutniska former, jag på åtskilliga ställen anför, äro hemtade från den mycket inskränkta literatur, som jag efter noggrann pröfning funnit vara pålitlig, d. v. s. i främsta rummet från Säves afhandling "De starka Verberna i Dalskan och Gotländskan" (Upsala 1854). Samme författares afhandling i fjerde bandet af C. Molbechs historiska tidskrift (Kiöbenhavn 1843): "Bemærkninger over Öen Gotland, dens Indbyggere, og disses Sprog", lider visserligen

af en mängd tryckfel, men Rietz dömer för strängt, när han (Svenskt Dialekt-lexikon, inledningen pag. III) säger, att den språkliga delen af afhandlingen till följe deraf "är nästan obrukbar". Med någon kännedom om gutniskan kan man nämligen i de flesta fall lätt upptäcka, hvad Säve verkligen skrifvit, och brukad med kritik, lemnar denna afhandling många goda upplysningar, som man ingen annanstädes finner. Annat är deremot förhållandet med den ny-gutniska ordlista, som finnes aftryckt i tredje upplagan af Almqvists svenska språklära (Stockholm 1840), och hvars opålitlighet likaledes blifvit af Rietz (se a. st.) iakttagen; ty här förekommer icke blott en mängd vilseledande tryckfel, utan ordlistan, som blifvit Almqvist meddelad af Carl Säve, har i Almqvists hand undergått talrika förändringar, hvarigenom bevisligen oäkta gutniska former blifvit inblandade bland mer eller mindre äkta, på hvilkas rigtighet man derför icke heller kan lita, utom försåvidt som den kan på annat sätt uppvisas. Det torde derför anses fullt berättigadt, att jag alldeles underlåtit att begagna denna källa vid mina undersökningar. Deremot har jag användt alla de säkra upplysningar om gutniskan, som jag kunnat finna hos Rydqvist och Rietz.

Till närvarande afhandling om forngutniskans ljudlära kommer framdeles att sluta sig en utförligare framställning af samma dialekts formlära, hvartill stoffet är insamladt och hvaraf ett större parti redan är utarbetadt.

Slutligen bör jag med tacksamhet omnämna, att docenten doktor L. F. Wimmer i Köpenhamn är den, som gifvit mig första impulsen till närvarande arbete, derigenom att jag fick åhöra en del af de föreläsningar, han läsåret 1873—4 vid Köpenhamns universitet höll öfver Gutalag och Gutasaga. De upplysningar, jag direkte hemtat från dessa föreläsningar, har jag i det följande utmärkt med ett (W).

Förkortningar.

ANO = Annaler (Aarböger) for Nordisk Oldkyndighed og Historie.

Fick = Vergleichendes Wörterbuch der Indogermanischen Sprachen, Dritter Band, Dritte Auflage, Göttingen 1874.

Fgutn. = forngutniska.

Fno. = fornnorska.

Fsv. = fornsvenska.

Fritzner = Ordbog over det gamle norske Sprog af Joh. Fritzner, Kristiania 1867.

GL = Gutalagen. Under denna benämning innefattar jag för korthetens skull, så ofta ingen tvetydighet kan ega rum, både Gutalag och Gutasaga eller hela texten i pergamentshandskriften, hos Schlyter signerad A, i motsats till den yngre handskriften, som hos Schlyter är signerad B. Vid texternas citerande brukar jag samma förkortningar som de i Schlyters upplaga förekommande, med det undantag, att jag betecknar citat ur Gutasaga (af Schlyter kallad Gotlands Historia) genom att sätta ett S framför kapitlets nummer.

Holtzmann Altd. Gram. = Altdeutsche Grammatik von Adolf Holtzmann, I, 1, Leipzig 1870.

Leffler Bidrag = Bidrag till läran om i-omljudet af L. F. Leffler, i T. f. F. og P., Ny Række, Andet Bind.

Leffler v-omljudet = Om v-omljudet af *ĭ*, *ī* och *ei* i de nordiska språken I. Af L. F. Leffler. I Upsala Universitets Årsskrift 1877.

Nygutn. = nygutniska.

Oxforder Ordboken eller Oxf. = Icelandic-Englisch Dictionary, by Gudbrand Vigfusson, Oxford 1874.

Rietz = Svenskt Dialekt-Lexikon af J. E. Rietz.

Rydq. = Svenska Språkets Lagar af J. E. Rydqvist. Band. I—IV.

Schlyter GL. = Gotlandslagen, utgifven af C. J. Schlyter, Lund 1852.

Schlyters Lexikon = Ordbok till Samlingen af Sveriges Gamla Lagar, af C. J. Schlyter, Lund 1877.

Sievers = Grundzüge der Lautphysiologie von Eduard Sievers, Leipzig 1876.

Säve M. = Bemærkninger over Öen Gotland, dens Indbyggere, og disses Sprog, af Carl Säve. I fjerde bandet af C. Molbechs historiska tidskrift (se förordet).

Säve St. V. = De starka Verberna i Dalskan och Gotländskan, af Carl Säve, Upsala 1854.

Säve Urk. = Gutniska Urkunder: Gutalag, Gutasaga och Gotlands Runinskrifter, Språkligt Behandlade. Academisk Afhandling af Carl Säve. Stockholm 1859.

Tamm = Om fornnordiska feminina, afledda på *ti* och *iþa*, af Fredrik Tamm. Upsala Universitets Årsskrift 1877.

T. f. F. og P. = Nordisk Tidskrift for Filologi og Pædagogik.

Wimmer Fno. Forml. = Fornnordisk Formlära af Ludv. F. A. Wimmer, Lund 1874.

Wimmer Lb. = Oldnordisk Læsebog af Ludv. F. A. Wimmer, Anden omarbeidede Udgave, København 1877.

äVGL = Äldre Westgötalagen.

Åkerns Sagor = Åkerns Sagor, spridda drag ur Odlingshäfderna och Folklifvet på Gotland, af P. A. Säve, Stockholm 1876. (En mängd nygutniska ord anföras i denna afhandling).

Forngutnisk Ljudlära.

I. Vokaler.

§ 1.

I GL. betecknas sex enkla vokaler *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *y*, hvilka samtliga kunna vara både långa och korta, vidare tre diftonger: *ai*, *au*, *oy* samt en s. k. triftong: *iau*. Tecken för å-, ä-, och ö-ljuden saknas, och likaledes sjelfva ljuden, såsom vi här nedan skola visa.[1] — Vokalfördubbling förekommer mycket sparsamt: *laas* 36: 1, fno. *láss; haan* 2: 2 bis, fno. *hǫ́n; þaar* 20: 1, S: 5, fno. *þę́r*; *siir* 3: 3, 6: 1, 16: 2, fno. *sér* (sibi); *seen*, sammandraget af *siþan*, 6 pr. Oaktadt exemplens ringa antal bör fördubblingen likväl icke anses för betydelselös eller oafsigtlig, utan har helt visst haft till syfte att utmärka vokallängd i de anförda orden. I dylikt fall måste man emellertid betrakta fördubblingen såsom skriffel i *suumar* 9 och *hiin* 17: 4 (nt. sing. mask.), ty i dessa ord är stamvokalen ursprungligen kort (fno. *sumar* och *hinn*) och var det ännu i gutniskan på den tid, då GL. nedskrefs (se § 17).

A. Om vokalerna i betonade stafvelser.

§ 2.

1. *A* svarar regelbundet till fyra fno. ljud, nämligen *a*, *á*, *ǫ* och *ǫ́*.

---

[1] Tecknet *æ* förekommer *en* gång, men blott såsom grafisk beteckning för *a* i ordet *ambætnu* (dat. sing.) 2: 3; jfr. *ambatn* 6: 5. — Tecknen *i* och *j*, *u* och *v* (*w*) begagnas i handskriften utan åtskilnad i betydelsen: *i* och *j* äro begge tecken både för vokalen *i* och halfvokalen *j*: t. ex. *njauta*, *njaurj*, *sitiandi* 19: 18, *rifia* 19: 20, *annj hendi* 19: 26, *mjþ* 22, *hujlik* 48 o. s. v. (se Rydq. IV 53 och Lyngby T. f. F. og P. II 313); *u* och *v* (*w*) brukas begge såsom tecken både för vokalen *u* och halfvokalen *v*: t. ex. *ujtniscunur* 2: 2, *cuma sujn* 41, *annzsuaraþv* S: 1, *barnvm* 5 rubr., *cunv* 15: 1, *tiv* (= *tiu*) 16: 1, *dravm* S: 1, *fivgura* 19: 19, *þryzuar*, *vm* 13: 5, *vppi* 19: 11 o. s. v. — För *y* har handskriften några gånger *u*: *fulgin* 5 pr, för *fylgin*, *burþj* 6: 3 för *byrþi*, *buti* 28: 4 för *byti* (= fno. *bǿti*).

Exempel: *taka* 13: 5 = fno. *taka*, *gar* 6: 1 = fno. *gørr*,
raþa 37: 1 = fno. *ráða*, *siar* 36: 1 [1] = fno. *sjór*.

Om *a* svarande till fno. *ǫ* och *ǫ́* se paragr. 14.

2. *A* svarar till fno. *ę*, i-omljud af *a*, i *sakr* 4, fno. *sękr*, *starkr* 19: 10, fno. *stęrkr*, och *maga* 1, fno. *męga*. Om *sakr* och *starkr*, som äfven i fsv. hafva *a*, se § 3 mom. 5. I *maga* har fgutn., äfvenledes i öfverensstämmelse med fsv., bevarat den urspr. vokalen (got. *magan*). [2]

Vidare har GL. *a* för fno. *ę* i pron. *hvar*, fno. *hvęrr*, t. ex. "ier *hvart* har af" 62, "*huar* sum haggr" 63 pr. Det är emellertid blott i lagens yngre kapitel, [3] som detta pronomen har *a*; i lagens äldre delar göres bestämd skilnad mellan *hvar*, fno. *hvárr*, och *hver*, fno. *hvęrr*. Man iakttage vexlingen mellan *hvar* och *hver* kap. 19: 25. "Slar þu manni tendr yr hafþi þa bytir þu so *huern* sum han dyrir (för dyr) ir; yfru fremstu tva bytir at tueim marcum pennjnga *huarn*, en þa tva sum þar nest sitia at marc pennjnga *huarn*, en siþan *huern* at marc pennjnga".

Om *a* för fno. *ę* uti *kar*, fno. *kęr*, se § 15; se der också om *a* för fno. *ę́* uti orden *þar* och *tvar*, fno. *þę́r* och *tvę́r*.

3. *A* förekommer omvexlande med *e* i lagens äldre delar uti præsensformerna af verben *vera* och *verþa*, fno. *vęra* och *verða*. Dessa äldre former med *e* äro dock här allmännare än de förmodligen genom analogi med præt. *var* och *varþ* uppkomna formerna *vara* och *varþa* (Rydq. I 284), men i lagens yngre kapitel och i Gutasaga äro *vara* och *varþa* enrådande. [4]

---

[1] Detta ord förekommer blott på det anförda stället och i dat. sing., styrdt af præp. af: *af sia*. Jag anför emellertid alltid substantiv i nmt. sing., adj. i nmt. sing. mask. och verb i præs. inf., om dessa former också icke förekomma i texten, men otvunget låta bilda sig af dem, som förekomma.

[2] I fno. *męga* härleder omljudet sig förmodligen från præs. konj., hvarifrån det inträngt i de andra præsensformerna. Konj. *męga* = got. **magjau*, liksom konj. *skyla* (af *skulu*) = got. *skuljau*.

[3] Säve har uppvisat, att språket icke är likformigt detsamma i hela GL, utan att sagan och kap. 62, 63 och 65 af lagen utmärka sig genom en språkform, som i flere punkter är yngre än den, som förekommer i lagens öfriga kapitel. Se "Urkunderna" pagg. VII—X, der de yngre ordformer, som träffas i sagan och de nämnda kapitlen af lagen, uppräknas. I det följande skall jag på behöriga ställen anmärka dessa skiljaktigheter mellan GL:s äldre och yngre delar.

[4] Enligt Säves räkning (Urk. p. X) förekommer i lagens äldre kapitel inf. *vera* 7 ggr, men inf. *vara* 5 ggr. I denna del af lagen träffas præs. sing. *varþr* 7 pr., præs. pl. *varþa* 14: 2, 60, men annars blott præsensformer med *e*: *verþr* (36 ggr enligt Säve Urk. pag. 62 not.), *verþi, verþin* (præs. konj.).

§ 3.

1. *E* motsvarar regelbundet tre fno. ljud, nämligen: *e*, *ę* och *ę́*, af hvilka de två senare uppkommit genom i-omljud af *a* och *á*. Exempel:

vegr S: 5 = fno. *vegr*, *segia* 3: 1 = fno. *sęgja*,
lesa 60 = fno. *lesa*, *mela* 56: 1 = fno. *męla*,
lengr 20 pr. = fno. *lęngr*, *netr* 9 = fno. *nętr*.[1]

2. Deremot motsvaras fno. *é* i fgutniskan i allmänhet af *i*:

vitr 17: 4 = fno. *véttr*,[2] *litu* S: 5 = fno. *létu*,
kni 23: 4 = fno. *kné*, *hit* S: 1 = fno. *hét*,
vi 4 = fno. *vé*, *sia* 14 pr. = fno. *sjá* (för **séa*).[3]

Vidare i pronominalformerna: *vir* 1 = fno. *vér*, *ir* S: 2 = fno. *ér*, *mir* S: 2 = fno. *mér*, *þir* (tibi) 9 = fno. *þér*, *sir* = fno. *sér*. I *vir* har fgutn. möjligen bevarat ett långt *i* (got. *veis*); *ir*, *mir*, *þir*, *sir*, hafva ursprungligen kort vokal, men att fgutn. haft lång vokal i dessa former, i likhet med fno. (Wimmer Fno. Forml. §. 16a), är antagligt på grund af den tre gånger förekommande teckningen *siir* (se § 1).[4]

---

[1] Nygutn. *mela* och *netar* med långt, slutet *e* (Säve M. p. 224 och 247). Att. uttalet varit detsamma på den tid, då GL. nedskrefs, skall här nedan visas (§ 8).

[2] Om formerna *véttr* och *vęttr* i fno. se Wimmer Fno. Forml. § 56 anm. 2. *Véttr* är icke blott en af theorin förutsatt form, utan ordet förekommer verkligen så skrifvet i gamla handskrifter, se t. ex. Jómsvíkingasaga p. 35 i Cederschiölds upplaga, utgifven efter Cod. Holm. N:o 7, 4:o. Samma handskrift har, efter hvad doc. Cederschiöld meddelat mig, på flere ställen *véttr*, men aldrig *vęttr* eller *vættr*.

[3] Att i fgutn. *sia* *i* icke är halfvokal, utan långt, betonadt *i*, finner man af den nygutn. formen *säi* (för **säia*), ty nygutn. *äi* är fgutn. *ī* (se Säve St. V. pag. 13). Öfvergången från *éa* till *já* är för öfrigt egendomlig för fno. Se Rydq. IV p. 25.

[4] *I* står för ett urspr. långt *e* uti præteritum af verben *fa* och *ganga*: *ficch* 37 pr., *gicc* S: 2 och 4, *gingu* S: 2, *gingin* (konj. plur.) 2: 1; men om det här uppstått omedelbart af det långa *e*, är mycket ovisst. Redan i de allra äldsta fno. språkmonumenten är det långa *e* i dessa former förkortadt: *fekk*, *gekk*, plur. *fengum*, *gengum* (se Gislason ANO 1860 p. 327—30 och Wimmer Lb. p. VIII). Att de äfven i GL. hafva kort vokal, kan man sluta af skrifsättet *ficch* och *gicc* (det senare på två ställen), ty konsonantfördubbling förekommer i GL. endast undantagsvis efter lång vokal. Förmodligen har gutniskan liksom fno. en gång i dessa former haft kort *e*, och detta först i formerna med *ng* d. v. s. i plur. och konj. öfvergått till *i*, som sedermera också inträngt i indik. sing. I fsv. träffas blott pluralformerna *fingu* och *gingu* med *i* (Rydq. I 126—8), men i sing. både *fæk* (*fæk*) och *fik*, *gek* (*gæk*) och *gik*. Fno. har vid sidan af formerna *fengum* och *gengum fingum* och *gingum*, men i sing. blott *fekk* och *gekk*. — Partic. præt. af *ganga* heter i GL. *gangin* 13: 5 (af *fa* förekommer icke partic. præt. i GL.), fno. *genginn* el. *ginginn*, hvilka senare former jag anser hafva uppkommit i st. f. *ganginn* genom analogi med præt. plur. — I ordet

3. Fgutn. har dock *e* för fno. *é* i följande ord:

sei, sein [1] = fno. *sé* (præs. konj. af *vera*),	*retr* 60 = fno. *réttr*,
fe [2] 2: 2 = fno. *fé*,	*retta* 31 = fno. *rétta*,
lerept 65 = fno. *lérept*,	*reþ* S: 4 = fno. *réð* (af *ráða*).

I fsv. heter præs. konj. af *vera se* (Rydq. I p. 154), men i de öfriga här uppräknade orden har det långa *e* öfvergått till *æ* i fsv. (se Rydq. *fæ* II 162, *rætter* II 52, *lærept* II 116, *ræþ* I 163), och förmodligen har äfven gutniskan tidigare här haft ä-ljud, då det långa ä-ljudet i detta språk öfvergått till *e*, medan det långa e-ljudet öfvergått till *i*. [3]

4. *E* svarar till fno. *a (ǫ)* eller *á (ǫ́)*:

a) I *et*, fno. *at* (ὅτι), och *þet*, fno. *þat*. Någon yttre grund till öfvergången från *a* till *e* i dessa ord fins icke, utan har *e* här uppkommit af *a* genom försvagning. *At* förekommer med samma betydelse som *et* i lagens äldre delar sex ggr (2 pr., 3: 3 bis, 6 pr., 18 pr., 22 sl.), men i sagan är *at* lika vanligt som *et* (jfr. Säve Urk. p. IX).

b) I *elin (eln)*, [4] fno. *alin (alun, ǫln)*. Uti detta ord har *e* helt visst uppkommit genom i-omljud. Stammen är *alina*, [5] som jag antager hafva en gång böjts som i fno. en del af stammarne på *-ila* (*kętill, lykill* m. fl. Wimmer Fno. Forml. § 37 anm. 2) och liksom dessa fått i-omljud i de osammandragna

hiskepr (hiskep allan S: 4) har *i* sannolikt uppstått af ett långt *e*, ty fsv. har *hæskaper* (Schlyters Lexikon p. 311), och såsom den gemensamma grundformen till detta och fgutn. *hiskepr* synes man böra antaga **hēskapr* (jfr. fgutn. *vitr* och fsv. *væter*, begge för **vēttr*). Första stafvelsen är uppenbarligen stammen *hīva-*, got. *heiva-* (i *heivafrauja*), och i afledningen **hēskapr* är det urspr. *ī* behandladt på samma sätt som *ī* framför *hv* i fsv. *lea, læa* (Rydq. I 440 not.), af **līhva*, got. *leihvan*. Det till *hiskepr, hæskaper* svarande fno. *hjúskapr* synes hafva uppkommit i st. f. **héskapr* (el. *hískapr?*), derigenom att man velat omedelbart härleda det af neutr. *hjú* (*hjún*). Äfven i fsv. förekommer af detta ord flere dylika folketymologiska bildningar (se Schlyters Lexikon a. st.).

[1] Den yngre handskriften B har ofta *si* = *sei*, enligt Schlyter GL. p. 11 not. 14. För öfrigt anser jag de fgutn. konjunktifformerna *sei* och *sein* vara yngre analogibildningar för **sē* och **sēn*.

[2] Dock har detta ord fått *i* för *ē* i sammansättningen *fileþi* 40, S: 1, fsv. *fælaþi* eller *fælæþi*. Se Schlyters Lexikon p. 206.

[3] För fno. *véla* och *vęla* har GL. *vela* (*vela um* 14: 1), hvilket närmast svarar till den sistnämnda fno. formen. Fsv. har liksom fno. både *vela* och *væla*, se Rydq. IV p. 95.

[4] Af detta ord förekommer i GL. blott formerna *elna* (gt. sing. för *elnar* och gt. pl.) 19: 9 och *elnar* (acc. pl.) 20: 14. På gutaalnen (Säve Urk. p. 81) heter nmt. sing. *eln*, men detta hindrar icke, att på den tid, GL. nedskrefs, den äldre formen *elin* ännu kan hafva varit i bruk.

[5] Got. *aleina* med lång pænultima är helt visst en egendomlig gotisk utveckling för **alina*. Grek. ὠλένη, lat. *ulna* visa, att pænultima är urspr. kort (W).

kasus, medan den ursprungliga vokalen qvarstått i de sammandragna: nmt. acc. **ęlin*, gt. *alnar* o. s. v. (jfr. *kętill*, dat. *katli*, pl. *katlar*). I fgutn. har omljudet inträngt i alla former, medan fno. och fsv. ombildat **ęlin* till *alin* efter de sammandragna kasus (gt. *alnar* o. s. v.). I fgutn. *alnbugi* 23: 4 hafva vi stammen sådan den varit i de sammandragna kasus, innan *e* i gutniskan i dem undanträngt *a*. Nmt. sing. *eln* på gutaalnen är en nybildning efter gent. *elnar* liksom fno. *ǫln*, för **aln*, efter gt. *alnar*.[1]

c) Uti följande ord:

ver 19: 6 = fno. *vǫrr*, pl. *varrir*,	*slegr* 19: 37 = fno. *slagr*,
vereld (*verelzmaþr* 7: 2) = fno. *verǫld*,	*steþr* = fno. *staðr*,
slet 47: 1 = fno. *sláttr* (*slǿttr*),	*-skepr*, *-skiepr* = fno. *-skapr*.

I ordet *steþr* är dock i GL. rotvokalen vexelvis *a* och *e*: annan *steþ* 13: 2, annan *staþ* 22 pr., huerium *staþ*, alla *steþi* S: 2, þann *staþ* S: 4.[2]

Ändelsen *-skepr* förekommer i *fordeþskiepr* 39 (fno. *fordę̈ðuskapr*), *hiskepr* S: 4 (fno. *hjúskapr*, fsv. *hæskapr*), *lekisskepr* 19 pr., *raiþskepr* S: 5 (fno. *rę́iðskapr*). Deremot *kaupmannaskapr* med *a* S: 4 (se Säve Urk. p. IX).

De uppräknade orden *ver*, *vereld*, *slet*,[3] *slegr*, *steþr* samt de på *-skepr*,

---

[1] Jag antager, att icke blott i stammen **alina*, utan ock i alla andra ord, bildade med suffixet *-ina*, i-omljud en gång funnits i de osammandragna formerna. Fno. adj. *opinn* t. ex. förmodar jag tidigare hafva böjts på följande sätt:

sing. nt. ypinn — ypin — ypit,
acc. ypinn — opna — ypit,
dat. opnum — ypinni — opnu o. s. v.

vexelvis med och utan omljud alltefter ändelsens beskaffenhet. I fno. *opinn* har den oomljudna vokalen inträngt i alla former, medan fsv. har *ypin*, *öpin* med omljuden vokal i alla former (dat. pl. *ypnum*, Rydq. II 404, jfr. fsv. *gyllene*, d. *gylden* med fno. *gullinn*). Men derjemte har fsv. liksom fno. *opin* utan omljud, och äfven i GL. finner man af detta ord dubbla former: *ypna* (acc. fem.) 64, *ypit* 26: 8, *ypnu* (dat. neutr.) 27, men *vpit* S: 6 (d. ä. *upit* för *opit* enl. § 5). Nygutn. har *ypin*, Säve M. pag. 248.

Ett hithörande ord har i fno. omljuden stamvokal: *myrginn*, som förekommer någon gång i st. f. det vanliga *morginn* (se Oxf.). För *morginn* träffas också *morgunn* (fsv. *morghin*, *morghun*), och på samma sätt har man i fno. också *alun* för *alin* (Wimmer, Fno. Forml. § 37, anm. 5).

[2] Den dat. pl. *staþum*, som förek. 36: 3 ("en mandr tacr manz bat at *staþum* oc far miþ, þa bytir mann so sum hann riþi hesti manz") kan icke höra till mask. *staþr*, utan måste hänföras till en nmt. sing. fem. *staþ*, fno. *stǫð*, pl. *stǫðvar*, hamnplats, som oftast brukas som pl. tantum (Oxf. p. 602). Se T. f. F. og P. Ny Række III p. 269.

[3] Fgutn. *slet*, som i GL. förekommer blott en gång i acc. sing., *vm hoyslet* 47: 1, är liksom fsv. *slæt* (*slat*) en fem. i-stam (nygutn. *slet* är fem., Rydq. II 154), medan det motsvarande fno. ordet *sláttr* böjes som en mask. u-stam. Att fgutn. och fsv. här bevarat ett

-skiepr äro substantiva i-stammar, som i fgutn. bibehållit den omljudna vokalen. Det är nämligen af flere forskare (Leffler, Bugge, Tamm) påvisadt, att de substantiva i-stammarne en gång i de nordiska språken haft vexelvis omljuden och oomljuden vokal i stammen, allteftersom i ändelsen funnits *i* eller icke. Sedermera hafva dessa stammar i allmänhet åter uppgifvit omljudet, men i några har den omljudna vokalen inträngt i alla former, t. ex. fno. *lýðr*, stam *liudi*, fgutn. *lyþr* (alla *lyþi* 2: 2, allir *lyþir* 13: 5), och stundom står en omljuden form vid sidan af en utan omljud, t. ex. fno. *átt* och *ǽtt* (i GL. liksom i fsv. blott med omljuden vokal: *ett* 28: 4, *etar* 28: 3) och fgutn. *staþr* och *steþr*. Fornsvenskan och fgutn. hafva oftare bevarat omljudet i hithörande ord än fno., och i fgutn. ensamt finner man i-stammar med kort rotstafvelse och bevaradt i-omljud: *slegr*, *steþr*, *-skepr* motsvaras i fsv. likaväl som i fno. af former med *a* i rotstafvelsen.

Till undvikande af omsägning vilja vi på detta ställe anföra äfven i-stammar med annan vokal än *a* i roten, hvilka hafva omljuden vokal i fgutn., men i fno. antingen sakna omljud eller hafva dubbelformer med och utan omljud:

fyndr 28: 7 = fno. *fundr* (el. *fyndr*),[1] *lyndir* 23: 3 = fno. *lundir*,[4]
soyþr 26: 1 = fno. *sǫuðr* (boskapsdjur),[2] *byn* 13: 5, S: 3 och 5 = fno. *bón* och *bǿn*,
atbyrþ = fno. *atburðr*,[3] *syn* 49, 25: 3 och 4 = fno. *sjón* och *sýn*.

äldre förhållande, visar Tamm. pag. 25; och att detta ord samt några andra fem. i-stammar i fno. öfvergått till maskulin böjning, dertill förmodar jag anledningen hafva varit den, att de bevarat det nominativa *r* efter det andra fem. i-stammar bortkastat detsamma.

Till fgutn. *seþ* 56: 1, pl. *seþir* 10, fsv. *sæþ*, fem. i-stam med bevaradt omljud, svarar ett fno. neutr. *sáð*, se Tamm. p. 28.

Vereld heter i fsv. *værald*, *væruld* (u-omljud), *værild*. Ordet är en sammansättning af *ver*, man (got. *vair*), och fno. *ǫld*, fem. i-stam (Oxf. p. 763). I fsv. *værild* kan man också spåra i-omljud liksom i fgutn. *vereld*. Det är dock möjligt, att *a* här fördunklats till *e*, *i* på grund deraf att *ald* såsom andra ledet i en sammansättning erhållit försvagad ton.

[1] Derjemte förekommer i GL. med samma betydelse som *fyndr* ett fem. *fynd* 49 bis. Fsv. har mask. *funder* och fem. *fynd*. Se Tamm. p. 29.

[2] Deremot är *sauþr* i GL. kap. 27 ett annat ord och betyder *brunn*, af fno. *sjóða*, liksom *brunnr* af *brenna*. Jemför ty. *Sod*, pl. *Söde*, som is. brukas i sammansättningar i st. f. ty. *Brunn*.

[3] Ordet förekommer 61: 1 i nt. pl. med attributet *nequarar*, hvaraf man finner, att det i GL. är fem. — Äfven fsv. har fem. *byrþ*, och detta är ursprungligare än fno. mask. *burðr* liksom fgutn. och fsv. fem. *slet* (*slæt*) är ursprungligare än fno. mask. *sláttr* (se not. 3 å föreg. sida). Fem. *byrð* träffas dock äfven i fno., nämligen Fagrskinna pag. 10: *konunglig byrð yður*, hvilket ställe icke observerats af lexikograferna.

[4] I sammansättningen *hrǿlundir* i äldre Eddan *Sigrdrífumál* vers 1. Se Tamm pp. 27 och 46.

Orden *byn* och *syn* förekomma i GL. liksom i fsv. endast med omljuden stamvokal (fsv. *bön* och *syn*). Fno. *skuld* och *skyld*, fem. i-stam, förekommer under dessa dubbelformer äfven i fsv., GL. har *at skyldum* 54.

I likhet med de ofvan omtalade *staþr* och *steþr*, *-skapr* och *-skiepr* hafva ytterligare tvenne i GL. förekommande i-stammar dubbla former, en med och en utan omljud. — *Bruþ* [1] träffas såsom enkelt ord utan omljud 24 pr., men ingår med omljud af *u* till *y* i sammansättningen *bryþlaup* eller *bryllaup* (*af bryþlaupum* index 24, *bryllaup* 24 pr.), fno. *brúðhlǫup*, samt *bryttugha* 24 pr., fsv. *bruþtugha* (se Schlyters Lexikon pag. 95). — Af *rugr*, mask. i-stam (Fick pag. 256), fno. *rugr*, [2] förekommer i GL. gt. sing. *rygar* 20: 5, acc. sing. *rug* 56: 1. Nygutn. har blott den omljudna formen; P. A. Säve skrifver i "Åkerns Sagor" öfverallt *ryg*, se t. ex. p. 7 och 16 m. fl. st. — Ordet, som i följd af sin betydelse icke kan förekomma i plur., visar med sitt omljud i gutniskan, att stamvokalen *i* uti nmt. acc. sing. af i-stammarne qvarstått efter i-omljudsperiodens inträde. [3]

d) Uti *lestr* 19: 22, fno. *lǫstr*, stam *lastu*. Det är likväl blott på det anförda stället ordet förekommer med *e* i stammen, eljest har det i GL. alltid *a*: miþ *lasti* 34, *lastir* 19: 20 och 31 (nt. pl.), *lasti* 17: 4 (acc. pl.). Utom ordet *sun* sakna u-stammarne i-omljud i GL., men i *lestr* bör *e* helt visst anses hafva inkommit från de kasus, som tidigare regelbundet haft i-omljud (dat. sing., nt. pl.); jfr. fsv. *vaxter* och *væxter*, fno. *vǫxtr*, u-stam (GL. har *vaxtr* 28: 6 *bis*).

e) I *feþrni*, fno. *faðerni*. På samma sätt har fgutn. *myþrni* (*feþrni* eþa *myþrni* 24: 5), tvåstafvigt och med omljud i stamstafvelsen, svarande till fno. *móðerni*. Fno. *faðerni* och *móðerni* synas vara bildade af de ursprungliga och oförändrade stammarne *faðar* (got. *fadar*) och *móðar*, medan fgutn. *feþrni* och *myþrni* väl äro yngre analogibildningar, som rätta sig efter stamordens form i nmt. och acc. pl. [4] Fornsvenskan har både former som svara till de fno. och de fgutn: *faþerni* och *fæþerni*, *moþerni* och *möþerni* (Rydq. IV 15 och 64).

---

[1] Heter på nygutn. *bräud*, se Rietz. p. 56. — Fno. *brúðr* böjes i sing. som ja-stam, men att detta är en jemförelsevis ung utveckling, visar frånvaron af omljud. Se Tamm pag. 30.

[2] Detta ord skrifves i Oxf. *rúgr* och så har äfven Fick, men Fritzner skrifver *rugr* med kort stamvokal. Att det senare är det rätta, visar den nygutniska formen *ryg* med *y*, ty hade stamvokalen varit lång, hade den i nygutniskan öfvergått till diftong (jfr. § 10).

[3] Jfr. Bugge: "Rune-Indskriften på Ringen i Forsa Kirke", Christiania 1877, p. 21.

[4] Fno. *feðr* och *møðr*, hvartill skulle svara fgutn. *feþr* och *myþr*, hvilka emellertid icke förekomma i GL. Deremot fins dat. sing. *feþr* 20: 14 och *myþir* (för *myþr*, § 30) 20: 15. Nygutn. har pl. *fædar* (Säve M. p. 223).

f) I en form af verbet *draga*; se Ljudöfvergångar § 14, mom. 3.

g) I præteritum af verb, tillhörande andra svaga klassen: *legþi* 3: 3, fno. *lagði* af *lęggja*, *segþi* S: 1, fno. *sagði* af *sęgja*, *wendus* S: 5, fno. *vǫndusk* af *vęnja*, *berþr* 12· 1, fno. *barðr* af *bęrja* o. s. v. Det är infinitivens vokal som i gutn. antagits äfven af præteritiformerna. Jfr. *spyrþr* 6: 1, fno. *spurðr* af *spyrja*, samt *þytti* S: 1, fno. *þótti* af *þykkja*.

h) Uti *beþir* 13: 1, *beþa* och *beþar* 19: 15, fno. *báðir*, *báða* och *báðar*. Neutr. har liksom i fno. dubbel form: *baþi* 20: 3, *beþi* 20: 7, *beþin* 19: 15, fno. *báði* och *bǿði*, fsv. *baþi* och *bæþi*. Derjemte förekommer dat. pl. *baþum* 19: 26. I formerna *beþir*, *beþa* och *beþar* har *e* tydligtvis inträngt från neutr. *beþi*.

5. *E*, svarande till fno. *i*, förekommer i GL. i följande ord:

fem = fno. *fimm* (se nedan) *skiel*[1] = fno. *skil*, *qver* 7: 1 = fno. *kvirr*.

I *skiel* har fgutn. troligen bevarat den ursprungliga vokalen, medan fno. *skil* förmodligen fått sitt *i* genom inverkan af verbet *skilja* (af **skelja* genom i-omljud, se Leffler Bidrag pag. 256 not. 2).

Olikheten i vokaliseringen af fgutn. *qver* och fno. *kvirr* kan förklaras deraf, att ordet ursprungligen är en u-stam (got. *qairrus*). Jag antager nämligen, att de adjektiva i- och u-stammarne i de nord. språken en gång haft samma böjning som i gotiskan och bildat vissa kasus som ja-stammarne. I dessa kasus undergick på nordisk ståndpunkt stamvokalen i-omljud, då den var mottaglig derför, hvarigenom i böjningen en vexling mellan omljuden och o-omljuden stamvokal kom att ega rum. Sedermera upphörde vexlingen, och endera vokalen inträngde i alla former. Sålunda härleder sig *i* uti fno. *kvirr* från de former, som bildades af stammen **kverrja*, som genom i-omljud blef **kvirrja*, medan vi i fgutn. *qver* hafva den stamvokal, som fans i de kasus, i hvilka intet omljud kunde ega rum.

Som fgutn. *qver* förhåller sig till fno. *kvirr*, så förhålla sig fgutn. *starkr* och *sakr* (§ 2) till fno. *stęrkr* och *sękr*, hvilka adj. förmodligen äro ursprungliga i-stammar.[2]

6. *E* motsvarar fno. *í* uti præfixet *sve-*, fno. *sví-*; *sveverþari* maþr 17: 4, jfr. fno. *svívirða*.

---

[1] Om *ski* för *sk* i detta ord, se § 15.

[2] Jemför också fsv. *galdr* (Rydq. II 372) med fno. *gęldr*, och fsv. *lugn* med fno. *lygn*. En adj. i-stam, som i fno. bibehållit den omljudna vokalen, är *rýrr*, got. *riurs*.

7. *E* motsvarar fno. *ø*, då detta uppkommit genom u-omljud (af *e* eller *ę*, Wimmer Fno. Forml. § 13), enär gutniskan i allmänhet saknar u-omljud:[1]

gera = fno. *gørva*, *gøra*, *er* 19: 6 = fno. *ørr*,
þrengia 6: 1 = fno. *þrøngja*, *-va*,[2] *ertaug* = fno. *ørtug*.

De två senare ordens etymologi är visserligen icke utredd,[3] men att fgutn. *e* och fno. *ø* här motsvara hvarandra, kan icke förklaras på annat sätt än att det senare uppkommit genom u-omljud af det förra. I fsv. har man *örtogh* med u-omljud, men *ær* (*arr*) utan omljud (Rydq. II 67 och 103.)

8. *E* svarar till fno. *já* uti *frels* 2: 2, fno. *frjáls*, fsv. *fræls*. *Frjáls* kommer af *fríhals* (jfr. got. *freihals*, se Oxf. p. 174), som först genom bortfallande af *h* och förvandling af *í* till halfvokalen *j* (*i*) antog formen **frjals* (**frials*), och förlängningen af vokalen i fno *frjáls* har väl sin grund i den följande konsonantförbindelsen *ls* (liksom i *háls* för *hals*, Wimmer Fno. Forml. § 16c). Af **frials* uppstod fgutn. *frels* (och fsv. *fræls*) förmodligen på det sätt, att **frials* med vanlig öfvergång af *ia* till *ie* (§ 15) blef **friels*, ur hvilket sedan halfvokalen *i* utstöttes för lättare uttals skuld.

§ 4.

1. *I* motsvarar fno. *i* eller *í*. Exempel:

sigr 1 = fno. *sigr* *biþia* 1 = fno. *biðja*,
liggia 7 pr. = fno. *liggja*, *biþa* 37 pr. = fno. *bíða*.

2. *I*, motsvarande fno. *é*, se § 3.

3. *I* motsvarar fno. *e* i följande ord:

fikk = fno. *fekk*, *miþan* 7: 1 = fno. *meðan*,
gikk = fno. *gekk*, *niþan* S: 4 = fno. *neðan*,
miþ = fno. *með*, *ir*, *iru* = fno. *er*, *eru* (af *vera*),
miþal- 25: 6 = fno. *meðal-*, *þissi*, *þitta* = fno. *þessi*, *þetta*.

---

[1] I ett ord, som i fno. har genom u-omljud uppkommet *ø*, fins u-omljud äfven i fgutn., nämligen i *yx*, fno. *øx*, se § 13.

[2] Detta ord förekommer i GL. två gånger i præs. sing. i formen *þrengr* (hvat sum til *þrengr* 6: 1, 28 pr.), hvilket utan tvifvel står i st. f. *þrengir* (§ 30), hörande till svaga verbet *þrengia*, fno. *þrøngva* eller *þrøngja*. Ett till starka fno. verbet *þryngva* eller *þryngja* svarande fgutn. verb skulle helt visst haft formen *þringa*, præs. *þringr*. Jfr. *singa* § 13.

[3] Fno. *ørr* är sskr. *arus* (Fick p. 21), men huru det förra kan hafva utvecklat sig ur det senare, är icke lätt att inse. Möjligen har den europ. grundformen varit **erus* eller **erusa*, som i fno. blifvit **erur*, *ørr*, en förklaring, som likväl har det emot sig, att man icke har något annat exempel derpå, att *u* i fno. verkat på ett föregående *ę*.

Om *fikk* och *gikk* se pag. 7 not. 4. Jemte *miþ* förekommer också *meþ* flere gånger, t. ex. 6: 2, 8: 2 o. s. v., men *miþ* är långt öfvervägande. I *miþ*, *miþal-*, *miþan* och *niþan* är *i* den ursprungliga vokalen, som fgutn. bevarat, medan i fsv., liksom i fno., *i* här öfvergått till *e* (*æ*); [1] jfr. Bezzenberger: "Ueber die A-Reihe der gotischen sprache", pag. 27 f. — Præsens af *vera* heter i GL. *ir*, pl. *iru* eller *ier*, pl. *ieru*. Både *ir*, *iru* och *ier*, *ieru* synas hafva uppkommit af *er*, *eru*: de förra genom öfvergång af *e* till *i*, de senare genom brytning af *e* till *ia*, *ie* (§ 15). Nygutn. har blott *jär*, *järu*, Säve St. V. p. 13.

Vidare har GL. *i* för fno. *e* i ord, hvilkas stamvokal åtföljes eller tidigare åtföljts af nasal + konsonant:

vintr 6: 5, *vittr* 17 pr. = fno. *vetr* (för **vettr*),
klinta [2] jfr. fno. *klettr*,
brinna 20: 11 = fno. *brenna*,
stinqva 23: 3 = fno. *støkkva* (för **stekkva*),
drikka 24 pr. = fno. *drekka* (af **drinka*),
qvindi 14: 2 = fno. *kvendi*,
qvinna 18 pr. = fno. *kvenna*,
snimst 3: 3 = fno. *snemst* (af *snemma*).

I orden *vintr—qvindi* är *i* i fgutn. (och fsv.) sannolikt äldre än *e* i de motsvarande fno. orden. Man måste visserligen för dessa ord förutsätta urgermaniska former med *e*, men det synes som redan på gemensamt germanisk ståndpunkt *e* framför nasal + konsonant öfvergått till *i*, då, utom fno., alla germaniska dialekter nästan utan undantag hafva *i* för äldre *e* framför nämnde konsonantförbindelse. [3] När derför man i fno. finner undantag från denna regel, såsom *brenna* och *drekka* (got. *drigkan*), så hafva dessa helt visst icke bevarat ett urgammalt *e*, utan detta har återkommit, sedan i stammen förut funnits *i*, något, som också bestyrkes deraf, att åtskilliga hithörande ord, som i fno. van-

---

[1] Fsv. har dock både *niþan* och *næþan*, se Schlyters lexikon pag. 460. Det förra synes till och med vara allmännare än *næþan*, då det (*niþan*) af Schlyter uppföres som hufvudform. *Miþan* är i GL. sammandraget till *men* i sammansättningen *emen* 26: 8. Jfr. *sen* (*seen*) för *siþan* § 1.

[2] Detta ord, som förekommer S: 4 i uttrycket "*firi niþan klintu*" är, såsom Säve (Urk. p. XXIV) påpekat, här fem. an-stam.

[3] I ordet *qvindi* är dubbel anledning till *i*, då ordet är en ja-stam, och således *e* äfven om det icke af annan orsak blifvit *i*, bordt blifva det på grund af i-omljud. Fno. *kvendi* har förmodligen, såsom Leffler antager (v-omljudet pag. 30 not. 1), fått *e* i analogi med *kvenna*.

ligen hafva *e* i stammen, i de äldsta språkmonumenten sporadiskt förekomma med *i*; se Oxforderordboken orden *brenna*, *renna*, *vetr* (jfr. Wimmer Lb. pag. IX). Ett ord, i hvilket *e* ursprungligen stått framför nasal + konsonant, har i GL. och fsv. *e*, medan fno. har *i*: fgutn. *fem* (*femtan*), fno. *fimm* (got. *fimf*). Jag antager, att fgutniskans och fsvenskans *fem* (*fæm*) står för ett äldre *fimm* (af **fimf*, **femf*).

I fgutn. *qvinna* (gt. pl. af *kuna*, fno. *kona* för *kvena*), som äfven i fsv. heter *qvinna*, har *i* möjligen uppstått af *e* framför den dubbla nasalen inom dessa dialekter särskildt och fno. *kvenna* bevarat den ursprungliga vokalen. Ty detta ord har först på nordisk ståndpunkt fått dubbel nasal, i det att en vokal blifvit utstött mellan de begge *n*, *kvenna* af **kvenono*, got. *qinono*, gt. pl. af *qino*.

Om *i* eller *e* är äldst i *snimst* kan icke afgöras, då detta ords etymologi är obekant.

4. *I* motsvarar fno. *ę* uti verbet *þigia* 22, fno. *þęgja*. Deremot har GL. *e* för fno. *ę* uti alldeles samma ljudställning i verbet *segia* 1, fno. *sęgja*. Fsv. har *þighia* samt både *sæghia* och *sighia* (Rydq. I 216, 83 f.; jfr. Leffler Bidrag p. 290).

5. *I* står för fno. *y*, förmodligen blott i följd af en tillfällig missuppfattning hos afskrifvaren, uti *nauþsinar* 6: 1, fno. *nǫuðsynjar*; den yngre handskr. har *naudsynar*. Deremot har *i* för fno. *y* sannolikt varit konstant i det kap. 39 förekommande *osinum*, fno. *úsynjum*, ty B. har också *osinum*, och i fsv. har detta ord alltid *i*: *osinum* och *osini* (enligt benäget meddelande af akad. adj. K. F. Söderwall).

6. *I* omvexlar med *y* uti dat. sing. neutr. af pron. demonstrativum *þann*, (fno. *sá*, *sú*, *þat*), t ex. *þi* 2 pr., *þy* 4. Det förra motsvarar fno. *þí*, det senare fno. *því* (*y* = *ví*), som enligt prof. Gislason är en mindre ursprunglig form än *þí* (se T. f. F. og P. IV p. 237).

Omvexlande *i* och *y* förekommer också i præp. *yfir*, *ifir*, alldeles som i fno.; det förra träffas t. ex. 26: 3 och 5, 40, 41; det senare (*ifir*) 19: 9 och 33, 22. För fno. *fyri(r)*, *firi(r)* har GL. *firir* och *firi* (B. har *fyrir* och *fyri*).

§ 5.

O och *u*. De korta vokalerna *o* och *u* intaga i GL. en helt annan ställning än i fno. De brukas nämligen här, utan afseende på ursprunget, efter en

bestämd regel, sålunda att *o*, svarande till fno. *o* eller *u*, förekommer endast framför *r* + *konsonant* samt framför enkelt *r* i det oskiljaktiga præfixet *for-*; i alla öfriga fall har GL. *u* både för fno. *o* och *u*. — Verkliga undantag från den första delen af denna regel äro: *burghan* 63 (B. *burgan* Add. 6 bis), fno. *borgan*, samt *burg* S: 1, fno. *borg*. [1] Det sistnämnda ordet förekommer dock äfven med *o* i namnen *þorsborg* S: 1 och *Valborg* S: 5.

Från den senare delen af vår regel finnas blott skenbara undantag; man finner visserligen *o*, svarande till fno. *o* (kort *o*), uti *os* 1, *ok* (et) och *tolf*. Men i intet af dessa ord är kort *o* ursprungligt: i fno. *oss* är *o* förkortadt af *ó* (Wimmer Lb. pag. XI) [2]; *ok* har uppkommit af *auk*; i *tolf* har *o* uppstått genom sammansmältning af *v* med ett följande ä-ljud [3] (*tolf*, af **tvęlf*, af **tvęlif*, got. *tvalif*).

1. *O* = fno. *o* framför *r* + konsonant träffas i GL. i följande ord:

borþ [4] 23: 3 = fno. *borð*,
forn 24: 2 = fno. *forn*,
horn 26: 4 = fno. *horn*,
ikorni 57 = fno. *íkorni*,
korn [4] 56: 1 = fno. *korn*,
morþingi 39 = fno. *morðingi*,
orþ [4] 2: 2 = fno. *orð*,
orka 14 pr. = fno. *orka*,
ormbr [4] S: 1 = fno. *ormr*,
ortr (partic. af *yrkia*) 16: 2 = fno. *ortr*,
torg 6: 2 = fno. *torg*,
torfa 19: 32 = fno. *torfa*,
þorp 13 pr. = fno. *þorp*.

2. *O* = fno. *u* framför *r* + konsonant träffas i följ. ord:

þorka 25 pr. = fno. *þurka*,
þorfa 28: 4 = fno. *þurfa*,
orþu S: 4. = fno. *urðu* (af *verða*),
(*bort* 56: 1 = fno. *burt*).

---

[1] Emot regeln fins också *u* i *kurtil* 19: 33, 65; men detta kan knappt räknas som undantag, då ordet i de nord. språken är ett låneord, som inkommit från angelsax. (*cyrtil*) och upptagits under olika former i de olika dialekterna: fsv. har *kiurtil* och *kiortil* (Rydq. II 39), fno. *kyrtill*.

[2] Att äfven i gutn. vokalen blifvit förkortad i detta ord, bevisas deraf, att *o* senare öfvergått till *u*: nygutn. *uss*, Säve M. p. 235. — För GL:s *ok* har nygutn. *uk* (*u*) a. st. p. 252. I *tolf* har deremot nygutn. bevarat det öppna vokalljudet: nygutn. *tålf* a. st. p. 233.

[3] När *v* deremot sammansmält med ett följande *e* eller *a* (kort *a*), har GL. *u*, fno. *o*: *kuna* 2: 1, fno. *kona*, af **kvena*; *kuma* 16: 1, fno. *koma*, af **kvema*; *sufa* 36: 1, fno. *sofa*, af **svefa*; *hur* 64, 65, fno. *hvar*; *kufna* 18: 1, fno. *kafna*, för **kvafna* (Rydq. IV 282 och 405); jfr. fno. *kom* af *kvam*; GL. har *qvam* S: 1. Med ett följande långt *a* deremot har *v* sammansmält till *o* uti *so*, fno. *svá*; jfr. fno. *sófu*, för *sváfu*. GL. har *suafu* S: 1.

[4] Nygutn. *bård*, *kånn*, *ård*, *årm* (Säve M. pag. 248 och 215).

3. *U* = fno. *o*:

Gutar S: 2 = fno. *Gotar*,
butn 49 = fno. *botn*,
bugi 23: 4 = fno. *bogi*,
flut 49 = fno. *flot*,
brut 6: 1 = fno. *brot*,
buþin 4 = fno. *boðinn*,
klufin 25 pr. = fno. *klofinn*,
lustin 19: 23 = fno. *lostinn*,
guldin 19: 38 = fno. *goldinn*,
stulin 33: 1 = fno. *stolinn*,
skurin 19: 17 (pl. *skurnar* 19: 16) = fno. *skorinn*,
fuli 37 pr. = fno. *foli*, [1]
fulk 12: 1 = fno. *folk*,
mulka 33: 1 = fno. *molka*,
rus 6: 3 = fno. *hross*,
kustr 29 = fno. *kostr*,
stukkr 36: 1 = fno. *stokkr*.

4. *U* = fno. *u*:

hundr 17: 3 = fno. *hundr*,
tunga 19: 17 = fno. *tunga*,
dugha 22 = fno. *duga*,
lutr 7: 1 = fno. *hlutr*,
skula, *ula* = fno. *skulu* (*skolu*),
sumar S: 6 = fno. *sumar*.

När fgutn. *u* motsvarar fno. *o*, har fgutn. sannolikt i några fall bevarat ett ursprungligt *u*, som i fno. blifvit *o*, nämligen i ord, hvilkas ursprungliga rotvokal är *u*, t. ex. i participierna *buþin*, fno. *boðinn*, och *klufin*, fno. *klofinn;* i andra fall åter, när roten ursprungligen haft *a*, är fno. *o* äldre än fgutn. *u*, t. ex. i participierna *skurin*, fno. *skorinn* (impf. sing. *skar*), och *guldin*, fno. *goldinn* (impf. sing. *galt*). — Öfvergången från kort *o* till *u* i gutn. bör sammanställas med den här nedan omtalade öfvergången från långt *ǟ* till *ē*, från långt *ē* till *ī* och från långt *ȫ* till *ȳ*. Vi hafva i alla fyra fallen samma fenomen, nämligen förvandling af öppna ljud till mera slutna.

[1] Betydelsen af detta ord är tjufgods, undangömdt gods. Både Fritzner och Oxf. hafva *fóli* med långt *o*, men öfvergången från *o* till *u* i gutn. visar, att efter all sannolikhet stamvokalen är kort (jfr. följ. §). Fno. *fóli*, dåre, heter deremot i GL. *foli* (*folagriþr* 23: 4). — Härledningen af *foli* (*fuli*) från roten i verbet *fela* är från betydelsens sida särdeles tilltalande och möter från formens sida icke heller oöfvervinneliga svårigheter. Stammen **folan* står då för **folhan* liksom *fela* för **felha*, got. *filhan*. Man skulle visserligen väntat, att ordets stamform varit **folgan* med öfvergång från *h* till *g* enligt den bekanta Vernerska lagen (Zeitschr. f. vergl. Sprachf. XXIII 97 ff.), då an-stammar i sskr. i allmänhet hafva accenten på ändelsens vokal (jfr. partic. *folginn*, af **folhana*, med accenten på suffixet); men Osthoff har visat (Pauls und Braunes Beiträge III p. 42), att icke så få an-stammar i Rigveda hafva accenten på rotvokalen. Det låter derför tänka sig, att det för *foli* antagna **folhan* ursprungligen haft accenten på rotvokalen och derigenom skyddat sitt *h*, då i ord med accenten på ändelsens vokal i det germaniska urspråket spiranterna *h*, *þ*, *f* öfvergingo till explosif-ljuden *g*, *d*, *b*. — *Fyli* i den yngre handskr. B. Add. 5: 1 är förmodligen blott skriffel för *fuli*.

Anm. I relativa partikeln *sum* har GL. i likhet med fsv. *u* för fno. *e*, fno. *sem*. Jfr. fsv. *num* med fno. *nema*. — Om *o* och *u* i *ol*, *iorþ*, *fiugur* och *tiugu* se § 13.

§ 6.

1. När vokalerna *o* och *u* äro långa, svara de i allmänhet till fno. *ó* och *ú*:
blota S: 1 = fno. *blóta*, *hus* 26: 2 = fno. *hús*,
op 22 = fno. *óp*, *luka* 3: 1 = fno. *lúka*.

2. *O* för fno. *ú* har GL. i ordet *moghi* 12 pr., 19: 36 m. fl. st., fno. *múgi* (*múgr*), fsv. *mughi* och *moghi* (Rydq. II 200), samt, i likhet med fsv., i alla sådana ord, i hvilka vokalen utgör rotstafvelsens slutljud:[1]
boa 13: 3 = fno. *búa*, *snoþ* (fem.) 23: 2 = fno. *snúðr* (mask.),[2]
bo, *bonaþr* 65 = fno. *bú*, *búnaðr*, *bro* 52 rubr. = fno. *brú*,
troa (inf.) 1 = fno. *trúa*, *ko* (acc.) 20: 14 = fno. *kú*, nt. *kýr*.
tro (dat. sing. fem.) 1 = fno. *trú* (*trúa*),

Negativpræfixet, som både i fno. och fsv. ömsom heter *ó* (*o*), ömsom *ú* (*u*), har i GL. blott den förstnämnda formen. Om *o* för fno. *vá* se sid. 16 not. 3.

3. *U* motsvarar fno. *ó* uti *hugunda* 19: 18 (gt. pl.), fno. *hógyndi* (vanligen *hœgindi*, se Rydq. II 130). Då i-omljud saknas i *hugunda*, tillhör denna form sannolikt icke en neutral ja-stam såsom fno. *hógyndi*, utan utgår förmodligen från ett fem. sing. *hugund*, liksom man till dat. plur. *sannundum* S: 5 väl bör förutsätta en nmt. sing. fem. *sannund*, motsvarande fno. neutr. pl. *sannyndi* eller *sannindi* (se Leffler Bidrag p. 306).

4. I neutr. af räkneordet *två*, fno. *tvęir*, fgutn. *tveir*, har GL. i likhet med fsv. *tu* 19: 32, svarande till fno. *tvǫu*.

§ 7.

1. *Y* svarar i GL. till tre fno. ljud, nämligen, 1:o fno. *y*, i-omljud af *u* och *o*[3]; 2:o fno. *ý*, i-omljud af *ú*, *jú*, *jó*; samt 3:o fno. *ǿ*, i-omljud af *ó*:

---

[1] Jfr. Dansk Antiqv. Tidskrift 1858—60 p. 252 och Rydq. IV pag. 68.

[2] Jemför Tamm p. 49.

[3] När deremot *y* i fno. uppkommit genom u-omljud, har fgutn. bevarat grundljudet: fno. *syngva* heter i GL. *singa* (el. *singva?*), se § 13. I ett i GL. förekommande ord är *y* möjligen uppkommet genom u-omljud af *i*, nämligen i *þrysvar* 13: 5, fno. *þrysvar* (af *þrisvar*). Det är dock mera sannolikt, att *þrysvar* antagit *y* i analogi med *tysvar*, som visserligen icke förekommer i GL., men helt visst under denna form funnits i språket; fno. *tvisvar* och *tysvar*, fsv. *tysvar*, Rydq. II 507.

1. *y* = fno. *y*:
synir 20: 8 = fno. *synir*, *byrgia* 56: 1 = fno. *byrgja*.
2. *y* = fno. *ý*:
hysa 2: 2 = fno. *hýsa*, *lysa* 3: 1 = fno. *lýsa*.
3. *y* = fno. *ǿ*:
dygr 22 = fno. *dǿgr*, *byta* 2: 2 = fno. *bǿta*,
tykr 6: 3 = fno. *tǿkr*, *rykta* 21: 2 = fno. *rǿkta*.

2. Ännu ett fjerde fno. ljud blir i GL. ersatt med *y*, nämligen det korta ö-ljudet, *ø*, men blott i ett enda ord: *yx* 8 pr., S: 3, fno. *øx*, i hvilket *ø* uppkommit genom u-omljud af *ę* (Wimmer Fno. Forml. § 13). Andra i GL. förekommande ord, som i fno. hafva genom u-omljud uppkommet *ø*, sakna omljud; [1] se § 3. mom. 7.

3. GL. har genom i-omljud uppkommet *y* i följande ord, som i fno. antingen alldeles sakna omljud eller också vid sidan af en form med omljud hafva en utan omljud:

lyndir = fno. *lundir*, *rygr* och *rugr* = fno. *rugr*,
atbyrþ = fno. *atburðr*, *ypin* = fno. *opinn*,
fyndr = fno. *fundr* (och *fyndr*), *myþrni* = fno. *móðęrni*,
syn = fno. *sjón* och *sýn*, *drytning* S: 1 = fno. *dróttning*.
byn = fno. *bón* och *bǿn*,

Orden *lyndir*—*rygr* äro omtalade § 3 mom. 4c; se der också om *y* uti *bryþlaup* och *bryttuga*. — Om *ypin* se pag. 6 not. 1.; om *myþrni* § 3, mom. 4e. I ordet *drottning* har gutniskan ensam i-omljud; fsv. har i likhet med fno. o-omljuden vokal i detta ord. Ord, som äro bildade med suffixet *-inga*, bruka hafva i-omljud i de nord. språken [2], och jag förmodar, att den gemensamt nord. formen varit *drǿttning* med i-omljud, men att i fno. och fsv. den ursprungliga vokalen återigen inträngt i ordet från stamordet *dróttinn*.

4. *Y* motsvarar fno. *i* uti *rypta* 28 pr. = fno. *ripta*, *ryst*, subst. i acc. 19: 37, jfr. fno. *hrista*. Med *rypta* för *ripta* jemför det stundom i äVGL. förekommande *gypta* för *gipta*. Med *ryst* jemför danska *at ryste*.

---

[1] Fno. har också ett *ø*, som står som i-omljud af *o*. Leffler har emellertid visat (Bidrag p. 281, not. 3), att *ø* blott skenbarligen är i-omljud af *o*, utan att det verkliga i-omljudet af *o* är *y* (med *u* såsom öfvergångsled), hvilket emellertid i ett visst fall senare öfvergått till *ø* i fno. Sålunda anser jag *ø* hafva kommit i st. f. ett äldre *y* uti fno. *øfri (efri)* och *øfstr (efstr)* af *of*. GL. har här *y*: *yfri* 19: 25, *yfrstr* 26: 5.

[2]) Jfr. fno. *hęlmingr* af *halfr*, *-lęndingr* af *land*, *firðingr* af *fjǫrðr*, *kęrling* af *karl* m. fl.

5. *Y* motsvarar den fno. ljudförbindelsen *vę* i orden:

tyggia 19: 31 = fno. *tvęggja*, *symni* 22 = fno. *svęfni*.

Tvęggja har helt visst först blifvit *tviggia* och sedan, enligt känd ljudöfvergång, *tyggia*. Fsv. har *tvæggia* och *tviggia*. Öfvergången från *tvęggja* till *tviggia* är alldeles analog med den förut omtalade öfvergången från *þęgja* till *þigia* (se § 4, mom. 4). — För *symni* antager jag en utvecklingsgång: *svęfni*, **söfni* samt (med vanlig gutnisk öfvergång från ö-ljud till *y*) **syfni*, *symni*.[1] För sammandragningen af *v* med följande ä-ljud till ö-ljud jemför fno. *sønskr* af *svęnskr*, sv. dial. *köfva* af *qväfva* (Rydq. I 174). Jfr. också sv. *söla* (dröja) med fgutn. *svela* (af **svęla*) 22.

6. *Y* motsvarar fno. *jú* uti räkneordet *þry* 13 pr., 13: 5, fno. *þrjú*. Fsv. har liksom fgutn. *þry* (Rydq. II 555). Gt. pl. af räkneordet *fyra* heter i GL. ömsom *fiugura*, ömsom med sammandragning af *iu* till *y*, *fygura* (fno. *fjǫgurra*, *fjugurra*). Det förra träffas 17: 4, 19: 35 m. fl. st.; det senare (*fygura*) 19: 30, 19: 37. Nmt. acc. neutr. förekommer blott med *iu* i stamstafvelsen: *fiugur* 39, *fiuggur* 17: 1 (fno. *fjǫgur*, *fjugur*).

§ 8.

När *y* motsvarar fno. *ǿ* måste det hafva utvecklat sig ur detta senare ljud och kan icke på specielt gutnisk ståndpunkt omedelbart hafva uppstått genom i-omljud af det långa *o*, enär i-omljudets utveckling icke försiggått inom hvarje dialekt särskildt, utan före den nord. språkstammens splittring i dialekter. Att det långa ö-ljudet i gutniskan öfvergick till långt *y*, är en förändring, som icke är svår att förklara; ty den utgör blott ett enstaka moment af en allmän företeelse, något, som tydligt framgår genom en jemförelse mellan nedanstående tvenne vokalschemata, af hvilka det ena upptager de långa vokalerna i fno., det andra motsvarande ljud i Gutalagen:

[1] Annorledes Leffler, Bidrag pag. 315.

Fno. har nio långa enkla vokalljud; om man undantager *ǫ́*, som uppkommit genom u-omljud af det långa *á* och aldrig funnits i gutniskan (se § 13), kunna de åtta återstående med visshet antagas en gång hafva varit allmänt nordiska. I GL. är detta antal reduceradt till *sex*, och förminskningen beror derpå, att en allmän ljudskridning egt rum mot schemats ytterkanter, ifrån öppna ljud till mer slutna: det långa ä-ljudet har öfvergått till ē,[1] långt ö-ljud (*ǿ*) till ȳ och äfven ē har i de fleste fall öfvergått till ī. Af de långa mellanljuden qvarstår allenast ō på sin ursprungliga plats. Deremot har det korta ŏ deltagit i ljudskridningen och i allmänhet öfvergått till *u* (§ 5).

§ 9.

De korta vokalerna äro i GL. likaledes blott *sex* mot *nio* i fno.

Kort ö-ljud (*ø*) har i gutniskan såsom regelbunden ljudutveckling funnits allenast i ett ord och liksom det långa ö-ljudet (*ǿ*, se § 7) öfvergått till *y* (*yx*, fno. *øx*, se § 7, mom. 2). U-omljudet af *a*, som i fno. föreställes af *ǫ*, fins i GL. endast i några få ord och utmärkes dels med *o*, dels med *u* (se § 13). För i-omljudet af *a*, i fno. grammatiken föreställdt af *ę*, samt ursprungligt kort *e*, har GL. blott ett tecken: *e*, som sannolikt också i begge fallen uttalats på samma sätt, nämligen liksom i nygutn., som ett kort, öppet *ä* (se Säve M. p. 220).[2]

§ 10.

De i GL. förekommande diftongerna *ai*, *au*, *oy* motsvara de fno. diftongerna *ęi*, *ǫu* och *øy* samt de got. diftongerna *ai* och *au*, af hvilken senare *oy*

---

[1] Att uttalet ē (långt slutet *e*, jfr. pag. 7 not. 1) i st. f. det äldre *ä* (*ę́*) existerat redan på den tid, då GL. nedskrefs, kunna vi sluta deraf, att öfvergången från *ǿ* till *y*, från *é* till *i* och från ŏ till *u* redan är fullbordad i denna. Ty den här påpekade ljudskridningen, hvarigenom öppna vokalljud öfvergingo till närmast beslägtade slutna ljud, har sannolikt icke drabbat ett ljud i sänder, utan alla de ifrågavarande ljuden på en gång.

[2] Äfven i fno. hafva det korta e-ljudet och det korta ä-ljudet (*ę*) tidigt sammansmält till ett ljud: jfr. Lyngby i T. f. F. og P. II p. 308 och Gislasons Frumpartar pag. 37.

och *øy* uppkommit genom i-omljud. Den got. diftongen *iu*, som redan mycket tidigt i fno. öfvergick till *jú*, *jó*, [1] har i gutniskan antagit formen *iau*. Nygutniskan, som bevarat de gamla diftongerna, har dessutom flere s. k. oäkta diftonger d. v. s. sådana, som uppkommit af långa enkla ljud i det äldre språket: *äu* af *ū*, *äi* af *ī*, *öi* af *ȳ* (se Säve M. p. 220). Men hvarken i den äldre eller den yngre handskriften af Gutalagen finnas några oäkta diftonger, så framt man icke som sådan vill räkna *iau*. Detta senare för gutniskan egendomliga ljud har nämligen tydligtvis uppstått på det sätt, att diftongen *iu* först antog en med fno. *jú* öfverensstämmande form, hvarpå det härigenom uppkomna långa *u* genom diftongisering blef *au*. [2] I nygutniskan uttalas *iau* som diftongen *au*, föregången af halfvokalen *i*.

1. *ai* = fno. *ę̄i*:
   gait 45 pr. = fno. *gęit*, *aiga* S: 1 = fno. *ęiga*.
2. *au* = fno. *ǫu*:
   auga 19: 14 = fno. *ǫuga*, *laupa* 3: 3 = fno. *hlǫupa*.
3. *oy* = fno. *øy*:
   oy S: 1 = fno. *øy* (gt. *øyjar*), *droyma* S: 1 = fno. *drøyma*.

---

[1] Skilnaden mellan det rent diftongiska *iu* och *jú* består deri, att i det förra *i* har hufvudtonen, medan i *jú* *ú* är betonadt och långt samt *i* reduceradt till halfvokal (se Sievers p. 86—88). Det bör här anmärkas, att nygutniskan bevarat uttalet af *i* som halfvokal i ljudförbindelserna *iau* och *ie* (brytning) i motsats till flertalet af de andra nyare nordiska dialekterna, i hvilka halfvokalen *i* (*j*) öfvergått till konsonant (spirantiskt *j*). Se Säve St. V. p. 11 och Rydq. IV p. 54 ff.

[2] Att *ū* blott i förbindelsen *iū* öfvergått till *au*, medan det i GL. qvarstår oförändradt i *hūs* och *lūca* (§ 6), låter förklara sig af svårigheten att uttala ett långt *u* omedelbart efter halfvokalen *i*, som artikuleras som vokal, men ändock bildar en stafvelse tillsammans med den följande vokalen. (Sievers p. 88, jemför den beskrifning Säve, St. V. p. 11, gifver af uttalet af *i* i nygutn. *biera* och *niaupa*). Ett mellanljud har derför här lätt kunnat insmyga sig. I anseende till artikulationssättet äro nämligen *i* och *u* hvarandra alldeles motsatta; vid öfvergång från det ena till det andra måste talorganen genomlöpa alla de artikulationsställningar, som motsvara de mellan *i* och *u* liggande vokalljuden, hvarigenom en kedja af öfvergångsljud bildas. Vid en mera hastig och våldsam öfvergång blifva öfvergångsljuden icke hörbara. Men göres öfvergången långsamt, hvilket naturligtvis är möjligt, endast ifall ljudförbindelsen uttalas som en lång vokal, så kunna äfven öfvergångsljuden ernå hörbarhet. Ett sådant till hörbarhet kommet öfvergångsljud är det, vi hafva i *iau* af *iū*. — Ett intressant motstycke till den forngutn. öfvergången från *iū* till *iau* hafva vi i nygutn. *tiäugu*. En ursprungligen kort vokal har i nygutn. blifvit lång framför enkel konsonant. På grund häraf borde forngutniska *tiugu* i nygutn. blifvit *tiūgu*, men det heter *tiäugu* (Säve M. p. 233) med diftongisering af *ū* till *äu* efter halfvokalen *i*, under det att i andra ställningar ett likartadt *u* förblifvit oförändradt, t. ex. forngutn. *lūtr*, nygutn. *lūt*. Se paragr. 16.

4. *iau* = fno. *jó, jú*:

diaupr 19 pr. = fno. *djúpr*,
driaugr 25 pr. = fno. *drjúgr*,
biauþa 13: 5 = fno. *bjóða*,
briaust 23: 4 = fno. *brjóst*,
niauta 19: 17 = fno. *njóta*,
þiaufr 39 = fno. *þjófr*.

§ 11.

1. För *ai* träffas några gånger *ei*: *reida* 3: 1, fno. *ręidda* (part. præt. acc. sing. fem. af *reiða*, fgutn. *raiþa* 3: 1); *veita* 3 pr., 12 pr. bis, fno. *vęita* (i GL. eljes *vaita* t. ex. 11 pr. bis, S: 2); *þeim* 26: 5, fno. *þęim* (i GL. eljes *þaim* t. ex. 2: 2, 3: 3 bis.); *einloyptri* 20: 15; *tveir* 7: 1, 17: 4 m. fl. st., fno. *tvęir*; *tveim* 18 pr., fno. *tvęim*. I de två sistnämnda orden kan diftongen till och med på fornsvenskt sätt sammandragas till *e*: *tver* 9, *tvem* 3: 3, 17: 4, 18 pr. m. fl. st. För öfrigt skulle man hafva väntat, att *ei* varit den allmänna formen i GL. och icke *ai*, då i-omljudet, som är grunden till ljudöfvergången *ai*—*ęi* i fno., äfven i gutniskan uppträder som en fullständigt genomförd ljudlag. Att den allmänna teckningen *ai* emellertid föreställer det verkliga uttalet, framgår såväl deraf, att i nygutniskan denna diftong uttalas bredt och öppet, som också deraf, att *ai* vid förkortning till följe af en följande konsonants fördubbling förkortas icke till *e* utan till *a* (se § 16).[1] Det nyss omnämnda, sporadiskt förekommande beteckningssättet *ei* skall derför sannolikt föreställa samma ljud som *ai*, utom i de begge formerna *tveir* och *tveim*, ty i dessa synes beteckningen *ei* hafva haft grund i uttalet, då man aldrig träffar något *tvair* eller *tvaim* (jfr. Säve Urk. p. 61). De sammandragna formerna *tver* och *tvem* förutsätta också öfvergångsformer med *ei* (se not. 1).

2. Diftongen *au* har fgutn. bevarat i orden *þau*, likväl, got. *þauh*, och *haur*,[2] hög, got. *hauhs*, medan fno. i dessa ord fått enkel vokal i st. f. diftongen,

---

[1] *Ai* har dock, liksom *ęi* i fno., förkortats till *e* (*ę*) i superlativerna *flestr* 23: 4 och *mestr* 1 samt i de sammandragna formerna af adj. *hailigr*, fno. *hęilagr*, t. ex. *helgan dagh* 6 pr., *helghastr* 8: 2. På grund af dessa former, i hvilka förkortningen utan tvifvel är äldre än förkortningen af *ai* till *a*, samt på grund af formerna *tveir* och *tver*, *tveim* och *tvem* förmodar jag, att gutniskan tidigare haft omljud i den nu omhandlade diftongen, så att dess form varit *ęi* liksom i fno., men att *ęi* senare åter erhållit ett bredare uttal: *ai*.

[2] Af detta ord förekommer i GL. följande former: nt. sing. m. *haur* 26: 5, nt. sing. neutr. *haut* 31 (*haut* som adv. 23: 3), acc. sing. fem. *huauga* (skriffel för *hauga*) 19: 9; komparat. *hoyrin* 31, *hoygri* 32; superlat. *hoystr* S: 1, *hoygstr* 12: 1, S: 5 (på senare stället ändradt från *hoystr*). I en gotländsk runkalender förekommer vidare nt. sing. fem. *hau*

fno. *þó* och *hár*. Fsv. har af det förstnämnda ordet former, som synas svara både till fno. *þó* och fgutn. *þau*: fsv. *þo* och *þö* (Rydq. V p. 175). Fsv. *högher* utgår från en grundform med bevarad diftong.[1]

3. Om diftongen *oy* uti *soyþr* se pag. 10.

4. Treljudet *iau* motsvarar, såsom redan är nämndt, de fno. ljudförbindelserna *jó* och *jú*, då dessa uppkommit af diftongen *iu*. Af helt annat ursprung är *jó* i fno. *hjól* (för hvilket Fick pag. 94 antager en grundform *hvehvla*) och fno. *fjórir*, men äfven dessa ord hafva i GL. *iau*: *hiaul* 27, *fiaurum* 17: 4, *fiauratigi* 8: 1, 13 pr. Vidare hafva vi *jau* äfven i ordet *iaul* (i *iaulum* 8 pr.), fno. *jól*, ett ord, hvars etymologi är omtvistad. De former af räkneordet *fyra*, som i fno. hafva *jǫ* eller *ju* i stammen, hafva i GL. *iu*, som ibland sammantränges till *y*, se § 7, mom. 6. *Fiurtan* 8 pr., 9 är sammandraget af *fiugurtan* (fno. *fjǫg(u)rtán*, *fjug(u)rtán)*, hvilken fullständigare form förekommer på ett ställe i den yngre handskriften; se Schlyter GL. pag. 19, not. 26. Ljudförbindelsen *iu* förekommer vidare i ordet *tiugu* 54. Att *iu* i detta ord och

---

(Liljegrens Runurkunder pag. 284). Man kan af dessa exempel finna, att grundformen **hauha* behandlats sålunda, att *h* i böjningsformer, i hvilka det kom att stå i slutljudet eller åtföljas af konsonant, bortföll, men bibehölls, förvandladt till *g* (*gh*), framför med vokal började ändelser. I *hoygri* och *hoygstr* har *g* förmodligen i senare tid inträngt från sådana former, som i positiven hade *g*. I den yngre handskriften finner man konsonanten hafva inträngt i neutr. sing. *haucht* 23: 3, 31, och nygutniskan har fått *g* öfverallt: *haugar*, *haug*, *haugt* Säve M. p. 227. (Jfr. Rydq. II 377).

Anm. Den nyss citerade Runkalendern har Liljegren (Runurk. pagg. 269—284) aftryckt efter Worms Fasti Danici (pagg. 125—157 i 1643 års upplaga), der den uppgifves hafva kommit från Jutland. Att den likväl är gotländsk, bevisas af språkformen: *att*, fno. *ęitt* (se § 16), *ier*, fno. *er* (præsens af *vera*), *iaul*, fno. *jól*, *hiar*, fno. *hér* (se § 15), *þiaur*, fno. *þjórr* o. s. v. Oaktadt det språkmaterial, kalendern lemnar, icke är rikligt, är den likväl af stor vigt för kännedomen af gutniskans historia, emedan den är daterad: 1328. Säve synes icke hafva observerat denna kalenders gotländska ursprung, då han icke aftryckt densamma bland sina Gutniska Urkunder. Deremot citerar Rydqvist (II 377) densamma såsom gotländsk. I det följande citera vi kalendern efter Liljegrens Runurkunder.

[1] GL. har ett af diftongen *au* uppkommet *o* uti orden *klostr* 7: 1 och *Leonkopungr* S: 5. Det förra, det lat. *claustrum*, fno. *klǫustr*, har förmodligen genom fsv, der ordet heter *kloster*, *klöster* (Schlyters Lexikon pag. 347), inkommit i gutn. — Teckningen *Leonkopungr* utgör tydligen ett försök att återgifva det fornöstgötska uttalet af staden Linköpings namn (*Liongköpungr*, se Schlyters glossar till Östgötalagen). I GL:s språk skulle stadens namn helt visst ljudit *Lingakaupungr*, knappast *Lingvakaupungr*, såsom Leffler V-omljudet pag. 77 förmodar (jfr. § 24 här nedan).

i *fiugur* icke öfvergått till *iau*, har sin grund deri, att *u* här är kort. Dessa ord hafva nämligen tidigare haft *ia*, som genom u-omljud blifvit *iu*. [1]

I tvenne ord har fgutn. i likhet med fsv. *ia* för fno. *jó*: nämligen *þianista* 6 pr., fno. *þjónasta*, och ordningstalet *fiarþi* 25: 1, fno. *fjórði*. [2] I fno. *þjónasta* och stamordet *þjóna* synes *jó* hafva uppkommit af diftongen *iu*, då *þjóna* i de beslägtade språken har former, som tyda på ett sådant ursprung (Fick p. 136). Äfven i *fjórþi* är *jó* regelbundnare än *ia* i fgutn. *fiarþi*, då ordningstalet naturligtvis är bildadt af grundtalet *fjórir*.

B. Om vokalerna i obetonade stafvelser.

§ 12.

1. I böjningsändelser och obetonade slutstafvelser äro de i GL. brukade vokalerna *a*, *i* och *u*; de enda undantagen härifrån äro: *leccior* 60 och *osoyþom* index. 17. [3] Exempel: *taka* 13: 5, fno. *taka*; *drapi* 5 pr., dat. sing. af *drap*; *lyþir* och *lyþi* 13: 5, nmt. och acc. pl. af *lyþr*; *lastir* 19: 31, fno. *lęstir*, nt. pl. af *lǫstr*; *fuli* 37 pr, fno. *foli* (nt. sing); *satir* 3: 1, fno. *sáttir* (nt. pl. m. af *sáttr*); *taknir* 8 pr., nt. pl. m. af *takin*; — *iorþu* 25: 2, dat. sing. af *iorþ*; *strandu* 36 pr., dat. sing. af *strand*; *handum* 28: 6, dat. pl. af *hand*; *saghur* S: 2, fno. *sǫgur*; *lerþum manni* 3: 1; *ypnu* 27, dat. sing. neutr. af *ypin*; *sentu* S: 2, fno. *sęndu*, 3 pl. imperf. af *sęnda* o. s. v.

2. I afledningsändelser har fgutn. i allmänhet samma vokaler som fno. — *A* motsvarar fno. *a* uti: *hamar* 36: 1, fno. *hamarr*; *sumar* S: 6, fno. *sumar*; *bonaþr* 65, fno. *búnaðr*; *manaþr* 10, fno. *mánaðr*; *blotan* S: 1, fno. *blótan*; *burghan* 65, fno. *borgan*; *siþan* 3: 3, *miþan* 7: 1, *niþan* S: 4, *miþal-*, 25: 6,

---

[1] Enligt Bugge ("Tolkning af Runeindskriften på Rökstenen" i 5:te delen af Antiqvarisk Tidskrift för Sverige pag. 62) har man att för stammarne *fjór-* och *fjǫgur-* antaga olika grundformer. *Fjór-* utgår från grundformen *fedvor- (got. *fidvor-*), som genom utstötande af *dv* antog formen *fjór-* (fsv. *fiur-*). *Fjǫgur-* förutsätter deremot stamformen *fedur-* (got. *fidur-* i sammansättningar), som genom rotvokalens brytning och förvandling af *d* till *g* antog formen *fiagur-* (så på Rökstenen) och genom u-omljud *fjǫgur-*, *fjugur-*. — *Tiugu*, som står för *tva tiugu*, likasom fno. *tuttugu* är sammandraget af *tvá tugu*, är en regelbunden acc. pl. till en nmt. sing. *tiugr*, som förekommer i fsv. (*tiugher*), bildad af stammen *tegu genom brytniug och omljud (*tegu, *tiagu, *tiǫgu, *tiugu*). Se Rydq. II 142 och 563. Fno. har icke brytning i detta ord (*tegr*, *tugr*).

[2] Dock förekommer i fsv. äfven *fiorþi*, Rydq. IV p. 126, men *fiarþi* är den allmänna formen.

[3] Såsom tillkommet blott och bart genom skriffel får man betrakta *y* uti *fyþyr* 20 pr., för *fyþur* (gt. sing. af fem. *fyþa*, fno. *fǿða*) och förmodligen också *e* för *a* uti *hinget* S: 2, fno. *hingat*.

fno. *síðan, meðan, neðan, meðal-*; *þeþan* 13: 3, fno. *þeðan* (*þaðan*); samt fno. *á* uti räkneorden: *fiurtan* 8 pr., *femtan* 20 pr., *siextan* 20: 9, fno. *fjórtán, fimtán, sextán*.

I motsvarar fno. *i* uti: *byrþingr* 36: 1, fno. *byrðingr*; *-lendingr* (*utlendingr* 28: 6, *laigulenningar* 3: 2), fno. *-lęndingr*; *drytning* S: 1, fno. *dróttning*; *erfingi* 14: 2, fno. *ęrfingi*; *lykil* 36: 1, fno. *lykill*; *drotin* 2: 3, fno. *dróttinn*; *haiþinn* S: 2, fno. *hęiðinn*; *laglika* 26: 1, fno. *lǫgliga*; *iemlika* S: 2, fno. *jafnliga*.

U motsvarar fno. *u* uti: *hafuþ* 23: 4, fno. *hǫfuð*; *saþul* 45: 1, fno. *sǫðull*; *harund* 19: 33, fno. *hǫrund*; *þriþiungr* 8: 1, fno. *þriðjungr*; *fiarþungr* 24: 3, fno. *fjórðungr*; *siettungr* 19: 35, fno. *séttungr*; *kunungr* S: 2, fno. *konungr*; *kunnugr* S: 2, fno. *kunnugr*; *bloþugr* 8 pr., fno. *blóðugr*.

Undantag. Forngutn. *a* motsvarar fno. *i* uti det till fno. *systkin* svarande fgutn. ordet, som i GL. förekommer blott i gt. pl. *syscana* 24: 5 bis.; nt. har förmodligen hetat *systkan*; jfr. Wimmer: Navneordenes böjning i ældre Dansk, p. 33. — Forngutn. *e* motsvarar fno. *a* uti ändelsen *eri* fno. *ari*: *domeri* 61: 1, fno. *dómari*; *rauferi* 39, fno. *rǫufari*; *maisteri* Säve Runurk. N:o 35, fno. *męistari*; *skytteri* Gotl. Runkalender, Liljegren pag. 280, fno. *skytari*. Fgutn. *eri* är äldre än fno. *ari*, som uppkommit af *ęri* genom inverkan af *r* på den föregående vokalen (se Wimmer Fno. Forml. § 64 anm. 2. och Leffler Bidrag p. 15 not. 4). Likaledes har fgutn. bevarat ändelsen *eri* i de neutrala ja-stammarne *alteri* S: 5, fno. *altari* (och *altęri*), och *hunderi* 28: 4, fsv. *hundari*. — Forngutn. *i* motsvarar fno. *a* uti: *laiþingr* S: 6, fno. *lęiðangr*, fsv. *leþunger*; *þianista* 6 pr., fno. *þjónasta*, fsv. *þianosta, þiænesta, þianist* (Rydq. IV 126), samt *hailigr* (þa iru *ohailig* dur hans) 37 pr., fno. *hęilagr*, fsv. *hælagher* (Rydq. II 386), got. *hailags* (på Bukarestringen). — Fgutn. *u* motsvarar fno. *a* uti *kaupungr* 13 pr., fno. *kǫupangr*, fsv. *köpungr*. Om *hugunda* 19: 33 och *sannundum* S: 5, se § 6.

C. Vokalöfvergångar.

§ 13.

U-omljud. Detta omljud, som spelar en så betydande rol icke blott i fno., utan också i fsv., har deremot utöfvat ringa inflytande på gutniskans utseende. Lefvande träffas detta omljud i GL. blott i samma tillfälle som i fsv., nämligen i andra stafvelsen af adj. på *-al* och *-ar*: *gamul* (n. pl.) 65; *annur* (fem. sing.) S: 4, (n. pl.) 16: 1, 19: 32 [1]. I betonade stafvelser åter saknas detta omljud icke blott liksom i fsv. i sådana former som *markum* och *lagum*, af *mark* och

[1] Fem. på *-ul* och *-ur* af adj. på *-al* och *-ar* i mask. fans i Gutamålet ännu i förra årh., enligt hvad Säve upplyser hos Molbech pag. 229 not.

lag, utan ock i många ord, som i fsv. hafva omljuden vokal: *gar* 6: 1, fsv. *gör* (Rydq. I 427), fno. *gǫrr* (stam **garva*) eller *gørr*, (stam **garvja*); *hagg* 19: 31 fsv. *hug*, fno. *hǫgg*; *hagga* 25: 3, fsv. *hugga*, fno. *hǫggva*; *haggvin* 19: 32, fsv. *huggin*, fno. *hǫggvinn*; *miel*[1] (*miþ mieli*, jfr. § 24) 6: 2, sv. *mjöl*, fno. *mjǫl*, (dat. *mjǫlvi*, stam **melva*); *smier*[1] (*miþ smieri*, jfr. § 24) 6: 2, fsv. *smör*, fno. *smjǫr* (dat. *smjǫrvi*) eller *smør* (stam **smerva*); *siar* 36: 1, fsv. *sior* (Rydq. II 37 och IV 127), fno. *sjǿr*; *ertaug* (se pag. 13), fsv. *örtugh*, fno. *ørtug*; *han* (*haan* § 1), fsv. *hun* (*hon*), fno. *hǿn*; *mielk*[1] 6: 2, 31, fsv. *miolk*, fno. *mjǫlk*; *biern*[1] Säve Runurk. N:o 84, fsv. *biorn*, fno. *bjǫrn*. — Hit böra vi vidare räkna äfven *miek*[1] (fno. *mjǫk*, fsv. *miok*), som jag vill läsa i st. f. det obegripliga *mier* (skriffel för *miec*) i början af kap. 4 (*blotir iru mannum mier firjbuþin*, för hvilket man bör läsa: *blot iru m. miek f.*). Den yngre handskriften har *mikit*[2].

---

[1] *Miel*, *smier*, *mielk*, *biern*, *miek* för *mial*, *smiar*, *mialk*, *biarn*, *miak* enligt § 15. De fgutn. formerna *miel*, *smier* och *miek* (stam **meku*) äro af stort intresse i språkhistoriskt afseende, emedan de, såsom oss synes, på ett nog otvetydigt sätt visa, huru vi hafva att tänka oss utvecklingen från ett ursprungligt *e* till brytningsljudet *jǫ* i de nord. språken. Fgutn. *miel* för *mial* visar nämligen, att stammen **melva* först genom brytning af *e* till *ea*, *iu* blifvit **mealva*, **mialva*. Derpå har i fno. genom vanligt u-omljud af *a* till *ǫ* **mealva*, blifvit *mjǫl*. Utvecklingen har sålunda genom *ea*, *ia* gått från *e* till *jǫ*. Genom detta antagande om utvecklingens gång vinnes större likformighet emellan fgutn. å ena sidan och fno. och fsv. å den andra än genom den af några forskare (se Leffler V-omljudet p. 7 ff.) hyllade åsigten, att fno. och fsv. *mjǫl* omedelbart uppstått af stammen **melva* genom epentes af stammens *v* (**melva*, **meolva*, **mjǫl*). Enligt vår tro har det existerat en allmänt nordisk form **mialv(a)*, som i fno. och fsv. genom u-omljud blifvit *mjǫl*, medan fgutn., der u-omljudet vunnit ringa utbredning, blifvit stående vid den o-omljudna formen.

[2] Deremot vågar jag icke till samma kategori som de uppräknade orden hänföra fgutn. *hafuþ* 23: 4, fsv. *hovuþ*, fno. *hǫfuð*, huru tilltalande sådant än vid första påseendet synes vara. Vigfusson har uppvisat (Oxf. p. 307), att detta ord i mycket gamla fno. visor förekommer med *au* i stammen; på grund häraf, samt på grund deraf, att det i got. och de öfriga germaniska dialekterna har diftongen *au* eller dertill svarande vokal i rotstafvelsen, förmodar jag, att i de nordiska språken den ursprungliga stamformen varit **haufuð*, samt i öfverensstämmelse med Vigfusson, att förkortningen till *hafuð* (hvaraf genom u-omljud fno. *hǫfuð*) härleder sig från de sammandragna kasusformerna: *hafði* för **haufði* cet (jfr. fgutn. *datt* för *dautt* § 16). Denna förkortning tror jag emellertid hafva egt rum blott i fno. och fgutn., men icke i fsv.; ty i fsv. *hovuþ* har *o* helt visst omedelbart uppstått af diftongen *au*, och icke genom u-omljud af ett af *au* förkortadt *a*, enär vi i fullt analoga fall aldrig finna u-omljud i fsv.; jfr. fsv. *harund*, *stapul*, *saþul* m. fl. Se Säve: "Om språkskiljaktigheter i sv. och isl. fornskrifter", i Upsala Universitets årsskrift 1861 p. 7, samt Rydq. IV p. 178. — Till *fjǫl-* i fno. med u-omljud svarar fgutn. *fiel-* utan omljud (*fielkunnugr* S: 2, fno. *fjǫlkunnugr*). Detta ord är (enligt benäget meddelande af akad. adj. K. F. Söderwall) icke anträffadt i den fsv. literaturen, men att det i fsv., emot hvad man hade skäl att vänta, då

Emellertid har gutniskan icke varit helt och hållet obekant med detta senare slag af u-omljud; vi finna i GL. fem ord, hvilkas stamvokal blifvit ombildad genom u-omljud, nämligen *iorþ* (gt. *iorþar* S: 1), fno. *jǫrð*, gt. *jarðar*, fsv. *iorþ*, gt. *iorþar*; *ol* 24, fno. *ǫl* (dat. *ǫlvi*), fsv. *öl*; *yx* S: 3, fno. *øx* (stam *akvisja*, § 7 mom. 2), fsv. *öx* (Rydq. II 76); *tiugu*; *fiugur* (se pag. 25). De qvarvarande lemningarnes ringa antal bevisar dock, att u-omljudet aldrig haft stor utbredning i språket.

En ljudföreteelse, som nära sammanhänger med u-omljudet, är den s. k. epentesen, som förekommer i fsv. i ord, hvilkas stamstafvelse ursprungligen slutat på *-ingv-* eller *-inkv-*; t. ex. fsv. *siunga, stiunka, siunka*, af **singva, *stinkva, *sinkva*. Dylika ord hafva i fno. u-omljud: *syngva, støkkva, søkkva*; men i gutniskan hafva de hvarken undergått omljud eller epentes, utan hafva bevarat stamvokalen oförändrad, ett ytterligare bevis derpå, huru obenägen gutniskan varit för stamvokalens ombildning på grund af ett följande *v*. Af hithörande ord träffas i GL. följande former: *stinqva* 23: 3, *singis* 24 pr. (præs. konj. af inf. *singa?* eller *singva?*), *sinker* Add. 5: 2. — Se Lefflers utförliga framställning af dessa formers historia i de nord språken: V-omljudet p. 23 ff.

§ 14.

1. *I-omljud.* Detta omljuds utveckling tillhör en tid, då det nordiska stamspråket ännu icke sönderfallit i dialekter eller åtminstone ännu ingen olikhet dem emellan förefans med afseende på de ändelser och ljudförhållanden, som verkat i-omljudet. Dettas företeelser voro derför ursprungligen desamma öfver hela det nord. språkområdet, och de olikheter, som vi påträffa i afseende på i-omljudet de olika dialekterna emellan, hafva sin grund i efter i-omljudsperioden inträdda analogibildningar. Från denna synpunkt hafva vi redan i det föregående sökt förklara åtskilliga fall, i hvilka fgutn. i bruket af i-omljudet afviker från fno.; öfriga afvikelser af detta slag komma att närmare afhandlas i formläran. På detta ställe inskränka vi oss till att anföra exempel på de vokalvexlingar, som genom i-omljudet åstadkommas i fgutn.

---

grundformen är **felu*, got. *filu*, saknat omljud, kan man sluta deraf, att fsv. har af samma stam bildade ord utan omljud: *fiælda* (fem.) och *fiælde* (mask.), fno. *fjǫldi*. Det förra (*fiælda*) förekommer i en svensk urkund på ett ställe, der den motsvarande norska redaktionen har *fjǫldi* (allt enligt adj. Söderwall).

e — *i* (fno. *e* — *i*): *skiel* 22 — *skilja* 3: 3 (se pag. 12),
a — *e* (fno. *a* — *ę*): *namn* 22 — *nemna* 3: 3,
(fno. *á* — *ę́*): *mal* 2: 2 — *mela* 56: 1,
o — *y* (fno. *o* — *y*): *forn* 24: 2 — *fyrnska* 4,
(fno. *ó* — *ǿ*): *fotr* 16: 1 — *fytr* 19: 15,
u — *y* (fno. *u* — *y*): *sun* 13 pr. — *synir* 20: 8,
(fno. *ú* — *ý*): *hus* 3: 4 — *hysa* 2: 2,
iau — *y* (fno. *jó*, *jú* — *ý*): *þiaufr* 39 — *typt* Add. 5: 1,
au — *oy* (fno. *ǫu* — *øy*): *draumbr* S: 1 — *droyma* S: 1.

2. På det omljud, som i fno. ofta eger rum framför ett af *s* uppkommet *r*, och som till sina verkningar öfverensstämmer med i-omljudet, finna vi exempel också i GL.: *heri* 58, fno. *hęri* (ty. *Hase*); *bera* (impf. *beraþis*) 23 pr., fno. *bęra* (af *bęrr*, nudus, jfr. Oxf. p. 61); *yr*, fno. *ýr* (jemte *ór*, got. *us*); *oyra* 19: 6, fno. *øyra* (got. *auso*). Men *kar* 63: 3, fno. *kęr* (got. *kas*); *þar* 20: 14, fno. *þę́r* (got. *þos*); *tvar* 24, fno. *tvę́r* (got. *tvos*) [1]. I fsv. finna vi intet fullt säkert exempel på detta omljud.

3. Af den inverkan, som ett *g* eller *k* i fno. stundom har på ett föregående *a*, i det att detta liksom vid i-omljud öfvergår till *ę* (Wimmer Fno. Forml. § 12 anm. 3), finna vi spår också i GL. i verbet *draga*: vi träffa af detta verbum i GL. två former, skrifna med *e*: præs. konj. *dregi* 13: 3, part. præt. *dregit* 19: 32. I fno. eger denna ljudförändring rum blott i partic., och ursprungligen har detsamma väl varit fallet i gutniskan, men här har sedermera genom ömsesidig inverkan præsens fått *e* och partic. åter *a*. I GL. har detta verb nämligen, utom på de två nämnda ställena, alltid *a* i præsens och part. præt., t. ex. *draga*, *dragi*, *dragin*, *dragit* 13 pr.; men i nygutn. har den omljudna vokalen blifvit enherskande: det heter i præsens *dräga*, i partic. præt. *drägi* (Säve St. V. p. 15). Andra ordformer, som i fno. antaga det här omtalade omljudet af *a* till *ę*, hafva i GL. *a*: *takin* 6: 2, fno. *tękinn*; *daghi* 3: 3, fno. *dęgi*.

§ 15.

1. *Brytning* har gutniskan, merendels i öfverensstämmelse med fsv., i flere ord, som i fno. hafva obruten vokal: *iek* S: 2, fno. *ek*, fsv. *iak*, *iæk* (jfr.

---

[1] Jemför också nygutn. *diaur* (Säve M. pag. 249) med fno. *dýr*, got. *dius*.

Add. 2 *iac* och *iach*); *siex* 2: 2 (*siextan* 20: 9, *siextighi* S: 2), fno. *sex*, fsv. *sex* och *siæx*[1]; *iefa* 37 pr., fno. *efa* (*ifa*), fsv. *iava*, *iæva* (Schlyters lexikon p. 337); *stiela* 38, fno. *stela*, fsv. *stiæla* och *stæla*; *biera* 13 pr., fno. *bera*, fsv. *bæra*; *spiella* 9, fno. *spella*[2]; *ier*, *ieru* (*ir*, *iru*, se pag. 14), fno. *er*, *eru*, fsv. *ær*, *æru*; (*ieta* Add. 5: 2, fno. *eta*, fsv. *æta*). Liksom man i fno. har både *snjallr* och *snellr* (se Fritzner), så finner man i GL. af detta ord former både med och utan brytning: *snieldr* (skrifvet *senieldr*) S: 2, och Liccair *snielli* och L. *snelli* S: 4.

Formen för brytningsljudet vacklar i GL. mellan det ursprungliga *ia* och det deraf genom ett slags framåtverkande omljud uppkomna *ie* (fsv. *iæ*), ofta i samma ord: t. ex. *fiarrar* 24: 5, S: 2 m. fl. st., men *fierrar* 28: 5, *fierri* 45: 1; *gialda* 25: 6, S: 6, men *gielda* 16: 2, 28: 6, 47: 1, m. fl. st. — Formen *ie* är liksom *iæ* i fsv. den vida allmännaste, men har dock aldrig kunnat helt och hållet undantränga *ia*: man hör enligt Säve (Urk. p. 80) ännu på Gotland *siax* jemte det vanligare *siex*, och P. A. Säve skrifver i "Åkerns Sagor" pag. 66 *mialk* (i GL. *mielk* 6: 2, 33: 1).

2. Från brytningsljudet *ie* bör man noga skilja det *ie*, som i GL. förekommer efter konsonanterna *g* och *k*, och som har sin grund i dessa konsonanters muljering (Sievers § 31 b, jfr. § 18 anm. 2). I verben *gierþa* 25: 6 och *kienna* 18 pr. t. ex. kan ingen brytning ega rum; *e* är här omljud af *a* (fno. *ę*: *gęrđa*, *kęnna*), och det föregående *i* tillkännagifver ett uppmjukadt uttal af *g* och *k* (*gi-* och *ki-*). Denna muljering är i GL. ganska allmänt betecknad, t. ex. *gieta* 18: 1 (fno. *gęta*), *laggiertr* (af *gierþa*) 26: 5, *halfgierþi* 26 pr., *gierþ* (fno. *gęrđ*, gt. *gęrđar*) 3: 3, *kietta* 18: 1, *schieg* (fno. *skęgg*) 19: 32, *schiemd* 22 pr. (fno. *skęmd* af *skęmma*), *fordeþsciepr* 39 o. s. v.[3] Men man finner också

---

[1] Ifrån *siex* har *ie* öfverflyttats till ordningstalet och dess afledningar (*siettungr* 9: 1), hvilka egentligen hafva långt *é* i stammen (fno. *sétti* och *séttungr*); jfr. Rydq. II 577. — I *sniekkia* S: 6 ter, fno. *snękkja*, och *tielgia* 19: 20 kan icke heller brytning ega rum, då stammens *e* uppkommit genom i-omljud af *a*, men huru *ie* skall förklaras i dessa ord, vet jag icke. Ej heller kan jag förklara förhållandet mellan fgutn. *hier* 1 rubr. (*hiar* Säve Runurk. N:o 51, 53 och oftare) och fno. *hér* (fsv. *hær*).

[2] *Spiella* är till formen men icke till betydelsen skildt från *spilla* 2: 2; det förra är fno. *spella*, *-ađa*, det senare, fno. *spilla*, *spilta*. Begge äro, med olika suffixer, härledda af gutn. *spiell*, fno. *spell* eller *spjall* (**spilljan* och **spellon*) (W).

[3] I vissa fall kan det vara svårt att afgöra, om man har brytning eller muljering, när nämligen ett gomljud åtföljes af ett ursprungligt kort *e*, såsom i *giefa*, som på alla ställen, der det förekommer i GL., skrifves med *ie*: se 2: 2, 3: 3 och 4, 7: 1, 16: 2, 28 pr. bis, 46, S: 2. — Med *ie* skrifves också städse substantivet *skiel* (se 6: 3, 13: 5, 20: 14, 22 bis o.

tecknadt *ge* och *ke* utan *i*, t. ex. *getzla* 36 pr., fno. *gęzla*, *gerþa* 25: 5, *gert* och *ogert* 26 pr., *kerra* 26: 7, *kenna* 22, *raiþschep* S: 5, *hiskep* S: 4, *lekisschep* 19 pr. o. s. v.[1] Det vacklande skrifsättet angifver helt visst ett vacklande uttal, och muljeringen har blott varit en öfvergående tendens, som språket sedan alldeles öfvergifvit. I nygutniskan uttalas gomljuden *g* och *k* alltid hårdt. Se Säve M. p. 220 f. och Svenska Fornminnesföreningens tidskrift II p. 125; jfr. Lyngby i dansk Antiqv. Tidskr. 1858—60 pag. 268.

§ 16.

Förändring af Qvantitet. — 1. GL. eger lika litet som de svenska fornskrifterna något genomfördt beteckningssätt, med hvilket korta och långa vokaler utmärkas från hvarandra. Vokalfördubblingen, hvars sannolika betydelse är att utmärka vokallängd (§ 1), förekommer alltför sporadiskt för att vara oss till någon synnerlig nytta vid bestämmandet af vokalernas qvantitet. Vi kunna emellertid af andra omständigheter sluta, att vid tiden för GL:s nedskrifvande, och lång tid derefter, det gamla qvantitetssystemet i hufvudsaken var beståndande.

I nygutn. gäller samma qvantitetslag som i de öfriga moderna nord. dialekterna, nämligen att hvarje vokal i en betonad stafvelse, som ändas på vokal eller enkel konsonant, är lång, den må i det gamla språket hafva varit lång eller kort. I orden *sid*, *lut*, *synir*, fno. *siðr*, *hlutr*, *synir*, äro i nygutn. stamvokalerna långa. Men denna nya qvantitetslag, enligt hvilken ursprungligen korta vokaler på grund af sin ställning öfvergingo till motsvarande långa, måste vara yngre än den stora förändring i språket, hvarigenom de ursprungligen långa vokalerna *ī*, *ū*, *ȳ* förvandlades till diftongerna *äi*, *äu*, *öi* (§ 10); öfvergången från *lŭt* till *lūt* måste vara yngre än öfvergången från *hūs* till *häus*, ty i motsatt fall skulle

---

s. v.), hvarför *ie* här möjligen är brytningsljud. Med blott *e* skrifves dock det af *skiel* afledda adv. *oschellica*, som förekommer 25: 3. I fsv. förekommer detta ord både med bruten och obruten stamvokal, fsv. *skial*, *skiæl* och *skæl* Rydq. III 172 (jfr. här ofvan pag. 12).

[1] Förmodligen har det genom muljering uppkomna *ie*, när *e* är kort, haft alldeles samma uttal som brytningsljudet *ie*, och då detta senare vexlar med *ia* i GL., bör det icke förundra oss, att vi i ett par enstaka exempel finna *ia* för ett genom muljering uppkommet *ie*: nämligen i *giara* 6: 3 (fno. *gera*) och *giarning* 1. Eller man bör kanske snarare anse *giara* vara = fno. *giǫrva*, fsv. *giora* (se Leffler Bidrag pag. 236 not. 1), och att *ia* således här verkligen är brytning? I *giarning* kunde *ia* förklaras såsom uppkommet genom inflytande från *giara*. Den i GL. vanliga formen *giera* kan likaväl förklaras af *giara* (fno. *giǫrva*, jfr. § 13) som af *gera* (fno. *gęra*).

nygutniskan haft diftong äfven i det förra ordet. Således då vi ännu icke i den yngre handskriften af Gutalagen träffa några s. k. oäkta diftonger, så kunna vi deraf sluta, att de korta vokalerna bibehållit sin ursprungliga qvantitet i språket allra minst till slutet af 16:de århundradet, från hvilken tid handskriften B. härstammar.

2. Deremot blir redan i GL. en ursprungligen *lång* vokal stundom förkortad, nämligen i böjningsformer, i hvilka genom ändelsens tilläggande den efter stamvokalen följande konsonanten fördubblas; diftongerna *ai* och *au* öfvergå härvid till *a*. Sålunda böjes räkneordet *en*, fno. *ęinn*, i GL. på följande sätt:

nt. *ann* *ain* *att*, dat. *ainum* *anni* *ainu*,
acc. *ann* *aina* *att*, gt. *ains* *annir* *ains*.

Andra exempel på denna förkortning framför dubbel konsonant äro: *brat* (för *bratt*) 26: 8, fno. *bręitt* af *bręiðr*, fgutn. *braiþr* 64; *datt* 2: 1, 18 pr., fno. *dǫutt* af *dǫuðr*, fgutn. *dauþr* 20 pr.; *gutt* (el. *gut*, för **gott* enl. § 5) 19: 33, 26: 9, fno. *gótt* (el. *gott* ANO. 1866 pag. 297) af *góðr*, fgutn. *goþr* 25: 6 [1]; *baddus* S: 1, fno. *bęiddusk* af *bęiðask*, fgutn. *baiþas* 37 pr. [2] — Likaledes förkortas stamvokalen framför *nn* i pronomina possessiva, hvarvid *i* öfvergår till *e*: acc. sing. m. *senn* (*sen*) 3: 1, 3: 3 bis; neutr. *sett* 2: 2, 6 pr.; dat. sing. fem. *senni* 4, 6: 1, *þenni* (fno. *þínni*) 27; gt. sing. fem. *sennir* 13: 1; gt. pl. *senna* 20: 1; denna förkortning eger här rum äfven framför *ns* i gt. sing. *sens* (*senz*) 3: 3 bis. Vid sidan af de uppräknade formerna med *e* förekomma dock äfven former med *i*: acc. sing. m. *sinn* (*sin*) 37 pr., 3: 1, S: 4: dat. sing. fem. *sinni* 26 pr., 49; gt. sing. *sins* 13: 4; gt. pl. *sinna* S: 5. I nygutn. hafva dessa pronomen kort *i* i de former, som i det gamla språket hade dubbel konsonant, men diftongen *äi*, som motsvarar forngutn. *ī*, i de former som i det gamla språket hade enkel konsonant: m. *minn*, f. *mäin*, n. *mitt*; *dinn*, *däin*, *ditt*; *sinn*, *säin*, *sitt*; pl. *mäinä*, *däinä*, *säinä* (Säve M. p. 235).

Emellertid är förkortningen framför en genom böjningen uppkommen dubbel konsonant icke genomförd i GL. Under det att *ai* är förkortadt i *baddus*, så är diftongen bibehållen oförändrad i andra, på alldeles lika sätt bildade præteritiformer, men i dessa har deremot konsonanten blifvit förenklad: *reida* 3: 1,

---

[1] Jfr. nygutn. m. *raudar*, f. *raud*, n. *rytt* eller *ratt*; *blautar*, *blaut*, *blytt* eller *blatt*; *godar*, *god*, *gutt*, Säve M. pag. 227.

[2] Jfr. nygutn. *raidä*, *raddä*, *radden*; *laidä*, *laddä*, *laddar*; *braidä*, *braddä*, *braddar* m. fl. Säve M. p. 241.

fno. *ręidda*, acc. sing. fem., och *raid* 3: 1, fno. *ręidd*, nt. sing. fem. partic. præt. af *ręiða*; *noyd* 22 pr., fno. *nøydd*, nt. sing. fem. partic. præt. af fno. *nøyða*, *nøydda*, *nøyddr* [1]. Med enkel konsonant skrifves också *stridu* S: 2, fno. *stríddu* af *stríða*; *lydu* S: 4, fno. *hlýddu* af *hlýða*, och *ofydum* S: 1, fno. *úføddum*, af *føða*, på grund hvaraf jag antager, att stamvokalen äfven i dessa former varit lång, då efter kort vokal aldrig konsonantfördubbling i ordens mitt underlåtes i handskriften (jfr. *baddus* med dubbelt *d*); på samma grund förmodar jag, att stamvokalen förblifvit lång också i *vari* (tro *vari* retri) 1, fno. *várri*, d. sing. fem. af pron. *várr*.

3. Ord, som i det gamla språket hade lång stamvokal, åtföljd af dubbelt *t* (*tt*), hafva i nysvenskan i allmänhet förkortat stamvokalen framför den dubbla konsonanten (*ätt*, *dotter*, *slätt*, fno. *ętt*, *dóttir*, *sléttr*). I nygutn. åter hafva dessa ord bibehållit den långa vokalen, men deremot förenklat konsonanten, och redan i GL. skrifvas de flesta der förekommande af dessa ord med enkelt *t*: *dotir* 13: 2, 20: 4 och 10, m. fl. st., fno. *dóttir*; *drotin* 2: 3, fno. *dróttinn*; *etar* 20: 14, 28: 3, fno. *ęttar*, gt. sing. af *ętt* [2]; *netr*, *natum* 9, *nata* (gt. pl.) 16: 2, af *nat*, fno. *nátt*, gt. *náttar*, nygutn. *nat*, pl. *netar* (Säve M. p. 224, jfr. här ofvan pag. 7, not. 1); *retum* S: 6, fno. *réttum* af *réttr*, adj., nygutn. *retar* (Säve M. pag. 228); *satir* 3: 1, fno. *sáttir*, nt. pl. af adj. *sáttr*; *setr* (för *setir* § 30) 26 pr., fno. *sęttir*. Konsonantförenkling synes dock icke ännu hafva inträdt i följande ord, af hvilka hvart och ett förekommer i GL. minst två gånger och skrifves med dubbelt *t*: *atta* (subst. fem. *at attu* 36: 2, *viþratta* S: 1), fno. *átta*; *atta* (räkneordet 8) 13: 1, 19 pr., *attundi* 19: 38, 20: 4, m. fl. st., fno. *átta*, *áttundi*;

---

[1] Under det att i öfriga fall konsonantfördubbling är mycket oregelbundet iakttagen i handskriften af GL., synes afskrifvaren dock i det afseendet hafva förfarit konseqvent, att han aldrig underlåtit fördubbling inuti orden, då den bordt inträda. Sålunda kan väl *noyd* stå för *noydd*, liksom *brat* 26: 8 står för *bratt*, *gut* 19: 33 för *gutt*, men *reida* kan efter vanliga bruket i handskriften icke betyda *reidda*. Emot den här antagna förenklingen af *d* synes visserligen tala, att i nygutniskan præt. af *nåjdä* heter *nåddä*, *nåddar* med dubbelt *d* och förkortad vokal (Säve M. p. 241); men detta behöfver ingalunda vara fallet, ty *nåddä* kan förklaras som en senare analogibildning, framkallad af behofvet att skilja mellan stammen i præt. och præs., sedan i detta senare *þ* (= *đ*) blifvit *d* (jfr. § 20). Utvecklingsgången har således varit, äldst: *noyþa—noydda—noyddr*, GL. *noyþa—noyda—noydr* och slutligen nygutn. *nåjdä—nåddä—nåddar*.

[2] Dat. sing. skrifves *ett* 28: 4 med dubbelt *t*, ett skrifsätt, som likväl icke är afgörande för uttalet, då handskriften i några andra tillfällen origtigt har konsonantfördubbling äfven efter en lång vokal, t. ex. *latta* för *lata* (fno. *láta*) S: 2, *harr* för *har*, fno. *hár* (coma), 19: 26, *arr* för *ar*, fno. *ár* (annus), S: 2, *mall* för *mal*, fno. *mál*, 8: 1.

retta 13: 5, 31, S: 5, fno. *rétta*. Att den dubbelt skrifna konsonanten i dessa ord icke angifver förkortning af den föregående vokalen, utan att denna verkligen varit lång, bevisas af de nygutn. formerna: *atæ atændæ* med långt *a* (Säve M. p. 233), och *retä* med långt *e* (s. st. p. 239). — Dubbelt *t* efter en ursprungligen lång vokal träffas också i præteritiformerna: *byttr* 19: 37, af *byta*, fno. *bøta, bøtta, bøttr*, samt *vittr* 6: 1 bis., af *vita*, fno. *víta, vítta, víttr*. Men i dessa former (*byttr* och *vittr*) har förmodligen vokalen varit förkortad framför den dubbla konsonanten, liksom i de ofvan omtalade neutrala formerna: *brat* (*brę̇itt*), *datt* (*dǫutt*) och *gut* (*gótt*). Om deremot stamvokalen varit lång eller kort i *attu* S: 1, præt. pl. af *aiga*, fno. *áttu*, samt i *mattin* S: 2, præt. konj. af *maga*, fno. *mę́tti*, derom är det svårt att hysa någon mening. I nygutn. heter præt. af *ma* (= fgutn. *maga*) *mattä* med kort *a* (Säve M. pag. 241).

II. Konsonanter.

§ 17.

De i GL. förekommande konsonanterna låta efter uttalet ordna sig på följande sätt:

	Explosif-ljud		Spiranter			hväs-ljud	näsljud	l- och r-ljud	half-vokaler
	starka	svaga	starka	svaga					
Palataler	*k*	*g*		*gh*	*h*		*n*		*i* (*j*)
Dentaler	*t*	*d*	*þ*	*þ* (*ð*)		*s*	*n*	*l*, *r*	
Labialer	*p*	*b*	*f*	*f* (*v*)			*m*		*u* (*v*)

Härtill komma dubbelkonsonanterna *x* och *z*, det förra med betydelsen af *k*-ljud + *s*, det senare (*z*) med betydelsen af *t*-ljud + *s*. Exempel på *x*: *yxna* 6: 1, fno. *yxna* (gt. pl. af *uxi*); *axul* 26: 7, fno. *ǫxull*; *axlar* 23: 4, fno. *axlar* (gt. sing. af *ǫxl*); *yxar* 8 pr., fno. *øxar* (gt. sing. af *øx*); för *x* skrifves *cs* uti *acslar* 19: 36, fno. *axlir* (pl. af *ǫxl*), och *gs* i *avagst* 28: 6 bis., fno. *ávǫxt* (acc. sing. af *ávǫxtr*).[1] Exempel på *z* = *t*-ljud + *s*: *foz*, för *fots*, 19: 20; *liauz*, för *liauts*, 20: 1; *lanz*, för *lands*, 19: 1; *guz*, för *guþs*, 6 pr; *barz*, för *barþs*, 19: 6. Derjemte skrifves också stundom öfverflödigt: *tz*, *dz*, *þz*, t. ex. *liautz* 20: 7, *landz* 53, *bloþz* 20: 3, för *liauts*, *lands*, *bloþs*.

[1] Här böra vi också påpeka teckningen *gs* för *kks* uti *drigs* för *drikks* 24 pr; jfr. *licsvitni* och *ligsvitni* 25 pr.

§ 18.

K-ljudet tecknas i GL. *k*, *c* (vanligast), *ch* utan åtskilnad i betydelsen; framför *v* (*u*) brukas tecknet *q* (*quindi* 19: 38, *quinna* 18 pr.). Exempel: *kircia* 2: 2, S: 4, *kirchia* 3 pr, 3: 3 och ofta (den vanligaste beteckningen af detta ord); *kalla* S: 2, *calla* 13 pr, 13: 5; *kar* 65, *car* 63: 3; *scal* (fno. *skál*) 19: 8, 20 pr, *schal* 19: 7; *schulu* 20: 1; *scenkia* 24 pr; *schiauta* 19: 27; *schut* 53; *schiptu* och *sciptu* 28: 6; *scyn* 28: 3; *sekr sic* 3: 2; *rychta* och *rycta* 21: 2; *verc* 6: 4; *fich* 44, *ficch* 37 pr, *fic* S: 2, *ficc* S: 4 bis; *croch* 49; *pąscha* 54; *gutniscr* 15: 1, *ogutnischir* (= *-schr*) 14: 4, *gutniskir* (= *-skr*) 14: 3. — Som man af exemplen finner, brukas *sch* öfverallt omvexlande med *sc*, *sk* både framför hårda och mjuka vokaler och i slutljudet. Säves förmodan (se Sv. fornminnesföreningens Tidskrift II 125), att *sch* i GL. skulle kunna hafva någon annan betydelse än den af hårdt *sk*, saknar således stöd i handskriftens bruk (jfr. Rydq. IV 305 f.).

I ändelsen *-likr* har fgutn., öfverensstämmande med fsv., *k* för fno. *g* (fno. *-legr*, *-ligr*, Rydq. IV 267): *laglicum* forfallum, *laglica* (adv., jfr. fno. *lǫgligr*) S: 6; *iemlica* (fno. *jafnliga*) S: 2, *almennilica* (adv. jfr. fno. *almęnniligr*) S: 4, *steþilica* S: 5. Att *k* är det ursprungliga, visar en jemförelse med beslägtade språk; jfr. got. adverbialändelsen *-leikos* (i *alja-leikos*) och fht. adjektifändelsen *-lîh*, *-lîch*, genom konsonantförskjutning för *-lîk* (*tagalîh*, *tiurlîch*).

§ 19.

1. *Gh*, som föreställer det spirantiska *g*-ljudet, förekommer i GL. hufvudsakligen i samma tillfällen som i fsv., nämligen efter vokaler samt efter *l* och *r* (Rydq. IV 259 f) t. ex. *dagh* 6: 5, *lagha* 11 pr., *mannhelgh* 8 rubr., *helghan dagh* 6: 4, *helghastir* 8: 2, *torghi* (dat. af *torgh*) 6: 2, *huerghi* 8: 1, *burghan* 65. Emellertid har handskriften i de angifna fallen vida oftare blott *g* än *gh*, t. ex. *dag* 1, *laga* 12 pr, *mannhelg* 8 pr, *helgan dagh* 6 pr, *sargar* 8 pr, och särskildt förekommer intet exempel på *gh* med följande konsonant: *segþi* S: 1, *legþis* S: 3, *legþu* 2: 2, *segt* 26: 1,[1] *legt* 25 pr, *siglandi* S: 6.

I gutniska runinskrifter, som äro ungefär samtidiga med GL. eller yngre, betecknas detta ljud nästan alltid med *h* (jfr. Rydq. IV p. 262)[2], och på detta bruk finna vi också ett exempel i GL.: *gangdahar* 8 pr.

---

[1] En enstaka gång skrifves *c* för *g* (eller *gh?*) framför *t*: *sect* för *segt* 20: 14; jfr. Wimmer Fno. Forml. § 5 b. anm.

[2] Gotländsk Runkalender, Liljegren pag. 270 *dahr*, *ahnes*, p. 271 *dahs*, *ladih*, p. 282

2. *H* har i GL. liksom i fsv. bortfallit i ordens början framför *l*, *n*, *r*, t. ex. *laupa* 3: 3, fno. *hlǫupa*; *nakki* 19: 12, fno. *hnakki*; *nykkia* 19: 27, fno. *hnykkja*; *rinda* 8 pr, fno. *hrinda*. I en äldre redaktion af lagen har detta *h* ännu qvarstått, såsom man finner af uttrycken: *hels* eþa *(h)nacca* 19: 12, *(h)nycchir* eþa *(h)rindr* 8 pr, i hvilka en uppenbarligen åsyftad alliteration egt rum. — Såsom begynnelsebokstaf i andra ledet af en sammansättning har också *h* bortfallit: *Farþeim* 13 pr, *Farþaim* S: 4 för *Farþhaim*, *Hainaim* S: 3 för *Hainhaim* (Jfr. Wimmer Fno. Forml. § 24 e. anm.). Exempel på utlemning af *h* framför vokal i enkla ords början äro: *umbla* 3: 4 för *humbla* (så B.), *af afreki* 49 rubr. för *hafreki* (så B.), se Rydq. IV pag. 401.[1] Deremot är *h* origtigt tillagdt i *hen* för *en* 2: 2, *huerk* för *verk* 56 pr (jfr. Rydq. IV 439) och förmodligen också i *hetningar* S; 5.[2]

§ 20.

T svarar i GL. i allmänhet till fno. *t*, men till fno. *d* i *tiunt* och *tiunta* 3: 1, fno. (och fsv.) *tíund* och *tíunda*. Vidare har GL. *t* för fno. *ð* och *d* i præt. af svaga verb, hvilkas stam i inf. slutar på *rð* (*rþ*) eller *nd*: *lausgyrtr* 37 pr, *tva linda gyrta* 20: 2 (fno. *gyrða*, *gyrða*, *gyrðr*); *garþr giertr* 26: 3, *garþ laggiertan* 25: 6 (fno. *gęrða*, *gęrða*, *gęrðr*); *sentu* S: 2 och 5, fno. *sęndu* (af *sęnda*, *sęnda*, *sęndr*); daila varþr *lent* S: 5 (fno. *lęnd*, partic. præt. af *lęnda*, *lęnda*, *lęndr*). Någon præteritiform på *d* eller *þ* af ett dylikt verb förekommer icke i GL., ty *wendus* S: 5, som Schlyter GL. pag. 303 hänför till verbet *venda*, måste hänföras till ett fgutn. *venia*, fno. *vęnja*.[3] I fno. sammanfaller

---

marh, *fiauratihi*, *tiuhu*, p. 284 *fiuhur*; Säve Runurkunder N:o 7 och 104 *helhu*, N:o 26 *bierhi*, N:o 81 *berhi*, N:o 144 *burh*, N:o 153 *hahal* o. s. v. Deremot skrifves detta ljud med blott *g* på N:o 82 *(hilgi)* och 84 *(biergi)*, hvilka af Säve räknas till de äldsta inskrifterna på Gotland (se Gutn. Urk. pag. XXXV). N:o 28 skrifves *aghnabo* med *gh*.

[1] Efter *t* förekommer i GL. ofta ett såsom det synes alldeles öfverflödigt *h* tillagdt: *huathci*, *standith* 4, *brutith*, *eth* (ὅτι) 8: 1, *luth* 8: 2, m. fl. jfr. Schlyter GL. p. III. Deremot står *h* sannolikt icke betydelselöst efter *f* i orden: *nefha* 8 pr, *laifha* 64, *alfha* S: 2, då det här helt visst tjenar till att beteckna ett modifieradt uttal af konsonanten *f*.

[2] "*Hetningar eþa dailumal*," der Prof. Bugge för *hetningar* läser *etningar*, som han härleder af fno. verbet *etja* och öfversätter med: "heftige Stridigheder." Se T. f. F. og P. Ny Række III p. 263.

[3] "Siþan en gutar *wendus wiþr* cristindom, þa sentu þair sendibuþa" cet, hvilket bör öfversättas: "sedermera, när Gutarne *vande sig vid* (Schlyter: *omvände sig till*) kristendomen, så sände de" cet. Præp. *viþr* passar icke vid *vęnda*, men är deremot den vanliga præp. vid *vęnja*. Om formen *wendus*, fno. *vǫndusk*, se pag. 12. (W).

stammen i præs. och præt. af dessa verb, och att de i gutniskan antagit *t* i præt., beror derpå, att språksinnet kräft, att i de ifrågavarande verben liksom i alla andra svaga verb præt. genom särskildt tempustecken utmärktes från præsens. I nyisl. tyckas (af uppgifterna i Oxf. att döma) verb, hvilkas stam slutar på *nd* eller *rð*, temligen allmänt bilda præt. på *-ti* (se Oxf. verben: *bęnda*, *kynda*, *hirða*, *virða*), och exempel härpå träffas sporadiskt äfven i det äldre språket (se Hervararsaga, Bugges upplaga pag. 289 not.).

I fno. öfvergå i præt. och imperat. af de starka verben *nd* till (**nt.* och) *tt*, *ld* till *lt*. Exempel på liknande öfvergångar i GL. äro. *bint* 17: 1 (imperat. af *binda*), fno. *bitt* (af **bint*, jfr. § 29), *galt* 28: 6, fno. *galt*, præt. af *gjalda* (*gelt* och *geld* Add. 4, fno. *gjalt* och *gjald*, imperat. af *gjalda*). Jemför Wimmer Fno. Forml. § 22 A, a samt Rydq. IV 285.

§ 21.

D förekommer i GL. 1:o i ordens framljud; 2:o efter *l*, *m*, *n*, t. ex. *feldr* 31,[1] *droymdi* S: 1, *brendu* S: 4; 3:o efter föregående lång vokal, då det svarar till fno. *dd*: *raid*, *reida* 3: 1, fno. *ręidd*, *ręidda*; *noyd* 22, fno. *nøydd*; *stridu* S: 2, fno. *stríddu*; *lydu* S: 4, fno. *hlýddu*; *ofydum* S: 1, fno. *úfǿddum* (se § 16 mom. 2)[2]; 4:o i fördubbling *dd* efter en kort vokal: *baddus*, fno. *bęiddusk*, præt. af *bęiðask* (se § 16 mom. 2); *steddum* S: 5 (i handskriften felskrifvet *steþdum*, fno. *stǫddum*, dat. sing. mask. part. præt. af *stęðja*, *stadda*, *staddr*).

Anmärkningsvärdt är det andra *d* i *dydir* 20: 1 bis och *dydrum* S: 1[3], pluralformer till *dotir*, hvars vanliga pluralform i GL. är nt. acc. *dytrir*, dat. *dytrum*. *Dydir* står säkerligen för *dytir* (med hjelpvokal), *dytr*, äldre form än *dytrir*, svarande till fno. *dǿtr*; och det felaktiga skrifsättet *dydir*, *dydrum* med *d* för *dytir* (*dytr*), *dytrum* med *t* har förmodligen sin grund i en dunkel upp-

---

[1] Konsonanten *d* synes hafva bortfallit efter *l* eller har kanske assimilerats med detta uti ordet *val* 6: 1 (maþr sum kirchiusocninnar a *wal*) och S: 6 (þa hafa Gutar *wal* um at fara). Säve skrifver i sin normaliserade text på begge ställena *vald* för handskriftens *val*. Jfr. *sielfsvald* 13: 1.

[2] Säve skrifver felaktigt i sin normaliserade text: *raiþ*, *raiþa*, *noyþ*, *striþu*. *lyþu*, *ofyþum*. Se dansk Antiqv. Tidskr. 1858—60 p. 268. — En gång förekommer *d* i handskriften i st. f. *þ*: nämligen *bygdu* (d. sing. neutr. part. præt.) 1, för *bygþu*. Jfr. *bygþus* (3 pl. præt.) S: 1 ter.

[3] 20: 1 "Doyr suninn oc laifr *dydir* (B. *dytrir*) eptir sic.—þa schiptin *dydir* (B. *dytir*) oc sunna *dytrir* (det senare ändradt från *dydir*). — S: 1. Þair blotaþu synnum oc *dydrum* sinum.

fattning hos afskrifvaren af det rätta ljudets beskaffenhet, i det att *t* i mid- och slutljudet haft ett mindre skarpt uttal än i framljudet, haft ett uttal som något närmat sig *d*.[1]

§ 22.

Þ förekommer i GL. i ordens framljud samt efter *f*, *g* och *r*, t. ex. *troþu* S: 1, *hafþi* 3: 3, *legþu* 2: 2, *garþ* 16: 2. I framljudet har uttalet varit som fno. *þ*, i mid- och slutljudet som fno. *ð*. Säves förmodan (Urk. pag. IV), att *þ* i GL. skulle föreställa samma ljud (fno. *þ*) i orden *þula*, *broþir* och *bruþ* kan omöjligt vara rigtig. Äfven de äldsta isl. handskrifterna bruka blott *þ*, och intet *ð* (Rydq. IV p. 290), men att både i dessa och i GL. *þ* i mid- och slutljudet föreställer uttalet *ð*, och icke tenuis *þ*, framgår deraf, att det i nyssnämnda lägen ersätter icke blott urgermaniskt *þ*, utan också urgermaniskt *d*. Jemför: fgutn. *biþia* 1, fno. *biðja*, got. *bidjan*, fht. *bittan* (ποθέω); fgutn. *biþa* 24 pr, fno. *bíða*, got. *beidan*, fht. *bîtan* (πείθω); fgutn. *auþin* 28: 7, fno. *ǫuðinn*, agsax. *eáden*, fsax. *ôdan*. Urgermaniskt *d* är i mid- och slutljudet upprätthållet allenast efter *l*, *m*, *n*, men för öfrigt hafva *d* och *þ* öfverallt i mid- och slutljudet sammansmält till ett ljud, och detta ljud kan naturligtvis icke vara något annat än *ð*, då en öfvergång från *d* till (tenuis) *þ* är otänkbar (jfr. Holtzmann, altd. Grammatik p. 114 f), och förloppet har utan tvifvel varit det, att först *þ* försvagats till *ð*, hvarpå detta framkallade öfvergången från *d* till *ð*. Redan i den yngre jernåldern är denna förändring, hvarigenom *þ* och *d* i mid- och slutljudet sammansmälte till *ð*, fullbordad, ty i runinskrifter från denna tid finna vi *þ* för äldre *d* i mid- och slutljudet t. ex. *baþ* och *faþur* d. ä. *bað* och *faður*, got. *bad*, *fadar*, på den större Jællingestenen från 900-talet[2]. Se Wimmer: "Den såkaldte Jællingekredses runstene," i "Opuscula philologica ad J. N. Madvigium."

---

[1] Säve skrifver i sin normaliserade text *dytrir* för handskriftens *dydir*; rigtigare hade varit, att han ändrat *dydir* till *dytr*, ty denna äldre och kortare form förekommer, skrifven *dytir*, ännu på ett ställe i den yngre handskriften B., se föreg. not.

[2] Ett faktiskt bevis derför, att gutniskan haft ljudet *đ* har man i en gutnisk runinskrift, som är publicerad af Säve i ANO 1852 tab. VI b och pag. 217 (= Urkundernas N:o 104): ᛁᚢᛅᚽ : ᛁ : ᚴᚱᛁᚼᛁᚢᛉ : ᚴᛅᚴ : ᚦᛁᛌᛅ : ᚴᚱᚢᚼᚼᚢ : ᚴᚢᚦᛁ : ᚼᛦ : ᚢᛅᚱᛁ : ᚴᚱᚱ· — — — Här skiljes mellan ᚦ = fno. *þ* i ᚦᛁᛌᛅ (*þisa*) och ᚦ = fno. *đ* i ᚴᚢᚦᛁ (*guđi*). Säve återgifver felaktigt i Urkunderna pag. 56 ᚦ med *d*; ty *d* återgifves i runinskrifter med stunget ᛏ· (W).

I yngre gutn. runinskrifter finnes ofta *h* för *þ* uti pron. *þissi*, fno. *þessi*, t. ex. Säve Urk. N:o 126 *hinna stain*, N:o 145 *stan hina*, N:o 58 *stain hisan*, och i nygutniskan heter detta pronomen *hissen*, *issen*, neutr. *hittä*, *ittä* (Rydq. IV p. 299). Redan i GL. har man två exempel på denna öfvergång: *hitta* 62 rubr. och kap. 59 (enl. Schlyter GL. pag. 88 not. 22). [1]

Anm. I GL. förekommer ibland *þ* i st. f. *t*: *þa* 19: 13, *þolff* 60, *viþnum* 18 pr, *maþnaþi* 6: 2, för *ta* (fno. *tá*, pl. *tęr*), *tolf*, *vitnum*, *matnaþi* (Schlyter GL. p. III). Jemför *maisþeri* för *maisteri* Säve Runurkund. N:o 3. [2] Omvändt har handskriften också några gånger *t* för *þ* = fno. *đ*: *noytgat* 16: 2, *oratlica* 24: 4, *gullat* 65, för *noyþgat*, *oraþlica*, *gullaþ* (fno. *gullhlađ*). Ett par gånger träffas också *þ* felaktigt för *g* (*gh*): *siþri* S: 2 för *sigri*, *hoyþri* S: 5 för *hoygri*.

§ 23.

1. *F* förekommer i GL. i fram-, mid- och slutljudet. I framljudet har det uttalats som *tenuis-spirant*, och samma uttal har det förmodligen haft i ljudförbindelsen *ft*, som någon gång förekommer i st. f. det allmänna *pt*: *aftun* 8 pr, *utgiftir* S: 2, *giftir* 20: 1 (præs. af verbet *gifta*, som eljes alltid i GL. skrifves med *pt* t. ex. 20: 4, 5 och 6 m. fl. st.), *halft* 49, *haft* 44 af *hafa*, men *hapt* 42, oaktadt *t* hör till flexionen och stammen har *f*. Men för öfrigt har *f* i mid- och slutljudet förvisso haft samma uttal, som man antager att *f* haft i mid- och slutljudet i fno., d. v. s. som *labiodental media*, och likasom i gamla isl. handskrifter i midljudet *v* (*u*) stundom tecknas för *f*, så finna vi exempel härpå äfven i GL.: *haua* 6: 1, *hauandi* 22, *aruj* 19: 35, *calua* 23: 4, *awair* S: 2, *olauir* S: 3 qvater. [3]

Det gamla språket egde tre spirantiska läppljud, nämligen 1:o *en labiodental tenuis* i ordens framljud (t. ex. fno. *fađir*); 2:o en *bilabial media* likaledes i ordens framljud samt i midljudet af s. k. v-afledningar (t. ex. fno. *verđa*, *hǫggva*), samt 3:o ett ljud, som låg midt emellan dessa, en *labiodental media* i ordens mid- och slutljud t. ex. *hafa*, *gaf*. Då *f* var tecken för det första af

[1] När Säve Urk. pag. VIII säger, att *hitta* förekommer först i öfverskriften till kap. 62, och icke i de föreg. äldre kap., så har han förbisett, att Schlyter insatt i kap. 59 *þitta* (efter *Thitta* i B.) för *Hitta*, som läses i handskr. A.

[2] GL. har *þ* för fno. *t* uti det främmande ordet *skarlaþ* 24: 2, 65, fno. *skarlat*.

[3] I *Olauir* står *u* (= *v*) egentligen i slutljudet, då *i* är blott hjelpvokal (fno. *Oláfr*). Exemplet är intressant, emedan det tyckes visa, att, då man undvek att teckna *v* för *f* i slutljudet, sådant hade sin grund endast i en grafisk egenhet. Man tecknade *v* för *f* endast framför vokal. I fsv. handskrifter tecknas (efter Rydq. IV p. 240) *arver*, *þiuver*, men *arf*, *þiufrin*.

dessa ljud och *v* för det andra, så erbjöd det latinska alfabetet intet tecken för det tredje, och härpå beror det vacklande skrifsättet i våra äldsta urkunder: *hafa*, *hava*, *hafva*. I *fv* har man förenat tecknen för två närbeslägtade ljud, för att dermed uttrycka ett mellanliggande tredje. Teckningen *fh* i GL. i orden *nefha* 8 pr, *laifha* 64, *alfha* S: 2 bör sannolikt också betraktas som ett försök att utmärka det ljud, som *f* brukade hafva i midljudet, från det, samma tecken föreställde i framljudet (Jfr. Rydq. IV p. 241 ff, Wimmer Fno. Forml. § 4, mom. 4 med anm., samt Jessen i T. f. F. og P. III p. 320).[1]

2. Ljudförbindelsen *fn* finner man i GL. i följande ord: *cufnar* 18: 1, *rofnacr* 48 ter,[2] *stefna* (subst. fem.) 31, 32, 39, (verb) 39, men *stemna* med *mn* 32 bis, S: 6, och till *mn* har *fn* öfverallt annars i GL. öfvergått: *limnar* 20: 5 (fno. *lifnar*), *iemnir* 16: 1 (fno. *jafnir*), *emnum* 20: 14 (fno. *ęfnum*, dat. pl. af *ęfni*), *hamn* S: 3 (fno. *hǫfn*). Framför konsonant bortfaller alltid *n* ur *mn*, vare sig konsonanten tillhör samma ord eller blott andra ledet af en sammansättning t. ex. *nemdamaþr* S: 6, *iemt* 19: 37, *iemgut* och *iemdyr* 19: 33 (Rydq. IV 250).

§ 24.

1. *V* förekommer, såsom redan är antydt, i ordens framljud (*v*, *hv*, *kv* (*qv*), *sv*, *tv*) samt i midljudet af s. k. v-afledningar. I sin sistnämnda egenskap, såsom afledningsljud, har *v* i GL. bibehållit sig endast i ett par enstaka former, nämligen: *stinqva* 23: 3,[3] got. *stigqan*, fno. *støkkva*, fsv. *stiunka* (se § 13), samt part. præt. *haggvin* 19: 24 och 32. Inf. af sistnämnda verb heter i GL. *hagga* 20: 15 utan *v* (fno. *hǫggva*, *hǫggvinn*), och likaledes träffas utan *v*: *gera*

---

[1] Det germ. urspråket egde bland sina spiranter ingen labiodental media, utan denna har i norden uppstått genom sammansmältning af *f* och *ƀ*, likasom *đ* genom sammansmältning af ljuden *þ* och *đ*; och den förra öfvergången är lika gammal som den senare. På större Bækkestenen och Læborgstenen, hvilka äro ungefär samtidiga med den större Jællingestenen, läses *Rafnuka* och *Hrafnuka*, d. ä. *Hrafnunga*, i hvilket *f* står för äldre *ƀ*: *Hrafnunga* af *Hrafn*, äldre **Hraƀn* (jfr. *Haraƀanaʀ* på Warnumstenen). När vi i en annan runinskrift från samma tid, på den mindre Bækkestenen, läsa *Hriƀna* med *ƀ* i midljudet, så bevisar detta icke, att *ƀ* ännu kunde stå qvar i midljudet, utan blott, att man vacklat i valet af tecken (*f* och *ƀ*) för ett ljud, för hvilket man intet särskildt tecken egde.

[2] I *rofnacr* hör *n* till flexionen, då *rofn-* står för *rofna*, gt. plur. af *rofa*.

[3] Af *stinqva* kan man sluta till en inf. *sinqva*, hvars præt. *sanc* förekommer S: 1. Deremot får man för *singis* och *sings* 24 pr. sannolikt antaga en inf. *singa*; hade inf. ännu hetat *singva*, hade väl præs. konj. ock haft *v* och hetat *singvis*. Nygutn. har *singa*, *sinka*, *stinka*, Säve St. V. pp. 17—19.

(*giera*, *giara*), fno. *gørva* (*gjǫrva*), och bland nomina: *mieli* 6: 2, fno. *mjǫlvi* (dat. af *mjǫl*); *smieri* 6: 2, fno. *smjǫrvi* (dat. af *smjǫr*). I adj. *gar*, stam **garva* (fno. *gǫrr*, acc. m. *gǫrvan*), har *v* förmodligen blifvit assimileradt med det föreg. *r*, ty på annat sätt synes man icke kunna förklara, att ordet ständigt i de tvåstafviga formerna tecknas med *rr*: *garran* (acc. sing. m.) 25 pr, *garra* (acc. sing. fem.) 3 pr, *garrum* (dat. pl.) 53, fno. *gǫrvan*, *gǫrva*, *gǫr(v)um*. Jfr Rydq. IV 412.

2. I framljudet behandlas *v* såsom i de andra nord. dialekterna,[1] undantagandes framför *r*, ty under det att fsv. i allmänhet bevarat *v* framför *r*, men fno. regelbundet bortkastar det, så har *v* framför *r* i gutn. dels bortfallit, dels förvandlats till *b*; exempel på det förra äro i GL. *raiþi* 8 pr, fno. *rẹiði*, fsv. *vreþe*; *reka* 28 pr, 36: 1, S: 1 och 6, fno. *reka*, fsv. *vræka*; *rangr* 36 pr, fno. *rẹngr* (för **vrẹngr*, sing. *rǫng*, se Oxf. p. 508). På öfvergången från *vr* till *br* har man i GL. allenast ett exempel: *briska* (*briscaþus*) S: 4, föröka, ett för fgutn. egendomligt verb, som Säve rigtigt sammanställer med got. *gavrisqan* (se Urk. pag. XXVII samt St. V. p. 7 f.). Men från nygutn. anför Säve (Urk. a. st.) såsom exempel på ord med *br* för *vr*: *bräida*, fno. *ríða*, fsv. *vriþa*; *brala*, sv. *vråla*, samt *brak* eller *rak*, sv. *vrak*.[2] Hos Rietz finner man angifna såsom nygutn. former både *bräkä* (p. 62) och *räka* (pag. 551). GL. har, såsom nyss är nämndt, blott *reka*.[3]

§ 25.

Halfvokalen *i* (*j*) behandlas såsom afledningsljud i GL. på samma sätt som i fno. (Wimmer Fno. Forml. § 24 C d) och är i allmänhet bevarad i de former, der den efter reglerna bör framträda, t. ex. *byriar* S: 6, fno. *byrjar*, gt. sing. af *byrr*; *merkium* 25: 5, dat. pl. af *merki*; *miþian dagh* 31 o. s. v. Dock har halfvokalen emot regeln blifvit bortkastad i *nauþsinar* 6: 1 (B. *naud-*

---

[1] Det har bortfallit framför vissa vokaler: *op*, *ypa* 36: 2, fno. *óp*, *ǿpa*, fsv. *op*, *öpa*, jfr. got. *vopjan*; *orþu* S: 4, fno. *urðu*, af *verða*. Med andra vokaler har det sammansmält till nya ljud: *sufa*, fno. *sofa*, af **svefa*; *kuma*, fno. *koma*, af **kvema*; *hur* för *hvar*, *kufna* för **kvafna* (se pag. 16 not. 3), *tyggia* för *triggia* (pag. 20), *þy* för *þvi* (p. 15), *so* för *sva*, fno. *svá* (pag. 16 not. 3).

[2] Detta ord heter i GL., liksom i fno., *rek*, index. 49, kap. 49 bis.

[3] *Br* för *vr* förekommer också i en svensk dialekt, nämligen i Nerkesmålet, se G. Djurklou: "Ur Nerikes Folkspråk och Folklif" pag. 7. Denna öfvergång från *vr* till *br* är ett bevis för det, vi här ofvan påstått, att *v* i det gamla språket varit bilabialt, och icke såsom i den moderna svenskan labiodentalt (se § 23).

synar), fno. *nǫuðsynjar*, nt. pl. af *nǫuðsyn*, och *osinum*, fno. *úsynjum* (se pag. 15). Efter *y* skrifves i GL. intet *i*, förmodligen emedan halfvokalen icke på ett nog märkbart sätt förmådde göra sig hörbar i uttalet efter detta ljud: *Visbyar* 45: 1 (jfr. fno. *bøjar*, gt. sing. af *bør*), *flyandi* S: 3, fno. *flýjandi*. Dock skrifves *husfroyia* med *i* efter *oy* 36: 1, fno. *húsfrøyja*.

§ 26.

Konsonantinskjutning eger i GL. rum, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bruket i fsv., i följande fall:

1:o *d* inskjutes mellan *ll* och *r* samt *nn* och *r*: *scieldr* 19: 8, fno. *skellr*, præs. af *skella*; *faldir* (för *faldr* § 30) 20: 15, fno. *fęllr*, præs. af *falla*; *aldra* 9 rubr., fno. *allra*, gt. pl. af *allr*; *vindr* 4, fno. *vinnr* eller *viðr*, præs. af *vinna*; *sandr* 4, fno. *sannr* eller *saðr*; *andrar* 8: 2, *andrum* 25: 3, *andru* 19: 23, fno. *aðrar*, *ǫðrum*, *ǫðru*, af *annarr*; *mandr*, fno. *maðr* (*mannr*). I de två sistnämnda orden vexlar *ndr* med *þr* i GL.: *aþrir* 28: 5, *aþrar* 2: 2, *aþrum* 25: 5 o. s. v.; *mandr* läses enligt Säve (Urk. p. 61) i GL. 40 ggr, men *maþr* 54 ggr.[1]

2:o *b* inskjutes regelbundet mellan *m* och *r*: *draumbr* S: 1; *sembr* S: 6, fno. *sęmr*, præs. af *sęmja*; *hambri* 8 pr., fno. *hamri*, dat. sing. af *hamarr*. Vidare är *b* inskjutet mellan *m* och *l* uti *umbla* 3: 4 (B. *humbla*), fno. *humli*; deremot *þumlingr* 19: 10, *gamlar* 20: 14 utan inskjutet *b* (jfr. Säve Urk. p. XXIII[2] och Rydq. IV 230).

3:o *p* inskjutes mellan *m* och *t*: *sempt* sic (þitta ir oc *sempt* sic) 31, fno. *samzk* (af *sęmjask*). Denna fullständigare form förekommer emellertid blott på det anförda stället; annars heter det alltid *semp sic* (eller sammanskrifvet *sempsic*), med bibehållande af det inskjutna *p*, men med bortkastande af det till flexionen hörande *t*: se 24: 4, 52, 53 m. fl st.

Alla de nu omtalade slagen af konsonantinskjutning hafva fgutn. och fsv.

---

[1] Troligtvis har ett eufoniskt *d* äfven inskjutits mellan *ll* och *s* samt *nn* och *s*, ty för dessa ljudförbindelser har GL. öfverallt *lz* och *nz* (om betydelsen af tecknet *z* se § 17): *gulz* 15 pr, 32, fno. *gulls*; *falz* 20: 14 för *falls*, fno. *fęlsk*, af *fallask*; *alzvaldanda* (för *allsv.*) 1; *manz* 2: 3, 36: 3 m. fl. st., fno. *manns*; *banz* 8: 1, gt. af *bann*. Äfven skrifves ett par gånger *z* efter enkelt *n*: *senz* (*sui*) 3: 3, *venzl* 4 (d. ä. **vęnzl*, af fno. *vęna*). Jfr. Rydq. IV 306.

[2] Enligt Säve a. st. skulle *b* äfven vara inskjutet i *stumbli* 25 pr. och 2; men i detta ord hör *b* utan tvifvel till sjelfva stammen, se Rydq. II 192.

gemensamma, deremot har man i GL. intet exempel på den inskjutning af *p* mellan *m* och *n*, som ofta eger rum i fsv.; man har i GL. blott *hemna* och *nemna*, fsv. *hæmpna* och *hæmna*, *næmpna* och *næmna* (Rydq. IV 316).

§ 27.

I GL. förekommer ofta i ordens slut ett *n*, som icke har någon motsvarighet i fno. Detta *n* kan dels vara ursprungligt, dels ett senare, oorganiskt tillägg. Af förra slaget anser jag *n* vara uti verbens tredje person plur. i konj., som i GL. städse ändas på *-in* (pass. *-ins*),[1] samt i de neutrala pluralformerna *augun* och *oyrun*, fno. *ǫugu* och *øyru*. I præp. *fran* (3: 3, 13 pr. m. fl. st.) synes *n* ersätta ett äldre *m*, som i fno. *frá* spårlöst försvunnit (se Rydq. IV 28). Ett senare tillagdt, oorganiskt *n* träffas ofta i tvåstafviga ord på *-i*, der *n* måhända blifvit vidhängdt blott i analogi med de talrika konjunktifformerna på *-in*. På detta sätt uppfattar jag *n* i komparativerna, hvilka i GL. merendels ändas på *-in*, när intet substantif omedelbart följer, t. ex. gierir maþr manni sar, att eþa *flairin* 19 pr.; uela tueir um eþa *flairin* 14: 1; en þair hafa bol *flairin* 28: 8; rekendr sein ai *lengrin* 36: 1; sacar engar ma siettungr sykia *hoyrin* 31.[2] När deremot komparativen står såsom attribut framför sitt substantif, antager han aldrig *n*, t. ex. *flairi* hag 19: 37; *flairi* garþa 20: 6, 50; *flairj* rikir menn S: 3; *hoygri* lag 32. Ett parasitiskt *n* träffas i GL. ytterligare i följande ord: *oqueþinsvitr* 17: 4, *oqueþinsorþ* 39,

---

[1] Exempel: *symin* (fno. *sømi*) 2: 2, *gangin* 6: 1, *wirþin* 10, *flyin* 13 pr, *raþin* 13: 5, *fallin* 17: 4, *gingin* (præt. konj. af *ganga*) 2: 2, *warin* (præt. konj. af *vera*) S: 1, *scriþin* (præt. konj. af *skriþa*) S: 1, *mattin* (fno. *mętti* af *męga*) S: 2, *þorftin* (af *þorfa*) S: 2, *kallaþin* S: 2, *lyptins* 31, *loysins*, *wirþins*, *festins* 63: 1. I exemplet: ”þa flyi land oc *liggi* huerium manni þriar marcr viþr sum hana hysir,” 2: 2 förekommer en konjunktifform på *-i*, hörande till ett pluralt subj. Men det bör observeras, att subj. *marcr* står efter præd., skildt från detsamma genom tre ord. Det är derför sannolikt, att skrifvaren kommit att sätta præd. *(liggi)* i sing., utan att tänka på att ett pluralt subj. *marcr* skulle följa. Om konjunktif på *-in* och pluralformerna *augun*, *oyrun* komma vi ytterligare att orda i formläran. Till denna uppskjuta vi också behandlingen af de i fgutn. förekommande pronominalformerna: *engin* (nt. sing. mask.), *engun*, *þissun*, *hueriun*, *huilikin*, *þaun* och *beþin* (fno. *bęđi*).

[2] Komparativus på *-in* förekommer ytterligare på följ. ställen: þa tacr þann sum hoygstr ir oc ai *flairin* 12; en synir karls iru *flairin* 20: 1; varþa synir *flairin* eptir mann 20: 12; þa schulu ai *flairin* aca 24 pr.; iru bryþr *flairin* 28: 8. Komparativus på *-i*, utan att substantif omedelbart följer, förekommer i följande exempel: en *flairi* hafa garþ auman 25: 6, en þrel far *flairi* (sc. *hag*) þan tu gin ainu 19: 37; sakir þar sum *smeri* ieru 8: 2; raiþcleþi oc raiþvengi schierins ai *smeri* 24: 3; biscup(s) sac j Gutlandi ier ai *hoyþri* (= *hoygri*) þan þriar marcr S: 5 sl.

jfr. fno. *úkvęðisorð; oloyfins* 26: 7, men *oloyfis* 35, 56 pr; *huergin* 64, men *huergi* 8: 1, 24: 4, 36: 2; *þaigin,* för *þoygin* (B. *thoyghin*), 20: 7, men *þoygi* 20: 15, 28: 7.

§ 28.

1. *Konsonantutstötning* eger stundom rum i GL. till undvikande af hårda konsonantmöten: *crisnu* 1 för *kristnu* (af *kristna*, fno. *kristni*), men gt. sing. *cristnur* S: 4; *crisna* S: 4 för *kristna* (gt. plur. af adj. *kristin* samt præs. inf.), men i samma kapitel: *cristna* siþi, *cristnum* landum, *cristnir*; *syscana* 24: 5 bis, för *systkana*; *byrslufulk* 56, för *byrgslufulk* (af *byrgsla*, af verbet *byrgia*). Vidare är *r* ett par gånger utstött ur *fyrsti* (fno. *fyrstr*, den obest. formen af detta ord brukas icke i GL.): *fysti* 25 pr, *fystu* 32 (jfr. Säve Urk. p. XXIX). I *atr*, fno. *aptr*, är *p* utstött förmodligen med den föregående vokalens förlängning, liksom i sv. *åter* (se Rydq. IV pag. 344).[1]

2. *Konsonantomflyttning.* När man i GL. 25: 6 läser *gaþr* för *garþ*, så har detta beteckningssätt sannolikt ingen betydelse för uttalet, utan är blott ett skriffel. För ett blott skriffel anser jag också *haflt* för *halft* 23 pr. Deremot torde bokstafsomflyttningen beteckna en verklig ljudomflyttning i följande fall, som ega motsvarighet i fsv. och fno. handskrifter (se Rydq. IV p. 454 och Bugges upplaga af Sæmundar Edda pag. 419): *sonch* för *sochn* (så B.) 6: 1, *silgdu* för *sigldu* (af *sigla*) S: 4, *elpti* för *efldi* (af *efla*)[2] S: 1. I kap. 43: "cumbr fastr weþur ocliptr til manz, þa taki ertaug firi hepta *launs*; kennjs hann ai atr, þa taki so *launs* sum firi annur lamb" är, enligt hvad prof. Bugge visat, *launs* icke skriffel för *laun*, utan står genom omflyttning af *sn* till *ns* för *lausn*, fsv. *lösn*. Se T. f. F. og P. Ny Række III p. 265 f.

§ 29.

Assimilation. 1. Ett af de mest utmärkande drag, hvarigenom fsv. skiljer sig från fno., är, att assimilation af *nk* och *nt* till *kk* och *tt* eger rum i ett

---

[1] I ordet *eluist* S: 1 (þa war gutland so *eluist* at þet daghum sanc oc natum war uppj) eger en utstötning af två konsonanter rum, då *eluist* enligt prof. Bugges förklaring (se T. f. F. og P. Ny Række III p. 260 f) står i st. f. *elvitskt*, af ett adj. *elvitskr*, som prof. B. härleder af pronominalstammen **el*, annan (lat. *alius*), och fgutn. *vitr*, fno. *véttr*, väsen; *elvitskr* = *"hjemsögt af fremmede Væsener d. e. hjemsögt af Troldskab."*

[2] Af *efldi* skulle man närmast efter omsättningen erhållit *elfdi*, men då *fd* icke varit någon i språket bruklig ljudförbindelse, så har *fd* öfvergått till *ft*, som sedan såsom vanligt blifvit *pt* enligt § 23. Jfr. Rydq. I 107.

jemförelsevis ringa antal af ord i det förra språket, medan den är nästan fullständigt genomförd i fno. I denna punkt öfverensstämmer fgutn. med fsv. Assimilation af *nt* till *tt* förekommer i GL. i ordet *vittr*, hvilken form dock träffas blott på två ställen: acc. sing. *vittr* S: 6, gt. pl. *vittra* 17 pr; den vanliga formen är *vintr*, utan assimilation (se 2: 3, 6: 5, 17: 2, m. fl. st.); fsv. har också både *vitter* och *vinter* (Rydq. II p. 168); fno. *vetr* (för *vettr*, *vittr*). Vidare qvarstår *nt* i *klinta* S: 4 (se pag. 14 not. 2), fsv. *klinter* (Rydq. III 100), fno. *klettr*, samt i imperat. *bint* af *binda* (se pag. 37), fno. *bitt* (fsv. har förmodligen liksom fgutn. haft *bint*, jfr. fsv. *bant*, fno. *batt*, præt. af *binda*, Rydq. IV p. 343). *Kk* för ursprungligt *nk* finner man i GL. uti *þykkia* 8: 1, fsv. *þykkia*, fno. *þykkja*, got. *þugkjan*; *drikka* 24 pr, fsv. *drikka*, fno. *drekka*, got. *drigkan*; *drykkia* (subst. fem.) 4, fsv. *drykkia* (Rydq. II 224), fno. *drykkja*. Men oftast qvarstår *nk* här såsom i fsv.: *ankul* 23: 4, fsv. *ankul*, fno. *ǫkkla*; *enkia* 20: 5, fsv. *ænkia*, fno. *ękkja*; *sinqva* (*sanc* S: 1, *sinker* Add. 5: 2), fsv. *siunka*, fno. *søkkva*; *stinqva* 23: 3, fsv. *stiunka*, fno. *støkkva*, got. *stigqan*; *druncna* 20: 11, fsv. *drunkna* eller *drukkna* (Rydq. I 191), fno. *drukna*. Ett ord, som i fsv. har assimilation af *nk* till *kk*, har i fgutn. bevarat *nk*: *þunki* 19: 28, fsv. *þukki* eller *þokki* (Schlyters lexikon pag. 753), fno. *þokki*.

2. I fno. öfvergå efter långa vokaler samt i afledningsändelser *lr* och *nr* till *ll* och *nn*. Förmodligen har denna assimilation i samma utsträckning funnits också i fgutn., men i GL. göres skilnad mellan de former, som i fno. sluta på *ll* och *nn*, och dem, som sluta på enkel konsonant, endast då, när den föreg. vokalen blifvit förkortad (*ann* för *ainn*, § 16). Vi finna visserligen nt. sing. *þrell* 16: 2, 19: 37 bis, svarande till fno. *þrǽll*, men också acc. *þrell* 16: 2, svarande till fno. *þrǽl*, och vanligen heter både nt. och acc. *þrel*; nt. *þrel* 6: 5, 16: 2 bis, 19: 37 bis, acc. *þrel* 8 pr. Vidare träffa vi *lykil* (nt. sing.) 36: 1, fno. *lykill*; *axul* (nt. sing.) 26: 7, fno. *ǫxull*, jfr. acc. *ancul* 23: 4; *gamal* (nt. sing. m.) 60, fno. *gamall*; *schin* 19: 7, fno. *skinn* (præs. af *skína*); *drotin* (nt. sing.) 2: 3, fno. *dróttinn*.[1] — I fno. eger också stundom assimilation rum af *lr* till *ll* efter korta vokaler, nämligen i præs. sing. af starka och svaga verb: 2 och 3 sing. præs. af fno. *stela* kan heta både *stelr* och *stell* (jfr. Wimmer

[1] Blott på ett ställe träffar man i GL. en ordform, som svarar till en fno. form med af *sr* uppkommet *ss*, nämligen nt. sing. mask. *laus* 44, fno. *lǫuss*, för **lǫusr*. Ordet *las*, fno. *láss*, som förekommer i nmt. sing. 36: 1, 37: 1, har förmodligen i gutn. varit neutr. såsom man kan finna af exemplet Add. 5 pr.: thi at eyns et hus ella *laas* wari til *brutit*. Jfr. Rydq. II 33.

Fno. Forml. § 108, a). I GL. ändas dylika præsensformer på *l* eller *ll*, hvilket senare dock mycket väl kan stå för enkelt *l*: *stiel* 38 qvater, af *stiela*, fno. *stela*; *sell* 20: 13, *sel* 28: 5 bis, af *selia*, fno. *sęlja*; *dyl* 39 pr., af *dylia*, fno. *dylja*; *hyll* 62, *hyl* 19: 6, af *hylia*, fno. *hylja*; *schil* 32, af *schilia*, fno. *skilja*.

3. En tillfällig assimilation, föranledd af sträfvan efter beqvämare uttal, träffar man i GL. i följande ord: *laigulenningar* (jfr. följ. §) för *laigulendingr* 3: 2, men *utlendingr* 28: 6; *missumar* för *miþsumar* S: 6, men *miþssuumar* 9; *bryllaup* 24 rubr. och pr. ter, men *bryþlaupum* index 24. *Staggaþan* för *staþgaþan* S: 2 är väl, såsom också Rydq. (IV 340) förmodar, blott skriffel.

§ 30.

Hjelpvokal. När ett i ordets slut stående *r* omedelbart föregås af en konsonant, brukas i GL. i allmänhet intet tecken till uttryckande af det hjelpljud, som hörts emellan *r* och den föregående konsonanten. Det skrifves här såsom i de äldsta fno.—isl. handskrifterna: *maþr*, *markr* (fno. *męrkr*), *lerþr* (fno. *lęrðr* af *lęra*), *verþr* (af *verþa*), *giefr*, *liggr* o. s. v. alla exemplen hemtade från kap. 2. Dock är detta hjelpljud stundom betecknadt i GL. och då vanligen med *i* t. ex. *laiþingir* S: 6, *fingir* 19: 10 och 32, *myþir* (fno. *móðr*, dat. s. af *móðir*) 20: 15, *sandir* för *sandr* 26: 9, (fno. *sannr*, *saðr*), *vindir* för *vindr* 22 (fno. *vinnr*, *viðr*, præs. af *vinna*), *faldir* för *faldr* 20: 15 (præs. af *falla*), *slitir* och *slitr* (præs. af *slita*) 23: 1, *viþir* för *viþr* (præp.) 7 pr. o. s. v. Två gånger är *a* användt som hjelpljud: *laigulenningar* (nt. sing.) 3: 2 och *laupar* 9, fno. *hløypr* (præs. af *hlǫupa*), och likaledes två gånger *u*: i *kunungur* S: 1 och *fielkunnugur* S: 2, der *u* tydligen är framkalladt af *u* i de föregående stafvelserna.

Här bör också omtalas den egenheten i handskriften af GL., att i ändelserna *-ar* och *-ir* vokalen ibland är utelemnad, både i nomina och verb. Sålunda står *varþr* för *varþar* 18: 1 (fno. *varðar*, gt. af *vǫrðr*) och 16: 2 (præsens af verbet *varþa*); *callr* för *callar* och *moþr* för *moþir* 2: 2; *setr* för *setir* (fno. *sęttir*, subst. mask.) 26 pr; *lestr* för *lestir* (nmt. plur. mask. partic. af verbet *lesta*) 19: 18; *vaitr* för *vaitir* (præs. sing. af *vaita*) 11 pr. bis; *laifr* för *laifir* (præs. sing. af *laifa*) 35: 1 m. fl.

Återblick.

De vigtigaste resultaten af den föregående framställningen kunna sammanfattas i följande hufvudpunkter:

I. Gutniskan har haft en gemensam utvecklingsperiod med fornsvenskan, sedan denna och fornnorskan afsöndrat sig från hvarandra såsom särskilda dialekter, hvilket framgår:

1:o deraf, att assimilation af *nk* och *nt* till *kk* och *tt*, som är nästan fullständigt genomförd i fno., i fsv. och gutn. är inskränkt till ett ringa (på ett enda undantag när) för begge språken gemensamt antal af ord (§ 29);

2:o deraf att *o* i vissa ords rotutljud i fgutn. och fsv. svarar till *ú* i fno. (§ 6 mom. 2), en dialektskilnad, som är fullkomligt konstant och sannolikt ganska gammal (se Lyngby, dansk Antiqv. Tidskrift, 1858—60 pag. 252).

Anm. Inskjutning af *d*, *b* och *p* mellan vissa konsonanter (§ 26) samt bortkastandet af *h* framför *l*, *n* och *r* (§ 19, mom. 2) äro också punkter, hvari fgutn. och fsv. till skilnad från fno. öfverensstämma med hvarandra; men denna öfverensstämmelse är helt visst icke något arf från gemensamhetsperioden, utan beror på en yngre parallel utveckling.

II. Gutniskan har likväl tidigt afsöndrat sig från fsv. och bildat en från denna skild dialekt, hvilket visar sig:

1:o af den nästan totala frånvaron af *u-omljud* i gutniskan (§ 13), en punkt, hvari denna är ålderdomligare än alla de andra nord. dialekterna;

2:o deraf att gutniskan bevarat tveljuden *ai*, *au*, *oy*, hvilka i fsv. öfvergått till enkla vokaler, *e* och *ö*;

3:o Slutligen deraf, att gutniskan inom sig utvecklat åtskilliga dialektegenheter, som ställa densamma i en skarp motsats till systerdialekterna: diftongen *iu* har antagit formen *iau* (§§ 10 och 11); de öppna långa vokalljuden med undantag af *ō* hafva öfvergått till närmast beslägtade slutna ljud, det långa ä-ljudet till *ē*, det långa e-ljudet till *ī* och det långa ö-ljudet till *ȳ* (§ 8); *o* förekommer såsom kort vokal endast framför en bestämd ljudförbindelse (r + konsonant), annars har språket *u* både för ursprungligt *ŏ* och ursprungligt *ŭ* (§§ 5 och 8); *v* framför *r* har icke hållit sig i språket, men i st. f. att såsom i fno. alldeles falla bort har det dels bortfallit, dels förvandlats till *b* (§ 24); diftongerna *ai* och *au* hafva i vissa fall förkortats till *a*, hvarigenom sådana egendomliga former som *bratt*, *datt*, *baddus* uppstått (§ 16 mom. 2); præsens af *vera* har de eljes ingenstädes förekommande formerna *ir*, *iru* och *ier*, *ieru* (§ 4); adv. *här* har formen *hier* (*hiar*) (p. 30 not. 1).

När dessa för språket karakteristiska egenheter uppstått, kan icke afgöras; ty de gutniska runinskrifter, som med visshet äro äldre än GL., hafva intet i detta afseende upplysande ordförråd. Det enda, vi kunna påstå, är, att språket hade den form, vi lära känna genom GL., redan 1328; ty språkformen i den från detta år härstammande gotländska runkalendern (se pag. 24) afviker i intet afseende från den i GL. Vi träffa i kalendern exempel på följande gutn. dialektegenheter: *iau* för fno. *jó* (*þiaur*, *fiauratihi*, *iaul*); *y* för fno. *ǿ* (*bryra*, hvilket helt visst skall betyda *bryþra*, icke *brǿþra*, fno. *brǿðra*); *u* för fno. *ŏ* (*kusta*); *a* för *ai* framför dubbel konsonant (*att*); præsensformerna *ier* och *ir* (en gång skrifves *er*, hvilket förmodligen är skriffel för *ier*); adverbialformen *hiar*.

Rättelser.

Sid.	5	rad.	15	står:	§ 17	läs: § 16.
„	6	„	16	„	§ 15	„ § 14.
„	8	„	24	„	är det urspr. ī behandladt på samma sätt som etc.	„ är det urspr. ī behandladt framför enkelt *v* på samma sätt som etc.
„	15	„	23	„	alltid	„ oftast.
„	27	„	23	„	**meolva*, **mjǫl*	„ **meǫlva*, *mjǫl*.

Theoretiska former äro i afhandlingen enligt allmänt bruk utmärkta med tecknet *, som likväl stundom är uteglömdt, hvilket jag blott på detta sätt vill anmärka, då något missförstånd derigenom svårligen kan uppstå.

SELMA OCH FANNY

AF

FRANZÉN.

INBJUDNINGSSKRIFT

TILL DEN HÖGTIDLIGHET,

HVARMED

PROFESSOREN I NYEUROPEISK LINGVISTIK OCH MODERN LITERATUR,

RIDDAREN AF SPANSKA K. CARL III:s ORDEN,

FIL. DOKTORN

HERR **VOLTER EDVARD LIDFORSS**

KOMMER ATT I EMBETET INSTÄLLAS

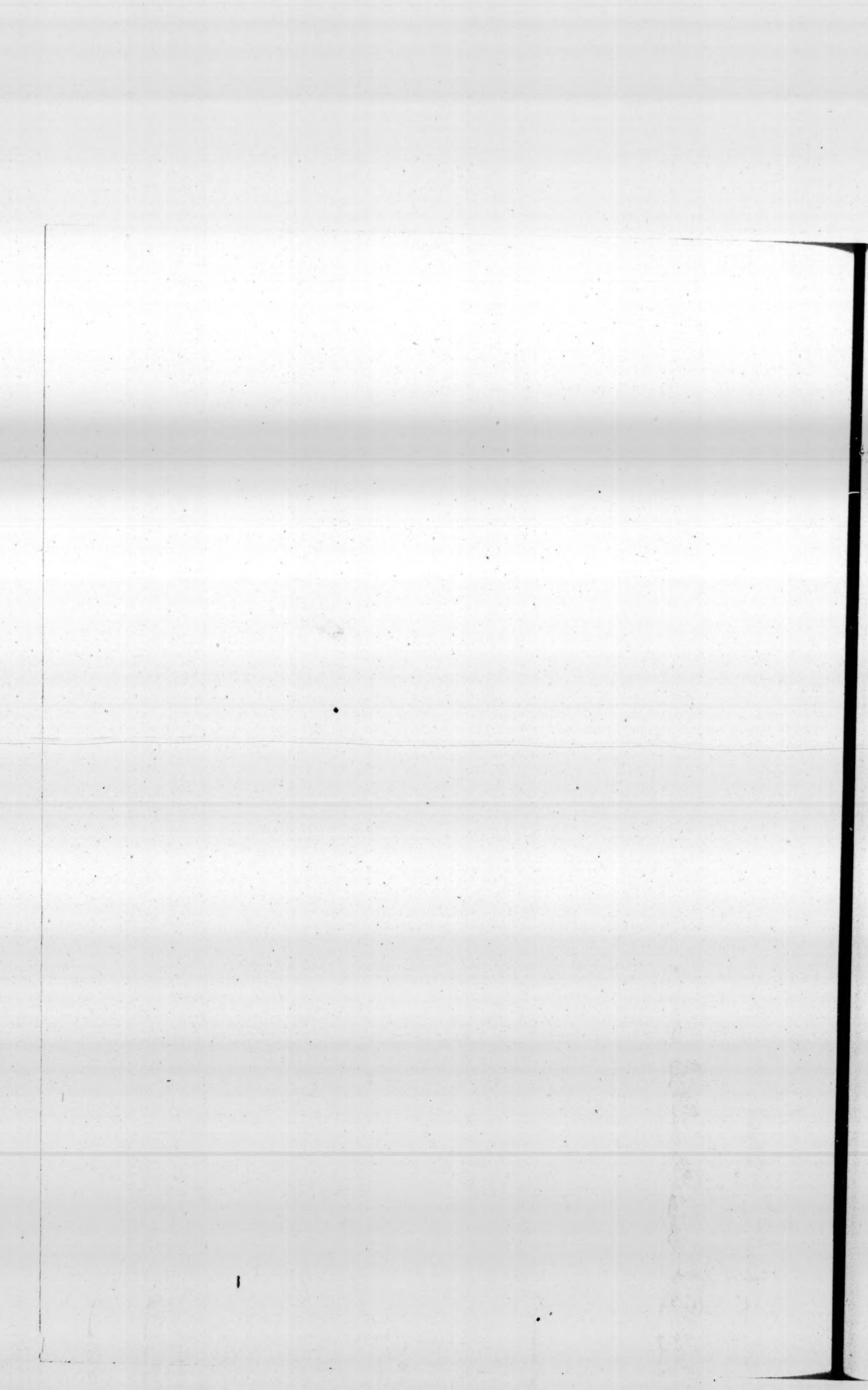
AF

KONGL. CAROLINSKA UNIVERSITETETS

REKTOR.

LUND 1878.

FR. BERLINGS BOKTRYCKERI OCH STILGJUTERI.

Frågar någon, i hvilken af sina dikter Franzén är mest Franzén, torde otvifvelaktigt svaret utfalla: i diktcykeln *Selma och Fanny*. Förtroligast och mest intagande träder oss hans sångmö i all sin oskuldsfulla skönhet här till mötes; också finna vi i denna cykel hans kanske mest omtyckta och mest bekanta sånger, och mången, som icke känner annat af Franzén, känner åtminstone någon af dessa.

Emellertid har man på ett högst förunderligt sätt tagit miste om tiden, då dessa dikter skrefvos, och detta misstag har icke förfelat att på vissa håll störande inverka på uppfattningen af och omdömet om Franzéns skaldskap i dess helhet. Missledd af den omständighet, att Franzén öppnar denna diktcykel med de sånger, hvilka engång gjorde den tjuguårige ynglingen till föremål för hela landets odelade beundran, har man, utan närmare undersökning, ansett, att alla deri förekommande sånger tillhöra skaldens ungdomstid. Till och med Malmström i sin eljest så omsorgsfulla och vackra teckning af Franzén talar om dennes "lyriska ungdomsdikter", hvilka han "sedan sammanband under de särskilda titlarne *Selma och Fanny* samt *Naturbilder*". Flodman i sin uppsats om Franzén säger likaledes, att skalden indelade sina ungdomsdikter i tvenne diktcykler och kallade den ena *Selma och Fanny*. Lagus, hvilken har svårt att förlåta Franzén hans flyttning till Sverige, då det arma Finland nödgades böja nacken under det ryska oket, utbrister: "Han emottogs med förtjusning af sitt nya fädernesland, han ärades högt af dess konung och folk, och en äfven i verldslig mening betydelsefull bana öppnades för honom. Men den Hernösandske biskopen tillhörde ej mera Finland, och hvad han på denna plats verkat för litteraturen tror jag, att Finland hvarken kan eller vill återbörda. Franzéns äldre poesi hade vuxit upp i våra skogar, hade tagit sin värme från våra vårar och hemmen i våra bygder, och denna poesi kan ingen röfva ifrån oss. Jag

vet icke om denna dikt behöfde detta finska fosterland, men säkert är att den skild derifrån icke mera återfann sin första rena ton. Förgäfves frambesvor han Gustaf Adolfs jättegestalt, förgäfves sökte han gifva kött och blod åt de utkast, han framletade från sina gömmor, *någonting jemförligt med Selmas och Fannys visor diktade han ej mer*. Men dessa hans ungdomsprodukter voro äfven af den betydelse för nordens och särskildt för Finlands poesi, att en skald icke mera behöft för sin odödlighet." [1]) I anmärkningarne till den sista upplagan af Franzéns "Samlade dikter" är dock rigtigt angifvet, att "Sångerna om Fanny tillhöra en senare period". Så är också förhållandet. De allra flesta af dessa s. k. ungdomsdikter härleda sig från en tid, då skalden starkt närmade sig femtitalet. De, så vidt vi veta, först offentliggjorda Fannysångerna — *Blommorna, Pappersdraken, Morgonstjernan, Mossrosen* — förekomma i Stockholms-Posten 1821; Franzén var då 49 år gammal. [2]) Deraf torde framgå, att man handlar visligast, om man icke uttalar en så afgjord förkastelsedom öfver allt hvad Franzén skrifvit, sedan han upphörde att vara ryska kejsarens undersåte, samt att man, med eller mot sin vilja, måste medgifva, att skalden äfven i Sverige diktat "någonting jemförligt med Fannys visor", alldenstund just i Sverige dessa visor äro diktade.

Det var genom de allmänt bekanta sångerna, *Menniskans anlete* och *Till Selma, framför en samling poemer*, båda tryckta i St.-Posten i September 1793, Franzén grundlade sitt rykte. Han var då 21 år, och i dessa dikter förekommer första gången Selmas namn. Att, såsom Franzéns biograf, Grafström, försäkrar, denna Selma varit blott och bart "en drömbild", kan väl knappast, utan inskränkning, antagas. Det förefaller ju ingalunda osannolikt, att skalden vid 19 eller 20 års ålder svärmat för en ung flicka; och då, enligt hvad som förtäljas, "i yngre åren Franzéns fina, välbildade gestalt, med de nästan idealiskt sköna dragen, var så utmärkt, att han väckte uppseende hvar

---

[1]) B. E. Malmström, Svenska Akad. Handlingar XXV, s. 327. — Flodman, "Frans Michael Franzén, litteraturhistoriskt utkast", aftryckt i "Minne af F. M. Franzén" Örebro 1868, s. 151. — G. Lagus, "Den svensk-finska litteraturens utveckling", Åbo 1867, II, s. 55—56. — I en akademisk afhandling, "Om Franzén såsom lyrisk skald", af Albert Beckman, Ups. 1866, återfinnes samma uppfattning af "Selma och Fanny" såsom diktade under Franzéns ungdom.

[2]) Redan det, att den första upplagan af Franzéns dikter, utgifven i Åbo 1810, icke upptager någon Fannydikt, med undantag af första strofen af *Stjernorna*, samt att Fannysångerna först i 1824 års upplaga äro införde, borde hafva vållat misstankar, hvilka kunnat mana till närmare granskning.

helst han visade sig", talar också sannolikheten för att hans känslor icke varit obesvarade. Granskar man närmare dikten *Till Selma* finner man, att den innehåller drag, som häntyda på något ur skaldens egen erfarenhet hemtadt. Anledningar gifvas äfven till den förmodan, att den tillbeddas föräldrar icke gerna sett förhållandet mellan de begge unge fortfara. Den dikt, som nu afslutar Selmasångerna, har derom åtminstone något att förtälja. Den kallas *Den enda kyssen*, men trycktes första gången under titeln *Skiljsmessan* i Åbo tidning år 1801, ungefär halftannat år efter det skalden trädt i äktenskap med Lilly Roos, som han lärt känna vid genomresan af Gamla Karleby i början af 1798. Vi meddela denna dikt i dess äldsta form.

Du far då bort och lemnar mig på stranden,
Att stå en bild och blicka efter dig.
Ännu en gång, min Selma, räck mig handen,
Ännu en gång ur hufvan se på mig.

Och se'n farväl! — Se'n får jag aldrig luta
I verlden mer mitt hufvud emot ditt,
Ej mer en tår på dina kinder gjuta,
Och känna tätt ditt hjerta slå vid mitt.

Till slut en kyss! — och jag går nöjd att gråta
I ensamhet och evigt minnas den.
Ja, sjelf din far skall se den och förlåta:
Ty det är allt, hvarom jag ber dig än.

Kanske du suckar någon gång der borta:
"Han var ej rik; det var hans stora brist."
Då mins du sparfven, som du såg förkorta
Med svält sitt lif, se'n han sin maka mist.

Dock glöm oss båda och var lycklig åter:
Det är den tröst, den enda, jag begär.
Sörj ej för mig: hur ängsligt turturn låter,
Af sjelfva sorgen han dock lycklig är.

Se! hur hon far, som en najad, i säfven,
Och ser tillbaka, gråtögd än och stum.
O, satt jag helst och rodde främst i stäfven,
Ej mot en tron jag bytte bort mitt rum.

Hon syns ej mer. Här står med fallna händer
Jag arme qvar och ser blott tomma skär.
O, huru dödt är allt på dessa stränder,
Allt är en hed, se'n hon försvunnen är!"

Afskiljde från förestående sång genom en rad af stjernor förekomma följande fyra rader:

> Så klagande en natt, jag väcktes af min maka.
> "Känn hur ditt hjerta slår! O säg, hvad lider du?"
> Af denna drömda sorg att nödgas dig försaka
> Döm, när jag eger dig, hur jag är lycklig nu.

Sålunda skulle hela denna skildring endast varit en dröm; och den bild, skalden sett i sömnen, var hans hustru, som nu af hans drömda smärta kunde sluta till hans verkliga, derest han skulle engång blifva så olycklig att förlora henne. Franzén har vid annat tillfälle anfört Baggesens ord om drömmen, att

> "den falder, som den kan, og ikke som man vil";

men här synes drömmen verkligen hafva fallit som den drömmande velat, ty man har bevis på att skalden engång vaken diktat ungefär detsamma, som han här drömt. I senaste upplagan af Franzéns dikter är nemligen meddeladt ett stycke, som han 1792 skref till en namngifven flicka, mademoiselle *Margareta Christina Thileman*, till hvilken han, af dikten att dömma, stått i ett hjertligt förhållande. Stycket börjar:

> Du flyr från mig; du ur min famn dig rycker;
> Din hand ej mer, ej mer jag kyssa får;
> Då mot mitt bröst jag dig som ömmast trycker,
> Du slits från mig: jag öfvergifven står.
>
> Ack blott en kyss — och jag går nöjd att gråta
> I enslighet och tänka jemt på dig.
> Den vällust helst mig ödet må tillåta
> Att se din bild med ömhet le mot mig.

Äfven här är det fråga om ett afsked, men blott för kortare tid, då deremot "Skiljsmessan" gör fullkomligt slut på de älskandes förhållande. Äfven här ber älskaren om blott en kyss. Äfven här sker skiljsmessan sjöledes:

> Ack! om du såg, hur dig mitt öga följer,
> Der Fröja lik du genom vassen far;

och äfven här önskar sig skalden en plats i den bortilande båten:

> Jag bytte bort de högsta jordens troner
> Emot ett rum i båten bredvid dig.

"Skiljsmessan" är sålunda en omarbetning af ett motiv, hemtadt ur versarne till mamsell Thileman. Om anspelningarne på fadren, som ej gillade deras kärlek, och på skaldens fattigdom såsom hinder för hans lycka — hvilka an-

spelningar först förekomma i "Skiljsmessan" — syfta på verkliga förhållanden, våga vi väl icke med bestämhet säga, men det synes oss sannolikt.[3]) I versarne till mamsell Thileman kunde de icke förekomma, emedan der var blott fråga om ett tillfälligt afsked, men då Franzén, med sin djupt rotade vana att omskrifva och ändra äldre stycken, nio år efter upptog ämnet, är det antagligt, att han tillagt hvad som efter den ursprungliga sångens skrifvande tilldragit sig, helst de nämnda dragen icke äro sådana, som man utan anledning uppfinner, och de på hans förhållande till Lilly Roos icke hafva den ringaste tillämplighet.

Att mademoiselle Thileman varit Franzéns *Selma*, vilja vi dock icke derföre påstå; men allt tyder på att förhållandet till henne gifvit anledning till Selmasångerna samt att hon väckt skaldens inspiration. Sannolikt har hon dock mera inverkat på skaldens fantasi, än på hans hjerta; och betecknande är, att han angifver sin böjelse för Selma såsom sväfvande emellan kärlek och vänskap, till dess den slutligen öfvergår i den senare känslan.[4])

Något sjelfupplefvadt spelar sålunda in i Selmasångerna; det är det unga hjertats första erfarenheter, som i dessa idealiserade skildras. Är Selma en "drömbild", så hafva dock några af dragen till hennes bild blifvit hemtade från en qvinna ur skaldens omgifning, och anmärkningsvärdt är i detta hänseende, att dikten till mamsell Thileman är skrifven året innan de första Selmasångerna trycktes.

Slutstrofen i "Skiljsmessan", som förklarar hela dikten vara en dröm, synes derföre nästan såsom en den unge äkta mannens ursäkt, icke så mycket inför

---

[3]) I *Den enda kyssen* (1810) talas ej om fadren, utan det heter:

Din stolta slägt skall se det och förlåta.

Likaså äro anspelningarne på bristande rikedom borttagna. Ungdomsminnena hade förbleknat och fallaskan hade för länge sedan qväft glöden; enskildheterna i dikten kunde derför saklöst förändras.

[4]) I den äldsta Selmasången (1793) heter det:

Selma! det var du som sedan
Blef min *sångmö* och min *vän*.

Emellertid begagnar denna vänskap i de äldre dikterna, "Menniskans anlete" och "De tre behagen", uttryck, som komma kärlekens så nära, att man misstänker, det ordet *vän* här är synonymt med *älskarinna*. I *Den enda kyssen* (1810) ber skalden om en kyss "som åt en bror, en vän"; men detta uttryck saknas i den nio år tidigare *Skiljsmessan*; afsvalnandet är märkbart. Uti *Fanny*, diktad i början af 1820:talet, säger skalden oförtydbart, att han var nöjd att sluta sitt hjerta till Selmas "*blott som vän*".

sin hustru, som mera inför tidningens publik. Också bortföll denna strof i 1810 års upplaga; den behöfdes icke längre.

Utom dessa tre stycken — *Till Selma (Sångmön)*, *Menniskans anlete* och *Den enda kyssen (Skiljsmessan)* — förekommer i första upplagan af skaldens dikter (1810) endast en Selmasång: *De tre behagen*, tryckt första gången i St.-Posten 1794. I den bestämmer skalden närmare sitt ideal. Tvenne gratier gifva Selma vid hennes vagga ömhet och menlöshet, och med dessa egenskaper gör hon, såsom vuxen, många eröfringar, men hon kan icke qvarhålla dem hon eröfrat, förr än den tredje gratien, *det glada vettet*, hviskar i hennes öra:

> "Flicka, för att kunna röra,
> Var oskyldig och var öm.
> För att bibehålla tycket
> Var förståndig och var glad."
> Selma är, som gratien bad,
> Ack! för mycket väl — för mycket.

Franzén yttrar om sig sjelf, att han genom studiet af den Kantska filosofien bragtes dels att någon tid upphöra med att poetisera, dels att poetisera i en moraliserande ton. Han omhuldade vid denna tid lärodikten, och sedan han 1801 blifvit professor i den med historien förenade praktiska filosofien, blefvo hans studier af sistnämnda vetenskap ännu trägnare. Men kort derefter öfvergick han, såsom prebendarie, i det andliga ståndet, och i det han nu med de filosofiska förenade teologiska studier, blef Kantianismen för honom, som för mången annan vid denna tid, en brygga. som förde öfver från adertonde seklets lösa religiösa åsigter till kristendomens sanningar; [5]) och i de senares väsende inträngde han allt djupare, då hans verksamhet, efter emottagandet af kyrkoherde-beställningen i Kumla 1812, blef den praktiske själasörjarens. Många af hans dikter antyda detta stegrade religiösa intresse; men det skönaste och mest *poetiska* uttrycket för detsamma är, som oss synes, *Fannysångerna*.

I dikterna till Selma skildrade ynglingen sitt ideal och besjöng det hänförande i svärmiska sånger; mannen förnekar icke detta ideal, men ställer vid sidan deraf ett annat af en mera förandligad skönhet. Samma egenskaper, som utmärka Franzéns äldre mest omtyckta dikter, återfinnas i Fannysångerna, men de senare äro på samma gång fostren af en på andliga erfarenheter rikare själ. Selmasångerna hafva en mera omedveten skönhet; hvaremot onekligen ett drag af reflexion spåras i Fannysångerna, utan att man dock kan säga, det de deraf

[5]) Jfr Ljunggren Sv. Wit:s Häfder III, s. 147—149.

betagas sin skönhet och att på dem i mindre mån träffar in Leopolds uttryck om de äldre dikterna, att i dem "ett löje af oskulden, en tår af medlidandet, ett joller af barnaglädjen blifvit liksom fattade i flygten och hindrade att försvinna", ehuru i dem detta löje, denna tår, detta joller bilda underlaget för högre stämningar. Malmström yttrar om hela diktcyklen: "jag vill ej påstå, att Franzéns sånggudinna inom denna krets är i högre grad enlig med sig sjelf, än i någon annan af de många, i hvilka hon inträdde, men det ser likväl ut som om hon derinom med större otvungenhet utvecklade sitt lekfulla behag".

Det synes hafva varit kring början af 1820:talet Franzén skrifvit Fannysångerna, och de första äro, såsom vi redan nämnt, tryckta 1821. Man skulle känna sig böjd att se ett ytterligare bevis på riktigheten af detta antagande i den omständighet, att den dotter, som föddes Franzén 1820, kallade han i dopet Fanny. Om för det i denna cykel meddelade någon tilldragelse ur verkligheten ligger till grund, veta vi icke, och kännedomen derom är icke här af samma psykologiska intresse, som vid Selmasångerna; men utan allt samband med verkligheten hafva de icke vuxit upp, och en mängd smådrag ur lifvet äro här, som alltid hos Franzén, uppsnappade och förevigade.[6])

År 1824 utgaf Franzén en ny upplaga af "Skaldestycken. Första bandet". Der först möter oss sångerna om Fanny och då sammanslagna med sångerna till Selma för bildande af ett poetiskt helt. Hvad var orsaken, att Franzén sålunda sammanband sin första ungdoms erotiska dikter med denna teckning af Fanny, denna lilla "Psyche ifrån vår tid"? I företalet till nämnda upplaga gifver han derpå ett slags svar:

"Skulle någon fråga, huru den åsigt af lifvet, som dessa stycken förutsätta, kan förenas med den jordiska glädje, som en mängd andra i denna samling uttrycka: så må angående svaret derpå Selma och Fanny förlikas bäst de kunna. Författaren anmärker blott, att den medelväg emellan sinlig och öfversinlig ytterlighet, der blicken åt skyn synes honom kunna alltför väl förenas med en glad känsla af det vackra på jorden, är anvist i allegorien: *De tre Bröderne.* Den är dock författad långt förr, än han drömde om något bekymmer öfver en sådan fråga. Den är tryckt i Åbo tidning 1805, och således icke ett alster af närvarande tid, eller, som det kunde tyckas, ett försök att bemedla en af dess strider. Utan en didaktisk afsigt, som föranledt detta poem, ligger samma föreställningssätt till grund för

[6]) Då Fanny införes med dessa ord:

"Sen såg jag, gammal vorden,
Ett barn, som fram i templet gick."

och då man dermed sammanställer, att Fannys konfirmation spelar en roll i berättelsen samt intager midtpunkten af densamma, ledes man lätt till det antagandet, att Franzén hemtat motivet till sin dikt från någon sin erfarenhet såsom församlingslärare.

flera andra, äfven ibland dem, som äro skrifna i författarens första ungdom, på en tid, då hvarken hans stånd eller tidsandan gåfvo dertill någon anledning.”

Att döma häraf, vill det synas, som hade skalden befarat, att allmänheten skulle se en oförenlig motsägelse emellan dessa hans nya sånger och de, uti hvilka han i sin ungdom firade lifvets skönhet och dess glada njutningar; och han har deraf funnit sig föranledd att genom sammanställningen visa, att de ganska väl låta förena sig, samt att de gamla sångerna i grunden icke innehålla något, som står i strid med de nya. Han hänvisar till allegorien *De tre bröderna*, deri den mellerste brodren förordar medelvägen emellan sinlig och öfversinlig ytterlighet; och han angifver, att den verldsåsigt, hvilken han såsom ung instinktmessigt omfattat, är den samma, hvilken han nu på lifvets middagshöjd med klart medvetande bekänner. På en ståndpunkt som denna kan man fröjda sig åt det jordiskt sköna, utan att derföre tillbakasätta det himmelska; man vet, att äfven det jordiskt sköna härstammar från himlen.

Så väl skiljaktigheten emellan de båda åsigterna som deras enhet har Franzén sökt visa i dikten *Fanny*, hvilken dikt är ställd som den förbindande länken emellan båda diktserierna; men vi spara oss redogörelsen för denna och företaga först till skärskådande *Selmaserien*.

Denna utgjordes ursprungligen af de fyra äldre sånger, hvilka vi redan omtalat; men med dessa har skalden förenat tvenne andra. Den ena af dessa är den berömda visan om *Champagnerinet*, skrifven 1807, således i skaldens 35:te år, och då utan all syftning på Selma. Denna sång framhåller visserligen förgängligheten af all jordisk fröjd, men ser just deri en anledning att njuta den.

> Drick! de förflyga, de susande
> Perlorna, drick!
> Njut! de försvinna, de tjusande
> Stunderna, njut!

Den lefnadsvishet, skalden i sin ungdom omfattat, har i denna sköna dikt funnit ett så mycket kraftigare uttryck, som man deri äfven spårar mannens vemodiga blick tillbaka på ungdomens flydda fröjder, ett vemod, som i vida mindre grad utmärker t. ex. visan ”Goda gosse” m. fl. af de äldre.

”Först derigenom”, säger Malmström, ”att man inser förgängligheten af all jordisk glädje, är man berättigad att njuta den; ty först derigenom är man i stånd att njuta rätt. Det är summan af hans poetiska lefnadsvishet. Han hatar icke glädjen derför, att han inser dess vanskligget; tvertom älskar han

den just derför, att han erkänner den vara en minutens lek. Den är det perlande skummet, som susar på lifvets yta och har sitt värde endast deraf, att det vittnar om dryckens friskhet och styrka". Dikten lämpar sig sålunda ganska väl att framhålla skiljaktigheten emellan skaldens ungdomliga verldsåsigt och hans senare; men på samma gång passar den äfven att antyda sammanhanget emellan båda, ty det heter i tredje och sista versen:

> Snar är på jorden den rusande
> Glädjen, ack! snar.
> Fångad af ynglingens spända förhoppning
> Än ur en drufva, förädlad och rar,
> Än från en mun, lik en ros i sin knoppning,
> Strax *till sitt hem öfver molnen* hon far.

Äfven den jordiska glädjen är sålunda en himmelsk gäst; äfven hon visar dit upp. Sången om "Champagnevinet" är af skalden ärnad att sätta rätta stämpeln på hela serien af Selmasångerna, i det den uttalar såsom dessas grundtanke den berättigade njutningen af lifvets förgängliga skönhet med en lätt antydan, att just denna förgänglighet låter ana, att skönheten sjelf icke är ett jordens barn, utan har sitt rätta hem derofvan. Ehuru "Champagnevinet", såsom nämndt är, ursprungligen står utanför Selmasångerna, har den dock genom den nya anordningen blifvit en af de betydelsefullaste i hela serien.

Den andra tillagda sången, *Det skönas hem*, är sannolikt skrifven först efter det skalden beslutat sig för hela diktcyklens bildande och afser att förtydliga den grundtanke, som skulle läggas under sångerna till Selma. Den sluter sig till en dikt, som Franzén upprepade gånger omskrifvit, *Den sökta eller ynglingen och mannen*, och börjar, liksom de tre älsta varianterna af denna, med frågan: "Hvar är Cypern?" Då i den äldre dikten ynglingen skildrar sitt drömda ideal, så är det här skalden, som skildrar sitt; men då der mannen söker skingra ynglingens illusioner, slutar här sången på följande sätt:

> Så till Cypern jag mig drömde
> Och från Cypern upp till skyn.
> Selma kom — och jag förglömde
> Begge två vid hennes syn.
>
> Nej, hon för mig till dem båda,
> Cypern blomstrar hvar hon är;
> Och när hennes ögon skåda
> Upp åt skyn, jag tror mig der.

Skalden ser i den älskade på en gång himmel och jord, och i henne famnar han dem båda. Men fast sålunda hennes blickar skapa en himmel på jorden, behöfver hon dock blott skåda uppåt, för att älskarens tankar följa henne på färden till skönhetens rätta hem.

Jordlifvets skönhet och den berusande sällhet, denna bereder, skulle, jemte den lärdom förgängligheten innebär, sålunda bilda ämnet för Selmasångerna.

Vända vi oss nu till *Fannyserien.* Dikten *Spegeln* berättar oss hur lilla Fanny ligger i sin vagga och småler så hjertans glad; amman kan ej fatta orsaken: "Små barn", säger hon, "ha säkert något sinne, som mer än våra ögon ser". Men hemligheten är snart uppdagad; spegeln i nästa rum har visat barnet moderns bild. Sannolikt har minnet af skaldens egen sköna moder här föresväfvat honom, och från sin egen barndom har han hemtat motivet till sin dikt.[7]) Liknande är möjligen förhållandet med nästa dikt, *Stjernorna*, hvars första strof i 1810 års upplaga utgör en sjelfständig sång. Fanny har nu hunnit ett par år fram på lifvets bana. Stjernorna anser hon vara ögon, med hvilka Gud betraktar henne; modren svarar henne, att Gud finnes icke blott deruppe, och att likaväl blommorna kunna kallas hans ögon; men då utbrister barnet i dessa rörande ord:

> "Mamma! nu först skön och klar
> Står han för mig, vet du hvar?
> Der! i dina ögon ser
> Gud på mig, och ler."

Genom förmedling af kärlek och skönhet får den lilla flickan sina första begrepp om Gud.

---

[7]) I företalet till Franzéns dikter yttrar Grafström:

"Följande händelse från sin barndom anför han äfven bland de första väckelserna af en poetisk inbillning. Vid sex års ålder hade han en morgon kommit in till sin mor, då hon satt framför spegeln vid sitt nattduksbord och ordnade sitt utslagna, vackra hår. Hon var då i blomman af sin ungdom, nära 22 år. Sonen, som knappt nådde upp till bordskanten, såg sin mors bild i spegeln. De ljufva anletsdragen igenkände han väl, men de syntes honom der ännu skönare. Han hade hört talas om att hvarje god menniska hade sin engel och förestälde sig ett ögonblick, att det var modrens, som han såg i spegelbilden. Det var skönhetens ande, som i den stunden for sväfvande öfver barnets själ. — Så stod gossen, försänkt i åskådning och drömmande, tills synen försvann, då modren vände sig om och lyfte honom upp i sin famn.

> "Små barn ha säkert något sinne,
> Som mer än våra ögon ser",

heter det i diktcykeln *Selma och Fanny*, der skalden äfven synes i det lilla, innerligen täcka, poemet *Spegeln* hafva från sin egen barndom hämtat den tafla, han tecknar" (s. XIII).

"Stjernorna" är den första af de sånger, som skildra Fannys uppfostran, dervid föräldrarne, underhjelpande det af naturen fromma och milda barnets rigtning, begagna hvarje naturföremål, som ådrager sig den lillas uppmärksamhet, att vid det anknyta en hänvisning till upphofsmannen af det myckna sköna och goda, som lifvet erbjuder, samt en uppmaning till henne att ställa sitt lif efter hans bud och behag. Detta innehåll hafva de täcka dikterna *Lysmasken*, *Regnbågen*, *Horisonten*, hvilka alla förete den för Franzén så egendomliga blandning af naivitet och reflexion, hvarvid den senare icke verkar störande på den förra, emedan den synes snarare som ett hjertats än ett förståndets verk.

Frukterna af denna uppfostran och den rigtning, Fannys sinne redan tidigt erhållit, visar sig vid hennes sjelfständiga uppträdande. Första gången Fanny införes handlande är i *Sångfågeln*, och der nämnes äfven första gången hennes lekkamrat, Edvin. Hon har af Edvin fått till skänks en lundens sångare, till hvars toner hon så ofta rörd lyssnat; men när hon sedan tycker sig finna, att blommorna i lunden sorgsna sakna den sköna sång, som förr der klingade, släpper hon fåglen fri, och med honom flyga hennes tankar upp mot skyn. Redan nu vaknar hos henne en aning, att icke jorden utan himlen är hennes rätta hemland; hon undrar om hon, såsom blomma fängslad vid jorden, skall alltjemt blott få se uppåt mot himlen och ljuset; men tröstar sig med att

"En gång skall Fanny sitta
På purpurmolnet der."

Det mildt vemodiga, det svärmiskt fromma hos den unga flickan står dock i samband med äfven fysiska orsaker. Redan i den slutna knoppen gnager dödens mask. I dikten *Blommorna* klagar modren, att hon ser dottren "tyna dag från dag allt mer" och skalden tillägger:

"Fanny, mera själ, än kropp,
Såg åt himlen opp."

Denna sång anföres af en kritiker såsom bevis derpå, att Franzéns sötma ofta urartar. Orvar Odd yttrar i "Grupper och Personager"[8]):

"Tagom till exempel det lilla poemet: "Blommorna"! Det är en liten tös, som, efter att hela dagen hafva sprungit sig trött kring ängen, påminnes af sin förståndiga moder om att gå till sängs; men den lilla Fanny står vid fönstret och ser på stjernorna, "skyns blommor"; modern ber henne på det ömmaste vara nöjd med dem, som jorden har, men det är som att tala för döfva öron.

[8]) Sid. 64—65.

"Fanny mot en evig vår
smålog med en tår:

"Tusenskönor blinka
i det mörka blå,
och dit upp mig vinka
bland de englar små:
Mamma! om jag saknas här,
gråt ej! jag är der.
o. s. v."

Utan tvifvel har mången känslig varelse rätt hjertligt rörts till tårar af detta lilla poem, men kritiken, — oh, den hårdhjertade litterära kritiken! — kan svårligen annat, än på det bestämdaste tillbakavisa hela detta pjunk om små barnungar, som "med tårar småle mot en evig vår uppe bland stjernorna". Och detta är tyvärr ingalunda det enda fall, der hos Franzén förekommer en dylik barnkammar-spleen, en melankoli i kolt och fallhatt."

Anmärkaren tyckes icke hafva iakttagit, att denna sång tillhör en bestämd cykel och har i den sin bestämda plats. Lösryckes den ur detta sammanhang, kunna anmärkningarna synas i viss grad befogade. Men Fanny är vid denna tidpunkt ingen "barnunge". Hon står, såsom sångens plats utvisar, nära konfirmationsåldern; hon lider dessutom af en tärande sjukdom, och, som bekant, mogna ofta sådana barn tidigare än andra. Att hon känner på sig att hennes dagar snart äro räknade, att hon förtröstansfullt vänder sin blick mot himlen, dit hon tidigt blitvit van att rigta den, samt att hon slutligen söker lugna sin moders ömma oro, allt detta är, under nämnda förutsättningar, icke så onaturligt.

En vink om beskaffenheten af den sjukdom, som tärer Fanny, lemnar *Geten*, deri äfven nya drag af Fannys godhet och finkänslighet afslöjas. På samma sätt tjenar *Pappersdraken* att skildra de båda barnens lekar, angifva det allt innerligare förhållande dem emellan, hvilket ur barndomsvänskapen höll på att utveckla sig, samt uttala omgifningens dystra aningar om Fannys snara bortgång. Emellertid har Fanny hunnit dagen för sin första nattvardsgång; det angifves genom dikten *Dufvan*, som bjuder på en täck och målande tafla af den unga flickan, omgifven af sina dufvor, dem hon matar, men som till mening och slutord synes oss något oklar. Konfirmationen och nattvardsgången skildrar skalden icke; men han ger oss i stället uti sången *Morgonstjernan* en inblick i de känslor och tankar, med hvilka Fanny helsar den dag, då hon första gången skulle blifva delaktig af det heliga sakramentet. Det är emellertid långt ifrån att Fanny af några sjukliga religiositetsskrupler afhåller sig från deltagandet i lifvets oskyldiga njutningar och i sin ålders nöjen; men ett mildt svårmod hvilar midt under glädjen öfver hennes själ. Årets nattvardsungdom har samlat sig

till dans kring majstången, som är prydd i toppen med en vimpel samt en krans af liljor.

> Vimpeln Edvin gaf, och Fanny kransen.
> "Ser du, de förentes der!"
> Hviskar han, och henne för i dansen.
> "Ja, der ofvan", svaret är.

Så i *Majstången.* Uti *Kälkfarten* hafva de båda lekkamraterna kommit fullt på det klara med sina känslor. Franzén har här tecknat en af dessa täcka ojemförbara miniatyrbilder, i hvilka hans egendomliga mästarskap förråder sig.

> Knappt på insjön far så lätt ett segel,
> Som på ängens frusna vattenspegel
> Lilla kälken for, der Fanny satt.
> Edvin sköt den, röd, som hon, om kinden;
> Sjelf på skridskor åkte han med vinden.
> Plötsligt ser han flyga Fannys hatt.
>
> Efter den han ilar, såsom gladan
> Efter dufvan; tar den fatt vid ladan,
> Far tillbaka, stolt som kaparen
> Med sitt pris; och kan sin blick ej mätta,
> Då han får med egen hand den sätta
> På det vackra hufvudet igen.
>
> Fart igen får kälken, då han rör den,
> Far ett stycke sjelf, och han framför den
> Baklängs far, att se, hur Fanny ler.
> Hennes namn, med svängningar så sköna,
> Ritar han i isen; der det gröna
> Friskt ännu man genomskina ser.

Men äfven öfver denna friska vintertafla far en lätt sky. Fanny ser bland lundens fåglar en bofink, som glömt sig qvar i Norden, och säger med tanke på sitt eget och Edvins befarade öde:

> "Du är här, din make for allena.
> Gläd dig åter: våren skall förena
> Innan kort, hvad vintern åtskiljt har."

Edvin reser bort för "att bli en man". *Eternellen,* som han skänkt Fanny vid afresan, är henne en kär pant på hans trohet; hon gömmer den troget, och när han kommer igen och hon icke mera är till, skall den säga honom: "Kärleken ej dör". Tre vintrar och tre somrar gå till ända. Fanny lyssnar en dag till de underbara tonerna från *Eolsharpan,* oviss om de bebåda antingen Edvins

återkomst eller hennes egen resa till en annan verld. Då kommer Edvin plötsligen och med djup smärta blir han varse sjukdomens framsteg hos hans trolofvade; men hon tröstar honom med en hänvisning till eolsharpan som en bild af hennes hjerta:

"När mina läppar tystna,
I henne än min suck är hörd."

På denna plats i cykeln har Franzén insatt en rent lyrisk sång, *Mossrosen*, hvilken i sitt förhållande till de öfriga dikterna något erinrar om "Champagnevinet" i Selmasångerna; ty jemte det den inleder och förbereder slutet, gifver den en åskådlig bild af hela denna diktafdelnings grundtanke. Är det, så frågar skalden den sköna mossrosen,

Är det dödens bild, du målar
På din sköna, veka stängel,
Med dess svepning om din knopp?
Nej, i ljusets morgonstrålar
Du, bland blommorna en engel,
Står ur brustna grafven opp.

Så följer *Svalan*, ett morgonsamtal mellan Edvin och Fanny, der den förre, med en bild hemtad ur svalans lif, utmålar huru de båda skola tillsamman bygga sitt tjäll, uppföda och fostra de unga, och först när hösten kommer tänka på hädanfärden:

När allt är fullgjordt här; då först är tiden,
Att längta till en bättre verld.

Fanny svarar honom:

"Jag tillhör dig i himlen, som på jorden;
Din maka, om mitt lif förlängs,
Din engel, om jag dör. Odödlig vorden,
Jag ej af stoftets skrankor stängs.

Sörj mig ej länge, sök en annan maka,
Uppfyll din plats. Min ej på jorden är,
Om ej att öfver dig osynligt vaka,
Tills vi för evigt råkas der.

Säkert har mången med förvåning läst denna Fannys kloka, alltför kloka uppmaning till sin Edvin att skyndsamt söka en annan maka, om hon sjelf går bort; och man har kanske misstänkt att skalden här åsyftat ett försvar för sig sjelf, som vid den tid, då han nedskref dessa rader, hade för redan länge sedan ingått sitt andra lyckliga äktenskap och det med Choræi enka, som åter två gånger förut

varit gift. Men Franzén var ingen egentlig anhängare af den romantiska teorien om "den enda", och kärleken fattade han företrädesvis i dess högsta sedliga form, den äktenskapliga. Han delade icke heller Svedenborgarnes tro på äktenskap i himlen, och enär han betraktade äktenskapet såsom ett för menniskan väsentligen medverkande vilkor till fyllande af hennes sedliga bestämmelse, så låg för honom ingen motsägelse deri, att man med kärlek omfattade en maka på jorden och samtidigt tänkte sig en annan såsom skyddande engel i himlen. I "Edvins dröm" har han biktat sin uppfattning af tillståndet i en annan verld; allt jordiskt stoft är der försvunnet, och endast rosens doft, endast det finaste, det andliga af vårt väsende, är der bevaradt; den bild, Fanny skådar i lifsens källa, är hon sjelf skild från stoftet, hon sjelf och Gud i henne.

Han målar
I ditt bröst sin egen bild.

I kärleken till Gud smälta de saligas ömsesidiga kärlek samman, och i denna den himmelska kärlekens ljus förbleknar för skalden jordens stoftmängda kärlek. — Men hur sann Franzéns uppfattning af äktenskapet än må kunna vara [9]), den är *här* blott skaldens personliga; och endast med svårighet låta vi öfvertyga oss, att en 20:årig älskande flicka delar den. Så länge man älskar, vet man icke, vill man icke veta om någon annan än, *den ende:* och att hos denne ende förutsätta en motsatt mening, är nästan att tvifla på hans kärlek. Visserligen kan man uppfatta Fannys uppmaning till Edvin såsom en antydning, att hon förnimmer huru hos henne de jordiska banden allt mer och mer lossna; men man frestas storligen att misstänka, det man i denna uppmaning hör snarare Franzéns, än Fannys stämma.

Källan angifver, att Fanny gör ett nytt försök att återvinna sin hälsa, på samma gång den utförda jemförelsen emellan bäcken och källan symboliskt afbildar Edvins och Fannys olika lefnadslopp. Försöket är fåfängt. Det säger oss den följande dikten *Myrtenkronan.* Edvin, bedragen af Fannys ögas glans och färgen på hennes kinder, hoppas på hennes fulla tillfrisknande. Den unga flickan nedslår icke hans hopp; denna afton, lofvar hon, skall förklara allt, men dessförinnan önskar hon hvila en stund. Innan hon söker hvilan, förer hon dock först Edvin till en löfrik myrten, hvilken han sjelf engång skänkt henne, och då hon betraktar den, fäller hon mildt leende en tår, trycker "sjelf-

---

[9]) Den åsigt om "Det andet Ægteskap", Martensen ("Den christlige Ethik. Den specielle Del" II, s. 47—8 Kjöbenhavn 1878) uttalar, öfverensstämmer fullkomligt med Franzéns.

mant" en kyss på Edvins läppar och försvinner. Timmarne skrida, länge har Edvin lyssnat vid dörren, slutligen smyger han sig in, hon slumrar ännu:

> "Hvad! med myrtenkrona redan
> Klädd till brud? Så huld hon ler!
> Trött igen, hon lagt sig sedan —
> Gud! hon andas icke mer."

I *Edvins dröm* tycker sig den sörjande älskaren följa sin Fannys flygt till himlen och se huru hon, fri från stoftet, stiger förklarad upp ur lifsens källa; han hör "ljusens engel" för henne förklara de henne omgifvande undren och visa henne huru hon, utan att lemna Eden, kan följa sina kära, som hon på jorden qvarlemnat. Edvin känner sig tröstad vid uppvaknandet.

> "Som du lofvat, var min Engel",
> Ropte han, "och i mitt bröst
> Fläkta med din myrtenstängel
> En odödlig andes tröst."

Diktcykeln slutar med *Det nya Eden* liksom med ett par ackorder, sedan melodien blifvit spelad till ända, och ackorderna heta odödlighetens, salighetens förvissning. — Då i "Selma" kärleken skapar "ett Eden" på jorden, så förer oss "Fanny" till det nya Eden, der den jordiska kärleken förklaras till en himmelsk.

Om vi nu, med undanskjutande af alla frestande försök till metafysisk utläggning, betrakta innehållet af denna diktserie, sådan den föreligger, kunna vi säga, att den helt enkelt framställer en ung flickas själshistoria. Hur idealistisk denna teckning än är hållen, röjer sig dock äfven i den samma realism, som i allmänhet utmärker Franzén. Dikten sväfvar ingalunda i luften; det visar redan den mängd af smådrag ur lifvet, vid hvilken den är anknuten, och medelst hvilka den går fram; det synes äfven deraf, att skalden funnit nödigt att förklara huru uppfostran och fysiska orsaker bidraga att så tidigt mogna Fanny för himlen. Han har icke lagt an på att lemna en religiös uppbyggelsehistoria, icke att gifva uttryck åt ett fromleri, som anser allt verldsligt vara syndigt. Fanny är visserligen en engel på jorden, men en engel af kött och blod, som gläder sig åt lifvets goda och utan samvetsagg kan taga del i dess oskyldiga förlustelser. Ingenstädes har Franzén gjort försök att beskrifva Fannys utseende; endast på ett ställe talas om hennes "vackra hufvud", och på ett annat säges hon hafva mera själ, än kropp. Men så lefvande är hon framställd, att för hvarje läsare står tydligt bilden af den unga smärta flickan med de blonda lockarne, den bleka genomskinliga hyn, det magra, själfulla, fintformade ansigtet och de af godhet

strålande ögonen, öfver hvilka dock ett lätt svårmod hvilar. Sjelf har Franzén benämnt sin Fanny "en liten Psyche från vår tid". Först genom hårda pröfningar lyckades antikens Psyche försona sin förseelse och återfinna i Gudarnes krets sin förlorade, nu till oändlighet stegrade, kärlekslycka. Denna moderna Psyches historia har intet att tala om förseelser, och pröfningarna äro inga andra än de, som antingen i sjukdomens gestalt tillhöra den allmänna menskliga naturen, eller förorsakas af slitningen emellan kärleken till lifvet och längtan till himlen. Omhvärfd under hela sin korta lefnad af kärlek — föräldrarnes och älskarens — återgäldar Fanny villigt denna kärlek, ehuru med en aning derom, att först i en annan verld all kärlek får sin sanna fulländning och förklaring. Den lilla Psyche har det så godt härnere, men ändock kastar hon genom gallren längtansfulla blickar dit upp.

"Skönt är lifvet här: hvad är det då
Bortom skyn, som dessa perlor stänker,
Der de höga stjernor gå?"

Franzén vände i dessa dikter tillbaka till det område, der han engång firade sina första triumfer och på hvilket han företrädesvis var hemmastadd — barndomen och den första ungdomstiden; men han förde dit med sig ett helt menniskolifs erfarenhet, och summan af denna var en from tro.

Söka vi nu närmare upplysning om de orsaker, som förmått skalden att sammanställa denna diktserie med den äldre Selmaserien, så hafva vi, med ledning af företalet, redan sett, att han velat visa huru den här till grund liggande verldsåsigt kan mycket väl bestå vid sidan af den, som födde *Champagnevinet*, visan "Goda gosse, glaset töm", m. fl. Han har dock ytterligare sökt utreda sin mening i dikten *Fanny*, hvilken utgör hoplödningen emellan båda serierna och är ämnad att angifva deras förhållande till hvarandra. Vi införa den i dess helhet:

För Fanny vid min luta
Jag sjöng, en sorglös yngling än:
Nöjd, att mitt hjerta sluta,
Till hennes, blott som vän.

Sen såg jag, gammal vorden,
Ett barn, som fram i templet gick,
Dess själ var ej på jorden,
Ej mera än dess blick.

Här nere himlen vara
Jag tyckte vid den förras syn;
Men denna underbara
Upplyfte mig till skyn.

Jag lärde af dem båda,
Hvad dubbel skönhet lifvet har.
Vi henne dubbel skåda:
En blir hon, som hon var.

När jag åt dalen blickar,
Ett Eden jag vid källan ser,
Der Selma står och nickar
Emot sin bild och ler.

Men uppåt vändt, mitt öga
Ser bergets glans, dit Fanny går,
Och tillber i det höga,
Och sjelf förklarad står.

Förlikas ej de tvenne?
Jo, Fanny Selmas dotter är;
Men Modren efter henne
I tårar stannar här.

Vid bergets fot hon somnar,
Och drömmer hvad hon ej har sett.
När allting sig fullkomnar,
Bli jord och himmel ett.

Den melodiösa diktionen och de många täcka enskildheterna hafva gjort denna sång mycket berömd, och den skulle vara ännu vackrare, om den vore mera klar. De två första stroferna angifva, hvad Franzéns tolkare icke sett, att "Selma" och "Fanny" tillhöra olika perioder af hans lif och diktning. Såsom sorglös yngling sjöng han för Selma vid sin luta; men Fanny lärde han först känna som gammal, som själaherde. I dessa båda qvinnor ser han typerna för de tvenne olika slag af skönhet, hvilka lifvet företer. Dock skildrar han dessa tvenne skönhetsformer icke objektivt, utan endast i och genom det intryck, de på honom göra. Den ena kommer honom att se himlen neddragen till jorden, all salighet der sammanträngd, paradiset blomstrande på nytt; den andra lyfter hans blick uppåt och låter honom se det jordiska upplösas eller rättare förklaras i det himmelskas glans. Det är här icke fråga om motsatsen emellan en rent sinlig och en rent öfversinlig skönhet, ty all skönhet, som skådas, är både det ena och det andra; men i det ena fallet är det öfversinliga fullt in-

gånget i sinligheten och dväljes der, så att det sinliga deraf adlas och upphöjes; i andra fallet förtäres och förklaras det sinliga i det öfversinligas rena låga. I förra fallet blir det himmelska ett jordiskt; i senare fallet det jordiska ett himmelskt. Man kommer här att tänka på motsatsen emellan antikt och romantiskt eller emellan symbol och allegori, såsom de af Solger uppfattades, eller på den skillnad, sistnämnda estetiker uppdrager emellan det sköna i inskränkt mening och det sublima. — Men ehuru skönheten visar sig dubbel, säger skalden, är hon dock i grunden en och samma. Enheten skall förmodligen ligga deri, att äfven det jordiskt sköna har sin skönhet blott som ett himmelskt lån. Men just i fråga om denna enhet skulle man önska, att Franzén varit mera klar. "Förlikas", frågar han, "ej de tvenne slag af skönhet, som representeras af Selma och Fanny?" "Jo", svaras det, "Fanny Selmas dotter är." Hafva vi att fatta detta svar som en historisk upplysning sålunda, att diktens Fanny skulle vara dotter till skaldens väninna, Selma? I Fannysångerna kallas flickans moder ingenstädes Selma. Det betyder dock icke så mycket; men hvad *förlikande* för de båda skönhetsidealerna ligger månne i nämnda slägtskapsförhållande? Orden böra kanske fattas allegoriskt. Men hvad menas då dermed, att den jordiska skönheten är den högres, den himmelskas moder? Skulle man icke med lika mycket skäl kunna påstå motsatsen? Uppgiften, att modren stannar qvar sörjande sin bortgångna dotter, synes man återigen böra taga efter orden. Eller döljer sig äfven härunder en hemlig betydelse? Det förhållande, att på här antydda sätt det historiska och det allegoriska skjutas outredbart in i hvartannat, gör att, åtminstone för *våra* ögon, hela dikten synes dunkel. De vackra slutorden:

"När allting sig fullkomnar,
Bli jord och himmel ett",

kasta visserligen en belysning öfver det föregående, men denna är endast skimret af mystikens ljusdunkel. Man tycker sig väl kunna sluta till den åsyftade meningen, och vi hafva ofvan försökt angifva, huru vi fattat den; men icke är denna mening af skalden klart uttryckt. Och dock var sammanställningen af de båda diktserierna tillkommen just för att åskådligöra enheten dem emellan. Man kommer då lätt att uppkasta frågan: var denna sammanställning nödvändig eller, hvilket är detsamma, stegras i poetiskt hänseende den ena seriens verkan genom den andra? Möjligen kan någon tveka om svaret. För vår del låta vi gerna skaldens rätt gälla, att efter eget tycke anordna sina dikter; men vi kunna icke undertrycka den anmärkningen, att just i sammanställningen ligger

en stark frestelse att fatta Selma och Fanny såsom blotta allegorier, och dertill äro de sannerligen för goda, båda två.

Sedan professoren i ny-europeisk linguistik och modern literatur vid Lunds universitet, riddaren af kgl. Nordstjerne-orden, kgl. norska St. Olofs-orden, m. fl. höga ordnar, fil. doktorn EMANUEL MATTHIAS OLDE egnat den verksammaste delen af sitt lif åt ett nitiskt arbete i den allmänna undervisningens tjenst, nedlade han, trött af år och mödor, sin befattning som lärare vid detta universitet och erhöll på begäran nådigt afsked d. 2 Mars 1876. Till professor Oldes efterträdare har genom Kgl. Maj:ts nådiga fullmakt af d. 12 April 1878 blifvit utsedd adjunkten i ny-europeisk linguistik vid Lunds universitet, riddaren af Spanska K. Carl III:s orden, fil. doktorn VOLTER EDVARD LIDFORSS, hvilken under de år, han förestått den tjenst, han nu går att bekläda, haft ett rikt samt omsorgsfullt begagnadt tillfälle att göra sig förtrogen med sitt nya embetes pligter och förvärfva sig ett aktadt namn som lärare.

Om sina lefnadsöden har professor LIDFORSS, på begäran, lemnat följande meddelande:

Jag, VOLTER EDVARD LIDFORSS, föddes $18^{11}/_{2}33$ i Mora församling af St. Kopparbergs län. Föräldrarne voro skolpresten derstädes Abraham Volter Lidforss och hans hustru Johanna Jakobina Maria Grönvall. Jag åtnjöt först enskild undervisning, nästan endast i latin, 1840—42; besökte sedan Vesterås och Falu trivialskolor 1843—47, genomgick Vesterås gymnasium 1847—51, och blef student i Upsala 1851. Af mina lärare på den tiden är det mig en glädje att vid detta tillfälle få med tacksamhet nämna d. v. pastorsadjunkten i Venjan, numera kyrkoherden i Irsta Isak Adolf Vesström; d. v. kollegan i Falun, numera kontraktsprosten och kyrkoherden i Nora Oskar Bohm; och d. v. lektorn, numera prosten och kyrkoherden i Skinnskatteberg, L. N. O., fil. doktorn Johan Karl Wulff; liksom jag med den djupaste erkänsla och vördnad återkallar minnet af lektorn och R. N. O., m. m. fil. doktorn Emanuel Gabriel Björling och lektorn Viktor Enblom, hvilka båda nu hädangångne lärares undervisning jag skattar som en utmärkt lycka att hafva åtnjutit. Aflade kameral-examen och juridisk preliminär-examen V. T. 1853. Tjenstgjorde såsom hufvudlärare i främmande lefvande språk vid privata läroanstalten Norrköpings Lyceum fr. o. m. H. T. 1855 t. o. m. H. T. 1859, och som lärare i svenska språket vid Tekniska elementarskolan dersammastädes fr. o. m. H. T. 1858 t. o. m. H. T. 1859. Uppehöll under större delen af V. T. 1860, hela H. T. 1860 och början af V. T. 1861 en adjunktur i tyska, franska och engelska språken vid Upsala högre elementarläroverk. Utnämdes $18^{17}/_{4}61$ att vara adjunkt dersammastädes i svenska, engelska och tyska språken. Aflade filos. kand. examen $18^{15}/_{12}63$. Förordnades $18^{13}/_{9}64$ att vara lektor i lefvande språk vid Kungl. Semi-

narium i Stockholm för bildande af lärarinnor. Utnämdes $18^{18}/_{4}66$ till adjunkt i ny-europeisk lingvistik vid Lunds universitet. Promoverades till fil. doktor $18^{31}/_{5}66$. Upprätthöll professuren i nämda läroämne under sept. och okt. månader 1866, hela läsåret 1867—68, 68—69, 70--71, 71—72, 72—73, H. T. 1873, fr. d. 15 maj 1874 till läsårets slut, samt fr. d. 10 febr. 1876 till den 12 april 1878, då jag i nåder utnämdes att vara professor i ny-europeisk lingvistik och modern litteratur vid detta universitet. Öfvervakade såsom i nåder förordnad censor mogenhetsexamen vid åtskilliga rikets elementarläroverk åren 1875—78. Ständig ledamot af Svenska Fornskrift-Sällskapet i Stockholm 1865, och af Der Literarische Verein i Stuttgart 1867. Riddare af K. Spanska Karl III:s orden 1870. S. å. korresponderande ledamot af La Real Academia de Buenas Letras i Barcelona. Sòci dóu Felibrige 1877.

Utländska resor: sommaren 1861 till universitetet i Berlin; sommaren 1864, med understöd af extra statsanslag, till södra Tyskland, Schweiz och Frankrike; maj 1869—aug. 1870, med understöd af ett riksstatens större och ett dess mindre resestipendium, till Spanien, Frankrike och Italien; 1872 i maj, med understöd af extra statsanslag, till filologmötet i Leipzig.

Utgifna skrifter: Tysk Grammatik, Örebro 1860; 2:a uppl. ib. 1868. — Tyska Läs- och Skriföfningar, ib. 1863. — Von dem Gebrauch des Konjunktivs, och A Survey of the English Conjugation, specimina för universitets-adjunktur i tyska och engelska språken, Upsala 1862 (i Universitetets Årsskrift). — Observations sur l'Usage syntaxique de Ronsard et de ses Contemporains, specimen för universitets-adjunktur i ny-europeisk lingvistik, Norrköping 1865. — Fransk språklära, Stockholm 1867. — Fransk språklära i sammandrag, ib. 1871. — Noticias Linguïsticas, Madrid 1870 (i Revista de España). — El Misterio de los Reyes magos, Leipzig 1871 (i Jahrbuch für romanische und englische Literatur). — Il Tractato dei Mesi di Bonvesin da Riva, Bologna 1872. — Till läran om språkljuden, Kjöbenhavn 1873 (i Tidskrift for Philologi og Pædagogik). — La Historia de los Godos de D. Rodrigo Jimenez de Rada, Lund 1872—76 (i Universitetets Årsskrift). — Den nyaste prof-öfversättningen af nya Testamentet, Stockholm 1875 (i Svensk Tidskrift). — Choix d'anciens Textes français, Lund 1877. — Nykatalansk Vitterhet, Stockholm 1878 (i Framtiden). — Dessutom smärre uppsatser af blandadt innehåll i tidskrifterna Framtiden, m. fl. och bidrag af öfversättningar från svenskan till Lo Calendari Catalá, Lo Gay Saber, m. fl.

Sitt nya embete kommer professor Lidforss att tillträda med en föreläsning *Om Machiavellis Principe.*

På grund af nu pågående kyrkomöte, kunna vi beklagligen icke vid denna akademiska fest påräkna närvaron hvarken af *Universitetets Kansler, f. d. Statsrådet, f. d. Envoyén, En af de Aderton i Svenska akademien, Riddaren och Kommendören af Kgl. Maj:ts Orden, Riddaren af K. Carl XIII:s orden, Riddaren af Kgl. Danska Elefanter-orden, Ledamoten af Kgl. Vetenskaps-Akademien, m. m., m. m. Fil. Doktorn Herr Grefve* **HENNING HAMILTON,** ej heller af *Universitetets Prokansler, Biskopen i Lunds Stift, Kommendören med stora korset af Kgl. Nordstjerne-orden, m. m. Teol. och Fil. Doktorn Herr* **WILHELM FLENSBURG.** Till densammas bevistande inbjuder jag vördsamt

och vänligen Universitetets Lärare, Embetsmän, Tjenstemän och Studerande Ungdom samt öfrige Vetenskapens Gynnare, Idkare och Vänner.

Samlingen sker i Konsistoriets sessionsrum Måndagen d. 16 innevarande September kl. 1/2 11 f. m., och afgår processionen derifrån kl. 11 f. m. till Akademiska Föreningens festsal.

Lund d. 14 September 1878.

Gustaf Ljunggren.

NÅGRA ANMÄRKNINGAR

RÖRANDE

ESAIAS TEGNÉRS

BILDSPRÅK.

INBJUDNINGSSKRIFT

TILL DEN HÖGTIDLIGHET,

HVARMED

PROFESSOREN I ÖSTERLÄNDSKA SPRÅK

FIL. DOKTORN

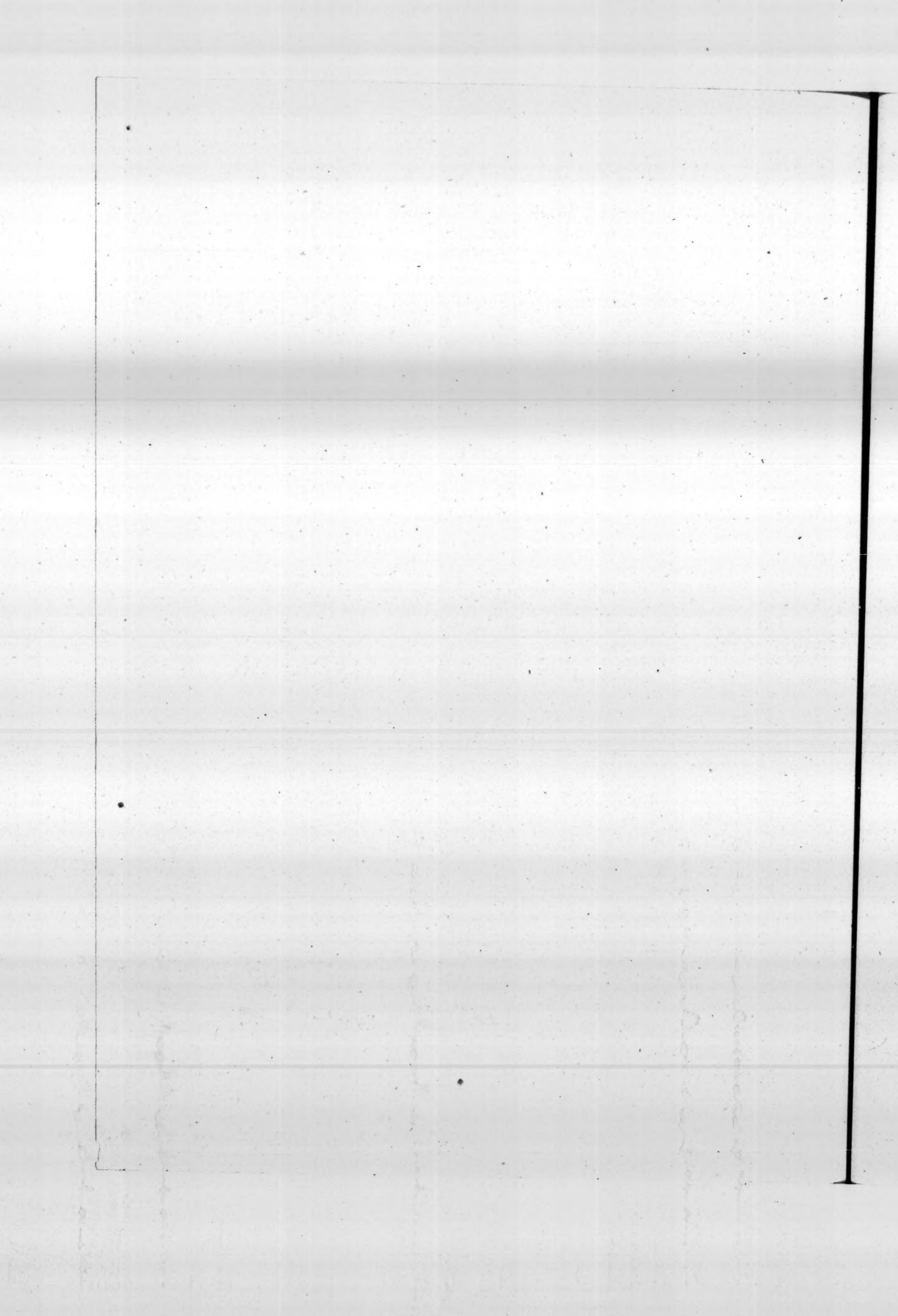
HERR **ESAIAS TEGNÉR**

KOMMER ATT I EMBETET INSTÄLLAS

AF

KONGL. CAROLINSKA UNIVERSITETETS

RECTOR.

Den glänsande och rika bildprakt, som utmärker Tegnérs stil, har af alla granskare blifvit ansedd som en af dess mest utmärkande egendomligheter, men har ock af icke få blifvit klandrad. HAMMARSKÖLD anmärkte 1814 i sin kritik af "Nore", — en kritik, af hvilken "Hammarspiken" föranleddes —, att "den herrskande själsegenskapen hos Nores författare tyckes vara qvickhet eller förmågan att uppfinna sinnrika likheter, och af denna poetiska fernissa (om jag så får kalla det, hvilket ger den poetiska diktionen sin yttre glans) betjenar han sig med en egen skicklighet, skada blott, att det tyckes som om han trodde, att det i ett konstverk alldeles icke mera behöfdes." I "Svenska Witterheten" återfinner man nära nog samma omdöme; Hammarsköld yttrar der, att Tegnér är en utmärkt talang, men icke något egentligt genie, att han har mycken qvickhet och fyndighet, men föga djup i fantasien, att konsten är för honom blott en artig lek med sinnrika bilder, samt att hans skaldestycken äro poetiska transparenter, i hvilka kompositionen är flyktig och uppfinningen obetydlig, fast sinnrikt allegoriserande, men hvilka förvåna genom sin festliga prakt och imponera genom glansen af ljusskimmer och bjerta färger. PALMBLAD säger i sin kritik af "Axel" (1822) om Tegnérs manér, "att det utmärker sig genom ett bländande skimmer, men är icke egentligen *målande*, utan evigt paralleliserande, bestående i ett oupphörligt sammanhopande af bilder, lånade från alla verldstrakter, från alla kompassens väderstreck, från alla naturens riken. "Nu är det onekligt, att många af dessa bilder förråda en sann originalitet, en rik uppfinningsförmåga, genialisk sinnrikhet, ett slags poetisk qvickhet, men då äfven ett

snille, som beständigt jagar efter det pikanta, icke alltid kan träffa målet, så finnas bland denna mängd af på hvarandra hopade liknelser, bilder och besynnerliga uttryck, flera drag, som äro högst missnaiva, opassande och en och annan gång gränsande intill det löjliga." HEIBERG anmärker, att Tegnér har ett "rikt bildspråk, som nästan aldrig uttrycker något genom enkla ord, men städse gör en lyrisk omväg genom den otroligaste mängd af metaforer och bilder". Och om dessa bilder heter det vidare, att skalden i stället för att välja den rätta bilden och utmåla den för vår fantasi, griper i blindo efter bilder, obekymrad om qualiteten, blott quantiteten är betydlig, kastar dem om hvarandra, så att den ene tränger undan den andre, upphäfvande dess verkan, hvadan hela mångfalden blott tjenar att undangömma och förvirra föremålet, liksom i en kaleidoskopisk oordning, hvilken allena genom att upprepa sig blir symmetrisk. Då Palmblad fann de misslyckade bilderna hos Tegnér utgöra undantagen, så ansåg Heiberg dem bilda sjelfva reglen, och undantagen, de goda bilderna, förklarade han uppkomma deraf, att Tegnér, som spelade ett slags hazardspel med bilder, någon gång måste göra en vinst, då han gjorde så många förluster [1]).

Vi behöfva icke här upprepa hvad andra granskare rörande samma sak yttrat; det anförda kan vara nog. Trots olikheten i uppskattning af Tegnérs skaldevärde, öfverensstämma de tre ofvan anförda deri, att de betrakta den Tegnérska bildrikedomen såsom i de flesta fall ett yttre påhäng, en fernissa, en glimmande, skimrande utstyrsel, icke framgången ur fantasiens strängt organiskt skapande verksamhet.

Poesien förandligar det sinliga och försinligar det andliga; dertill är bilden behöflig. Handlingen eller händelsen, som skall framställas, vinner genom bilden sin fulla åskådlighet; tanken, för att blifva poetisk, kläder sig i bildform; den i sig gestaltlösa känslan griper, för att kunna meddela sig, efter sympatetiska bilder. Sålunda är den sanna poetiska bilden icke en blott yttre prydnad, utan hör med inre nödvändighet till den diktande fantasien. Den verklige skalden söker icke efter bilder, utan de strömma in på honom, som synerna på den delphiska sierskan. Kärleken, sade nyromantiken, tänker i ljufva toner.

[1]) Svensk Literatur Tidning 1814 s. 603. — HAMMARSKÖLD. Svenska Witterheten s. 511—12, — Svensk Literatur Tidning 1822 s. 148. — HEIBERG. Prosaiske Skrifter. V. s. 18 o. 26.

Skalden deremot tänker i bilder, om än dessas framträdande vanligen är beledsagadt af en inre dämpad musik.

Huruvida en skald har mer eller mindre behof af bilder, beror på den egendomliga arten af hans fantasi.

Man kan anföra flera stora skalder, hvilka sällan begagna bilder och dock genom de enkla, de egentliga uttrycken veta åstadkomma en lika god poetisk verkan, som trots någon af de bildrikaste. Sådana äro, bland andra, Homerus, Sophokles, Göthe. Men de hvarken kunna eller vilja undvara bilder. Språket är, som Tegnér säger, "ett galleri af förbleknade metaforer: nästan hvarje ord, som nu betecknar ett begrepp, var fordom en bild; på sin tid lefde han och rördes, nu är han ett logiskt petrifikat." I detta petrifikat måste skalden sätta nytt lif, gifva det friskhet och färg. Som bevis på den ädla enkelhet, med hvilken Göthe, utan att begagna en enda bild, förstod att dikta, anför Heiberg det lilla stycket "An die Günstigen", och han afskrifver dessa rader:

"Dichter lieben nicht zu schweigen,
Wollen sich der Menge zeigen.
Lob und Tadel muss ja seyn."

Men hade han fortsatt sitt citat, hade han genast stött på metaforer, ty de tre följande raderna lyda:

"Niemand *beichtet* gern in Prosa;
Doch vertraun wir oft *sub Rosa*
In der *Musen stillem Hain*."

En poetisk teckning kan dock fullt åskådligt framställas, utan användande af en enda bild, hvarpå kan anföras som exempel Franzéns beskrifning på Fannys och Edvins kälkåkning i tredje strofen af poemet "Kälkfarten."

Likaledes kan en enkel känsla utan något metaforiskt hjelpmedel i all sin innerlighet uttryckas. Man läse Göthes "Nur wer die Sehnsucht kennt" samt Vischers utläggning af densamma, en utläggning, som redan i och för sig har intresse såsom ett mästerstycke i analyserandet af en stämningsdikt [1]). Men helt och hållet utan bild har dock skalden äfven i denna dikt icke kunnat hjelpa sig, fastän han icke användt någon metafor.

Å andra sidan kan man anföra ännu flera stora skalder, hvilkas stil har en motsatt karakter och öfverflödar af bilder, bland grekerna Æschylus, Pindarus, de orientaliska, de spanska skalderna, bland de senare, t. ex. Calderon, vidare Shakspeare, Byron m. fl.

---

[1]) Vischer. Æsthetik III. 2. 5. s. 1327.

Häraf synes, att ett ymnigare eller sparsammare användande af bilder är beroende af skaldernas olika skaplynne, och att icke deraf kan hemtas måttet för att bedömma skaldevärdet. Vi erinra oss härvid en af Lichtenbergs aforismer. "Det är", säger han, "en rätt lycklig anmärkning af Priestley, att den bildrikaste stil är lika så naturlig som den enklaste, hvilken blott begagnar de vanligaste ord, ty om själen är i rätta stämningen, så synas henne bilderna lika så naturliga som de simpla uttrycken" [1]).

Hvad beträffar faran för öfverflöd i detta stycke, så yttrar Tegnér derom 1819 i talet öfver Oxenstjerna: "Det vanliga inkastet, att all öfverdrift skadar, gäller icke här; ty här är ingen öfverdrift möjlig, emedan ingen kan vara för skön eller för rik, men endast för vanskaplig eller för fattig." Detta är visserligen närmast yttradt om vältaligheten, men uttrycker nog äfven till någon del skaldens tanke om poesien. Sju år derefter, när de flesta unga skalder i Sverige börjat att Tegnérisera, skrifver han till Brinkman:

"Jag fruktar verkligen för hvad du med rätta kallar en tom och prunkande katolicism i poetisk framställning, så mycket mer som jag sjelf i min mån dertill torde ha bidragit; men det förstås af sig sjelf att det icke är den slösande rikedomen, utan den utsmyckade fattigdomen, som jag fruktar. Den rike använder sina skatter som han vill, men den fattige, som vill likna honom, måste hjelpa sig fram med lån och ser ändå alltid taskig ut. Hvarföre skulle dessutom den poetiska rikedomen alltid ge sig tillkänna genom bildprunk och *sesquipedalia verba*. Trifves icke den djupaste känsla, ja äfven den djupaste tanke bäst i de enklaste uttryck..... Skall bilden dragas fram vid håret, så gör han en elak min; men kommer han frivilligt, så bör man visserligen ej visa bort honom, nämligen om han får rum och behöfves" [2]).

Man finner att Tegnér vid äldre år något jemkat på sitt tidigare omdöme, och utan tvifvel är också rikedomen endast då ett fel, när bilderna stå onödiga eller störa hvarandras verkan, än mera om de förvirrande löpa in i hvarandra; men den absolut förfelade poetiska bilden, är den, som icke är aflad uti och framgången utur den skapande fantasien, utan har det reflekterande förståndet att tacka för sin tillvaro.

Hvad nu angår arten af Tegnérs bildspråk, så är egentligen Brandes den ende, som gjort detsamma till föremål för en verklig undersökning. Han yttrar, att Tegnér hade en så lefvande drift att låta allt hvad han tänkte och kände taga åskådlig form för ögat, att han beständigt slungade bilder omkring sig,

---

[1]) Lichtenbergs Ideen, Maximen und Einfälle, herausg. von Gustav Jördens. I. Leipzig 1827. s. 46.

[2]) Tegnér. Eft. Skr. I. s. 326—27.

och deraf uppkom i hans konversation detta elektriskt gnistrande och lysande, hvaraf hans samtida voro så betagna. Tegnér var ingen fruktbar skald; endast till formen, till uttrycket var han fruktbar.

"Den Stemning", heter det, "hvori han sattes, naar hans Sjæl blev productiv, skjöd hvert Öieblik Knop og satte hvert Öieblik Blomst; den kunde kun undtagelsesvis udkaste store gjennemförte Skikkelser eller Syner med faa billeddannende Hovedlinier, men den frembragte uophörlig Smaabilleder, der stode antithetisk eller contrasterende mod hinanden, glede over i hinanden, kobledes sammen og ynglede nye Smaabilleder i en Uendelighed. Revolveragtigt var hans Sind da ladet med Indfald, og de fulgte, Skud i Skud rettede mod samme Punkt, træffende, men fortrængende hinanden. Tanke og Billed var ikke adskilte i hans Sind, de sögtes ikke sammen, som hans Modstandere have paastaaet og troet. Men derfor vare de ikke som hos de störste Digtere uden videre Et. Tanken forholdt sig i hans Sind til Billedet omtrent som Begyndelsesbogstaverne i gamle Munkemanuscripter forholde sig til de Miniaturmalerier, der ere flettede sammen med dem og udförte om dem. Man tænke sig et Manuscript, i hvilket ikke blot enkelte, men den overveiende Mængde af Hovedskrifttegn ere paa en saadan Maade malerisk forsirede, og man vil have en Art Forestilling om de Rækker af Idee- og Billedassociationer, der produceredes af Hjernevirksomheden hos Tegnér".

Brandes har sålunda öppet öga för det organiska i bildprakten hos Tegnér, han vet att skalden ingalunda mödosamt letat efter sina bilder för att med dem utstyra tanken, utan att de äro födda *med* tanken. Men fastän han sålunda erkänner sammanhanget emellan tanke och bild såsom ett naturligt, tyckes han hafva uppfattat egendomligheten hos Tegnér på det sätt, att bilden, äfven om den hade en anknytningspunkt vid tanken, dock sedermera antog en viss sjelfständighet gentöfver densamma, ja, blef verksam på egen hand. Han erinrar om statuetter från den äldre renaissancen, der konstnären roat sig att utföra mindre bilder rundtom den stora. "Man tænke sig et digterisk Gemyt, i hvilket Forestillingerne danne slige smaa Basrelieffer og et Foredrag, som ovenikjöbet colorerer dem, altsom det udformer dem, og som derpaa forlader dem for at gaae over till nye, saa har man en tilnærmelsevis correct Idee om Tegnérs Maade at undfange og udföre paa." Han jemför Tegnérs bildspråk med den målade grekiska arkitekturen och skulpturen. Som konstnär vill nemligen, säger han, Tegnér icke verka genom den klara formen allena; han vill framhålla

denna form — äfven med fara att göra den otydlig — genom färger och metallisk glans [1]).

För vår del kunna vi icke i allt instämma uti detta omdöme.

Tegnérs bildspråk sammanhänger på det närmaste med hans sätt att se och uppfatta, med den egendomliga beskaffenheten af hans fantasi. Hans poetiska stil, hans brefstil, hans samtalsstil skulle eljest icke hafva samma pregel. Det är i detta hänseende ganska upplysande hvad Geijer berättar om sin första egentliga bekantskap med Tegnér. Han hade varit på besök på Rämen, der Tegnér då vistades såsom förlofvad med husets yngsta dotter, men icke lyckats blifva med honom närmare bekant. När han skulle begifva sig derifrån, mötte han Tegnér i bruksgatan; först studsade denne vid mötet, derpå vände han om och följde honom.

"Jag erfor snart, att man med honom icke kunde föra något ordentligt resonnement. Han vek af och undan, och återkom ständigt; och man visste lika litet gången af hans tankar, som solstrålens väg genom löfven. Ty allt hvad han sade, blänkte. — Egentligen upprepade han detsamma, fast med andra ord. Likväl kunde man med skäl om honom säga, att han var evigt samme, evigt ny. Det var ett stjernfall af bländande hugskott, infall på infall, ett verkligt fyrverkeri i skogens dunkelhet. — Vid hvarje försök till en ordentlig slutledning vände han sig åt sidan för att äta lingon bredvid vägen, eller att se efter en fågel, eller att beskåda en skuttande ekorre. — — — — Han föreföll mig såsom ett naturväsende, såsom en grann fågel, såsom en genius med glänsande vingar. Jag har ej känt någon, om hvilken man med mera skäl kunnat säga, att han var en *ögonblickets* varelse. Han var ögonblickets genius. Ingen har så fångat det, som han; dess finaste färgdoft, dess flyktigaste glans fästade han ögonblickligt i en bild, som fick diamantens ljus och färgskiftning. Deraf det friska, det evigt nya i hans skapelser" [2]).

Att han på Geijer gjorde intrycket af ett "naturväsende", visar bäst hur naturligt och omedelbart det var, detta "blänkande", detta "glänsande", detta, alla andra så olika, sätt att uttrycka sig. Tegnér talar i bilder, derföre att han tänker i bilder. Han har verkligen, som Brandes säger, denna drift att låta allt hvad han känner och tänker taga åskådlig form. Dermed öfverensstämmer Rydqvists yttrande: "han kan förkroppsliga nästan hvarje tanke, allt lefver och rör sig för ögat, vi känna igen modern skald, hvilken kan ge åt uttrycket denna *plastiska* form." Om med plastisk menas *bildlig* i allmänhet, är anmärkningen sann; men Tegnér var ingalunda plastisk i den mening, att hans bilder stå hela och afrundade som vore de i ord öfversatta skulpturverk. Väl kan han gifva äfven sådana, men i allmänhet vända hans bilder endast en sida

---

[1]) Brandes Esaias Tegnér. Kbhvn 1878 s. 29, 31 o. följ.
[2]) Geijer. Saml. Skr. I. 2 s. 217—18.

åt åskådaren, och det den, som för jemförelsen är den enda vigtiga. Det tyckes som om i konceptionens stund de sig framställande bilderna visat för skalden blott den enda sida, hvilken för honom var brukbar, men denna också i en så bländande glans, att alla öfriga sidor lemnades i fullkomligt mörker. Och på samma sätt, i samma bedårande skimmer ställer skalden bilden fram i sin dikt, och gör detta med en sådan styrka och så ögonblickligt, att den öfverrumplade läsaren tvingas att se bilden med skaldens ögon. Men denna lysande bild kastar nu sjelf sitt ljus öfver det föremål, det skall tjena att belysa, och ställer plötsligen icke blott en punkt, utan föremålet sjelf i klaraste dager. Sådana bilder hafva karakteren af flyktiga uppenbarelser, de äro ej ämnade att länge qvarhållas, de försvinna, när de gjort tjenst; de äro födda af ögonblicket och derföre så naturliga för — vi begagna Geijers karakteristiska uttryck — en "ögonblickets genius", hvilken framför andra kände konsten att "fästa ögonblickets flyktigaste glans i en bild, som fick diamantens glans och färgskiftning." Af just denna egenhet tro vi att det glänsande och skimrande i Tegnérs diktion till icke ringa grad beror. Det är derföre kanske mera ljus än färg i Tegnérs bilder. Brandes säger: "de fleste af de Lignelser, Tegnérs Fantasi fremvirker, synes mig ved deres Naturen langt overskridende Glands at minde om det Billede, han lader sin Ingeborg væve af Frithiofs Falk:

> "Här på hans hand
> virkar jag in dig i dukens rand,
> *vingar af silfver* och *rika*
> *guldklor* tillika."

Detta exempel är icke väl valdt, ty denna "naturstridiga gobelinsbild", som B. kallar den, vill icke vara annat än just en gobelinsbild; men oafsedt detta, så torde det svårligen kunna påstås, att Tegnérs flesta bilder äro naturstridiga. Glansen kommer sannerligen icke af de använda färgernas onatur och prakt, utan den kommer af det solsken, den belysning, hvari Tegnér, beroende af sina inre syner, stälde bilden [1]).

Det är emellertid helt naturligt, att då förtrollningen upphört, och det nyktra förståndet sätter sig att granska sådana bilder, träda äfven de förbisedda sidorna fram; och det är sedan från denna ståndpunkt en mycket lätt sak att mördande kritisera dessa bilder. Då Tegnér liknade ringen på Ingeborgs arm

---

[1]) Då sinnessjukdomen ofta är en stegring af en persons vanliga mentala tillstånd, så saknar det icke sitt psykologiska intresse, att Tegnér under sin sjukdom brukade säga, att i hans hufvud glänste det och blänkte det såsom ädelstenar.

vid "en lysmask, lindad kring en liljestängel", anmärkte Hammarsköld, att liljestängeln var grön och lysmasken gråsvart med undantag af den enda punkt, från hvilken i mörkret ett svagt ljussken sprider sig. Han kunde hafva tillagt att en arm, hvilken är spenslig och smal som en liljestängel, icke är mycket att skryta med. Utan att fästa oss dervid, att Tegnér långtifrån varit den ende skald, som liknat en qvinnoarm vid en liljestängel [1]), så behöfva vi blott vädja till läsaren sjelf, frågande, om han vid denna bild tänkt på gråsvart kring grönt, eller om icke jemförelsepunkterna ögonblickligen sprungit fram och han sett en glänsande ring kring en fin och mjellhvit qvinnoarm? Samma är förhållandet med liknelsen "hans slagsvärd, en stannad ljungeld lik." Hammarsköld anmärker, att en ljungeld kan icke tänkas såsom stannad; må vara, men för det inre ögat kan den mycket väl fasthållas, hvarföre äfven Göthe begagnat uttrycket "Fixirter Blitz, versteinerte Welle".

Det ligger i beskaffenheten af sådana blixtlikt framblänkande bilder, att om de än gifva åskådlighet åt tanken, de dock icke fullt uttömma hela dess innehåll, och skalden kan derföre gripa efter en andra, en tredje, för att gifva ytterligare klarhet åt föremålet för sin framställning. Så försinligas i "Axel" konung Carl XII:s lugn genom denna bildserie:

"Lugn stod han som ett bombfritt hvalf
Står qvar i den förbrända staden,
Som klippan på det vilda haf,
Som sinnesstyrkan på en graf."

Att vid teckningen af hjeltekonungens lugn en bild af krigets förödelser skulle först falla skalden in, är ganska naturligt; och så se vi bilden af honom, som midt i förödelsen ensam står upprätt, lik det bombfria hvalfvet bland högar af ruiner; men ett sådant lugn kan lätt synas som ett förtviflans, om det icke förut bestått sitt prof, under det förödelsen pågick, och derföre angifver bilden, "som klippan på det vilda haf", att det varit lika orubbligt äfven under stormen. Men äfven detta var icke nog för skalden; det måste framhållas, att lugnet icke var blott känslolöshetens lugn; man måste lära känna den inre källa, hvarur det väller fram, och derom gifves upplysning af bilden, "som sinnesstyrkan på

[1]) I Somadevas Bhattas sagosamling säges i 4:de kapitlet om den sköna Upakasa, att hennes arm var sirlig som en liljestängel. (Se Herman Brockhaus' öfversättning: Die Mährchensammlung der Somadeva Bhatta aus Kaschmir. Leipzig 1843). Här är det blott fråga om formen — sirligheten; men hos Tegnér äfven om färgen, och bilden användes i enlighet med det af oss på annat ställe påpekade gamla bruket af epitetet *lilje* för att uttrycka skär hvithet.

på en graf." Det är sant, den föregående bilden kan visserligen här sägas undanträngas af den efterföljande, men den undantränges likväl icke helt och hållet, ty hvarje efterföljande ger åt det hela ett fylligare uttryck, och i detta uttryck ingår äfven en efterverkan af allt det föregående.

Brandes yttrade, som vi sett, att Tegnérs fantasi frambragte oupphörligt småbilder, hvilka stodo antithetiskt mot hvarandra, gledo öfver i hvarandra, kopplades samman och ynglade nya småbilder i oändlighet. Om han dermed vill säga, att Tegnérs egendomlighet bestod uti ett bildynglande, som slutligen förlorade ur sigte det, som utgjorde utgångspunkten, så har han tagit fel och skall näppeligen kunna uppvisa många ställen i Tegnérs skrifter, på hvilka denna beskrifning träffar in. Att deremot stundom bilderna stå i ett "antithetiskt" förhållande till hvarandra, är rigtigt; ja, Heiberg påstår, att Tegnér vid sitt bildskapande uteslutande lät bestämma sig af idéassociationslagen, enligt hvilken motsatta föreställningar uppväcka hvarandra, hvadan han aldrig kunde tala om solen utan att nämna månen, aldrig om dagen utan att nämna natten. De af Brandes anförda exemplen på örnen och näktergalen, örnen och dufvan kunna äfven räknas dit. Men hvilken skald låter icke bestämma sig af denna lag och hvem vet icke hvad roll den spelar inom fantasien? Det är sålunda intet förunderligt, att man kan påvisa ställen, hvarest Tegnér lydt idéassociationen. Felet skulle ligga deri, att han uteslutande af denna lag låtit bestämma sig. Att denna beskyllning är en af Heibergs vanliga öfverdrifter, behöfva vi icke bevisa [1]).

Deremot kunna lätteligen ställen uppvisas, på hvilka Brandes' liknelse om revolverskotten träffar fullkomligt in. Ett af de mest bekanta är slutet af Tegnérs mot Hammarsköld rigtade "Antikritik". Stället är för vidlyftigt att kunna anföras i sin helhet, men en profbit tillåta vi oss att meddela:

"Achilles kunde dock såras i foten, men herr H. är skottfri: han kan som författare hvarken såras i eller med foten. Han står med lugn på sin literära schavott och skrifver, för att fördrifva tiden, en ny bok der uppe. Han är, som det gamla Rom, modigare efter hvart nederlag. Han är som Thors bockar i sagan: hvarje qväll slagtades de, men hvarje morgon stego de oförtrutna öken upp igen och drogo kärran. Och sålunda stiger äfven herr H. upp och spänner sig för den literära skottkärran, der han förer nu Schiller och Leopold, dem han klandrar, nu Melusina och Pelle Båtsman, dem han berömmer. Han kan ej hvila,

[1]) Enligt Heiberg skulle det vara bra illa beställdt med Tegnérs bilder, ty sid. 28 säger han, att Tegnérs på blott idéassociation grundade bildspråk måste förleda honom till trivialiteter, och s. 31 heter det: "Hvor Ideeassociationen forlader Forfatteren, der gaaer han reent paa Lykke og Fromme ud paa sin Billedjagt, men man seer ogsaa hvad det er for Vildt han skyder." När han följde idéassociationen blef han trivial, när han öfvergaf den, tog han miste.

ty han är literaturens brandvakt, som går omkring och vill släcka ljusen; han kan ej tiga, ty han är den förderfvade tidsandens eko. Han är som ett nyfödt barn: så framt det lefver, skriker det; han är som en dissonans: den är blott till derigenom att den låter illa."

Det är onekligen skott på skott, och revolvern har många pipor. Men så är också denna här af bilder frammanad af en ljungande harm, och ingen kan neka, att denna harm är kraftigt målad. Att intrycket mildras genom den vackra, lugnande bild, hvarmed uppsatsen slutar, hör väl egentligen icke hit, men kan ändock i detta sammanhang nämnas. Emellertid skall man finna, att öfver allt der en sådan störtflod at bilder frambryter, är den motiverad af en upprörd stämning.

Vill åter Brandes med ofvan anförda yttrande om de Tegnérska "småbilderna" endast hafva sagt, att Tegnér i en teckning, en beskrifning, belyser enskildheterna genom sjelfständiga bilder, så är detta obestridligt.

Gäller det blott att med ett par drag teckna en figur, vet Tegnér att med en enda slående bild ställa den framför oss. Så införes Halfdan (Frithiofs Saga) med dessa ord:

"Derefter syntes Halfdan, ljuslockig sven,
Hvart anletsdrag var ädelt, men vekligt än.
Till lek han tycktes bära ett svärd vid bälte
Och liknade *en jungfru förklädd till hjelte.*"

Så heter det om Björn:

Nederst på kämparnes bänk, jemnårig med Frithiof, en yngling
Satt som en ros bland vissnade löf: Björn hette den unge,
Glad som ett barn, men fast som en man och vis som en gubbe.

Mindre lyckligt målas Frithiof i andra sången, efter det Helge och Halfdan förut blifvit tecknade:

"Men efter dem kom Frithiof i mantel blå,
Ett hufvud var han högre än begge två.
Han stod emellan brödren, som Dag står mogen
Emellan rosig Morgon och Natt i skogen."

Man får nemligen genom denna bild ett vida starkare intryck at det morgonfriska samt af skogens djupa mörker, än af den mogna dagen.

Likaledes vet skalden att med enkla medel åskådligt framställa en person i handling eller i en ögonblicklig situation. Hur ypperlig är icke teckningen af Ingeborg, då hon vårmorgonen drager ut på jagt. Hur lefvande synes icke Frithiof i de flesta uppträden, der han handlande införes; visserligen är han icke tecknad med den stränga realistiska individualisering, hvilken man i våra dagar

så älskar, men hvilken för Tegnér var främmande; men han är dock alltid tecknad som en lefvande menniska, som en hjelte med vissa bestämda karaktersdrag.

Ypperlig är i "Axel" teckningen af den vilda stepphästen — för att äfven anföra ett exempel hemtadt från djurverlden:

"Som hjelten modig, lätt som hinden,
Hon hörer ingen herre till;
Med örat spetsadt står hon still
Och vädrar faran, vänd mot vinden,
Och plötsligt i ett moln af dam
Hon jagar öfver fältet fram
Och strider sina egna strider
Med oskodd hof och gläds och lider."

För öfrigt återfinna vi äfven här det *ögonblickliga* i konception och utförande. Förbi skaldens öga har skymtat tvenne bilder, den ena raskt aflösande den andra: bilden af den faran vädrande, och af den i ett moln af dam bortilande hästen, hvartill sluter sig bilden af den kämpande, ehuru denna bild är mera antydd och liksom förlagd i ett aflägset fjerran.

Är åter frågan att gifva en *utförlig* teckning af en *figur*, då kan ej blott på grund af bildrikedomen utan äfven på grund af bildernas egen ofvan skildrade beskaffenhet det hela med stort skäl synas sväfva i fara att upplösas i sjelfständiga detaljer. Vi anföra som exempel teckningen af Maria ur "Axel".

"Hon var ett österns barn: de rika,
de svarta lockar lågo lika
en midnatt kring en rosengård,
och glädjens mod, det enda sanna,
stod stolt och ädelt på dess panna,
som segrens bild på sköldmöns vård.
Dess färg var frisk, som konstnärn målar
Auroras i en krans af strålar.
Växt var hon som en oread,
och gången dansande och glad.
Och höga gingo barmens vågor,
af ungdomen och helsan häfd:
en kropp af ros och lilja väfd,
en själ af idel eld och lågor,
en sydlig sommarhimmel, full
af blomsterdoft och solens gull.
Der stridde i dess dunkla öga
en himmelsk och en jordisk brand.
Hon blickade så stolt ibland
som Jofurs örn ifrån det höga,

och åter som det dufvopar,
som Afrodites skyvagn drar.

I sjelfva verket har dock denna teckning med dess skiftande bilder lyckats vida bättre, än man skulle förmodat. Det är nemligen endast en enda bild, som är af den beskaffenhet, att den låter oss nästan tappa bort Maria: det är den andra i ordningen, den som liknar glädjens mod, "det enda sanna", på Marias panna tecknadt, vid "segrens bild på sköldmöns vård". Utom det, att man tvingas misstänka, det glädjens mod mest för rimmets skull blifvit "det enda sanna", så är bilden temligen långsökt, föga träffande, och försöket att föreställa sig den tager så uteslutande inbillningskraften i anspråk, att man glömmer hvad det är, som den skall betyda. Den är verkligen, för att begagna ett uttryck af Brandes, en basreliefbild, som väl starkt splittrar intresset. Men i öfrigt smälta dessa drag, tack vare skaldens stora konst, ganska bra samman, och dertill bidrager i sin mån den ordning, hvari de anföras. Först lär man känna de olika yttre delar, hvaraf den unga qvinnans skönhet består: det svartlockiga hufvudet, den friska färgen, den smärta växten, behaget i rörelsen och den derunder böljande barmen; och vid hvarje särskildt af dessa drag träder det hela fram, blott från en ny sida sedt. Derpå sammanfattas allt i den af ros och lilja väfda kroppen, hvarefter skildringen fortgår till det, som ger skönheten dess fulländning, själfullheten, klarast framträdande i blicken. — Och så är förhållandet med de flesta dylika utförda teckningar hos Tegnér, att, trots fröet till splittring, skalden genom sin förunderliga konst dock alltid vetat att sammanhålla det hela.

Hvaraf hemligheten af denna konst beror, faller tydligt i ögonen, om vi betrakta någon af Tegnérs utförliga *naturskildringar*.

Hur gerna Tegnér hämtar sina bilder ur naturen, inlåter han sig dock mera sällan på vidlyftiga teckningar af densamma. För angifvande af sceneriet i sina taflor, behöfver han endast några i flygten gripna drag, och landskapet ligger färdigt; se t. ex. första versen i "Frithiofs frestelse". Der han åter lägger an på större utförlighet, der gör han som vid den genomförda teckningen af menniskofiguren, han belyser de olika dragen genom vexlande bilder af det slag, vi redan lärt känna. Som exempel välja vi en landskapsbild ur "Axel", en mycket bekant och äfven ofta klandrad målning:

"Det var en afton. Qvällen låg
och drömde på sin bädd i vester,
och tysta som Egyptens prester

begynte stjernorna sitt tåg.
Och jorden stod i stjerneqvällen
lycksalig som en brud, som står
med kronan i de mörka hår
och ler och rodnar under pellen.
Af dagens lekar trött och varm,
Najaden stilla låg och myste,
och aftonrodnan satt och lyste,
en präktig ros, i hennes barm."

Palmblad anmärker, att bilden af stjernorna, som liknade Egyptens prester, hade *omvänd* kunnat försvaras, ty alla läsare känna stjernornas gång och utseende, men ingen känner Egyptens prester. Dietrichson har följande uttalande: "Hvert især af disse Billeder er ligesaa rigt og pragtfuldt, som det er betydningslöst; man lader dem gjælde, fordi de fylde vor Fantasi med et smukt Billede, der snart aflöses af et andet; men spörge vi efter deres organiske Sammanhæng med Digtets eget store Billede, spörge vi om Stjernerne paa den dunkle Himmel for vor poetiske Anskuen vinder Noget ved at lignes ved Egyptens tause Præster, spörger man, hvem den Najade er, der har saa kolossale Dimensioner, at Aftenröden kan sidde som en Rose paa hendes Barm, da ser man ret, at Digteren har mere været ledet af sin legende Fantasis betydningslöse Leg med det Enkelte, end af Digterens höie Syn for det store Billede, der udgjör Digtets Væsen og Kjerne" [1]. Vi bekänna att vi icke rätt förstå hvad anmärkaren menar med diktens egen stora bild, den, som utgör diktens väsen och kärna och med hvilken hvarje enskild bild skall stå i organiskt sammanhang. Vi frukta att detta blott är en bålstor fras, lika betydelselös, som anmärkaren finner de Tegnérska bilderna vara. Åtminstone hafva vi aldrig förr hört den sats uppställas, att hvarje enskild bild skall stå i ett organiskt sammanhang med det, som utgör diktens väsen och kärna; i en kortare lyrisk dikt kan det låta sig göra; men i en större dikt är det lika onödigt som — omöjligt. En annan sak är, att den enskilda bilden såsom ingående led i ett särskildt parti af dikten harmonierar med tonen i detta parti; och det är just så Tegnérs bilder i ofvananförda rader göra. Dessa rader bilda nemligen början till skildringen af den natt, under hvilken Axel och Maria för hvarandra bekänna sin kärlek. Skalden har velat ställa landskapet i den innerligaste öfverensstämmelse med den handling, till hvilken det skall tjena som scen. Kärleksgudar rida upp och ned på månens strålar, näktergalen sjunger i dalen.

"Det var som om naturen sade,
Att nu sin herdestund hon hade,

---

[1]) Dietrichson. Indledning i studiet af Sveriges Literatur i vort Aarhundrede. Kbhvn. 1862. s. 101.

Så lifligt och så tyst ändå,
Du kunde hört dess hjerta slå."

En magisk romantisk färgton ligger öfver hela landskapet och binder dess delar samman. Ehuru visserligen ingen läsare sett Egyptens prester, så väcker dock denna bild hos enhvar föreställningen om något mystiskt, något hemlighetsfullt — och den nämnda obekantskapen bidrager icke minst dertill —, hvilket ännu mera stärker intrycket af stjernornas sakta skridande på fästet. Denna mystiska tystnad inleder lyckligt teckningen af naturens herdestund, hvarpå äfven den följande bilden af jorden som en rodnande brud förbereder. Frågar man vidare hvilken den Najad är, å hvars barm aftonrodnaden lyser som en ros, så vet hvar och en, att dermed menas en insjö, ett vatten, hvari aftonrodnaden speglar sig. Nu kunde visserligen skalden, i stället för att personifiera, helt enkelt sagt, att aftonrodnaden speglade sig i insjöns vatten, och vi hade haft föreställningen fullkomligt klar, men det var icke ett vanligt hvardagligt landskap, det var, om vi så få säga, ett erotiskt landskap, skalden ville måla. Hela naturen skulle taga del i Axels och Marias kärlek. Derföre måste det liflösa taga lif, taga mensklig form, och så är i hela teckningen personifieringen följdriktigt genomförd: stjernorna som prester i högtidlig procession, jorden som rodnande brud, vattnet en efter dagens lekar vällustigt hvilande Najad, månstrålarne, lifvade af ridande kärleksgudar. Alla dessa bilder bidraga hvar för sig att frammana den åsyftade totalverkan. Och öfver det hela ligger den mystiska kärleksnattens grundton, som fullt beherrskar de enskilda bildernas lokalton.

Härmed hafva vi i sjelfva verket kommit den sökta hemligheten på spåren, funnit den *andra egendomligheten* i Tegnérs bildskapande fantasi: hans förmåga att, oaktadt bildernas skarpt pointerade karakter, ändå smälta dem samman, låta dem, utan men för deras sjelfständighet, gå upp i ett och samma stora sammanhållande hela. Och det är med afseende derpå Geijer om honom yttrar, att "en större mästare i det *poetiska luftperspektivet* har väl aldrig funnits". Luftperspektivet är denna färgade, med stigande afstånd tätnande slöja, hvilken öfver alla lokalfärger drager sitt nät, vexlande i färg efter luftens större eller mindre renhet. Och hos Tegnér är, för att åter anföra Geijers ord, "färghållningen det mest beundransvärda, och i denna åter ej så mycket sjelfva färgerna, som det medium, hvarigenom de synas, som sammansmälter dem, och som sjelf ses utan att synas" [1]). Det är denna perspektiviska verkan Brandes förbisett,

[1]) Geijer s. o. s. 318—319.

och som gör att han kan likna Tegnérs bilder vid färgad skulptur och tala om deras "hårda metallglans".

Vi foga till dessa anmärkningar en granskning af några Tegnérska bilder, väljande de flesta ur den sång, som bland alla står i sämsta rykte för sina bilder: första Frithiofssången. I andra strofen möter oss en bild af Frithiof:

"Den ena som en ek sköt fram
Och som en lans är hennes stam;
Men kronan, som i vinden skälfver,
Liksom en hjelm sin rundel hvälfver."

Här är Frithiof liknad vid en ek, men eken sjelf åskådliggjord genom en lans, öfver hvilken en hjelm hvälfver sig. Man har för sig en s. k. *katachres*, der skalden ur en bild fallit in i en annan. Katachreser äro hos en så bildrik skald som Tegnér icke så sällsynta, men derföre icke alltid att anse som fel. Med rätta säger Rudolph Gottschall, att de flesta katachreser bero på en djerfvare idéassociation, hvilken den upprörda fantasin med glädje följer; de äro *fantasiens elisioner*, för den djerfvare poetiska stilen lika oumbärliga som de grammatiska och syntaktiska [1]). Felaktiga äro de blott, när bilderna förstöra och upphäfva hvarandra, utan att detta af en häftigt upprörd stämning är motiveradt, och af denna art synes oss katachresen i ofvanstående strof vara.

Mot strofen

"Han tänkte: gult är Frejas hår,
Ett kornland, som för vinden går;
Från det kan jag ej Ingborgs skilja,
Ett nät af guld kring ros och lilja."

anmärkte Heiberg, att det är ett rent nonsens, ty för att skilja ett kornland från ett nät behöfver man icke vara stark i distinktioner [2]). Men skalden talar här blott om svårigheten att kunna skilja Ingeborgs hår från Frejas, och enär han förut sagt, att den senares liknar ett at vinden vaggadt kornland, behöfver han icke upprepa detsamma om Ingeborgs, utan visar oss genom en ny bild hur detta korngula hår böljar kring hals och kinder. Båda dessa bilder äro af det slag, som vi ofvan karakteriserat.

"Jag vet ett silke, der det hoppar
Ljusalfer två med rosenknoppar."

Hammarsköld frågar: "äro ljusalferna ett slags andeväsen, huru komma då dessa att skjuta ut i rosenknoppar?" [3]). Onekligen är här en katachres, som står på

---

[1]) Gottschall Poetik. Breslau 1858 s. 193.
[2]) Heiberg s. o. s. 28.
[3]) Hammarsköld "Kometen" 1826 n:o 9.

gränsen af det tillåtna. Men Tegnér har, i enlighet med arten af sitt bildspråk, blott velat framhålla, att de två rosenknopp-prydda brösten röra sig som lefvande ljusa andeväsen. LEINBURG anmärker, att bilden påminner om Höga Visans ord: "Dina tu bröst äro såsom två unga råtvillingar, hvilka bland rosor i bet gå" [1]).

"Hvi prisas Gerdas kinder så,
En nyfäld snö med norrsken på?
Jag kinder sett: en dag, som tänder
Två morgonrodnader i sender."

Dessa två bilder kallar Brandes "uheldige og unaturlige" [2]). Hvad man rimligen kan anmärka mot den förra, inse vi icke. Det är en reminiscens af en bild, som återfinnes hos Lidner och är använd i den sjuttonde Frithiofsromansen. Den senare bilden har deremot onekligen genom en allt för stark sammandragning i uttrycket blifvit svårfattlig.

Då det om Ingeborg heter

"Som en stjerna på en vårsky sitter hon på gångarn grå",

kan man säga, att för en nyktert prosaisk uppfattning ingenting liknar mindre en qvinna till häst, än en stjerna på en sky; det kunde derföre hafva varit nog sagdt, att drottningen red på en hvit gångare. Men det undgår icke den fantasirike läsaren, att genom detta tillägg tår skalden fram det strålande hos drottningen, det lätta och luftiga i hästens hållning och rörelser.

Det vore icke svårt att ännu länge fortsätta denna bildmönstring för att dermed styrka hvad vi yttrat om den allmänna karakteren af Tegnérs bilder; men för att icke blifva för vidlyftiga, må vi här afbryta och vilja blott genom ett enda exempel ådagalägga hur lätt det för den fadda förståndskritiken kan vara att förstöra de allra skönaste bilder. Enhvar känner det vackra slutet af *Svea*, der skaldens fosterlandskärlek stegras till en glödande passion, som ger sig utbrott i den kanske sublimaste hyperbol, som vår poesi har att uppvisa. Lägg den under förståndets dissekerknif! I en stjernbild, som har en aflägsen konturlikhet med en vagn, sitta de tre Carlarne och köra med gyllene tömmar — hästarne lemnas derhän —; dessa Carlar uppmanas sedan, att om Sverige skulle bli eröfradt, styra tistelstången d. v. s. de tre främsta stjernorna, af hvilka enhvar är mycket större än jorden, ned i hafvet, förmodligen Nordsjön, på det att

---

[1]) G. v. LEINBURG. Frithiofs Saga, ueber. in Prosa. Frankfurt a. M. 1872. Anmerkungen s. 7.

[2]) BRANDES a. o. s. 37.

den skandinaviska halfön skulle försvinna från jordklotet. Om något är "nonsens", så är det väl detta! Och likväl hänföres hvarje läsare af det väldiga patos, som brusar i dessa strofer, han går blindt in på alla de förutsättningar, skalden kräfver; den objektiva sanningen förkastas som osann, den subjektiva, den, hvilken skaldens fantasi har skapat, blir den enda, som får gälla, och hjertat klappar högre och ögat tåras, då han läser:

"Men var ert minne, var er dygd förgäfves,
Skall Svea falla här i tidens höst
En slaf bland folken, utan namn, och qväfves
Er hjeltelåga evigt i dess bröst; —

Då styren stjernbeströdda tistelstången
Mot hafvets afgrund med förtviflans mod,
Att med vår jord vår skam må bli förgången,
Och ingen veta hvart ert Svea stod."

Vi behöfva väl icke särskildt förklara, att vi med det här ofvan anförda icke vilja hafva sagt, att hvarje bild hos Tegnér har en blixtlikt framskimrande, ensidig karakter. Man påträffar hos honom mången gång både utförliga och strängt genomförda bilder. Så kan t. ex. jemförelsen emellan qvinnan och den bleka vattenliljan i åttonde Frithiofssången gälla som prof på en i alla enskildheter lyckligt utförd poetisk bild; dock torde äfven för denna bild en ögonblicklig syn hafva legat till grund, och den under seglarns köl sig böjande näckrosen möjligen varit det frö, hvarur bilden framvuxit. Eljest innebära sådana långt utförda bilder vissa faror för en skald af Tegnérs skaplynne; vi hänvisa till orgelbilden i början af Promotions *Epilogen* 1820. För öfrigt neka vi ingalunda, att man hos Tegnér någon gång påträffar en oegentlig bild eller en, som icke för hans fantasi tillräckligt klart framträdt och derföre ej heller blifvit tillräckligt klart återgifven. Det är vidare icke förunderligt, att i denna massa af bilder en och annan vänder tillbaka och återfinnes i skilda dikter.

Vid bedömande af dessa förhållanden får man dock icke lemna ur räkningen hvad som äfven Tegnérs vänner brukade kalla hans *sjelfsvåld*. Den blandning af nordbo och Hellen, som flera anmärkt hos Tegnér och som företrädesvis Hvasser accentuerat [1]), gaf sig bland annat på det sätt tillkänna, att vid sidan af det utbildade skönhetssinnets yttringar stundom uppträdde en trotsig hänsynslöshet och ett förakt för det regelräta; skalden umgicks på vikingamanér med ordfogning och bild; det var som om ett stycke nordisk kraft, hvilket icke blifvit tillräck-

[1]) Hvasser i uppsatsen "Om Tegnér som skald" uti Valda Skrifter II.

ligt tämjdt och underlagdt Hellenismens skönhetsmått, brutit sig löst och roat sig med att tumla om på egen hand. I allmänhet tog Tegnér det icke så noga med filningen, tvertom fann han stundom, att ett eller annat raskt utkastadt, mindre vårdadt *drag* kunde till och med göra god effekt i konstverket. Detta var realismen i hans idealism.

Under sin fullmogna period synes Tegnér mera pröfvat och oftare "visat bort" de sig inställande bilderna; men i yngre åren tog han emot dem med öppna armar. Säkert är emellertid, att om han i sina bilder icke alltid är hvad man kallar strängt naturtrogen, så hafva dock dessa bilder en öfvertygande kraft, som hans efterhärmare icke förmådde gifva sina. Man jemföre den ofvan anförda bilden, der Marias svarta lockar kring det blomstrande anletet liknas vid "en midnatt kring en rosengård", med en efterhärmares motsvarande skildring af sin Hilma:

"Hur de bruna lockar hänga
Vårdslöst uppå skuldrans snö,
Som kastaniens frukter svänga
Kring ett kritberg vid en sjö."

Hur svänga kastanjer kring ett kritberg? Kan man ens föreställa sig hur det skulle se ut?

Tegnérs stil, hur mycket den än synes locka till efterhärmning, är i sjelfva verket oefterhärmlig, just emedan den var hans och ingen annans, berodde på den egendomliga daningen af hans fantasi och dennas förhållande till hans öfriga själskrafter. "Ein jeder muss nach seiner Façon selig werden": sade preussarnes Fredrik II. Med mera rätt kan man säga om de stora diktargenierna, att en hvar af dem är skald på sin fason. Han kan icke annorlunda. I hans snille ligger hans fullmakt.

Vi hafva med dessa anmärkningar icke afsett att gifva en uttömmande behandling af det ämne, vi förelagt oss — utrymmet af en inbjudningsskrift skulle icke heller hafva tillåtit detta. Vi hafva endast velat angifva några förhållanden, hvilka vi tro, att man icke får förbise, om man vill fullt rättfärdigt bedöma Tegnérs bildspråk; och vi hafva ansett det icke vara olämpligt att erinra om den store farfadren på en dag, då sonsonen intager vid detta universitet en lärostol beslägtad med den, som af den förre fordom bekläddes, och då vi för andra gången bland Lunds professorer gå att inskrifva namnet **Esaias Tegnér.**

Sedan detta universitet den 6 september 1877 blifvit genom döden beröfvadt en bland sina förnämsta prydnader, den berömde Orientalisten, Carl Johan Tornberg, har Kongl. Maj:t under den 28 Februari 1879 till professor i österländska språk vid Kongl. Universitetet i Lund utnämnt och förordnat ende qvarstående sökanden, adjunkten i Jemförande språkforskning vid samma universitet, filosofie doktorn Esaias Tegnér, som genom sina redan utgifna skrifter ådagalagt mångsidig lärdom och kritisk skärpa samt genom sin läraverksamhet väckt till lif studiet af den jemförande språkforskningen.

Om sina lefnadsöden har professor Tegnér, på begäran, lemnat följande meddelande:

Jag Esaias Henrik Vilhelm Tegnér är född den 13 januari 1843 i Kjellstorps församling af Malmöhus län. Mina föräldrar äro prosten och kyrkoherden därstädes, L. N. O., d:r Chr. Tegnér och Emma Sophia född Kinberg.

Efter att under åren 1854—59 hafva åtnjutit undervisning i Lunds Katedralskola, blef jag den 16 december sistnämda år inskrifven som student vid Lunds universitet. Den 4 febr. 1865 aflade jag filosofie kandidatexamen; den 7 juni s. å. promoverades jag till filosofie doktor och innehade vid promotionen första hedersrummet. På förord af min högt vördade lärare och företrädare i det embete, jag nu går att intaga, professor C. J. Tornberg, kallades jag den 11 juli s. å. till docent i de Semitiska språken. Den 27 december 1872 utnämdes jag till adjunkt i Jemförande språkkunskap, hvilket embete jag beklädt intill dess jag den 28 februari detta år utnämdes till professor i österländska språk.

Under tvänne längre resor åren 1871—72 och 1874—75 har jag haft tillfälle att i utlandet idka språkvetenskapliga studier. Under den först nämda resan uppehöll jag mig företrädesvis i Italien, under den senare hufvudsakligen i Paris och Leipzig. I sept. 1876 var jag förordnad att som svenskt ombud deltaga i den internationella orientalistkongressen i St. Petersburg och besökte af denna anledning Ryssland och Finland.

På uppdrag af Stockholms högskoleförening höll jag under december 1873 i Stockholm offentliga föreläsningar öfver allmän språkvetenskap.

Den 17 maj 1873 kallades jag till medlem i det kort förut bildade Antropologiska sällskapet i Stockholm. Den 17 april 1875 invaldes jag i La société de Linguistique i Paris. Den 13 maj 1876 erhöll jag kallelse till ledamotskap i Kongl. Vetenskaps-societeten i Upsala.

Utom mindre uppsatser i olika tidskrifter har jag utgifvit följande arbeten af språkligt innehåll:

De nunnatione arabica. Lund 1865.

De vocibus primæ radicalis *w* earumque declinatione, quæstiones semiticæ comparativæ I. Lund 1870. Intagen i Lunds universitets årsskrift, B. VI.

Studier i en svensk ordbok. Köpenhamn 1869. I studentkalendern Ydun.

Om språk och nationalitet. Upsala 1874. I Svensk Tidskrift utg. af H. Forsell.

Universalskrift. Upsala 1876 och 1877. I samma tidskrift.

Ninives och Babylons kilskrifter. Stockholm 1875. I serien "Ur vår tids forskning."

De ariska språkens palataler. Lund 1878. I Lunds universitets årsskrift.

Sitt nya embete kommer professor TEGNÉR att tillträda med en föreläsning *Om språkets makt öfver tanken.*

Då vi icke vid detta tillfälle kunna påräkna närvaron af Universitetets vördade *Kansler, f. d. Statsrådet, f. d. Envoyén, En af de Aderton i Svenska Akademien, Riddaren och Kommendören af Kongl. Maj:ts orden, Riddaren af K. Carl XIII:s orden, Riddaren af Kongl. Danska Elefanterorden, Ledamoten af Kongl. Vetenskaps Akademien m. m. m. m., Filosofie Doktorn, Herr Grefve* HENNING HAMILTON, anhåller jag vördsamt, att *Universitetets Prokansler, Biskopen i Lunds stift, Kommendören med stora Korset af Kongl. Nordstjerne-orden m. m. Teol. och Filos. Doktorn Herr.* WILHELM FLENSBURG täcktes anföra denna akademiska fest, till hvilken Universitetets Lärare, Embetsmän, Tjenstemän och Studerande ungdom samt vetenskapens Gynnare, Idkare och Vänner vördsamt och vänligen inbjudas.

Samlingen sker i Konsistorii sessionsrum Måndagen den 24 Mars kl. 1/2 11 f. m., och afgår processionen derifrån kl. 11 f. m. till Stora Auditorium i Biblioteksbyggnaden.

Lund den 22 Mars 1879.

BRITISH 6 OC 83 MUSEUM

Gustaf Ljunggren.

12

Lunds universitets års-skrift [microform] = Acta Universitatis Lundensis. -- [Tome 1] (1864)-[t.] 40 (1904). -- Lund [Sweden] : Lunds universitets, 1864-1906.
40 v. : ill.

Each vol. issued in 2, 3 or 4 parts.
Text in French, German, Latin, Spanish and Swedish.
Continued by a "Nova series" divided into two separately numbered parts: 1. afd., Teologi, juridik och humanistiska

(Continued on next card)

LANDMARKS II
(Scientific Journals)
READEX MICROPRINT EDITION

Lunds universitets års-skrift [microform] = Acta Universitatis Lundensis. 1864-1906. (Card 2)

ämnen; 2. afd., Medicin samt matematiska och naturvetenskapliga ämnen.
Part 2 of v. 26-40 issued as Acta Regiae Societatis Physiographicae Lundensis, Konigl. fysiografiska sällskapets i Lund handlingar, ny följd, bd. 1-15.
Vols. 12-40 include the University's Årsberättelse for 1875/1876-1903/1904 (except 1890/1891).

(Continued on next card)

LANDMARKS II
(Scientific Journals)
READEX MICROPRINT EDITION

Lunds universitets års-skrift [microform] = Acta Universitatis Lundensis. 1864-1906. (Card 3)

References: Scudder, S. Cat. of scientific serials, 675.
Includes bibliographical references.
Indexes: Vols. 1 (1864)-20 (1883/84) in v. 20; v. 1 (1864)-30 (1893/94) in v. 31; v. 1 (1864)-40 (1904), 1 v.
Micro-opaque. New York : Readex Microprint, 1984.
cards ; 23 x 15 cm. -- (Landmarks of science. 2, Scientific journals)

LANDMARKS II
(Scientific Journals)
READEX MICROPRINT EDITION

Volume XVI. For 1879-1880.
Lund [Sweden] : Lunds universitets, 1879-81 [i.e. 1879-1881]
[8], 45, [1], 52, [2], 39, [1], vi [i.e. iv], 76, [2], 31, [3], 18, [8], 17, [1], 32, 11, [3], 20, 86, 49, [2], 29, [1], 11, [3], 11, [3], 2 p., 14 leaves of plates.